This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 08156017 3

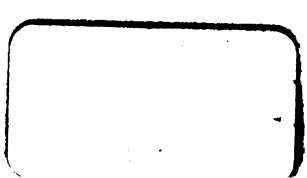

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

C. CORNELII TACITI OPERA

TOM. II. P. I.

Digitized by Google

Digitized by Google

C. CORNELII
TACITI
OPERA

(307)

EX RECENSIONE
IOH. AVGVSTI ERNESTI

DENVO CVRAVIT
IER. IAC. OBERLINVS,
ARGENTORATENSIS
INSTIT. LITTER. FRANCICI SOCIVS

TOMVS PRIOR

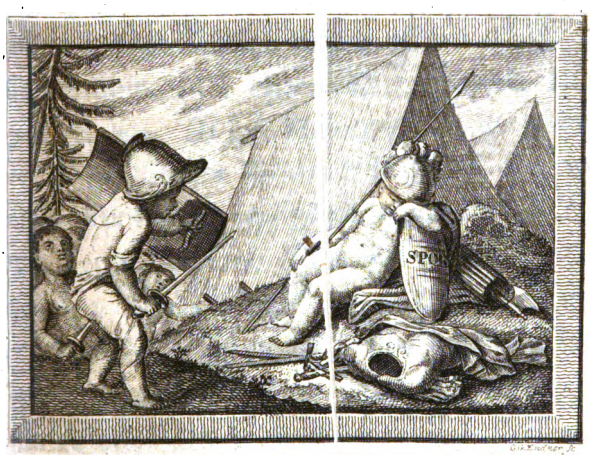

LIPSIAE
IN LIBRARIA WEIDMANNIA
CIↃIↃCCCI.

Digitized by Google

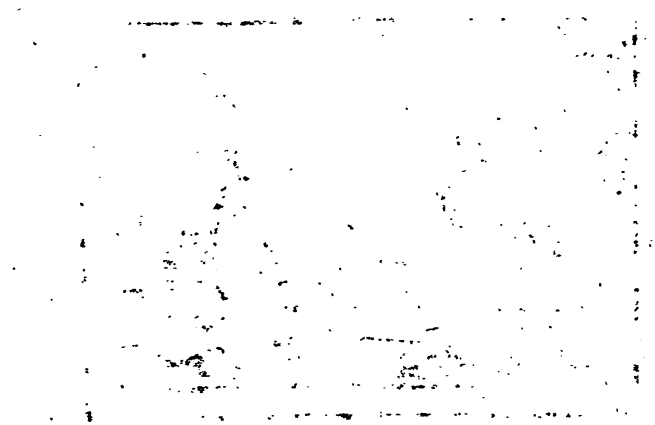

Digitized by Google

PRAEFATIO.

Paucula sunt, quae dictis in fronte Voluminis prioris adiicienda videntur. Spectant potissimum ad *Germaniam Taciti.* Scilicet statim notandum, praeter codices manu exaratos, quorum antehac mentio facta, Paullum Danielem Longolium, cuius commentarios in Tacitum amplos et eruditos excerptos dedit Ioh. Kappius in Taciti libello a. 1788. Lipsiae forma octava edito, usum esse duobus MS. chartaceis, quorum alterum *Hummelianum*, ab ipso Hummelio in *der neuen Bibliothek von seltenen Büchern 1 B. p. 212.* descriptum, nec multum supra typographiae natales adscendentem, cum editione Rhagiana 4. Lipsiae 1509. contulit; alterum ipsius *Longolii*, post incunabula typographiae scriptum et a fine capitis octavi ad caput 43. procedentem. Dein ad veteres Germaniae editiones quod adtinet, de quibus in praefatione citata pag. LX. actum est, dubio caret, Norimbergensem, e Creussneri officina, eandem esse cum codice Artolphi, quem Rhenanus contulit,

Digitized by Google

et I. E. Kappii, quem excitat frequenter Erneſtius. Peccavit eo uterque, quod contra morem conſuetum codicem dixere, quae editio eſt typis expreſſa. Ita ſcilicet Iohannes Kappius aliquoties, ut ad cap. 11 et 19. codices Kappii et Longolii, item MS. Kappii et Longolii, citat, quum editionem veterem a Kappio oblatam Erneſtio et MS. ſive codicem Longolii nominaſſe deberet. Rem ſic ſeſe habere, et codicem falſo ſic dictum Kappii eſſe revera iſtam editionem Norimbergenſem, ex notatis noſtris abunde patebit. Cf. ſaltem c. 13 et 20. Patebit ex iisdem, hanc ipſam eſſe quoque eandem cum ψευδοcodice Artolphi. Obſtare tamen loca quaedam videntur, in quibus Rhenanus codici Artolphi contraria adſcribit iis, quae in iſta editione comparent. Verum hic noſcendum, Rhenanum in notandis variantibus locis editionis antiquae admodum ſupine eſſe verſatum, quod ex his eius verbis ad caput 15. conſtat. „Pro *ac viritim* ex „priori collatione reperi ſcriptum in margine volu„minis mei, ſed litteris penè fugientibus exole„ſcentibusque, *ac virium* ſive *ec virium.*“ Docent haec, Rhenanum a. 1533. non amplius ad manum habuiſſe editionem iſtam veterem, quam cum eo communicarat a. 1519. Artolphus, ſed ex hac margini exemplaris ſui adlitas antehac notulas,

Digitized by Google

las, et quidem negligenter adeo adspersas, consuluisse a. 1533. ut fugientes litteras ipse non nisi difficulter dignoscerem, cuius rei specimina videsis ad cap. 1. in voce *Abnobae.* c. 11. in *tum.* cap. 26. in *sepiant.* c. 40. in *Reudigni.* Contra editio Romana vetus differt ab ea, quam codicem Artolphi salutat Rhenanus, etsi frequenter etiam cum Norimbergensi consentiret. Dissensus exempla dabunt c. 2. *ac nunc - - tunc.* c. 3. lacuna relicta. c. 5. *perinde.* c. 10. *consoletur.* c. 11. *auspicatissimum.* c. 15. *ac viritim.* c. 19. *vocatur.* c. 20. *noscas.* c. 21. *utiliter.* c. 31. *raro.* c. 40. *Reudigni.* c. 44. *hinc veh illinc.* c. 45. *cadentis.* c. 46. *huc* etc.

Sitne codex ille, ex quo Groslotius c. 22. dedit *gens non astuta aut callida*, manu exaratus, an editio quaedam vetus, hariolari mihi non licuit. Editiones veteres, quas inspexi, constanter *nec* offerunt. Aliud quid ex vetere codice suo profert idem ad c. 34. quod cum nostris minus convenit.

Meminit porro Gebauerus in vestigiis Iuris germanici p. 920. editionis Viennensis a. 1514. excusae forma quarta, quam et Ernestius et Bipontini editores ignorant. Error sine dubio hic haeret; Conradi Celtis editio intelligenda videtur,

Digitized by Google

quae Vindobonae a. 1515. prodiit, memorata Panzero T. IX. v. 24.

Iam Is. Voſſius ad Melam L. 3. c. 3. veterem adlegat Taciti librum, qui cap. 45. lectionis varietatem offert, in nullo nobis cognito deprehenſam. Forſan idem eſt cum Groslotii codice, aut Fulvii Urſini, de quo videſis notata ad vitam Agricolae c. 19.

Agricolae vitam quod ſpectat, Bipontini ad cap. 3. negant a Puteolano editam. Scilicet Taciti exemplum, quod poſſidebant, ea carebat; in meo adeſt omnino, ſed ſeparatim, licet eodem anno 1497. edita.

Ad *Dialogum de Oratoribus* tres Vaticanos codices contulit Broterius, qui Lipſii diligentiam fugerant. Is enim Germaniam, Agricolam et Dialogum laudatum a Vaticanis afuiſſe ſcribit. Dialogum hunc nuperus auctoris noſtri interpres Dureau de Lamalle Tacito bene vindicavit. Inter alia argumento etiam a dicendi formis Cornelio fuetis, quales *famam alicui circumdare*, *inferere fortunae*, *famae* etc.

In Lipſii notis loca auctorum ab eo excitata ſtudioſe contuli et lectorum in gratiam adcuratius indicavi, ſubinde etiam errata quaedam emendavi. Idem in Heinſianis praeſtiti, quas ex Ryckii anim-

adver-

Digitized by Google

adversionibus aliquoties auxi. Satis enim nunc constat, apud hunc sub amici nomine Nic. Heinsium latere, quod et Ernestio ad 4, 58. et Wopkenio ad 1, 11. visum. Vnde praeterea Heinsio quoque vindicanda notata ad H. 2, 74, 4. 3, 29, 3. et 34, 2. 4, 14.

Monumenti Ancyrani particulas quasdam subiungere constitueram; (respice ad Praef. T. I. p. LXIX.) re probe pensitata totum illud, omissis pauculis, ex quibus nihil extricari potest, dare decrevi et succincte inlustrando variorum observatis mea interspersi.

Khunius, cuius animadversiones quasdam mantissae insertas videbis, nostras est vir celeberrimus olim Vniversitatis orator et historiarum professor, qui istas aliasque exemplo, quo usus erat, Taciti ad marginem adleverat. Nonnullas quoque debeo interpreti Gallo paullo ante memorato.

Ex Thomae Wopkensii notis varia iam dare coeperat Celeb. Wolfius. Istas, in Actis Societatis Traiectinae ab Henrico Ioanne Arntzenio publici iuris factas, non nisi sero nactus, ne qua re defraudetur criticae artis studiosus, heic excerptas dare visum.

Digitized by Google

AD ANNALIVM L. II.

c. 24. *Tantum illa clades - - excessit*] Heinsius supplebat *alias exceſſit*. Ego absolute positum verbum puto. ut saepe alibi. ut in Vita Agric. c. 42.

Eodem elisa] *allisa* vel *illisa*, rectius.

c. 28. *Et qui servi e. n. reperit*] Sic et alibi. Vide c. 41. *quaeque aliae nationes*. 6, 31. 15, 59.

c. 29. *Vocem adv. pericula poscere*] i. e. patrocinium. Sic Velleius 2, 66. Ciceronem *vocem publicam* adpellat. Porcius Latro contra Catilinam c. 23. *quas non adiit Senatorum voces?*

c. 31. *Liberi doloris*] V. Horat. Epod. 4, 10. Quinctil. Declam. 11 ab initio et 18, 2.

c. 38. *Non enim preces sunt istuc*] Bene. Sic et 1, 42. H. 1, 84.

c. 42. *Veniret*] Bene. sueta enallage.

c. 43. *Insectandi*] Pendet ab aemulatione.

c. 46. *Vacuas legiones*] i. e. non plenas, ut Caesar B. G. 3, 2. *legionem, neque eam plenissimam*. In Rob. Stephani thes. exponitur per *otiosas*. (Sic saltem, ut hoc addam, Hirtius Alex. 2. *veteranas cohortes vacuas habebant*).

c. 47. Visa in arduo] Sic et 4, 47. *apertis in collibus visebantur*.

c. 49. *Conductos - duxit*] Talis cacophoniae et alibi prostant exempla. V. mox c. 62. (et 6, 22), item Valer. Max. 6, 5, 1. *eductos - perduxit*. Caesar B. G. 7, 65. *pelluntur - compelluntur*. Livius 41, 20. *allatus - elatus*. Sallust. Catil. 1. *indigens - eget*. Ernestius bene defendit.

c. 61. *Profunda altitudo*] Sic et Seneca ep. 70. Liv. 38, 23. Hegesi. 1, 35. Lact. 6, 4.

c. 63. *Nam multis nationibus*] Priorem coniecturam Ernestii firmant similia loca 3, 47. 15, 1 et 29. 16, 2.

c. 64. *Ipsorumque Regum ingenia, illi mite et amoenum, huic atrox*] Libenter, si per codices liceret, legerem *illud mite - - - hoc atrox*. Verum enallage est non invenusta.

Causas bello] Sic et 1, 27. *causam discordiae*.

c. 68. *In Albanos* etc.] Potius, delero *in*, legendum *ad Armenios, inde Albanos* etc. subintellecta iterum praepositione *ad*, ut et alibi. H. 1, 46. Livius 9, 15. Vell. 2, 1. Sic et alias praepositiones *de, per, in*, repetere negligit noster. Vide 3, 9. 4, 16, 6, 51. 13, 53.

c. 69. *Digreditur*] Noli mutare. Sic et 4, 49 et 74. 12, 30. et sic ante Rhenanum 3, 67.

c. 70

Digitized by Google

c. 70. *Haud minus ira quam per metum accepta*] Sic 1, 59. *spe vel dolore accepta.* Dein 1, 7. *per ambitum et senili adoptione.* c. 11. *metu an per invidiam.* 3, 4. *modo per silentium, modo ploratibus.*

c. 79. *Magnitudinem Imperatoris id. ingerens*] Malim cum Freinshemio intelligere *Germanicum* et *magnitudinem Imp.* referre ad *ingerens* i. e. ostentans, commendando inculcans.

c. 80. *Non ultra dubitatum*] Nullus istiusmodi dubitationi post initam iam pugnam, locus. Scribendum existimo *non ultra dimicatum.* (Praeclara et mihi haec emendatio videtur).

c. 81. *Peti aggerem*] Cum Freinshemio iterum facio. *Peti* scilicet *agger* i. e. materia faciendi aggeris potuit, si forte impetus in expugnando castello parum procederet.

AD ANNALIVM L. III.

c. 1. *Proxima maris*] Nil mutandum, nam eo sensu adiectiva vicinitatem notantia etiam cum genitivo struuntur. Sic H. 5, 16. *propiora fluminis.* et 3, 42. *per proxima litorum.* Sallust. Iug. c. 48. *Media planities deserta, praeter fluminis propinqua loca.* ubi plura.

c. 3. *Vt par moeror* etc.] Par luctus externus scil. *esset.* Ita verbum substantivum frequens subauditur, ut 1, 7. H. 1, 5. 3, 31. 4, 18. Vita Agric. 35.

c. 5. *Tanto plura - quanto*] Similis structura 1, 68. 4, 48. 6, 45.

c. 6. *Idque et sibi*] Noli mutare.

Spectaculum suberat] Sic et Cic. pro Mil. 16. Hegesipp. 1, 8. Ovid. Met. 11, 234.

c. 11. *Cohiberet ac premeret*] Synonymia haec est et Plinii in Paneg. c. 4.

c. 14. *Nunquam satis credito*] Ita Livius 4, 51. 29, 37. 39, 56.

c. 17. *Biduum super haec imagine* etc.] Tralatitia metathesis, pro *super biduum,* plus quam biduum, *hac imagine* etc. ut H. 3, 19. *Vtque cumulos super - incesserе.* c. 26. *quae super cuncta.* 4, 40. *tali super re.* Sic et Ann. 4, 5. *Misenum apud* etc.

c. 19. *Is finis fuit ulciscenda G. mortè*] Rectius *ulciscendae mortis,* ut c. 43. et vulgo. Neque huc recte refertur 14, 4.

c. 20. *Excepta vulnera et - os in hostem intendit*] i. e. obvertit. Sic interpungo. (Idem a nobis factum).

c. 22. *Vertit ac miscuit iram et clem. signa*] Commode *vertit* ad adcusativum refertur, nec opus absolute sumi.

c. 24.

Digitized by Google

c. 24. *In Rempublicam — domi*] Sic variare orationem amat noster, nec quid mutandum.

In quae tendi] Rectius *quae intendi.* ut apud Sallust. Iug. c. 104.

Per insignem nobilitatem et eloq. praecellebat] Lege cum Acidalio *praeter i. n. et* (etiam) *eloq. p.* sed per *nobilitatem* intellige dignitatis splendorem, ut 6, 29. et confer 14, 19.

c. 26. *Ac mox Athenienſibus q. i. et pl. Solon p.*] Malim *ac mox Athenienſibus* (vel potius *Athenienſium*) *quas* etc. (Facile pronomen a ſequente voce abſorberi potuit; ni ex more ſuo variare orationem voluerit noſter).

c. 29. *Qui ei. pr. occulti illuderent*] Heinſius *occulte.* Sed videſis 4, 12. 40. 67. 14, 32. Salluſt. Iug. c. 61. Frontinum Strat. 2, 5, 8. Vopiſcum in Aurel. c. 24.

c. 34. *Multa duritie*] Vel *duritie* eſt pro *duritiei* vel exponendum *multa ex duritie.*

c. 38. *Cotye fratre interfecto*] Acute Heinſius ad Velleium 2, 129. *fraude interfecto.*

c. 42. *Viſis militibus*] Forſan *viſus.*

c. 46. *Et fugientibus conſulite*] Cruſius in Obſervat. miſcellis novis legit *conſiſtite.* Rectius Heinſii *conſulite*, pro parcite. Sic 15, 18. collato c. 61. et H. 3, 82. item Ann. 13, 40. 14, 38. Curt. 4, 1.

c. 47. *Omiſſa urbe*] Recte Freinshemius et Aurelius *omiſiſſe urbem* pro *omittere.*

c. 52. *Ad Principem diſtulerant*] i. e. differentes remiſerant. Sic et Livius 26, 51.

c. 54. *Exonerari laborum meorum partem fateor*] Heinſius *parte*, ſubaudito *me.* Equidem malim *parte me* expreſſis verbis (ex quo facile potuit oriri *partem*) ſed et vulgatum probum cenſeo. Sic H. 4, 37. *ad liberandum obſidium.*

c. 62. *Religionem tuebantur*] forſan *religione nitebantur*, ut c. 63. et 4, 55.

c. 65. *Ex poſteritate et infamia*] i. e. infamia apud poſteros. *Poſteritas* pro memoria. H. 2, 53.

c. 67. *Auſis codicillis*] *Audere codicillos* ſenſu praegnante eſt audere mittere, ut plenius 6, 30.

c. 72. *Arcuerat Taurum — conferre*] Bene habet vulg. *arguerat.* ut 4, 12. *inhiare - arguerent.* 5, 8. *arguebant obtuliſſe.* Livius 37, 28. *iuviſſe - arguit.* etc.

c. *Impune traherentur*] Salluſt. fragm. 4, 7. *quin ſocios, amicos - - - trahant, excidant.*

AD

Digitized by Google

AD ANNALIVM L. IV.

c. 2. *In ceteros metus crederetur*] Bene Savilius *crearetur*. (Cf. et c. 59. et 6, 50. 11, 8. H. 1, 20).

c. 3. *Adulterio pellexit*] In dativo accipe *adulterio*. unde minus recte adfertur locus 6, 45.

c. 4. *Quod — quae tum Romana* etc.] i. e. ut in *his, quae tum*. Sic et apud Cicer. N. D. 2, 9. et in Verr. 1, 46. Vide ad Divin. 2, 41. in Lect. Tullianis.

c. 5. *Neque multo secus*] i. e. *neque multo minus*. ut alias ponitur *secius*. Terent. Andr. 3, 2, 27.

c. 8. *Sibique et posteris conformaret*] Malim *confirmaret* i. e. fidos amicosque redderet. Sic 1, 71. H. 5, 4. Sallust. Iug. 45. *exercitum brevi confirmavit*.

c. 9. *Plerisque additis*] multis, compluribus, ut 6, 22. 11, 8. H. 4, 61. Imo sic iam Nepos Timoth. 4. Cicero de Invent. 1, 36. de Offic. 1, 14. et pro Sextio c. 35.

c. 10. *Conrupta ad scelus*] *Scelus* pro caede sceleſta. sic 6, 33. 12, 47. 16, 23. etc.

Vbi locus venef. tempusque composita sint] Haec enallage temporis occurrit et 14, 11.

Ea fraude tum senem etc.] Non necesse, cum eruditis refingi *ea fraude captum senem*. Alibi quoque *tum* ita ponitur, ut 1, 64. Post *ea fraude* facile desideratur *captum*. (Sic mecum facit Wopkens).

c. 11. *Exitium offerret*] Sic Cic. pro S. Roscio c. 13. *mortem obtulerit*. of. et c. 14. et pro Sextio c. 21.

c. 12. *Vt superbam fecunditate, subnixam popularibus studiis* etc.] Placet et mihi haec lectio, tuendae tamen priori vide H. 1, 17. 13, 14.

c. 17. *Mobiles adol. animos*] Coniectura Acidalii vana. Liv. 6, 34. *parvis mobili rebus animo*.

Subverterentur] Enallage sueta.

c. 20. *Pleraque*] pro *plerumque*, per Graecismum.

c. 22. *Tanquam ipse somno gravis* etc.] Sat horrida elipsis Corneliana, cui similes 1, 65. 2, 15. 3, 3. 6, 43. H. 1, 88. 2, 19. etc.

c. 28. *Falsa exterritum*] Malim cum Mureto *falso*, ut H. 2, 8.

c. 31. *Eluctantium verborum*] Hinc emendandus Statius Theb. 4, 790. *Et teneris meditans verba illuctantia labris*, lege *eluctantia*.

Obrem iudicandam] Sic Cic. in Verr. 2, 32 et 48.

c. 34. *Sed multa cum acerbitate*] Melius *et*.

c. 35. *Occultati et editi*] Vertranius malebat *abditi*. Hac emen-

Digitized by Google

emendatione non opus esse, recte iudicat Lipsius; sed ratio, quam adlegat, non valet. Bina enim verba eiusdem rei ponit haud raro noster. H. 1, 88. *occultare et abdere pavorem.* Similia 3, 11. H. 2, 77. Germ. 22. Ita et Cicero N. D. 1, 18. de Offic. 1, 35. etc.

c. 38. *Vt maioribus meis* etc.] Nihil mutatione opus, ab Ernestio tentata.

Multi quia diffideret] Forsan rectius, *quasi diffideret;* sed alterum, licet durius, placuisse nostro puto, quia sic etiam Sallust. Iug. c. 82.

c. 40. *Ad integram consultationem*] i. e. nullis dolis aut praeiudiciis corruptam. ut Sallust. Iug. c. 108. *Consulta sese omnia cum illo integra habere.*

c. 41. *Altius metuens*] Sic 16, 29. Petron. Sat. c. 128.

Vergente iam senecta] Suspicor legendum *urgente*, ut Cicero de Sen. c. 1.

Vera potentia augere] Legendum cum Rhenano *vera potentia agere* scil. *se*, i. e. veram sibi potentiam esse, ut H. 2, 58. 5, 1. Ann. 6, 27. 12, 73. Germ. c. 46. vel cum Mureto *veram potentiam augere* scil. *se*. ut H. 3, 45.

c. 45. *In mortem adfecit*] Sic c. 62. *in mortem adflixerat.* Cf. ad 14, 8. Vell. 2, 85. Obsequens de Prod. c. 129.

c. 46. *Promtum libertati aut ad mortem*] Sic variare noster amat. Cf. c. 9. item 12, 55. 14, 38.

c. 49. *Digrediebantur*] Vide notata ad c. 74.

c. 51. *Praematura montis Haemi et saeva hiems*] Forsan legendum *praeter naturam montis Haemi.* Sic *natura montis* Liv. 38, 20 et 26. Caesar B. G. 1, 21. Sane singularis dictio *montis hiems.*

c. 56. *In concionem nuntiatum*] Sunt, quibus legendum videatur *in concione*, sed, utroque modo dici, liquet ex notatis ad Iustinum 19, 2 et 34, 2. Lactantius M. Perfec. c. 46. *Nunciatur in castra.*

c. 57. *Caesar in Campaniam*] De ellipsi verborum *ire, proficisci* et similium vide Dukerum ad Florum 3, 6. Acute tamen hoc loco Lipsius *iit in C.*

c. 58. *Arto comitatu*] Sic Cic. in Verr. 4, 30. *Comitatu Regio fuit.* Contra in Catil. 3, 2. *cum magno comitatu* (ubi tamen etiam in aliis *cum* abesse Ernestius notavit).

Quorum sermonibus levaretur] Sic et Virgil. Aen. 8, 308. Sedul. 1, 318.

c. 60. *Diversae insuper sol. f. or.*] Levi mutatione lege *bis super.*

Prom-

Digitized by Google

Promtior Neroni] Rectius *pronior*.

c. 61. *Nam coepto apud Fid.* etc.] Transpositio necessaria non videtur; idem enim dicere voluisse Tacitum existimo.

c. 62. *In sordida mercede*] Subscribo Pichenae emendanti, quia sic et 11, 6. Germ. 24. et Livius 21, 43.

Virile ac muliebre secus] Elegantius et certioris Latinitatis est *sexus*, ut 6, 12. (de voce *secus* v. Charisium apud Putschium p. 61.),

Vt tali sorte — miserandi etc.] Commodum sensum ista non habent, nisi mutemus hoc modo distinctionem: *Et illi quidem - - ut tali sorte cruciatum effugere*, (ita) *miserandi magis, quos* etc. Forsan etiam legendum *letali* vel *fatali*, sed hoc minus blanditur.

c. 65. *Querquetulanum cognomento*] Rarior loquendi ratio. Ammianus 15, 7. Valvomeres cognomento.

c. 67. *Tanto occultior*] Recte sic. Vide notata ad 3, 29.

Struebantur qui monerent] Notabilis verbi usus cum adcusativo personae, ut 11, 12. Sic et *moliri* 12, 22. Cf. et Val. Flaccus 1, 535.

Celeberrimo fori] Intelligo potius, parte fori celeberrima, alias dici oportuerat *celeberrimo foro*.

c. 69. *Tectum et parietes circumspectabantur*] Acidalius mavult *suspectabantur*, sed eodem sensu et alterum verbum usurpatur, ut H. 4, 8. Sallust. Iug. c. 72. Cic. in Pisonem c. ult.

c. 71. *Cunctationes Principis opperiretur*] Placet hoc mihi cum aliis.

c. 74. *Non illi - degressi sunt*] Verbum *digredi* mutare in *degredi*, nulla ratio erat. De pluribus enim una eundem in locum abeuntibus *digredi* quoque dici solet itemque de uno abeunte, ut 2, 69. 6, 1. 13, 18. H. 3, 69. Idem valet, ubi de *digressu* vel abitu ex loco editiore fit mentio, ut supra c. 49. et 12, 30. H. 2, 100. Val. Flaccus 6, 754.

AD ANNALIVM L. V.

c. 10. *Inanium spe*] *Inania* apud Tacitum non tam potentia dicitur, quae falso exspectatur, quam quae inani constat pompa, magis specie quam re atque vi notabilis fit, 4, 41. 15, 31. Cum itaque *inania* eiusmodi iam haberet hic Drusus potius quam speraret, malim cum Heinsio legere *inanium specie*.

AD ANNALIVM L. VI.

c. 1. *Saxa rursum et solitudinem maris*] Capreas insulam ita vocat, ubi non ita ut in continenti ab homini-

Digitized by Google

buis frequentari Caesar potuit.

c. 3. *Lat. Latiarem ingressus est*] Malim cum Lipsio *adgressus est*.

c. 5. *In crimen duceretur*] Sallust. Iug. c. 85. *in conscientiam duceret*.

c. 6. *In supplicium verterent*] i. e. vertebantur, cedebant. Frustra ergo Ren. Vallinus ad Boeth. Conf. 4. met. 2. emaculandum putat *ipse quoque in supplicium verterat*, quia de solo Tiberio sermo.

Firmare solitus est] Sic et c. 28. et H. 2, 5.

c. 9. *Seu composuerat*] Forsan ab auctore scriptum erat, *quod composuerat*. Ad H. 1, 18. *seu* est pro *seu quod*, hoc loco autem durior est illa dicendi ratio.

c. 10. *Sua exempla*] Sic et Livius 7, 38. 29, 27. Ovid. Am. 1, 4, 46. Seneca Herc. fur. 735. Cf. Gron. ad 13, 16.

Quod Praefectus urbi recens continuam etc.] *Recens* ad *continuam* referendum (quod et Bipontinis visum et mihi) *nam antea in tempus deligebatur*. Tentabam alioquin *gerens cont. potestatem*. Mallem de reliquo *Praefectus urbis*.

c. 12. *Quantum potuissent*] Enallage satis trita.

c. 13. *Neque segnius*] i. e. minus acriter, minus sedulo, ut 11, 15. Cf. Arntzenius ad Victorem in Caesar. 40, 20.

c. 15. *Offensiones ob Remp. coeptas*] Bene sic, ut c. 30. *adfinitatem sibi coeptam*. 12, 10. *coeptam amicitiam*. H. 4, 61. *coepta arma*.

c. 16. *Et concedente*] Subaudi *illo*, ut 1, 5. 3, 33. 14, 53.

c. 17. *Famam praeceps dabat*] *In praeceps* noster mox c. 49. et 4, 22. Sed omissa praepositione et 4, 62. et apud alios, Auson. in Mosella 271. Ammianum 29, 1. Victorem in Caes. 12.

c. 20. *Qualem diem Tiberius induisset*] Aliquando suspicabar, *diem* ex voce praecedente natum. Verum haud dubie in verbo *induisset* e sequentibus intelligendum *habitum*, ut 4, 12. Bene hoc vidit Heinsius, qui *de die*, et Barthius, qui *in diem* rescribebat, quod veritati magis propinquum.

In hanc sententiam adlocutus] Tali casu verbum *est* haud raro omittitur.

c. 21. *Quantum introspiceret*] Acidalius volebat *quanto*, sed non opus. Cf. H. 2, 99. Livius 32, 5.

Praescium periculorum et incolumem] Acidalio placebat *sed*. Verum *et* saepe adversativam significationem habet, nec sollicitandum in locis seq. 1, 13. 5, 3. 11, 23. 13, 22. H. 2, 46. 3, 19.

c. 22. *Quam ubi elegeris*] Nil mutandum. Vide dicta ad 2, 49.

c. 24.

Digitized by Google

c. 24. *Quemadmodum nurum -- compleviſſet*] Incommode ſubaudieris *interfeciſſet*. Forſan in fine legendum *confeciſſet*. vel *in nurum - domumque omnem caedibus omnia compleſſet*. Vſus is praepoſitionis occurrit 12, 35. item 4, 52. Sic et Salluſt. Iug. 31. Liv. 22, 24.

c. 25. *Provixiſſe*] Forſan legendum *ſpe ſuſtentatam primo, vixiſſe*. i. e. in vita manſiſſe. vel *vitam produxiſſe*.

Aequi inpatiens] Sic plane Statius Theb. 3, 603.

c. 27. *Conlocavi*] Sic *ponere* pro dicere, adfirmare Cicero N. D. 1, 23. Pro Coelio c. 7. in Verr. 2, 38. de Fin. 2, 26.

c. 29. *Criminum urgebatur*] Perizonius ad Sanctii Minervam 2, 3, 3. dictionem Cornelianam eſſe nunquam mihi perſuadebit. Quin referibamus potius *criminum vi urgebatur* vel *criminum arguebatur*. (Non video, cur non *urgere* hic ſit inſtantius adcuſare. Multa ſunt apud Tacitum audacter dicta).

Nihil huc — labefecit] Verbum *labefecit* a transpoſitione viri eruditiſſime defendimus ad H. 1, 83.

c. 30. *Modicus ſeveritate*] Sic H. 1, 69. *immodicus ſaevitia*. (Sed et Agr. 40. *cultu modicus*).

c. 32. *Tardari metu, modo cupidine* etc.] Facile elabi potuit alterum *modo*, ſi credatur Tacitus ita ſcripſiſſe, *tardari metu modo, modo cupidine*. Sic et ſupra prius omiſſum 4, 50. et apud Liv. 26, 15. Victor. Caeſ. 42, 20. item *primo* ante *mox* 1, 67. et ante *dein* 12, 64. 13, 56.

Inſtituta P. reſumit] Lege *ſumit*, ut apud Senecam de ira 3, 8. Livium 3, 68. Vide et ad 14, 44.

c. 33. *Datque Parthorum copias, mittit* etc.] Acuta eſt Erneſtii coniectura. Forſan legi poſſet *ad Parthorumque copias mittit, qui* — vel *dat P. copias mittitque qui*.

Accipere Sarmatas] Legendum eſſe *accire*, dubito. *accipere* in auxilium ſic etiam occurrit, 2, 40. adde quae ad 12, 6.

c. 34. *Diſſerebat*] Bene. Significat dictitabat, commemorabat, ut 1, 4. Conſule etiam mox ad c. 49.

c. 35. *Frontis et tergi vices*] Legendum videri poſſet *per fr. et t. vices*, ni potius cum Acidalio ſubaudiendum eſſet *ipſis eſſent*. talis ellipſis exempla aſperioris extant apud Tacitum. Vide ad 1, 64. 2, 15. H. 1, 88. 2, 19. et mox ad c. 43.

c. 36. *Tota mole regni*] Ita Florus 3, 5, 14.

c. 43. *Oppreſſa cunct. dubitatio*] Subaudi *erat*. id Taciti ſtilo conſuetum. Vide c. 35. et H. 2, 17.

Digitized by Google

c. 45. *Inmittendo amore*] Sic haec iungenda. Vide Senecam in Herc. Oetaeo 554.

c. 46. *Inpatientia firmitudinem*] i. e. simulans, se obduruisse in patientia, ut Cic. in Verr. 5, 13. Idem pro Balbo c. 27. *in sententia firmiores.*

c. 48. *Id quidem a laetantibus*] Si deleas *a*, dicendum erat *omnibus laetantibus.* Forsan legendum *et quidem* vel *idque quidem a laet.* Sed *id tantum, id ipsum* occurrit etiam 14, 6. H. 3, 63. apud Cic. de Divin. 1, 16. pro Cluentio 5. Cf. ad 16, 20.

c. [redacted] *Genua advolveretur*] Sic et 1, 13. 15, 71. H. 4, 81.

Diu ferret] Potius *dissereret*, ut 4, 50. 5, 4. 12, 2. 14, 13.

c. 51. *Transierit*] Sic *quamquam* cum subiunctivo 1, 24. 4, 24. Cic. Fam. ep. 4, 14. 13, 68.

Tempora illi diversa etc.] Improprie de *tempore, die, anno, aestate* dici solent, quae conveniunt hominibus ipsis, aut rebus tunc contingentibus, ut 1, 28. 2, 40. 3, 4. Cic. pro Ligario c. 2. Durior etiam haec locutio h. l. unde Pichenae emendatio mihi placeret, ni constans esset scriptura librorum. plura ad Iustin. 23, 4.

C. COR-

Digitized by Google

C. CORNELII

TACITI

OPERA

EX RECENSIONE

IOH. AVGVSTI ERNESTI

DENVO CVRAVIT

IER. IAC. OBERLINVS

ARGENTORATENSIS

INSTIT. LITTER. FRANCICI SOCIVS

TOMI POSTERIORIS PARS ALTERA.

LIPSIAE

IN LIBRARIA WEIDMANNIA

CIↃIↃCCCI.

Digitized by Google

Digitized by Google

C. CORNELII TACITI

HISTORIARVM

LIBRI QVINQVE.

Digitized by Google

Digitized by Google

C. CORNELII TACITI
HISTORIARVM
LIBER PRIMVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Cap. 1. *Praefamen. Auctoris dignitas, aetas, inſtitutum.* 2. 3. *Praeſentis hiſtoriae ſumma capita.* 4. 5. *Status urbis, mens exercituum, habitus provinciarum, occiſo Nerone. Nymphidius, imperium adfectans, oppreſſus.* 6. 7. *Galbam crudelitas ſua, aetas, corporis forma et amicorum vitia reddunt inviſum.* 8. 9. *Status Hiſpaniae, Galliae, Germanicorum exercituum, Britanniae, Illyrici.* 10. *In Syria Muciani virtutes et vitia. Fl. Veſpaſiani, Iudaicum bellum adminiſtrantis, animus in Galbam.* 11. *Aegypti, Africae, Mauretaniae, Raetiae, Norici, Thraciae, Italiae ſtatus COSS. Galba et Vinio.*

12. *Deficiente ſuperioris Germaniae milite, Galba de adoptando Caeſare cogitat.* 13. *Vinius Othoni favet, non ita Laco et Icelus.* 14. *Galba, transactis Imperii comitiis, Piſonem eligit, hominem antiqui moris et ſeverum, cui* 15. 16. *adoptionis cauſſas et Imperii adminiſtrandi conſilium aperit.* 17. *Piſonis inter haec moderatio,* 18. *Adoptio in caſtris nuncupata,* 19. *tum in Senatu. Legati ad defectores miſſi.* 20. *Neronis prodigae donationes reſciſſae.* 21. *Othoni ſpe lapſo conſilium in turbido,* 22. *inſtigantibus libertis, ſervis, mathematicis;* 23. 24.

Digitized by Google

paratis iam ante militum ſtudiis per blanditias et largitiones, oſcitante ad id Praefecto. 25. 26. *Ergo iam legiones et auxilia pro Othone.* 27. *Mox conſalutatus Imperator* 28. *caſtris Praetorianis infertur.*

29. 30. *Piſo cohortem, quae in palatio ſtationem agit, hortatur ad fidem.* 31. *Illa parat ſigna, reliquis copiis deficientibus.* 32. 33. *Plebis adulatio et levitas. Fluctuat Galba cum amicis, an occurrendum?* 34. *Praemittitur in caſtra Piſo. Falſus de occiſo Othone rumor.* 35. *Populus et Senatus Galbae;* 36. *caſtra Othoni favent.* 37. 38. *Hic militum animos oratione ſibi conciliat; Galbae et Piſoni reddit infenſos. Arma militi dividit.* 39. *Agitat Laco de caede Vinii.* 40. *Galba fluctuat. Plebs nutat. Othoniani forum inrumpunt.* 41. *Galba deſertus, occiſus,* 42. *ſic et Vinius.* 43. *Sempronii Denſi fides. Piſo caeſus,* 44. *magna Othonis laetitia. Caedium praemia poſcentes iuſſu Vitellii poſtea interfecti.* 45. *Adulantur Senatus et Populus victorem Othonem, qui coercendo militum furori inpar.* 46. *hi vacationes ſibi remitti petunt. Laco et Icelus caeſi.* 47. *Piſonis et T. Vinii ſepultura,* 48. *elogia, teſtamenta.* 49. *Galbae ſepultura, aetas, nobilitas, mores, honores.*

50. *Trepidam urbem novus de Vitellio nuntius exterret. Veſpaſianum nonnulli augurantur.* 51. *Initia Vitelliani motus ex bello Iulii Vindicis, et ſecutis inde diſcordiis inter legiones et Gallos.* 52. 53. *Vitellius, ſuo ingenio ignavus, ad res novas ſtimulatur a Valente et Caecina legatis.* 54. 55. *Legiones utriusque Germaniae fidem in Galbam exuunt,* 56. *ſegni ſpectatore Hordeonio Flacco Legato.* 57. *Valens Vitellium Imperatorem conſalutat, magno militum ſtudio;* 58. *quibus poſcentibus multi caeſi.* 59. *Iulius Civilis periculum evadit. Undique viribus*

Digitized by Google

bus auctus, 60. *inter foedas Legatorum discordias*, 61. *duos exercitus in Italiam mittit.* 62. *Torpet Vitellius; ardor et vis militum ultro Ducis munia implet.* 63. *Subito furore conreptus miles ab excidio Divoduri aegre temperat. Gallias terror invadit.* 64. *Vitellio adhaerent.* 65. *Lugdunenses ex vetere odio milites in everſionem Vienneuſium impellunt;* 66. *iſti tamen donis placantur et precibus. Valentis avaritia et libido.* 67. 68. *Helvetios, Vitellii Imperium abnuentes, Caecina, belli avidus, caedit.* 69. *Aventicum aegre inpunitatem ſalutemque inpetrat.* 70. *In Vitellii partes transgreſſa Italiae parte, Caecina Alpes ſuperat.*

71. *Otho prudenter ſe gerit; Mario Celſo ignoſcit.* 72. *Tigellinus infamem vitam exitu inhoneſto foedat.* 73. *Galvia Criſpinilla cum mala Othonis fama periculo exemta.* 74. *Principes mutuo ſibi conditiones offerunt; mox rixantes flagitia invicem obiectant, et* 75. *inſidiatores inmittunt.* 76. *Diſtractis inter utrumque exercitibus ac provinciis, bello opus.* 77. *Otho Imperatorem agit; honores,* 78. *civitatem, iura dilargitur; de celebranda Neronis memoria agitat.*

79. *Sarmatae Roxolani Moeſiam inrumpentes caeſi.* 80—82. *Seditio gravis, in ipſa urbe temere orta, cum magno metu atque diſcrimine primorum civitatis, precibus et lacrymis Othonis componitur, qui* 83. 84. *milites ad concordiam et modeſtiam hortatur.* 85. *Iſtis compoſitis, omnia ſuſpicionum et formidinis plena, praecipuo Patrum metu.* 86. *Prodigia Othonis cladem praeſagientia.* 87. *Is, luſtrata urbe, Narbonenſem Galliam adgredi ſtatuit et* 88. *cum multis nobilibus L. Vitellium aemuli fratrem ſecum ducit.* 89. *Inde varii animorum motus.* 90. *Commendata Patribus Republica Otho feſtinat ad bellum. Tracali eloquentia uſus Otho,*

Digitized by Google

in quem studia et voces vulgi. Gesta haec paucis mensibus,

IMP. SERV. GALBA ET T. VINIO COSS.

1 Initium mihi operis Ser. Galba iterum, T. Vinius
A. V. 822. Consules erunt. Nam, post conditam urbem, se-
A. C. 69. ptingentos et viginti prioris aevi annos multi auctores retulerunt, dum res Populi Rom. memorabantur pari eloquentia ac libertate. Postquam bellatum apud Actium, atque omnem potestatem ad unum con-

COMMENTARIVS.

Ser. Galba iterum, T. Vinius COSS.] Vulgo appellant T. Iunium. At mihi religio non fuit sequi scripturam antiqui marmoris eruti ad radices montis Caelii: SER. GALBA II. T. VINIO. COSS. a quo praesertim staret Plutarchus, qui c. 27. fere hunc hominem Τίτον Ὀβίνιον, aut Οὐίνιον appellat. Simile mendum in Suet. Aug. 27. ubi *T. Iunius Philopoemen*, scribitur, qui ex Dione 47, 4. est *Vinius*. etsi Appiani scriptura Civ. 4, 44. firmat vulgatam. Sane Iunia gens nobilior, quam ut in hunc hominem conveniat: cuius pater dumtaxat ex familia Praetoria, ut Tacitus infra refert. LIPS. Bud. *Servius Galba iterum Titus Iunius*. De nomine *Vinii* v. Casaub. ad Suet. l. c.

DCC. et XX] Exacte si putas, XXII. reperies. LIPS. Sic (DCCXX) omnes editi a Beroaldo ad Ryckium: unde clare patet, Beroaldum hos libros non e MS. Flor. edidisse, qui totidem literis habet *octingentos et viginti*, ut alii MSS. Reg. (Bud.) Agr. Guelf. (in quo est per numeros sic *DCCCtos et XX*) et ed. pr. At Puteol. dedit *ducentos et vig.* Beroaldi numerus forte ipse e MS. sumtus, sive ex ed. pr. sed ultimum C. vitio operarum omissum est. Res ipsa desiderat hunc, qui nunc editur, numerum. Sermo est enim de scriptoribus usque ad Galbae imperium. ERN. Mihi, si quid video, potior est Beroaldi lectio, undecunque sit orta. Opponit Tacitus tempora ante pugnam Actiacam, quibus eloquentia scriptorum viguit cum libertate, quod is prius aevum dicit, temporibus insecutis, quibus magna ingenia cessere et veritas est infracta. Restitui locum et interpunctione sensum iuvi.

Atque omnem potestatem ad unum conferri] Cicero Phil. 1, 14. *ne ignorans verum iter gloriae gloriosum putes plus te unum posse quam omnes.* Livius 3, 37. *licentiam suam malle, quam omnium libertatem.* Sive ab τῷ *omnia* malis. Noster A. 1, 11. *quam subiectum fortuna regendi cuncta onus, proinde in civitate tot illustribus viris subnixa non ad unum omnia deferrent.* Quintilianus Inst. 6, 1, 36. *cum omnia curae tutelaeque unius innixa.* GRON. Videtur probasse lectionem MS. Bud. et cod. Danesiani *omnium potestatem*, quae et Rhenano placebat et Vrsino.

Digitized by Google

conferri pacis interfuit, magna illa ingenia ceſſere: A. V. 820. A. C. 69.
ſimul veritas pluribus modis infracta; primum inſcitia Reipublicae ut alienae, mox libidine adſentandi, aut rurſus odio adverſus dominantes: ita neutris cura poſteritatis, inter infenſos vel obnoxios. Sed ambitionem ſcriptoris facile adverſeris; obtre-

ſino. Sed Ryckius et I. Gron. cupide arripuere ſcripturam MS. Flor. *omnem potentiam*, quae et in ed. pr. reperitur: quos ego non imitor. Latinitas me impedit. Nego dici poſſe *omnem potentiam ad unum*, vel *aliquem conferre*, quod lege aut SCto factum. *Poteſtas confertur*, non *potentia*, quae vi, fraude aliisque modis *paratur*. *Senatus*, *Magiſtratuum*, *legum munia* vocat Ann. 1, 2. haec eſt *poteſtas*, non *potentia*. Ius erat faciendi, quae viderentur, h. e. *poteſtas*. Ipſum epitheton *omnis* poteſtati convenit, non potentiae. *Omnium rerum poteſtatem* dixit et Livius 8, 13. nec displicet mihi h. l. *omnium*. ERN. Bip. repoſuere *potentium*, quia et c. 13. legitur *potentia principatus diviſa*.

Inſcitia Reip. ut alienae] h. e. cum homines ſuam Remp. non aliter aut melius noſſent, quam alienam, propterea, quod eius incurioſi eſſent, cum ad eam accedere non amplius liceret, ſed unius omnia nutu et arbitrio gererentur. ERN.

Ambitionem ſcriptoris] Adulationem, placendi ſtudium. Sic A. 1, 67. *Nulla ambitione*. 13, 4. *Nihil ambitioni pervium*. Et apud Iuſtinum 12, 15. *ambitio vulgi*.

Facile adverſeris] Legendum eſſe *averſeris*, doctiſſimi viri ſtatuunt. Recte. Et convenit hodie fere, *adverſari* eſſe notam aevi, quo libri ſcripti, et nihil aliud quam pravam ſcripturam. Nempe media aetate ſolenne *adverſari* ſcribere pro *averſari*, promiſcueque iſta verba dicta. Et fatali quadam conſenſione, pluribus in locis Taciti id conſtanter exhibent omnes libri, ubi ſenſus *averſari* deſiderat: unde nuper Gesnero in Theſ. L. L. non videbatur admodum probabile, in omnibus his locis eſſe vitium ſcripturae, reſcribendumque *averſari*. Sed ſciendum id, quod in praefatione diximus, omnes, quos habemus, MSS. Taciti libros ex uno codice fluxiſſe. Vnde tanto magis talis conſenſus exiſtere potuit. Sic H. 2, 51. optimi libri *adverſam* pro *averſam* exhibent. Sed tamen ſunt in his MSS. veſtigia verae ſcripturae. H. 3, 25. unus Flor. *averſari*, ceteri libri omnes *adverſari*. Neque vero ex ullo alio ſcriptore antiquo exempla proferri potuerunt, ubi libri omnes ita conſentirent; ſed ad ſolum Tacitum provocatur. Contra ſaepiſſime oſtenſum eſt, *adverſari* occurrere in plurimis codd. ubi meliores libri habeant *averſari*. v. Drakenb. ad Liv. 8, 7. Schwarz. ad Plin. P. 46. Cort. ad Sall. Iug. 93. Sic Virg. Aen. 4, 106. multi ſcripti libri, *adverteret* pro *averteret*. ubi v. Heinſ. et Burm. Itaque credo cum eodem Drakenb. et Oudend. ad Suet. Tib. 27. eſſe meram corruptelam librariorum, omnibusque in locis eſſe reſcribendum *averſari*. Ceterum quod opponitur, *prunis auribus accipere* bene convenit verbo *averſari* non *adverſari*.

Ita-

Digitized by Google

A. V. 822. A. C. 69. ctatio et livor pronis auribus accipiuntur, quippe adulationi foedum crimen servitutis, malignitati falsa species libertatis ineſt. Mihi Galba, Otho, Vitellius, nec beneficio, nec iniuria cogniti. Dignitatem noſtram a Veſpaſiano inchoatam, a Tito auctam, a Domitiano longius provectam, non abnuerim: ſed inconruptam fidem profeſſis, nec amore quisquam et ſine odio dicendus eſt. Quod ſi vita ſuppeditet, Principatum D. Nervae et Imperium Traiani, uberiorem ſecurioremque materiam, ſenectuti ſepoſui: rara temporum felicitate, ubi ſentire, 2 quae velis, et, quae ſentias, dicere licet. Opus adgredior opimum caſibus, atrox proeliis, discors ſedi-

Itaque *averſeris* correxi. ERN. Ita et Pichena, Freinsh. Brot. Lall. Contra Bip. adſentiunt Gesnero, eſtque conſtans apud noſtrum dicendi forma, *adverſari* pro *adverſo animo accipere*, ut A. 1, 28. H. 1, 38. 3, 25. 4, 34. Sed et Plauto familiaris. Vide Geſn. theſ. et Parei lex. Plaut.

Veſpaſiano inchoatam] Quomodo? quiane Procurator ſub illo Belgicae? E Plinio 7, 17. id ſuſpicere: ſed ſuſpicere tantum. imo verius id ceperis de huius parte. Intelligo ergo dignitatem eius inchoatam a Veſpaſiano, quod ab eo Quaeſtor Senatorque factus. LIPS. V. Ryckius. ERN. Hic apud Plin. commode noſtrum intelligi poſſe docet, qui a. 805 aut etiam ante forſan natus. Sub Veſpaſiano XXvir factum Broterius ſtatuit; ſub Tito Tribunum mil. ac Quaeſtorem.

Tito auctam] Aedilitate aut Tribunatu. LIPS.

Domitiano longius provectam] Quo Principe et Quindecim-vir et Praetor fuiſſe, ipſe teſtatur A. 11, 11. LIPS.

Profeſſis] Cod. Agr. *profeſſo*.

Nec amore q. et ſine odio d.] Debebat eſſe *nec amore q. nec odio*; ſed Tacitus poſt *nec* etiam *et* ponit, ut iam ad Ann. notavimus, et voluit variare orationem, quae ſane ab hac variatione durior facta eſt. In poſteriori membro intellige *quisque*. ERN. Mur. et Acid. volebant *nec cum amore*.

D. Nervae] Coepit ergo ſcribere eo mortuo et ſacrato. LIPS.

Uberiorem ſecurioremque] Alter comparativus non erat in Bud. excidit etiam e Guelf. ſed ut appareat. habent enim *uberioremque*. Hunc fruſtra tentat Acidalius *liberiorem*. notio libertatis eſt in *ſecurior*. ERN.

Plenum variis caſibus] Parum firma aut germana lectio. Nam Vatic. ille opt. *opus aggredior opibus caſibus*, praefert: et ſupra adnotatum, *opimum*. Et in Romano antiquitus excuſo, item legas *opimum caſibus*. Cenſeam fuiſſe, *opulens caſibus*. quae vox paullo a vulgo ſeductior exſcriptores ſeduxit. LIPS. MS. Flor. *opibus caſibus*. Guelf. *plenum variis caſibus*, ut edd. vett. inde a Puteolano: ſed in marg. *gravioribus opibus*. (Bud. *plenum* gra-

Digitized by Google

seditionibus, ipsa etiam pace saevum. Quatuor Principes ferro interempti. Trina bella civilia, plura externa ac plerumque permixta. Prosperae in Oriente, adversae in Occidente res. Turbatum Illyricum: Galliae nutantes: perdomita Britannia et

A. V. 822. A. C. 69.

gravioribus casibus.) At *opimum casibus* MS. Agr. ed. pr. quod recepit Pichena. I. Fr. Gron. coniiciebat *obsitum* vel *aberrimum*: filius *copiosum*: Crusius in Probabilibus *inopinum*. Patet, locum antiquitus corruptum fuisse, et tentatas correctiones: ex quibus sane *opimum* optima, nec redolens librariorum insciriam. Eleganter enim (ut Liv. 3, 7. *ager opimus copiis.*) pro copioso, dicitur. Sed tamen correctionem esse puto, non veram Taciti manum. Viri docti nimis adhaeserunt notioni ubertatis et varietatis. At sequentia operis huius attributa consideranti, praesertim ultimum, *ipsa etiam pace saevum*, apparebit, hic desiderari deterioris significationis adiectivum, qualia sunt sequentia omnia. An fuit *horridum? Casus horridos* etiam Senec. H. F. 657. vel *horribile*, ut Cicero dixit pro Sext. 24. *horribilis et gravis casus*. Melius nihil dum excogitare potui. KRN. Quum recepta lectio nitatur auctoritate Vatic. cod. et ed. Rom. nolim reiectam. Bip. recepere *inopinum*. Iac. Gron. volebat *copiosum*.

Ipsa etiam etc.] Vulgo *in ipsa*. Sed praepos. abest a Bud. Alt Agr. habet.

Quatuor Principes] Ne erres eum vulgo, neu Pisonem inter istos censeas. Intellegit enim Galbam, Othonem, Vitellium, Domitianum. Nam et ad huius exitum Historiam perduxit. Piso autem, dumtaxat Caesar, non Princeps. LIPS.

Trina bella civilia] Quae? Othonis in Vitellium, huius in Flavium, et L. Antonii in Domitianum, de quo Sueton. et Dio. LIPS. *Trina* MSS. Flor. Bud. Guelf. ed. pr. *Terna* Agr. *Plerumque permixta* est eodem fere tempore gesta, ut domi et foris turbaretur Respublica. KRN. *Trina* recte restituere Bip. Placet.

Perdomita Britannia et statim amissa] In vitio aperto et confusione locus. Quid enim illud, *amissa cohorte?* Itane unius cohortis res fuerit, in Sarmatas ac Suevos bellum? Nugae. Denique, quis hic sermonis contextus aut cohaesio, missa cohorte in Suevos, Dacum cladibus involutum? qui populi sane diversi. Omnino recte correximus pridem: *perdomita Britannia et statim amissa, coortae Sarmatarum ac Suevorum gentes, nobilitatus clad. mutuis: Dacus*: nec exiguo ad historiam momento. Discimus scilicet, perdomitam Britanniam (quod Domitiani imperio accidit: eamque laudem Agricolae socero suo noster tribuit in eius vita c. 10. *Britanniae situm non in comparationem curae ingeniique referam, sed quia tunc primum perdomita est*) et mox ignavia aut disidio Principum in parte amissam: sive magis placet, *omissam*. Quod in Domitiani ultimis rebus verum censeo, externo imperio non allaborantis. Etiam Spartianus auctos c. 5. sub principia Imperii Hadriani, *teneri Britanniam sub Romana ditione non potuisse.*

Digitized by Google

A. V. 822. A. C. 69. et flatim missa: coortae in nos Sarmatarum ac Suevorum gentes: nobilitatus cladibus mutuis Dacus. Mota

missæ. Addit c. 11. amplius, penetrasse eundem Principem in Britanniam, nec tamen totam reciperasse, sed *per octoginta quinque millia passuum murum duxisse, qui Barbaros Romanosque diuideret*. Cuius muri mentio etiam Dioni 72, 8. in vita Commodi; Τῶν, inquit, *ἐν τῇ νήσῳ ἐθνῶν* (de Britannia loquitur) *ὑπερβεβηκότων τὸ τεῖχος τὸ διορίζον αὐτούς τε καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδα*. Alius ab isto murus, sive vallum potius, quod Severus Imp. duxit per millia passuum XXXV. ut Eutropius ait 8, 19. sive XXXII. ut Victor epit. 20. De quo vallo diffuse et diserte Beda 1, 5. Aliquid etiam Windichindus Saxon. ab initio. At fons totius huius corruptionis (varie enim interpolatus locus) a verbo *coortae* ortus: quod plerumque libri scripti in medio adspirant *vobortae*, *coboriri*. Hinc turbellae. LIPS. Eleganter hunc locum a Lipsio correctum fatentur omnes, nisi quod Savilius, Mercerus, Ryckius, I. Gronovius *missa* servari volunt: quia non *amissa* est Britannia, sed tantum neglecta: quod ipse sensit Lipsius; unde etiam *omissa* legi posse dixit, ut A. 6, 36. *Armenia omissa*. Sed *missa* idem est. quare Pichena, qui primus Lipsii correctionem recepit, hoc debebat ponere, quod omnes libri scr. et edd. habent. atque ita nos cum Ryckio et I. Gronovio fecimus. ERN.

Coortae i. n. Sarmatarum ac Suevorum] De Sarmatis, etiam apud alios leges: de Suevis, vix puto. Cattos saltem nominant, in Domitiani quidem rebus. Sed tu scito, hos Suevos, non illos esse, qui in ipsa Germania, et qui vulgo noti: sed qui trans Istrum, assiti Sarmatis. Illi, inquam, ipsi, quibus Vannius a Druso Rex datus, quique inter Marisum et Cusum fluvios locati. Itaque militia plerumque sociati cum illis. A. 12, 29. *Ipsi Vannio manus propria pedites, equites e Sarmatis Lazygibus erat*. Etiam nunc bello hoc in Domitianum. Dionis fragmenta praeclare (et absque iis haerebamus:) 67, 5. Ἐν τῇ Μυσίᾳ Λύγιοι Σουήβοις τισὶ πολεμηθέντες, πρέσβεις ἔπεμψαν, αὐτοῦντες συμμαχίαν παρὰ Δομιτιανοῦ, καὶ ἔλαβον. . . Ἀγανακτήσαντες δ' ἐπὶ τούτῳ οἱ Σούηβοι προσαφέλαβον Ἰάζυγας καὶ προσπαρεσκευάζοντο, ὡς καὶ μετ' αὐτῶν τὸν Ἴστρον παραβησόμενοι. LIPS. *Coortae in nos* MS. Flor. quod recte receptum Ryckio et I. Gron. qui inde natum putat *in vexolanos*, quod est in MS. Guelf. sine *in* in edd. Puteol. Beroald. Alc. Rhenanus delevit. Ed. pr. (et cod. Bud.) *in Sarm.* ERN.

Cladibus mutuis Dacus] Epitomarii de hoc bello Dacico multa: et poeta Statius Silv. 1, 1, 27. *Das Cattis Dacisque fidem*. Iterum: *Haec est quae victis parcentia foedera Cattis, Quaeque suum Dacis donat clementia montem*. Cur montem diserte nominat? sicut in eadem ista re Silv. 1, 1, 80. *Tu civile nefas, tu tardum in foedera montem Longa Marte domas*. Quiane montana Dacia, et tales ibi munitiones? Apparet ex Fragm. Dionis, in rebus Traiani 68, 9. Ὁ δὲ Τραϊανὸς ὕστερα τε ἐνστησάμενος ἔλαβε, καὶ ἐν αὐτοῖς τά τε ὅπλα, καὶ μηχανήματα, καὶ τὰ αἰχμαλωτά. Suspicari etiam possis, in re occultius aliquid defi-

Digitized by Google

Mota etiam prope Parthorum arma, falsi Neronis ludibrio. Iam vero Italia novis cladibus, vel post longam saeculorum seriem repetitis, adflicta. Haustae aut obrutae urbes, fecundissima Campaniae ora. Vrbs incendiis vastata, consumptis antiquissimis delubris, A. V. 822. A. C. 69.

designari; ἑνικῶς enim et unum montem dumtaxat appellitat. Aspectum igitur a poeta ad ridendam et miri stuporis superstitionem Dacorum; quibus Sacerdos in monte quopiam Deus habebatur, et mons ipse sacer. Strabo 7. p. 298. Παρὰ δὲ τοῖς Γέταις ὁ ἱερεὺς ὠνομάζετο Θεὸς, καὶ τὸ ὄρος ὑπελήφθη ἱερὸν, καὶ προσαγορεύουσιν οὕτως. At enim de Getis hoc Strabo ita. sed tu disce, Getarum populum Dacos esse, ex Dione 51, 22. et Strabone ipso statim. Etiam Appianus in Praef. §. 4. notat, *Getas ultra Danubium a Romanis Dacos appellari.* Addo etiam Cappadocibus montem pro Deo fuisse. Tyrius Maximus Diss. 38. Ὄρος Καππαδόκαις καὶ Θεὸς καὶ ὄρκος καὶ ἄγαλμα. LIPS. Adde eundem Statium Theb. 1, 20. *et coniurato deiectos vertice Dacos. Mutuae clades* sunt acceptae et illatae. Sed v. Burm. ad Virg. G. 2, 497. ERN. Getas a Dacis Strabo distinguit l. 7. p. 304. At nomine tenus diversos esse, refert Plin. 4, 12. (25.)

Falsi Neronis ludibrio] Dat et accipit lucem Suetonius in extremo Nerone: *Denique cum post XX. annos, adolescente me, exstitisset quidam conditionis incertae, qui se Neronem esse diceret: tam favorabile nomen eius apud Parthos fuit, ut vehementer adiutus et vix redditus sit.* Post viginti annos, inquit, a morte Neronis. ergo in XIV. Consulatu Domitiani hic motus. LIPS. Vide infra 2, 8. Sed bene huc I. Gronovius advocavit Lactant. Mort. Pers. c. 2. ubi luculentissime res narratur. ERN.

Post longam s. s. repetitis] Iam antiquissimo aevo saeviisse Vesuvium, vel viae Herculanei Pompeiorum docent, pumicosis scoriis stratae, Cf. Winckelmann in Sendschr. von den Herculan. Entdeckungen. Hamilton account of the discoveries at Pompeii.

Haustae aut obrutae urbes. Fecundissima] Verius distinxeris, *Haustae aut obr. urbes fecundissima Campaniae ora: et urbs inc. vastata.* Id enim significat, in Campania haustas aut obrutas urbes prodigiosa illa eiectione Vesuvii montis, quae sub Tito. Qua duo oppida cum pagis multis obruta, Herculanium et Pompeii, quin ille ipse Naturae magnus mystes Plinius periit eodem casu. Statius de hac re eleganter Silv. 4, 4, 81. *Mira fides! credetne virum ventura propago, Cum segetes iterum, cum iam haec deserta virebunt, Infra urbes populosque premi?* Tangit et Plutarchus de his, qui sero a Num. pun. c. 42. in iis, quae Thespesio revelata, ubi Βέσβιον ὄρος appellat: quod male interpres *Lesbium montem* vertit. At, quod in Tacito de incendiis urbis est, intellege de capitolio exusto sub Vitellio (3, 71.) et de igne triduano, qui sub Tito. Dionem vide 65, 17. 66, 24. LIPS. *Et urbs* scr. et edd. Deleverat copulam Pichena. ERN. Recte. Sic et Bipont.

Pol-

A. V. 822. A. C. 69. lubris, ipſa Capitolio civium manibus incenſo: pollutae caerimoniae: magna adulteria: plenum exſiliis mare: infecti caedibus ſcopuli. Atrocius in urbe ſaevitum. Nobilitas, opes, omiſſi geſtique honores pro crimine, et ob virtutes certiſſimum exitium. Nec minus praemia delatorum inviſa, quam ſcelera; cum alii Sacerdotia et Conſulatus, ut ſpolia, adepti, Procurationes alii et interiorem potentiam, agerent verterent cuncta odio et terrore. Con-

Pollutae caerimoniae] Veſtalium nempe inceſtis, quae protraxit Domitianus pariter et puniit. Praeter hiſtoricos Papinius alluſit, qui proſpectantem Domitianum facit Silv. 1, 1, 35. — *an tacita vigilet face Troicus ignis, Atque exploratas iam laudet Veſta miniſtras.* LIPS.

Infecti caedibus ſcopuli.] i. e. inſulae, in quibus exſules clauſi, quae erant fere deſertae et ſcopuloſae: ad eas miſſi ſubinde, qui exſules trucidarent, ut in Annalibus iam vidimus. Mare quoque ante de inſulis, inprimis maris Aegaei, capiendum. ERN.

Atrocius in urbe ſaevitum] Recte. Imago enim ſaevitiae caediumque multa in inſulis et provinciis, maior in ipſa urbe. Egregius tamen et acutus quidam iuvenis mavult *in urbe ſervitium.* LIPS.

Et interiorem pot.] Video interpretes recentiores in hoc haeſiſſe et male vertiſſe. *Interior potentia* eſt maior, nec id debebat ignotum aut dubium eſſe. Sic Ann. 15, 2. *vires intimae.* Adde nos in Clave Cic. in v. *intimus.* ERN. Bud. *inferiorem.*

Agerent, verterent cuncta] Lectionem Flor. cod. *Agerent, verterent cuncta odio et terrore. Corrupti* etc. ſecutus eſt Pichena. At vulgatam et lectionem et diſtinctionem multo meliorem eſſe docuimus Obſerv. 3, 22. GRON. Nempe ibi docet, uſitatam eſſe (apud Livium et alios) phraſin *agere, ferre*, et *odio ac terrore* ſic explicat, ut Lipſius. At lectionem Flor. quae eſt etiam in Guelf. Agr. edd. ante Rhenanum omnibus, defendit et recepit rurſus Ryckius, late et acerbe contra disputante I. Gronovio. Lectio, quae eſt in textu, ab Rhenano inducta, utcunque explicari poteſt. In *agerent ferrent* facile aſſentior Gronovio: ſed interpungi debet poſt *terrore*. Nam *odium* et *terror* non bene conveniunt verbo *corrupti*, quocum in tali re coniunguntur aut intelliguntur verba vim alliciendi habentia. An omnes tantum odio et terrore corrupti, nemo ſpe, praemiis etc. etiam liberti in patronos? ERN. Florentino conſentit etiam Bud. Eam priſcam lectionem cum Bern. Freinsh. Bip. repoſui, interpunctione adhibita, quae et Mureto et Acidalio placuit. Rhenanus temere ex ingenio textum mutarat. Temere quoque Ryckio ſuccenſet Gronovius.

Odio et terrore] Odio proprio, terrore a Domitiano. Nam ille vulgo uſus delationibus et opera ſervorum. Plinius Paneg. hoc tangens c. 42. *Non enim iam ſervi Principis noſtri amici, ſed nos ſumus; nec pater patriae alienis ſe mancipiis cariorem, quam civi-*

Digitized by Google

Conrupti in dominos servi, in patronos liberti; et, quibus deerat inimicus, per amicos oppressi. Non tamen adeo virtutum sterile saeculum, ut non et bona exempla prodiderit. Comitatae profugos liberos matres: secutae maritos in exsilia coniuges: propinqui audentes: constantes generi: contumax, etiam adversus tormenta, servorum fides: supremae clarorum virorum necessitates; ipsa necessitas fortiter tolerata; et laudatis antiquorum mortibus pares exitus. Praeter multiplices rerum humanarum casus, caelo terraque prodigia et fulminum monitus et futurorum praesagia, laeta, tristia, ambigua, manifesta. Nec enim unquam atrocioribus Populi Rom. cladibus, magisve iustis indiciis adprobatum est, non esse curae Deis securitatem nostram, esse ultio- A. V. 824. A. C. 69.

civibus suis, credit. Omnes accusatore domestico liberassi: unoque salutis publicae signo, illud, ut sic dicam, servile bellum sustulisti. LIPS. Sic et Gron. l. c. sed v. not. praeced. ERN.

Supremae cl. v. necessitates] Hic praedicatum desidero, unde virtus eluceat. Nam *necessitas suprema* nec virtus est, nec bonum exemplum. An fuit: *supremae clar. vir. necessitates fortiter tolerata.* Certe non satisfacit Lipsius in Dispunct. ERN. Hiller. Rac. 15. intelligit mortem non meritam, insigni constantia exspectatam, quae statim dicitur fortiter tolerata, quale exemplum in Seneca 15, 61.

Iustis indiciis] Cum Ryckio et l. Gronovio dedi *indiciis*, quod ex ed. prima iam indicavit Gruterus, estque in MSS. Flor. Agr. Guelf. edd. Puteol. Beroald. In ed. Rhen. irrepsit, haud dubie operarum vitio, *indiciis*, quod per negligentiam sequentium editorum ad omnes propagatum est: cum possent etiam sine libris vitium odorari. ERN. Cod. Bud. et ed. Rom. *magis vetustis indiciis.* Cf. et Arntzen. ad Plin. paneg. c. 5.

Non esse curae Deis] Impium, iinpium, tuum dictum, Tacite: etsi non imprudens. Nam humano ingenio si rem libras: cum tot clades, tot tristia, tam rara in bonos praemia, quid, nisi advigilare Deos tantum censes in poenas? Atqui nos scimus aliter: nec rem metimur ex iis modo quae sunt, sed quae futura. Qui vindicem tantum Deum statuit, tollit ex Deo quod est Dei, imo quod Deus: vim beneficam, salutarem et adiuvantem. Itaque homo fili: et tecum alter ille tenebrio (Lucanus) qui 4, 807. clamat: *Felix Roma quidem, civesque habitura superbos (beatos); Si libertatis superis tam cura placeret, Quam vindicta placet.* A quo, fallor, aut tu sumpsisti. LIPS. Contra impietatis criminationem tuentur Tacitum Bip. item Hiller. Rac. 13.

Qui

A. V. 822. A. C. 69. 4 ultionem. Ceterum, antequam destinata componam, repetendum videtur, qualis status urbis, quae mens exercituum, quis habitus provinciarum, quid in toto terrarum orbe validum, quid aegrum fuerit; ut non modo casus eventusque rerum, qui plerumque fortuiti sunt, sed ratio etiam caussaeque noscantur. Finis Neronis ut laetus, primo gaudentium impetu; fuerat, ita varios motus animorum, non modo in urbe, apud Patres, aut populum, aut urbanum militem, sed omnes legiones Ducesque concive-

Qui plerumque fortuiti sunt] Vlcus hic, nisi fallor, etsi tectum. Si enim casus eventusque rerum fortuiti, quomodo remittis me ad caussas? aut cur ubique tam multus tu, tam serius in iis explicandis? Censeo immissa negatione scribendum, *qui plerumque haud fortuiti sunt*: ad rem et ad verum certe, si non ad Taciti mentem. LIPS. *Fortuitum* interpretatur Savilius, cuius nullae sunt, aut ignotae caussae, atque inde Tacitum reprehendit, ut imprudenter locutum. Cui reprehensioni subscribit Freinshemius in Versiones 2, 31. quomodo enim, ait, fortuitorum caussae tradi possunt? aut quomodo, quorum caussae possunt tradi, pro fortuitis possunt haberi? Mihi vero, *qui plerumque fortuiti sunt*, est, in quibus plurimum fortuna potest, qui ex fortuna pendent, et saepe contra exspectationem eveniunt; adeo ut ex illis solis cognitis ad consilium capiendum nihilo sis instructior; ut non sint magistri et auctores rerum gerendarum. Ex quibus nihil discas nisi fortuitum; nisi fortunae donum, nisi quid egerit, cum de partibus decerneret transigeretque fortuna; hoc est, huic ex sententia rem, illi asperam foedamque provenisse: sed ea fortuna comes virtutem ducem habuerit an destituerit; unde exstiterit, continuetur, mutet ac sese circumagat; secundum meliores, an deteriores, et quare, dederit; tibi quod ab alio capias exemplum, quod sequare aut fugias, nequaquam ex hoc opere, et saepe ioco ac ludibrio fortunae, ex his postprincipiis, sed ex exordio, filoque et serie ac decursu rerum, temporum, consiliorum, quae ad ista viam munierunt, abunde colliges. Nero apud Suet. 23. *Omnia se facienda feciſſe, sed eventum in manu esse Fortunae; illos, ut sapientes et doctos viros fortuita debere excludere.* Cf. et Gellius 14, 1. GRON. Nil mutandum, etiam Pichena sensit.

Ratio etiam etc.] Cf. Sempr. Asellio ap. Gell. 5, 18.

Aut populum aut urbanum militem] Sic e Flor. restituit Pichena, cum Rhenanus (e Bud.) bis feciſſet *apud* ex *aut*. Consentiunt Florentino Guelf. edd. ante Rhen. Ceterum illa frequentatio τοῦ *apud* non inepta, immo elegans foret et arrideret, si modo libris firmaretur. Sic c. 10. *apud subiectos, apud proximos, apud collegas.* ERN. Firmatur, uti dictum, Budensi, sed parum interest.

Prin-

Digitized by Google

civerat: evulgato Imperii arcano, posse Principem alibi, quam Romae fieri. Sed Patres laeti, usurpata statim libertate, licentius, ut erga Principem novum et absentem; primores Equitum proximi gaudio Patrum; pars populi integra, et magnis domibus annexa, clientes libertique damnatorum et exulum, in spem erecti: plebs sordida et circo ac theatris sueta; simul deterrimi servorum, aut qui, adesis bonis, per dedecus Neronis alebantur, maesti et rumorum avidi. Miles urbanus, longo Caesarum sacramento inbutus, et ad destituendum Neronem arte magis et impulsu, quam suo ingenio, traductus, postquam neque dari donativum, sub nomine Galbae promissum, neque magnis meritis ac praemiis eundem in pace, quem in bello, locum, praeventamque gratiam intelligit apud Principem, A. V. 822. A. C. 69. 5

Principem alibi quam Romae] Olim enim ita iudicabant, *rem mali exempli esse*, *Imperatores legi ab exercitibus*, *et solenne auspicatorum comitiorum in castra et provincias*, *procul ab legibus Magistratibusque*, *ad militarem temeritatem transferri*, ut praeclare Livius 26, 2. Sed nunc alia tempora erant, alii mores. GRON. Ego etiam huc traxerim: Caesares hanc opinionem foviisse et aluisse, ut Romae tantum, sic ut sedes esset Imperii, ita caput eius fieri posset; cum crederent, facilius posse Romae impediri, ne quis contra se Imperator crearetur. Id igitur fuit in arcanis Imperii, h. e. in artibus eius servandi ac tuendi, ut ad annales explicavimus. BRN.

Pars populi integra, et magnis] Attende, et mecum rescribes; *pars p. integra*, *et magnis domibus annexi clientes libertique damnatorum*. Integram partem populi appellat, sinceram et lasciva temporum non corruptam. LIPS. Probant Pichena, quae recepit in textum, et Acidalius, sed ita, ut post *libertique* inseratur *quique* vel *quodque*. Neutro opus. Vulgatum est in omnibus scr. (Bud. quoque) et edd. vett. rectèque restituerunt a Freinshemio (et Ryckio). *Pars populi integra* est honestior et incorrupta: opponitur enim sordidae plebi: ea annexa magnis domibus, vel per cognationem, et adfinitatem, vel per clientelam. Clientes et liberti damnatorum et exulum eriguntur in spem patronorum et dominorum recipiendorum. BRN.

Qui in bello] Placet fere, quod in scripto filius meus Iacobus Oxonii notavit: *eundem in pace, quem in bello, locum.* GRON. Sic et Flor. Guelf. (Bud. et Reg. Lall.) ed. pr. unde restitui. Saepe in hac constructione obliqua accusativi in nominativos mutati. BRN.

Impe-

A. V. 822. A. C. 69. pem, a legionibus factum; pronus ad novas res, scelere insuper Nymphidii Sabini Praefecti, Imperium sibi molientis, agitatur. Et Nymphidius quidem in ipso conatu oppressus: sed, quamvis capite defectionis ablato, manebat plerisque militum conscientia; nec deerant sermones, *senium atque avaritiam Galbae* increpantium. Laudata olim et militari fama celebrata severitas eius angebat adspernantes veterem disciplinam, atque ita XIIII. annis a Nerone adsuefactos, ut haud minus vitia Principum amarent, quam olim virtutes verebantur. Accessit Galbae vox, pro Republica honesta, ipsi anceps, *legi a se militem, non emi.* Nec enim ad hanc formam cetera erant. Invalidum senem T. Vinius et Cornelius Laco, alter deterrimus mortalium, alter ignavissimus, odio flagitiorum oneratum, contemptu

Imperium sibi molientis agitatur] Malim *agitatus*. non enim eum maxime fiebat illud, sed iam ante adventum Galbae factum erat. GRON. Mox *sed* est a Rhenano bene inductum, etsi omnes scripti et ante eum editi habent *et*. ERN. Sic et Bud. Rhenanus recte vidit, ob finalem vocis praecedentis initialem sequentis excidisse.

Manebat pl. m. conscientia] Acidalius vult *constantia*. Speciosa, sed non necessaria coniectura. Conscientia male facti acerrimus stimulus ad odium et res novas moliendas. Eaque sententia crebra est apud omnes historicos. Sic c. 8. exercitus Germ. metu incitantur. ERN.

Angebat aspernantes] Miror, tamdiu toleratum esse in Tacito ineptum verbum *conspernantes*, quod tamen et in Guelf. (et Bud.) est: cum in ed. pr. plane sit *aspernantes*, quod etiam e Flor. et Agr. codd. protulit Ryckius. (Est et in Reg. Lall.). Mox male pro *verebantur* Ryckius e suo cod. *venerabantur*: quae est glossa illius. Male etiam alii (Pich. Acid.) tentant *reverebantur*. Nam eodem sensu *vereri* dicitur. Ed. pr. (et Bud.) mox etiam habet *militem*, non *principem*, ut alii scr. et edd. vett. idque bene restituit Rhenanus. ERN. Qui *Principem* posuit, credebat de Pisone sermonem esse. Bud. *verebantur*. Hanc vocem Petronio c. 52. hoc sensu reddere parat Heins. prò *reverebantur* scil. ut ap. Liv. 39, 37.

Odio flagitiorum onerabant] Sive, ut libri scripti (in his Bud.) *oneratum*. Vox quidem ea retinenda est, male a Beato expulsa. LIPS. Sic et Annal. 2, 3. GRON. *Oneratum* etiam MSS. Flor. Guelf. edd. vett. ante Rhen. restituit in textum Pichena. Sensus est: odium flagitiorum alterius in Galbam translatum, et inertiam alterius in contemtum adduxisse Galbam, atque inde perniciem eius natam

Digitized by Google

ptu inertiae destruebant. Tardum Galbae iter et cruentum, interfectis Cingonio Varrone, Consule designato, et Petronio Turpiliano, Consulari: ille, ut Nymphidii socius, hic, ut dux Neronis, inauditi atque indefensi, tamquam innocentes, perierant. Introitus in urbem, trucidatis tot millibus inermium militum, infaustus omine, atque ipsis etiam, qui occiderant, formidolosus. Inducta legione Hispana, remanente ea, quam e classe Nero conscripserat, plena urbs exercitu insolito: multi adhoc numeri e Ger- A. V. 821. A. C. 68.

tam. Ceterum *ignavissimus* capedelacone. V. Sueton. Galb. 14. ERN. Acid. pugnat pro vulgari *onerabant*.

Cingonio Varrone] Ita scribamus iubet Vaticanus, qui non aliter nominat et Plutarchus, cui c. 14. est Κινγώνιος Βάῤῥων. Sed in Taciti vulgatis etiam libris ita perscriptum A. 14, 45. *Censuerat Cingonius Varro Consul designatus*. Est autem hic ipse. LIPS. Antiqua edd. lectio *Ciconio*, ut habet etiam MS. (Bud. et) Guelf. ERN. In loco cit. ex Ann. 14. dele *Consul designatus*.

Petronio Turpiliano] Qui Consul fuit a. u. 814. Plutarchum sperno, sive librarium, in quo c. 15. Τερτουλλιανὸς dicitur. LIPS.

Dux Neronis] Non potest placere illud *Dux Neronis*. Putem, *hic, ut fidus Neronis*. Neque aliter Plutarchus c. 17. habuisse videtur, quod reddidit: ὅτι μὴ προεδίδου, οὐδὲ ἐμίσει τὸν ἡγεμόνα τοιοῦτον ὄντα, μισούμενος, ἄλλο δὲ μηδὲ ἓν μέγα ἀδικήσας ἀπέθανεν. GRON. Nil mutandum. Cf. c. 71. item 2, 12, 19, 33, 36.

Tamquam innocentes perierant] Nihil melius vulgato: et mens eius: haud scio, an nihil peccarint; certe, ut solent, qui nihil peccarunt, a tyrannis occidi, nempe inauditi et indefensi. GRON. Scilicet Muretus volebat *tamquam nocentes*. Acidalius *quamquam innocentes*. Ego alterutrum probem. Nam ratio Gronoviana est nimis arguta. Sed *quamquam* praetulerim. illud *tamquam* iam est in *et*. ERN. *Tamquam* bene se habet. Cf. Plin. ep. 4, 11. de Cornelia virgine Vestali.

Tot millibus] Classicos intelligit, de quibus c. 37.

Quam e classe Nero] Iam olim legiones *Classicae*, si nummis fides, in quibus video: ANT. AVG. III. VIR. R. P. C. et parte altera: LEG. XVII. CLASSICAE. LIPS. Bud. *Nero ex classe*.

Multi ad hoc et innumeri] Vitium quivis viderit et sermonis ineptias, imo sordes. Quid enim illud est, *multi et innumeri?* Adstricto nostro scriptori satis erat, credo, alterum. Ferretus emendabat, *milites ad hoc innumeri*. Ego verissime ex Farnesiani vestigiis *multi ad hoc numeri*. *Ad hoc*, Sallustianum est: et valet, etiam, praeterea. At *numeros* hic capio cohortes, manus, vexilla: Crebrum id verbi sub aevum Taciti, eo sensu. Plinius epist. 10, 38. de tironibus: *nondum distributi in numeros erant*.

A. V. 822. A. C. 69. Germania ac Britannia et Illyrico, quos idem Nero, electos praemissosque ad claustra Caspiarum, et bellum, quod in Albanos parabat, opprimendis Vindicis coeptis revocaverat: ingens novis rebus materia, ut non in unum aliquem prono favore, ita au-
7 denti parata. Forte congruerat, ut Clodii Macri et Fonteii Capitonis caedes nuntiarentur. Macrum, in Africa haud dubie turbantem, Trebonius Garucianus, Procurator, iussu Galbae; Capitonem in Germania, cum similia coeptaret, Cornelius Aquinus et Fabius Valens, Legati legionum, interfecerant,

Vlpianus l. 1. D. de his, qui notantur infamia. *exercitum non unam cohortem neque alam dicimus, sed numeros multos militum.* Idem l. un. D. de bon. poss. ex test. mil. *siquis militum ex alio numero translatus sit in alium.* Suet. Vespas. c. 6. *et tunc quidem compressa res est, revocatis ad officium numeris, parumper.* Claudianus in Epithal. Pallad. 86. *Regnorum tractat numeros, cuneosque recensat.* Nec cohortes solum in hoc nomen, sed paullatim venere etiam ipsae legiones. Accredo hoc Sozomeno scribenti 1, 8. Τὰ Ῥωμαίων τάγματα, ἃ νῦν ἀριθμοὺς καλοῦσιν. Ac Capitolinum ita accipio in Macrino c. 5. *Timuit autem et collegam, ne ipse imperare cuperet, quod si vel unius numeri consensus accederet, neque ipse recusaret, et omnes cupidissime id facerent.* quin noster ipse Tacitus hac voce iterum usus, in Agricola 18. *Quamquam transacta aestas, sparsi per provinciam numeri.* Haec quidem proba et certa. sed illex ista libido correctorum, ignara quiescere etiam in certis. Itaque rescribit quidam, *multi ad hos innumeri.* id est, inquit, qui in numeros legionesque nondum relati. Acumen! quod fateor superfuisse illi iuveni, magis quam iudicium: nisi quod aetas tamen id correxisset et direxisset. At tantum abest, ut de tironibus aut collectitio milite hic Tacitus: ut contra veteranos intellegat et electos sub vexillis. Itaque magis distincte paullo post *Illyrici exercitus electos* nominat *et Germanica vexilla.* Omitto, quod notionem eam vocis nobis ingerit, sine exemplo. LIPS. Firmat correctionem Lipsii Flor. ed. pr. Ceterae edd. ante Rhen. *ad haec innumeri.* Inde a Rhenano (e Bud.) *ad hoc et innum.* Guelf. *adhoc innumeri.* ERN. Quod de Ferretto adfertur, non ita se habet. Is non ex ingenio, sed ex aliis variantem lectionem promit.

Clodii Macri] Mentio eius in numo Galbae ap. Patinum ad Suet. Galbam c. 11.

Fonteius Capito] Consul huius anni cum C. Iulio Rufo. Sic Cassiod. et Fasti Graeci. Mox Bud. *nuntiarentur.* Paullo ante Acid. malebat *parato.*

Haud dubie turbantem] Vocem eieci, quae aberat recte ab optimo libro. et passim ita *turbandi* verbo usi prisci. LIPS. Nempe *res:* quae vox in Guelf. (Bud.) edd. vett. at non in ed. pr. codd. Flor. Agr. ERN.

Cri-

Digitized by Google

rant, antequam iuberentur. Fuere qui crederent, A. V. 822.
Capitonem, ut avaritia et libidine foedum ac macu- A. C. 69.
losum, ita cogitatione rerum novarum abstinuisse; sed a Legatis, bellum suadentibus, postquam impellere nequiverint, crimen ac dolum compositum ultro: et Galbam mobilitate ingenii, an, ne altius scrutaretur, quoquo modo acta, quia mutari non poterant, comprobasse. Ceterum utraque caedes finistre accepta: et invisо semel Principe, seu bene, seu male facta premunt. Iam adferebant venalia cuncta praepotentes liberti: servorum manus subitis avidae, et, tamquam apud senem, festinantes: eademque novae aulae mala, aeque gravia, non ae-

Crimen ac dolum comp.] Bud. *crimen ad dolum comp.*

Et invisо semel Principe etc.] Ego hic non haesissem. At haesit Gruterus, qui volebat *ut*; haesere alii, qui vellent accusativos, quos etiam Scotus edidit. Verum non raro Tacito ad sententiam talem transitus fit per copulam, quo modo nos etiam in vernacula utimur. Deinde in *facta premunt* intellige modo *eum*. In Flor. (et Bud.) est *principi*, ut referatur ad *facta*. Sed ceteri libri omnes vulgatum habent. ERN. Similis ablativi constructio A. 4, 19. Male in cod. Agr. est *premuntur*, quod Ryckius praeferebat.

Iam afferebant v. c.] Hoc quoque temere tentatur. primo a Pichena et Freinshemio, qui interpungi volunt post *cuncta*: et ita sententiam corrumpunt. De aliis, qui nocerent Galbae, dixerat. Venit tandem ad avaritiam libertorum et fervorum. Non bene etiam e suo cod. (Agr.) Ryckius dedit *offerebant*, quod cui non in mentem sponte veniat. Loquitur de iis, data opera, tamquam de mercatoribus, qui merces venales adferunt. ERN. Pichena voluerat *iam afferebantur v. c.* Freinsh. *Iram afferebant v. c.* Acidalius *rò afferebant* delebat. Quod Lallemand ex Pich. et Freinsh. adfert *offendebant*, apud istos non reperio.

Servorum manus subitis avidae] Ad ea auferenda, quae subito fortunae munere obvenerant, ut recte Pichena. Venuste exprimuntur mores hominum famelicorum, quibus ex insperato magna se ingurgitandi facultas data est. ERN.

Eademque novae aulae] Sententia (nam alios involvere video) eadem mala novae aulae Galbianae fuisse, quae veteris, id est Neronianae: sed non aeque excusata. Quid ita? quia Nero ortu et natalibus Princeps, quia iuvenis, quia in plebem etiam gratiosus, itaque plusculum ei licere volebant et ignoscebant. Non sic in Galba, qui electus: qui senex, ideoque prudens esse debebat: qui denique parcus, tristis, et per omnino paucis gratus. LIPS. Mox de *irrisu ac fastidio* e Flor. et ed. pr. Ceteri *et ir. et fast.* Melius foret *irrisu*. ERN. Bud. *et ir. ac fast.*

Tam-

Digitized by Google

A. V. 822. A. C. 69. que excusata. Ipsa aetas Galbae inrisui ac fastidio erat adsuetis iuventae Neronis, et Imperatores forma ac decore corporis, ut est mos vulgi, comparantibus. 8 Et hic quidem Romae, tamquam in tanta multitudine, habitus animorum fuit. E provinciis, Hispaniae praeerat Cluvius Rufus, vir facundus et pacis artibus, bellis inexpertus. Galliae, super memoriam Vindicis, obligatae recenti dono Romanae civitatis, et in posterum tributi levamento. Proximae tamen Germanicis exercitibus Galliarum civitates, non eodem honore habitae, quaedam etiam

Tamquam in tanta mult.] *Tamquam* abest a MS. Oxon. ERN.

Hispaniae praeerat] Nempe citeriori s. Tarraconensi. V. infra 4, 39. ERN.

Cluvius Rufus] De hoc v. Plin. ep. 9, 19.

Et pacis artibus bellis inexpertus] *Pacis artibus* ferri potest, si cum Rhenano intelligas *expertus*, quod latet in verbo *inexpertus*: cuius generis et alia exempla in Tacito. Quamquam ne hoc quidem necessarium est, cum Tacitus saepe tali ablativo, absolute posito, utatur, ut intelligatur, instructus, abundans. Sed Faernus (et Vrsinus) addi volebant *clarus*, quod est in MS. Agr. Heinsius ep. ad Graev. t. 4. Coll. Burm. *pacis par artibus* p. 498. quod valde probat Graevius p. 505. Mox *bellis* MSS. Flor. Guelf. edd. ante Rhen. qui male (e Bud.) substituit *belli* (sc. *artibus*). Vetus restituit Ryckius. *Bellis inexpertus* est, qui nullas res bello gessit, quibus scientia militaris cognosceretur. ERN. Contra *belli inexpertus*, qui bellum nunquam vidit.

Recenti dono Romanae civitatis] Quomodo recenti? et nonne iampridem Galli isti comati id adepti a Claudio? clarum id e Tacito A. 11, 23. Sed expedio. Olim quidem ius civium adepti, non tamen promiscue, sed proceres tantum. Caute ibi et circumspecte Tacitus: *primores Galliae*, inquit, *quae Comata appellatur*. idque mihi notes. Sed nunc ecce a Galba diffusum id ius in Gallos omnes, qui pro Vindice stetissent. Plutarchus apertissime c. 18. Ἐκ δὲ τούτου καὶ τὰ μετρίως πραττόμενα διαβολὴν εἶχεν, ὡς τὰ πρὸς τοὺς Γαλατὰς Οὐίνδικι συναραμένους. Ἐδύνων γὰρ οὐ φιλανθρωπίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλ' ὠνούμενοι παρ' Οὐινδίκου τυγχάνειν ἀνέσεώς τε δασμῶν, καὶ πολιτείας. LIPS.

Tributi levamento] Quarta parte tributi. c. 51.

Germanis exerc.] Edd. ante Rhen. omnes male *Romanis*. Mox *finibus ademtis*, int. parte agrorum. Mox rursus dedi *Germani exercitus* quod et MSS. quidam et edd. veteres habent, pro *Germanici*, ut similitudo esset. ERN. Bud. *Germanis exercitibus*. . . . *Germanici exercitus*. Similitudo ut sit, posteriorem formam utroque loco sequor. Sic et Bip. Agr. quoque *Germaniciis*.

Fini-

Digitized by Google

etiam finibus ademptis, pari dolore commoda aliena ac suas iniurias metiebantur. Germanici exercitus, quod periculosissimum in tantis viribus, solliciti et irati, superbia recentis victoriae, et metu, tamquam alias partes fovissent. Tarde a Nerone desciverant; nec statim pro Galba Verginius: an imperare voluisset, dubium; delatum ei a milite Imperium, conveniebat. Fonteium Capitonem occisum, etiam qui queri non poterant, tamen indignabantur. Dux derat, abducto Verginio, per simulationem amicitiae: quem non remitti, atque etiam reum esse, tamquam suum crimen accipiebant. Superior exercitus Legatum, Hordeonium Flaccum, spernebat, senecta ac debilitate pedum invalidum, sine constantia, sine auctoritate. ne quieto quidem milite, regimen; adeo furentes infirmitate retinentis ultro accendebantur. Inferioris Germaniae legiones diutius sine Consulari fuere; donec, missu Galbae, A. Vitellius aderat, Censoris Vitellii ac ter Consulis filius: A. V. 822. A. C. 69. 9

B 3 id

Finibus ademtis] Cf. c. 53.

Solliciti et irati] Haud temere mutem. aptior tamen membrorum connexus et responsio, si legas, *soliciti et elati*. Metu nempe soliciti, victoria elati. LIPS. Frustra. Vid. Suet. Galb. 16. *fremebat superiaris Germ. exercitus*. Mox, *in Britannico exercitu nihil irarum*. Post Muretus et Acidalius malebant, *etiamsi queri non poterant*. Non male, ut opinor. Est enim de eodem exercitu sermo. ERN.

Verginius] Cogn. Rufus, de quo Plin. ep. 2, 1. 6, 10.

Ne quieto q. m. regimen] MS. Guelf. *segenti*, in quo an melior lectio lateat, alii viderint. Vulgatam fero, in ea interpunctione, quam feci. Mox delevi *etiam*, post *ultro*: quod suspectum fuit ab initio, cum primum hunc locum legerem. Post, abesse vidi a MS. Flor. Oxon. nunc etiam Guelf. ed. pr. Puteol. (Abest et a Bud.) Primus *etiam* addidit Beroaldus, nescio unde. Item mox e Flor. cum Rycksio et I. Gron. edidi *A. Vitellius*, ut est etiam in ed. pr. ERN. Bud. *Vitellius*. Agr. *A. Vit.*

Adeo furentes etc.] *Adeo* h. l. insolentius dicitur pro *multo magis*, sicut alibi dixit noster pro *multo minus*, infra 3, 64. *ne prosperis quidem par: adeo ruentibus debilitatus*. Sed et pro *multo magis* est A. 3, 34. 6, 15. ubi iunctum negationi est pro *nedum*: sed tamen per se est *multo magis: ne tecta quidem urbis; adeo publicum consilium nunquam adiit*. ERN.

Missu Galbae] Bud. *iussu Galbae*. Sed *missu* et alibi. Cf. Ind.

Id

Digitized by Google

A. V. 822. A. C. 69. id satis videbatur. In Britannico exercitu nihil irarum. Non sane aliae legiones, per omnes civilium bellorum motus, innocentius egerunt: seu, quia procul et Oceano divisae; seu crebris expeditionibus doctae hostem potius odisse. Quies et Illyrico: quamquam excitae a Nerone legiones, dum in Italia cunctantur, Verginium legationibus adissent. Sed longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis, nec viribus miscebantur. Oriens adhuc inmotus. Syriam et quatuor legiones obtinebat Licinius Mucianus, vir secundis adversisque iuxta famosus. Insignes amicitias iuvenis ambitiose coluerat: mox, adtritis opibus, lubrico statu, suspecta etiam Claudii

Id satis videbatur] Dictum videtur, quasi milites, titulos et imagines tantum Vitellii spectarint, et parernae ei virtutes processerint pro suis. Alias non male fortasse, *satis*: ut missionem hanc Vitellii caelesti consilio adfingat, quae ad Imperium scilicet via. LIPS. Vulgatum verissimum. Ceterum possis etiam referre ad Galbam: ei satis visum, ad dignitatem hominis, quod patrem talem habuisset. Sed malo cum Lipsio ad milites referre. ERN. Grut. ad Galbam.

Nec vitiis, nec viribus miscebantur] h. e. nec vitia sua inter se, velut per contagionem, communicare, nec se coniungere et vires suas mutuo augere poterant. ERN.

Mox attritis opibus] Etiamne monebo? Grammaticum et leve est. tamen in fido illo Vaticscriptum, *atteritis*. Et sane crebro ita veteres. ut Tibullus in eodem hoc verbo I, 4, 42. *Aut operi insuetas atteruisse manus*. Vt *accedisse* pro accessisse, *consistisse* pro constitisse, in Pandectis: et *hauritum* pro hausturn in Apuleio (Met. 2. p. 121. Elm.) Et notavi plura talia, quae vix proferam, quin rideant, aut irrideant magistelli nostri. Quid tamen hic rideant? ecce et a Florentino iam codice scripturam hanc stabilitam. LIPS. Recepit Pichena, non Lipsius, ut Ryckius videtur putasse: idque ambitiose contra Ryckium defendit Iac. Gronovius, non abstinens (tanta res agebatur!) contumelia, *ferum studiorum* vocando etc. nec improbare videtur Oudend. ad Suet. Aug. 40. At MS. Guelf. (Agr. Bud.) ed. pr. et ceterae, usque ad Pichenam, omnes *attritis*: quas secutus sum, nihil timens iras tales, sed nec istas sordes invidens cuiquam. Multa talia sunt in MSS. optimis, ab antiquariis librariis invecta: sicut in MS. Guelf. semper est *quoi*, *queius* et alia: quae etiam interdum viri docti edidere. Quae si statim in textum inferentur: quid fiet tandem? in Apulcio feram tale quid, non in Tacito. ERN. Apul. Met. 11. p. 260. in codd. *atterurent*. Cf.

Digitized by Google

dii iracundia, in secretum Asiae repositus, tam pro- A. V. 822.
pe ab exsule fuit, quam postea a Principe. Lu- A. C. 69.
xuria, industria, comitate, adrogantia, malis bo-
nisque artibus mixtus. nimiae voluptates, cum va-
caret; quoties expedierat, magnae virtutes: pa-
lam laudes; secreta male audiebant. Sed apud sub-
iectos, apud proximos, apud conlegas, variis in-
lecebris potens; et cui expeditius fuerit tradere Im-
perium, quam obtinere. Bellum Iudaicum Flavius
Vespasianus, Ducem eum Nero delegerat, tribus
legionibus administrabat. Nec Vespasiano adversus
Galbam votum aut animus. Quippe Titum, filium,
ad venerationem cultumque eius miserat, ut suo lo-
co memorabimus. Occulta lege fati et ostentis ac
responsis destinatum Vespasiano liberisque eius Impe-
rium, post fortunam credidimus. Aegyptum co- 11

Cf. et Voss. de Analog. 3, 30. In nostro ubivis scribitur *attritat*. V. A. 15, 16. H. 3, 50.

In secretum Asiae] In Lyciam, ut opinor, specie Legationis. Colligo e Plinii 12, 1 (5). *Licinius Mucianus ter Consul, et nuper provinciae eius* (Lyciae) *Legatus*. LIPS. Pro *repositus*, quod est in libris omnibus, Acidalius malebat *sepositus*, quod est sane verbum ordinarium in hac re. ERN.

Quoties expedierat] *Expedire* hic significat in expeditionem, sive ad bellum proficisci, ut infra c. 88. (et 15, 15.) ut iam alii notarunt. ERN.

Palam laudarés, secretá male audiebant] Cod. Bud. habebat, *palam laures secreta malé audiébat*. Graecissimus, *secreta malé audiebat*, non displicebat nec Rhenano, nec Ryckio, qui et ipse in suo MS. habebat *audiebat*. E *laures* possis etiam colligere *palam laudes*, substantive: quod non dubitari potest, quin sit melius vulgato. Sed etiam Rhenanus tentabat: *palam laudari*. nostrum, ut puto melius. Sed tamen vulgatum etiam ferri potest, quod in omnibus libris reperi; et illius corruptelae, *laures* e *laudares*, iam supra simillimum exemplum e Flor. vidimus. Mox *fuerit* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. Ceteri *fuerat* usque ad Pichenam. ERN. Rhen. coniiciebat *secreto male audiebat*. et sic cod. Agr. nec ita male. Prius *laudes* reposui cum Bip. scil. *ei tribuebantur*. *To fuerit* vel *fuerat* expunctum volebat Grut.

Suo loco memorabimus] Male antea, *memoravimus*. Nam haec quidem narrat infra 2, 1. LIPS. *Memorabimus* et MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. Puteol. Beroald. Alc., *Memoravimus* Rhenanus tacite edidit: ut nescias, an consulto. ERN. Videtur vitium esse typographi.

Ostentis] Cf. infra 2, 78.

Post fort. credidimus] i. e. postquam cognovimus fortunam Vespasiani, postquam Imperator factus

A. V. 822. A. C. 69. piasque, quibus coerceretur, iam inde a D. Augusto, Equites Romani obtinent loco Regum. Ita visum expedire, provinciam aditu difficilem, annonae fecundam, superstitione ac lascivia discordem ac mobilem, insciam legum, ignaram Magistratuum, domi retinere. Regebat tum Tiberius Alexander, eiusdem nationis. Africa ac legiones in ea, interfectus est. *Credidimus* est credere coepimus. Ita perfectum dicitur; alioqui esse deberet *credimus*. ERN.

Aegyptum, iam inde a D. Augusto] Supra A. 2, 59. *Nam Augustus, inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus aut Equitibus illustribus Romanis, seposuit Aegyptum.* Arrianus id consilii exemplique ab Alexandro Magno esse censet. qui (ut lib. 3. notat) *in plures praefectos Aegyptum distribuit* etc. Cautio ab Alexandro esse potuit: non tamen imitatio. quia ille in plures, isti uni permiserunt; sed infirmo. LIPS. MS. Guelf. *Aegyptumque copiasque.* Mox videtur esse debere *coercetur*, vel *coerceantur*. Ferri quidem potest *coerceretur* propter verba, *iam inde ab Augusto:* Sed *coercetur* melius et verius est. Sic paullo post: *Thracia, et quae aliae Procuratoribus cohibentur* etc. *Loco Regum* est, iique tantum dignitatis habent, ut nihil prope, nisi nomen Regium, desit. ERN. Bud. *etiam inde ab Aug.*

Ignaram Magistratuum domi retinere] *Domi* licet referre ad *Magistr.* Nec leges suas, nec Magistratus suos ac domesticos habebat. Quamquam Dio 51, 17. solis Alexandrinis Senatum ademtum dicit: quem iis restituit Severus, auctore Spartiano in Sev. 17. Sed et *domi retinere* potest accipi pro, per Procuratores administrare, per Caesaris Magistratus. ERN.

Tiberius Alexander] Ego hunc illum puto, qui in castris et gratia Corbulonis 15, 28. Qui et Iudaeae Procurator, apud Iosephum 20, 5. Pater eius, item Tiber. Alexander, qui Alabarches Alexandriae, et frater Philonis Iudaei, cuius nunc scripta habemus. LIPS. Dicitur *eiusdem nationis*, quia in Aegypto natus erat ex familia, Iudaica illa quidem, sed quae Alexandriae sedes fortunarum haberet, ceterum dudum civitate Romana donata, et Equestrem gradum adepta. ERN. Cf. et H. 2, 74. 79. Alciatus putat, eum esse, de quo Iuven. 1, 30. sed saltem filius istius fuit.

Africa, ac legiones in ea] Plures igitur legiones tunc in Africa? Vix opinor. Adi, si lubet, quae scripsi A. 4, 5. Vna sane ordinaria legio in Africa, neque aliter infra numerat, aut nominat, hoc ipso anno H. 4, 48. *Legio in Africa, auxiliaque tutandis Imperii finibus.* Iuvare aliquid hanc lectionem videatur locus H. 2, 97. *In Africa legio cohortesque dilectae a Clodio Macro, mox a Galba dimissae.* quasi novam legionem illi veteri adiunxerit Macer, atque ita sub initio Galbae fuerint duae. Vane: quia cohortes dumtaxat delectas a Macro intellegit, non legionem ipsam. Igitur inclino, ut hic rescribam, *Africa ac legio in ea.* LIPS. Libri omnes constan-

Digitized by Google

terfecto Cladio Macro, contenta qualicunque Principe, poſt experimentum domini minoris. Duae Mauretaniae, Rhaetia, Noricum, Thracia, et quae aliae Procuratoribus cohibentur, ut cuique exercitui vicinae, ita in favorem aut odium contactu valentiorum agebantur. Inermes provinciae, atque ipſa in primis Italia, cuicumque ſervitio expoſita, in pretium belli ceſſurae erant. Hic fuit rerum Romanarum ſtatus, cum Ser. Galba iterum, Titus Vinius, Conſules, inchoavere annum, ſibi ultimum, Reip. prope ſupremum. A. V. 822. A. C. 69.

ſtanter *legiones*. Ac forte legiones hic pro copiis dicuntur, unaque legione: ut *liberi* pro uno filio aut filia, *parentes* pro patre, uti ſupra vidimus *triumphales avos* de uno 14, 1. Libri porro plures habent *Africam*, quaſi ad *regebat* referretur, ut Agr. Guelf. ed. pr. Denique libri meliores Flor. (Bud.) Guelf. Agr. ed. pr. *contenta*, ut ad *Africam* referatur. Quae res ſuſpicionem aliquam movere poteſt, verba *ac legiones in ea* eſſe inſititia, nata ab eo, qui hunc locum ſuperioribus ſimilem reddere voluerit. ERN. *Contenta* reſtitui cum Bip.

Poſt exper. domini minoris] Quis eſt *dominus minor*? Macer? de hoc accepit Savilius. Eius crudelitatem ſane erant experti. Sed an is dominus? Solus Imperator proprie dominus. Aut non intelligo ſatis, aut legendum eſt *domini prioris* (ut in c. Agr.). Dominus prior, Nero, talis cognitus fuerat, ut facile Africa ferret qualemcunque alium. Si tamen vera eſt lectio *dominus minor*, erit intelligendus Praeſes provinciae ſimpliciter, ut opponatur *domino maiori*, Caeſari. ERN. De Macro capiunt etiam Brot. Lall. Bip. Eius tyrannidem teſtatur Plin. cap. 6.

Duae Mauretaniae] Tingitana et Caeſarienſis. Hanc diviſionem Plinius acceptam fert Caeſari Caligulae 5, 1. *Principio terrarum*, inquit, *Mauretaniae appellantur usque ad C. Caeſarem Germanici F. regna: saevitia eius in duas divisa provincias.* At Dio, palam adverſus, Claudio attribuit 60, 9. Παραχθέντων δὲ τούτων ὁ Κλαύδιος ὄχλῳ τοὺς Μαύρους τοὺς ὑπηκόους ἐνέμεν, ἐς τε τὰ περὶ Τίγγιν, καὶ ἐς τὰ περὶ Καισάρειαν, ἀφ' ὧνπερ καὶ ὀνομάζονται, καὶ δύο ἄρχουσιν ἐπέστησε προσέταξε. LIPS.

Procuratoribus] De his Procuratoribus Caeſ. v. Guther. de off. dom. Aug. 3, 34.

Cuicumque ſervitio expoſita] Sic dedi e Flor. Agr. Guelf. Pertinet hoc ad ſolam Italiam: reliquum eſt commune. igitur *ceſſurae* verum, ut Guelf. et edd. omnes, non *ceſſura*, ut Flor. (Bud.) Agr. habent. ERN. Bud. *expoſita*. Vulgo male *expoſitae*.

Inchoavere annum ſibi ultimum] Eleganter dictum. Solicitant tamen. et nonne, inquiunt, idem eſt ultimum ac ſupremum? Fateor. geminanda tamen vox fuit

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 12 Paucis post Kal. Ianuarias diebus Pompeii Propinqui, Procuratoris, e Belgica litterae adferuntur: *superioris Germaniae legiones, rupta sacramenti reverentia, Imperatorem alium flagitare, et Senatui ac Pop. Rom. arbitrium eligendi permittere;* quo seditio mollius acciperetur. Maturavit ea res consilium Galbae, iam pridem de adoptione secum et cum proximis agitantis. Non sane crebrior tota civitate sermo per illos menses fuerat: primum licentia ac libidine talia loquendi, dein fessa iam aetate Galbae. Paucis iudicium aut Reip. amor: multi occulta spe, prout quis amicus vel cliens, hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant, etiam in

fuit ob sententiam disparem. Non enim certe Reip. ultimus annus. Alioqui dicere percommode potuisset, *sibi et Reip. supremum.* Non ergo audio adolescentem eruditum, qui per litteras me monuit videri legendum, *Reip. prope primum;* qui tantum non vetus, inquit, Resp. et libertas incepere a Galba. Logi alogi. LIPS.

Rupta sacramenti reverentia] Ita mei libri, et sententia exigit. Rhenanus, dum Budensis codicis corruptam scripturam [*licentia*] ut τεμένων lege observat, nodum in scirpo quaerit. LIPS. Ita rem cape. Bud. habet *rupta sacramenti licentia.* Inde Rhen. coniiciebat *rupti sacr. lic.* sed in textu servat vulgatum.

Fessa iam aetate Galbae] Sic libri scr. et edd. nisi quod Bud. habuit *defessa an ae. G.* unde Rhenanus coniiciebat *defessa animis aetate Galbae.* Frustra. nec enim hic post *primum*, deesse potest *dein*, e more Taciti. Melius Marklandus ad Stat. Silv. 3, 3. *fesso iam aetate Galbae*, nam *fessi annis, senectute* saepe dicuntur, ut ibi demonstrat et Lexica docent. Virg. Aen. 2, 596. *aetate fessus.* Sed *et aetas fessa*, et quidem exquisitius dicitur saepe a nostro, Ann. 1, 46. etc. ERN. Rhenanus lectionem Bud. interpretatur ita: *sermonem fuisse de fessa annis* (non *animis*, ut male hic legitur) *aetate Galbae*, putabatque id *primum* non requirere sequens *dein.* Haec sic placebant Vertranio. Interim Rhen. vulgatum expressit.

Multi occulta spe] Libri mei scripti, *stulta spe*, uti et in Covarruviae. Placet tamen magis vulgata. LIPS. *Stulta* etiam ed. pr. quod non ferunt sequentia. Sed Flor. et ed. pr. *militis* unde Picheña coniiciebat *multis occulta spes*, ut est in cod. Agr. I. Gronovius *multis occulta spei.* Lector eligat. Ego vulgatam veram puto. ERN. Et haec emendanda. Cod. Agr. habet: *multis stulta spes*; hinc Heins. quoque et Ryck. coniectabant *multis occulta spes.* Bud. *stulta spe*, nec praecedit *multis*, tolerabili sensu, sed potior vulgata lectio.

Ambitionis rumoribus] Verum non negaveris, *ambitiosis.* LIPS. *Ambitionis* scr. (in his et Bud.) et edd. omnes ante Lipsium,

Digitized by Google

in T. Vinii odium, qui in dies quanto potentior, eodem actu invisior erat. Quippe hiantes, in magna fortuna, amicorum cupiditates ipsa Galbae facilitas intendebat: cum apud infirmum et credulum minore metu et maiore praemio peccaretur. Potentia Principatus divisa in T. Vinium, Consulem, et Cornelium Laconem, Praetorii Praefectum. Nec minor gratia Icelo, Galbae liberto, quem anulis donatum, A. V. 824. A. C. 70. 13

psium, praeter MS. Agr. Et tamen *ambitiosis* verum est, rectèque receptum. ERN. Bip. praeferunt *ambitionis* subaudito *ergo*. Mihi dura nimis videtur ellipsis. Bene habet recepta legendi forma.

In T. Vinii odium diverterant] Parum cohaerens lectio aut sententia. A priscis libris abest vox *diverterant*. Et tollam sane ego arbiter, legamque: *hunc vel illum ambitiosis rumoribus destinabant, etiam in T. Vinii odium, qui indies*, etc. Multi, inquit, successorem destinabant ex sua spe, quidam ex odio Vinii. Non dissimile illud Taciti de Pisone c. 34. *Invenis recenti favore et infensus T. Vinio: seu quia erat, seu quia irati ita volebant.* Quod si retinendum tamen id verbi sit, mutem et diducam. *Etiam in T. Vinii odium diversi ierant.* LIPS. Delevit Pichena auctoritate Flor. Abest etiam a Guelf. edd. omnibus ante Rhenanum, praeter pr. in qua est quoque *et iam*, quod rursus cum *diverterant* induxit Rhenanus. ERN. Bud. *et iam — deverterat.*

Eodem actu invisior] Quid est illud, *actu invisum esse?* Ineptiae, et sermo parum non dicam lautus, sed Latinus. Scribebam sublata ea voce, *eadem invisior erat*. genus sermonis norum vel ex uno Plauto. Placuit lac. Lectii eruditi viri coniectura, *eodem auctu*, nunc meā ista, *eo dein facto invisior*. LIPS. Lectii sententiam probat Freinsh. (item Acid. Heinsius). Pichena: *in cunctis inv.* Possis etiam *eadem* (tempore) *factis invisior*, quod sequentibus non male convenit: item alia: sed frustra, sine libris, qui hic nihil variant. ERN.

Icelo Galbae liberto] Nequissimi huius servuli nomen varie scriptum. Alibi *Hycelus*, alibi *Icelus*. (Bud. *Ycelo.*) Vaticanus semper *Icelus*: quem sequor. Plutarchum in ea voce emaculo, in Galba c. 7. Καὶ ἦκεν ἀπὸ Ῥώμης Ἰκέλος ἀπελεύθερος ἑβδομαῖος. Vulgo, Σικέλος scriptum: et verterunt homines docti, *Siculus quidam*. At Icelum hunc festinatum nuntium fuisse, doceat eos Suetonius Galb. 22. LIPS.

Quem anulis donatum] De hoc eodem Suet. 14. *Icelus paullo ante annulis aureis donatus, et Martiani cognomine ornatus, et iam summae Equestris gradus candidatus.* Viri docti interpretantur summam Equestris gradus, Praefecturam Praetorii: haud improbe. Tamen ego magis intellegam de Procuratione: quae propria Equestris ordinis dignitas. An libertum promotum iri censeam ad Praetorii Praefecturam, idque sub Galba? numquam. LIPS. De anulis v. Plin. 33, 2. et Paulus I, 5. de iur. aur. anul.

Mar-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. natum, Equestri nomine *Martianum* vocitabant. Hi discordes, et rebus minoribus sibi quisque tendentes, circa consilium eligendi successoris in duas factiones scindebantur. Vinius pro M. Othone: Laco atque Icelus consensu non tam unum aliquem fovebant, quam alium. Neque erat Galbae ignota Othonis ac T. Vinii amicitia; et rumoribus nihil silentio transmittentium, (quia Vinio vidua filia, caelebs Otho) gener ac socer destinabantur. Credo et Reip. curam subisse, frustra a Nerone translatae, si apud Othonem relinqueretur. Namque Otho puritiam incuriose, adolescentiam petulanter egerat; gratus Neroni aemulatione luxus. eoque iam Poppaeam Sabinam, principale scortum, ut apud conscium libidinum, deposuerat, donec Octaviam uxorem

Martianum] Recte sic, quippe derivatum a Marte. V. Cannegieter de mutata Rom. nom. sub Princ. ratione. c. 13.

Rebus minor.] Muretus et Acid. supplent *in*. Sufficit subaudiri. *Vinius*] Bud. ubivis *Iunius*. Sic et c. 32. sq.

Pro M. Othone] Praenomen addunt MSS. Flor. (Bud. Agr.) Guelf. edd. vett. omnes. Casu in recentioribus post Lipsium excidit. restituit I. Gron. ERN.

Ex rumoribus etc.] Hunc locum aliquid vitii habere, satis convenit, medela non eadem adhibetur. Libri nil variant: nisi, quod MS. Fl. ed. prim. *et rum.* Bud. *et ex.* Iac. Gronovius hinc periodum sic concinnat: *et rumoribus - - unica Vinio filia vidua* etc. Sed *et unica filia vidua* non satis placet, et tamen vel sic aliquid non satis culti superest in verbis *filia Vinio - caelebs, Otho, socer ac gener dest.* Nam nominativus potius, quam filiae desideratur. Itaque sic corrigam: *quibus* vel *quis Vinius, vidua filia*, (i. e. cuius filia erat vidua) *caelebs Otho, gener ac socer destinabantur*. Ceterum non repugnem, si *et* pro *etiam* vel praeferatur, vel addatur. Infra c. 22, similis huic locus: *coniectura et rumore feminae Galbae et inventam Othonis compaginantium*. ERN. Cum Bip. praefero Flor. *et rum.* cruissa, quae adfertur, uncis inclusa. Lectio Bud. *et ex.* eundem sensum praebet.

Namque Otho] Cf. A. 13, 45.

Eoque iam P. S.] *Tò iam* suspectum Acidalio fuit. Merito. An fuit *tum*? ERN. *Iam* Bip. reddunt *primum*. Heins. volebat *clam*. Cf. Suet. Oth. 3. Plut. Galb. 19. ubi paullo aliter.

Octaviam uxorem amoliretur] Iisdem in hanc rem verbis usus est A. 14, 59. et sic mei libri. Covarruviae tamen codex et Budensis, *Octavia uxor amoveretur*. Quod rectum aeque. LIPS. *Amoliretur* Flor. Guelf. edd. omnes. Sed in Guelf. est et *Octavia*, ut Colerus volebat, *παθητικῶς* accepto *amoliretur*. Budensis MS. lectio-

Digitized by Google

rem amoliretur: mox ſuſpectum in eadem Poppaea in provinciam Luſitaniam, ſpecie legationis, ſepoſuit. Otho, comiter adminiſtrata provincia, primus in partes transgreſſus, nec ſegnis, et, donec bellum fuit, inter praeſentes ſplendidiſſimus, ſpem adoptionis, ſtatim conceptam, acrius in dies rapiebat: A. V. 823. A. C. 70.

lectionem rec. Rhen. cum ſeqq. usque ad Lipſ. ERN.

In Provinciam Luſitaniam] Totidem verbis Suet. Oth. 3. *Sepoſitus eſt per cauſſam legationis in Luſitaniam.* Sed operae eſt videre diviſionem Hiſpaniae et Praefecturas, quoniam ſaepe hic intercurrit. Diviſa ea ab Auguſto in duas provincias, citeriorem et ulteriorem. Citerior Tarraconenſis etiam dicta: cui Galba praefuit, cui nunc Cluvius Rufus. Vlterior diviſa in duas provincias, Baeticam et Luſitaniam. Baetica populi fuit, et in eam miſſus Proconſul. Noſter 4, 13. *Vibius Serenus ulterioris Hiſpaniae Proconſul.* non quia tota Hiſpania ulterior (caute legas) Proconſulem habuerit, ſed quia eius pars melior Baetica. Itaque confundebant ſcribendo ſive loquendo. Plinius 3, 1. (2.) *Prima Hiſpania terrarum eſt, ulterior appellata, eadem Baetica.* Non tamen etiam regendo. Nam duae Caeſaris fuerunt, ſola Baetica populi. Strabo diſtincte, l. 3. p. 166. Νυνὶ δὲ τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν μὲν ἀποδειχθεισῶν τῷ δήμῳ τε καὶ τῇ συγκλήτῳ, τῶν δὲ τῷ ἡγεμόνι τῶν Ῥωμαίων, ἡ μὲν Βαττικὴ πρόσκειται τῷ δήμῳ, καὶ πέμπεται στρατηγὸς ἐπ' αὐτήν, ἔχων ταμίαν τε καὶ πρεσβευτήν... Ἡ δὲ λοιπὴ, Καίσαρός ἐστι. Πέμπονται δ' ἀπ' αὐτοῦ δύο πρεσβευταὶ, στρατηγικός τε καὶ ὑπατικός. Addit deinde, Praetorium Luſitaniae praefuiſſe cum unico Legato: Conſularem reliquae cum tribus Legatis tribusque legionibus. Conſentit et Dio 53, 12. qui diſerte *Baeticam populo adſignat, Luſitaniam et Tarraconenſem Caeſari.* Quid igitur Appiano in mentem venit ſcribere, de bello Hiſpanienſi, extremo? *Ab eo tempore* (quo Cantabri ab Auguſto victi) *Romani Iberiam, quae hodie Hiſpania dicitur, in tres partes dividere coepiſſe mihi videntur, in quarum duas annuos magiſtratus Senatus mittit, in tertiam vero Praeſidem Imperator.* Quae a falſo numquam excuſem, niſi quid mutavit eius aevo. Strabo etiam in fine operis duas Hiſpanias recenſere inter eas, quae Populi ſunt, videtur. ſed videtur: eaque res interpretem decepit, qui etiam τὴν ἐκτὸς Ἰβηρίαν, id eſt *ulteriorem* ſive *exteriorem* Hiſpaniam, turpiter *interiorem* convertit. Vellem monuiſſe eruditiſſimum Caſaubonum, cuius ad Strabonem probas ſane notas iam nunc vidi. LIPS. De provinciis Hiſpaniae egit Cennius in Antiq. Eccleſ. Hiſpan. vol. 1. Diſſ. 1. c. 1. ſqq. Mox pro vulgato *ſepoſuit* praecedentia requirunt *ſepoſuerat*, ut ante *eft depoſuerat*: quod recipere non dubitavi, propter neceſſariam evidentiam. poſt Acidalius bene copulam et transponit: *nec ſegnis, donec bellum fuit, et inter pr. ſpl.* ERN. In verbo *ſepoſuit* mutando fallitur vir optimus. Diſtinguenda omnino ſunt tempora. Nec aliter codices. Mox Bud. *in diem, Ducen-*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 14 bat: faventibus plerisque militum, prona in eum aula Neronis, ut similem. Sed Galba, post nuntios Germanicae seditionis, quamquam nihil adhuc de Vitellio certum, anxius quonam exercituum vis erumperet, ne urbano quidem militi confisus, quod remedium unicum rebatur, comitia Imperii transigit: adhibitoque, super Vinium ac Laconem, Mario Celso, Consule designato, ac Ducennio Gemino, Praefecto urbis, pauca praefatus *de sua senectute, Pisonem Licinianum arcessi* iubet; seu propria electione, sive, ut quidam crediderunt, Lacone instante, qui apud Rubellium Plautum exercita cum Pisone amicitia; sed callide, ut ignotum, fovebat; et prospera de Pisone fama consilio eius fidem addiderat. Piso, M. Crasso et Scribonia genitus, nobilis

Ducennio Gemino] Ille est, de quo 15, 18. legis: *Exin Nero tres Consulares, L. Pisonem, Ducennium Geminum, Pompeium Paullinum vectigalibus praeposuit.* LIPS. De Mario Celso v. 15, 25.

Accersiri iubet, seu propria dilectione, sive ut quidam tradiderunt] Lege, *arcessi.* GRON. Recte. Sic et correxerat vir doctus in ed. Gryph. et convenit hodie satis *accersere* esse vocem nihili, debitam inscitiae librariorum, qui eam millies verbo *arcessere* substituerunt. Itaque, ut aliis locis permultis factum est a viris doctis, movi loco vocem ineptam, etsi omnes libri et ser. et edd. in ea consentiunt. V. quos laudat Drakenb. ad Liv. 2, 19. qui et aliis locis ad Livium de eo verbo egit: et nos infra ad c. 31. *Crediderunt* e Flor. recepit Freinshemius. (Sic et Bud.) Ceteri libri *tradiderunt.* REN. Lips. Pich. alii *dilectione.* Flor. Bud. ed. Puteol. *electione.*

Piso M. Crasso et Scribonia genitus] Puto illa *M. Crasso Frugi*, qui Consul fuit cum C. Lecanio Basso a. 816. sub Nerone, qui ipse e Calpurniis Frugi, in Licinium gentem adoptione transiit, ut ex cognomine apparet: sicut hic noster iterum e Liciniis ad Calpurnios ivit. Quod autem de Scribonia addit: ex eo vides perperam in Plutarchi Galba c. 23. legi, Κράσσου καὶ Κορνήλιος ἔγγονος: et ex nostro corrigendum. LIPS. De correctione Plutarchi frustra obloquitur Lipsio Ryckius, quod Plutarchus utrosque a Nerone sublatos dicat, cum Seneca in Apocol. a Claudio sublatos tradat. In nomine Imperatoris dissentire scriptores non mirum, quum in maioribus dissentiant. Et Senecae hic haud dubie maior fides. Idem Ryckius mavult intelligere Crassum, qui a. 780. cum Pisone Consul fuit, fratrem autem Pisonis putat, quem Lipsius patrem credebat. Verum puto: et sic iam Rupertus ad Reines. p. 679. REN. et p. 429.

Et Scribonia] Sic Rhen. e Bud. prius legebatur ex.

Aesti-

Digitized by Google

bilis utrimque, vultu habituque moris antiqui, et aestimatione recta severus, deterius interpretantibus tristior habebatur. ea pars morum eius, quo suspectior sollicitis, adoptanti placebat. Igitur Galba, adprehensa Pisonis manu, in hunc modum locutus fertur: *Si te privatus lege curiata apud Pontifices, ut moris est, adoptarem, et mihi egregium erat, Cn. Pompeii et M. Crassi subolem in Penates meos adsciscere, et tibi insigne, Sulpiciae ac Lutatiae decora nobilitati tuae adiecisse. Nunc me, Deorum hominumque consensu ad Imperium vocatum, praeclara indoles tua et amor patriae impulit, ut Principatum, de quo maiores nostri armis certabant, bello adeptus, quiescenti offeram, exemplo D. Augusti, qui sororis filium, Marcellum, dein generum, Agrippam, mox nepotes suos, postremo Tiberium Neronem, privignum, in proximo sibi fastigio conlocavit. Sed Augustus in domo successorem quaesivit; ego, in Republica, non, quia propinquos aut socios belli non habeam;* A. V. 823. A. C. 70. 15

Aestimatione recta] Recte sic accepta scriptura vetus *extimatione*, quam MS. (Bud.) Guelf. ed. pr. habent. ut et c. 16. Vid. ad 13, 17. Mox pro *quo* ed. pr. *quae*, ut cod. Agr. Recepit Ryckius. Mihi vulgatum Taciti stilo convenientius: quo magis aliis suspecta erat, hoc magis Principi placebat. ERN. Bud. *quo* recte.

Egregium erat tunc] Guelf. *esset*. Tu *tunc* vitiosum esse, nemo ambigat. MSS. Flor. (Bud.) Guelf. Agr. (et Reg. Lall.) ed. pr. *nunc*, quod nihilo melius, etsi placet I. Gronovio. Freinsh. correxit *Cnaei Pomp.* quod mihi quoque placet. ERN. Bene Freinsh. fensit id *nunc* vel *tunc* ortum ex voce *Cnaei* vel *Cnei*. hoc praenomen vel eo est necessarium, quod et *Crassi* suum tribuitur. Secus I. Gron.

Sulpiciae ac Lutatiae] Intelligi volunt (cum Boxhornio) *nobilitatis*, e sequentibus. At in *decoribus* est nobilitas. Omnino excidit *gentis* post *insigne*: ubi facilis hic lapsus erat. ERN. Freinsh. et Heinf. volebant *Sulpicia et Lutatia*.

In domo succ.] Mihi non dubium est, Tacitum scripsisse *in domo sua*, et *sua* absorptum esse per primam verbi sequentis syllabam. Nam ita consuetudo loquendi fert, et concinnius opponuntur *domus sua* et *Respublica*. ERN.

Socios belli] Qui me belligerantem consilio, factis adiuverunt, ut quondam Agrippa Augustum. Deinde elegantior Latinitas postulabat *non, quin pr. a. f. belli habeam*, aut *quo - - non habeam*. Ne nostrum quidem quisquam hodie audeat dicere, non

A. V. 823. A. C. 70. *habeam; sed neque ipse Imperium ambitione accepi: et iudicii mei documentum sint non meae tantum necessitudines, quas tibi postposui, sed et tuae. Est tibi frater pari nobilitate, natu maior, dignus hac fortuna, nisi tu potior esses. Ea aetas tua, quae cupiditates adolescentiae iam effugerit; ea vita, in qua nihil praeteritum excusandum habeas. Fortunam adhuc tantum adversam tulisti; secundae res acrioribus stimulis animos explorant, quia miseriae tolerantur, felicitate corrumpimur. Fidem, libertatem, amicitiam, praecipua humani animi bona, tu quidem eadem constantia retinebis: sed alii per obsequium inminu-*

non quia non habeam: certe non ego, at iterum sic c. 29. ERN.

Et iudicii mei documentum] Sententiam ante involutam, filo et fide Vaticani codicis apte evolvi. Hoc dicit. Neque ego ambitione aut malis artibus Imperium quaesivi: et, quod te iudicio successorem eligam, signum posthabiti non solum mei amici, sed et tui. LIPS. *Et* MSS. Flor. edd. primae. *Vt sit* Rhen. seqq. usque ad Lipf. ERN. Bud. *ut sit*. Rhen. tamen malit *ut sint*. Idem e Bud. *sed tuae*, omisso *et*. male. Sic et Puteol.

Est tibi frater] De quo infra 4, 39. *Ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregiis maioribus et fraterna imagine fulgentem, ad capessendam Remp. hortatus.* LIPS. V. et mox c. 47.

Nihil praeteritum] Heinsius ap. Ryckium malebat *praeteriti*. Rectius totum verbum abesset, praesertim apud scriptorem brevitatis nomine laudatum. Cicero certe et Livius omisissent: de Tacito affirmare nihil possum, ut iam alibi dixi. Libri quidem omnes *praeteritum* habent. ERN.

Secundae res acrioribus stimulis] Xenophon pariter Cyrop. 8, 4. Δοκεῖ δέ μοι, ὦ Κῦρε, χαλεπώτερον εἶναι, εὑρεῖν ἄνδρα τἀγαθὰ καλῶς φέροντα, ἢ τὰ κακά· τὰ μὲν γὰρ ὕβρει τοῖς πολλοῖς, τὰ δὲ σωφροσύνην τοῖς πᾶσιν ἐμποιεῖ. Et sententia similis, Diodoro Siculo expressa, 19. Διόπερ ἔνιοι προσκόπτως ὑπολαμβάνουσιν, εὐχερέστερον ὑπάρχειν συμφορὰς ἐνεγκεῖν ἐπιδεξίως, ἢ τὰς εὐμεγεθεστέρας εὐημερίας ἐμφρόνως. αἱ μὲν γὰρ διὰ τὸν περὶ τοῦ μέλλοντος φόβον ἐπαναγκάζουσιν ἐπιμελεῖσθαι, αἱ δὲ διὰ τὸ προγεγονὸς εὐτύχημα, προτρέπονται καταφρονεῖν πάντων. Et Catoni illi Prisco (in fragm. l. 5. Originum.) *Adversae res se domant, et docent quid opus sit facto; secundae res laetitia transvorsum trudere solent a recte intelligendo atque consulendo.* LIPS. *Animos* Flor. (Bud.) ed. pr. Freinsh. seqq. Ceteri. scr. et edd. *animum*. ERN.

Per obsequium inminuent] Ita diserte Vatic. et Venetus: nec quidquam pote (non me quidem arbitro) lectione hac melius. Rhenanus tamen turbat, mutat, et exemplaria ut haberent fecit, *alii licet per obsequium annuant*. LIPS. Firmant Lipsii lectionem MSS. Flor. Guelf. ed. pr. Beroaldus. Alc. ERN. Rhen. ilta non ex ingenio, sed ex Bud.

Etiam

Digitized by Google

minuent. Inrumpet adulatio, blanditiae, pessimum A. V. 823.
veri adfectus venenum, sua cuique utilitas. Ego, A. C. 70.
ac tu, simplicissime inter nos hodie loquimur: ceteri libentius cum fortuna nostra, quam nobiscum. Nam suadere Principi, quod oporteat, multi laboris: adsentatio erga Principem quemcunque sine adfectu peragitur. Etiam, si inmensum Imperii corpus stare ac 16
librari sine rectore posset, dignus eram, a quo Resp. inciperet: nunc eo necessitatis iam pridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus Populo Rom. possit, quam bonum successorem, nec tua plus iuventa, quam bonum Principem. Sub Tiberio et Caio et Claudio unius familiae quasi hereditas fuimus: loco libertatis erit, quod eligi coepimus. Et, finita Iuliorum Claudiorumque domo, optimum quemque adoptio inveniet. Nam generari et nasci a Principibus, fortuitum, nec ultra aestimatur: adoptandi iudicium integrum; et, si velis eligere, consensu monstratur. Sit ante oculos Nero, quem, longa Caesarum serie tumentem, non Vindex cum inermi provincia, aut ego cum una legione, sed sua inmanitas, sua luxuria,

Etiam ego] Coniunctio ista perperam hic posita. Pichena reiicit ad praecedentia. Acidalius transponit et refert ad *si immensum*, quod probo, si virgula separetur; nec dubito ita recipere. In margine forsan olim adposita, alienum dein locum occupavit errore librarii. Bip. τὸ *etiam* in *enim* vertendum putant. Rectius Agr. *etenim ego*.

Inmensum Imp. corpus] Vide Heins. ad Vell. 2, 109.

Cum una legione] Vna tantum? Atqui antea tres, in illa parte Hispaniae, et τρία τάγματα, *tres legiones* (ita vertere interpres debuit, non *cohortes*) collocat sub Augusto Strabo l. 3. p. 156. Etiam sub Tiberio noster A. 4, 5. *Hispaniae*, inquit, *recens perdomitae tribus habebantur*. Sed iis ipsis verbis adsignificat, id mutatum, et imminutas legiones, animis eius gentis tempore imminutis et fractis. Itaque in Tarraconensi, cui Galba praefuit, una tunc legio. Suetonius in Galba 10. ostendit, exercitum fuisse *legionis unius, alarum duarum, trium cohortium*. LIPS. Sextam legionem fuisse docemur H. 5, 16. Mox *ne tamen* Guelf. ed. pr. Rhen. (e Bud.) at *nec tamen* Puteol. Ber. Deinde, si vellemus, ut quidque commode et eleganter abesse potest, ita tollere, *concussi* tentaremus. Sed credimus facile, esse a Tacito. Similiter mox frustra *desideretur*, eadem caussa, in suspicionem adducit Gruterus. ERN.

A. V. 823. A. C. 70. *ria, cervicibus publicis depulere: neque erat adhuc damnati Principis exemplum. Nos bello et ab aestimantibus adsciti, cum invidia, quamvis egregii, erimus. Ne tamen territus fueris, si duae legiones in hoc concussi orbis motu nondum quieverunt. Ne ipse quidem ad securas res accessi: et, aulita adoptione, desinam videri senex; quod nunc mihi unum obicitur. Nero a pessimo quoque semper desiderabitur: mihi ac tibi providendum est, ne etiam a bonis desideretur. Monere diutius, neque temporis huius; et inpletum est omne consilium, si te bene elegi. Vtilissimusque idem ac brevissimus bonarum malarumque rerum delectus est, cogitare, quid aut volueris sub alio Principe, aut nolueris. Neque enim hic, ut in ceteris gentibus, quae regnantur, certa dominorum domus, et ceteri servi: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.* Et Galba quidem haec ac talia, tamquam Principem faceret; ceteri tamquam cum facto lo-
17 quebantur. Pisonem, ferunt, statim intuentibus, et mox coniectis in eum omnium oculis, nullum turbati aut exsultantis animi motum prodidisse. Sermo erga patrem Imperatoremque reverens, de se moderatus; nihil in vultu habituque mutatum: quasi imperare posset magis, quam vellet. Consultatum inde, *pro rostris, an in Senatu, an in castris adoptio nuncuparetur. Iri in castra*, placuit: *honorificum id militibus fore, quarum favorem, ut largitione et ambitu male adquiri, ita per bonas artes haud*

Depulere] Cod. Bud. *depulerit.* Mox Bud. *extimantibus*, sic et Purcol. Dein Bud. et Purcol. *non quiescunt.* Porro in Bud. *quod mihi unum*, omisso *nunc*; et *obicitur*, ut saepe alias.

Vtilissimus quidem ac] Sive, ut Rhenano et Mauro visum e Budensi, *utilissimus idem.* LIPS. *Idem* etiam Flor. unde Pichena edidit *utilissimusque idem*, ed. pr. et alii MSS. ap. Brotcrium. ERN.

Volueris — nolueris] Sic Pich. e Flor. Vulgo et in Bud. inverso ordine. Mox Bud. *neque enim ut gentibus q. v.*

In castris] Praetorianis, ut ap. Suet. Claud. 21.

Obstr-

Digitized by Google

haud spernendum. Circumfetegerat interim palatium publica exspectatio, magni secreti inpatiens: et male coercitam famam supprimentes augebant. Quartum Idus Ianuarias, foedum imbribus diem, tonitrua et fulgura et caelestes minae ultra solitum turbaverant. Observatum id antiquitus comitiis dirimendis non tetruit Galbam, quo minus in castra pergeret, contemptorem talium, ut fortuitorum; seu, quae fato manent, quamvis significata, non vitantur. Apud frequentem militum concionem, Imperatoria brevitate, adoptari a se Pisonem, more D. Augusti et exemplo militari, quo vir virum legeret, pronuntiat. Ac ne dissimulata seditio in maius crederetur, ultro adsevarat, *quartam et duodevicesimam legiones, paucis seditionis auctoribus, non ultra verba ac voces erravisse, et brevi in officio fore.* Nec ullum orationi aut lenocinium addit aut pretium. Tribuni tamen Centurionesque et proximi militum A. V. 823. A. C. 70. 18

C 2 grata

Observatum id a. t. d.] i. e. cum ab ultimis temporibus ea res diremerit comitia, pro re habita sit, propter quam comitia debeant dirimi. Verbi *observare* exquisitior vis, et Livio usurpata. ERN. De re vide Cic. de Divin. 2, 18.

Non vitantur] In editione prima dedimus e Guelf. *vitarentur*, quod optime convenire temporum rationi videbatur, et haec non e mente Taciti, sed Galbae dici putabam. Sed ita eriam ante deberet esse *manerent*. Igitur pristinam lectionem restitui. Ed. Spir. habet *vertantur*. Intelligenda sunt e iudicio Taciti, non Galbae. Ceteri scr. et edd. fluctuant inter *vitentur*, ut Puteol. Ber. et *vitantur*. ERN. Sic Bud. et Rhen.

More D. Augusti et exemplo militari] Traiectio facta vocum videtur, quam odoratus Aemilius Ferretus: legitque, *exemplo D. Augusti et more militari*. me quidem utraque manu adsentiente. LIPS. Vulgatum defendunt Voss. et Davies ad Caesar. B. G. 1, 8. quod et *more* pro *exemplo* dicatur. Vt id concedam, tamen et *exemplo militari* durius, quam ut probem. ERN.

Quo vir virum leg.] Cf. Victor. V. L. 18, 19.

Quartam et duodevicesimam legiones] Sic omnes scr. et edd, ante Pichenam, qui recepit *duo et vicesimam*, velut historia et Flor. a pr. manu desideraret. At se correxit ipse ad c. 55. Ceterum mirum, tamen a sequentibus editoribus hic *duo et v.* servatum, cum c. 55. *duodev.* exhiberent. Vetus restituit Ryckius (ex Agr.). ERN. Bud. *duodevic.*

Addit aut] Bud. *addidit aut*. Agr. *additum aut*.

Et proximi militum grata audita respondent] Sic edd. Puteol. Ber. Ald.

A. V. 823. A. C. 70. grata auditu respondent: per ceteros maestitia ac silentium, tamquam usurpatum etiam in pace donativi necessitatem bello perdidissent. Constat, potuisse conciliari animos quantulacumque parci senis liberalitate. nocuit antiquus rigor et nimia severitas; cui 19 iam pares non sumus. Inde apud Senatum non comptior Galbae, non longior, quam apud militem sermo: Pisonis comis oratio. Et Patrum favor aderat; multi voluntate effusius; qui noluerant, medie; ac plurimi obvio obsequio, privatas spes agitantes, sine publica cura. Nec aliud sequenti quatriduo (quod medium inter adoptionem et caedem fuit) dictum a Pisone in publico factumve. Crebrioribus in diem Germanicae defectionis nuntiis, et facili civitate ad accipienda credendaque omnia nova, cum tristia sunt, censuerant Patres, mittendos ad Ger-

Alc. Firmat Flor. (Agr.) ed. pr. ubi est *grata audito*. At Rhen. cum sequentibus usque ad Pichenam (e Bud.) dedit *gratabundi*, quod est etiam in Guelf. Sed tamen et in margine eadem manu var. lect. *grata auditu*. ERN. Bip. recepere *grata audito*.

Vsurp. etiam in pace don.] Cf. A. 12, 41.

Parci senis] Sic edd. omnes. MS. tamen Bud. *q. parva lib.* et in Guelf. excidit *senis*, additum a man. sec. Rhenanus coniiciebat *quantumcunque parva lib.* aut *quantacunque liberalitate*; quod melius. Sed vulgatum bene habet. ERN. In Bud. *parva* glossam sapit.

Quam apud militem] Sic Flor. Bud. Agr. Guelf. ed. pr. Ceterae *milites*. Vetus restituit Ryckius. bene. ERN.

Et patrum favor aderat: multi] Hunc locum distinctione restituit Freinsh. cum ante post *effusius*, et *medie* (maiore signo) interpungeretur. Idemque pro *medie* dedit *medii*. *Medie* omnes ser. et edd. quod defendit Ryckius, cuius MS. habebat *medie*, *at plurimi*. Vox *medie* non est illa quidem optima, sed in Tatito tamen toleranda, ut aliae. Ea bene respondet antecedentibus *voluntate; effusius*. Sed ita *ac*, ut opinor, delendum foret, et scribendum *medie plurimi*; aut cum Agr. *at plurimi*, idque ut in parenthesi dictum accipiendum. Certe utrumque melius, quam Freinshemianum *medii*, quod *agitabant* defiderat, non *agitantes*. Prius melius puto, et *ac* natum e mala interpunctione: sed alterum secutus sum propter libros. Ceterum in omnibus membris intelligendum *favebant*; quod latet in verbis praecedentibus, *patrum favor aderat*. Mox *in publico* Guelf. (et Bud.) ut Flor. Ceteri (in his Agr.) *in publicum*. *In publico* recepit Pichena. ERN. Priscam distinctionem cum Bip. reposui, aptiorem quippe.

Maio-

Digitized by Google

Germanicum exercitum legatos agitatum secreto, A. V. 823.
num et Piso proficisceretur, maiore praetextu; illi A. C. 70.
auctoritatem Senatus, hic dignationem Caesaris laturus. Placebat et Laconem, Praetorii Praefectum, simul mitti. is consilio interceſſit. Legati quoque (nam Senatus electionem Galbae permiserat) foeda inconstantia nominati, excusati, substituti, ambitu remanendi aut eundi, ut quemque metus vel spes impulerat. Proxima pecuniae cura: et cuncta scrutantibus iustissimum visum est, inde repeti, unde inopiae causa erat. Bis et vicies millies sestertium donationibus Nero effuderat. Adpellari singulos iussit, decuma parte liberalitatis apud quemque eorum relicta. At illis vix decumae super portiones

 erant,

Maiore praetextu] Quid illud, *maiore?* Suspectum mihi hic verbum. LIPS. At est in omnibus libris. Sensus esse potest: praetextus, qui obtendebatur a suadentibus, verbo ac specie maior, quam res ac vis esset. Nam dicebant: ut legati Senatus auctoritatem secum ad exercitum ferrent, sic illum Caesaris dignationem, eaque de caussa legationem maiorem vim ad coercendos milites habituram. Sed potius *praetextum* de specie rei, splendore, dignitate capiendum puto, ut et alibi dicitur apud nostrum v. c. c. 76. et alios. Vid. Gronov. ad Senec. epist. 71. Sensus igitur est: ut maior legationis dignitas esset. Et fuit illa deliberatio Galbae secreta, non Senatorum, et inter amicos. ERN.

Ambitu remanendi aut eundi] h. e. dum alii per gratiam consequuntur, ut liberentur a legatione, alii ire cupiunt. Nescio, cur Heinsio locus suspectus fuerit, qui *remittendi* tentabat. ERN. In cod. Agr. inveneram *retinendi*. Mox Bud. habet *ille auct.* quod probat Rhen. nullo sensu. Porro Rhen. refert in Bud. esse *ni consilio* potius ibi est *in cons.* sed aperto librarii vitio.

Vbi inopiae causa erat] Pichena reposuit *ubi*, ex Flor. et aliis vetteribus, pro *unde*. Consentiunt Guelf. (Bud.) et vett. edd. praeter pr. in qua *unde*, meliori Latinitate, ut in duobus MSS. ap. Broterium, unde restitui. ERN.

Bis et vicies mille sestertium] Verius fortasse, *bis et vicies millies*. quae summa sane grandiuscula, sed digna effusionibus eius monstri. *Erunt quinquaginta quinque miliones*, ut loquamur ritu et compendio nostro. Quid nimium pro opibus Romanis? LIPS. Recepit Freinsh. Recte. ERN. Consentiunt Faernus, Vrsinus, Acidalius et recentiores.

Super portiones erant] Per tmesin, pro *supererant*. Bene Pichena Virgilii illud comparat Aen. 2, 567. *Iamque adeo super unus eram.* ERN. Bud. male *supra*.

Ex-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. erant, iisdem erga aliena sumptibus, quibus sua prodegerant; cum rapacissimo cuique ac perditissimo non agri, aut fenus, sed sola instrumenta vitiorum manerent. Exactioni XXX. Equites Romani praepositi; novum officii genus, et ambitu ac numero onerosum. ubique hasta et sector; et inquieta urbs auctionibus. Attamen grande gaudium, quod tam pauperes forent, quibus donasset Nero, quam quibus abstulisset. Exauctorati per eos dies Tribuni, e Praetorio Antonius Taurus et Antonius Naso; ex urbanis cohortibus Aemilius Pacensis; e vigiliis Iulius Fronto. Nec remedium in ceteros fuit, sed metus initium: tamquam per artem et formidinem singuli pellerentur, omnibus suspectis.

21 Interea Othonem, cui, compositis rebus, nulla spes, omne in turbido consilium, multa simul exstimulabant; luxuria etiam Principi onerosa, inopia

Exactioni XXX. Equites praepositi] In Suetonio c. 15. est, *quinquaginta*, nec liquet mihi de veritate. LIPS.

Ambitu ac numero onerosum] Sensus: difficile illud munus erat propter ambitum et numerum collegarum, quo impediebatur saepe administratio eius. Tam multi enim non facile consentiunt; et quo plures collegae, hoc saepius accidebat, ut gratia turbaret negotium. Possis tamen etiam ambitum et numerum referre ad eos, a quibus revocanda pecunia erat. Mox bene *auctionibus*, etsi contra libros, qui habent *actionibus*, quae confusio et alibi observata. Edidit iam Lipsius. Sed I. Gronovius *actionibus* servat ac defendit, intelligens negotia ex appellandis, in ius vocandis, cogendis iis, qui accepissent. ERN. Bud. *sectores* et *actionibus*. Sed Rhen. iam posuit *auctionibus* ex ingenio. Mox Bud. *ac tamen*.

E Praetorio] V. Perizon. de Praetor. p. 139. ubi ex h. l. planissime docet, *Praetorium* de cohortibus Praetorianis dici, ut *vigilias* de cohortibus vigilum. ERN.

Antonius Naso] Farnesiano est *Aurelius*. LIPS. Probat Burmannus ad Suet. Caes. c. 52. *Aurelius* aut *Antronius* Heinsii. Certe *Antonius* vitiosum. Dixisset enim *Antonii*; *Taurus et Naso*. Mox *Iulius Fronto* v. ad 2, 68. ERN. Apud Suet. Caes. 9. est *M. Actorius Naso*.

Metus initium] Heinsius malebat *motus*. Acid. *nec id remedium*.

Othonem exstimulabant: luxuria] Verae hae mutationum caussae. et prudenter Aristoteles eas ingerit Polit. 5, 6. Γίγνονται δὲ μεταβολαὶ . . . καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια ζῶντες ἀσελγῶς. Καὶ γὰρ οἱ τοιοῦτοι καινοτομεῖν ζητοῦσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται αὐτοὶ, ἢ κατασκευάζουσιν

pia vix privato toleranda, in Galbam ira, in Piso- A. V. 823.
nem invidia. Fingebat et metum, quo magis con- A. C. 70.
cupisceret. *Praegravem se Neroni fuisse. nec Lusitaniam rursus, et alterius exsilii honorem exspectandum: suspectum semper invisumque dominantibus, qui proximus destinaretur. Nocuisse id sibi apud senem Principem: magis nociturum apud iuvenem, ingenio trucem, et longo exsilio efferatum. occidi Othonem posse. Proinde agendum audendumque, dum Galbae auctoritas fluxa, Pisonis nondum coaluisset. Opportunos magnis conatibus transitus rerum: nec cunctatione opus, ubi perniciosior sit quies, quam temeritas. Mortem omnibus ex natura aequalem, oblivione apud posteros vel gloria distingui. Ac, si nocentem innocentemque idem exitus maneat, acrioris viri esse, merito perire.* Non erat Othonis mollis et
22
corpori similis animus. Et intimi libertorum servorumque, corruptius quam in privata domo habiti, aulam Neronis et luxus, adulteria, matrimonia, cete-

ζουσιν ἕτερον. O veriloquium, quod utinam principes imbibant, et corruptissimis hodie moribus advertant! LIPS. Mox *iram et invidiam* Guelf. ed. pr. ut ad *fingebat* referantur. male. ERN. Bud. *iram . . invidia*. Mox idem *se Neroni gravem*.

Et alterius e. hon.] Sic MSS. et edd. vett. Rhenanus dedit *aut* ex ingenio. Vetus restitui. ERN. Non ex ingenio Rhen. sed e Bud.

Occidi Othonem posse] Ant. Augustinus (referente Vrsino) legebat: *occidi Pisonem posse*. Item Groslotius, qui nil certius putabat. Mox *proinde* Fl. (Bud.) Guelf. ed. pr. Ceteri *proin*. ERN.

Agendum audendumque] Sic Liv. 22, 14. *Audendo atque agendo res Romana crevit.*

Nondum coaluisset] i. e. confirmata esset, convaluisset; ut supra *coalita libertas, audacia*. V. Indic. Male Ryckius: scil. *cum auctoritate Galbae*. male et Acidalius corrigebat. *convaluisset*: nam idem est. ERN.

Transitus rerum] Conversiones, commutationes Imperii, cum ab uno ad alterum transit. sic c. 29. *res translatae*. ERN.

Acrioris viri esse] *Acrioris* suspectum Freinshemio. Fortior sane oratio foret, si abesset. Sed non propterea Tacitus non sic dedit: estque in omnibus libris. ERN. *Acres viros* etiam Seneca habet de morte Claudii. et nostro infra 2, 5. *Vespasianus acer militiae* dicitur.

Adulteria, matrimonia] Apud Suetonium lego inter illa, quae maxime improbantur in Nerone 28. *Super ingenuorum paedagogia et nuptarum concubinatus virgini Vestali Rubriae vim intulit.* Hinc colli-

A. V. 823. A. C. 70. ceteraſque Regnorum libidines, avidò talium, ſi auderet, ut ſua oſtentantes; quieſcenti, ut aliena, exprobrabant: urgentibus etiam mathematicis, dum *novos motus, et clarum Othoni annum, obſervatione ſiderum*, adfirmant: genus hominum potentibus infidum, ſperantibus fallax, quod in civitate noſtra et vetabitur ſemper, et retinebitur. Multos ſecreta Poppaeae mathematicos, peſſimum Principalis matrimonii inſtrumentum, habuerant: e quibus Ptolemaeus, Othoni in Hiſpania comes, cum *ſuperfuturum eum Neroni* promiſiſſet, poſtquam ex eventu fides, coniectura iam et rumore ſenium Galbae et inventam Othonis computantium, perſuaſerat, *fore, ut in Imperium adſciſceretur*. Sed Otho tamquam peritia et monitu fatorum praedicta accipiebat, cupidine ingenii humani libentius obſcura credendi. Nec deerat Ptolemaeus, iam et ſceleris inſtinctor,
23 ad quod facillime ab eiusmodi voto transitur. Sed ſceleris cogitatio incertam an repens: ſtudia militum

colligo, Tacitum ſcripſiſſe: *anulum Neronis et luxus, adulteria, paedagogia, caeteraſque Regnorum libidines*. GRON. Nimis a ſcriptura recedit haec correctio. Bene filius defendit vulgatum, et ſummum dicit e memoria Poppaeae: in qua primum adulterium, deinde matrimonium. Ryckius coniicit *adulteria matronarum*. ERN.

Ceteraſque Regnorum libidines] Gloſſam praefert: ac forteſſe germanius, *caeteraque Regnorum avide talium*. Paullo ante etiam malim coniunctim legi, *adultera matrimonia*. LIPS. Et ſic erat in MS. Bud. ERN. Sed vulg. rectius. nam et matrimonia pro libidine mutabat Nero, ut ante Claudius. Budenſis hic varie peccat. Supra *audiendum* habet pro *audendum*, *manet* pro *manet*, mox *vetabatur* pro *vetabitur*, *Principis* pro *principalis*.

E quibus Ptolemaeus] Sueton. c. 4. *Seleucum* vocat. ubi v. intr. Eiusdem hominis nomina eſſe nuper defendit Oudend. ERN.

Computantium] Poſſis e Livio 1, 5. coniicere *computantium*. Sed non eſt neceſſe. ERN.

Libentius obſcura credi] Aſſentior Pichenae, *credendi*. LIPS. Quidni recipiamus, quod Latinitas neceſſario exigit. Saepe iam talia vitia ſublata vidimus, ex omiſſione ſyllabae mediae orta, V. ad 2, 63. Petavius et Huetius corr. *credentis*, quod recepit Broterius. Sed non ingenium humanum credit, verum homo, cupidine credendi obſcura, ingenio inſita. ERN. Cf. Plin. 30, 1.

An repens] Acid. malit *an recens*. Sed vulg. maiorem vim habet. Vide dicta ad A. 6, 7.

In

Digitized by Google

tum iam pridem, spe successionis, aut paratu faci- A. V. 823.
noris, adfectaverat; in itinere, in agmine, in sta- A. C. 70.
tionibus, vetustissimum quemque militum nomine vocans, ac, memoria Neronis ni comitatus, *contubernales* adpellando; alios agnoscere, quosdam requirere et pecunia aut gratia iuvare: inferendo saepius querelas et ambiguos de Galba sermones, quaeque alia turbamenta vulgi. Labores itinerum, inopia commeatuum, duritia imperii, atrocius accipiebantur, cum, Campaniae lacus et Achaiae urbes classibus adire solīti, Pyrenaeum et Alpes et immensa viarum spatia aegre sub armis eniterentur. Flagran- 24
tibus iam militum animis velut faces addiderat Maevius Pudens, e proximis Tigellini. is mobilissimum quemque ingenio, aut pecuniae indigum, et in novas cupiditates praecipitem adliciendo, eo paullatim progressus est, ut per speciem convivii, quotiens Galba apud Othonem epularetur, cohorti excubias agenti viritim centenos numos divideret: quam velut

In itinere, in agmine] Sic omnes libri. Et tamen *in agmine* nihil aliud, quam, *in itinere*, cum exercitus, aut pars eius iter faceret. nam sic *agmen* dici, vel tirones sciunt. ceterum haec cum antecedentibus cohaerent. Explicant enim verba *studia in. affectaverat*. Igitur mediam interpunctionem feci pro puncto. ERN.

Eniterentur] Sic Flor. PICHENA. Probum: nec improbe idem Pichena, *emetirentur*. LIPS. *Eniterentur* scr. (in his et Bud.) et edd. pr. Rhen. sqq. At Puteol. Ber. *emitterentur*, male. ERN.

Flagrantibus i. m. animis] Bud. non habet *animis*, vitio librarii, quod non visum Rhenano. Iuretus ad Symmachum 6, 22. ideo legendum suadebat *flagratibus*. Mox Bud. *iam faces*.

In novas cupiditates pr.] i. e. rerum novarum. Saepe sic hoc adiectivum ad aliud substantivum refertur, ut supra iam notavimus. Sic *spes* quoque *nova* dicuntur. A. 14, 63. 15, 42. 51. ERN. Sed ibi *spes* ubivis simpliciter, nullibi *nova* dicitur.

Per speciem convivii] Sportularum titulo erogatio ea facta, nisi fallor. LIPS. Vid. Grut. Inscr. p. 330, 2.

Centenos numos] Suetonius *aureos* habet. Nam sub Caesaribus aurei singuli centum numis sestertiis aestimati. V. intt. ad Sueton. Oth. 4. et Gronov. de Sestert. p. 82. Ceterum *viritim* commode abfuerit, non consentiens nec Taciti brevitati nec Latinitati severae. nam inest in *centenos*. ERN.

Ani-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. publicam largitionem. Otho secretioribus apud singulos praemiis intendebat; adeo animosus corruptor, ut Cocceio Proculo, speculatori, de parte finium cum vicino ambigenti, universum vicini agrum, sua pecunia emptum, dono dederit: per socordiam Praefecti, quem nota pariter et occulta fallebant. Sed tum e libertis Onomastum futuro scelori praefecit, a quo Barbium Proculum, Tesserarium speculatorum,

Animosus corruptor] i. e. per magnas largitiones, sic Suet. Caes. 47. *animosissime comparare*, insanis pretiis emere etc. ERN.

Proculo speculatori] Vbique hoc militiae nomen et munus ita scribo, et *spiculatores* expello. Libri omnes scripti suadent: etiam lapides. ut ille Romae (ap. Grut. p. 517, 7.) P. AEL. MVCIANO SPEC. LEG. II. ADIVT. Alius iuxta Aemiliam (ib. p. 386, 4.) L. CASVRIO. L. F. GAV. SPECVLATORI. Item (ib. p. 169, 7.) SCHOLA. SPECVLATORVM. LEGIONVM. I. ET. II. ADIVTRICVM. PIARVM. FIDELIVM. In Nummis item M. Antonii COHORTIS. SPECVLATORVM. Sed et in Marci Evangelio 6, 27. Ὁ Βασιλεὺς ἀποστέλλας τὸν σπεκουλάτωρα. et in Suetonii Calig. 52. *caliga speculatoria*, scriptum. Sed verine hi speculatores sive exploratores? Vix opinor, et exempla refutant. Potius censeam, fuisse inter custodes corporis Imperatorii certum genus, qui velut in specula eius salutis. Vnde nomen. Certe Suidas clare σπεκουλάτωρα τὸν δορυφόρον interpretatur: et hic in Tacito atque in Suetonio reperias inter satellites Principales. Arma iis clypeus et lancea. ex Ioseph. Ἰουδαικ. ἀλώσ. 3, 6. Φέρουσι δὲ οἱ μὲν ἀπὸ τῶν στρατηγῶν ἐπίλεκτοι πεζοὶ λόγχην καὶ ἀσπίδα. et c. 8. Μεθ' οὓς αὖτὸς Οὐεσπασιανὸς ἐξήλαυνε τούς τε ἐπιλέκτους τῶν πεζῶν καὶ ἱππέων καὶ τοὺς λογχοφόρους ἔχων. Nam capiam ibi sane λογχοφόρους sive lancearios, hos speculatores. Suet. hortatur in Claudio 35. *Neque convivia inire est ausus, nisi ut speculatores cum lanceis circumsterent.* Et in Galba 18. *Descendentem Galbam speculator impulso turbae lancea prope vulneravit.* Hi sunt, quos sequens aetas *scultatores* dixisse videtur, quasi auscultatores. quod vere notatum censeo a Cuiacio Observ. 6, 33. quem de alio etiam munere speculatorum adi et audi, LIPS. *Speculatori* MSS. (Bud.) ed. pr. At Puteol. Ber. etc. *spic.* de scriptura verbi nuper et Oudendorpius ad Suet. ERN. Vide et infra 2, 11. Cf. omnino Eckhel in Doctr. NN. vet. vol. 6. p. 53. ad numum M. Antonii cit. et C. G. Schwarzii diss. de Speculatorib. Rom. 4. Alt. 1726.

Dono dederit] Suet. Oth. 4. *emancipavit*, de quo v. Brummer ad leg. Cinciam c. 13. p. 209.

Per socordiam Praefecti] Haec durius coeunt cum antecedentibus. Itaque putavi aliquando loco mota esse et ponenda post *divideret*, ubi sane commodus locus foret. Sed, si verba haec sunt suo loco, referenda sunt ad *intendebat*, vel *animosus corruptor*. ERN.

Tesserarium speculatorum] Ita scriptum meis libris. Cur spernam?

Digitized by Google

rum, et Veturium, Optionem eorundem, pecu- A. V. 823.
ctos, postquam vario sermone callidos audacesque A. C. 70.
cognovit, pretio et promissis onerat, data pecunia ad pertentandos plurium animos. Suscepere duo manipulares Imperium Pop. Rom. transferendum; et transtulerunt. In conscientiam facinoris pauci adsciti, suspensos ceterorum animos diversis artibus stimu-

nam? Tesserarios enim suos cohortibus speculatorum fuisse, credam non vane. Si quis tamen iunctim malit, *tesserarium speculatorem*. haud pugnem. In Glossario prisco: Γραμματεύς: *scriba*, *tesserarius*. In lapide, Romae. AVR. SATVRNINO. EQ. COH. VII. PR. S. VERISSIMI. QVI. MILITAVIT. IN. EQ. SECVNDA ITALICA. TESSERARIVS. ANN. VI. Plutarchus in hac ipsa narratione c. 24. Ἐν δὲ τούτοις Οὐετούριος καὶ Βάρβιος, ὁ μὲν ὀπτίων, ὁ δὲ τεσσεράριος· οὕτω γὰρ καλοῦνται οἱ δι' ἀγγέλων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίας τελοῦντες. LIPS. *Tesserarium* fuit a pr. manu in Guelf. est in ed. pr. E quo factum in ed. Puteolani *tesseranum*, vitio haud dubie operarum. Et tamen id propagatum usque ad Lipsium. ERN. Bud. idem vitium habet *tesseranum speculatorem*. Plura de *Tesserario* et *Optione* dat Marc. Donatus ad h. l. Torrent. ad Suet. Oth. 5. praefert *speculatarem* et mox *eodem*.

Optionem eorundem] Constitutura lectio pridem ab eximio Cuiacio, loco quem iam dixi. nisi quod, *eorundem*, scripsi, non, *eodem*, fide Vaticani libri. Optiones Romana militia vetus dixit, qui a dignoribus cum gradu militibus adoptati, vicem eorum subibant. Posterior aetas, nisi fallor, diverso paullum sensu, qui velut custodes quidam, arbitri, et inspectores. Plutarchus l. c. διοπτῆρας vertit: et in legum libris Optio fabricae, simili sensu: in Ambrosio, Optio careeris scriptum. videntur in quaque centuria hi fuisse, ex lapide qui in Piceno (ap. Grut. p. 551.) C. LVCILIVS: C. F. VEL. VINDEX MIL. COH. VI. PRAET. VIX. ANN. XXX. MILITAVIT. ANNIS XII. PRINCIPALIS BENEFICIARIVS. TRIBVNI. DEINDE. OPTIO. IN CENTVRIA. alibi utrumque iunctum legas, et Tesserarium et Optionem: ut in illo marmore, EQVITI. COH. EIVSDEM. TESSERARIO. OPTIONI. (Cf. et Grut. p. 445, 10.) Male autem hactenus in Tacito hic, *Othonem*, lectum, contra meliores libros, itemque Cuiacii monita et Turnebi Adv. 4, 7. LIPS. *Optionem* MSS. Flor. Bud. ed. pr. At Guelf. edd. Puteol. sqq. usque ad Lipsium *Othonem*. Idem libri *eodem*. Post *perductos* int. ad se, (Othonem) estque in partem deteriorem dictum, turpi de caussa; ut feminae a lenonibus perduci dicuntur. ERN. Bud. *Vecturium*.

Manipulares] Sunt hi, quos Vegetius 2, 7. *principales milites* vel *principes* adpellat, quorum frequens apud nostrum mentio. V. A. 1, 20. 21. 12, 38. 15, 12.

Ad pertentandos] Infra c. 29. Lipsius corrigit *praetentare*, hic intactum praetermittit. Sed ibi sane probabilior est coniectura. Hic *tentare* simpliciter desideratur.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. stimulant: primores militum, per beneficia Nymphidii ut suspectos: vulgus et ceteros, ira et desperatione dilati totiens donativi. erant, quos memoria Neronis ac desiderium prioris licentiae accenderet. in commune omnes metu mutandae militiae terrebantur. Infecit ea tabes legionum quoque et auxiliorum motas iam mentes, postquam vulgatum erat, labare Germanici exercitus fidem. adeoque parata apud malos seditio, etiam apud integros dissimulatio fuit, ut postero Iduum die redeuntem a coena

tur, pro quo *pertentare* ap. Terentium, Ciceronem, Livium et alios dicitur. ERN.

Per beneficia Nymphidii] Id est, qui promoti essent per Nymphidium, eos incitare et irritare, ut Galbae suspectos. quia Nymphidium invisum ipse sustulerat. Commune autem, ut beneficiarii benefactori suo adhaereant: atque ita de Seiano, Praefecto item Praetorii, supra 4, 2. *Simul Centuriones ac Tribunos ipse delegere.* et, quod sequitur, beneficii sui facere. LIPS.

In communi omnes metu] Rhenanus (ex ingenio) correxit bene *in commune*. ut paullo post *accendendos in commune ratus*. Libri scr. et edd. *in communi*, male. *Terrebantur* omnes libri. Pichena vel ut e cod. Fl. dedit *exterr.* quod propagatum usque ad Ryckium. ERN. Ibi scil. recentiori manu id superscriptum.

Postero iduum die] Hispanus liber, *dierum*. Ego utrumque additicium puto, et *postero Iduum*, scribo LIPS. *Dierum* MS. Flor. (et Bud.) At Guelf. (et Agr.) edd. *die*. Pichena coniiciebat *Ianuar.* (quia mox occurrit XVIII. Kal Febr.) nam mensis nomen adiiciendum fuisse: quod recte negat I. Gronovius, non tamen ea caussa, quam ponit, quod statim mensis ac temporis notatio sequitur: sed quod praeceſſit c. 18. Sed vereor, ne alia hic corruptela resset. Ac formam quidem loquendi feram: etsi alias non reperi, diem, qui Kalend. Nonas, aut Idus sequitur, sic expressum. Dictum sit graeco more, ὑστέρα Εἰδῶν, Καλανδῶν. c. 57. quidem, memoratis paullo ante Kal. Ianuariis, sequitur *die postero*. Sed, si res facta statim ab Idibus, h. e. XIX. Kal. Febr. qui fuit dies ante caedem Galbae, falsus est Suetonius, qui Oth. c. 6. tradit, coniuratos in animo habuisse, statim ab adoptione, Galba interfecto, Othonem Imperatorem facere: deinde adlata caussa mutati consilii, medium ab illo die usque ad XVIII. Kal. Febr. tempus Seleucum religione exemisse. Quod si est, nullo modo tentandae rei consilium primum esse potuit XIX. Kal. Febr. Adde, quod sic non satis fit praecedentibus: *adeo parata seditio fuit*, hoc est promta, festinata. Itaque suspicor, Tacitum scripsisse, *postero statim* (sc. ab adoptione) *die*, quae facta est. IV. Idus, (*f. dierum*, ut est in Flor. nam si *statim* legimus, *dierum* locum habet) ut c. 31. *primo statim introitu*. Ita et Suetonio et sibi congruet. Initium coniuratio-

nis

Digitized by Google

coena Othonem rapturi fuerint, nisi incerta noctis, A. V. 823. A. C. 70. et tota urbe sparsa militum castra, nec facilem inter temulentos consensum, timuissent: non Reipublicae cura, quam foedare Principis sui sanguine sobrii parabant; sed ne per tenebras, ut quisque Pannonici vel Germanici exercitus militibus oblatus esset, ignorantibus plerisque, pro Othone destinaretur. Multa erumpentis seditionis indicia per conscios oppressa: quaedam apud Galbae aures Praefectus Laco elusit, ignarus militarium animorum, consiliique quamvis egregii, quod non ipse adferret, inimicus, et adversus peritos pervicax. XVIII. Kal. 27 Febr. sacrificanti pro aede Apollinis Galbae Haruspex Vmbricius *tristia exta et instantes insidias ac domesticum hostem* praedicit: audiente Othone (nam proximus adstiterat) idque, ut laetum e contrario, et suis cogitationibus prosperum, interpretante. Nec multo post libertus Onomastus nuntiat, *exspectari cum ab architecto et redemptoribus*: quae significatio coeuntium iam militum et paratae coniurationis convenerat. Otho, *caussam digressus* requirentibus, cum, *emi sibi praedia vetustate suspecta, eoque prius exploranda*, finxisset, innixus liberto, per Tiberianam domum, in Velabrum, inde ad Miliarium aureum, sub aedem Saturni, pergit.

nis factum ipsa adoptionis die. Res ita accelerata fuit, ita parati conscii, ut postero statim die h. e. III. Idus, in castra rapere Othonem vellent, Galbamque interficere. In caussis deinde dilatae rei dissentiunt Suetonius et Tacitus; sed ita, ut componi possint. Suetonius caussam dilatae caedis, Tacitus dilatae in castra deductionis tradit. Broterius tamen putat, correctionem nostram duriorem esse, quod remotior adoptionis tum memoria fuerit. Id ego non intelligo. Ipse scriptum putat fuisse *pr. Id.* BRN. Bip. recepere *postero iduum die.* Mihi hoc plane insolitum videtur. Servo vulg. donec quid melius offeratur.

Apud Galbae aures] Bud. *apud Galbam audiens.* Probat Rhen.

Nam proxime adst.] In Bud. *nam* deest.

Miliarium aureum] Columna ex eo metallo, ut Plutarchus hic in Galba describit c. 24. *ad quam viae omnes ex Italia definebant. Fecit Augustus, cum Curator*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. git. Ibi tres et viginti speculatores consalutatum *Imperatorem*, ac paucitate salutantium trepidum, et sellae festinanter inpositum, strictis mucronibus rapiunt. Totidem ferme milites in itinere adgreguntur: alii conscientia, plerique miraculo; pars clamore et gaudio, pars silentio, animum ex eventu
28 sumpturi. Stationem in castris agebat Iulius Martialis Tribunus. Is, magnitudine subiti sceleris, an corrupta latius castra, ac, si contra tenderet, exitium metuens, praebuit plerisque suspicionem conscientiae. Anteposuere ceteri quoque Tribuni Centurionesque praesentia dubiis et honestis. Isque habitus animorum fuit, ut pessimum facinus auderent pauci, plures vellent, omnes paterentur.
29 Ignarus interim Galba et sacris intentus, fatigabat alieni iam Imperii Deos: cum adfertur rumor, *rapi in castra, incertum quem Senatorem: mox, Otho-*

tor viarum esset, Dio 54, 8. et statuit *in capite Romani fori*, Plin. 3, 9. Victor iuxta Vicum Iugarium collocat (reg. 8,) et recte. *Aedes Opis et Saturni in Vico Iugario. Miliarium aureum.* LIPS. v. Ryckius ad h. l. Collectanea de mil. aur. dedit Broterius ad h. l. ERN. Videantur de eo Revillas in Diss. Acad. Cortona. t. 1. Holstenius in Graevii thes. 2. R. t. 4. Arntzenius in Thes. diss. Belgic. vol. 1.

Sub aedem Saturni] Regius codex *in aedem Saturni*. Vnde Rhenanus elicit, *inde in Saturni* sc. *aedem*. Falso uterque. Suetonius convincit Oth. 6. *ut se in foro*, inquit, *sub aede Saturni ad milliarium aureum opperirentur*. LIPS. *Sub aedem* Guelf. *aede* ed. pr. ERN.

Pars clamore et gladiis] *Gladiis* libri omnes (in his Bud.). At Faernus, Muretus, Acidalius et alii corrigunt *gaudiis* vel *gaudio* (sic Pich.). Verum puto. Nam milites omnes *gladios* habent: nisi velis intelligere *strictis*. Mox *animum*, quod e Flor. dedit Pichena, etiam ed. pr. ERN. Nullus dubito cum Bip. recipere *gaudia*. Plane sic et infra 2, 70.

Iulius Martialis] Ryck. suspicatur, eum esse, ad cuius bibliothecam exstat epigramma Martialis 7, 16.

Fatigabat Deos] Scil. dum aliam super aliam victimam caedi iubet, si tandem litare posset. Mox *formidine* e Flor. edidit I. Gronov. Vulgatum verum puto, quod in omnibus reperi. ERN. Bud. quoque *formidinem*, recte. I. Gron. pro ratione adfert, quod nulla dum formido adfuerit, quae augeri posset. Sed *rumor* is *adlatus* excitare metum debebat. Bip. tamen sequuntur Gron.

Tan-

Digitized by Google

Othonem esse, qui expectetur: simul ex tota urbe, ut quisque obvius fuerat, alii formidinem augentes, quidam minora vero, ne tum quidem obliti adulationis. Igitur consultantibus placuit, *pertentari animum cohortis, quae in palatio stationem agebat: nec per ipsum Galbam; cuius integra auctoritas maioribus remediis servabatur.* Piso pro gradibus domus vocatos in hunc modum adlocutus est: *Sextus dies agitur, commilitones, ex quo, ignarus futuri, et sive optandum hoc nomen, sive timendum erat, Caesar adscitus sum. Quo domus nostrae aut Reipublicae fatum in vestra manu positum est; non, quia meo nomine tristiorem casum paveam, (ut qui, adversas res expertus, cum maxime discam, ne secundas quidem minus discriminis habere); patriae, et Senatus, et ipsius Imperii vicem doleo, si nobis aut perire hodie*

A. V. 823. A. C. 70.

Tentari animum] Libri fere *pertentari*: ex quo ego, *praetentari*. LIPS. *Tentari* est a Rhenano (e Bud.). *Pertentari* MSS. Flor. Guelf. edd. Puteol. Ber. quod restituit Pichena. At ed. pr. plane, ut Lipsius voluit, *praetentari*. et confunduntur istae syllabae sexcenties in libris, ut et in hoc opere vidimus aliquoties. *Pertentare* supra iam c. 25. dixit noster: atque id hic quoque sufficit, nec necessario *prius pertentare*, ut apud Livium est 27, 10. requirit sensus, quod esset *praetentare*. ERN. V. et 6, 20. Bip. praeferunt *praetentari*. Mox Agr. cod. *evocatos*.

Reip. fato] MS. Flor. Agr. (Bud.) *fatum*: etiam Guelf. sed a manu sec. ed. pr. *Fato* verum esse Latinitatis ratio indicat. ERN. Consensus codicum iubet reponi *fatum*, ut fecere Bip. bono sensu, si distinctione textus iuvetur. Ryck. *fato* praefert.

Vt qui, adversas res expertus, cum maxime discam etc.] *Adversas res* e Flor. edidit Ryckius. *Adversus* et *secundas* (est in Bud.) fuit et in Guelf. a man. pr. sed *res* exciderat: manus sec. correxit *adversam Remp.* et *secundam*: quod est et in ed. pr. Vulgo est *adversa* et *secunda*. Deinde *cum maxime*, quod temporis praesentis significationem habere, hodie pervulgatum est, non ad *expertus* referendum, ut in vulgaris fere, sed ad sequens *discam*, quod e correctione Freinshemii recepimus. MSS. Flor. (Bud.) Guelf. Agr. edd. pr. sqq. *dicam*, e quo male factum a Rhenano *ducam*, et quidem ex ingenio: cui cur non praeferatur *discam*, quod τὸ *expertus* plane desiderat. *Dicere* saepe in MSS. pro *discere* obtruditur. V. Burm. ad Ovidium Fast. 3, 326. *Cum maxime* autem recte ab eodem inductum. Ante erat *tum maxime*, illud in MSS. Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. ERN.

Ipsius Imperii] *Ipsius* non est in Bud.

An

A. V. 823. A. C. 70. *die neceſſe eſt, aut, quod aeque apud bonos miſerum eſt, occidere. Solatium proximi motus habebamus incruentam urbem, et res ſine discordia translatas. Proviſum adoptione videbatur, ut ne poſt Galbam quidem bello locus eſſet. Nihil arrogabo mihi nobilitatis aut modeſtiae. neque enim relatu virtutum in comparatione Othonis opus eſt. Vitia, quibus ſolis gloriatur, evertere Imperium, etiam cum amicum Imperatoris ageret. Habitune et inceſſu, an illo muliebri ornatu mereretur Imperium? Falluntur, quibus luxuria ſpecie liberalitatis inponit. Perdere iſte ſciet, donare neſciet. Stupra nunc et comiſſationes et feminarum coetus volvit animo. haec Principatus praemia putat; quorum libido ac voluptas penes ipſum ſit, rubor ac dedecus penes omnes. Nemo enim unquam Imperium, flagitio quaeſitum, bonis artibus exercuit. Galbam conſenſus generis humani, me Galba, conſentientibus vobis, Caeſarem dixit. Si Reſpublica et Senatus et Populus vana nomina ſunt: veſtra,*

An illo muliebri ornu.] Sic omnes libri, nisi quod Pureol. *alio.* Vulgatum efficacius puto. Post *mereretur* legendum credo cum Acidalio. nec ullo modo ex elegantiori Latinitate hic imperfectum ferendum (Bud. *mereretur*): Mox MSS. et edd. ante Rhen. *ſpeciem.* Forte excidit *per.* Quamquam vel sic frigidum est, *falluntur quibus imponit* i. e. qui falluntur. I. Gronovius praefert atque edit lectionem vett. librorum (Flor. Agr. Bud.) *ſpecie.* Sed ita *fallunt* requiritur, non *falluntur.* Fallunt res eae, i. e. vitia, quibus luxuria ſpeciem liberalitatis tribuit. (Nam Gronovianam explicationem aut non capio, aut est contra Latinitatem,) Sed luxuria non tribuit ſpeciem, verum accipit, deberetque esse: *quibus luxuriae ſpeciem liberalitatis imponit*, h. e. falluntur homines iis rebus, quibus ſpeciem liberalitatis conciliant luxuriae fuae. In hac difficultate undique se ingerente, vulgatum, ut leniſſimum retinui. Horatius: *fallit enim vitium ſpecie virtutis et umbra.* ERN. Cum Gron. faciunt Bip. et *inponit* explicant per *offert, obiicit*, quod durum nimis. Locus quem ex Hotatio citat Ern. est Iuvenalis 14, 109.

Donare neſciet] MS. Reg. (Agr.) et ed. pr. *donare neſcius.* non male. ERN.

Comiſſationes] Bud. *comeſſationes.* et mox *apud omnes.*

Vana nomina ſunt] Sic Guelf. edd. Pureol. ſqq. At Flor. Bud. Agr. ed. pr. *vacua nomina ſunt.* Id recepit Ryckius et I. Gronovius. Sed exempla allata non sunt huic similia, nec mihi satis simile exemplum occurrit. ERN.

Digitized by Google

vestra, commilitones, interest, ne Imperatorem pessimi faciant. Legionum seditio adversum Duces suos audita est aliquando: vestra fides famaque inlaesa ad hunc diem mansit. et Nero quoque vos destituit, non vos Neronem. Minus XXX. transfugae et desertores, quos Centurionem aut Tribunum sibi eligentes, nemo ferret, Imperium adsignabunt? Admittitis exemplum? et quiescendo commune crimen facitis? Transscendet haec licentia in provincias: et ad nos scelerum exitus, bellorum ad vos, pertinebunt. Nec est plus, quod pro caede Principis, quam quod innocentibus datur: sed perinde a nobis donativum ob fidem, quam ab aliis pro facinore accipietis. Dilapsis speculatoribus, cetera cohors, non adspernata concionantem, ut turbidis rebus evenit, forte magis A. V. 823. A. C. 70. 31

gis

ERN. Ast simile tamen prorsus H. 4, 14. *inania legionum nomina.* Itaque sequor codices cum Bip. Bahrdt in vers. Germ. pro *Si* legit *Ni*, non male, si codices consentirent.

Minus XXX. tr.] Respice ad c. 27.

Sed proinde a nobis] *Perinde* legendum esse consentiunt multi. Sed libri omnes *proinde*. male, ut alibi. Broterius tamen in MS. Harleiano reperit *perinde* et edidit. ERN.

Donativum] Cod. Med. et Bud. *donativo*, ut alias dono, muneri. Quod sequebatur in edd. *plus*, non est in Bud. rectoque delevit Rhen.

Vt turbidis rebus evenit, timore] Locus totus mihi inter infirmos. Vacillat etiam Budensis scriptio, *rebus evectior ire magis et nullo adhuc consilio.* Ex qua facias: *evenit, ire magis, et nonnulli ad hoc.* At in Flor. est, *eventior te magis:* unde Pichena, *forte magis.* LIPS. Guelf. *timore magis*, ut editi habent usque ad Pichenam: nisi quod ed. pr. *evectior re . . . et nonnullo a. c.* Deinde pro *parat signa*, quod edd. omnes et Bud. habent Flor. *par signas.* Guelf. plane ut Lipsius coniecerat, *pars ingens.* Hinc varie tentatus locus. I. Gronovius Pichenae rationem probat: quam et nos secuti sumus. Freinshemius mavult *more*, et dein, *nullo consilio*, item, *quem ut*, pro *quod*. At *more* hic alienum est. Nec *signa parare* placet, quae iam aderant, et tantum convellenda erant: igitur *pars ingens* et *nullo a. c.* praeferam. Illud Broterius in tribus MSS. reperit, hoc propter *forte* necessarium est: *pars ingens*, int. cohortis. ERN. Triller. Obs. Crit. 3, 22. legit *erectior tentare magis* etc. Ingeniose Bip. *ut t. r. evenit, in orbem agi, sed inconsulto adhuc consilio; pars agitans, quod* etc. Sequor Broterium. Acid. suo more locum transpositione sanare studebat. Sic et proxime sequentia turbat.

Digitized by Google

A. V. 823. A C. 70. gis et nullo adhuc consilio, prout signa, quam, quod postea creditum est, insidiis et simulatione. Missus et Celsus Marius ad electos Illyrici exercitus, Vipsania in portica tendentes. Praeceptum Amulio Sereno et Domitio Sabino, primipilaribus; *ut Germanicos milites e Libertatis atrio arcesserent.* Legioni classicae diffidebatur, infestae ob caedem commilitonum, quos primo statim introitu trucidaverat Galba. Pergunt etiam in castra Praetorianorum Tribuni, Cerius Severus, Subrius Dexter, Pompeius Longinus; si incipiens adhuc, et necdum adulta seditio, melioribus consiliis flecteretur. Tribunorum Subrium et Cerium milites aderti minis, Longinum manibus coercent exarmantque; quia non ordine militiae, sed e Galbae amicis, fidus Principi suo, et desciscentibus suspectior erat. Legio classica, nihil cunctata, Praetorianis adiungitur. Illyrici exercitus electi Celsum ingestis pilis pro-

Celsus Marius ad electos] Credo ideo, quia notus iis et in Illyrico militaverat. Tacitus 15, 25. *Et legio decimaquinta, ducente Mario Celso, e Pannonia adiecta est.* Videtur igitur Legatus fuisse eius legionis. LIPS. Cf. et c. 14.

Vipsania in portica] Nam miles, extra ordinem in urbe, agere plerumque solitus in porticibus aut templis, Noster 2, 93. infra: *Sed miles in porticibus aut delubris.* Ipsi Praetoriani in Palatii porticibus excubabant. Vult Isidorus 9, 3. *Excubitores, quod excubias agunt. Sunt enim ex numero militum, et in porticibus excubant propter Regalem custodiam.* LIPS. *Vipsania* recte e MS. Flor. edidit I. Gron. Vulgo *Vipsani* aut *Vipsanii*. Ed. pr. *Vipsano.* Mox *arcesserent* legi volunt pro *accerserent.* Recte. et sic exhibet MS. Oxon. (et Bud.) nosque edidimus. Vide ad c. 14. ERN. Bud. *tendentis.* sic passim antique. Porticus ista alias Neptuni item Argonautarum dicta, in regione urbis IX. de qua Donatus et Nardinus videndi.

Legioni classicae diffidebatur] Sic recte Guelf. a pr. manu. Erasum a. m. sec. *ur.* Sic volebat Acidalius. Alii omnes (et Bud.) *diffidebat:* quod vitiosum esse facile apparet. De legione classica et classicis v. ad c. 36. Mox MSS. Flor. Guelf. (et Reg. Lall.) ed. pr. *Cerius.* item *necdum* Flor. ed. pr. Sic voluit et Rhenanus (ex ingenio) sed operae non paruere. Recepit Iac. Gronovius. Vulgo *nondum.* ERN. Bud. *Cerius* et *nedum.* Puteol. *Cerius.* Bip. forsan *Curtius Sev.* de quo 12, 55.

Principi suo] Suspectum mihi est *filio*, et a librario germanizante additum. ERN.

Celsum] Bud. *Festum Celsum.*

Ingestis pilis] Sic MSS. Bud. Agr. (et Reg. Lall.) ed. pr. Firmat

Digitized by Google

proturbant. Germanica vexilla diu nutavere; invalidis adhuc corporibus et placatis animis, quod eos, a Nerone Alexandriam praemissos, atque inde rursus longa navigatione aegros, inpensiore cura Galba refovebat. Universa iam plebs palatium inplebat, mixtis servitiis, et disono clamore, *eadem Othonis et coniuratorum exitium* poscentium, ut si in circo ac theatro iudicium aliquod postularent: neque illis iudicium aut veritas: quippe eodem die diversis pari certamine postulaturis: sed tradito more, quemcunque Principem adulandi, licentia acclamationum et studiis inanibus. Interim Galbam duae sententiae distinebant; T. Vinius, *manendum intra domum, opponenda servitia, firmandos aditus, non eundum ad iratos* censebat: *daret maiorum poenitentiae, daret bonorum consensui spatium. scelera impetu, bona consilia mora valescere. Denique eundi ultro, si ratio sit, eundem mox facultatem: regressus, si poeniteat, in aliena potestate. Festinandum* ceteris videbatur, *antequam cresceret invalida adhuc coniuratio paucorum. Trepidaturum etiam Othonem, qui furtim digressus, ad ignaros inlatus, cunctatione nunc et segnitia terentium tempus imitari Principem discat. Non exspectandum,* A. V. 823. A. C. 70. 32 33

mat Flor. *inceptis*. Ceteri *infestis*, quod, ut notius, illi substituunt. Mox possis coniicere *refovebat* e Suet. Galb. 20. *quod se aegros et invalidos magnopere foviisset*. Sed vulgatum ferri potest, cum praesertim praecedat *adhuc invalidis corporibus*. ERN. Brot. et Bip. recepere *infestis*.

Disono clamore] Qualis sit, disce e c. 36. med. ERN.

Coniuratorum exilium poscentium] Acidalius *exitium*. Recte. Mox c. 37. *supplicia* postulari Otho dicit. Et saepe eae voces permutatae in libris. Plane autem confirmatur correctio c. 72. ubi impetratum *exitium*. *Exilia* plane aliena. Itaque *exitium* recipere non dubitavi. ERN. Sic et Brot. Lall. Bip.

Neque illis iudicium aut veritas] Est hendiadys. Non de vero animi iudicio, ut Cicero loqui solet, ista postulabant, sed impetu ac temere. *Pari certamine* est pari studio, clamore. ERN.

Eundi ultro] Ryck. explicat *sponte se offerendi*. Rectius Bip. *domo procedendi*.

Non exspectandum] Efficaciorem orationem fore putat Freinshem. si legatur *an* (ut A. 2, 77.). Verum

A. V. 823. A. C. 70. *ut, compositis castris, forum invadat et, prospectante Galba, capitolium adeat: dum egregius Imperator, cum fortibus amicis, ianua ac limine tenus domum claudit, obsidionem similem toleraturus. Et praeclarum in servis auxilium, si consensus tantae multitudinis, et, quae plurimum valet, prima indignatio elanguescat. Proinde intuta, quae indecora: vel, si cadere necesse sit, occurrendum discrimini: Id Othoni invidiosius, et ipsis honestum.* Repugnantem huic sententiae Vinium Laco minaciter invasit, stimulante Icelo, privati odii pertinacia, in
34 publicum exitium. Nec diutius Galba cunctatus, speciosiora suadentibus accessit. Praemissus tamen in castra Piso, ut iuvenis magno nomine, recenti favore, et infensus T. Vinio seu quia erat, seu quia irati ita volebant; et facilius de odio creditur. Vix dum egresso Pisone, occisum in castris Othonem, vagus primum et incertus rumor: mox, ut in magnis mendaciis, interfuisse se quidam et vidisse, adfirmabant, credula Fama inter gaudentes et incuriosos. Multi arbitrabantur, compositum auctumque rumorem, mixtis iam Othonianis, qui ad
35 evocandum Galbam laeta falso vulgaverint. Tum vero

Verum est. Sed lenius fuerit *tum*, ut iam monuit I. Gron. Mox *capitolium adeat*. sc. de more, ut auspicaturus Imperium sacrificet. Post Guelf. (et Bud.) *claudit*, ut edd. ante Lipsium. ed. pr. *excludit*. male. sed firmat τὸ *claudit*, quod iam Lipsius dedit. ERN.

Indign. languescat] MS. Flor. *indignatione langu*, unde I. Gron. corrigit *indignatio elanguescat*: placet. ERN. Recepere Lall. et Dotteville. Sequor. Sic et c. 46. et 4, 42.

Credula fama] Passive *credula* dixit: nove. nisi si ποιητικώτερον *famam* de hominibus dissipantibus rem temere creditam capias. ERN. Notat Savilius ex Dionysio Hal. confueram fuisse Thucydidi activorum in passiva, et contra, mutationem. Simili modo *gnarum* pro *noto* passim; *volens* pro *grato*; *fuga* pro *exilio*; *largitio vulgi* pro *in vulgus collata* etc. apud nostrum. Possis tamen cum Virg. Aen. 4, 188. *Famam* accipere pro *Dea ficti privique tenaci*.

Vulgaverint] Sic scripti. (in his Bud.) edd. pr. Puteol. Rhen. sqq. At Ber. Alc. *vulgaverunt*. ERN.

Rae-

Digitized by Google

vero non populus tantum et inperita plebs in plausus et immodica studia, sed Equitum plerique ac Senatorum, posito metu incauti, refractis palatii foribus, ruere intus, ac se Galbae ostentare, praereptam sibi ultionem querentes. Ignaviſſimus quisque et, ut res docuit, in periculo non ausurus, nimii verbis, linguae feroces: nemo scire, et omnes adfirmare: donec inopia veri, et consensu errantium victus, sumpto thorace, Galba, inruenti turbae, neque aetate, neque corpore sistens, sella levaretur. Obvius in palatio Iulius Atticus, speculator, cruentum gladium ostentans, *occisum a se Othonem*, exclamavit: et Galba, *Commilito*, inquit, *quis iussit?* insigni animo ad coercendam militarem licentiam, minantibus intrepidus, adversus blandientes inconruptus. Haud dubiae iam in castris omnium mentes: tantusque ardor, ut non contenti agmine et corpo- 36

A. V. 823. A. C. 70.

D 3

Ruere intus] Nihil hic vitii, ut nimis prono in coniecturas Acidalio visum et Ryckio. *Ruere* referendum primo ad *in plausus et i. s.* quoad pertinet ad populum et plebem, deinde ad *intus* pro *intro*, quoad pertinet ad Equites et Senatores. Ceterum Heinsius *ignaviſſimus* etc. coniungit cum *querentes*. et sic est in Guelf. ed. pr. Interpunctio vulgata est a Puteol. Mox Guelf. *nimis verbis*. ERN. *Eo intus; sum intro* solocismis adnumerat Quinctil. 1, 5, 50. Habet tamen Cato de R. R. *quae intro dolitabunt*. et Caesar B. C. 3, 26. *Quo simul atque intus est itum*.

Irruenti turbae] Rhenanus Budensem scripturam secutus, legit, *irruente turba*, *neque corpore sistens*. hoc sensu, ut dicat, propter irruentem turbam, et quia corpore non posset sistere sive insistere, sella levatum. Meis tamen libris (et Agr.) scriptae eae voces, quas tollit: legamque potius, *irruenti turbae neque ae. n. corpore resistens*. hac mente: Galbam, et aetate et corpore invalidum, non sustinuisse effuse irruentem et gratulantem turbam. LIPS. *Resistens* etiam Faerno placebat (et Heinsio): idque verum puto. Prima syllaba absorpta est a finali praecedentis verbi, ut centies alibi in MSS. *Insistens* MS. Agr. ed. pr. Mox *exclamavit*, quod e Flor. dedit Pichena, etiam Guelf. (Bud.) ed. pr. ceterae *clamavit*: it m *coercendam*, quod edidit Rhen. (e Bud.) post Put. at Ber. *coercendum*, quod ipsum quoque rectum esse, hodie satis constat. ERN. Rhenanum male cepit Lipsius. Bud. ita habet *irruenti turbe neque corpore sistens*, omissis *neque aetate*. Inde Rhen. coniicit legendum *irruente turba*; in textu tamen vulgatum servat. Mox *se sisteus* Bip. mallent.

Aurea

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. corporibus, in suggestu, in quo paullo ante aurea Galbae statua fuerat, medium inter signa Othonem vexillis circumdarent. Nec Tribunis aut Centurionibus adeundi locus: gregarius miles caveri insuper praepositos iubebat. Strepere cuncta clamoribus et tumultu et exhortatione mutua, non tamquam in populo ac plebe, variis regni adulatione vocibus, sed, ut quemque adfluentium militum adspexerant, prensare manibus, complecti armis, conlocare iuxta, praeire sacramentum, modo Imperatorem militibus, modo Imperatori milites commendare. Nec deerat Otho, protendens manus, adorare vulgum, iacere oscula, et omnia serviliter pro dominatione. Postquam universa classicorum legio sacramentum eius accepit; fidens

Aurea Galbae statua] Apparet ita tunc receptum in castris, A. 15, 29. *Medio tribunal sedem curulem et sedas effigiem Neronis sustinebat.* LIPS.

Prensare] Sic dedimus pro vulg. *prehensare:* quia Tacitus sic semper, si bonis libris fides. MS. Flor. (et Agr.) ed. pr. *pressare* ut 14, 10. ubi vid. Iac. Gron. qui ad c. 66. tam acriter defendit, Tacitum ubique scripsisse *prensare*, tamen hic illam suam rationem deseruit. sed videtur esse vitium operarum, nam l. c. etiam hunc locum affert, ubi *prensare* scribendum sit. ERN. Bud. *prensare.*

Complecti armis] Muretus vellet, *arctius.* Non equidem: et militaris salutatio fuit, et effusi sunt cum gladiis et scutis, atque iis amplexi. Siquid mutandum; vellem, *amplecti armis.* LIPS. Vulgatum est in libris scr. (Flor. Bud. Agr.) et edd. Ryckius et Schurzfleischius intelligebant *armos*, brachia. male. Schurzfl. hic etiam comparat frustra Virgil. Aen. 11, 641. Immo arma intelligenda, i. e. scutum, quo in complexu arctius admovetur pectori amicus. Et sunt tales amplexus apud Homerum. ERN.

Iacere oscula] Φιλήματα πέμπειν. Xiphil.

Classicorum legio] Haec est lectio MS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. quam bene restituit I. Gron. Falsum tamen est, quod *classiariorum* putat esse ab ingenio Beroaldi. Nam sic MS. Guelf. ed. Puteol. ex qua accepit Beroaldus. Neque credo, non et *classiariorum legionem* dici eodem sensu posse, et non *classicos* eosdem *classiarios* vocari, ut vult Fabrettus ad Column. Trai. c. 3. p. 69. negans etiam p. 84. legiones classicas *classiarias* dici posse ex h. l. Taciti, cum Lazio, et *classiariorum legionem* vocari putans, quod ea legio fuerit, quam e classiariis Nero conscripserat. Nam etsi verum est, *classiarios* subinde intelligi *remiges*, et distingui a sociis navalibus, hoc est, militibus classem propugnantibus, et bellum mari gerentibus, tamen idem nomen etiam de militibus dici, mini-

Digitized by Google

dens viribus, et, quos adhuc singulos exstimulave- A. V. 823.
rat, accendendos in commune ratus, pro vallo ca- A. C. 70.
strorum ita coepit: *Quis ad vos processerim, com-* 37
militones, dicere non possum: quia nec privatum me
vocare sustineo, Princeps a vobis nominatus; nec
Principem, alio imperante. Vestrum quoque nomen
in incerto erit, donec dubitabitur, Imperatorem Po-
puli Rom. in castris, an hostem habeatis. Auditisne,
ut poena mea et supplicium vestrum simul postulentur?
adeo manifestum est, neque perire nos, neque salvos
esse, nisi una, posse. Et, cuius lenitatis est Galba,
iam fortasse promisit: ut qui, nulla exposcente, tot

minime ambiguis exemplis doceri potest, quae etiam in lexicis exhibentur; unde, qui in antiquis monimentis *Centurio classicus* vocatur, ut ap. Donium Cl. 6, 15. apud nostrum *Centurio classiarius* dicitur A. 14, 8. Eademque inconstantia reperitur in verbis *nautae, socii navales*. Nam, cum *nautae* vulgo de remigibus dicantur, apud Ciceronem clare dicuntur etiam pro militibus navalibus. Verr. 5, 17. sunt *nautae militesque*, et 20. extr. pro quo sunt c. 51. *milites remigesque*, et c. 33. *propugnatores atque remiges*. at c. 50. *remiges nautaeque*. item c. 34. Porro *socii navales* de remigibus non uno loco dicuntur, apud Livium v. c. 21, 50. *ut sociis navalibus affatim instructam classem, ita inopem milite habebant*, ubi v. Sigon. item c. 61. *classici milites navalesque socii*. at apud eundem *socii navales* pro militibus classicis 26, 48. qui ante *socii navales* dicti erant, distinctique a *legionariis* militibus, clare mox *classici milites* vocantur. Ceterum *legionis classicae* mentio supra c. 31. item *classicorum*, qui sunt ex ista legione H. 2, 11. 67. etc. Nempe, ut tradit Vegetius 5, 1. *apud Misenum et Ravennam singulae legiones cum classibus stabant*. de quo loco vid. Fabrett. l. c. p. 83. quamquam etiam antiquioribus scriptoribus et in liberae Reip. historia *legiones classis* memorantur, ut ap. Liv. 22, 57. 24, 2. Hinc *cohortes classicae* in inscriptionibus antiquis. Add. A. van der Mieden in erudita disp. ad Marmor vetus de P. Sulpicii Quirini Censu. Trai. 1745. p. 15. sq. Mox *vocare* bene restituit Pichena (e Flor.) pro quo *vocari* edidit Rhenanus (e Bud.). ERN. Bud. perperam *classiorum*, unde Rhen. *classiariorum*. Mox Bud. *imperitante*. De classicis apud Misenum v. Xiphil. 73, 16.

Cuius lenitatis est] Sic MSS. Fl. (Bud.) Agr. Guelf. estque mordacius eo, quod omnes edd. ante Ryckium et I. Gron. habent *levitatis*: alioqui et ipsum bonum sensum habet. Mox *militum* pro *civium* habet etiam (Bud. Flor. Agr. et) ed. pr. at Guelf. edd. a Puteol. ad Pichenam alterum. Sane milites fere occiderat: et militum mentio ad exacerbandos milites efficacior, quam civium. ERN.

Obul-

Digitized by Google

A. V. 813. A. C. 70. *millia innocentissimorum militum trucidaverit. Horror animum subit, quoties recordor ferulem introitum, et hanc solam Galbae victoriam, cum, in oculis urbis, decumari deditos iuberet, quos deprecantes in fidem acceperat. His auspiciis urbem ingressus, quam gloriam ad Principatum adtulit, nisi occisi Obultronii Sabini et Cornelii Marcelli in Hispania, Betui Chilonis in Gallia, Fontei Capitonis in Germania, Clodii Macri in Africa, Cingonii in via, Turpiliani in urbe, Nymphidii in castris? Quae usquam provincia, quae castra sunt, nisi cruenta et maculata? aut, ut ipse praedicat, emendata et correcta? Nam, quae alii scelera, hic remedia vocat: dum falsis nominibus, severitatem pro saevitia, parsimoniam pro avaritia, supplicia et contumelias vestras, disciplinam adpellat. Septem a Neronis fine menses sunt, et iam plus rapuit Icelus, quam quod Polycleti et Vatinii et Elii*

Obultronii Sabini] Coniectura ductus sic restitui, cum in libris esset, *ab ultroniis Albini*. Suspicor autem eum esse, de quo Tacitus A. 13, 28. *Helvidius Priscus adversus Obultronium Sabinum aerarii Quaestorem proprias contentiones exercuit.* LIPS. *Obultronii* plane Guelf. sed dein *Albini*. ERN.

Et Cornelii Marcelli] Libri scripti ita appellant, hominem alia mihi ignotum. Paullo post *Vettii Chilonis* lego, cum Rhenano. LIPS. Eius *(Marcelli)* mentio tamen A. 16, 8. Sueton. Galb. 9, 12. ERN.

Vettii Chilonis] Haec est correctio Rhenani, Lipsio probata, recepta a Freinshemio et sqq. MSS. (in his Bud.) et edd. vett. *Betuichilonis* vel *Bervich.* Flor. divisim *Betui Chilonis*, quae est vera lectio, ut ex inscr. ap. Gruter. p. 375. plane demonstrat I. Gronovius, in qua C. BETVO TRO. CILONI. ERN.

Quae castra] Bud. *Quae in castris.*

Vatinii, et Elii, et alii] Vulgatis libris erat, *et Egii*, qui mihi quidem inter potentiores libertos irreperti. At Elium invenio (Dioni 63, 12. 64, 3. scribitur Ἥλιος) qui magnus apud Neronem, quique, abeunte eo in Graeciam cantillatum, Praefectus manfit urbi Romae. Est is ipse, de quo Tacitus 13, 1. *P. Celer Eques Romanus et Elius libertus, rei familiari Principis in Asia impositi.* Quod sequitur, *et alii*: videndum, ne superfluat, natumque sit ex haesitantia librarii, et adfinitate vocis prioris. LIPS. Coniiciebam: *et iam plus rapuit Icelus, quam Polycleti et Vatinii et Elii et Tigellini paraverunt.* GRON. Ryckius *et Haloti* ex 12, 66. Suet. Galb. 15. (Id recepit Brot.) Iac. Gron. ex *et aegi* quod est in Flor. Guelf. etc. *Cethegi*, qui aliunde non noti in historia Neronis. Mox

ac

Digitized by Google

Elii paraverunt. Minore avaritia ac licentia graſſatus eſſet T. Vinius, ſi ipſe imperaſſet: nunc et ſubiectos nos habuit, tamquam ſuos et viles, ut alienos. Vna illis domus ſufficit donativo, quod vobis nunquam datur, et cotidie exprobratur. Ac, ne qua ſaltem in ſucceſſore Galbae ſpes eſſet, arceſſit ab exſilio, quem triſtitia et avaritia ſui ſimillimum iudicabat. Vidiſtis, commilitones, notabili tempeſtate etiam Deos infauſtam adoptionem averſantes. Idem Senatus, idem Populi Rom. animus eſt. Veſtra virtus exſpectatur, apud quos omne honeſtis conſiliis robur, et ſine quibus, quamvis egregia, invalida ſunt. Non ad bellum vos, nec ad periculum voco: omnium militum arma nobiscum ſunt. Nec una cohors togata defendit nunc Galbam, ſed detinet. Cum vos adſpexerit, cum ſignum meum acceperit, hoc ſolum erit certamen, quis mihi pluri- A. V. 823. A. C. 70. 38

ac bene e Flor. pro *aut* Pich. Sic et (in Bud. et) Guelf. ed. pr. Idem deinde dedi *adverſantes*, pro vulg. *averſ.* cum (Mur. et) Pichena. de quo ſupra vidimus ad c. 1. In delendo *quod* conſentio (Acidalio et) Gronovio. ERN. Bud. *adverſantes*.

Nec una cohors togata] Quare Togata? et ſatisne ea vox ſana? ſana. Appellat enim ita, velut elevans et infirmans, quia moris, ut illa cohors, quae more militiae excubabat, idipſum faceret ſine armis, gladiis tantum lanceisque contenta. Itaque et togis induti erant, non ſagis. Modeſtiae cauſſa inſtitutum id videtur: etne Mars palam habitare videretur in ſua urbe. Huc ſpectat, quod infra legis, *apertum in caſtris armamentarium fuiſſe, rapta arma.* quorum ſcilicet armorum non iis vulgo ius aut uſus, niſi Tribunis aut Praefecto permittente. Ideo in Martiali de Fuſco (6, 76.). Praefecto Praetorii: *Ille ſacri lateris cuſtos Martisque togati, Credita cui ſummi caſtra fuere Ducis.* Vocat eôce *togati Martis* cuſtodem ab hoc habitu: atque adeo in ipſa Italia tota milites togatos eſſe voluit M. Antonius, de quo Capitolinus c. 27. *Per Brundiſium veniens in Italiam, togam et ipſe ſumpſit, et milites togatos eſſe inſſit. nec unquam ſagati fuerunt ſub eo miſſtes.* Haec tamen de ipſis Praetoriis cohortibus tantum accipio, quae e civibus: de Batavis Germanisque cuſtodibus, ſcimus aliter fuiſſe. LIPS. Ceterum legendum videtur *nec illa cohors togata:* niſi vulgatum dictum putemus abrupta brevitate, pro, nec illa cohors, quae et una et togata eſt: quod non praefracte negem. ſed illud mollius et uſitatius. ERN.

Quis mihi plurimum impetet] Dictum exquiſitius conſequens pro antecedente, hoc ſenſu: quis pro me acrius contendendo efficiat, ut ei plus debeam. ERN. Cf. c. 55.

Cun-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. mum inputet. *Nullus cunctationi locus eſt in eo conſilio, quod non poteſt laudari, niſi peractum.* Aperire deinde armamentarium iuſſit. rapta ſtatim arma, ſine more et ordine militiae, ut praetorianus aut legionarius inſignibus ſuis diſtingueretur: miſcentur auxiliaribus galeis ſcutisque. Nullo Tribunorum Centarionumve adhortante, ſibi quisque dux et inſtigator: et praecipuum peſſimorum incitamentum, 39 quod boni maerebant. Iam exterritus Piſo fremitu crebreſcentis ſeditionis, et vocibus in urbem usque reſonantibus, egreſſum interim Galbam, et foro ad propinquantem, adſecutus erat: iam Marius Celſus haud laeta retulerat: cum alii, *in palatium redire*, alii, *capitolium petere*, plerique, *roſtra occupanda*, cenſerent, plures tantum ſententiis aliorum contradicerent, utque evenit in conſiliis infelicibus, optima viderentur, quorum tempus effugerat. Agitaſſe Laco, ignaro Galba, de occidendo T. Vinio dicitur, ſive ut poena eius animos militum mulceret, ſeu conſcium Othonis credebat, ad poſtremum, vel odio. haeſitationem adtulit tempus ac locus, quia, initio caedis orto, difficilis modus. et turbavere conſilium trepidi nuntii ac proximorum diffugia, languentibus omnium ſtudiis, qui primo alacres fidem 40 atque animum oſtentaverant. Agebatur huc illuc Gal-

Cunctationi] Sic Bud. aſt Elor. Agr. *cunctationis.*

Aperire deinde armamentarium iuſſit] *Aperire* (cr. (Bud. Agr.) et edd. omnes, ante Pichenam, qui recepit *aperiri*, quod omnes ſecuti ſunt. Ego vetus reſtitui. Nam *iubere* et cum infinitivo activo dicitur, intellecto accuſativo eorum, qui iubentur: v. Drakenb. ad Liv. 27, 24. et quos ibi laudat. Mox noſter c. 40. *occupare pericula iubet*, ſc. milites: ubi Rhenanus ex ingenio, ut opinor, (v. ibi notata) *occupari* edidit cum ſeqq. nonnullis. Sed id nec Lipſius nec ſequentes imitati ſunt. Atque etiam ſupra c. 36. pro *miles caveri praepoſitos iubebat* Muretus, qui hic corrigit *aperiri*, legi vult *cavere*. adeo inconſtantes in hoc ſunt viri docti. ERN.

Ad poſtremum vel odio] Sic optimus Rhen. (ex ingenio) edidit: ante omnes *ad poſterum*, ut et Guelf. (et Bud.) habet. ERN.

Huc illuc] Bud. *huc et illuc.* Mox Agr. *aſpectu*, et dein *conculcato.*

Occu-

Digitized by Google

Galba, vario turbae fluctuantis impulsu: completis undique basilicis ac templis, lugubri prospectu. neque populi, aut plebis ulla vox; sed adtoniti vultus et conversae ad omnia aures. non tumultus, non quies: quale magni metus et magnae irae silentium est. Othoni tamen, *armari plebem*, nuntiabatur. *Ire praecipites et occupare pericula* iubet. Igitur milites Romani, quasi Vologesen aut Pacorum avito Arsacidarum solio depulsuri, ac non Imperatorem suum inermem et senem trucidare pergerent, disiecta plebe, proculcato Senatu, truces armis, rapidis equis, forum inrumpunt. nec illos capitolii adspectus, et inminentium templorum religio, et priores et futuri Principes terruere, quo minus facerent scelus, cuius ultor est, quisquis successisset. Viso co- 41
minus armatorum agmine, vexillarius comitatae Galbam cohortis (*Atilium Vergilionem fuisse* tradunt) dereptam Galbae imaginem solo adfixit. Eo signo manifesta in Othonem omnium militum studia, desertum fuga populi forum, destricta adversus dubitantes tela. Iuxta Curtii lacum, trepidatione ferentium

A. V. 823. A. C. 70.

Occupare pericula iubet] Sic scr. et edd. ante Rhen. V. ad c. 38. Mox Flor. (et Reg. Lall. et Bud.) *rapidi equis*. ERN. Bud. et ex eo Rhen. *occupari*. Sed sub activo intelligitur *suos*.

Vexillarius comitantis G. cohortis] Haec lectio deberet Rhenano, qui an e MSS. duxerit, nescio. Nam in scriptis aliis et edd. ante Rhen. aliter est. (omnino Rhen. sic e Bud.) Flor. *comitatae Galbae coh.* Guelf. a man. pr. *comitatas Galbae cohortes*, man. sec. fecit *comitatus*, quod est in MS. Agr. edd. ante Rhen. deinde *Galbae cohortis*: in ed. pr. tantum *Galbae*. Corrigendum potius fuisse *comitatae Galbam cohortis*, credo cum Ryckio et I. Gronovio, quod et sensus postulat: et fecisset sic Rhenanus, si cod. Flor. habuisset. *Vergilionem* mox omnes libri. Plutarchus *Servilionem* vocat. Sed MS. Fl. habet *adilium*, ed. pr. *ad illum*: unde I. Gron. coniicit *A. Dilium* pro *Dillium* vel *Dellium*. Plutarchus c. 26. Ἀτιλλιον vocat. (Bud. *Atilium*.) Post Rhenanus bene (e Bud.) *dereptam* fecit e *direptam*: sed debebat etiam mox *destrictam* e *districtam*. ERN.

Solo adfixit] Bud. *solo affixit*.

Curtii lacum] Sic e Flor. edidit I. Gron. Sic habent MS. Agr. ed. pr. Sic est etiam H. 2, 55. et ap. Sueton. 20. *Martis campum* supra vidimus, ubi pariter plures *Martium* edidere. ERN. Bud. *Curtium*.

Si

A. V. 823. A. C. 70. tium Galba proiectus e sella ac provolutus est. Extremam eius vocem, ut cuique odium aut admiratio fuit, varie prodidere. Alii, suppliciter interrogasse, *quid mali meruisset? paucos dies exsolvendo donativo* deprecatum: plures, obtulisse ultro percussoribus iugulum, *agerent ac ferirent, si ita e Republica videretur.* non interfuit occidentium, quid diceret. De percussore non satis constat. quidam *Terentium Evocatum*, alii *Lecanium;* crebrior fama tradidit *Camurium XV. legionis militem, inpresso gladio, iugulum eus hausisse.* Ceteri crura brachiaque, nam pectus tegebatur, foede laniavere: pleraque vulnera feritate et saevitia trunco iam corpori adiecta. Titum inde Vinium invasere. de quo et ipso ambigitur, consumpseritne vocem eius instans metus, an proclamaverit, *non esse ab Othone mandatum, ut occideretur.* Quod seu finxit formidine, seu conscientiam coniurationis confessus est: huc potius eius vita famaque inclinat, ut conscius sceleris fuerit, cuius causa erat. Ante aedem D. Iulii iacuit, primo ictu in poplitem, mox ab Iulio Caro, legionario milite, utrumque latus transverberatus. Insi-

42

Si ita e Rep] Flor. *ita rep.* unde I. Gron. corrigit *id e rep.* MS. Agr. ed. pr. *ita resp* Sed *hoc* ab initio addi, e formula solenni *hoc age*, ut Muretus et Acidalius volunt, non necessarium puto. ERN. Bud. *Ita e. Rep.*

Quidam etc.] V. et Plut. in Galba 27. qui non omnes hos, sed etiam alios commemorat, ut *Arcadium*, et *Fabium Fabulum*. ERN.

Nam pectus tegebatur] Agr. *Nam pectus thorax tegebat.*

Corpori adiecta] Groslotius, etsi vulgatum ferri posse fatetur, mavult tamen *adacta*, cui coniecturae favet dativus *corpori*, quod verbum aptius huic, quam illi. ERN.

Conscientia coniurationis confessus est] Videtur *conscientiam* legendum Acidalio (et Heinsio). Recte, ut opinor. Non enim in illis est proprie confessio. Plutarchus ὁμολογῶν κοινωνὸς γεγονέναι τῆς συνωμοσίας: quod valde firmat hanc correctionem. ERN. *Conscientiam* probat et Lall. nec dubito recipere.

Iulio Caro] Sic MSS. Flor. Guelf. at edd. ante Rhen. *Cario.* ERN. Bud. *Cario.*

In utrumque latus transverberatur] Suspicor praepositionem non esse a Tacito. Liv. 21, 7. *adversum femur tragula graviter ictus.* Auctor Africani belli c. 78. *pilo per cassidem caput ictus.* Idem

Digitized by Google

Insignem illa die virum Sempronium Densum aetas nostra vidit. Centurio is Praetoriae cohortis, a Galba custodiae Pisonis additus, stricto pugione occurrens armatis et scelus exprobrans, ac modo manu, modo voce, vertendo in se percussores, quamquam vulnerato Pisoni effugium dedit. Piso in aedem Vestae pervasit, exceptusque misericordia publici servi et contubernio eius abditus, non religione, nec caerimoniis, sed latebra inminens exitium differebat: cum advenere, missu Othonis, nominatim in caedem eius ardentes, Sulpicius Florus, e Bri- A. V. 823. A. C. 70. 43

Idem 85. *Rufus brachium gladio percussus.* Suetonius Aug. 20. *crus et utrumque brachium consanciatus.* GRON. Sic visum et Heinsio. Verum est. ERN. Recte. Sic et Bip.

Centurio is Praetoriae cohortis ad Galbae custodiam a Pisone additus] Aliter concepta lectio in Farnesii codice: *Centurio is Praetoriae ac Galbae custodiae a Pisone additus.* Quae utravis tamen parum mihi certa. Quid enim? a Pisone custos hic Galbae appositus? Quomodo potuit aut debuit? cum Galbae sane, ut Principi, legitimi sui custodes et stipatores fuerint. Denique, unde ea auctoritas Pisoni? Tacitum etiam ipsum lege: videbis clare Sempronium hunc non Galbae tutorem, sed Pisonis fuisse; cui quamvis vulnerato effugium etiam praebuit. Igitur inclinabam ut legerem: *Centurio is Praetorii, a Galba custodiae Pisonis additus.* ut in illo motu rerum Galba, de Pisone anxius, addiderit ei custodem Centurionem. Hoc probabile. sustinet me tamen a pleno adsensu Dio et Plutarchus: qui ita narrant, ut Sempronius Galbam defenderit, non Pisonem. Si eos sequimur: tum mentem verborum Taciti faciam, ut hic Sempronius venerit in cohortes Praetorias, promotusque sit beneficio Pisonis: atque ita additus insertusque custodiae. Vix tamen est, ut Taciti narratio cum Graecis iis non pugnet. Certe nec Suetonius, opem quemquam tulisse Galbae, refert. LIPS. Recepit Pichena cum sequentibus, ob Flor lectionem, non longe abhorrentem, *a Galba custodi et a Pisonis additus.* Ed. pr. *ac Galbae custodiae a Pisone.* Guelf. (Bud.) edd. vett. omnes, ut ab initio indicatum. Acidalii correctio *Pisoni* non contemnenda: sed non propterea *ad custodiam* necessarium: nam *custodiae* idem significat. ERN. Verba, quae hic editio Alciati intrusit, nec Puteolanus habet, nec Bud. codex; reiecit et Rhen.

Occurrens armatis] Sic edidit Rhenanus (e Bud.) cum ante esset *armatus.* Guelf. *armatis.* ed. pr. *armis.* Mox bene idem (e Bud.) *cum* pro *tum.* Sed sic iam ed. pr. quae etiam *advenirent* pro *advenere.* Male contra *inssu* pro *missu*, quod recte restituit Pichena: sic MSS. Flor. Guelf. edd. ante Rhen. et sic saepe loquitur in tali re Tacitus. ERN. Bud. *advenere inssu.* Noster *missu* passim habet. Vid. ind.

Vaga-

A. V. 823. A. C. 70. 44 e Britannicis cohortibus, nuper a Galba civitate donatus, et Statius Murcus, speculator: a quibus protractus Piso, in foribus templi trucidatur. Nullam caedem Otho maiore laetitia excepisse, nullum caput tam insatiabilibus oculis perlustrasse dicitur: seu tum primum levata omni sollicitudine mens vacare gaudio coeperat: seu recordatio maiestatis in Galba, amicitiae in T. Vinio, quamvis inmitem animum imagine tristi confuderat: Pisonis, ut inimici et aemuli, caede laetari, ius fasque credebat. Praefixa contis capita gestabantur, inter signa cohortium, iuxta aquilam legionis: certatim ostentantibus cruentas manus, qui occiderant, qui interfuerant, qui vere, qui falso, ut pulchrum et memorabile facinus, iactabant. Plures quam CXX. libellos praemia exposcentium, ob aliquam notabilem illa die operam, Vitellius postea invenit: omnesque conquiri et interfici iussit: non honore Galbae, sed tradito Principi-

Vagare gaudia] Repertum in opt. Vatic. non sprevi: quoniam passim veteres ita locutos sciebam. Vox autem apta, ad habitum explicandum mentis gaudio diffusae et velut natantis. LIPS. *Vacare* recte restituit Freinsh. quod omnes ante Lipsium edd. etiam scripti alii habent. Solita autem librariis haec confusio, (v. Drakenb. ad Liv. 5, 8. 27, 16.) forte etiam hac de caussa, quod media aetate *vagare* pro *vacare* dicebatur: unde *Clerici vagantes*, pro *vacantes*, in Concilio Vormatiensi apud Du Cangium, et alibi. in Cod. Theod. l. 49. *de Decurion.* praepositi *pacis* pro *pagis*, ut vidit Gothofr. Sic Ann. 3, 72. *arguerat* pro *arcuerat*. ERN. Bud. *vagare*. Sed Rhen. *vacare*.

Cruenta gestabantur] MS. Guelf. non habet *gestabantur*: sed in margine additum a man. sec. *gestantur*, quod est in ed. pr. Abest et a MS. Oxon. et potest commode abesse. ERN.

Quive vere, quive falso] Franc. Modius me monet in Rom. codice legi, *qui vere, qui falso*. Quod idem etiam scriptus Covarruviae liber habebat. LIPS. Item ed. pr. recepit Pichena, recte: est enim elegantius, et Taciti consuetudini congruens. *quive* tamen MSS. Flor. (Bud.) Guelf. Vnde nata sit syllaba, me tacente, apparet. ERN. Acid. volebat *qui vere, quive falso*.

Praemia exposc.] Flor. Bud. et Agr. *praemium*, quod recepit Gron.

Tradito Principibus more] Diu in hoc loco mei atque alieni fluctus. Nunc fisto in emendatione mea ultima: vera, etsi quidam renituntur. sed neque

omnium

Digitized by Google

cipibus more, munimentum ad praesens, in posterum ultionem. Alium crederes Senatum, alium popu- A. V. 821. A. C. 70. 45

omnium est, veram criticam approbare: quid exercere? De re: ita lego. *Tradito Principibus more, munimentum ad praesens, in posterum ultione.* Ita verba structa apte, quae alioqui non redigas sub grammaticae leges: ita sententia concinna et vera. Vltio, inquam, haec tradita est Principibus more, ad praesens munimentum et tutelam sui, sed quae ultio? *in posterum*: id est, post ipsos, et ut successor ulciscatur. Tacitus in hac re c. 40. *Fecere facinus, cuius ultor est quisquis successit.* Et quo fine? ut ipsi in praesenti tutiores. Ita Claudius (in Suetonio 11) *Centuriones e coniuratis in Caium interemit, exempli caussa.* et Domitianus Epaphroditum (in eodem 14.) *ut ostenderet, ne bono quidem exemplo audendam patroni necem.* Nimirum Principes, sollenniter puniendo Principum interfectores, se muniunt et tuentur. Oedipus hoc ita pulchre apud Sophoclem, ubi ait velle se exsequi et punire Laii caedem in Oed tyr. v. 139

Ὅστις γὰρ ἦν, ἐκεῖνον ὁ στυγνὸν τάχ' ἂν
Κᾆμ' ὧν τοιαύτῃ χειρὶ τιμωρεῖν θέλοι.
Κείνῳ προσαρκῶν οὖν, ἐμαυτὸν ὠφελῶ.

LIPS. Non memini me unquam, ex quo Taciti cum fructu tractandi fiduciam habui, hic loci haesisse. Quid enim? nonne clamat auctor se dicere, Virellium de istis supplicium sumpsisse, non ut Galbae manes hac vindicta coleret, sed ut solent Principes punire omnes interfectores Principum, quo et ipsi in praesens sint ab insidiis huiusmodi tutiores, et successori exemplum ulciscendi, si quid ipsis contigerit, praebeant. *Ad praesens, in posterum*, sic H. 4, 17. *Clara ex victoria in praesens, in posterum usui.* Τὸ *munimentum* et *ultionem* sunt ἐπεξήγησις totius illius *conquiri et interfici iussit*: quasi foret: interfici iussit, quo recte Principes et more vereri iudicant se sibi munimentum circumdare ad praesens, in futurum parare ultorem: vel quali animadversione putant Principes se comparare sibi, dum sunt, statum securiorem; si quid durius eveniat, ne desit vindex, ab ipsorum exemplo doctus decessorem non inultum pati. Collegeram ob genus loquendi fere omnia, quae iam alii ediderunt, neque repeti necesse est. Sic et 16, 17. *Annaeum Lucanum genuerat, grande adiumentum claritudinis.* Ad rem pertinent ista. Suetonius Claudio 11. *paucis e coniuratorum in Caium numero interemptis, exempli simul caussa, et quod suam quoque necem depoposcisse cognoverat.* Dio 47, 18. de triumviris: ὥστε γὰρ τῆς μοναρχίας ἐφέμενοι, καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπειγόμενοι, τούς τε σφαγέας αὐτοῦ (τοῦ Καίσαρος) τοὺς λοιποὺς ὀργῇ μετῆσαν (quare? non profecto honore Caesaris, ut Virellius non honore Galbae, sed) ὡς καὶ ἐκ τούτου τήν τε ἀδειαν σφίσιν, ὧν ἐποίουν, καὶ τὴν ἀσφάλειαν πόρρωθεν προπαρασκευάσοντες, (hoc utique *munimentum ad praesens*) καὶ πάνθ' ὅσα (hoc pro illo, *in posterum ultionem*, etsi melioris ominis et latius pateat) ἐς τιμὴν αὐτῷ ἔφερε, προθύμως ἔπραττον, ἐς ὑποδοχὴν τοῦ καὶ αὐτοὶ ποτὲ ὁμοίων ἀξιωθῆναι. Notabile quoque in hanc rem, quod Zonaras narrat in imperio Theophili 15, 25. Pater huius

Michael

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. populum. ruere cuncti in castra, anteire proximos, certare cum praecurrentibus, increpare Galbam, laudare militum iudicium, exosculari Othonis manum: quantoque magis falsa erant, quae fiebant, tanto plura facere. Non adspernabatur singulos Otho, avidum et minacem militum animum voce vultuque temperans. Marium Celsum, Consulem designatum, et Galbae usque in extremas res amicum fidumque, ad supplicium expostulabant, industriae eius innocentiaeque, quasi malis artibus, infensi. Caedis et praedarum initium et optimo cuique perniciem quaeri adparebat. sed Othoni nondum auctoritas inerat ad prohibendum scelus: iubere iam poterat. Ita, simulatione irae, *vinciri* iussum, et *maiores poenas daturum* adfirmans, praesenti exitio
46 subtraxit. Omnia deinde arbitrio militum acta. Praetorii Praefectos sibi ipsi legere: Plotium Firmum, e manipularibus quondam, tum vigilibus praepositum, et, incolumi adhuc Galba, partes Othonis secutum. adiungitur Licinius Proculus, intima familiaritate Othonis, suspectus, consilia eius foviisse.

Vrbi

Michael Balbus Leonem Armenium conspiratione sustulerat Regnumque invaserat. Filius αὐταρχήσας πρῶτον ἐποιήσατο ἔργον, τὴν κόλασιν τῶν τῷ πατρὶ αὐτοῦ συναραμένων εἰς τὰ τῆς βασιλείας τυχεῖν, καὶ ἀνελόντων τὸν Λέοντα. etc. GRON. Recte Gronovius, quem et vide Obs. 4. p. 272: idemque iudicavere Bernecc. ad Sueton. Titum c. 6. Freinsh. et alii. Vltima intelligenda: ut esset munimentum etc. Lipsiana nota in ed. ultima in brevius contracta, sed maiori fiduciae significatione. ERN. Adde 13, 32. *Factum SC. ultioni iuxta et securitati.*

Exosculari] Bud. *et osculari.*

Iubere iam poterat] Haec verba aberant a MS. Bud. nec sunt in Guelf. Sed efficiunt sententiam nimis pulcram, quam ut non sint a Tacito. ERN. A Bud. absunt *ad prohib. sc. l. n. p.* Idem mox *incolumi* absque coniunctione.

Simulatione irae] Seneca explicat, qui callide hoc ad primam magnamque iram adhibendum suader. De ira 3, 39. *quem non audet lenire, fallit. Simulabit*, inquit, *iram, ut tamquam aditor, et doloris comes, plus auctoritatis in consiliis habeat; moras nectet, et, dum maiorem quaerit poenam, praesentem differet.* Ipsa haec nostra sunt, et moniti illius clarum hic exemplum. LIPS.

Vaca-

Digitized by Google

Vrbi Flavium Sabinum praefecere, iudicium Neronis secuti, sub quo eamdem curam obtinuerat: plerisque Vespasianum fratrem in eo respicientibus. Flagitatum, *ut vacationes, praestari Centurionibus solitae, remitterentur.* Namque gregarius miles, ut tributum annuum, pendebat. Quarta pars manipuli sparsa per commeatus, aut in ipsis castris vaga, dum mercedem Centurioni exsolveret: neque modum oneris quisquam, neque genus quaestus pensi habebat. per latrocinia et raptus, aut servilibus ministeriis, militare otium redimebant. Tum locupletissimus quisque miles labore ac saevitia fatigari, donec vacationem emeret. ubi, sumptibus exhaustus, socordia insuper elanguerat, inops pro locuplete et iners

A. V. 823. A. C. 70.

Vacationes] De his militarium operum vacationibus Iustinus capiendus fuit 37, 4. *Hieme deinde imminente, non in convivio, sed in campo, non in vacationibus, sed in exercitationibus, nec inter sodales, sed inter aequales, aut equo aut cursu aut viribus contendebat.* Nec acutissimum Palmerium audire amicus meus debuit, *vocationes* substituentem et invitationes interpretantem. Imo vero has militares vacationes intellegit. et recte proprieque exercitationibus opponit. Tacitus A. 1, 17. *Vacationes munerum* appellat. et iisdem verbis Quinctilianus pro Milite c. 6. *Transeo oblatam nolenti munerum vacationem, et blandius quam militiae disciplina postulat, adulatum militi Tribunum: imperatas asperrimas expeditiones, ut remitterentur.* Talem vacationem et Livius intellexit 7, 7. de cohortibus Hernicorum; *Immunes quoque operum militarium erant, ut in unum pugnae laborem reservato plus quam pro virili parte admitendum starent.* LIPS. Sunt autem pretia vacationum, pecunia, qua vacationes munerum redimerentur, ut verba *praestari* et *remitterentur* docent. ERN. Plura dat Marc. Donatus.

Pendebat. Pars manipulis] Libris veteribus vox inseritur, *pendebat quarta pars.* Numquid, *pendebat quartam?* ut velit in hoc tributum quartam stipendii partem erogatam? an magis Pichenam audimus? *Quarta pars manipuli sparsa per commeatus.* Audio; audio, et nihil melius veriusve. LIPS. Recepit bene Freinsh. Nam sic Flor. Agr. Guelf. a manu sec. ed. pr. ERN. Bip. dedere *pendebat quartam*, quod Lipsio in mentem venerat. Sed quartam stipendii partem erogatam praecise, vix videtur auctor voluisse narrare. Verbum *pendebat*, absque casu positum, refertur ad *vacationes*. Bud. vitiosam Puteolani et al. lectionem offert, servatam a Rhenano.

Socordia miser elanguerat] Mallem *misere*, pro *miser*: aut cum Pichena (e Flor.) *insuper*. LIPS. Guelf. *miser*, ed. pr. *socordia elanguerat*. Mox *seditiones* e Flor. I. Groh.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. iners pro strenuo, in manipulum redibat: ac rursus alius atque alius, eadem egestate ac licentia corrupti, ad seditiones et discordias, et ad extremum in bella civilia ruebant. Sed Otho, ne vulgi largitione Centurionum animos averteret, *fiscum suum vacationes annuas exsoluturum*, promisit: rem haud dubie utilem, et a bonis postea Principibus perpetuitate disciplinae firmatum. Laco Praefectus, tamquam in insulam seponeretur, ab evocato, quem ad caedem eius Otho praemiserat, confossus: in Martianum Icelum, ut in libertinum, palam animad-
47 versum. Exacto per scelera die, noviſſimum malorum fuit laetitia. Vocat Senatum Praetor urbanus. certant adulationibus ceteri Magistratus. Adcurrunt Patres: decernitur Othoni *Tribunicia potestas et nomen Augusti et omnes Principum honores*, adnitenti-

I. Gron. sic et (c. Agr. et) ed. pr. Vulgo *seditionem*. ERN. Sic et Bud.

In bella civilia] Sic Heinsius recte. Tò *in* ultima praecedentis vocis littera abstulit.

Fiscum suum] Secutus sum I. Gronovium, qui sic primus edidit e cod. Flor. in quo est *et fiscum suum*, ut in MS. Agr. (et Reg. Lall.) ed. pr. cum ceteri scr. (in his Bud.) et edd. habeant *ex fisco suo*. *Et* unde natum sit, in promtu est. Sed mihi et pronomen *suum* vel *suo* suspectum. An enim alius fiscus, quam Caesaris? Et semper alibi, apud bonos scriptores, quantum memini, absolute dicitur, ut infra c. 58. *vacationes Centurionibus ex fisco numerat*. Et potuit facile pronomen hoc nasci *e fisco* vel *fiscum*, praesertim cum etiam *fisci* verbum scriberent vitiose, velut in Guelf. *phyfico*, in quo ultimae duae syllabae prope nil differunt a *fuo*. Post correxi *libertinum* pro *libertum*. Nam conditio hominis exprimitur, in qua *libertinus* dicitur non *libertus*: quod non sensit Broterius. ERN. Scripti et edd. *libertum*.

Tamquam — seponeretur] Sensus est, simulatum et divulgatum est, eum in insulam seponi, sed clam ab evocato confossum; nam opponitur *palam animadversum*. An excidit *clam* ante *tamquam*? Sed id Tacitus brevitatis studio potuit omittere. ERN. Bip. mallent *tum*, *quum*.

Vocat Senatum Praetor urbanus] Vterque enim Consul caesus erat, ut bene monet Savillius, qui laudat et Cicer. ad fam. 10, 12. *Placuit nobis, ut frumentum ad Cornutum Praetorem urb. literas deferremus: qui, quod Coss. aberant, Consulare munus sustinebat more maiorum.* Sed multa ap. Livium exempla. Mox *occurrunt* MS. Oxon. quod placebat Gronovio. Vtrumque rectum. Sed vulgatum plures et meliores libri. ERN. Bud. *adcurrunt*.

Decernitur etc.] V. contra H. 2, 55.

Hae-

Digitized by Google

tentibus cunctis abolere convicia ac probra, quae, promiscue iacta, haesisse animo eius, nemo sensit. omisisset offensas, an distulisset, brevitate imperii in incerto fuit. Otho, cruento adhuc foro, per stragem iacentium, in capitolium, atque inde in palatium vectus, concedi corpora sepulturae, cremarique permisit. Pisonem Verania uxor ac frater Scribonianus, T. Vinium Crispina filia, composuere, quaesitis redemptisque capitibus, quae venalia interfectores servaverant. Piso unum et tricesimum aetatis annum explebat, fama meliore, quam fortuna. Fratres eius, Magnum Claudius, Crassum Nero interfecerant. Ipse diu exsul, quatriduo Caesar, properata adoptione ad hoc tantum maiori fra-

A. V. 823. A. C. 70.

48

Haesisse animo] MS. Guelf. in textu *exisse*, in margine, sed eadem manu, *haesisse* Ante pro *iacta* ed. pr. vitiose *acta*. ERN. Bud. *hesisse*, sed videtur et hic adfuisse prius *exisse*.

Omisisset offensas, an distulisset] Sic MSS. Flor. Guelf. edd. ante Rhen. qui edidit *omisisse tot offensas, an distulisse*. Priscum restituit Pichena. Mox *stragem* dedi ex ed. pr. pro *strages*. Consentiunt MSS. duo ap. Broterium, qui idem dedit. ERN. Flor. corrupte *tot fensas*. Bud. *tot offensas*. Perperam ergo Pichena Rhenanum ex Florentini errore id *tot* intrusisse putat, quod Mur. et Acid. delent. Mox Bud. *strages*, quod servat Gron.

Pisonem Verania] Plutarchum hinc emendemus in eadem ista re Galba 28. Τὴν δὲ Πείσωνος (κεφαλὴν ἡ γυνὴ ἔλαβεν οὐ κρανίου δεηθεῖσα. et scribamus, Οὐεραυία δεηθεῖσα; ut interpretes aliquando nubecula ista liberentur. Nam Verania est: quae precibus caput mariti abstulit. De hac Plinius ep. 2, 20. *Verania Pisonis graviter iacebat, Pisonis dico illius, quem Galba adoptavit*. LIPS. Dedit decem millia HS, auctore Plutarcho. Verbum *componendi*, de sepeliendis usitatum, iam ab aliis passim illustratum est. Sic etiam dixit Horatius Sat. 2, 3, 110. ERN.

Annum explebat] Temporum ratio postulat *explerat*. et sic Tacitus videtur scripsisse. De mortuo enim sermo est. ERN.

Magnum Claudius, Crassum Nero] Atqui Seneca in Menippea etiam Crassum videtur adserere a Claudio interfectum. *Occidit*, inquit *in una domo Crassum, Magnum, Scribonium, Assarionem, nobiles tamen: Crassum vero tam fatuum, ut regnare posset*. De Crasso a Nerone interfecto etiam Plin. epist. 1, 5. LIPS. Sed alius ille ab eo, quem Claudius interfecit. V. ad c. 14. *Interfecerant*, quod e Flor. dedit Pichena, pro *interfecerat*, etiam Guelf. a manu pr. (Bud. *interfecerat*) Mox *ad hoc* MS. idem (et Bud.) ed. pr. Rhenanus sqq. mediae *adhaec*: male. ERN.

LVII.

A. V. 823. A. C. 70. tri praelatus est, ut prior occideretur. T. Vinius LVII. annos variis moribus egit. Pater illi e Praetoria familia, maternus avus e proscriptis. Prima militia infamis, Legatum Calvisium Sabinum habuerat: cuius uxor, mala cupidine visendi situm castrorum, per noctem militari habitu ingressa, cum vigilias et cetera militiae munia eadem lascivia tentasset in ipsis principiis stuprum ausa: et criminis huius

LVII. annos] Sic, *quinquaginta septem.* MSS. Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. recte recepere Ryckius et Gronovius. Vid. Ryckium. Ceteri libri *XLVII.* Sed numerus exprimendus *septem et quinquaginta.* ERN.

E Praet. fam.] Bud. *Praet. fam.* sine praepositione, ut mox 52. *Equestri fam.* et 4, 13. *Regia stirpe.*

Maternus avus e proscriptis] Ego censuissem, paternum. Nam reperio in Dione 47, 7. T. Vinium proscriptum a Triumviris, et mira fide atque astu ab uxore Tanusia servatum: Fieri autem potest, ut huius avi etsi materni nomen sumpserit, testamento, an adoptione. LIPS.

Cuius uxor mala cupidine] Historiola haec apud Dionem, in rebus Cail 59, 18. Καλουίσιος δὲ Σαβῖνος ἔν τε τοῖς πρώτοις τῆς βουλῆς ὤν, καὶ τότε ἐκ τῆς ἐν τῇ Πανωνίᾳ ἀρχῆς ἀφιγμένος, ἥτε γυνὴ αὐτοῦ Κορνηλία γραφέντες (καὶ γὰρ ἐκείνη, ὡς φυλακάς τε ἐφοδεύσασα καὶ τοὺς στρατιώτας ἀσκοῦντας ἰδοῦσα, αἰτίαν ἔσχεν) οὐχ' ὑπέμειναν τὴν κρίσιν, ἀλλ' ἑαυτοὺς προανάλωσαν. LIPS. De Calvisio v. et Sen. ep. 27. *habuerat* i. e. sub eo militaverat.

Eadem lascivia tentasset] Regius (Bud.) codex, *temperasset*, ex quo Rhen. *temorasset.* LIPS. Ceteri omnes scr. et edd. *temperasset.* Rhen. coniecturam recepit Freinsh. Alii *tentasset* edidere. Illud defendit Heinsius ad Vell. 2, 60. ubi de confusione horum verborum vide. ERN. Non dubito, in Bud. vitiose legi *temperasset* pro *temptasset*, ut alias habet. Repono ergo vulgatum. Sic et Bip. Ipse quoque Rhen. servarat. Contra Ryck. Brot. Lall. Dottev. sequuntur Freinshemium.

In ipsis principiis] Plutarchus expressit Galba 12. καὶ διέφθειρεν ἐν τοῖς ἀρχαίοις, ἃ πρίγκιπια Ῥωμαῖοι καλοῦσι. Principia autem sacra, quia in iis aquilae et signa, id est, Dii militares. Sententiam ex eadem re Quinctilianus petiit, pro Milite c. 2. *Sed neque hoc Mavs parens, nec signa militaria aquilaeque victrices sinant, ut tua quoque sententia quisquam vir, et Romanus et miles, minimum pudicus sit, apud quem ante principia agendum est.* Haec principia Statius, etsi in re Graeca, circumscribit Theb. 10, 176. *Ventum ad concilii penetrale, domusque verendam Signorum.* LIPS. Ceterum contextus videtur postulare *passa.* Nam *stuprum* est facientis; id. infert, audet mas, patitur femina: estque de Vinii crimine sermo potius, quam feminae. Et sic etiam videtur legisse Plutarchus. Vulgatum intelligendum: stuprum pati ausa. Et obiicitur interdum etiam feminis stuprum. Forzonius porro de Praetor. p. 57.

Digitized by Google

huius reus T. Vinius arguebatur. Igitur iussu C. Caesaris oneratus catenis, mox, mutatione temporum, dimissus, cursu honorum inoffenso, legioni post Praeturam praepositus probatusque: servili deinceps probro respersus est, tamquam scyphum aureum in convivio Claudii furatus: et Claudius posterа die soli omnium Vinio fictilibus ministrari iussit. Sed Vinius Proconsulatu Galliam Narbonensem severe integreque rexit. mox Galbae amicitia in abruptum tractus, audax, callidus, promtus et, prout animum intendisset, pravus aut industrius, eadem vi. Testamentum T. Vinii, magnitudine opum, inritum. Pisonis supremam voluntatem paupertas firmavit. Galbae corpus diu neglectum et licentia tenebrarum plurimis ludibriis vexatum, dispensator Argius, e prioribus servis, humili sepultura in privatis eius hortis contexit. Caput, per lixas calonesque suffixum laceratumque, ante Patrobii tumu-

A. V. 823. A. C. 70.

49

p. 57. f. non ad sanctitatem loci dicta refert, quam ad frequentiam hominum, quae ibi esset: unde magnitudo impudentiae intelligatur. Enimvero res noctu facta est, et criminis verbum Lipsio potius favet. ERN. *Stuprum ausa* nolim mutare cum Bip. Significatur, provocasse stuprum; quod ex adposito *lascivia* patet.

Audax, callidus, promtus] I. Gronovius e Flor. edidit *calidus*. (Sic et Bud.) *Calidus* et *audax* sane et ap. Livium iunguntur 35, 32. ubi v. Duker. et Gron. permiscenturque saepe *calidus* et *callidus*. Sed vulgarum servavi, quia omnes alii libri habent *callidus*. Et *audax* atque *callidus* bene iunguntur, quia non omnes audaces iidem callidi, nec omnes callidi statim audaces: denique et aliis locis duplicationem literarum in illo codice negligi vidimus. ERN. *Callidus* in Gron. edit. legitur, forte incuria operarum. In Bud. mox etiam c. 51. est *calide* pro *callide*.

E prioribus servis] Sic omnes scr. et edd. recte, ut opinor: nec cum Faerno et Savillio corrigendum *primoribus* (ut A. 4, 10.) Servi sane primores dispensatores: sed tum non amplius servus erat Argius, verum libertus, ut Plutarchus 28. vocat; nisi improprie servum vocavit. Vidimus sane servitia etiam libertos vocari, sed contumeliae caussa, non in narratione historica. *Priores servi* sunt, qui ante Imperium fuere. ERN.

Caput per lixas] Ed. pr. *caput eius*, additumque est *eius* in Guelf. a manu sec. (Non habet Bud.) Videtur repetitum e prioribus: nisi

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. lum (libertus is Neronis, punitus a Galba fuerat) postera demum die repertum et cremato iam corpori admixtum est. Hunc exitum habuit Ser. Galba, tribus et septuaginta annis quinque Principes prospera fortuna emensus, et alieno Imperio felicior, quam suo. Vetus in familia nobilitas, magnae opes: ipsi medium ingenium, magis extra vitia, quam cum virtutibus. Famae nec incuriosus, nec venditator. Pecuniae alienae non adpetens, suae parcus, publicae avarus. Amicorum libertorumque, ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patientia; si mali forent, usque ad culpam ignarus. Sed claritas natalium et metus temporum obtentui, ut, quod segnitia erat, sapientia vocaretur. Dum vigebat aetas, militari laude apud Germanias floruit. Proconsule Africam moderate: iam senior, citeriorem Hispaniam pari iustitia continuit: maior privato visus, dum privatus fuit, et omnium consensu capax Imperii, nisi imperasset.

50 Trepidam urbem, ac simul atrocitatem recentis sceleris, simul veteres Othonis mores paventem, novus insuper *de Vitellio* nuntius exterruit, ante caedem Galbae suppressus, ut, tantum superioris Germaniae exercitum desciviſſe, crederetur. Tum *duos, omnium mortalium impudicitia, ignavia, luxuria deterrimos, velut ad perdendum Imperium fatali*

nisi forte prius *eius* potius delendum. ERN.

Libertus is Ner..] Et inter *odiorum nomina*. Cf. H. 2, 95.

Tribus et sept. annis] Paullo aliter Dio 64, 6. Cf. Ryckius.

Venditator] Bud. *vendicator* i. e. *vindicator*, quod forsan non spernendum, etsi vulgo non occurrat.

Ad culpam ignarus] Heins. *ignavus*. Sed male ad Lipsium provocat.

Metus temporum obtentui] A Rhenano est (e Bud.). Libri scripti, *obtinuit*: quod verius hic puto. LIPS. Sed et Flor. et Agr. *obtentui*. (Sic et A. 1, 10. H. 2, 14.) Guelf. edd. ante Rhen. *obtinuit*: quod si verum esset, requireretur *claritate* et *metu*. Mox ex eodem Flor. cum Gron. dedi *Proconsule*. ERN. (Sic et Bud.)

Velut ad perdendum Imperium] Ita libri flagitant, ita sententia. Beatus

Digitized by Google

taliter dictos, non Senatus modo et Eques, quis aliqua pars et cura Reipublicae sed vulgus quoque palam moerere. Nec iam recentia saevae pacis exemplа, sed repetita bellorum civilium memoria: *captam totiens suis exercitibus urbem, vastitatem Italiae, direptiones provinciarum, Pharsaliam, Philippos et Perusiam ac Mutinam*, nota publicarum cladium nomina, loquebantur. *Prope everſum orbem, etiam cum de Principatu inter bonos certaretur. ſed manſiſſe C. Iulio, manſiſſe Caeſare Auguſto victore, Imperium: manſuram fuiſſe, ſub Pompeio Brutoque, Rempublicam. Nunc pro Othone, an pro Vitellio, in templa ituros? Vtrasque inpias preces, utraque deteſtanda vota, inter duos, quorum bello ſolum id ſcires, deteriorem fore, qui viciſſet.* Erant, qui Veſpaſianum et arma Orientis augurarentur. et, ut potior utroque Veſpaſianus, ita bellum aliud atque alias clades horrebant. Et ambigua de Veſpaſiano fama; ſolusque omnium ante ſe Principum in melius mutatus eſt. Nunc initia cauſſasque motus Vitelliani expediam. Caeſo cum omnibus copiis Iulio Vindice, ferox praeda gloriaque exercitus, ut cui ſine labore ac periculo difficillimi belli victoria eveniſſet, expeditionem quam otium, praemia quam ſtipendia

A. V. 823. A. C. 70.

51

E 4

Beatus tamen: nos, inquit, *ad partiendum*, emendavimus (ſcil. e Bud.). LIPS. Heinſius volebat *evectos* ad Vellei. 2, 12. non enim electos a Senatu Populoque fuiſſe. Non ſane ab his, ſed a fato. BRN.

Totiens] Bud. *quotiens*.

Suis civibus urbem] Praefero quod in ſcriptis, *ſuis exercitibus*. LIPS. Recepit Pichena. Sic et Flor. Guelf. edd. omnes ante Rhen. BRN. Is *civibus* e Bud.

Atque alias clades] Bud. *et alias ades*.

In melius mutatus] Imitatus hoc palam Auſonius, de eodem Veſpaſiano: *Olim qui dubiam, privato in tempore, famam Par aliis Princeps, transtulit in melius.* Suetonium vide. LIPS. Ap. Auſon. alii legunt *Rerum aliis!*

Expeditionem et acium] Non temere mutem, et elicio ſententiam etiam ex hac ſcriptura. Tamen haud paullo clarior antitheſis videatur, ſi legas, *expeditionem quam otium*. LIPS. Recte ſane. Sed ſcriptores in talibus non ſunt ſemper ſatis diligentes, in primisque noſter, ut

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. pendia malebat. Diu infructuosam et asperam militiam toleraverant, ingenio loci caelique et severitate disciplinae; quam, in pace inexorabilem, discordiae civium resolvunt, paratis utrimque conruptoribus et perfidia inpunita. Viri, arma, equi, ad usum et ad decus supererant: sed ante bellum centurias tantum suas turmasque noverant; exercitus finibus provinciarum discernebantur. tum adversus Vindicem contractae legiones, seque et Gallias expertae, quaerere rursus arma, novasque discordias: nec *socios*, ut olim, sed *hostes*, *et victos* vocabant. Nec deerat pars Galliarum, quae Rhenum accolit, easdem partes secuta, ac tum acerrima

ut alibi vidimus. ERN. Bip. ulcus huius loci sic sanare parant: *exped. et facilia pr. q. stip.* scil. ordinaria laboribus, quos in pace disciplina postulabat, coniuncta. Vt ingeniosa haec, aptior tamen Lipsiana ratio et recipienda videtur. Probabat et Acidalius.

Praemia quam stipendia] Boxhornius *praedam* malebat, quod ante esset, *praeda ferox exercitus*. Sed *praemia* de praeda dici, ut suspicabatur Acidalius, docet Gronov. ad Liv. ep. 89. (Sic et A. 1, 16. Inde et *praemiari* Suet. Tit. 7. *praemiatores*, nocturni praedones ap. Non. 2, 629.) Praedam venatorum poetae quam saepe praemia vocant? Sed hodie res nota. Potest vero Tacitus respexisse non modo ad praedam, sed etiam alia praemia, quae victoribus daréntur, quorumque crebra apud veteres mentio. Rutgers. Lect. Venus. p. 415. *praelia*: quod sane convenit praecedentibus et sententiae; sed non est necesse. Praemia sunt belli et praeliorum, stipendia etiam in pace solvuntur. ERN.

Diuque inf. - - toleraverat] MS. Flor. et ed. pr. *diu toleraverant*, quod probat I. Gron. Ceteri libri omnes vulgarum habent: nec id est a libidine Beroaldi, ut I. Gronovius dicit. Idque et ipse servavi, quia praecedit *malebat*. ERN. Bud. et Agr. tamen *toleraverant*; idem *diu* sine praepos. Potior Gronovii lectio.

Ad usum et ad decus] Id est, arma, equi, iis suppetebant, non ad necessitatem modo, sed et ornatum. Tale est, quod iisdem infra tribuit, *baltheos et faleras insigniaque armorum argento decora*. Tamen libri quidam (in his Bud.) *dedecus*: ex quibus alii (Rhen. Vertran.) scribendum, *ad abusum et ad dedecus*, censuerunt. ut mea mens est, procul a Taciti mente, et *Quantum Hypanis Veneto dissidet Eridano*. LIPS. *Decus* Flor. Agr. Guelf. edd. omnes. ERN. Vnde error, Ryckius docet.

Contractae leg.] Puteol. et Alciati ed. *confractae*. Sic et Bud.

Seque et Gallias expertae] i. e. cum usu didicissent, se esse fortiores Gallis, quos vicissent, novum

Digitized by Google

rima instigatrix adversus *Galbianos*. hoc enim nomen, fastidito Vindice, indiderant. Igitur Sequanis Aeduisque ac deinde, prout opulentia civitatibus erat, infensi, expugnationes urbium, populationes agrorum, raptus penatium hauserunt animos: super avaritiam et adrogantiam, praecipua validiorum vitia, contumacia Gallorum inritati, qui, *remissam sibi a Galba quartam tributorum partem; eos publice damnatos, in ignominiam exercitus*, iactabant. Acceſſit callide vulgatum, temere creditum, *decumari legiones et promptiſſimum quemque Centurionum dimitti*. undique atroces nuntii, ſiniſtra ex urbe fama; infenſa Lugdunenſis colonia, et, pertinaci pro Nerone fide, fecunda rumoribus. Sed plurima ad fingendum credendumque materies in ipſis caſtris, odio, metu, et, ubi vires ſuas reſpexerant, ſecuritate. Sub ipſas ſuperioris anni 52 Kal. Decembres Aulus Vitellius, inferiorem Germaniam ingreſſus, hiberna legionum cum cura adierat. redditi plerisque ordines, remiſſa ignominia, A. V. 823, A. C. 70

vum cum ipſis bellum, certa victoriae ſpe optabant. ERN.

Hoc enim nomen] Ita ſolita plebis mutare per faſtidium, et innovare haec contumeliae nomina. At Dion. Gothofredo IC. legendum videbatur *fatis dato Vindice*. LIPS.

Super arrogantiam et avaritiam] *Super* e Flor. edidere Pichena, Ryckius et Gron. Ceteri ſcr. (in his Bud.) et edd. omnes *ſecundum*: quod ſervaſſem propter iſtum conſenſum librorum, ni Latinitas magis *ſuper*, quam *ſecundum* poſtularet. Nam *ſecundum* non eſt *praeter*, quod hic deſideratur, ſed *poſt*. Ann. 13, 18. *ſuper ingenitam avaritiam undique pecunias, quaſi in ſubſidium, corripiens*: et aliis locis, quorum magnam copiam Index exhibet. Sueton. Oth. 5. *inſtigante, ſuper animi dolorem, etiam magnitudine aeris alieni*, qui locus huic eſt ſimillimus. ERN.

Publice donatos] Agris, quos Galba Treviris eripuerat, aliisque: *et damno finium perculerat*, ut infra dicit c. 53. LIPS. Bip. bene notant, quid hoc in ignominiam exercitus, ſi Galli donentur agro? itaque legunt *publice damnatos*, ut cohaereat cum ſeq. Melius non ſuccurrit. Recipio, ſed ſic *et* in *eos* mutandum puto. Eſt tamen coniectura audacula.

Pertinaci pro Ner. fide] Ob beneficium, de quo An. 16, 13. unde etiam infenſa erat Galbae, et rumores ſiniſtros fingebat, alebat. ERN.

Superioris anni] Bud. *prioris*. In

A. V. 823. A. C. 70. adlevatae notae: plura ambitione, quaedam iudicio: in quibus sordem et avaritiam Fonteii Capitonis, adimendis adsignandisve militiae ordinibus, integre mutaverat. Nec Consularis Legati mensura, sed in maius omnia accipiebantur. Et Vitellius apud severos humilis. Id comitatem bonitatemque faventes vocabant, quod sine modo, sine iudicio donaret sua, largiretur aliena: simul aviditate imperandi. ipsa

In quibus sordem] Vsitatius erat, *sordes*: vid. v. c. infra c. 60. ut recte notat Acidalius. Atque etiam alibi singularis pro plurali irrepsit, ut c. 46. *seditionem* pro *seditiones*. Sed tamen et alibi singularis reperitur. Cicer. Flacc. 3. *nullam sordem in re familiari* etc. Idem etiam ad Att. 1, 16. dixit *sordem urbis*, de plebe infima: in quo sensu etiam pluralis usitatior. *Integre mutaverat* i. e. dignis reddens, indignis adimens, sine gratiae aut quaestus respectu. ERN.

Et Vitellius apud severos humilis] Rhenanus (ex ingenio) et Salinerius volunt: *et ut Vitellius*, s. *et Vitellius ut*. (Pro Salinerio Acidalium repone. Placebat et Freinshemio.) Non video, quis hic usus sit particularum comparandi. Lege, *id comitatem*, ut et Grotius scribendum notavit. Vitellius inquit, recta aestimatione hominum gravium et disciplinae studiosorum nimis se demittebat abiiciebatque, et indignis persona sua, ac prope modum vernilibus, blanditiis utebatur (*tota via caligatorum quemque exosculans; perque stabula ac diversoria mulionibus et viatoribus praeter modum comis, ut mane singulos, iamne ientassent, sciscitaretur, seque fecisse ructu ostentaret* teste Suetonio 7.) *id*, inquit, hanc vilitatem sui illi *comitatem* vocabant. quemadmodum etiam *bonitatem* appellabant, *quod sine modo, sine iudicio, donaret sua, largiretur aliena*. Neque enim *bonitatis* vocabulum etiam pertinet ad humilitatem excusandam, ut viri docti accepisse videntur. Nempe *bonitas* est ei liberalitas vel munificentia: quemadmodum alibi *malitiam* dicit pro avaritia, ut A. 13, 30. et 15, 21. Plutarchus pro utroque dicit χρηστότητα καὶ μεγαλοφροσύνην. GRON. Omnes libri vulgatum habent: nisi quod MS. Agr. *ut* habet, sed a manu sec. Grotium et Gronovium sequor: etsi sentio, aliquid vel sic duri relinqui, quod tamen in tali scriptore ferendnm. ERN.

Simul aviditate imperandi] i. e. atque etiam cupientes nimis Imperatorem habere Vitellium, ut recte interpretantur Pichena et I. Gron. Non enim aviditas imperandi in Vitellio, ut patet c. 53. init. Verbum imperandi passive etiam aliis dictum bonis scriptoribus. Cicer. ep. 9, 25. *ades ad imperandum* h. e. ut tibi imperetur. Itaque male Ryckius in textu posuit *impetrandi* e coniectura I. F. Gronovii, quam ipsi postea displicuisse patet ex eo, quod non edidit eam h. l. *simul* refertur ad *faventes*. Favore quodam in Vitellium, comitatem et bonitatem ei tribuebant, et praeterea cupiditate imperii Vitelliani etc. ERN.

Potius

Digitized by Google

psa vitia pro virtutibus interpretabantur multi in A. V. 823.
utroque exercitu sicut modesti quietique, ita mali A. C. 70.
et strenui. Sed profusa cupidine et insigni temeritate Legati legionum, Alienus Caecina et Fabius Valens: e quibus Valens, infensus Galbae, tamquam detectam a se Verginii cunctationem, oppressa Capitonis consilia ingrate tulisset, instigare Vitellium, ardorem militum ostentans. *Ipsum celebri ubique fama:*

Potius *imperandi* active accipiunt Bip. referuntque ad Vitellium, adpositoque puncto separant a seq. Sic omnia plana, nisi quod particula *simul* paullulum turbet. Verum sit ita, sequor. In sequentibus quoque ordinem verborum rectius constituisse Bip. puto. Ryckius non tam I. F. Gronov. quam codicem suum Agr. erat secutus. Bud. *imperandi.*

Sicut modesti quietique etc.] Coletus corrigi volebat *immodesti*, ut opponerentur *quietis*. Immo *mali et strenui* opponuntur *modestis et quietis*. In MS. Guelf. *strenui* est a sec. manu. quid ante ibi fuerit, adsequi non licuit. *Strenuus* est δραστήριος, promtus ad quidvis audendum: neque semper bonam in partem dicitur. Mox *sed* male in *et* mutavit Rhen. (e Bud.) bene restituit Pichena (e Flor.). Est transitus ab universo s. toto ad partem vel singulos: in quo semper *sed* dicitur. ERN.

Alienus Caecina] Mihi, imo libris debetur verum hoc Caecinae nomen. Nam illi constanter *Alienum* scribunt. Etiam in Dionis Epitoma semper Ἀλιηνός. Romanum vero id nomen: et nummi exstant, C. CAESAR. IMP. COS. ITER. ALIENVS. PROCOS. Nominat et quemdam Alienum Cicero Div. in Verrem 15. Vulgatis tamen Taciti libris hic A. Caecina dicitur: et Fastis, quos eruditi viri concinnarunt, *A. Licinius*. Vnde eruerint, miror. LIPS. *A. Cecina* MS. Guelf. et edd. inde a Puteol. usque ad Lipsium, idque defendebat Vrsinus (e lap. antiquo.). At Flor. (Bud. Agr.) ed. pr. *Alienus*. idque verum est. Nec spernam Ryckii coniecturam. totum nomen esse *A. Allienus Caecina* ex Sueton. Tit. 6. ubi *A. Caecina* vocatur. *A. Allienus* alius pluribus locis ap. Ciceronem occurrit, Trebonii primum Legatus, deinde Dolabellae, Praetor Lentulo et Marcello coss. Loca vide in Clave Cicer. Scribitur in libris Cic. fere per duplex *l*. Occurrunt etiam *Halieni*, qui et ipsi *Alieni*. Tusc. 4, 22. ubi vid. Davies. ad Q. Fr. 1, 1, 3. ERN. Differt autem is Caecina a Licinio Caecina, de quo H. 2, 53. Ceterum lapis antiquus, ad quem provocat Vrsinus, Reinesio in ep. 21, p. 61. videtur νεωτεύειν.

Detectam a se etc.] Rhenanus (e Bud.) correxit *detecta a se cunctatione* offensus, ut opinor, omissione copulae, quae tamen in Tacito frequens. Sed Lipsius rursus edidit priscum, cum omnibus post eum editoribus. Ed. pr. vitiose *decretam*. *Tulisset ingrate*, est a se accepisset, sibi deberet, neque tamen praemio digno se affecisset. ERN. De re ipsa v. c. 8. et 9.

Colle-

A. V. 823. A. C. 70. *fama: nullam in Flacco Hordeonio moram: adfo Britanniam: secutura Germanorum auxilia: ma fidas provincias; precarium sui Imperium at bre transiturum. panderet modo sinum et venienti Fort nae occurreret. Merito dubitasse Verginium, Equ stri familia, ignoto patre: imparem, si recepiss Imperium, tutum, si recusasset. Vitellio tres patri Consulatus, Censuram, conlegium Caesaris, imponer iampridem Imperatoris dignationem, auferre privat*

53 *securitatem.* Quatiebatur his segne ingenium, u concupiscere magis, quam ut speraret. At in su periore Germania, Caecina, decora iuventa, cor pore ingens, animi inmodicus, scito sermone, ere cto incessu, studia militum inlexerat. Hunc iuve nem Galba, Quaestorem in Baetica, inpigre in par tes suas transgressum, legioni praeposuit: mox com pertum, publicam pecuniam avertisse, ut peculato rem flagitari iussit. Caecina aegre passus, miscere cuncta et privata vulnera Reipublicae malis operire statuit. Nec deerant in exercitu semina discordiae: quod et bello adversus Vindicem universus adfuerat, nec,

Collegium Caesaris] Suet. Vit. 2. *L. Vitellius, Imperatoris pater, cum Claudio Principe duas ordinarias Consulatus Censuramque gessit.* Mox *et imp.* Flor. ed. pr. Pich. seqq. At MS. (Bud.) Guelf. ed. Puteol. utraque copula caret, quod mihi optimum videtur. In ed. Beroaldi posteriore accessit, casu forte: certe non e libro: quod servatum est usque ad Pichenam. Simile mox: *ut speraret* Flor. Guelf. Puteol. Beroald. Alc. At *ut* abest ab (Bud. Agr.) ed. pr. Rhen. sqq. usque ad Pich. item ab ed. Ryckii. BRN. Copulam utramque delevi Budensem secutus. Legebatur *et impon. . . et auferre.*

Cito fermone] An, *scito?* LIPS. Sic et aliis videtur, Grosiotio, Acidalio etc. neque recipere dubitavi. Nam *citus ferme* est in vitio, nec ad studia allicienda aptus. Facile patet, literam primam absorptam esse finali praecedentis, sic infr. 2, 5. *aptior fermone Mucianus.* Aliud est *promtus fermone* H. 2, 86. ne quis inde defensionem lectioni vulgatae petat. Mox *illexerat*, quod e Flor. edidit Pichena, habent etiam Guelf. ed. pr. ceteraeque ante Rhenan. in cuius editionem irrepsit (e Bud.) *allexerat.* Illud est suetum Tacito verbum. BRN. Sed *adlicere* non minus. Vid. c. 61. et 2, 5.

Mox compertum] Non item male, *comperto.* LIPS.

Dextras

Digitized by Google

nec, nisi occiso Nerone, translatus in Galbam, atque in eo ipso sacramento vexillis inferioris Germaniae praeventus esset. Et Treveri ac Lingones, quasque alias civitates atrocibus edictis aut damno finium Galba perculerat, hibernis legionum propius miscentur. Unde seditiosa conloquia, et inter paganos corruptior miles, ut in Verginium favor, cuicumque alii profuturus. Miserat civitas Lingonum, vetere instituto, dona legionibus, dextras, hospitii insigne. Legati eorum, in squalorem maestitiamque compositi, per principia, per contubernia, modo *suas iniurias*, modo *civitatum vicinarum praemia*, et, ubi pronis militum auribus accipiebanA. V. 823. A. C. 70. 54

Dextras hospitii insigne] Fidei etiam et pacis. Caesaris locus est, quem correctione libens huc traxerim. De bello Gall. 7, 50. *Audni viri ab latere nostris aperto . . . . ii similitudine armorum vehementer nostros perterruerunt, ac, tametsi dextris humeris exertis animadvertebantur, quod insigne pacatis esse consueverat; tamen id ipsum sui fallendi causa milites ab hostibus factum existimabant.* De humeris, et quomodo exeri ii potuerint, nec capio, nec legi. Glossema subolet, et insitio non proba: legamque, *dextris exertis*. voce *humerorum* erecta; nisi si ea aliter conformanda. Dextras quidem attoli, etiam nunc pacis ac socii adventus signum habetur. LIPS.

ADD. In Caesaris loco libenter nunc legerim, *dextris nudis exertis*. Livius suadet 28, 3. qui scribit, quidanos quosdam, deditionem et amicitiam significantes, egressos, *dextras nudas ostentantes*. Lacedaemonii etiam apud Thucydidem 4, 38. circumventi ab Athenienſibus, τὰς χεῖρας ἀνέσεισαν, *manus quatiebant*, signum pacis et deditionis. In Frontino quidem lego, humeros etiam exseri a militibus, sed longe alio sensu. Stratag. 2, 1, 3. *Cum Sertorianos milites animadvertisset magno impetu instinctos, depositentes pugnam, humerosque exercentes* (lego, *exserentes*) *et lanceas vibrantes*. Itaque hoc magis in Caesariana correctione nostra firmamur. LIPS. Dextrae hospitii insignia etiam H. 2, 8. occurrunt. Durior modus loquendi: et aliae tesserae potius insignia hospitii, quae mittantur. Sed contra librorum consensum nihil tentandum. Credo cum Pichena ad H. 2, 8. fuisse figuras quasdam ex auro aut argento: forte quales in numis Triumvirorum repetimus. Paullo post recte Pichena *iuvibus* pro *animis* dedit et Flor. Consentit (Bud. et) Guelf. At edd. vett. omnes *animis*: quod ortum est e mox sequente verbo *animos*. ERN. Quae hic Lipsius, ad rem parum faciunt. Egregium est apud Montefalc. in Antiq. Expl. t. 3. pl. 197. exemplum manus aeneae symbolicae, inscriptae ΤΕΛΑΤΝΙΩΝ, quae ab his in fidei amicitiaeque tesseram Arvernis missa videtur. Bud. mox male *insignes*.

A. V. 823. A. C. 70. bantur, *ipsius exercitus pericula et contumelias* conque rentes, accendebant animos. Nec procul sedition aberant, cum Hordeonius Flaccus *abire Legato* utque occultior digressus esset, *nocte castris exceder* iubet. Inde atrox rumor, adfirmantibus plerisque *interfectos, ac, nisi ipsi consulerent, fore, ut acer rimi militum, et praesentia conquesti, per tenebra et inscitiam ceterorum occiderentur.* Obstringuntu inter se tacito foedere legiones. Adsciscitur auxi liorum miles; primo suspectus, tamquam, circum datis cohortibus alisque, inpetus in legiones para retur, mox eadem acrius volvens: faciliore inte malos consensu ad bellum, quam in pace ad con
55 cordiam. Inferioris tamen Germaniae legiones so lemni Kalend. Ianuariarum sacramento pro Galba ad actae, multa cunctatione et raris primorum ordi num vocibus: ceteri silentio proximi cuiusque au daciam exspectantes: insita mortalibus natura, pro pere sequi, quae piget inchoare. Sed ipsis legio nibus inerat diversitas animorum. Primani quinta nique

signis. Ceterum h. l. duae dextrae iunctae videntur intelligi, quales visuntur in numis.

Adfirmantibus] Ed. pr. addit *et*: cuius vestigia etiam in Guelf. fuit enim *rumore* vel *rumores*: sed erasit sec. manus. Ita coniungenda forent *et obstringuntur legiones.* Sed ab omnibus aliis edd. copula abest. Mox restitutum a Ryckio e Flor. (et Agr.) *nisi ipsi*, quod est et in (Bud.) Guelf. et edd. ante Rhen. qui (ex ingenio) dedit *ni sibi*. Illud melius etiam sensu. *Consulere* saepe absolute dicitur sine dativo, pro prospicere, mederi malis. ERN.

Inscitiam] Bud. *inscientia*. unde Rhen. *inscitia*.

Acrius volvens] Sic Flor. Guelf. Agr. (Bud.) edd. ante Rhen. in cuius ed. irrepsit, haud dubie errore operarum, *volens*: non enim tacite hoc mutasset; idque propagatum usque ad I. Gron. qui e Flor. restituit. Infra c. 64. *bellum volvebat.* Mox pro *tamen* edd. Puteol. Ber. Alc. *inde*: quae verba permutantur in libris ob similitudinem compendiorum *tn̄* et *in*. ERN. Bud. *tamen* totidem litteris.

Insita mortalibus natura propere] Melius *insito*. Vidi, qui sequentia perverteret, *non tam propere*. Vere perverteret. Nam Taciti gnome, arcanae, ut solet, veritatis est; et plebs ita facta, ut rebus arduis nemo facile ducem se praebeat, comitem quivis. Facit huc illud H. 2, 80. *Dum quaeritur locus tempusque: quodque in tali re difficillimum est, prima vox.* RIPS.

At

nique turbidi adeo, ut quidam saxa in Galbae imagines iecerint: quintadecima ac sextadecima legiones, nihil ultra fremitum et minas ausae, initium erumpendi circumspectabant. At in superiori, quarta ac duodevicesima legiones, iisdem hibernis tendentes, ipso Kalend. Ianuariarum die, dirumpunt imagines Galbae: quarta legio promptius, duodevicesima cunctanter, mox consensu. Ac, ne reverentiam Imperii exuere viderentur, Senatus Populique Romani obliterata iam nomina sacramento advocabant: nullo Legatorum Tribunorumve pro Galba nitente, quibusdam, ut in tumultu, notabilius turbantibus. Non tamen quisquam in modum concionis e suggestu locutus. neque enim erat adhuc, cui inputaretur. Spectator flagitii Hordeonius Flaccus, Consularis Legatus, aderat non compescere ruentes, non retinere dubios, non cohortari bonos ausus: sed A. V. 823. A. C. 70. 56

At in superiori] Int. Germania: nam mox praecessit *inferioris Germaniae* mentio. Delevimus *exercitu*, auctoribus MSS. Oxon. Guelf. in quo a manu sec. in margine adscriptum est. Adscripserat aliquis, ut intelligendum: inde venit in textum. Ceterum *superior exercitus* recte dicitur c. 56. atque inde forte vitii origo. ERN. Bud. habet *exercitu*.

Duo et vicesima] Covarruviae scriptus codex ita passim. Probamus. Saepe erratum etiam infra. Recte tamen integreque scriptum 3. 22. *sextadecimanos duoetvicesimanosque laevum cornu compleste*. Nos alibi in textu reposuimus. LIPS. Vide ad c. 18. Guelf. (et Agr. a 2. m.) hic exhibet *duoden.* et edd. vett. praeter pr. quae habet *duo et vic.* ut Flor. ERN. Et Bud. *Duodevicesimam* intelligi Pichena demonstravit ex H. 4, 24 et 37.

Dirumpunt imagines] Forte melius *deripiunt*. Supra 1, 41. *Dereptam Galbae imaginem solo affixit*. Freinsh. et Acidalius. Sed libri omnes consentiunt. Etiam alibi *fractas imagines* dixit. ERN.

Contanter. Mox consensu, ac] Melius distingue: *Contanter, mox consensu. Ac ne r.* LIPS. Guelf. *constanter* pro *cunctanter*; ut Rutgers. Lect. Venus. p. 415. corrigit: sed id natum est e scriptura solenni illius libri *contanter*. Distinctio Lipsii recte recepta a Pichena. ERN.

Senatus Populique] Sic correximus hunc locum, in quo vulgo erat *in Senatus - - - sacramenta adv.* (ut in Bud.) At sic legendum coniiecerat I. Gron. quod *in* a Flor. aberat. Quod dedi, plane est in ed. pr. Paullo post e *suggestu* volebat Groslotius: idemque in mentem venit Ryckio. ERN. Bene. non puto unquam *suggestu* simpliciter sine praepos. dictum.

Secun-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. sed segnis, pavidus et socordia innocens. Quatuor Centuriones duodevicesimae legionis, Nonius Receptus, Donatius Valens, Romilius Marcellus, Calpurnius Repentinus, cum protegerent Galbae imagines, impetu militum abrepti vinctique. Nec cuiquam ultra fides aut memoria prioris sacramenti: sed, quod in seditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuere. Nocte, quae Kal. Ianuarias secuta est, in coloniam Agrippinensem aquilifer quartae legionis epulanti Vitellio nuntiat, *quartam et duodevicesimam legiones, proiectis Galbae imaginibus, in Senatus et Populi Rom. verba iurasse.* Id sacramentum inane visum. *occupari nutantem Fortunam et offerri Principem*, placuit. Missi a Vitellio ad legiones Legatosque, qui *desciviſſe a Galba superiorem exercitum*, nunciarent: *proinde aut bellandum adversus desciscentes, aut, si concordia et pax placeat, faciendum Imperatorem: et minore discrimine sumi*
57 *Principem, quam quaeri.* Proxima legionis primae hiberna erant, et promptissimus e Legatis Fabius Valens. Is die postero coloniam Agrippinensem

Socordia innocens] Boxhornius *inter nocentes* corrigit. Si quid mutandum, vellem *socordia nocens*. GRON. In vulgato intellige *sola*: hoc nomine tantum innocens fuit, quod nihil egit contra Galbam: sed Gronoviana correctio melior. ERN.

Romilius] MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. Puteol. *Romulus*, c. 59. ed. pr. *Romulius*, ut Berouald. ERN.

In coloniam Agr.] Incuria operarum in ed. I. F. Gron. hic aliquid turbavit. Nam nota Pichenae hinc translata ad c. 57. init. verba *Coloniam Agripp.* in qua se dicit e Flor. addidisse *in*. Hinc Ryckius negat notatam esse in collatione sua praepositionem: I. Gronovius confirmat contra Ryckium. Sed de diversis locis loquuntur. ERN.

Occupari nutantem Fortunam] Recte. est qui malit, *invitantem*. LIPS. Sed, quid est *nutans fortuna*, quae *occupetur*? neque innuens, neque labans: sed dubitans, quo se vertat: quo sensu *nutare* dici, hodie etiam lexica docent: et cui verbum *occupandi* egregie convenit. *Fortuna nutans* laudatur e Liv. 21, 44. Sed ibi est in bonis libris *fortuna dubitabit*: et sic editum est a Drakenborchio, ne varietate quidem ulla lectionis notata. Mox *aut* post *quaeri* abest a MS. Oxon. ERN.

Die postero] Flor. Agr. ed. pr. *proxime*. De aquilibus legionum

Digitized by Google

sem cum equitibus legionis auxiliariorumque ingressus, *Imperatorem* Vitellium consalutavit. Secutae ingenti certamine eiusdem provinciae legiones: et superior exercitus, speciosis Senatus Populique Romani nominibus relictis, III. Nonar. Ianuarias Vitellio accessit. scires illum priore biduo non penes Rempublicam fuisse. Ardorem exercituum Agrippinenses. Treveri, Lingones aequabant, *auxilia, equos, arma, pecunias* offerentes, ut quisque corpore, opibus, ingenio validus. Nec principes modo coloniarum aut castrorum, quibus praesentia ex adfluenti et parta victoria magnae spes: sed manipuli quoque et gregarius miles viatica sua et balteos phalerasque, insignia armorum argento decora, loco pecuniae tradebant; instinctu et impetu et avaritia. Igitur, laudata militum alacritate, Vitellius, 58 ministeria Principatus, per libertos agi solita, in Equites Romanos disponit: vacationes Centurionibus ex fisco numerat: saevitiam militum, plerosque ad poenam exposcentium, saepius adprobat, partim simulatione vinculorum frustratur. Pompeius Propin-

A. V. 823. A. C. 70

nam alio loco dictum ad Annales. ERN. Bud. *postera.*

Secutae ingenti certamine] Hispanus liber (et Bud.) *ingenti agmine.* LIPS.

Corpore, opibus, ingenio validus] Cur hic de ingenio; aut quis eius usus? nisi forte ad orandum, aut impellendum. LIPS. *Ingenio* etiam Acidalium et Pichenam offendit. vix credo, verum esse. Nam, si quis quaerat, quis vero corporis usus in tali re? nempe, quia et ipsi operam militarem navare volebant. ERN. De Pichena, nego. Is potius intelligit senes, invalidos saltem consiliis et concionibus populares suos accendisse.

Principes colon. aut castrorum] Illi sunt Decuriones, etiam diciores: hi signiferi, aquiliferi, optiones etc. ut recte Savillius. ERN.

Ex adfluenti] Graeca forma loquendi, pro affluenter. In praesens copiosi erant. Mox Groslotius volebat *ex parta*, hoc quoque sine necessitate. ERN. V. et infra 2. 84.

Pari simulatione vinculorum frustratur] Manifestum mendum. quo enim illud, *pari*, referetur? Tu vel meo periculo lege, *partim*. Saevitiae militum, inquit, saepe indulget, et ad poenam iis plerosque largitur: quosdam simulatione vinclorum subtrahit. Prisca lectio suffragatur huic correctioni, quae

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70 Propinquus, Procurator Belgicae, statim interfectus. Iulium Burdonem, Germanicae classis Praefectum, astu subtraxit. Exarserat in eum iracundia exercitus, tamquam crimen ac mox insidias Fonteio Capitoni struxisset. Grata erat memoria Capitonis: et apud saevientes occidere palam, ignoscere non nisi fallendo, licebat. Ita in custodia habitus: et post victoriam demum, stratis iam militum odiis, dimissus est. Interim, et piaculum, obiicitur Centurio Crispinus, qui se sanguine Capitonis cruentaverat: eoque et postulantibus manifestior et puniendi
69 vilior fuit. Iulius deinde Civilis periculo exemptus, praepotens inter Batavos, ne supplicio eius ferox gens alienaretur. Et erant in civitate Lingonum octo Batavorum cohortes, quartaedecimae legionis auxilia, tum discordia temporum a legione digressae, prout inclinassent, grande momentum spei ac adversae. Nonium, Donatium, Bomilium, Calpurnium, Centuriones, de quibus supra retulimus, occidi iussit, damnatos fidei crimine, gravissimo inter desciscentes. Accessere partibus Valerius

praefert, *parum*. ex quo, *pari*, emendasse fatetur Rhenanus. *Partim* autem solitarium saepe poni nec geminari semper, notius est, quam ut ostendam. LIPS. Recepit Pichena et sic iam voluit Faernus. *Pari* MS. Guelf. (Bud.) Videtur in hoc loco respici ad factum Orbonis c. 45. extr. *Parum* edd. ante Rhen. *Partim* verum est. ERN. *Stratis iam militum odiis*] Restituimus in locum suum vetus *stratis*, quo nihil elegantius, idque iuvimus exemplis Observ. 3, 22. GRON. Nempe Freinsh. receperat *satiatis*, e coniectura. *Stratis* MSS. (Bud.) Guelf. Agr. edd. omnes, praeter Freinsh. quem miror cum Rhenano in hac voce haesisse: cum nihil sit frequentius apud Poetas *strata mari*, *fluctu*, forma loquendi, ducta a Graecis. ERN. Rhen. coniectabat *frustratis iam mil. animis*.

Qui se sanguine] Absunt *qui se* a Flor. (Agr.) et ed. pr. lic. Gronov. placet: *sanguine C. se cruentaverat*. Vulgatum verum, et vitio librarii *qui se* excidisse puto. ERN. Bud. habet.

Iul. Civilis] Is infra 4, 13. *Cl. Civilis*. Forte integrum nomen *Cl. Iul. Civilis*.

Grande momentum] Iustini illud simile est 17, 2. *Ingens momentum futurus, utri parti accessisset*. Lucanus 4, 819. *Momentumque fuit, mutatus Cusia, rerum*. LIPS.

Vale-

Digitized by Google

lerius Asiaticus, Belgicae provinciae Legatus, quem mox Vitellius generum adsciuit: et Iunius Blaesus, Lugdunensis Galliae rector, cum Italica legione et ala Taurina, Lugduni tendentibus. Nec in Rhaeticis copiis mora, quo minus statim adiungerentur. Ne in Britannia quidem dubitatum. Praerat Trebellius Maximus, per auaritiam ac sordes contemptus exercitui inuisusque. Accendebat odium eius Roscius Caelius, Legatus vicesimae legionis, olim discors, sed occasione ciuilium armorum atrocius proruperat. Trebellius *seditionem et confusum ordinem disciplinae* Caelio; *spoliatus et inopes legiones* Caelius Trebellio obiectabat: cum interim foedis Legatorum certaminibus modestia exercitus conrupta, eoque discordiae ventum, ut auxiliarium quoque militum conuiciis proturbatus, et, adgregantibus se Caelio cohortibus alisque, desertus Trebellius ad Vitellium perfugerit. quies prouinciae, quamquam remoto Consulari, mansit. rexere Legati legionum; pares iure, Caelius audendo potentior. Adiuncto Britannico exercitu, ingens viribus opibusque Vitellius, duos Duces, duo itinera bello destinavit. Fabius Valens *adlicere*, *vel*, *si abnuerent*, *vastare Gallias*, *at Cottianis Alpibus Italiam inrumpere*; A. V. 823. A. C. 70. 60 61

Valerius Asiat.] Forsan filius eius de quo II, 1 sq.

Iunius Blaesus] Filius eius, cuius mentio A. I, 19. Bud. *et Iunius Blaesus.*

Ala Taurina] MS. Guelf. edd. vett. *Taurana.* ERN. Bud. *Taurina.*

Trebellius Maximus] De hoc v. 14. 46.

Atrocius prorumperat] Sic MSS. Flor. a man. pr. Guelf. ed. pr. Editi ceteri (et cod. Bud.) *prorumperant*: tamquam ad utrumque pertineret. Verbum *discors* mox praecedens satis indicat, de uno Caelio sermonem esse. Et sic placebat etiam I. Gronovio. ERN.

Conviciis proturbantibus] Priscae editiones *proturbatus*: quas sequor. LIPS. *Proturbantibus* est a Rhen. (e Bud.) *Proturbatus* etiam Guelf. (Flor.) ed. pr. Mox *perfugerit*, rectius *perfugeret*. ERN. Agr. *profugerit.*

Cottianis Alpibus] MS. Guelf. edd. pr. Puteol. *quottidianis*, vitiose. Beroaldus edidit *Cottianis*. ERN. Bud. *Cotianis*. C. 87. dicit *Cottias.*

Peni-

A. V. 823. A. C. 70. Caecina *propere transitu, Peninis iugis degredi* iussus. Valenti inferioris exercitus electi, cum aquila quintae legionis et cohortibus aliisque, ad *XL.* millia armatorum data: *XXX.* millia Caecina e superiore Germania ducebat, quorum robur legio una, prima et vicesima, fuit. addita utrique Germanorum auxilia, é quibus Vitellius suas quoque copias supplevit, tota mole belli secuturus. Mira inter exercitum Imperatoremque diversitas. Instare miles, arma poscere, *dum Galliae trepident, dum Hispaniae cunctentur. non obstare hiemem neque ignavae pacis moras. invadendam Italiam, occupandam urbem. nihil in discordiis civilibus festinatione tutius, ubi facto magis, quam consulto opus esset.* Torpebat Vitellius, et fortunam Principatus inerti luxu ac prodigis epulis praesumebat, medio diei temulentus et sagina gravis: cum tamen ardor et vis militum ultro Ducis munia inplebat, ut si adesset Imperator, et strenuis, vel ignavis spem metumque adderet.

Instru-

Peninis iugis] Ita scribendum ubique, auctore Livio, qui negat eas Alpes sic dici, quod Annibal Poenus ea transmiserit, sed a iugo excelsi montis, quod Penum incolae dicunt. Fidem ei notae etiam nostra lingua hodie facit, qui excelsa omnia et in acutum fastigiata pennas vocamus sive pinnas. LIPS. Add. Cens. 1: ad Belg. ep. 93. et viros doct. ad Liv. 21, 38. Mox *degredi* recte Rhenanus dedit. Vid. ad A. 4, 49. Add. Gronov. ad Melam 2, 45. ERN.

Cum aquila quintae legionis] Vatic. habet, *aquilifer quintae*. e quo legendum esse, *aquila aquilifer quintae*, aut si magis placet, *quintae decimae*, ego censebam. LIPS. Vulgatum est in Flor. (Bud.) Guelf. edd. omnibus., praeterpt. in qua est *aquilex*, ut in Vatic. ERN.

E sup. Germania] Ex h. l. collato cum H. 4, 70. Perreciot docet, superiorem Germaniam, ad Alpes usque protensam, Helvetiam quoque comprehendisse. Legio XXI. Vindonissa cognominata, ibi stationem habebat. Cf. Grandidier Hist. de la Prov. d'Alsace t. 1. p. 169.

Legio una, prima et vicesima] Distinctione locum iuvi. Nec tamen nunc abnuo, quin glossematium hic sit, scribendumque, *una et vicesima*. (ut c. 67.) LIPS. *Vna, pr. et vic.* MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. Freinshemius recepit alteram Lipsii coniecturam, illud restituit Ryckius. Sed mihi tamen *una et vicesima* placet. Adde ad 4, 78. ERN. Probat et Lall. Mihi in voce *una* emphasis esse videtur. In omnibus istis copiis *una* fuit legio, quae omnium robur.

Instru-

Digitized by Google

Instructi intentique *signum professionis* exposcunt. Nomen *Germanici* Vitellio statim additum: *Caesarem* se adpellari etiam victor prohibuit. Laetum augurium Fabio Valenti exercituique, quem in bellum agebat, ipso profectionis die, aquila leni meatu, prout agmen incederet, velut dux viae, praevolavit: longumque per spatium is gaudentium militum clamor, ea quies interritae alitis fuit, ut haud dubium magnae et prosperae rei omen acciperetur. Et Treveros quidem, ut socios, securi adiere. Divoduri (Mediomatricorum id oppidum est) quamquam omni comitate exceptos subitus pavor exterruit, raptis repente armis ad caedem innoxiae civitatis: non ob praedam aut spoliandi cupidine, sed

A. V. 823. A. C. 70. 63

F 3

Instructi intentique] MS. Guelf. (et Bud.) *interritique*: item edd. Puteol. Beroald. Alc. sqq. Lipsius edidit *intentique*. recte. solent enim haec duo verba iungi in hac re. ERN.

Nomine Germanici . . additum] Sic ed. pr. Rhen. (e Bud.) sqq. omnes. At MS. Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. *nomen additum*: quod melius puto. Estque initium novae sententiae. Quia et in aliis MSS. ap. Brotierium est, recepi cum ipso. ERN.

Caesarem se etc.] Aegyptium tamen nummum cum elogio *Caesaris* exhibet Pellerin in Mélange t. 1. tab. 13. Vid. Eckhel Doctr. NN. vet. vol. 4. p. 56. et vol. 6. p. 309. Cf. et infra 2, 62. et 3, 58. et Suet. c. 8.

In bellum agebat] Sic Flor. ed. pr. Pich. et seqq. *Cogebat* Guelf. (Bud.) edd. cet. Mox *leni meatu* recte edidit Pichena. MSS. (in his Bud. et Agr.) et edd. ante omnes *levi*: quae verba saepe confunduntur. ERN.

Divoduri] Sic edd. pr. Rhen. sqq. Guelf. cett. edd. ante Rhen. male *Dinodurum* vel *Dinodrum*. ERN.

Subitus pavor exterruit] Sic edd. omnes praeter L. Gron. qui e Flor. edidit *terruit*, quod est et in (Bud. et) Guelf. At in hac formula et hoc sensu *exterrere* est verbum legitimum. Sensus enim est: subita consternatio invasit milites, ut arma raperent et caedem facere inciperent. Consternatio autem et pavor non de timore, sed perturbatione quadam repentina mentis et furore accipi debent: qui cum incessit animos, *exterriti* dicuntur, i. e. efferati. Virgil. non uno loco sic dixit et cum *effensus* permutavit. Vid. etiam Burm. ad Georg. 3, 534. Itaque non sustinui Gronovium imitari. Mox ed. pr. *cupidine*: quod recte iam e MS. Agr. recepit Ryckius. Vulg. *cupidinem*. ERN. Editiones non utique omnes habent *exterruit*, Puteol. *terruit*. Sic et cod. Bud. idem *cupidinem*. Acidalius iam emendarat *cupidine*.

Raptis repente armis] Flor. habet, *raptisve*, forte, *raptisque*. PICHENA. Non hic locus est copu-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. sed furore et rabie et caussis incertis, eoque difficilioribus remediis; donec, precibus Ducis mitigati, ab excidio civitatis temperavere. caesa tamen ad quatuor millia hominum. Isque terror Gallias invasit, ut venienti mox agmini universae civitates cum Magistratibus et precibus occurrerent, stratis per vias pueris feminisque; quaeque alia placamenta hostilis irae, non quidem in bello, sed pro pace, ten-
64 debantur. Nuntium de caede Galbae et Imperio Othonis, Fabius Valens in civitate Leucorum accepit. Nec militum animus in gaudium aut formidinem

copulativae: sed, si non omnino incassum sunt inculcatae literae, significant: *raptis derepente.* GRON. Bud. *raptis repente.* Sic et Agr.

Cum Magistratibus et precibus] Haec verba absunt a MS. Guelf. male. (non a Bud.) Etiam alibi Magistratus et Sacerdotes occurrisse hosti traduntur. Et *precibus* etsi tolerari posse et explicari scio, tamen mihi suspecta sunt, et e superioribus huc forte tracta. Nam supplicia in sequentibus insunt, nec solent in hac re commemorari: nisi aliud quid in iis latet. ERN.

Pueris feminisque] Flor. Agr. Bud. *feminis puerisque.*

Placamenta irae] i. e. infulae et velamenta c. 66. Adde Cic. Verr. 4, 50. ubi *infulae et verbenae.* Ovid. A. A. 2, 401. *vittae et lauri.* Verbenae s. lauri sunt velamenta. Sed MS. Agr. ed. pr. *tendebant:* quod non spernam. In passivo forte dixisset *tenduntur:* ut supra pro *sectabantur* editum *sectantur* i. e. *sectari solent* ERN. Bud. *tendebantur.* Acid. malebat *tentabantur.*

Non quidem in bello] Locus obscurus, sed illustro (si tamen sincerus). Erant preces et supplicia, ut in bello: neque bellum erat, sed tamen timebant hostilia, et pacem sic orabant. LIPS. Adde Graev. ep. ad Heins. T. 4. coll. Burm. p. 175. et Heins. ibid p 187. ERN.

Nec militum animus etc.] Primo *formidine* ed. pr. In edd. Gronoviorum notula sub nomine Rhenani, eandem lectionem attribuit MS. Budensi. Sed ea non est Rhenani, sed Vrsini, ut opinor. Eam lectionem defendere licet Taciti studio variandae orationis. In ed. pr. etiam *in gaudio*, vitiose. Operae conformare hanc vocem sequenti voluere. Deinde Graevius [illegible] ad Heins. l. c. p. 158. corrigebat: *permotus. Bellum volebant.* Heinsius autem p. 163. defendit vulgatum ex A. 3, 38. Add. p. 494. ubi distinctionem Graevii probat, non correctionem verbi. Ipse dein Graevius concedit de verbo, ceterum, ut Heinsio placebat, *volvebant* legendum: quod mihi quoque videtur. Distinctionem quidem Graevii recipere non dubitavi. Vitium ortum est ex eo, quod librarii *permotus* pro participio habebant, quod a *volvebat* penderet. ERN. Quod de cod. Bud. et nota Rhenani adfertur, omnino sic se habet; nec ista ad Vrsinum spectat. Dein Bud. *volvebat.*

Vt

dinem permotus: bellum volvebat. Gallis cunctatio exempti, et in Othonem ac Vitellium odium par, ex Vitellio et metus. Proxima Lingonum civitas erat, fida partibus. benigne excepti, modestia certavere; sed brevis laetitia fuit, cohortium intemperie, quas, a legione quartadecima, ut supra memoravimus, digressas, exercitui suo Fabius Valens admixerat. Iurgia primum: mox rixa inter Batavos et legionarios, dum his aut illis studia militum adgregantur, prope in proelium exarsere; ni Valens animadversione paucorum oblitos iam Batavos imperii admonuisset. Frustra adversus Aeduos quaesita belli caussa. iussi *pecuniam atque arma deferre*, gratuitos insuper commeatus praebuere: quod Aedui formidine, Lugdunenses gaudio fecere. Sed legio Italica et ala Taurina abductae. Cohortem duodevicesimam Lugduni, solitis sibi hibernis, A. V. 823. A. C. 70.

Ut supra memoravimus] c. 59. *Iurgia primum*] *Iurgio* e coniectura edidit Freinsh. (ut H. 2, 27.) quem Gronovii secuti sunt. Scil. quod *exarsere* non convenit iurgiis et rixae, sed cohortibus. Sed Ryckius *iurgia* revocavit, quod omnes scr. (etiam Bud.) et edd. habent. Neque opus est correctione, modo sic interpungatur locus, ut a nobis factum est. *Primum iurgia* sc. erant, nihil amplius: sed ea exarsere in rixam, qua ita irritati sunt animi, ut res ad arma et vim spectaret. Locus similis est ap. Liv. 10, 23. *brevis altercatio* etc. ERN.

Lugdunenses gaudio fecere] Caussa gaudii, quod Vitellium bello petere putabant eum, qui contra Neronem fecisset, ab eoque defecisset, seque incommodis affecisset. V. c. 65. ERN.

Cohortes octodecim Lugduni] At tot cohortes mihi relinqui non placet. Cur enim, cum undique miles conquiratur, et eo ad aciem opus, in uno eoque amico oppido, impositae tot cohortes? Sed ait etiam vetera et solita tot cohortibus hiberna fuisse. quod falsum. Vnica enim dumtaxat iam olim Lugduni cohors: e Taciti A. 3, 41. *Andegavas Acilius Avitia excita coborta, quae Lugduni praesidium agitabat, coercuit.* Manuscriptos igitur meos audio, et hic *cohortem decimamoctavam* repono. Vox etiam *Lugduni*, supervacua videtur, et velut interpretamentum inserta. LIPS. Verum vidit Lipsius. In Flor. *cohortem XVIII. Lugduni.* Agr. *cohortem decimamoctavam.* (Non ita sed *duodevicesimam* totidem literis exhibet, teste Ryckio). Ed. pr. *octavam decimam. Lugduni* porro non est in MS. Oxon. Tum *sibi*, quod pro *ibi* volebat Acidalius, Flor. Agr. Guelf. ed. pr. Puteol. Beroald. Alc. Primum in ed. Rhen. reperi *ibi*: quod vitio operarum irrepsit, alias, si libri firmarent, non per-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. relinqui placuit. Manlius Velans, Legatus Italicae legionis, quamquam bene de partibus meritus, nullo apud Vitellium honore fuit. secretis cum criminationibus infamaverat Fabius ignarum, et, quo incautior deciperetur, palam laudatum. Veterem inter Lugdunenses Viennensesque discordiam proximum bellum accenderat. multae invicem clades, crebrius infestiusque, quam ut tantum propter Neronem Galbamque pugnaretur. Et Galba reditus Lugdunensium, occasione irae, in fiscum verterat: multus contra in Viennenses honor. unde aemulatio et invidia et uno amne discretis connexum odium. Igitur Lugdunenses exstimulare singulos militum, et in eversionem Viennensium impellere, *obsessam ab illis coloniam suam, adiutos Vindicis conatus, conscriptas nuper legiones in praesidium Galbae* referendo. et,

spernendum. Vid. ad c. 70. *Sibi* restituit Pichena. De castris Lugdunensibus v. Marcam de Primat. Lugd. p. 290. sq. ERN. *Ibi* legitur in Bud. inde Rhen.

Secretis eum cr.] *Eum* commodius abesset. Sed pronomina talia interdum etiam a brevitatis studiosis admittuntur, ut ad Suetonium notavimus. ERN.

Veterem discordiam] De qua vid. Dionis Epit. 46. quem locum iam laudavit Ryckius. Mox *redditus* pro *reditus* Guelf. Puteol. quod praeferebat Danesius. Male. ERN. Vitiosa scriptura *redditus* medium aevum sapit, quo sic in usu. Sic et Bud

Multus c. i. Viennenses honor] Hinc factum putat Marca l. c. ut ordine civili Vienna Lugduno praeponeretur, ut in inscriptione epistolae ap. Euseb. H. E. 5, 1. ERN. Lugdunum fuit colonia iuris Romani; Vienna Italici. Cf. Laccary hist. colon. p. 192. et Brot. ad h. l.

Vnde aemulatio etc.] Auctor des Antiquitez de Lyon p. 273. has causas non agnoscit, et aliam adfert. ERN.

Et uno amne discretis connexum odium] Quamquam amne discreti a natura erant, tamen odiis incensi, quasi tollebant fines naturae, et coniungebant disiuncta. An habuit in animo locum Horat. Carm. 1, 3, 21. Sed tamen ad meum sensum acumen sententiae non est, nisi in usu verborum. Etiam τὸ [illegible] non satis concoquo. An, quia uno tantum amne discreti, propterea se oderunt, velut nullo tali natura opere seiunctos. An fuit *Rhodano?* vel *magno*. Sed quid argutamur? Ipsi, qui ista acumina captant, saepe non possent plane explicare, ut opinor, argutias suas, quae fere audiae placent, non intellectae. ERN. Haec et mox sequentia boni Ernestii otiosa prorsus, ut bene Bip.

Referendo]. Gruterus venustiorem fore orationem putabat, si hoc

et, ubi caussas odiorum praetenderant, magnitudinem praedae ostendebant. Nec iam secreta exhortatio, sed publicae preces: *Irent ultores, exscinderent sedem Gallici belli. cuncta illic externa et hostilia: se coloniam Romanam et partem exercitus et prosperarum adversarumque rerum socios. si fortuna contra daret, vinci ne relinquerentur.* His et pluribus in eandem modum, perpulerant, ut ne Legati quidem, ac Duces partium restingui posse iracundiam exercitus arbitrarentur: cum haud ignari discriminis sui Viennenses, velamenta et infulas praeferentes, ubi agmen incesserat, arma, genua, vestigia prensando, flexere militum animos. Addidit A. V. 823. A. C. 70. 66

hoc verbum abesset. Credo. Sed idem credo, hanc vocem esse a Tacito, qui sibi in brevitate non constat, ut saepe vidimus, et in tali narratione fere gerundium tale aut participium addit. ERN.

Se coloniam Romanam] Quid ergo? non etiam Vienna inter Romanas colonias? Vero pridem. Vel Claudio Imperatori credamus in Oratione, quam pro Gallis habuit: *Ornatissima ecce valentissimaque colonia Viennensium, quam longo iam tempore Senatores huic Curiae confert!* Sed et noster statim, de eadem: *Tum vetustas dignitasque coloniae valuit.* Equidem haud satis haec concilio. Nisi si Viennenses prisci, id est, Allobroges, sive Galli, donati colonico iure, etsi militibus aut Romanis civibus non deductis; Lugdunum autem contra magnam partem Romanis familiis stetit. Nam et hic externos immixtos, Dio suadet 46, 50. LIPS. Simplicius ac forte melius Boxhornius: se vere coloniam Rom. dignos hoc nomine, nam praecesserat: *illic externa et hostilia.* ERN.

Si fortuna contra daret] MS. Agr. *contra cederet.* ed. pr. *contra diceret.* male. In eadem, mira corruptela, pro *prosperarum* editum *parsarum.* ERN. Cf. A. 15, 13.

Vt nec Legati quidem ac Duces] Vitium frequens nimis. Lege: *ut ne Legati quidem ac Duces.* Sic et I. 2, 76. et 4, 38. GRON. Mox *fui* abest a Guelf. in margine a manu sec. additur. Et quis neget commode abesse posse? potuitque nasci ex ultima litera praecedentis et prima syllaba sequentis verbi. ERN. In capite huius notae *tegati* pro *legati* quomodo in editiones Gronovianas inrepserit, non video. Manifestus est error, quem Ernesti servare non debebat; delevi. Bud. *nec.* item *sui.*

Velamenta] V. ad c. 63. In *prensando*, eadem in libris varietas, quae supra: nisi quod Flor. (et Bud.) clare *prensando*, ex quo factum *pressando*, quod est in MS. Agr. ed. pr. ut alibi et in Flor. ERN.

Vi-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. dit. Valens trecenos singulis militibus festertios: tum vetustas dignitasque coloniae valuit, et verba Fabii, salutem incolumitatemque Viennensium commendantis, aequis auribus accepta. publice tamen armis mulctati, privatis et promiscuis copiis iuvere militem. Sed fama constans fuit, *ipsum Valentem magna pecunia emptum.* Is diu sordidus, repente dives, mutationem fortunae unde tegebat, accensis egestate longa cupidinibus immoderatus, et, inopi inventa, senex prodigus. Lento deinde agmine, per fines Allobrogum et Vocontiorum ductus exercitus: ipsa itinerum spatia et stativorum mutationes venditante Duce, foedis pactionibus adversus possessores agrorum et Magistratus civitatum, adeo minaciter, ut Luco (municipium id Vocontiorum est) faces admoverit, donec pecunia mitigaretur. quotiens pecuniae materia deesset, stupris et adulteriis
67 exorabatur. Sic ad Alpes perventum. Plus praedae ac sanguinis Caecina hausit. Inritaverant turbidum ingenium Helvetii, Gallica gens, olim armis virisque

Trecenos singulis militibus festertios] Liber Hispanus (et Bud.) *trecenos*, quod verius. Nam prius illud non congiarium fit, sed heminarium: ut quidam iocabatur. *Trecenti HS.* sunt nobis, septem Philippici et semis. LIPS. Atque ita habent MSS. Flor. Agr. Ab ed. pr. plane abest. ERN.

Vetustas dign. col.] Nam et Claudius in Orat. pro Gallis *ornatissimam et valentissimam coloniam* vocat. Sed ea habebat ius colonicum, etsi civibus Rom. eo non deductis, cum Lugduni contra multae Romanae familiae, ut docet P. de Marca de Primat. Lugd. p. 888. ERN. Agr. *vetusta dignitas col.*

Accensis eg. longa cup.] Sic scr. (in his Bud.) et edd. at Guelf. a man. sec. *accensis*, ob interpunctionem post *longa*, quae a pr. man. est. Vulgatum verum est. ERN.

Luco] Augusti scilicet. Plin. 3, 5.

Pecuniae materia] Non intelligam occasionem, praetextum postulandae: sed facultatem dandae: ubi non posset pecunia ob inopiam dari. Copula ante *stupris* abest a Flor. ed. pr. necteque delevit Pichena, ut dudum voluerant viri docti. (Faernus, Acid.) ERN. Bud. copulam habet.

Olim armis] Sic recte correxit Rhen. Ante edd. omnes, Guelf. (Bud.) *Soli in armis.* ERN.

Clara

Digitized by Google

irisque, mox memoria nominis clara, de caede Galbae iguari, et Vitellii imperium abnuentes. Initium bello fuit avaritia ac festinatio unaetvicesimae legionis. rapuerant pecuniam, missam in stipendium castelli, quod olim Helvetii suis militibus ac stipendiis tuebantur. aegre id passi Helvetii, interceptis epistolis, quae nomine Germanici exercitus ad Pannonicas legiones ferebantur, Centurionem et quosdam militum in custodia retinebant. Caecina, belli avidus, proximam quamque culpam, antequam poeniteret, ultum ibat. mota propere castra. vastati agri. direptus longa pace in modum municipii exstructus locus, amoeno salubrium aquarum usu frequens. missi ad Rhaetica auxilia nuntii, ut versos in legionem Helvetios a tergo adgrederentur. Illi, 68
ante discrimen feroces, in periculo pavidi, quamquam primo tumultu Claudium Severum Ducem legerant, non arma noscere, non ordines sequi, non in unum consulere. exitiosum adversus veteranos proelium, intuta obsidio, dilapsis vetustate moenibus.

A. V. 823. A. C. 70.

Clara] Sic Bud. male ex Agr. *clari* probat Heinsius.

Festinatio undevicesimae legionis] Vt supra narravit, Caecina unicam legionem habuit, eamque XXI. Quis igitur haereat, quin hic scribendum *unaetvicesimae*? Didici postea sic esse in Flor. LIPS. Guelf. a pr. man. *unius et vic.* Ed. pr. (et cod. Bud.) *unde et vic.* quod factum ex *una* et *vic.* facile patet. Mox *rapuerant* Flor. (Bud.) Guelf. edd. ante Rhen. omnes. In huius ed. irrepsit, vitio operarum, *rapuerunt*, idque propagatum. Vetus restituit Pichena. ERN.

Retinebant] Agr. *detinebant.* Heinsio placet.

Proximam quamque culpam] Heinsius corrigebat *proximum quemque culpae.* Placet Graevio T. 4. ep. Coll. B. p. 505. Si ad singulorum poenam pervenisset, rectum est. Sed ad id non omne bello, nec ad puniendos Duces. Quod idem ad Valer. Fl. 3, 393. porro corrigit *aut poenitentiae*, merito improbat I. Gron. ERN. Haec verba *aut poenitentiae* non legunturs in loco Burmanni.

Direptus longa pace] Intelligitur oppidum Badena in pago Tigurino, quod nomen ab aquis salubribus accepit. ERN. Heinsius ad Vell. 2, 115. pro *locus* legi vult *vicus* ut A. 4, 20. Sic mox pro *arma noscere* velit *noscere*, ut 6, 34. 12, 55.

Adv. veteranos] Intellige veteres milites ad differentiam tironum. Sic et alibi. V. index

in

A. V. 823. A. C. 70. bus. hinc Caecina cum valido exercitu; inde Rhaeticae alae cohortesque et ipsorum Rhaetorum inventus, sueta armis et more militiae exercita. undique populatio et caedes. ipsi in medio vagi, abiectis armis, magna pars saucii aut palantes, in montem Vocetium perfugere. Ac statim, inmissa cohorte Thracum, depulsi, et, consectantibus Germanis Rhaetisque, per silvas atque in ipsis latebris trucidati. multa hominum millia caesa, multa sub corona venundata. Cumque, dirutis omnibus, Aventicum, gentis caput, iusto agmine peteretur, missi, qui dederent civitatem: et deditio accepta. In Iulium Alpinum, e principibus, ut concitorem belli, Caecina animadvertit: ceteros veniae vel saevitiae
69 Vitellii reliquit. Haud facile dictu est, legati Helvetiorum minus placabilem Imperatorem, an militem invenerint. *civitatis excidium* poscunt, tela ac manus in ora Legatorum intentant. Ne Vitellius

In montem Vocetium] Quidam libri, *Vocetum*. And. Schottus noster *Vogesum* reponebat. Quem fateor non quidem in Helvetiis esse, sed nec longe ab iis. Certe Vocetii non alibi mentio. LIPS. *Vocesium* Flor. Agr. Guelf. edd. pr. vett. quas inspexi. Putant esse partem Iurae, quae hodie *Bozberg* vocatur. ERN. Bud. male *Vocensium*. Mons *Vocetius* pars asperrima est Iuraſſi. Cf. Cellar. G. ant. t. 1. p. 226. et D'Anville notice de la Gaule p. 714. Frickianae valli inminet. V. Büsching. Male ergo Ortelius apud nostrum parabat *Vogesum* reponere.

Cumque dirutis omnibus] Flor. (Reg. Lasl.) Agr. ed. pr. *dirutis*. Guelf. (Bud.) edd. Puteol. Besold. etc. *diruptis*. Lipsius tacite edidit *direptis*, nescio unde: quod omnes secuti sunt. *Dirutis* defendit I. Gronovius, et commodum sensum habet. Heinsius ad Vellei. 2, 115. etiam *diruptis vicis omnibus*: quod non necessarium puto. Si *direptis* libris scriptis firmaretur, servassem. Nunc antiquam et MSS. lectionem reliqui. *Diruptus* factum e *dirutus*, cui saepe in libris substituitur male. V. Drakenb. ad Liv. 9, 45. Gebhard. ad Cic. ep. 4, 5, ERN. Pichena *τὰ direptis* probat.

Aventicum] Hodie Gallis dicitur *Avenches*. Vid. Cellar. G. A. t. 1. p. 223. de qua extat elegans Wildii libellus. ERN. Sub Constantino iam deserta, teste Ammiano 15, 11. Pristini splendoris hodieque vestigia extant, de quibus v. Schmid Rec. d'Antiq. trouvées à Avenches etc. 4. Berne 1760. et Ritter Mém. et recueil de qqs. Antiq. de la Suisse. 4. Berne 1788.

Clas-

Digitized by Google

lius quidem minis ac verbis temperabat: cum Claudius Coſſus, unus ex Legatis, notae facundiae, ſed dicendi artem apta trepidatione occultans atque eo validior, militis animum mitigavit: ut eſt mox vulgus mutabile ſubitis et tam pronum in miſericordiam, quam inmodicum ſaevitia fuerat. effuſis lacrimis, et meliora conſtantius poſtulando, inpunitatem ſalutemque civitati inpetravere. Caecina pau- 70
cos in Helvetiis moratus dies, dum ſententiae Vitellii certior fieret, ſimul transitum Alpium parans, laetum ex Italia nuntium accipit, *alam Silanam, circa Padum agentem, ſacramento Vitellii acceſſiſſe.* Proconſulem Vitellium Syllani in Africa habuerant: mox a Nerone, ut in Aegyptum praemitterentur, exci-

A. V. 823. A. C. 70.

Claudius Coſſus] MS. Oxon. *Cornelius Coſſus.* quod placebat I. Gronovio. Sane *Coſſus* eſt cognomen Corneliorum, non Claudiorum. Idque et ipſe verum puto. ERN.

Apta trepid.] In Bud. *apta* deeſt.

Vt eſt mox vulgo ſ mutabile etc.] Sic locum e libris reſtituimus. *Mutabile* MSS. Agr. Bdd. (Reg. Lall.) ed. pr. Ex eo *mutabilem* factum, quod ad *animum* referebant, cum ad *vulgus* pertineret. Atque hinc neceſſarium viſum Freinshemio mox corrigere *inmodicum*, quod ipſe et Gronovii edidere: atque ipſe ſecutus eſſem, ſi libri in *mutabilem* conſentirent. Sed interpunctione locus erat iuvandus. Ita plana et apta omnia. Vulgus mutabile eſt ſubitis in utramque partem. Rhenanus hoc non advertens, fecit *mutabili* et *prono*, quod omnes usque ad Freinsh. ſecuti ſunt. Ryckius e MS. ſuo (Agr.) edidit: *ut eſt mox vulgus.* Sed illud *mox* friget. ERN. Bud. *ut eſt mox vulgo mutabile.* Vnde pronum eſt emendare cum Agr. *ut eſt móx vulgus.* quod poſt Ryckium recipio cum Bip.

Meliora conſtantius poſtulando] Lipſius et Acidalius *molliora* coniecere. quod eſt verbum uſitatum in talibus. *molliora conſulta, mollius conſulere* Livius 3, 19. 30, 7. Nepos A. 10, 46. *molliora reſpondens.* Et infra 4, 32, pro vulgato *meliora* e libris *molliora* reſtituit Pich. Sed et *meliora* ferri poſſe puto. Notum illud, *Di meliora!* ERN.

Accipit] Alter Flor. et Bud. *accepit.*

Alam Syllanam] Si vera ſcriptura, praefectum *Syllae* habuit. Sed MS. Agr. (Bud.) ed. pr. habent *Silanam* hic et alibi: quod melius viderur quibusdam. At eſſe deberet *Silanianam.* Certe mox *Silaniani*: quamquam in his formis non ſunt ſatis conſtantes ſcriptores. ERN. Bip. emendant *Silianam*, forſan a Silio Italico dictum, de quo *El.* 3, 65.

Revo-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. exciti, et ob bellum Vindicis revocati, ac tum in Italia manentes, instinctu Decurionum, qui Othonis ignari, Vitellio obstricti, robur adventantium legionum et famam Germanici exercitus adtollebant, transiere in partes: et, ut donum aliquod novo Principi, firmissima Transpadanae regionis municipia Mediolanum ac Novariam et Eporediam ac Vercellas, adiunxere. id Caecinae per ipsos compertum. Et, quia praesidio alae unius latissima pars Italiae defendi nequibat, praemissis Gallorum Lusitanorum Britannorumque cohortibus et Germanorum vexillis, cum ala Petrina, ipse paullulum cunctatus, num Rhaeticis iugis in Noricum flecteret, adversus Petronium, [urbis] Procuratorem, qui concitis

Revocati] Sic MSS. edd. vett. ante Rhen. quem omnes praeter Ryckium secuti, *remorati* edidere. Vetus cum Ryckio restituimus. Supra c. 6 *opprimendis Vindicis ex tis revocaverat.* ERN. Bud. *remorati.*

In Alpe Graia ipse] Male huic loco esse iurem apud omnes Censores. Pugnat historia, pugnant libri. De historia, quid certius quam Caecinam non Graio monte sed Penino in Italiam venisse? Tacitus supra 61. *Caecina propiore transitu Peninis iugis digredi iussus.* et paullo infra: *Penino subsignanum militem itinere et grave legionum agmen tranxit.* Atqui diversi et dissiti hi transitus. Iam libri longe abeunt ab hoc scripto. Farnesianus *in alpe triaria*, sicut et Hispanus: Budensis *trianna*: optimus Vatic. *cum alpe tarina*: ex quo ego, *ala Taurina*: Savillius, *Petrina*. Et certe Taurina iam cum Valente in Italiam iverat. (V. c. 64.) Ergo Savillio assentior et libens. LIPS. Probant Mercerus, Pichena: recepit Freinsh. Ryckius tamen *Taurina* praetulit e MS. Agr. ratus plures Taurinas alas fuisse: ut alia apud Valentem, alia apud Caecinam fuerit. MS. Guelf. consentit Vaticano: ed. pr. *alpe triarina* ERN. *Ala Petrina* occurrit et infra 4, 49. in partibus Vitellianis. Comparet etiam in lapide ap. Grut. p 578, 3. Ab Equitibus inlustribus, quibus Petra nomen, dictam augurantur Praetorium.

Petronium urbis Procuratorem] Cuius urbis? imo totius Norici Procurator erat, non unius alicuius oppidi. Vertranius Maurus ICtus emendat, *urbis Praefectum* sive *Praetorem*. Haud recte. quae enim eius partes in Norico? Ego vero aut oblita ea voce scripserim, *Petronium Procuratorem*, aut mutata, *Petronium ibi Procuratorem*. Vetus quidem lectio *urbi* habet: quod depravatum facile ex *ubi* vel *ibi*. LIPS. Probat Pichena, opportune laudans ex H. 2, 16. *trierarchum Liburnicarum ibi navium.* Freinsh. etiam coniiciebat *Vrbicum*, quod Reinesius probabat. Ad hunc modum et alia coniicere

citis auxiliis, et interruptis fluminum pontibus, fidus Othoni putabatur. Sed metu, ne amitteret praemissas iam cohortes alasque, simul reputans, plus gloriae retenta Italia; et, ubicumque certatum foret, Noricos in cetera victoriae praemia cessuros, Penino subsignanum militem itinere, et grave legionum agmen hibernis adhuc Alpibus traduxit. A. V. 823. A. C. 70.

Otho interim, contra spem omnium, non deli- 71
tiis, neque desidia torpescere. dilatae voluptates, dissimulata luxuria, et cuncta ad decorum Imperii composita. eoque plus formidinis adferebant falsae virtutes et vitia reditura. Marium Celsum, Consulem designatum, per speciem vinculorum, saevitiae militum subtractum, acciri in capitolium iubet. clementiae titulus e viro claro, et partibus inviso, petebatur. Celsus, constanter servatae erga Galbam fidei crimen confessus, exemplum ultro inputavit.

Nec

cere licet. Illud certum, *urbis* vitiosum esse. Ed. pr. etiam habet *urbi*. ERN. Bud. *urbis*, Savilius putabat, *urbem* pro civitate poni. Bip. coniecturas cumulant, forsan *Viruni* legendum. Rectius spuriam vocem uncis includunt. Gutherius de off. dom. Aug. 3, 18. Procuratorem Romae intelligit, qui alias Rationalis urbis Romae dictus.

Accessuros] Covarruviae liber et priscae editiones *cessuros*. LIPS. Sic et Guelf. ed. pr. *Accessuros* est a Rhenano (e Bud.), *Cetera* MS. Guelf. (Bud.) ed. vett. Pro quo Freinsh. induxit *ceterae*. MS. Agr. ed. pr. *incerta* (inde Heins. *in certa*). An fuit *Noricos universae victoriae praemia accessuros*: i. e. ut praemia? ERN. Restitui *cetera*. Sic et Brot. et Bip.

Subsignanum militem] De subsignanis vid. dicta ad 4, 33. ERN. Cf. et A. 1, 70.

Hibernis adhuc nivibus] Iidem libri, *hibernis adhuc Alpibus*. quod interpretor Sallustiano verbo, Alpibus adhuc hiemantibus. Poeta etiam vetus consensu dixit: *Iupiter hibernus canis nive conspuit Alpes*. LIPS. *Alpibus* Flor. Reg. ed. pr. Ceterae usque ad Pichenam *nivibus*, quod et Guelf. habet. ERN. Vetus Poeta Furius est Bibaculus. V. vet. schol. ad Horatii Sat. 2, 5, 42. et Quinctil. 8, 6, 17.

Exemplum ultro imputavit] i. e. Ita locutus est, ut demonstraret, exemplum fidei a se editum gratum esse Othoni debere: tantum abesse, ut iram eius meruerit: interesse enim et ipsius, fidos amicos habere; talemque se in eius amicitia futurum, qualis in Galbam fuisset. Sententia haec et aliis in tali tempore usurpata, ut Herodi post Actiacam pugnam Caesarem Octavianum Rhodi adeunti, ap. Ioseph.

A. V. 823. A. C. 70. Nec Otho, quasi ignoscaret, sed, ne hostis metum reconciliationis adhiberet, statim inter intimos ami-

seph. A. I. 15, 10. Add. Freinsh. ERN. Bud. *impetravit.* id se scripsisse Rhenanus testatur, sed in textu vulgatum legitur.

Nec Otho quasi ignoscaret] Frons aliqua sententiae apparet: sed, si excutias, vanae et falsae. Censeo emendandum: *sed nec hostis metu, reconciliationi se adhiberet.* Duo videlicet, cum Celsum sibi iungeret, Otho cavit. Ne aut ignoscere videretur, ut in vero magnoque crimine: aut ne hostis, id est, Vitellii metu, adscisceret sibi virum nobilem et fortem. Itaque nec obnoxium habere eum voluit, nec suspensum: sed statim assumpsit inter intimos amicos. Plutarchus comitatem hanc ita narrat c. 1. Κελεύσας Μάριον Κέλσον ἀχθῆναι πρὸς αὐτὸν, ἠσπάσατο καὶ δεξιώσεως φιλανθρώπους, καὶ παρακάλεσε τῆς αἰτίας ἐπιλαθέσθαι καλλίων, ἢ τῆς ἀφέσεως μνημονεύειν. Haec talia acumina frustra multis verbis approbem iis qui non tales. LIPS. Non placuit viris doctis Lipsii correctio: nec mihi probatur. Sed non magis ab aliis prolata placent. Freinshemius correxit *hostis*, et sic editum inde ab illo tempore, hoc sensu, ne Vitellius, quem allicere oblata pace tentabat, c. 74. metu abalienaretur, scil. ne non reconciliaretur sibi ex animo. Sed recte monuit Ryckius, id non esse, metum reconciliationis adhibere. Nam id est, minari reconciliationem. Ceterum illa sententia esset bona. Nec Ryckii consilium probandum, qui e MS. Agr. recepit: *sed ne hostes metueret, conciliationis adhibens,* quod et Pichena in MS. reperit (nisi quod ibi *conciliationis*) et fere est in ed. pr. *sed ne hostes metuere, conciliationis adhibens.* Verum male vir doctiss. *hostes* pro *inimicis* accipit, quod Latinitas non patitur. Et tamen alii in hac lectione intelligi non possunt. Itaque veterem lectionem servavi. In MS. Guelf. *quasi* post *metum* reperitur. An fuit: *ne hostis metum (falsae, vel fictae) reconciliationis adhiberet* sc. Celso, aut omnino omnibus: hoc sensu: Verebatur, ne, si Celsum non exquisita humanitate tractaret, hostis Vitellius averteret ceteros ab Othone, suspicione fictae reconciliationis admovenda animis. Aut (ut Freinshemio visum) *ne hostis metui (falsae) rec. adh.* i. e. ne Vitellius, cognita Celsi fortuna, metueret, ne et illa reconciliatio falsa esset, quam sibi Otho offerret. Illud melius puto. *Metum alicuius rei adhibere*, est iniicere, movere metum eius, efficere, ut aliquis quid metuat. Et sic dixere Cicero de Or. 2. 45. Quinctil. 1, 3. ut ostendit iam Elsnerus, refellens Trilleri conatus, in schediasm. Crit. p. 79: ipse tamen aberrans in eo, quod *hostis* nomine Celsum intelligit. *Hostes* sunt, quibuscum bellum gerimus, *inimici*, quibuscum odia exercemus. Sed in hoc hodie homines facile errant, vernaculae linguae consuetudine decepti. Porro *fide reconciliatam gratiam* dixit Cic. ep. 3, 12. ERN. In loco Cic. citato non est *metum* sed *motum adhibere.* Bud. hic ita: *seu ne hostis metu reconciliationis adhibens.* Inde Rhen. effingebat: *seu hostis metu reconciliationi adnivens.* Satis ingeniose. Reg. Lall. *sed hostes metuere consolationes adhibent.* Gronovius

Digitized by Google

amicos habuit, et mox bello inter Duces delegit. A. V. 823
manſitque Celſo, velut fataliter, etiam pro Othone A. C. 70.
fides integra et infelix. Laeta primoribus civitatis, celebrata in vulgus Celſi ſalus, ne militibus quidem ingrata fuit, eandem virtutem admirantibus, cui iraſcebantur. Par inde exſultatio disparibus cauſſis 72
conſecuta, impetrato Tigellini exitio. Sophonius Tigellinus, obſcuris parentibus, foeda pueritia, impudica ſenecta, Praefecturam vigilum et Praetorii et alia praemia virtutum quia velocius erat vitiis adeptus, crudelitatem mox, deinde avaritiam et virilia ſcelera exercuit, corrupto ad omne facinus Nerone; quaedam ignaro auſus, ac poſtremo eiusdem deſertor ac proditor. Vnde non alium pertinacius ad poenam flagitavere, diverſo adfectu, quibus odium Neronis inerat, et quibus deſiderium. Apud Galbam T. Vinii potentia defenſus, praetexentis, *ſervatam ab eo filiam.* et haud dubie ſervave-

vius Freinshemium ſequitur. Bip. emendant: *ſed, ne hoſtis metueretur, conciliationes adhiberet.* Ceterum cum noſtro cf. hic Dio 64, 7.

Inter intimos] Sic edidit e MS. Agr. Ryckius, pro vulg. *intra.* Conſentit ed. pr. itaque et ipſe recepi. ERN. Bud. *intra.*

Fides integra et infelix] Acidalius corrigit *felix*, quia et a Vitellio veniam accepit et Conſulatum ſervavit, ut e 2, 60. patet. Sed *infelix*, quod omnes libri habent, referam huc, ut coactus fatis iniquis fuerit, transire ad amici hoſtem, perdiderit amicum, et ſperare ſive accipere coactus ſalutem ab hoſte. Mox bene Rhenanus (ex ingenio) correxit *primoribus.* MSS. et edd. vett. omnes *pro moribus.* ERN.

Eandem virtutem admirantibus] Eſt vera et notabilis gnome, atque eadem in Livii I. 5. de Camillo: *Sed ſeveritate imperii victi, eandem virtutem et oderant et mirabantur.* LIPS. Paullo poſt *quia* omnes ſcr. et edd. Vrſinus, Muretus etc. maluere *quae.* fruſtra. ERN. Bud. *quia.* et paullo ante *Praefecturam vigiliarum.*

Virilia ſcelera] Facinora audaciam virilis aetatis deſiderantia, ut caedes et ſimilia. Mox *ac proditor* abeſt ab MS. Reg. et ed. pr. quam Gruterus Romanam vocat. (non a Bud.) Sane Tigellinus deſeruit Neronem, non prodidit, niſi hoc ſenſu, quo dicitur prodere, pro deſerere. Sed conſuetudinem ſecutus eſſe potuit Tacitus, quae haec verba libenter coniunxit. Si tamen alius liber

 con-

A. V. 823. A. C. 70. vaverat, non clementia, quippe tot interfectis, sed effugio in futurum. quis pessimus quisque, diffidentia praesentium mutationem pavens, adversus publicum odium privatam gratiam praeparat; unde nulla innocentiae cura, sed vices impunitatis. Eo infensior populus, addita ad vetus Tigellini odium recenti T. Vinii invidia: concurrere e tota urbe in palatium ac fora, et, ubi plurima vulgi licentia, in circum ac theatra effusi, seditiosis vocibus obstrepere: donec Tigellinus, accepto apud Sinuessanas aquas supremae necessitatis nuntio, inter stupra

consentiret; facile proscriberem haec verba. ERN.

Sed effugio in futurum] Ed. pr. (et cod. Bud.) *effugium*. Non abhorret a Taciti more. Supra c. 44. *non honore Galbae, sed tradito Principibus more, monimentum ad praesens* etc. Mox Grutero suspecta verba *mutationem pavens*, tamquam a librariis orta: quia redundant. Hoc verum. Sed non propterea insititia verba sunt, ut alibi iam dixi. Nimis multa resecanda forent. ERN.

Praeparat: unde nulla innocentiae cura sed vitae impunitatis] Non mutant libri, nisi quod, *vices impunitatis*, habent. Totum locum lego: *privatam gratiam praeparatam it: nulla innocentiae cura, sed vice suae impunitatis*. Palmerii etiam coniectura haud improba: *privatam gratiam praeparat undeunde: nulla*, etc. *Undeunde* Latinis valet ὁπόθενοῦν. Quod autem ad sententiam, pulchra est et usu saepius probata. Ita Dio notat 48, 30. cum Menas praefectus Sex. Pompeii in mari *Helenum cepisset, libertum Caesari admodum carum, statim sine precio remissum. qui beneficium hoc multo ante apud Caesarem deponebat, et perfugium sibi, si res in fervet, apud eum praeparans.* LIPS. Alii aliter locum tentant. Antiqua lectio est *vices impunitatis*, quam et MS. Agr. edd. ante Rhen. omnes habent, et restituit bene Freinsh. Sensus est: ea res facit, ut homines non tam innocentia saluti suae consulere studeant, sed fiducia vicis sibi reddendae: ipsos impunitatem aliis impetrasse, sibi vicem reddituros, qui potentes essent, si qua mutatio ingruat. Bona et clara sententia. Rhenanus (e Bud.) edidit *vitae impunitatis*, quod est etiam in Guelf. et edd. inde a Rhenano omnibus usque ad Freinsh. Etiam alibi *vicis* mentio in hac re. A. 13, 29. *Impunitas vitae* simpliciter pro *scelerum*, non satis placet. ERN. Boxhorn. coniectabat *vitae et impunitatis*.

Seditiosis vocibus] Bud. *seditionis*.

Sinuessanas aquas] Male vulgo, *Sneſſanas*. Libri scripti docent et Plutarchus in hac ipsa re c. 2. Ἐπεμψεν οὖν ἐπ' αὐτὸν ὁ Ὄθων εἰς τοὺς περὶ Σινόεσσαν ἀγροὺς. Aquae autem eae inter salubres habitae. Plinius 31, 4. *In eadem Campaniae regione Sinuessanae aquae sterilitatem*

Digitized by Google

pra concubinarum et oscula et deformes moras, sectis novacula faucibus, infamem vitam foedavit etiam exitu sero et inhonesto. Per idem tempus expostulata ad supplicium Galvia Crispinilla variis frustrationibus, et adversa dissimulantis Principis fama, periculo exempta est: magistra libidinum Neronis, transgressa in Africam, ad instigandum in arma Clodium Macrum, famem populo Rom. haud obscure molita, totius postea civitatis gratiam obtinuit, Consulari matrimonio subnixa, et apud Galbam, Othonem, Vitellium inlaesa: mox potens pecunia et orbitate, quae bonis malisque temporibus

A. V. 823. A. C. 70. 73

tatem feminarum et insaniam virorum abolere creduntur. Et quia ad vitia muliebria: ideo in Martiali 11, 8. *Diceret hystericam se forsitan altera moecha In Sinuessano velle sedere sinu.* Sed et Claudius apud Tacitum 12, 66. *refovendis viribus mollitie caeli et salubritate aquarum, Sinuessam perrexit.* LIPS. Ed. pr. *Sumessanas aquas*, quod manus Lipsio antiquior correxit *Sinuessanas.* ERN. Bud. *Suessanas.*

Galvia Crispinilla] *Calvia* verius: an etiam, *ministra?* nec tamen illud damno. Ceterum haec Calvia a veste Sporo fuit et eius custos. Breviarium Dionis, in Nerone 63, 12. Χωρὶς δὲ, ὅ τε Πολύκλειτος καὶ Καλουΐα Κρισπινίλλα ἦγον, ἐπόρθουν, ἐσύλουν πάνθ' ὅσα ἐνεδέχετο· ἐκεῖνος μὲν ἐν τῇ Ῥώμῃ, αὕτη δὲ μετά τε τοῦ Νέρωνος καὶ μετὰ τῆς Σαβίνης τοῦ Σπόρου. Τήν τε γὰρ φυλακὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐπιτροπείαν τὴν περὶ ἐσθῆτα, καίπερ γυνὴ καὶ ἐπιφανὴς οὖσα, ἐπεπίστευτο, καὶ δι' αὐτῆς πάντες ἀπεδύοντο. Vides ex ea nota, quid feminae Calvia haec fuerit, et cur populo exosa. LIPS. *Galvia* MS. Guelf. (Bud.) edd. Puteol. seqq. Ed. pr. *Galliva.* Eadem *Crispinilla*, ut Guelf. (Bud.) ed. Rhen. sqq. at ceterae ante Rhen. *Crispilina*: male. ERN.

Ad instigandum in arma] Quae sc. pro Nerone ulciscendo caperet. Mox edidi *Populo Rom.* ut voluit Acidalius, ex ed. pr. Vulgo *populi R.* Sic etiam ante e MS. Agr. Ryckius (et Heins.) ERN. Bud. *Populi R.*

Consulari matrimonio innixa] MS. *subnixa.* Sed vulgatam praetulit Pichena. Ego vero alterum, quod sensu praegnantius, nam *subnixa* dicit pro superba, elata. Vt apud Silium Varro *Subnixus rapto plebeii muneris ostro.* GRON. Atque etiam alibi noster *subnixus cognationibus* et similia dixit, non uno loco. Itaque, cum idem sit in ed. pr. et MS. Agr. cum Ryckio recepi. (Bud. *innixa.*) Mox a MS. Bud. aberat *temporibus.* Rhenanus intelligebat hominibus. Non credo *bonis hominibus* dici, nec apud bonos viros ista aeque atque apud malos valere. Sed et bonis temporibus ista valuere, ut Augusti. V. Ann. 3, 25. et ibi Lipsius. ERN.

Cre-

A. V. 823. A. C. 70. 74 iuxta valent. Crebrae interim, et muliebribus blandimentis infectae, ab Othone ad Vitellium epistolae, offerebant *pecuniam et gratiam et quemcunque quietis locum prodigae vitae legisset.* Paria Vitellius ostentabat, primo mollius, stulta utrimque et indecora simulatione: mox, quasi rixantes, stupra et flagitia invicem obiectavere. neuter falso. Otho, revocatis, quos Galba miserat, legatis, rursus alios ad utrumque Germanicum exercitum et ad legionem Italicam easque, quae Lugduni agebant, copias, specie Senatus misit. Legati apud Vitellium remanere, promptius, quam ut retenti viderentur. Praetoriani, quos, per simulationem officii, legatis Otho adiunxerat, remissi, antequam legionibus miscerentur. Addit epistolas Fabius Valens, nomine Germanici exercitus, ad Praetorias et urbanas cohortes, de viribus partium magnificas et concordiam offerentes. Increpabat ultro, *quod tanto ante traditum*

Crebrae interim etc.] *Blanditmentis*, quod Rhen. (e Bud.) edidit, etiam ed. pr. non *blanditiis*. Mox *offerebant p. et g.* est a Rhen. (ex ingenio.) Sed MSS. (in his et Bud.) et edd. ante *offerebantur*, *pecuniam* etc. Pichena coniecit: *epistolae. Offerebat pecuniam*. Bene. V. ad 3, 81. ex quo loco hunc emendandum eum Pichena etiam I. Gronovius putabat. Forte etiam non male *Offerebantur pecunia et gratia*. Mox *ostentabat*, quod Ryckius (e cod. Agr.) pro *ostendebat* edidit, est et in ed. pr. et est Tacito usitatius. BRN. Bud. *ostendebat*.

Pecuniam et gratiam] Imo et societatem Imperii. Dio 64, 10.

Primo mollius] Bud. praemittit *Vocentiorum*, quod Rhen. forsan in *vacationem* mutandum coniiciebat. Credo, librarium per errorem in c. 66. recidisse.

Rursus alios] Recepi *alios*, quod MSS. (Bud.) Guelf. Oxon. Agr. edd. ante Rhen. omnes habent, et a Rhenano tacite omissum est. BRN.

Increpabat ultro] Sic edidi ex ed. pr. ut coniecerat Rhenanus. Ad *epistolas* retulere verbum librarii, ut ante. Similis lapsus 3, 81. Vulgo: *increpabant*. BRN. Sic et Bud.

Tanto ante] Maiora verba quam pro re. Nam intervallum sane, inter Vitellii Othonisque Imperium, exiguum. Iurarunt enim Germanici exercitus in Vitellii nomen Kalendis Ianuariis: at postridie Idus Galba caesus, et Princeps factus Otho. Ita pauci dies interfuerunt, et aut militum aut Taciti adsertio non usquequaque cauta. LIPS. Vitellium inferior exercitus postridie Kal. Ian. salutavit Imperatorem; superior III. Non. Ian. c. 5. 7.

Galba

Digitized by Google

tum Vitellio Imperium ad Othonem vertisset. Ita promissis simul ac minis tentabantur; *ut bello impares, in pace nihil amissuri,* neque ideo Praetorianorum fides mutata. Sed insidiatores ab Othone in Germaniam, a Vitellio in urbem missi, utrisque frustra fuit; Vitellianis inpune, per tantam hominum multitudinem, mutua ignorantia fallentibus: Othoniani, novitate vultus, omnibus invicem ignaris, prodebantur. Vitellius litteras ad Titianum, fratrem Othonis, composuit, *exitium ipsi filioque eius minitans, ni incolumes sibi mater ac liberi servarentur.* Et stetit domus utraque: sub Othone, incertum an metu: Vitellius victor clementiae gloriam tulit. Primus Othoni fiduciam addidit ex Illyrico nuntius, *iurasse in eum Dalmatiae ac Pannoniae et Moesiae legiones.* Idem ex Hispania adlatum: laudatusque per edictum Cluvius Rufus: et statim cognitum est, conversam ad Vitellium Hispaniam. Ne Aquitania quidem, quamquam a Iulio Cordo in verba Othonis obstricta, diu mansit. nusquam fides aut amor; metu ac necessitate huc illuc mutabantur. Eadem formido provinciam Narbonensem ad Vitellium vertit, facili transitu ad proximos et validiores. Longinquae provinciae, et quidquid armorum mari dirimitur, penes Othonem manebant: non partium studio; A. V. 823. A. C. 70. 75 76

Galba caesus XVIII Kal. Febr. c. 27. Eo adhuc vivo nuntius de Vitellio Romam adlatus. c. 14. et 50. Militi longum id spatium visum, quo alios praevenisset.

Omnibus invicem ignaris] Sic edidi e MS. Flor. edd. pr. Puteol. Beroald. Alc. Nec aliter sensus constat. Ignoti vultus prodidere, cum nemo alterum nosset invicem, eaque ignorantia suspecta esset. In Rhen. editionem (a. 1544.) *gnaris* venit, nescio utrum ipso volente, an casu: id ad omnes post editos libros propagatum. ERN. Bud. et Reg. Lall. item ed. Rhen. 1519. habent *ignaris*.

Ad Titianum fratrem] Edd. vett. (et c. Bud.) *Tutianum*. recte Rhen. edidit *Titianum* (ex ingenio.) ERN.

Ne Aq. quidem] Bud. nec. Sic et Agr. sed Flor. ne.

Iulio Cordo] Alciat. contra codd. volebat *Manilio Cordo*.

Et stetit domus utraque sub Othone] Tu vero interpunge, *stetit domus utraque. sub Othone incer-*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. studio; sed erat grande momentum in nomine urbis ac praetextu Senatus: et occuparat animos prior auditus. Iudaicum exercitum Vespasianus, Syriae legiones Mucianus sacramento Othonis adegere. Simul Aegyptus omnesque versae in Orientem provinciae nomine eius tenebantur. Idem Africae obsequium, initio a Carthagine orto. Neque exspectata Vipstani Aproniani, Proconsulis, auctoritate, Crescens, Neronis libertus (nam et hi malis temporibus partem se Reipublicae faciunt) epulum plebi, ob laetitiam recentis Imperii, obtulerat, et populus pleraque sine modo festinavit. Carthaginem ceterae civitates secutae. Sic distractis exercitibus 77

incertum an metu. LIPS. Grosslius distingui volebat *post Othone.* ERN.

Praetextu Senatus] Flor. *praetexto*, et mox c. 77. Id recepit I. Gronovius h. l. non altero; quod tamen fieri debebat, si unica Florentino libro fides. Scio etiam in aliis auctoribus neutrum occurrere. Vid. Oudend. ad Sueton. Caes. 30. ubi et hunc locum laudat. sed cum omnes alii scripti (in his Bud.) et edd. haberent *praetextu*: id servavi. De ceteris locis Taciti deinceps sigillatim videbimus. Nec, si in uno loco plures libri consentient, ad illum locum omnes conformari debent. Ceterum vid. ad c. 19. ERN.

Omnesque versae in Orientem] Credo germanum esse. aliquot tamen libri *omnesque versus Orientem.* LIPS. Vt MS. Pichenae, Agr. ed. pr. Ceteri libri vulgatum tenent. Etiam MS. Flor. *versam in or.* pro *versae.* Igitur hoc, ut elegantius quoque, praetuli. ERN. Bud. male *versus in Orientem.* Ad rem quod adtinet, extant numi Othonis cusi Antiochiae in Syria, itemque Alexandriae. Cf. Eckhel doctr. NN. vet. vol. 6. p. 307. et vol. 4. p. 56.

Vipstani Aproniani] Fragmentum fratrum Arvalium (apud Grut. p. 118.) ADFUERUNT. A. VITELLIUS. M. APONIUS. SATURNINUS. L. SALVIUS. OTHO. TITIANUS. SULPICIUS. CAMERINUS. C. VIPSTANUS. APRONIANUS. Iterum: ADSTANTIBUS. SULPICIO. CAMERINO. MAGISTRO. L. SALVIO. OTHONE. TITIANO. C. VIPSTANO. APRONIANO. Et saepius. GRON. MSS. Agr. Guelf. (Bud.) Edd. pr. Puteol, Beroald. Rhen. etc. *Vipsani*, quod esse pro *Vipstani* etiam alibi A. 14. 1. vidimus. Itaque cum Ryckio *Vipstani* recepimus. *Proconsulis* scr. et edd. omnes. ERN.

Partem se Reip. foceret] Interpretor. miscuerat se, velut et ipse inter curatores eius et administros. Ita supra, hoc libro: *Non Senatus et Equis modo, quis aliqua pars et cura Reip.* LIPS. Nempe legebatur tum: *nam in malis temp. etc.* Sic MS. (Bud.) Guelf. edd. inde a Puteol. omnes.

Digitized by Google

tibus ac provinciis, Vitellio quidem ad capessendam Principatus fortunam bello opus erat. Otho, ut in multa pace, munia Imperii obibat: quaedam ex dignitate Reipublicae, plerique contra decus ex praesenti usu properando. Consul cum Titiano fratre in Kalend. Martias ipse: proximos menses Verginio destinat, ut aliquod exercitui Germanico delinimentum. Iungitur Verginio Poppaeus Vopiscus, praetextu veteris amicitiae; plerique, Viennensium honori datum, interpretabantur. Ceteri Consulatus ex destinatione Neronis aut Galbae mansere, Caelio ac Flavio Sabinis in Iulias, Arrio Antonino et Mario Celso in Septembres: quorum honori ne Vitellius quidem victor intercessit. Sed Otho Pontifica- A. V. 823. A. C. 70.

nes. At MSS. Flor. Agr. ed. pr. *Nam et in malis - - faciunt.* unde Pichena fecit, quod nunc editur. ERN. Bud. *fecerat.*

Ceterae civitates] Bud. *multae* c. et mox *distractis eius exerc.*

Otho ut in m. pace] Recte monuit Freinsh. initium novae sententiae esse a verbis: *sic distractis.* In prim. ed. etiam est *et Otho.* Melius foret *at Otho:* quod etiam praecedens *quidem* videtur desiderare. ERN.

Ex praes. usu] Sic Rhen. e Bud. Legebatur prius *et pr. usu.*

Consul ipse] Nempe a XVIII. Kal. Febr. initioque imperii, more Imperatorum solenni, Consulatum cum principio Imperii coniungendi. Mox pro *proximos* Guelf. vitiose *proprios.* item *destinabat.* ERN. Bud. *proximos.* Idem a *Verginio* ad *iungitur* cuncta omittit, quod librarii peccatum male tuetur Rhenanus.

Pompeius Vopiscus] Sic MSS. et edd. omnes ante Lipsium, in cuius editione, tacito ipso, venit *Poppaeus*, atque inde ad sequentes, *Pompeius* restituit Ryckius. At Flor. habet *Poppaeus*, cuius auctoritate hoc nomen defendit I. Gronovius. Lipsius ex alio MS. reposuisse videtur. Nam Flor. lectiones tum nondum viderat, cum primum ederet Tacitum. Ex Var. cod. Lipsium id nominis hausisse Bipontini autumant. Bud. *Pompeius.*

Caelio ac Flavio Sab.] *Caelius* IC. de quo Pompon. D. d. de O. I. l. 2. §. 46. De *Flavio* v. d. 46. supra.

Arrio Antonino] MS. Agr. *Arrio*, ut ed. pr. MS. Guelf. *Archio*: e qua scriptura natum *Archio* edd. ceterarum ante Rhen. qui edidit e Bud. *Ario.* *Antonio* omnes vett. (et Bud.) Recte tamen a Lipsio editum *Antonino*: quod verum viri nomen est. Fuit avus Antonini Pii Imp. v. Ryck. ad h. l. *Antoninus* fuisse cognomen *Arriorum* praeclare docet etiam Vignolius ad column. Anton. Pii

c. 6.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. tus Auguratusque honoratis iam senibus cumulum dignitatis addidit: et recens ab exilio reversos nobiles adolescentulos avitis ac paternis Sacerdotiis, in solatium, recoluit. Redditus Cadio Rufo, Pedio Blaeso, Sevino Pomtino Senatorius locus, repetundarum crimínibus sub Claudio ac Nerone cecíderant. placuit ignoscentibus, verso nomine, quod avaritia fuerat, videri maiestatem: cuius tum odio
78 etiam bonae leges peribant. Eadem largitione civitatum quoque ac provinciarum animos adgressus,

Hispali-

c. 6. p. 89. f. ERN. Plin. ep. 4, 3 et 5, 10. Graeca *Arriῖ Antonini* carmina celebrat.

Honoratis iam senibus] Otho, inquit, *senibus* Patrum *iam honoratis* (qui summis olim scilicet essent honoribus functi aut fungendis designati) *addidit cumulum dignitatis.* quem illum? *Pontificatus Auguratusque*, quae duo vocabula plurativi numeri accusandi casu κατ' ἐπεξήγησιν, quam appositionem vulgo vocant, adhaerent, iunguntrurque τοῖς *dignitatis cumulum.* Iustin. 37, 2. *In eo bello Lysimachus, amissis ante variis casibus XV. liberis, non infrenue morieus, postremus domus suae ruinae cumulus accessit.* Et firmat planissime Plut. c. 1. Τοῖς ἀποδεδειγμένοις ὑπὸ Νέρωνος ἢ Γάλβα πᾶσιν ἐτήρησε τὰς ὑπατείας. ἱερωσύνας δὲ τοὺς μὲν ἡλικίαν προήκοντας ἢ δόξαν ἐκόσμησε. Haec, ne quem abducat Iac. Gutherii fiducia in suo, *honoratis iam insignibus.* de iure pontif. 1, 15. GRON. Mox Bud. male *aut recens.* Agr. *culmen dignitatis.*

Sevino Pomtina] Sic nomen hoc correximus. Edd. inde a Puteolano usque ad Lipsium *Pontio*, ut habet etiam Guelf. At Lipsius edidit *Promptino.* Ea est lectio cod. Flor. quae deinde ab omnibus servata est. Consonat cod. Agr. (Bud.) ed. pr. in quibus est *promtius.* Sed hodie satis constat, in has voces a librariis corruptum esse nomen *Pomtinus*, ut plane docet Cortius ad Sall. Catil. 45. ubi eaedem aberrationes in libris reperiuntur. Idem docet Drakenb. ad Liv. 2, 34. 4, 35. ut nullo modo hic poterimus haesitare. Praeterea etiam *pro* abest a MS. Flor. placeque I. Gronovio. ERN. Lipsius ex Farnes. *propriis* et Var. *Pomtios* confecit *Promtino.* Posset quoque legi *Pomptinio*, ut in lapid. Donianis, vel *Postinio*, ut in Gruterianis. Vtraque forma in codd. Cicer. ep. ad Att. 4, 16. occurrit. Cf. Ernesti ind. Cic. Τὸ *qui* habet Bud. Sed rectius abest. De *Cadio Rufo* v. 12, 22. Agr. *Candio.* De *Paedio Blaeso* 14, 18.

Quod avaritia fuerat, videri maiestatem] Otho Cadium Rufum, Pedium Blaesum, Sivinum Promptinum restituit, quasi tyrannica maiestatis lege perculsos, quo innocentibus iniuria facta videretur; ut plerisque, qui tum temporis essent ea lege postulati: non autem, ne provincialium animi offenderentur, ut Pichena suspicatur. Horum immo οὐ λόγος illi, οὐ δ' ἐμοὶ μέλει,

Digitized by Google

Hiſpalienſibus et Emeritenſibus familiarum adiectiones, Lingonibus univerſis civitatem Romanam, provinciae Baeticae Maurorum civitates dono dedit, nova iura Cappadociae, nova Africae, oſtentui magis, quam manſura. Inter quae, neceſſitate praeſentium rerum et inſtantibus curis excuſata, ne tum A. V. 823. A. C. 70.

μάτ. nam qui poterant non offendi, hoc mimo ſatis memores et gnari veterum dolorum? qui, ut veriſimile eſt, ipſi productos in ius fures et depeculatores nequiſſimos damnarant? Ergo, ut dixi, horum ille nullam rationem habuit: tantummodo ſuae et reſtituturum exiſtimationi conſultum voluit, ne ipſe indignos dignari, illi indigni potiri eo beneficio viderentur. GRON. *Maieſtatem* intellige *laeſam*.

Hiſpalienſibus] Sic (tacite) correxit Rhenanus. MSS. et edd. vett. *Hiſpanienſibus*. ERN. Sic et Bud. et Agr.

Familiarum adiectiones] Ita ſolent Romani coloniarum infrequentiae ſubvenire, nova familiarum aliquot adiectione, Livius 43, 17. *Poſtulantibus a Senatu Aquileienſium legatis, ut colonorum numerum augeret, mille et quingentae familiae ex SC. ſcriptae.* LIPS. Cf. et A. 13, 31.

Lingonibus univerſis] Latet hic omnino mendum. Primum enim, quis locus Lingonibus (Galliae ii ſunt) inter Hiſpaniae populos eſſe poteſt? Adde, quod Lingones iſti ipſi, primi et praecipui in Othonem hoſtes. Hi, qui Vitellium fovere; hi, qui milites turbidis colloquiis ad bellum impulere; hi, qui etiam nunc Othonis partes oppugnant viris, armis, equis. Vndę igitur iis praemium? Clare aliena et falſa ea vox: et cenſeam Hiſpaniae aliquam gentem reponendam: *Luſonas*, an *Illurconas?* an tale aliquod nomen, quod parum vicinum adhuc repperi corruptae voci. *Nec ſcire fas eſt omnia*, ait Lyricus. tu cogitabis. LIPS. Omnes libri in vulgaro conſentiunt. Nec rationes Lipſii ſatis graves videntur. Nam nulla neceſſitas eſt credendi, Hiſpanienſem populum hic a Tacito commemoratum: et potuerunt haec delinimenta Lingonibus, ut ſupra Germanico exercitui, obiici. V. Ryckius. ERN. Cum Lipſio faciunt Bip. putantque ſe in *Langobriga* Luſitaniae inveniſſe medelam, cuius incolae forſan *Longones* dicti. Coniectura perquam feita, cui favet Bud. *Langonibus*. Ceterum per civitatem Romanam hic ius Latii intelligendum, ut clarius de aliis A. 15, 32. H. 3, 55. Ryckius cenſet; improbante Spanhemio in orbe Romano c. 9. et 16.

Oſtentui magis] Sic MS. Guelf. ed. pr. Rhen. (e Bud.) et ſeqq. eſtque valde uſitatum Tacito verbum. At Puteol. Beroaldus *Oſtenta m. q. m.* Nifi clare tot libri *oſtentui* haberent, coniicerem *oſtentata magis*. Nam haud dubie reſpexit h. l. ad illud Virgil. Aen. 6, 869. *hunc tantum oſtendent terris Dii.* ERN. Bip. praeferunt *oſtenta*. parum intereſt. Mox Bud. *creditus* ſine *eſt*.

Interque neceſſitate praeſentium rerum et inſtantibus curis excuſata]

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. quidem inmemor amorum, statuas Poppaeae per Senatus consultum reposuit. Creditus est etiam de celebranda Neronis memoria agitavisse, spe vulgum adliciendi. et fuere, qui imagines Neronis proponerent: atque etiam Othoni quibusdam diebus populus et miles, tamquam nobilitatem ac decus adstruerent, NERONI OTHONI adclamavit. Ipse in suspenso tenuit, vetandi metu, vel adgnoscendi pudore.

79 Conversis ad civile bellum animis, externa sine cura habebantur. Eo audentius Rhoxolani, Sarmatica gens, priore hieme caesis duabus cohortibus, magna spe ad Moesiam inruperant: novem millia equitum,

sata] Sic MSS. Flor. Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. ut *excusata* referatur ad *inter*: aut potius ad *inter quae*, quod est in ed. pr. Rhen. (e Bud.) sq. At quia in Bud. cod. fuit *excusatus*, Rhenanus edidit *excusatis*, quod expressum est usque ad Lipsium. *Excusatus* habet etiam MS. Agr. ed. pr. quod ipsum quoque ferri posset. Homines eum vulgo excusabant, cum ista faceret, necessitate et curis. etc. ERN.

Et fuere, qui imagines Neronis praeponerent] Plinius 35, 4. *Princeps tabulam pictam praelii, quo Carthaginienses et Hieronem in Sicilia devicerat, proposuit in latere Curiae Hostiliae.* Suet. Cal. 41. *Huiusmodi vectigalibus indictis neque propositis.* GRON. *Proponerent* MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. edd. pr. Put. At in ed. Beroaldi irrepsit *praeponerent*: Rhenanus (ex ingenio) *reponerent* maluit, aliique. *Proponerent* verum est. In locis publicis iniussi posuere imagines Neronis. ERN.

Othoni quibusdam diebus] Quibus diebus? et cur hoc ita ἀορίστως? Fortasse *Quinquatruum diebus*: quod scriptum initialibus modo litteris fuit. LIPS. Heinf. tentabat *iisdem diebus*, *iisdem ludi diebus*.

Cognoscendi pudore] Malim, *agnoscendi*. LIPS. Sic e Flor. reposuit Pichena. sic et ed. pr. ERN. Bud. *cognoscendi*. Idem *metu*, unde Rhen. *metu* - - *pudore*, quod Lipsius aliique recepere. prius legebatur *metum* . . *pudorem*.

Magna spe ad Moesiam irruperant] *Ad Moesiam* omnes scr. et edd. Post *et ferocia* edd. omnes ante Rhen. is (e Bud.) edidit *ex*. sic et Guelf. Similiter c. 77. pro *et praesenti usu* recte editum *ex pr. usu*. Sed post *irruperant* non debet esse punctum, sed minor distinctio, ut in Guelf. Sarmatae irruperant, novem millia, et caussae irruptionis ferocia, ut ab initio, et successus superioris hiemis. Paullo post omnes libri *tertia legio*, eamque in Moesia fuisse patet ex H. 2, 74. Savillius frustra conlicit *tres legiones*, quia tres Legati Consularia ornamenta accepisse dicuntur. Tot legiones in Moesia tum fuisse, verum est, vid. Suet. Vesp. c. 6. sed non omnes contra novem millia barbarorum cum auxiliis ductae. Vna legio cum suis auxiliis

Digitized by Google

equitum, ferociora successu et praedae magis quam pugnae intenta. Igitur vagos et incuriosos tertia legio, adiunctis auxiliis, repente invasit. apud Romanos omnia proelio apta: Sarmatae, dispersi cupidine praedae, aut graves onere sarcinarum, et lubrico itinerum adempta equorum pernicitate, velut vincti caedebantur. Namque mirum dictu, ut sit omnis Sarmatarum virtus velut extra ipsos. nihil ad pedestrem pugnam tam ignavum et ubi per turmas advenere, vix ulla acies obstiterit. Sed tum humido die et soluto gelu neque conti, neque gladii, quos praelongos utraque manu regunt, usui, lapsantibus equis et cataphractarum pondere. Id Principibus et nobilissimo cuique tegmen, ferreis laminis aut praeduro corio consertum; ut adversus ictus impenetrabile, ita impetu hostium provolutis inhabile ad resurgendum. simul altitudine et mollitia nivis hauriebantur. Romanus miles facili lorica et A. V. 823. A. C. 70.

auxilii sufficiebat. Honos tamen cum Legatis omnibus communicatus. ERN. Cod. Agr. *et ferociora successu et.* Hoc Bip. omissa priori copula recepere, recte, ut puto, quos sequor. Ern. posuerat vulgarum *ex ferocia et successu.* Contra Acid. iam emendarat *ferocia ex succ.* Sed comparativo simili modo utitur noster infra 4, 28.

Dispersi cupidine, aut g. o. f.] Sic edidit Freinsh. cum ante *aut* esset post *dispersi.* (Sic et in Rud.) I. Gronovius veterem ordinem restituit ac defendit. Eius rationes mihi non satis faciunt, quas inspiciat, qui volet. Freinshemium verum vidisse puto, cum I. F. Gronovio et aliis, qui eius correctionem secuti sunt. ERN. Iam Acidalius *vel aut* ante *graves* locaverat.

Virtus velut extra ipsos] Nempe in pernicitate equorum, non in animo et corporis robore, ut hodie fere in tormentis bellicis. Videtur ductum a Stoicis, qui negabant *extrinsecus* esse debere bene vivendi rationes. ERN.

Advenere] Heins. volebat *adfluere*, ut A. 2, 21. Mox Agr. *tegimen*, ut l. hoc cit.

Praeduro corio.] Sic MSS. et edd. omnes. Lipsius de Mil. Rom. 3, 6. coniecit *cornu*, quia sic nonnulli de Sarmatis tradidere, sed sine caussa, ut recte iudicat I. Gronovius. ERN. Cum Lipsio facit Fabrettus ad col. Trai. c. 4. p. 111.

R. miles facili lorica] MS. Flor. *facilis lorica*, quod non adeo spernendum. Ryckius laudat ex nostro bene: *sagulo leves.* Facilis loricae est habilis sine pondere, non molesta gestanti militi. ERN.

Ibi

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. et missili pilo aut lanceis adsultans, ubi res poscerent, levi gladio inermem Sarmatam (neque enim defendi scuto mos est) comminus fodiebat: donec pauci, qui proelio superfuerant, paludibus abderentur. ibi saevitia hiemis et vi vulnerum absumpti. Postquam id Romae compertum, M. Aponius, Moesiam obtinens, triumphali statua, Fulvius Aurelius et Iulianus Titius ac Numisius Lupus, Legati legionum, Consularibus ornamentis donantur: laeto Othone et gloriam in se trahente, *tamquam et ipse felix bello, et suis Ducibus suisque exercitibus Rempublicam auxisset.* Parvo interim initio, unde nihil timebatur, orta seditio prope urbi excidio fuit. Septimam decimam cohortem, e colonia Ostiensi in urbem

Ibi saevitia, hic miseria] Mutilus locus, aut corruptus. Mihi ex sententia videtur: *ibi saevitia hiemis, hi miseria vulnerum absumpti.* Iunctim enim cum prioribus legenda. et reliqui confugerunt, inquit, ad paludes: quorum alii frigoris vi, alii iam laesi, cum nemo curaret, misere tabe et pure vulnerum perierunt. LIPS. Vetus lectio, etiam Guelf. et ed. pr. est, *ibi saevitia, hic misericordia vulnerum.* Pro eo Rhen. dedit *miseria vulnerum:* in quo miseria bene exprimit Graecorum τραλαιπωρίαν. Quod nunc editur, est e correctione Mureti admodum verosimili, quam primus recepit Freinsh. Ryckius e suo cod. edidit, *ubi saevitia hiemis et dolore vulnerum absumti.* In Mureti correctione suspectum esse possit, quod terminationis *cordia* nulla ratio habetur. An fuit *et incuria vulnerum?* cum curare vulnera non possent, inopia fomentorum et remediorum. Et *incuriam* sic dici vel lexica docent, Cicer. Prov. Conf. c. 3. *milites - - incuria, fame, morbo, vastitate absumti.* ERN. Mureto recte plaudunt Pichena et Acidalius. Ernesti coniectura placet Lallemando. In Bud. est *mia.*

M. Aponius] Caga. *Saturninus.* Cf. infra 2, 85, et fragm. Fratrum Arval. ad c. 76. Supra *Iulianus Titius* 2, 85. *Titius Iul.* inde Ryckio *Tertius Iulius Iulianus.* Legati legionum Vegetio 2, 9. *Praefecti legionis* dicuntur, agebant vices Legati Imp. in legione. Sed cf. not. ad c. 82.

Septimam dec. cohortem] Plures Ostiae cohortes, ut Puteolis, quae numerarentur, ut legiones, et inde nomen acciperent. Male Phil. a Turre ad Inscr. M. Aquilii c. 4. hinc septimam decimam legionem facit, notatus a Burmanno ad Suet. Oth. c. 8. ubi et de disidio Taciti et Suetonii in hac re agitur. ERN.

Colonia Hostiensi] Seito; eam illic perpetuam stationem habuisse ex decreto Claudii. Suet. Claud. 25. *Puteolis et Hostiae singulas cohortes, ad arcendos incendiorum casus collocavit.* LIPS. Prae-

Digitized by Google

urbem acciri Otho iusserat: armandae eius cura Vario Crispino, Tribuno e Praetorianis, data. Is, quo magis vacuus, quietis castris, iussa exsequeretur, vehicula cohortis, incipiente nocte, onerari, aperto armamentario, iubet. tempus in suspicionem; caussa in crimen; adfectatio quietis in tumultum evaluit: et visa inter temulentos arma cupidinem sui movere. Fremit miles, et Tribunos Centurionesque *proditionis* arguit *tamquam familiae Senatorum ad pernitiem Othonis armarentur:* pars ignari et vino graves: pessimus quisque in occasionem praedarum: vulgus, ut mos est, cuiuscunque motus novi cupidum. et obsequia meliorum nox abstulerat. resistentem seditioni Tribunum et severissimos Centurionum obtruncant. rapta arma, nudati gla- A. V. 823. A. C. 70.

Praepositionem deleverat (cum Bud.) Rhenanus, reposuit Pichena e Fl. Est et in Guelf. (Agr.) ed. pr. ERN.

Quietis castris] Quia vigiliae iam tunc constituuntur, et omnes in contuberniis, exceptis Vigilibus. LIPS. Mox *evalnit* omnes libri, nec tentandum aliquid. Ed. pr. *affectio*, omissa media syllaba. ERN. *Evalescere* sic quoque A. 14, 58. Male ergo Vrsinus *evadit*.

Visa inter tem. arma] Is affectus Homero exprimitur, in Odyssea π, 292. ubi Vlysses Telemachum monet amovenda arma a procis, et caussam dat:

Μήτως οἰνωθέντες, ἔριν στήσαντες ἐν ὑμῖν,
Ἀλλήλους τρώσητε.

Et caussae caussam v. 294.

—— Αὐτὸς γὰρ ἐφέλκεται ἄνδρα φίδηρος.

LIPS. *Familias Senatorum* de servis intelligendos, tironum caussa monemus. ERN.

Pars ignari et vino graves] Primum haec non divellenda a praecedentibus erant maiore interpunctione, quibuscum cohaerent. Itaque minorem fecimus, qualis in MS. Guelf. Sed idem codex edd. Put. Ber. *ignavi*, male. Ed. pr. *ignari*, quod restituit Rhen. (e Bud.) Post *cuiuscunque* recte reddidit Ryckius pro *cuiusque* e Flor. Agr. edd. ante Rhen. (qui *cuiusque* e Bud.) Consentit Guelf. ed. pr. ERN.

Vino graves] Quippe in caena iam, aut potius a caena. Vbi autem es, vetus disciplina? Sed vero haec castra urbana et cum urbis vitiis. LIPS.

Severissimum Centurionum] Vatic. *severissimos*, et Plut. c. 3. ἑκατοντάρχας δύο interfectos scribit. Noster tamen etiam infra c. 83. de uno tantum: *Vnus alterve perditus ac temulentus, Centurionis ac Tribuni sanguine manus imbuet?* Itaque placeat magis hic legi, et *severissimum Centurionem*, ut proprium nomen expresserit interfecti. aut certe in altero Taciti loco *Centurionum ac Tribuni*, scribendum erit. LIPS. *Severissimos Centurio-*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 81 gladii, insidentes equis urbem ac palatium petunt. Erat Othoni celebre convivium, primoribus feminis virisque: qui trepidi, fortuitusne militum furor, an dolus Imperatoris, manere ac deprehendi, an fugere et dispergi, periculosius foret; modo constantiam simulare, modo formidine detegi, simul Othonis vultum intueri. utque evenit, inclinatis ad suspicionem mentibus, cum timeret Otho, timebatur. Sed haud secus discrimine Senatus, quam suo territus, et Praefectos Praetorii ad mitigandas militum iras statim miserat, et *abire propere omnes e convivio* iussit. Tum vero passim Magistratus, projectis insignibus, vitata comitum et servorum frequentia, senes feminaeque, per tenebras, diversa urbis itinera, rari domos, plurimi amicorum tecta, et, ut cuique humillimus cliens, incertas latebras 82 petivere. Militum impetus ne foribus quidem palatii coercitus, quo minus convivium inrumperent, *ostendi sibi Othonem* expostulantes: vulnerato Iulio Martiale, Tribuno, et Vitellio Saturnino, Praefecto legionis, dum ruentibus obsistunt. Utique arma

vissum etiam Flor. Guelf. ed. pr. ceteraeque ante Rhen. (qui sic etiam e Bud.) idque restituit Pichena. Consentiunt Suet. et Plut. EDM.

Modo constantiam etc.] *Modo* abest a MS. Oxon. Vid. ad 3, 83. et Gron. fil. ad h. l. EDM. Bud. habet.

Praefecto legionis] Apud Tacitum nuspiam Praefectos leg. occurrere, vere monet Savilius. At saepe occurrunt in inscriptionibus antiquis apud Gruterum et alios: estque de iis caput ap. Vegetium 2, 9. At non negandum, hunc unum locum esse in antiquioribus, ubi id nomen occurrat. Sunt, qui Tribunum intelligant. male. nam differre h. l. a Tribuno distinguitur. E Vegetii loco patet, fuisse eundem, qui alias *Legatus legionis* vocatur a Tacito et Suetonio. Nam medius est inter Legatos Imperatoris, qui pluribus legionibus praesunt, et Tribunos, qui ei cum Centurionibus ceterisque militibus subesse dicuntur a Vegetio. Et, quae Legato legionis tribuuntur apud nostrum A. 1, 44. ut iudicium exerceat et poenas reorum militum, idem tribuitur Praefecto legionis ap. Vegetium l. c. Sed cum Taciti aetate, atque aliquandiu post *Legati legionis* nomen manserit, ut patet e Suetonio et aliis, suspicio esse potest, *Praefectum legionis* deberi librario, qui nomen recentius et notius substituit, sive, cum nota-

Digitized by Google

arma et minae, modo in Centuriones Tribunosque, modo in Senatum universum: lymphatis caeco pavore animis, et, quia neminem unum destinare irae poterant, licentiam in omnes poscentibus, donec Otho, contra decus Imperii, thoro insistens, precibus et lacrymis aegre cohibuit: rediernntque in castra inviti, neque innocentes. Postera die, velut capta urbe, clausae domus: rarus per vias populus; moesta plebs; deiecti in terram militum vultus, ac plus tristitiae, quam poenitentiae. Manipulatim adlocuti sunt Licinius Proculus et Plotius Firmus, Praefecti, ex suo quisque ingenio mitius aut horridius. Finis sermonis in eo, ut quina millia nummum singulis militibus numerarentur. Tum Otho ingredi castra ausus. atque illum Tribuni Centurionesque circumsistunt, abiectis militiae insignibus, *otium et salutem* flagitantes. Sensit invidiam miles, et compositus in obsequium, *auctores seditionis ad supplicium* ultro postulabat. Otho, quamquam turbidis rebus et diversis militum animis, cum optimus quisque *remedium praesentis licentiae* posceret; vulgus et plures, seditionibus et ambitioso Imperio

A. V. 823. A. C. 70.

83

notatum esset interlineari glossa, aut in margine eundem esse, qui Praefectus legionis dicatur, id verbum in textum deinde venisse. Antiquissimam huius honoris mentionem ego quidem reperi in inscr. ap. Gruter. p. 465. 2. quae ad M. Aurelii Antonini tempora pertinet. De Praefectis legionum egit Pancirollus ad Notit. Dign. Imp. c. 36. p. m. 64. Sed parum accurate, ut et Stewechius ad Veget. l. c. Fortasse verum est *Praef. legioni*, ut ap. Suet. Tit. 4. *legioni Praepositus*: ubi etiam genitivus in MS. Menm. ut non sit nomen honoris ac muneris usitatum. ERN.

Abiectis militiae insignibus] h. e. pugione et vite. de vite A. 1, 23. traditur. ERN.

Otho, quamquam] Fruſtra in verbo *quamquam* haeret Freinshemius, quod omnes libri exhibent, nec abesse potest. Consequens est: *sed* (pro *tamen*) anxius discrimine urbis, tandem orationem habuit sequentem. ERN. Freinsh. legendum putabat *quoque*.

Ambitioso Imperio laeti] h. e. in quo Princeps ambitione uteretur, quae est in captanda militum vulgique benevolentia et gratia. Sueton. Aug. c. 42. *ut salubrem magis, quam ambitiosum Principem scires.* Mox *subita modestia*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. perio laeti, per turbas et raptus facilius ad civile bellum inpellerentur: simul reputans, non posse Principatum, scelere quaesitum, subita modestia et prisca gravitate retineri: sed discrimine urbis, et periculo Senatus anxius, postremo ita disseruit: *Neque ut adfectus vestros in amorem mei accenderem, commilitones, neque ut animum ad virtutem cohortarer (utraque enim egregie supersunt) sed veni postulaturus a vobis temperamentum vestrae fortitudinis, et erga me modum caritatis. Tumultus proximi initium, non cupiditate vel odio, quae multos exercitus in discordiam egere, ac ne detrectatione quidem aut formidine periculorum: nimia pietas vestra, acrius quam consideratius, excitavit. Nam saepe honestas rerum caussas, ni iudicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur. Imus ad bellum. num omnes nuntios palam*

destia est studium et cura legum disciplinae servandae, eiusque adeo exactio, qua statim ab initio uteretur, sive repente et praeter opinionem hominum. Sic *subita benignitas* apud Phaedrum 1, 23. ubi v. Burm. ERN. Et *subita largitas* ap. Ter. Ad. 5, 9, 28.

Vt animum ad] Bud. *ut ad animum*. Sic et Agr. a 1. m. Id Rhen. exponit *ad fortitudinem*.

Tumultus proximi initium etc.] Etsi possum aliquam verborum structuram reperire: tamen durior est, quam ut nihil vitii esse putem. *Nimia pietas vestra acrius quam consideratius excitavit initium tumultus proximi*. Bene. Sed cetera: *non cupiditate vel odio* etc. huic sententiae sive nimiae pietati non conveniunt. Igitur feci colon post *periculorum*, ut (voluit Acidal. et) est in ed. pr. quae etiam habet *sed nimia pietas*: quod tamen non probo, sed sine illo *sed* efficaciorem orationem credo. Sed ita *initium tum. prox.* non habet verbum, ad quod referatur. Ei incommodo duobus modis mederi licet; vel, ut post *periculorum* excidisse dicamus *ortum*, (hoc placet Lallemando) aut ante *cupiditate* praepositionem *a*, quae ante istam literam saepe excidit in libris, intelligamusque *est*; vel ut e sequente verbo ἀπὸ κοινοῦ intelligamus *excitatum est*: quod fortasse lenius videbitur. Ceterum *cupiditate* est etiam in Guelf. (et Bud.) quod e Flor. lectione *cupidite* dedit Pich.) ed. Put. At (c. Agr.) edd. pr. Ber. (Rhen.) sqq. *cupidine*. Pro *detrectatione* cod. Guelf. ed. pr. *detractione*, ut in aliis libris. Videtur fuisse *detractatione*: de qua scriptura vid. Drakenb. ad Liv. 34, 15. et quos ibi laudat. Add. ad A. 11, 11. ERN. Bud. *detractatione*.

Num omnes nuntios] *Num* edd. pr. Rhen. (e Bud.) seqq. MS. Guelf. a man. s. Fuit ante *non*,

palam audiri, omnia consilia cunctis praesentibus tractari, ratio rerum aut occasionum velocitas patitur? tam nescire quaedam milites, quam scire, oportet. Ita se Ducum auctoritas, sic rigor disciplinae habet, ut multa etiam Centuriones Tribunosque tantum iuberi expediat. Si, ubi iubeantur, quaerere singulis liceat, pereunte obsequio etiam imperium intercidit. An et illic nocte intempesta rapientur arma? unus alterve perditus ac temulentus (neque enim plures consternatione proxima insanisse crediderim) Centurionis ac Tribuni sanguine manus inbuet? Imperatoris sui tentorium inrumpet? Vos quidem istud pro me: sed in discursu ac tenebris et rerum omnium confusione patefieri occasio etiam adversus me potest. Si Vitellio et satellitibus eius eligendi facultas detur, quem nobis animum, quas mentes inprecentur, quid aliud, quam

A. V. 823. A. C. 70.

84

non, ut in edd. Put. Ber. Illud melius puto. ERN. Freinsh. praeferebat *non*.

Vt multa per Centuriones] Liber Hispanus *ut multa Centuriones Tribunosque*, omissa vocula. Verissime. Nam ea Othonis mens est, ut velit quaedam imperia Centurionibus tantum Tribunisque indicari: non in milites spargi. Flor. liber habet, *Multa etiam Centuriones*: optime. LIPS. Florentino congruunt MSS. (Bud.) Agr. Guelf. edd. pr. Put. Ber. At Rhen. (cum Bud.) omisit *etiam*, quod restituit Pichena. Lipsius fluctuavit. Sed tamen et ultima ed. Rhenanum sequitur. ERN. Receptam lectionem tuentur Acid. et Gruterus.

Si ubi iubeantur] MSS. Flor. (Reg. Lall.) Guelf. a m. s. ed. pr. *sicubi*. Ryckius e cod. Agr. dedit *si cur*. ERN. Bud. *si ubi*.

Perditus ac temulentus] Puto, *percitus*. Nam ad instinctum quemdam et *insaniam* (ita statim) refert. LIPS. Bud. *alterne*.

Vos quidem istud pro me] Sc. fecistis. *Istud* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. Agr. vett. edd. ante Rhenanum. Recte restituit Ryckius. At Rhen. dedit *istuc*. sc. irrupistis. ERN. In Rhen. editione potius operarum vitio legi *istuc* putarim; nihil enim notavit.

Si Vitellio et satellitibus eius] Haec ipsa movendi ratio ab hostium affectu et voto, usurpata decenter Homero: Iliad. α, 255.

Ἦ κεν γνηθήσαι Πρίαμος,
Πριάμοιό τε παῖδες,
Ἄλλοί τε Τρῶες μέγα κεν κεχαροίατο θυμῷ,
Εἰ σφῶϊν τάδε πάντα πυθοίατο μαρναμένοιϊν.

Et cur non ab illo uberi eloquentiae et sapientiae fonte sit hic rivus? LIPS.

Nobis] Rhen. malit *vobis*, sed non necesse. Oratorio artificio utitur Princeps.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *quam seditionem et discordiam, optabunt? ne miles Centurioni, ne Centurio Tribuno obsequatur. hinc confusi, peditesque equitesque, in exitium ruamus. Parendo potius, commilitones, quam imperia Ducum sciscitando, res militares continentur. et fortissimus in ipso discrimine exercitus est, qui ante discrimen quietissimus. Vobis arma et animus sit: mihi consilium et virtutis vestrae regimen relinquite. Paucorum culpa fuit, duorum poena erit. ceteri abolete memoriam foedissimae noctis. nec illas adversus Senatum voces ullus unquam exercitus audiat. Caput Imperii, et decora omnium provinciarum, ad poenam vocare, non hercle illi, quos cum maximus Vitellius in nos ciet, Germani audeant. Vili ne Italiae alumni,*

Parendo potius] Hic et aliis locis in hac oratione Tacitus ob oculos habuit orationem Paulli ad milites ap. Liv. 44, 34. ERN.

Fortissimus in ipso discrimine] Verissima gnome, quae veteri Graecorum dicto firmatur apud Eustathium, Θρασὺς πρὸ ἔργου, ἐκ πολλοῦ κακός. Aristoteles etiam apte in Nicom. 3, 10. Καὶ οἱ μὲν θρασεῖς, προπετεῖς καὶ βουλόμενοι πρὸ τῶν κινδύνων κινδυνεύειν, ἐν αὐτοῖς δὲ ἀφίστανται· οἱ δὲ ἀνδρεῖοι, ἐν τοῖς ἔργοις ὀξεῖς, πρότερον δὲ ἡσύχιοι. Quem locum, nihil absurdum, Tacitum adspexisse et expressisse. Sed et Homerus Graecos semper quietos et tacitos facit ante pugnam: Il. β, 8.

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί.

Iliad. δ, 429.

— Οἱ δ' ἄλλοι ἀνὴν ἴσαν
(οὐδέ κε φαίης
Τόσσον λαὸν ἕπεσθαι ἔχοντ' ἐν στήθεσιν αὐδήν)
Σιγῇ δεδιότες σημάντορας.

Talis et Livianus Manlius, qui nulla voce aut minis in Gallum ibat 7, 10. *sed pectus, animorum iraeque tacitae plenum, omnem ferociam in discrimen ipsum certaminis distulerat.* LIPS.

Nec illas] Sic ed. pr. nisi quod vitiose *illas* pro *illas*, Rhenanus seqq. Contra *ne illas* MS. Guelf. edd. ceterae ante Rhen. Illud mellius. coniunctum est enim cum antecedentibus. ERN. Rhen. e Bud. *nec illas.*

Vitellius in nos ciet] Locum ab aliis foede interpolatum e Vaticano restitui, religiose servata eius scriptura: nisi quod *audent* feci, ex *audiant*. Ne Germani quidem, inquit, illi barbari: quos nunc Vitellius in nos concitat, audeant ad poenam amplissimum ordinem deposcere: nedum vos Romana suboles. non etiam spreverim scribere cum Hispano codice, *quis cum maxime*: id est, quis comitatus maxime Vitellius in nos movet. LIPS. Lipsii correctionem firmat Flor. Guelf. Ante Lipsium erat *quibus* et *audiant*. (Sic et Bud.) Ed. pr. corruptius: *nec illos, quibus cum maxime. Ignosci ut Germani audiant.*

Digitized by Google

mus, et Romana vere inventus, ad sanguinem et eundem deposcerent ordinem, cuius splendore et gloria sordes et obscuritatem Vitellianarum partium praestringimus? Nationes aliquas occupavit Vitellius, imaginem quandam exercitus habet: Senatus nobiscum est. Sic fit, ut hinc Respublica, inde hostes Reipublicae constiterint. Quid? vos pulcherrimam hanc urbem domibus et tectis et congestu lapidum stare creditis? Muta ista et inanima intercidere ac reparari promiscua sunt: aeternitas rerum et pax gentium et mea cum vestra salus incolumitate Senatus firmatur. Hunc auspicato a parente et conditore urbis nostrae institutum, et a Regibus usque ad Principes continuum et immortalem, sicut a maioribus accepimus, sic posteris tradamus. Nam, ut ex vobis Senatores, ita ex Senatoribus Principes nascuntur. Ea 85

A. V. 823. A. C. 70.

diant. Mox *deposcerent* MSS. Flor. Bud. Guelf. edd. pr. Rhen. sqq. At Puteol. Ber. *reposcerent*. Illud verum est, et verbum proprium in hac re. Rhenanus malit *deposcent*. Frustra. sensus est: si vos vere Romani essetis, an deposceretis etc. ERN. Teste Iac. Gronovio Flor. habet *depoposcerint*. Bud. *depoposcerent*. Istud recepit Gron.

Vitellianarum partium perstringimus] Lege *praestringimus*. i. e. habetamus, obumbramus. At recte mox: *perstringendos malcendoque animos*. Hoc enim quod Persius 1, 107. *mordaci radere vero*. GRON. Verissime. ERN. Bud. *perstringimus*. Verum cum Gron. omnes interpretes consentiunt, legendum *praestringimus*. Quidni ergo recipiamus?

Domibus et tectis] Tale Augustus in Dione, oratione ad populum 56, 5. Ἄνθρωποι γάρ μου πόλις ἐστὶν, οὐκ οἰκίαι, οὐδὲ στοαὶ, οὐδ' ἄγορα ἀνδρῶν κενή. LIPS. Camillus apud Liv. 5, 54. *Ades in superficie tignisque caritas nobis patriae pendet?* ERN.

Promiscua possunt] Bud. (et Agr.) codex, *promiscua sunt*: itemque Flor. in quo *promisca sunt*. quod helleniſmo quodam retineri posse, imo debere, assentior Rhenano. Sed velim amplius, *inanima*, rescribi, paullo ante. LIPS. Firmat *promiscua sunt* ed. pr. recepit Freinsh. cum altero *inanima* pro *inania*. ERN. Quod ad Flor. lectionem, notat Pichena, in quibusdam codicibus antiquis semper legi *promiscus, a, um*. Apud Plautum quoque et Gellium passim sic. *Muta atque inanima* simili modo iungit Cic. in Verr. 5, 67.

Aeternitas rerum] Intellige Rempublicam Romanam. *Pax* MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. Rhen. sqq. *Pars* Puteol. Beroald. vitiose. ERN.

Et

A. V. 823. A. C. 70. oratio ad perstringendos mulcendosque militum animos, et severitatis modus (neque enim in plures, quam in duos animadverti iusserat) grate accepta, compositique ad praesens, qui coerceri non poterant. Non tamen quies urbi redierat: strepitus telorum et facies belli erat: militibus, ut nihil in commune turbantibus, ita sparsis per domos, occulto habitu, et maligna cura in omnes, quos nobilitas aut opes aut aliqua insignis claritudo rumoribus obiecerat. Vitellianos quoque milites venisse in urbem ad studia partium noscenda, plerique credebant. Vnde plena omnia suspicionum, et vix secreta domuum sine formidine. Sed plurimum trepidationis in publico. Vt quemque nuntium fama adtulisset, animum vultumque conversi, ne diffidere dubiis

Et oratio] Guelf. a m. pr. Rhen. (e Bud.) sqq. At edd. ante Rhen. omnes, MS. Agr. *ea*, ut Mureto placuit. ERN. Brot. et Bip. recte recepere, restitui et ipse.

Non tamen quies urbis] Lectionem hanc et distinctionem a libris priscis non potui, quin anteferrem vulgatae, aut coniecturis aliorum parum firmis. LIPS. Sic et Guelf. (Bud.) edd. ante Rhen. omnes. Hic (ex ingenio) edidit: *non tamen quies urbi. Sed erat str. t.* et sic editum usque ad Lipsium. item *et* pro *erat*, quod exhibet etiam Flor. (et Bud.) exprimitque etiam I. Gron. ERN.

Militibus sparsis per domos] Turbarunt me verba, quae iam capio. Significat enim, milites in plebeia aut pacata veste, sine gladiis, domos perlustrasse, sermones excepisse adversus Principem, aut statum praesentem. Arrianus eum morem mihi suggerit Diss. Epicteti 4, 13. Οὕτω καὶ ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν ἐν Ῥώμῃ οἱ προπετεῖς λαμβάνονται. Παρακεκάθικέ σοι στρατιώτης ἐν σχήματι ἰδιωτικῷ, καὶ ἀρξάμενος κακῶς λέγειν τὸν Καίσαρα, εἶτα σὺ ὥσπερ ἐνέσχυρον παρ' αὐτοῦ λαβὼν τῆς πίστεως τὸ αὐτὸν τῆς λοιδορίας κατῆρχθαι, λέγεις καὶ αὐτὸς ὅσα φρονεῖς. Εἶτα δεθεὶς, ἀπάγῃ. Et hoc fine praesertim milites, qui frumentarii dicti. De quo alias. LIPS.

Animo vultuque conversis] Bene Rhen. (e Bud.) *animum vultumque*; male *conversi*. nam alterum prorsus postulat series orationis, in qua intelligitur verbum substantivum, quasi esset: *Sed plurimum trepidationis in publico erat conversis animum vultumque, ut quemque nuntium, fama attulisset.* GRON. *Animum vultumque* Guelf. a pr. manu, ed. pr. Ceterae ante Rhen. *animo vultuque*. *Conversis* deinde omnes scripti et editi praeter Flor. qui habet *conversi*, ut edidit Rhenanus (e Bud.): quod plane cum I. Gronovio probo. Nova autem est sententia, ut idem vidit. Deinde pro *at* Vrsinus

Digitized by Google

dubiis ac parum gaudere prosperis viderentur. Coacto vero in curiam Senatu, arduus rerum omnium modus, ne contumax silentium, ne suspecta libertas. Et privato Othoni nuper, atque eadem dicenti, nota adulatio. Igitur versare sententias, et huc atque illuc torquere, *hostem et parricidam* Vitellium vocantes: providentissimus quisque vulgaribus conviciis; quidam vera probra iacere, in clamore tamen, et ubi plurimae voces, aut tumultu verborum sibi ipsi obstrepentes. Prodigia insuper terrebant, diversis auctoribus vulgata. *In vestibulo capitolii omissas habenas bigae, cui Victoria institerat: erupisse cella Iunonis maiorem humana speciem: statuam D. Iulii in insula Tiberini amnis, sereno et inmoto die, ab Occidente in Orientem conversam: prolocutum in Etruria bovem: insolitos animalium partus:* et plura alia, rudibus saeculis etiam in pace observata, quae nunc tantum in metu audiuntur.

A. V. 823. A. C. 70.

86

sinus et Acidalius malebant *aut.* ERN. Ryck. praefert *conversis.*

Atque eadem dicenti, nota adulatio] E Vatic. ita restituimus, voce una addita, et altera mutata. Difficilis, inquit, in Senatu rerum omnium modus. Taceres? silentium pro contumacia esset. Diceres libere et censeres? invisa libertas. Ad gratiam loquerere? non faceres fidem; quia privatus nuper Otho, peritus harum artium et iisdem adulationibus exercitus. LIPS. Ante erat *eadem dicendi adulatio.* ed. pr. *dicenda.* Quod Lipsius dedit, est et in Flor. (et Agr.) ERN. Bud. male *eadem dicendi nata.*

Aut tumultu verborum] MSS. Guelf. Agr. ed. pr. *tumultus:* male. sua ipsorum vociferatione sibi obstrepebant, non aliena. ERN. Bud. et edd. Puteol. Ber. Rhen. *tumultu.* Grotius volebat *aucto tumultu.*

Sereno et inmoto die] Abest *die* a MSS. Ox. Bud. Guelf. ubi man. sec. addidit. Sed habens ceteri libri scripti et editi omnes. Nec video, quare deleri Muretus et I. Gron. aut pro eo *coelo* rescribi voluerit Rhenanus. ERN.

Tantum in metu audiuntur] Quippe hoc ingenium vulgi, tunc converti ad religiones et monstra observare aut fingere. Claudianus apposite, De bello Getico 227. *Vtque est ingenioque loquax, et plurima fingi Permittens credique timor: nunc somnia vulgo Narrari, tunc monstra Deum, monitusque sinistri.* Propiusque ad Tacitum 239. *Et si quod fortasse quies neglexerat omen, Addit cura novis.* LIPS.

Etiam

A. V. 823. A. C. 70. culo, Praetorii Praefecto. is urbanae militiae impiger, bellorum insolens, auctoritatem Paullini, vigorem Celsi, maturitatem Galli, ut cuique erat, criminando, quod facillimum facto est, pravus et
88 callidus, bonos et modestos anteibat. Sepositus per eos dies Cornelius Dolabella in coloniam Aquinatem, neque arta custodia, neque obscura: nullum ob crimen, sed vetusto nomine et propinquitate Galbae monstratus. Multos e Magistratibus, magnam consularium partem, Otho, non participes aut ministros bello, sed comitum specie, secum expedire iubet: in quis et L. Vitellium, eodem quo ceteros cultu, nec ut Imperatoris fratrem, nec ut hostis. Igitur mota urbis cura: nullus ordo metu aut periculo vacuus, primores Senatus aetate invalidi et longa pace desides: segnis et oblita bellorum nobilitas; ignarus militiae Eques; quanto magis occultare et abdere pavorem nitebantur, manifestius pavidi. Nec deerant e contrario, qui ambitione stolida, conspicua arma, insignes equos, quidam luxuriosos adparatus conviviorum et inritamenta libidinum, ut instrumenta belli, mercarentur. Sapientibus quietis et Reipublicae cura: leviſſimus quis-

Cur. Dolabella] Suet. Galba 12. *Cneium* dicit.

Propinquitate Galbae] Quo vinculo, nescio: sed ipsi Galbae suspectum Dolabellam de imperio, in Suetonii Galba 12, observo. Scribit et Plutarchus c. 23, cum de successore Galba deliberaret, *amicos partim Dolabellae, plures Othoni studuisse.* Non ergo mirum, Othoni nunc suspectum et a Vitellio mox interfectum. LIPS. Cf. H. 2, 63.

Secum expedire] i. e. in bellum ire, ad bellum se accingere, ut supra c. 10. dictum. Mox *motu cura* reddidit Freinshemius, quod est in Guelf. edd. Puteol. Ber. Ald. At ed. pr. Rhen. seqq. *motae urbis curae.* Dedi deinde *et abdere* e Guelf. edd. vett. pro *ac addere*, quod recentiores male obtinet. ERN. Bud. et inde Rhen. *motae urbis cura.* (non *curae* ut Agr. et Reg. I. II.) Mox Bud. *abdere.* tum *aetate invalidi*, ast Agr. *invalida.*

Sapientibus quietis et Reip. cura] *Et* edd. pr. Rhen. (e Bud.) seqq. omnes. Ceterae *e Reip. cura* et Guelf. Possis coniicere *quies a Reip. cura* i. e. abstinebant se a Republica, sed vulgarum verum puto. Sic in fine libri quies urbis et Imperii cura coniunguntur. ERN.

Mul-

Digitized by Google

quisque et futuri improvidus, spe vana tumens: multi adflicta fide in pace, ac turbatis rebus alacres, et per incerta tutissimi. Sed vulgus, et magnitudine nimia communium curarum expers populus, sentire paulatim belli mala, conversa in militum usum omni pecunia, intentis alimentorum pretiis: quae, motu Vindicis, haud perinde plebem adtriverant, secura tum urbe et provinciali bello, quod inter legiones Gallicasque velut externum fuit. Nam, ex quo D. Augustus res Caesarum composuit, procul, et in unius sollicitudinem aut decus, Populus Romanus bellaverat. Sub Tiberio et Caio, tantum pacis adversa in Rempublicam pertinuere. A. V. 823. A. C. 70. 89

H 5 Scri-

Multis afflicta fides in pace] Quis crederet, optimum Rhenanum tam diu impune laturum fuisse hanc mendam? Mutat olim editum, quod, etiamsi, ut ille voluit, omnes libri praeferrent, ipsb orationis filo postulante restituendum foret. Et profecto sic conieceram, antequam ex notis eius didicissem, antea lectum ita fuisse. Quam bene, quaeso cohaerent: *multis afflicta fides, ac alacres et tutissimi?* Praesertim si conferas: *multi afflicta fide, ac alacres et tutissimi.* Qua parte autem commodius, *multis afflicta fides*, quam *multi afflicta fide?* An *homo antiqua virtute et fide*, insolentius quam, *homini antiqua virtus et fides?* Redde igitur Tacito multo rotundiorem sermonem: *multi afflicta fide in pace, ac turbatis rebus alacres, et per incerta tutissimi.* GRON. Sic sane et Guelf. et edd. Put. Ber. Alc. Quod Rhenanus dedit (e Bud.) tamen et in ed. pr. est et MS. Agr. *Magnitudine nimia* refer ad populum, qui in societatem curarum talium venire non potest propter multitudinem suam. ERN.

Et provinciali bello] Sic ed. pr. Rhen. (e Bud.) seqq. omnes. At MS. Guelf. (Agr.) edd. Puteol. Beroaldi *a prov. bello.* ERN.

Pacis adversa pertinuere] Fallor, aut hoc rectum: etsi a mente tantum nostra, sine libris. Nam illi omnes (in his Bud.) voce auctiores, *adversa Reip. pertinuere*, quam nos tamen superesse censemus, imo sententiam perdere. LIPS. Nihil adhuc melius Lipsiana correctione vidi. nec ei praeferam, quod mihi in mentem aliquando venit, ob consensum librorum in *Reipubl.* verbo: *pacis adversa Remp. perdidere.* ERN. Agr. *in Republica pertinuere.* Cod. a Pichena cit. habet *v. p. pertinuere.* Arripiunt hoc Bip. et exponunt *per Rempublicam pertinere* i. e. permanarunt, quae vis verbi frequens apud Cic. aliosque. Hoc ut admodum probabile mihi videtur, ita praepositionem cod. Agr. non incassum adesse puto, lego *in Rempublicam pertinuere.* Bud. habet *v. p. partinuere.*

Scri-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. stimulatio et vile iam decus publicum. Profectus Otho, quietem urbis curasque Imperii Salvio Titiano fratri permisit.

stinxeris, *servitii*. *Vt in familiis*, etc. LIPS. Nec quid haec verba sibi velint, nec quid Saviliana eorum explicatio, *inter servitia*, intelligo. Suspicabar autem: *sed ex libidine servitii et in tantis malis privata cuique stimulatio et vile decus publicum*. Sic video aliquam sententiam. Tò et accipiendum pro *etiam*. Solent adversa ex fortuna ebriis facere sobrios, et admonere decoris, atque efficere, ut, privata spe neglecta, in publicum consulamus. At hi adeo, inquit, adsuerant servili adulationi, ut etiam, quum cogeret nemo, et tanta imminentia civilis belli mala facile tristiores vultus excusarent, gratiam captarent privatam, nec cogitarent, quid tali tempore Reipublicae deceret. H. 2, 71. Vitellius Neronem *sectari cantantem solitus, non necessitate, qua honestissimus quisque, sed luxu et saginae mancipatus emptusque*. Et c. 74. ex MS. *in tanta mole*, pro *inerat a mole* eruit Pichena. GRON. Mihi vulgatum verum videtur. Populus serviendi studio eadem faciebat, quae in privatis aedibus familia servorum solet. Vtilitatis cura est singulis, nulla dignitatis ac decoris. MS. Guelf. (Bud. Agr.). *simulatio*. ERN. *Familia*, ut ap. Phaedrum 3, 19. *Aesopus domino solus quum esset familia*.

Profectus Otho] Suet. referente c. 8. *profectus est eo die, quo cultores matris Deum lamentari ac plangere incipiunt*. flebat id die 27. Martii.

C. COR-

Digitized by Google

C. CORNELII TACITI HISTORIARVM

LIBER SECVNDVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Cap. 1. *Titus ad Galbam missus, nuntio mortis eius accepto, vertit iter.* 2. *Paphiae Veneris templum adit.* 3. *Huius origo et Deae cultus.* 4. *Ibi futura edoctus, acuto animo, ad patrem, qui bellum Iudaicum profligaverat, redit.* 5. *Vespasiani Mucianique ingenium ac mores diversi. Hi Duces, positis odiis, in medium consulunt. Inde* 6. 7. *civilis belli occasio, intumescentibus Orientis legionibus.* 8. 9. *Falsi Neronis ludibrium, ab Asprenate compressum.* 10. *In urbe parvae res magnis motibus actae. Vibius Crispus Annium Faustum, delatorem fratris sui, pervertit.*

11. *Laeta Othoni principia belli.* 12. *Miles eius in Alpinos saevit,* 13. *in Albium Intemelium iras vertit. Egregium maternae pietatis exemplum.* 14. *Inminet provinciae Narbonensi Othoniana classis. Vitelliani caesi,* 15. *nec Othonianis instrumenta victoria.* 16. *Pacarium Procuratorem, iuvare Vitellium Corsorum viribus parantem, insulani uscant.* 17. *Vitellianorum res secundae in Italia.* 18. 19. *Spurinna Placentiam munit contra Vitellianos.* 20. *eam Caecina dum oppugnat,* 21. *amplitheatrum urbi proximum conflagrat.* 22. *Obsidione soluta, Cre-*

Digitized by Google

Cremonam Caecina petit, ubi 23. *Othoniani prospere pugnant. Vincentium impetum reprimunt Duces, inde suspecti fiunt suis.* 24. *Caecinae insidias in ipsum vertit Suetonius Paullinus, cuius* 25. *cunctatione Vitelliani servantur.* 26. *Utrimque tumultuantur milites.*

27. *Valens in Italiam copias ducit.* 28. 29. *Gravis in eius exercitu orta Batavorum seditio Alpheni Vari consilio compositа.* 30. *Iunctis armis, aemulatione suppressa, Caecina ac Valens Vitellium fovent, Othoni probra obiectant. Eorum* 31. *Othonisque et Vitellii comparatio. Otho consultat de ratione belli.* 32. *Suetonius Paullinus moram suadet.* 33. *Titiani fratris et Proculi consilia praevalent. Otho cum valida manu Brixellum concedit.* 34. *Vitelliani transitum Padi simulant;* 35. 36. *quem prohibentes Othoniani caeduntur.* 37. *Vanus rumor, pavore belli fastidiove utriusque Principis, pacis consilia inter exercitus fuisse agitata.* 38. *Excursus de prioribus P. R. civilibus bellis.* 39. 40. *Titianus et Proculus ad quartum a Bedriaco castra imperite promovent. Ducibus dubiis, rem in discrimen mitti Otho iubet.* 41—43. *Bedriacensis pugna.* 44. *Othonianorum fuga et adversus Duces suos ira.* 45. *Inducliae. Victi cum victoribus, in lacrimas effusi, civilia bella detestantur.* 46—49. *Accepto cladis nuntio, Otho, consilii certus, spretis amicorum militumque solatiis, seditionem compescit et in ferrum pectore incumbit. Funus maturatum. Ad rogum quidam militum se interficiunt.* 50. *Othonis aetas, origo, fama.*

51. *Nouata luctu ac dolore militum seditio.* 52—54. *Pars Senatus, Othonem secuta, extremum discrimen adit.* 55. *Romae trepidationis nihil, spectantur ludi; audita Othonis morte, Vitellio plauditur.* 56. *Gravis Italiae victor exercitus.* 57. *Vi-*

Digitized by Google

57. *Vitellius nuntium de victoria sua accipit*, 58. *simulque de transgressa in partes suas utraque Mauretania.* 59. *Blaesi vernilis blanditias odiis pensat.* 60. *Othonianorum promtissimos Centuriones interficit, Duces absolvit.* 61. *Maricci, inferere sese fortunae ausi, supplicium.* 62. *Vitellii gula, leges. Spretum Augusti Caesarisque praeconium. Pulsi mathematici. Equites arena prohibiti.* 63. 64. *Dolabellae caedes. Triariae licentia; Galeriae et Sextiliae modestia.* 65. *Cluvius absolvitur; Trebellius removetur.* 66. *Victae legiones ferociunt. Quartadecimanorum et Batavorum discordia.* 67. *Praetorianorum honesta missio. Sparguntur legiones.* 68. *Luxuriam Principis aemulatur exercitus. Ticini tumultus alio tumultu sedatus. Verginii periculum.* 69. *Cohortes Batavorum in Germaniam remissae. amputati legionum auxiliorumque numeri. miles luxu corruptus.* 70. *Vitellius Bedriacenses campos laetus lustrat, propinquae sortis ignarus.* 71. *Neronis libidines aemulatur. Consulatus partitur.* 72. *Falsus Scribonianus cruci suffixus.*

73. *Vitellius, ob adactum in verba eius Orientem superbus et vecors, Vespasiani ad nomen excitatur.* 74. *Hic bellum armaque parat.* 75—78. *nutantem firmant Mucianus, Legati alii, vatum responsa et Carmeli Dei Sacerdos.* 79. 80. *Imperatorem salutant Aegyptus et Syria.* 81. *Accedunt ad partes eius Reges Sohemus, Antiochus, Agrippa; Regina Berenice.* 82. *Belli consilia. Titus instat Iudaeae. Vespasianus claustra Aegypti obtinet.* 83. 84. *Mucianus, cum exercitu praemissus, nervum belli conquirit.* 85. 86. *Moesicae Pannonicaeque legiones, in partes transgressae, Dalmaticum militem trahunt. Belli facies Antonius primus, Cornelius Fuscus.*

87. *Vi-*

Digitized by Google

87. *Vitellius, contemptior in dies, gravi urbem agmine petit, eamque,* 88. 89. *patrata multa militum paganorumque caede, ut captam, ingressus,* 90. *magnificam de semetipso orationem promit,* 91. *humani Divinique iuris expers, nonnulla tamen popularia usurpat.* 92. *Munia Imperii Caecina ac Valens obeunt. Vitellio auctoritas nihil.* 93. *Militis in urbe otium, libidines, morbi, mortes,* 94. *insolentia, paucitas. Vitellii inopia, prodigentia. Duces Galliarum postulati ad supplicium. Militiae ordo confusus.* 95. *Natalis Vitellii ingenti paratu celebratus. Inferiae Neroni factae. Vrbis miseria.* 96. *Defectionis Flavianae rumores male coercet Vitellius.* 97. 98. *Excita tamen auxilia, sed necessitas dissimulata.* 99. *Irrumpentibus hostibus, Caecina ad bellum praemittitur; sed is* 100. 101. *cum Lucilio Basso classibusque Ravennate Misenensique proditionem componit, et ad partes Vespasiani transit. Gesta haec sunt paucis mensibus anno eodem, Consulibus iisdem et aliis suffectis, de quibus videsis* 1, 77.

1 Struebat iam Fortuna, in diversa parte terrarum, initia causasque Imperio, quod varia sorte, laetum Reipublicae aut atrox, ipsis Principibus prosperum, aut

A. V. 823. A. C. 70.

Commentarivs.

Quod varie ortum] Non suspicabar de mendo, absque Vaticano fuisset. cuius lectio diversa coegit me acrius paullo intueri. Nam in eo, *vari aborte*, scriptum. Et, Hercules; vulgata inepta et exsensa. quid enim est, varie ortum esse Imperium Vespasiani? Imo unus et certus illius ortus. Scribo ex vestigiis illis priscis, *quod varia sorte*. Atque ita est. Imperium Vespasianorum, felix Reip. et infelix, itemque ipsis Principibus fuit. LIPS. Emendationi Lipsianae per se certissimae addam praesidium ab alio auctoris loco infra c. 95. *Magna et misera civitas, eodem anno Othonem Vitelliumque passa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Asiaticos, varia et pudenda sorte agebat.* FREINSH. Sic et H. 3, 80. *Varia legatorum fors fuit.* GRON.

Digitized by Google

aut exitio fuit. Titus Vespasianus e Iudaea, in- A. V. 823. A. C. 70.
columi adhuc Galba, missus a patre, cautam profectionis *officium erga Principem et maturam petendis honoribus inventam* ferebat. Sed vulgus fingendi avidum disperserat, *accitum in adoptionem*. materia sermonibus, seniam et orbitas Principis et intemperantia civitatis, donec unus eligatur, multos destinandi. Augebat famam ipsius Titi ingenium, quantacumque fortunae capax, decor oris cum quadam maiestate, prosperae Vespasiani res, prasaga responsa, et, inclinatis ad credendum animis, loco ominum etiam fortuita. Vbi Corinthi, Achaiae urbe, certos nuntios accepit de interitu Galbae, et aderant, qui arma Vitellii bellumque adfirmarent, anxius animo, paucis amicorum adhibitis, cuncta utrimque perlustrat. *Si pergeret in urbem, nullam officii gratiam, in alterius honorem suscepti: ac se Vitellio, sive Othoni, obsidem fore. Sin rediret, offensam haud dubiam victoris: sed incerta, adhuc victoria,*

GRON. Recepit Pichena. Ed. pr. *vane ortum aborte*, utraque scriptura coniuncta et confusa, ut alibi. ERN. Bud. male *varie ortum semen r. p.*

Missus a patre] Qua de re ita Hegesippus 4, 21. *Sententiam novi Principis* (Galbae) *de bello Iudaico sciscitari Vespasiano consilium fuit, misitque Titum filium et Regem Agrippam. Titus de Achaia revertit, comperto quod Galba occisus: Agrippa Romam contendit.* LIPS.

Decor oris] Sic eleganter ex ingenio correxit Rhenanus. Libri omnes *decori* vel *decoris*. ERN. Bud. *decoris*. Agr. *decorus*.

Prosperae Vesp. res] Vltima duo verba non erant in MS. Bud. et in Guelf. a manu sec. addita sunt in margine. Vnde Rhenanus volebat *prospere praesaga responsa*, plane ut est in Guelf. Sane alienae sunt Vespasiani patris res: cum de ipsius bonis sermo sit. Forte tantum *prosperae res* scripsit Tacitus. ERN.

Praesaga responsa] Legendum *praesagia, responsa*, diximus Obs. 2, 20. GRON. Verum puto. Nam *ominum* mox mentio, quae sunt praesagia. ERN. Cf. Suet. Tit. 2.

Loco ominum etiam fortuita] Sic edidit Freinsh. *Ominum* est e libris, habetque Guelf. alterum ex ingenio. sed vere. sententia haec. Tacito et alibi usurpata. Vulgo erat vel *loco omnium*, vel *ominum etiam fortuna*. ERN. Bud. *omnium etiam fortuna*. Grotius citatis a Freinsh. locis ex H. 1, 86. 2, 84. addit alium quoque similem H. 4, 26.

Sed incerta etc.] *Sed* edidit Rhen. (ex ingenio) bene. An-

A. V. 823. A. C. 70. toria, *et concedentis in partes patre, filium excusatum. Sin Vespasianus Reipublicam susciperet, obliviscendum offensarum de bello agitantibus.* His ac talibus inter spem metumque iactatum, spes vicit. Fuere, qui, *accensum desideria Berenices Reginae, vertisse iter* crederent. Neque abhorrebat a Berenice iuvenilis animus: sed gerendis rebus nullum ex eo impedimentum. laetam voluptatibus adolescentiam egit, suo quam patris imperio moderatior. Igitur oram Achaiae et Asiae, ac laeva maris praevectus, Rhodum et Cyprum insulas, inde Syriam, audentioribus spatiis petebat. Atque illum cupido incessit, adeundi visendique templum Paphiae Veneris, inclytum per indigenas advenasque. Haud fuerit longum, initia religionis, templi situm, formam Deae, neque enim alibi sic habetur, paucis disserere.

3 *Conditorem templi Regem Aerian* vetus memoria, qui-

tiquiores edd. item MS. (Bud. et) Guelf. *et:* quod quomodo e *sed* factum sit, patet. Sed idem Guelf. et ed. pr. *incertam adhuc victoriam*, verum MS a man. sec. male. Sensus est: sed veniam sperari posse ex eo, quod id factum sit incerta adhuc victoria, praesertim, si pater in partes victoris concedat: intelligendum est *fore*. mox male *infensarum* Guelf. edd. Put. Ber. Alc. ERN. Bud. *incerta adhuc victoria*. Sic et Put. Alc. Dein Bud. *infensarum*, ex quo Rhen. ex ingenio *offensarum*, ut Flor. et Vat. teste Pichena. Vrs. et Grotius volebant *infensorum*.

Iactatum spes vicit] Ferri potest. Sed tamen spes proprie non vicit Titum, sed metum. Et illam formulam *spes vicit* similesque absolute poni, sciunt omnes, ut opinor. Itaque diu est, cum conieci legendum *iactatis*. Dicuntur autem eleganter et saepe *iactata*, de quibus multa, crebra, longa, varia deliberatio fuit, in primis apud Livium. Vid. I. F. Gronovius et Drakenb. ad 38, 25. Alias etiam *iactari inter spem metumque* eleganter dicitur, pro inter spem metumque incertum, ambiguum esse, ut alibi noster; ut prope malim, *his ac talibus inter spem metumque iactatus*, vel *iactatus. Spes vicit:* si quid mutandum videtur. ERN.

Moderatior] Sic Med. et Agr. Recepere Bip. Sequor.

Praetervectus] MS. Pichenae *praevectus*. item Guelf. ed. pr. unde recepi. de verbo iam dictum alio loco, et sic volebat Gron. ad Liv. 29, 32. ERN. Bud. *praetervectus*.

Neque enim alibi sic habetur] Deae simulacrum et forma. ERN.

Regem Aerian] Libri scripti aut *Veriamum* hunc nominant (ut Flor. et Bud.) aut *Veneriamum* (ut Agr.). Pro vulgata lectione tamen Tacitus ipse in Ann.

Digitized by Google

quidam *ipsius Deae nomen id* perhibent. Fama re- A. V. 823.
centior tradit, *a Cinyra sacratum templum, Deam- A. C. 70.
que ipsam, conceptam mari, huc adpulsam. Sed scientiam artemque Haruspicum adcitam; et Cilicem Tamiram intulisse: atque ita patrium, ut familiae utriusque posteri caerimoniis praesiderent.* Mox, ne honore nullo Regium genus peregrinam stirpem antecelleret, ipsa, quam intulerant, scientia hospites cessere: tantum Cinyrades Sacerdos consalitur. Hostiae, ut quisque vovit, sed mares deliguntur. Certissima fides haedorum fibris. Sanguinem aras obfundere vetitum: precibus et igne puro altaria adolentur, nec ullis imbribus, quamquam in aperto, madescunt. Simulacrum Deae non effigie humana:

I 2 conti-

Ann. est 3, 62. *Exin Cyprii tribus delubris, quorum vetustissimum Paphiae Veneri Aerias auctor, post filius eius Anaxibus*, etc. Aegyptum ipsam olim Aeriam dictam fuisse, Isidoro 9, 2. traditum est et Agellio 14, 6. Alciatus hic mavult *Vranium*. De Cinyra autem, quod sequitur, Homerus Il. 11, 20. Plutarchus, Athenaeus l. 10. in fine. Arnobius l. 6. aliique meminere. LIPS. Gr. Κινύρας. Ael. H. An. 9, 36. Hesych. in Κινυράδαι. Hygin. Fab. 270. Ovid. Met. 10, 200.

Cilicem Tamiram] Haec lectio debetur Rhenano. in MS. Bud. erat *cilicenta miram*: et plane sic Flor. Guelf. ed. pr. Vnde confirmatur etiam probata doctis scriptura *Thamiram*, non *Thamyram*. ERN. *Tamiram* scribendum Meursius docet ex Hesychii Ταμιράδαι.

Vt quisque voviſſet] Pichena ex vestigiis Florentini libri: *ut quisque vovit, sed mares*. LIPS. Idque recepit Pichena et seqq. omnes. MS. Guelf. ed. pr. *noviſſet*. Vnde corrigendum esset *novit, sed mares*. Novit, i. e. potest, per Graecismum. sed vulgatum nunc teneamus. Ceterum hostiae non nisi exterorum inspiciendorum causa adhibitae, non ut in ara adolerentur. ERN. Bud. clare *noviſſet*.

Offundere aras vetitum] Meursius Cypr. 1, 16. perperam hic reprehendit Tacitum, intelligebat quippe *effundere* sanguinem s. immolare hostiam. Cf. Ryckius. Put. Alc. *obfundere*. Bud. *effundere*, male.

Altaria adolentur etc.] Hoc loco refellitur correctio Harduini ap. Plinium 2, 96. (97.) ubi in loco de hoc templo ex *aram* fecit *aream*. Oportet autem tectum templi apertum fuisse super aram illam, ut in eo, quod fuit in Thracia, in monte Zalmisso. V. Sueton. Aug. c. 94. et ibi dicta. ERN. Bud. male *redolentur*. Virg. Aen. 7, 71. *Caſtis adolet dum altaria taedis*. et 1, 420. *Veneris Sabaeo turea calent arae sertisque recentibus halant*. De aris hypaethriis v. Eustath. ad Odyss. 9, 363.

Nec — madeſcunt] Idem de statua quadam Dianae narrat Polyb. 16, 18.

Con-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 4 continuum orbis latiore initio tenuem in ambitum, metae modo, exsurgens. et ratio in obscuro. Titus spectata opulentia, donisque Regum, quaeque alia laetum antiquitatibus Graecorum genus incertae vetustati adfingit, *de navigatione* primum consuluit. Postquam *pandi viam et mare prosperum* accepit, de se per ambages interrogat, caesis compluribus hostiis. Sostratus (Sacerdotis id nomen erat) ubi laeta et congruentia exta, magnisque consultis annuere Deam, videt, pauca in praesens et solita respondens, petito secreto, futura aperit. Titus, aucto animo, ad patrem pervectus, suspensis provinciarum et exercituum mentibus, ingens rerum fidu-

Continuum orbis latiore initio] Tyrius Max. (diss. 38.) *Venus a Paphiis colitur, cuius simulacrum nulli rei magis assimile, quam albae pyramidi.* LIPS. Ea species exhibetur et in numis ap. Tristan. in Comm. t. 1. p. 419 –534. V. Iac. Gron. ad h. l. ERN. Cf. Vaillant in NN. Col. t. 1. p. 93. in numo Drusi, et Pitture d' Ercolano t. 3. tav. 52, Apud Spanh. de Praest. et V. NN. ed. a. 1671. male in numo Pergameno p. 479. cono caput humanum inpositum cernitur, in edit. recentiore f. Lond. 1706. diss. 8, 6, is error est emendatus.

Ratio in obscuro] Eam tradit Clemens Alex. Prorrept. (ed. Sylb.) p. 29. 30. ubi et de aliis talibus Deorum Dearumque formis reperies. Nempe tales figurae sunt indicia vetustatis ultimae, qua nondum exprimere didicerant ligno aut saxo formas hominum aut animalium. Add. eundem Clem. Strom. 1. p. 348. s. et Collecta Pottero Arch. Gr. 2, 2. ERN. Consuli merentur interpretes picturarum Herculanensium l. c. quorum alii conum symbolum amoris esse, alii ad phallum pertinere arbitrantur.

Per ambages interrogat] h. e. interrogat de fatis suis, quid sperare posset: verum non plane: ne periculum inde nasceretur: sed verbis ambiguis, quae tamen intelligere Sacerdos posset. Hinc mox vocat *magna consulta*. Consuluit de Imperio, an sibi fatis debeatur. Mox *videt*, quod Rhenanus (e Bud.) edidit, est etiam in ed. pr. At Guelf. ceteraeque edd. ante Rhen. *vidit*: ut ante *accepit*. Item post *provectus* omnes edd. ante Rhen. male. ERN. Rhen. *pervectus* e Bud. ut c. 9.

Complurib.] Sic Rhen. e Bud. prius legebatur *pluribus*.

Ingens rerum fiducia] Suspicabar, *ingens rerum*, voce sequenti reiecta. Sed Pichena sagaciter sensum eruit, *ingens rerum fiducia* (sexto casu) quam ex oraculo conceperat. Audiamus. LIPS. Sic Iustinus 11, 4. *qui, ex continenti ad Darium profecti, non mediocre momentum Persarum viribus accessere.* Et 13, 6. *ubi et Olympias esset mater Alexandri, non mediocre momentum partium.* GRON. Post Lipsii notam hic omissa

Digitized by Google

fiducia acceſſit. Profligaverat bellum Iudaicum Veſpaſianus; oppugnatione Hieroſolymorum reliqua, duro magis et arduo opere, ob ingenium montis et pervicaciam ſuperſtitionis, quam quo ſatis virium obſeſſis ad tolerandas neceſſitates ſupereſſet. Tres, ut ſupra memoravimus, ipſi Veſpaſiano legiones erant, exercitae bello: quatuor Mucianus obtinebat in pace; ſed aemulatio et proximi exercitus gloria repulerat ſegnitiam: quantumque illis roboris diſcrimina et labor, tantum his vigoris addiderat integra quies et inexpertus belli labor. auxilia utri-

A. V. 823. A. C. 70.

omiſſa eſt Freinshemii, qui improbat coniecturam Pichenae, et *fiducia* nominativo caſu poſitum ſtatuit. Cum hoc ſentit Gron. et in ſubſidium Iuſtini locum adfert. Acidalius Lipſio; Muretus Freinshemio favet.

Profligaverat bellum] Paullo aliter *profligandi* verbo uſus, quam placuit Agellio 15, 5. qui in tota ea re vereor ut caliget. Ni ita eſt; barbare etiam locutus ſit Auguſtus in Ancyrano lapide: CEPTA. PROFLIGATAQVE. OPERA. A. PATRE. MEO. PERFECI. quod exemplum rigide et ex diametro cum Agellii nota pugnat. LIPS. Cf. Tollius ad Auſonii Moſellam v. 425.

Ob ingenium gentis] Nam pervicaces ſcilicet et cedere neſcii Iudaei. Tamen in Flor. eſt, *ingenium montis*: et ſcimus, Hieroſolyma in arduo fere ſita. LIPS. *Montis* etiam Guelf. a m. pr. at ſec. m. correxit ſtulte *mentis*, quod pro *montis* editum eſt in ed. pr. Ex eo *gentis* factum. *Montis* bene recepit Pichena. Mox MS. Flor. *quam que*. Sic et Guelf. (Bud.) ed. pr. unde recepi. Vulgo *quod*. ERN. Ex Bud. *mentis* Rhenanus fecit *gentis*. Paullo ante Rhenanus ſublata poſt *Hieroſolymorum* diſtinctione ſenſum meliorem dedit.

Vt ſupra memoravimus] Vid. I, 10.

Mucianus] Ita ubique praepotentis huius hominis nomen ſcripſi. Graeci ſuadent, qui Μουκιανὸν appellant: et lapides, in quibus C. media, non T. ſemper ſculptum. ut in illo Romae (ap. Grut. p. 32, 6.) L. ANNIO. FABIANO. M. NONIO. MVCIANO. COS. Multa etiam huius mentio in Plinio, qui 12, 1. (5.) Licinium ei nomen addit, et titulum fere ter Conſulis. *Licinius Mucianus ter Coſ. et nuper Lyciae provinciae Legatus.* Libro 32, 6. (21.) de oſtrearum praeſtantia: *Dicemus*, inquit, *aliena lingua, quaeque peritiſſima huius cenſurae in noſtro aevo fuit. Sunt ergo Muciani verba, quae ſubiiciam.* Et ſaepe alias: oſtenditque doctum et alterum velut Maecenatem. LIPS. Mox pro *repulerat* ed. pr. et MS. ap. Broterium *depulerat*. melius. ERN. Bud. *repulerat*.

Et inexpertus belli labor] Redundare vox *labor* videtur, et inculcata huc e priore verſu. Legam, *et inexpertis belli*. Ita ſupra: *pacis artibus, belli inexpertus*. LIPS. *Labor* eſt in libris omnibus. In ed. pr. bis poſita vox

A. V. 823. A. C. 70. que cohortium alarumque, et classes Regesque, ac nomen dispari fama celebre. Vespasianus, acer militiae, anteire agmen, locum castris capere, nocta diuque consilio, ac, si res posceret, manu hostibus obniti. cibo fortuito, veste habituque vix a gregario milite discrepans: prorsus, si avaritia abesset, antiquis Ducibus par. Mucianum e contrario magnificentia et opes et cuncta privatum modum supergressa extollebant. aptior sermoni, dispositu provisuque civilium rerum peritus: egregium Principatus temperamentum, si, demptis utriusque vitiis, solae virtutes miscerentur. Ceterum hic Syriae, ille Iudaeae praepositus, vicinis provinciarum administrationibus, invidia discordes, exitu demum Neronis, positis odiis, in medium consuluere: primum per amicos: dein praecipua concordiae fides Titus, prava certamina communi utilitate aboleverat: natura atque arte compositus adliciendis etiam Muciani moribus. Tribuni Centurionesque et vulgus militum, industria, licentia, per virtutes,

vox *labor* fecit, ut intermedia omnia omitterentur. In MS. Guelf. (et Bud.) est *inexperti*, ut Flor. et edd. vett. ante Rhen. ERN. Cod. Agr. *et inexperti belli labores*, quod Ryck. probat. Rhen. pro *labor* volebat *ardor*. Bip. legunt *sed inexperti belli labore*. quod vulgato non praestat.

Ac, si res p.] Coniunctio *ac* non est in Bud. et delet Rhen.

Dispositu provisuque] Non possum hic videre, quod Savilius: *very expert in the direction and foresight of civil affairs*: quasi uno spiritu iungeret auctor; *dispositu provisuque civilium rerum peritus*: quum ille voluerit; *aptior sermone, dispositu provisuque*, iunctim accipi, quae sensum impleant absque illo: *civilium rerum peritus*. Significat enim Mucianum elegantiorem et diligentiorem fuisse in dispositione et ordine omnium, quae ageret circaque haberet. Quale est, quod de Vespasiano Suet. 21. *Ordinem vitae fere hunc tenuit*. etc. Plinius Ep. 9, 11. *Salvius Liberalis, vir subtilis, dispositus, acer, disertus*. Noster infra 68. *Apud Vitellium omnia indisposita, temulenta*. Adde ad Sen. de ira 3, 6. Sic igitur Vespasiano dispositior vel *aptior dispositus* Mucianus. Idem *aptior provisus*, hoc est, magis providus et divinus et pensitator futuri, quicquid ageret. GRON. Savilii ratio potior mihi videtur cum Bip. qui etiam recte, ut puto, reponunt *sermoni*, dandi quippe casum requirit *aptior*.

Vario

Digitized by Google

tes, per voluptates, ut cuique ingenium, adliscebantur. Antequam Titus adventaret, sacramentum Othonis acceperat uterque exercitus, praecipitibus, ut adsolet, nuntiis, et tarda mole civilis belli, quod longa concordia quietus Oriens tunc primum parabat. Namque olim validissima inter se civium arma, in Italia Galliave, viribus Occidentis coepta. Et Pompeio, Cassio, Bruto, Antonio, quos omnes trans mare secutum est civile bellum, haud prosperi exitus fuerant. Auditique saepius in Syria Iudaeaque Caesares, quam inspecti. Nulla seditio legionum: tantum adversus Parthos minae, vario eventu. Et proximo civili bello, turbatis aliis, inconcussa ibi pax: dein fides erga Galbam. Mox, ut, *Othonem ac Vitellium sceleſtis armis res Romanas raptum ire*, vulgatum est, ne penes ceteros Imperii praemia, penes ipsos tantum servitii necessitas esset, fremere miles et vires suas circumspicere. Septem legiones statim et cum ingentibus auxiliis Syria Iudaeaque: inde continua Aegyptus duaeque legiones: hinc Cappadocia Pontusque et quidquid castrorum Armeniis praetenditur. Asia et ceterae provinciae, nec virorum inopes et pecuniae A. V. 823. A. C. 70. 6

I 4 opu-

Vario eventu] Respice ad A. 15, 24. 27. Sic non opus Acidalii *vano*.

Vires suas circumspicere] i. e. intellectis viribus suis arrogantiam, saltem fiduciam sumere. ERN.

Duaeque legiones] Paullo aliter hoc olim. Nam C. Caesar, Aegypto devicta, tres in ea legiones reliquit. Auctor Suetonius in Iul. 76. Augustus eum numerum retinuit, imo et Tiberius: sub quo Strabo sane vixit, et haec scripsit lib. 17. p. 797. Ἔστι δὲ (in Aegypto) τρία τάγματα· ὧν τὸ ἓν κατὰ τὴν πόλιν ἵδρυται, τ' ἄλλα δ' ἐν τῇ χώρᾳ. Sed Tiberius tamen non in longum. Anno enim Imperii eius nono Tacitus clare duas saltem legiones Aegypto adtribuit: uti et hic A. 4, 5. *Cetera Africae per duas legiones pasique numero Aegyptus.* Observa ergo obiter; paullo certius de Strabonis scriptione, quam vides eum desiisse ante hunc nonum Tiberiani Imperii annum. Addo, Egesippum etiam de duabus his legionibus adsentiri Tacito 4, 26. *Esse etiam illic duos ordines militarium virorum, quos sibi adiungere Vespasianus properavit.* LIPS.

Seclu-

A. V. 823. A. C. 70. 7 epulentae. quantum insalarum mari cingitur, et parando interim bello secundum tutumque ipsum mare. Non fallebat Duces inpetus militum: sed, bellantibus aliis, placuit exspectari belli exitum. *victores victosque numquam solida fide coalescere. nec referre, Vitellium an Othonem superstitem Fortuna faceret. Rebus secundis etiam egregios Duces insolescere. discordiam his, ignaviam, luxuriem: et suismet vitiis alterum bello, alterum victoria perituros.* Igitur arma in occasionem distulere, Vespasianus Mucianusque nuper, ceteri olim mixtis consiliis: optimus quisque amore Reipublicae: multos dulcedo praedarum stimulabat; alios ambiguae domi

Sectusum tutumque] Vatic. Flor. et Romana editio, *secundum tutumque*. quod approbo. LIPS. Recepit Pichena. ERN. Bud. male *seculum*. Acidalius ita legendum suadebat: *cingitur parando i. b. sectusum; tutumque i. m.*

Cum in victores victosque] Rodolphus (in cod. suo) et prisca item editio *cum victoribus victos numquam solida fide coalescere*. At totum locum libentius nunc cum Pichena legam: *exspectari belli exitum. victores victosque numquam, etc.* LIPS. Gronovius coniicit *exspectari eventum*. Pichenae correctionem recepit Freinsh. Cod. Guelf. *placuit exspectari bellum: cum in victores victosque n. s. f. coalescere*. Sic editiones omnes usque ad Freinsh. nisi quod ed. pr. *coalescere*, ut MS. (Flor. Agr.) Bud. I. Gronov. coniicit *belli unum* vel *cunctum*. ERN. Acid. volebat *belli casum*. Bud. *bellum cum in* etc. Inde Rhen. emendabat *bellicum*. Muretus simpliciter legebat *placuit exspectari*. Lallem. recepit *belli eventum*.

Nuper, ceteri olim] Locus subobscurae sententiae, imo incertae. Rodolphus (in cod. suo) legisse dicitur, *nuper Titi opera mixtis consiliis*. Sententia nihil aberrante; vereor tamen, ut propria quadam lectione, non a libris. An *ceteras* intelligimus, amicos et familiares Vespasiani? qui iamdiu cum eo spem conceperant Imperii, et de eo locuti erant? Diu sane spem conceptam, idque ob omina multa et clara. Sueton. Vespas. 5. LIPS. Agricolae lectionem recepit Ryckius: quod recte improbat I. Gron. Est explicatio c. 5. ERN. Lectio *ceteri* est a Rhen. e Bud. prius enim legebatur *ceterum*. Sensus: V. et M. nuper consilia de invadendo imperio consociasse; ceteris, Tito, Tribunis aliisque fidis ministris rem illam multo ante agitatam. Cf. c. 5. Sic Pich. Brot. Lall. Hic et in Regio suo reperit *ceteri*. Bipontini ingeniose locum ita constituunt: *Mucianusque. iam pervicatari milites in mixtis consiliis*. Acid. volebat *secretis olim, nuper m. c.*

Ambiguae domi res] h. e. aes alienum, fides decocta, conscientiae facinorum. Vid. I. 88.

Digitized by Google

mi res. Ita boni malique cauſſis diverſis, ſtudio pari, bellum omnes cupiebant. Sub idem tempus Achaia atque Aſia falſo exterritae, velut Nero adventaret: vario ſuper exitu eius rumore, eoque pluribus vivere cum fingentibus credentibusque. Ceterorum caſus conatusque in contextu operis dicemus: tunc ſervus e Ponto, ſive, ut alii tradidere, libertinus ex Italia, citharae et cantus peritus (unde illi, ſuper ſimilitudinem oris, propior ad fallendum fides) adiunctis deſertoribus, quos inopia vagos ingentibus promiſſis conruperat, mare ingreditur: ac, vi tempeſtatum Cythnum inſulam detruſus, et militum quosdam ex Oriente commeantium adſcivit, vel abnuentes interfici iuſſit, et ſpoliatis negotiatoribus, mancipiorum valentiſſimum quemque armavit. Centurionemque Siſennam, dextras, concordiae inſignia, Syriaci exercitus nomine ad Praetorianos ferentem, variis artibus adgreſſus eſt: donec Siſenna, clam relicta inſula, trepidus et vim metuens aufugeret. inde late terror, multis ad celebri-

A. V. 823. A. C. 70. 8.

I 5

88. ſaepe iſtae cauſſae bellorum Tacito memorantur. ERN.

Velut Nero adv.] Tangit hanc Ψευδο - Neronis fabulam Lactantius de mort. perſ. c. 2. ad quem locum vid. Cuperus, item Columbus, qui ab eccleſiae patribus refutatum commentum docet. Plures etiam falſos Nerones exſtitiſſe, Caſaub. oſtendit ad Suet. Ner. c. ult.

Eum fingentibus credentibusque] MS. Agr. *confingentibus*. Broterius corrigit *credentibusve*. ERN.

Propior ad fallendum fides] Suſpicatur legendum Freinsh. *promptior*. Poſſis etiam *pronior*. Sed illud melius. ERN. Bud. *propior*.

Scithinum inſulam] (Farnef. (et Agr.) *Cynthum*. Vatic. *Scithynum*. (Bud. *Scitnum*) Vera lectio, *Cythnum*: quomodo aiunt legi in Flor. quae inſula iuxta Atticam ſub Euboea. Plinio nominatur 4, 12. (22.) et Ptolomaeo 3, 15. dicitur Κύθνος. Philoni etiam in Flaccum ſic dicitur, et iuxta Ceam collocatur. In Zonara 11, 15. non recteſcriptum, hunc falſum Neronem in traiectu Cydni amnis interfectum: decepitque eum adfinitas haec vocum. LIPS. Ed. pr. *Cinthum*. Mox *vel* pro *et* dedimus poſt Ryck. et Gron. e Flor. Guelf. ERN. Flor. et Bud. *vel*. ad hoc non adtendit Rhen.

Dextras c. inſ.] Vide not. ad 1, 54. Male Rhen. coniiciebat *dextera*.

Ad

A. V. 823. A. C. 70. 9 lebritatem nominis erectis, rerum novarum cupidine et odio praesentium. Gliscentem in dies famam fors discussit. Galatiam ac Pamphyliam provincias Calpurnio Asprenati regendas Galba permiserat. datae e classe Misenensi duae triremes ad prosequendum, cum quibus Cythnum insulam tenuit. Nec defuere, qui trierarchos nomine Neronis accirent. is in maestitiam compositus, et *fidem suorum quondam militum* invocans, *ut eum in Syria aut Aegypto sisterent*, orabat. Trierarchi nutantes, seu dolo, *adloquendos sibi milites, et paratis omnium animis reversuros*, firmaverunt. Sed Asprenati cuncta ex fide nuntiata. cuius cohortatione expugnata navis, et interfectus quisquis ille erat. Corpus, infigie oculis comaque et torvitate vultus, in Asiam 10 atque inde Romam pervectum est. In civitate discordi et, ob crebras Principum mutationes, inter libertatem ac licentiam incerta, parvae quoque res magnis motibus agebantur. Vibius Crispus, pecunia, potentia, ingenio inter claros magis, quam inter bonos, Annium Faustum, Equestris ordinis, qui temporibus Neronis delationes factitaverat, ad cognitionem Senatus vocabat. Nam recens, Galbae Principatu, censuerant Patres, *ut accusatorum causae*

Ad prosequendum, cum quibus] Sic Rhen. edidit e Bud. sic et Guelf. At edd. vett. omnes *prosequendum eum, quibus*: quod non deterius. ERN.

Sisterent] Constituerent. Sic A. 2, 14. Suet. Aug. 28.

Trierarchi nutantes etc.] In ed. pr. *trierarchis*. forte natum e *seu* per compendium s. scripto: quamquam id commode abesse potest. Mox *alloquendos* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. Agr. edd. omnes praeter pr. quae habet *adequandos*. vitiose. ERN. Bip. illud *seu* recepere. Perinde est; omittitur et A. 5, 4. Bud. hic male habet *trierarchas*, relatum scil. ad *orabat*. Ex isto *adequandos* Grut. exsculpebat *adaquandos*, ut ap. Suet. Galba 7. in eoque sibi mirifice placet.

Delationes factitaverat] Habet a Cicerone in Bruto 34. *qui, quum tanto nomine esset, patronque optimum virum habuisset et in viris peritissimum, accusationem factitaverit*. GRON.

Accusatorum causae nostrorum] Vide si lubet pecuniae veteris 4, 3. GRON.

Varie

Digitized by Google

cassae nosterentur. Id Senatusconsultum varie iactatum et, prout potens vel inops reus inciderat, infirmum aut validum retinebatur. Ad hoc terroris et propria vi Crispus incubuerat, delatorem fratris sui pervertere: traxeratque magnam Senatus partem, *ut indefensum et inauditum debi ad exitium* postularent. Contra apud alios nihil aeque reo proderat, quam nimia potentia accusatoris: *dari tempus, edi crimina, quamvis invisum ac nocentem, more tamen audiendum*, censebant. Et valuere primo, dilataque in paucos dies cognitio. mox damnatus est Faustus, nequaquam eo assensu civitatis, A. V. 823. A. C. 70.

Varie iactatum] Quod non eandem semper vim habuerat: modo parum, modo multum valuerat, ut mox ipse explicat. Cicer. Off. 3, 20. *iactabatur nummus, sic ut nemo scire posset, quid haberet:* nempe, quia modo plus, modo minus valebat. omninoque *iactari* dicuntur, quae agitant, certo loco consistere non sinunt. *Retinebatur* porro id SC. Etsi sub Galba factum adversus Neronianae tyrannidis instrumenta, tamen non abolebatur ab Othone, etsi favente Neronianis. Itaque non opus, cum I. Gronovio quaerere. quid sibi hoc verbum velit. *Retinere morem* dixit Cicero Fin. 2, 1. et alii. *Retinere monimenta ingenii* noster Ann. 4, 61. ut opponatur τῷ abolere, tollere. ERN. Trillerus Obs. crit. 1, 8. emendasse se putat locum, legendo, *infirmus haud validus*, scil. reus; sed quis in Tacito hanc Ταυτολογίαν ferat? Bene habet vulg. in quo *infirmum SC. inopi, validum potenti reo* respondet. Vis SC. plus minusve intendebatur pro conditione reorum.

Adhuc terrore et propria vi] Quid si, *Ad hunc terrorem*. Super hoc terriculamentum Senatus consulti, etiam non terriculis, sed vi eloquentiae et gratiae suae annitebatur. GRON. Firmant Flor. Bud. qui habent *ad hunc terroris*, et Agr. ed. pr. *ad hunc terrore*. At Guelf. Puteol. Rivius *ad haec terroris*. Quod vulgo editur, est e Beroaldina, qui tamen non e cod. MS. haec edidit: ut ab correctione eius vitium operarum putantis, profectum esse *terrore* videatur. Si tamen verum est, intelligendae sunt *minae*, quae accusatoribus et alibi tribuuntur. *Adhaec, adhoc, adhunc* saepe in libris, etiam his, confunduntur. *Vis* intelligenda de gratia, concursatione, precibus et similibus. ERN. Freinsh. vult *ad hoc terrore*. Rectius Rhen. *ad hoc terroris*. Bip. *ad hocce terroris*. Verum sic sequens *et* valet *etiam*.

Fratris sui] Vibii Secundi, de quo A. 14, 28.

Magnam Senatus partem] MSS. Bud. Guelf. a m. pr. *magistratus*, vitiose. At *postularent*, quod est e Flor. etiam ed. pr. ceteri scr. (in his Bud.) et edd. usque ad Pich. *postularet*. Item *invisum*, ut Rhen. edidit (e Bud.); at

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. tatis, quem pessimis moribus meruerat. quippe ipsum Crispum easdem adeusationes cum praemio exercuisse meminerant. nec poena criminis, sed ultor displicebat.

11 Laeta interim Othoni principia belli, motis ad imperium eius e Dalmatia Pannoniaque exercitibus. fuere quatuor legiones: e quibus bina millia praemissa; ipsae modicis intervallis sequebantur: septima a Galba conscripta; veteranae undecima ac tertiadecima et praecipua fama quartadecumani, rebellione Britanniae compressa. Addiderat gloriam Neso, eligendo, ut potissimos. unde longa illis erga Neronem fides, et erecta in Othonem studia. Sed, quo plus virium ac roboris, e fiducia tarditas inerat. agmen legionum alae cohortesque praeveniebant. Et ex ipsa urbe haud spernenda manus, quinque Praetoriae cohortes, et equitum vexilla cum legione prima: ac deforme insuper auxilium, duo millia gladiatorum, sed per civilia arma etiam severis

et Guelf. et edd. ceterae *infirmum*. ERN.

Laeta interim] Sic omnes scr. et edd. vett. In secunda Rhen. excidit *interim*: restituit Pichena (e Flor.). Mox *e Dalmatia* restituit Ryckius; nec scio, cur Gronovius id non imitatus sit, cum sit haud dubie vitium operarum *a Dalm.* quod in Freinshem. ed. irrepsit. ERN. Intellige secundam, nam prior habet *e*; sic et Flor. Bud.-Agr.

Praecipua fama quartadecumani] Sic edd. omnes ante Rhenanum, et Flor. ut puto, quia nil notavit Gronov. At MSS. Bud. Guelf. (Reg. Lall.) edd. post Rhen. omnes usque ad Freinsh. *praecipui*. ERN. *Praecipua fama*, ut c. 32. *magna fama*. Ob compressam Britanniae rebellionem, de qua 14, 29. 34. *Cerialis quartadecumanos domitores Britanniae* adpellat H. 5, 16. In Bud. vitiose legitur *quartadecima in*, unde Rhen. bene *quartadecimani*; prius legebatur *quartadecumana*.

E fiducia tarditas inerat] Fallitur Pichena (difficultatem movens ex eo, quod alibi acer in hoc bello, non cunctator tradatur.) Non enim Othonis, non omnis exercitus, sed solorum quartadecimanorum tarditatem accusat Tacitus. GRON. Ante *agmen* mox *eo* addunt edd. ante Rhen. qui delevit. In Guelf. est in marg. a man. sec. ERN. *Eo* non habent Bud. et ed. Put. sed Alc. intrusit.

Et ex ipsa urbe] Sic recte Bud. Ryckius etiam restituit e Flor. et Agr. et edd. ante Rhen. qui omisit.

Vestri-

Digitized by Google

veris Ducibus usurpatum. His coplis rector additus Annius Gallus, cum Vestricio Spurinna ad occupandas Padi ripas praemissus: quoniam prima consiliorum frustra cecideranT, transgresso iam Alpes Caecina, quem sisti intra Gallias posse speraverat. Ipsum Othonem comitabantur speculatorum lecta corpora, cum ceteris Praetoriis cohortibus, veterani e Praetorio, classicorum ingens numerus. Nec illi segne aut corruptum luxu iter: sed lorica ferrea usus est, et ante signa pedester, horridus, incomptus, famaeque dissimilis. Blandiebatur coeptis Fortuna, possessa per mare et naves maiore Italiae parte, penitus usque ad initum maritimarum Alpium, quibus tentandis adgrediendaeque provinciae A. V. 823. A. C. 70. 12

Vestricio Spurinna] Vid. Lips. ad c. 18. ERN.

Padi Ripas]. Regiones et urbes circa Padum in istis locis, quibus Caecina venturus videbatur, Placentiam et Cremonam, v. c. 18. sqq. Mox *intra* e Flor. dedit Pichena, bene. Sic et Guelf. (Bud.) edd. Puteol. Ber. At edd. pr. Rhen. et sqq. *inter* male. *Sisti* est coerceri, ne a Galliis in Italiam prodiret. ERN.

Veterani e Praetorio] Superesse videantur hae voces. Praemisit enim iam nunc de Praetoriis omnibus cohortibus: qui igitur isti amplius e Praetorio? Sed non superfuit. Distinguit enim a cohortibus veteranos recte, quia exauctoratos intellegit, et qui post sedecim stipendia habebantur sub vexillo, non aliter quam legionarii, de quibus scripsi satis ad A. 1, 17. Atqui hi nec in legionibus ultra censebantur, nec illi in cohortibus. LIPS. De classicis in militiam terrestrem et legionariam adscitis v. Schel. ad Hygin. p. 95. Mox *usus est* Flor. edd. ante Rhen. Pichena sqq. At Guelf. *usus*, edd. Rhen. (e Bud.) sqq. ERN. Grut. ambas voculas *usus est* delendas curabat.

Maiore Italiae p.] Bud. et edd. ante Rhen. *et maiore*. Eam particulam connectentem Rhen. delevit.

Quibus tentandis, aggrediendaeque] Farnesiana haec scriptura est: quam verissimam censeo. Duplex enim mandatum Othoniani Duces habuerunt; tentandarum Alpium et Provinciae invadendae, quae ad Vitellium defecerat. Supra 1, 87. *Narbonensem Galliam aggredi statuit, classe valida et partibus fida.* Infra c. 14. *imminere provinciae Narbonensi, in verba Vitellii adactae, classem Othonis, trepidi, nuntii adtulere.* Vulgata lectio valde turbat: *quibus tentandis aggrediendisque, provinciae Narbonenſi*, etc. tamquam tres hi Duces Provinciae impositi. et mage maiores tenebras offundit etiam Maurus. LIPS. Bud. *aggrediendisque pr. Narbonensis.* De Ducibus laudatis vid. H. 1, 87.

Per

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. ciae Narbonenſi, Suedium Clementem, Antonium Novellum, Aemilium Pacenſem Duces dederat. Sed Pacenſis per licentiam militum vinctus: Antonio Novello nulla auctoritas: Suedius Clemens ambitioſo imperio regebat, ut adverſus modeſtiam diſciplinae conruptus, ita proeliorum avidus. Non Italia adiri, nec loca ſedesque patriae videbantur: tamquam externa litora et urbes hoſtium urere, vaſtare, rapere: eo atrocius, quod nihil usquam proviſum adverſum metus. Pleni agri, apertae domus, occurſantes domini iuxta coniuges et liberos ſecuritate pacis et belli malo circumveniebantur. Maritimas tum Alpes tenebat Procurator Marius Maturus. Is concita gente (nec deeſt inventus) arcere provinciae finibus Othonianos intendit. Sed primo inpetu caeſi diſiectique montani, ut quibus, temere conlectis, non caſtra, non Ducem noſcitantibus, neque in victoria decus eſſet, neque in
13 fuga flagitium. Inritatus eo proelio Othonis miles vertit iras in municipium Albium Intemelium. quippe in acie nihil praedae: inopes agreſtes et vilia arma:

Per licentiam militum vinctus] Sic ex Flor. bene Pichena, et ſimilia exempla in hoc ipſo libro occurrunt, mox de Iulio Frontone c. 26. In ed. pr. eſt inverſe *inuctus*. Ceteri libri *victus*. BRN. Sic et Bud. Praefert hoc Acidalius.

Corruptus, ita praeliorum avidus] Haec commodius de militibus quam de Duce dici cenſeo, et eo ſcripſiſſe Tacitum: *Suedius Clemens ambitioſo imperio regebat, ut adverſus modeſtiam diſciplinae corruptos, ita praeliorum avidos.* GRON. Pro vulg. ſtant Flor. et Bud. Aſt Bip. malint *adverſus* (contra) *modeſtiam* (h. e. immoderatus) *diſciplinae corruptor.*

Non Italia adiri] Nihil ego hic niſi germanum video. Sudant tamen in mutando Rhenanus pariter et Vertranius. LIPS. Rhenano ſudorem elicit conruptus in Bud. locus.

Albium Intemelium] Ita quidem e Strabone ſcripſeris lib. 4. p. 202. Τῶν οὖν Λιγύων, inquit, τῶν μὲν ὄντων Ἰγγαύνων, τῶν δὲ Ἰντεμελίων, εἰκότως τὰς ἀποικίας αὐτῶν ἐπὶ τῇ θαλάττῃ, τὴν μὲν ὀνομάζεσθαι Ἄλβιον Ἰντεμέλιον, οἷον Ἄλπιον, τὴν δὲ ἐπιτετμημένως μᾶλλον, Ἀλβιγγαῦνον. Nec aliter in Plinio 3, 5. (7) Quin tamen etiam conciſe Albintemelium dicta fuerit, haud pertinaciter eo negatum. LIPS. In Antonini it-

arma: nec capi poterant, pernix genus et gnari locorum. sed calamitatibus insontium expleta avaritia. Auxit invidiam praeclaro exemplo femina Ligus, quae filio abdito, cum simul pecuniam occultari milites credidissent, eoque per cruciatus interrogarent, *ubi filium occuleret?* uterum ostendens, *latere* respondit. Nec ullis deinde terroribus, aut morte, constantiam vocis egregiae mutavit. *Inminere provinciae Narbonensi, in verba Vitellii adactae, classem Othonis*, Fabio Valenti trepidi nuntii adtulere. Aderant legati coloniarum, auxilium orantes. Duas Tungrorum cohortes, quatuor equitum turmas, universam Treverorum alam cum Iulio Classico, Praefecto, misit: e quibus para in colonia Foroiuliensi retenta, ne, omnibus copiis in terrestre iter versis, vacuo mari classis acceleraret. Duodecim equitum turmae, et lecti e cohortibus, adversus hostem iere: quibus adiuncta Ligurum cohors, vetus loci auxilium, et quingenti Alpini, qui nondum sub signis. Nec mora proelio: sed acie ita instru-

A. V. 823. A. C. 70.

14

itinerario (ed. Wessel. p. 296.) *Albintimilio*; ubi v. Surita.

In acie] Bud. *in ea acie*. Mox idem *nec pernix genus*, ubi Rhen. τὸ *nec* verti vult in *et*. Idem *Ligus*, Agr. *Ligur*. Sed et ap. Sall. Iug. 93. *Ligus* et Graec. Λιγύς.

Tortoribus] Regius (Bud.) codex, *temporibus*, ex quo Rhenanus, *terroribus*. LIPS. Et sic e Flor. edidit Pichena. Sic iam est in ed. pr. (contra edd. Put. Alc. et Rhen. *tortoribus*). *Terrores* sunt minae, ut supra dixi. Ante Heinsius eleganter coniiciebat, *hic latere*. malim, quia est oratio obliqua, *ibi*. ERN. Heins. provocat ad cod. Agr.

Duas Tungrorum] Sic (hic et in seq.) ex ingenio edidit Rhen. Sed MSS. et edd. vett. *Turingorum*: nisi Flor. *Tungrorum* habet, e quo nil notatum video. Sic tamen ed. pr. 4, 55. et 66. ERN.

Vacuo mari] i. e. cuius litus nullis praesidiis munitum esset. ERN.

Adversus hostem] Bud. *ad hostem*.

Pannonii nondum sub signis] Milites auxiliarii e delectu Pannonico missi, sed nondum in cohortes divisi. ERN. Sed *Pannonii* Othonis partes sequebantur. v. c. 11. et 17. Hinc Savilius reponit *Alpini* et intelligit *Ligures*. Mox etiam ipse Tacitus *Alpinos* memorat. Sequor Savilium et cum Bip. addo *qui*.

Mixtis

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. instructa, ut pars classicorum, mixtis paganis, in colles mari propinquos exsurgeret, quantum inter colles ac litus aequi loci, Praetorianus miles expleret, in ipso mari ut annexa classis et pugnae parata, conversa et minaci fronte praetenderetur. Vitelliani, quibus minor peditum vis, in equite robur, Alpinos proximis iugis, cohortes densis ordinibus post equitem locant. Treverorum turmae obtulere se hosti incaute, cum exciperet contra veteranus miles, simul a latere saxis urgeret apta ad iaciendum etiam paganorum manus: qui sparsi inter milites, strenui ignavique, in victoria idem audebant. Additus perculsis terror, invecta in terga pugnantium classe. Ita undique clausi, deletaeque omnes copiae forent, ni victorem exercitum adtinuisset obscurum noctis, obtentui fugientibus. Nec Vitelliani, quamquam victi, quievere. accitis auxiliis, securum hostem ac successu rerum socordius agentem invadunt. caesi vigiles, perrupta castra, trepidatum apud naves: donec, cedente paullatim metu, occupato iuxta colle defensi, mox inrupere. atrox ibi caedes, et Tungrarum cohortium Praefecti, sustentata diu acie, telis obruuntur. Ne Othonianis

Mixtis paganis] h. e. non militibus quidem, sed qui tamen nunc aliquid operae militaris navarent. Pagani militibus opponuntur. de iis Pichena ad h. l. et intt. Suetonii aliique abunde dixere. ERN.

Conversa et minaci fronte] h. e. quae non, ut adsolebat, puppes, sed proras et rostra obverteret litori, ut in proeliis in oppugnationibus fieret. ERN.

Simul a latere] In his et seqq. cum Flor. consentit Guelf. (et Agr.) ed. pr. nisi quod in illo *etiam* post *saxis* est, in hac *iacendum* vitiose pro *iaciendum*, ut in MS. Bud. ERN. In hoc etiam male *simul altitudo apta*. Bip. locum ita refingunt: *simul a latere. Saxis etiam urgeret apta ad i. p. m.*

Obtentui fugientibus] Quo idoneo praetextu fugere honestius poterant Vitelliani. Male hic *obiectum* additur in edd. Puteol. Ber. Alc. Post pro *fidente* MS. Oxon. *cedente*, quod melius: aut *vefidente*. ERN. Id *obiectum* Bud. non habet, et bene fustulit Rhen. Dein Bud. *cedentes*, quo firmatur lectio Oxon. quam restitui.

Sustentata] Put. Alc. addunt *quidem*, quod inrepsit e linea seq.

Digitized by Google

nis quidem incruenta victoria fuit, quorum inpro- A. V. 823.
vide secutos converſi equites circumvenerunt. Ac A. C. 70.
velut pactis induciis, ne hinc claſſis, inde eques, ſubitam formidinem inferrent, Vitelliani retro Antipolim, Narbonenſis Galliae municipium; Othoniani Albingaunum interioris Liguriae, revertere. Corſicam ae Sardiniam, ceterasque proximi maris 16
inſulas, fama victricis claſſis in partibus Othonis tenuit. Sed Corſicam prope adflixit D. Pacarii Procuratoris temeritas, tanta mole belli, nihil in ſummam profutura, ipſi exitioſa. Namque, Othonis odio, iuvare Vitellium Corſorum viribus ſtatuit, inani auxilio, etiam ſi proveniſſet. Vocatis principibus inſulae, conſilium aperit: et contra dicere auſos, Claudium Phirricum, Trierarchum Liburnicarum ibi navium, Quinctium Certum, Equitem Romanum, interfici iubet. quorum morte exterriti, qui aderant, ſimul ignara et alieni metus ſocia inperitorum turba, in verba Vitellii iuravere. Sed, ubi delectum agere Pacarius, et inconditos homines fatigare militiae muneribus occepit, laborem inſolitum peroſi, infirmitatem ſuam reputabant: *inſulam eſſe, quam incolerent, et longe Germaniam vires-*

ſeq. id Bud. non habet et Rhen. delevit.

Quorum improvide ſecutos] pro, e quibus qui improvide ſecuti fuerant, eos equites circumvenere. Vid. ad A. 6, 12. ERN.

Inde eques] Sic Flor. (Bud.) Guelf. edd. ante Rhen. Is edidit *equites*. Illud Pichena reſtituit. ERN.

Albingaunum] Sic et MS. (Bud.) Guelf. (edd. Put. Alc. Rhen.) At Flor. ed. pr. *Albigaunum*. ERN.

Nihil in ſumma profuturum] Videtur ſcripſiſſe auctor, *tentata mole belli*, utcunque τὸ *tanta* explicet Acidalius. GRON. Sc, cum eſſet tanta moles belli. Sed *in ſummam*, quod, pro coniectura poſuerant Rhenanus, Lipſius, recepit Freinshemius. Recte. Libri ſuperiores ſer. et edd. *in ſumma*. Vide dicta ad 13, 38. ERN.

Corſ. viribus] Cod. Agr. *navibus*. gloſſema.

Phirricum Trierarchum] Forte nomen hominis fuit *Pyrrhicum*. GRON. MS. Guelf. *Pyrricum*. ERN. Bud. *Phyricum*.

Inconditos homines] i. e. nunquam alicui exercitationi militari adſuefactos, eoque duri exercentibus, etc. V. A. 2, 52. ERN.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *viresque legionum: direptos vastatosque classe, etiam quos cohortes alaeque protegerent.* Et aversi repente animi: nec tamen aperta vi, aptum tempus insidiis legere. digressis, qui Pacarium frequentabant, nudus et auxilii inops, balineis interficitur, trucidati et comites. Capita, ut hostium, ipsi interfectores ad Othonem tulere: neque eos aut Otho praemio adfecit, aut punivit Vitellius, in multa 17 conluvie rerum maioribus flagitiis permixtos. Aperuerat iam Italiam, bellumque transmiserat, ut supra memoravimus, ala Syllana, nullo apud quemquam Othonis favore: nec quia Vitellium mallent; sed longa pax ad omne servitium fregerat, faciles occupantibus et melioribus incuriosos. Florentissimum Italiae latus, quantum inter Padum Alpesque camporum et urbium, armis Vitellii (namque et praemissae a Caecina cohortes advenerant) tenebatur. Capta Pannoniorum cohors apud Cremonam. Intercepti centum equites ac mille classici inter Placentiam Ticinumque. quo successu Vitellianus miles non iam flumine aut ripis arcebatur. Inritabat quin etiam Batavos Transrhenanosque Padus ipse: quem repente, contra Placentiam, transgressi, raptis quibusdam exploratoribus, ita ceteros terruere, ut,

Balineis] Sic Flor. vulgo *balneis*.

Maioribus flagitiis permixtos] Cum multo graviora patrata essent, quae punirentur, hi latuere, et poenam effugere. ERN. Sic A. 16, 8. Pro *rerum* Heins. coniicit *reorum*.

Aperuerat iam Italiam] Bud. *Aparuerat iam in Italia*.

Vt supra mem.] 1, 70.

Melioribus incuriosos] Lego, *melioribus incuriosis*. Paratos obvio et invitanti, quum melior nemo esset, aut curam adiungendi eos susciperet. GRON. Vulgatum servandum puto. Non curabant, utra pars melior esset, causam iustiorem haberet. 14, 38. *servendis frugibus incuriosos*. Vitatius foret tamen *meliorum incuriosos*, quod etiam Groslotio placebat. Ed. pr. (et c. Agr.) *occupationibus*, et Guelf. a manu sec. ERN.

Q. i. P. A. c. et urbium] Edd. ven. addunt *est*. Bud. non habet et Rhen. induxit.

Quem repente] Restituit *repente* Pichena, quod Rhenanus delevit, codice suo auctore, cum hic non sine vi sit. Habent MS. (Flor.)

Digitized by Google

ut, *adesse omnem Caecinae exercitum*, trepidi ac falsi nuntiarent. Certum erat Spurinnae (is enim Placentiam obtinebat) nec dum venisse Caecinam, et, si propinquaret, coercere intra munimenta militem, nec tris Praetorias cohortes et mille vexillarios, cum paucis equitibus, veterano exercitui obiicere. Sed indomitus miles et belli ignarus, conreptis signis vexillisque, ruere, et retinenti Duci tela intentare, spretis Centurionibus Tribunisque; quin *proditionem, et accitum Caecinam*, clamitabant. Fit temeritatis alienae comes Spurinna, primo coactus, mox velle simulans, quo plus auctoritatis inesset consiliis, si seditio mitesceret. Postquam in conspectu Padus et nox adpetebat, vallari castra placuit. Is labor, urbano militi insolitus, contu-

A. V. 823. A. C. 70. 18

19

(Flor.) Guelf. edd. ante Rhen. omnes. Consentiunt etiam libri pro *raptis*, ne audiamus, qui tentant *captis*. Add. ad 4, 33. ERN.

Spurinnae] Vestricius est Spurinna, egregius Dux, et qui ad Taciti medium aevum vixit. Plinii Secundi de eo epistola capienda est, 2, 7. *Heri a Senatu, Vestricio Principe auctore, Spurinnae triumphalis statua decreta est.* quem locum tamen emaculo: *Vestricio Spurinnae, Principe auctore, triumphalis statua decreta.* Male enim traiecta verba. LIPS. De vita eius carminibusque v. Bayerus Comm. Petropol. t. II. p. 311. ERN. Cf. et Plin. ep. 3, 1.

Providentiam Ducis laudantibus] Haec spuria esse et e sequentibus huc inculcata, ubi est: *laudare providentiam Ducis*, acute coniecit Pichena. probantque viri docti. MS. Flor. ed. pr. *laudari* (Agr. *laudare*): unde firmatur illa suspicio. ERN. Bud. *laudantibus*, non ergo a Puteolano est illa lectio. Grut. etiam praecedentia resecari vult *spretis C. Tr. que* Contra Bip. nihil abundare videtur; de industria repeti verba censent, quo vulgi mutabilitas adpareat, leguntque: *spreto, C. Tr. que provid. laudari.* Verum eadem plane verba fic repeti, a Taciti more alienum est, neque necesse, addi, qua re spreti C. Tr. que res ipsa docet. Itaque cum Broterio locum repurgavi.

Qui pro Othone] Mercerus ingeniose: *quin proditione accitum*: quasi id crimen Spurinnae obiecerint, ut est in Plutarcho. LIPS. Pichena coniecit, quod iam est in contextum receptum a Freinshemio, nisi quod *quin* dedit pro *qui* e Merceri coniectura. Nos *qui* restituimus. ERN. Perperam, si quid video. Milites enim, non Centuriones, non Tribuni, proditionis incusabant Spurinnam, teste Plut. in Oth. c. 5. Reposui *quin*.

Contudit animos] MS Flor. ed. pr. *contundit*. Non spernam. Iuvat Bud. *contundit*. Nam se-

pe

A. V. 823. A. C. 70. dit animos. Tum vetustissimus quisque castigare *credulitatem suam, metum ac discrimen* ostendere, *si cum exercitu Caecina, patentibus campis, tam paucas cohortes circumfudisset.* Iamque totis castris modesti sermones, et, inserentibus se Centurionibus Tribunisque, laudari *providentia Ducis, quod coloniam, virium et opum validam, robur ac sedem bello legisset.* Ipse postremo Spurinna, non tam culpam exprobrans, quam ratione ostendens, relictis explo-

pe in tali narratione post perfectum est praesens. Sed nihil interest. ERN. Imo Bud. clare habet *contundit.* Agr. *contudit.*

Tum vetustissimus quisque] Vulgata ante lectio, *tum moestissimus quisque.* ex quo Rhenanus illud *vetustissimus* extrudit: ego malim *modestissimus.* LIPS. Freinshemius *inertissimus* sine libris dedit. Id Ryckius negat cum Gronovio huius loci sententiae convenire. Quod ego non video. Omnes illi milites inertes erant, quos castrorum illa munitio statim fregit. Et, cum laboris intolerantia homines sapere doceret, non credibile, ignavissimum quemque maxime sententias illas de prudentia Ducis locutum esse? Ergo verbum illud satis aptum. Adde infra c. 23. med. Nec illud neget quis, ex *inertiss.* facile fieri potuisse *moestissimus.* nam sic scribitur in MSS. cum saepissime *in* in literam *m* convertatur. Igitur praeferam Freinsh. correctionem ceteris, etiam I. Gronovii *vecordissimus*, donec e libris scriptis melius quid proferatur. MS. Flor. Agr. (Reg. Lall.) ed. pr. Rhen. sqq. *vetustissimus:* quod alienum esse, quivis videt. Secutus tamen est Broterius. ERN. Ex Rhenani cerebro esse *vetustissimus*, falsum. clare sic Bud. Recte Rhen. intelligit diu meritos. Sic H. 1, 23. *vetustissimum militum* vocat. Bene Brot. Bip. Lall. eam lectionem servant. Sic et Grut. et Ryckius. Acidalius omnia turbat.

Laudari providentiam Ducis] Ego sermonis rationem exigere *το laudare* non censeo, ut vult Freinshem. nisi fiat: *et inserentes se Centuriones Tribunique laudare.* Sed mitior in promptu cura est: nec parvi momenti, quod et hic et supra Flor. *laudari.* Assentior autem omnino Pichenae, priori loco eas voces male inculcatas: non quod ineptum ibi sensum faciant: cur enim non et retinere simul militem et paucis consilium Ducis probare possent? sed quia non tam inops verborum Tacitus. Hic autem scripsisse auctorem certum habeo: *et inserentibus se Centurionibus Tribunisque laudari providentia Ducis.* quod est, laudabatur, nempe ab utroque genere. GRON. Recte. *Laudari* etiam Guelf. (Bud.) ed. pr. cetereaque ante Rhenanum, qui correxit ex ingenio *laudare:* quia accusativus sequitur. Ergo nobis licebit etiam, propter passivum mutare substantivi casum. ERN. Sequuntur Lall. et Bip. In c. Agr. est *Principis* loco *Ducis*, glossema.

Quam ratione ostendens] h. e. arte sua et factis ostendens militibus stultitiam et convincens cul-

Digitized by Google

exploratoribus, ceteros Placentiam reduxit, minus turbidos et imperia accipientes. Solidati muri, propugnacula addita, auctae turres, provisa parataque non arma modo, sed obsequium et parendi amor; quod solum illis partibus defuit, cum virtutis haud poeniteret. At Caecina, velut relicta post Alpes saevitia ac licentia, modesto agmine per Italiam incessit. Ornatum ipsius municipia et coloniae in superbiam trahebant: quod versicolore sagulo, braccas, tegmen barbarum, indutus, togatos adloqueretur. Vxorem quoque eius, Saloninam, quamquam in nullius iniuriam insigni equo ostroque veheretur, tamquam laesi gravabantur: insita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem aegris oculis introspicere, modumque fortunae a nullis magis exigere, quam quos in aequo videre. Caecina, Padum transgressus, tentata Othonianorum fide per conloquium et promissa, iisdem petitus, postquam pax et concordia speciosis et inritis nominibus iactata sunt, consilia curasque in oppugnationem Placentiae magno terrore vertit: guarus, ut initia belli proveniissent, famam id cetera fore. Sed primus dies inpetu magis, quam veterani exercitus artibus, transactus: aperti incautique muros subiere, cibo vinoque praegraves. In eo certamine, pulcherrimum amphitheatri opus, situm extra muros, conflagravit: sive ab oppugnatoribus incensum, dum

A. V. 823. A. C. 70.

20

21

culpae. ERN. Bud. *rationes attendens.*

Braccas, tegmen barb.] Ian. Gulielmus Veresim. 2, 7. glossemata esse reputat verba ista *braccas tegmen barbarum*, quod aevo Taciti satis notae fuerint braccae, legit ergo, *braccatos togatos.*

Insita mortalibus natura etc.] Vere hic morbus in nostris animis: nec nescivit Aemilius Probus, sive Nepos, in Chabria 3. *Est hoc commune vitium*, inquit, *magnis liberisque civitatibus, ut invidia gloriae comes sit.* LIPS. In fine capitis ed. pr. *praevenissent* pro *proveniissent*, vitiose. ERN.

Guarus ut in. b. pr.] Cf. Agr. c. 18.

Dum

Digitized by Google

A. V. 823 A. C. 70. faces et glandes ac missilem ignem in obsessos iaculantur; sive ab obsessis, dum retorta ingerunt. Municipale vulgus, pronum ad suspiciones, fraude inlata ignis alimenta credidit a quibusdam e vicinis coloniis, invidia et aemulatione, quod nulla in Italia moles tam capax foret. quocunque casu accidit, dum atrociora metuebantur, in levi habitum: reddita securitate, tamquam nihil gravius pati potuissent, moerebant. Ceterum multo suorum cruore pulsus Caecina: et nox parandis operibus adsumpta, Vitelliani pluteos cratesque et vineas suffodiendis muris,

Dum regerunt] MSS. Flor. Bud, (Reg. Lall.) ed. pr. *dum reportans gerunt*. Vnde I Gron. *dum retorta ingerunt*. Guelf Ox. *dum per portas egerunt*. quod favet coniecturae Heinsii ep. ad Graev. t. 4. coll. Burm. p. 163. *dum per tormenta ingerunt*, quam probat Graevius ib. p. 175. Ann. 2, 81. *tormentis hastas, saxa, faces ingerere*. Putat corruptionem natam a compendio *torta*. Placet. Sed malim tamen *regerunt*, quam *ingerunt*. Puteol. edidit primus *dum regerunt*. ERN. Rhen. e vestigiis cod. Bud. conicit *dum reperta transgerunt*. Agr. *dum in hostes ingerunt*. Ed. Rom. iam habet dum *regerunt*. I. Gron. verum vidisse puto, eumque sequor cum Bip. Paullo ante Flor. et Bud. *ac miss. ignem*. vulgo *et*.

A quibusdam e vic. coloniis] Haec est scriptura MS. Guelf. (Agr.) edd. Puteol. Beroald. sqq. quam cum Ryckio secutus sum. Consonant MS. Flor. ed. pr. in quis *a quibusdam et v. c.* quod recepit I. Gronovius, et accipit per hendiadys. Immo *et* pro *e* vel *ex* scriptum, ut alibi, etiam libro superiori bis vel ter. Rhenanus edidit *et quib. v. c.* e MS. Bud. Lips. *a quib. v. c.* Pichena *e quibusd. v. c.* ERN.

Invidiae aemulatione] Muretus, *invidia et aemulatione*. LIPS. Probat Pichena (et Acid.): atque ita noster alibi (ut c. 101, et 1, 65.) a quo ad ceteras edd. pervenit. ERN. Bud. Flor. Agr. Oxon. et edd. ad Pich. usque *invidiae aemulatione*.

Quocunque casu accidit] *Acciderat* Rhen. edidit, quod in Bud. erat *accidat*. Cur non *acciderit* potius, quando ceteri scripti et ante Rhen. editi *accidit*. Sed hoc quoque probum. Quamquam Gronovius in Flor. quoque *accidat* esse dicit, dissentiens ab oculis Pichenae. ERN.

Nox p. e. absumta] Sic in ed. I. F. Gronov. primum, e coniectura Mureti, multis probata, editum. Scripti et edd. ante *assumta*, quod etiam restituit Ryckius ac defendit. Non bene, ut opinor. Nam nox tantum illo labore consumta, dies oppugnatione transactus fuerat, ut ab initio capitis dictum. Assumta autem nox, est, adiecta labori diurno. Cicero in ep. 7, 25. *atque etiam aliquantum noctis adsumo* sc. ad laborem diurnum, de confusione hac v. ad 5, 20. ERN. Bud. *asumta*. bono sensu, quare reposui. sic et Bip.

Per-

Digitized by Google

muris, protegendisque oppugnatoribus; Othoniani A. V. 823. A. C. 70. fudes et immensas lapidum ac plumbi aerisque moles, perfringendis obruendisque hostibus, expediunt. Vtrimque pudor, utrimque gloria, et diversae exhortationes, hinc *legionum et Germanici exercitus robur*, inde *urbanae militiae et Praetoriarum cohortium decus* adtollentium: illi *ut segnem ac desidem et circo ac theatris corruptum militem*; hi *peregrinum et externum* increpabant. simul Othonem ac Vitellium, celebrantes culpantesve, uberioribus inter se probris quam laudibus stimulabantur. Vix- 22
dum orto die, plena propugnatoribus moenia: fulgentes armis virisque campi, densum legionum agmen, sparsa auxiliorum manus, altiora murorum sagittis aut saxis incessere: neglecta, aut aevo fluxa cominus adgredi. ingerunt desuper Othoniani pila, librato magis et certo ictu, adversus temere subeuntes cohortes Germanorum, tantu truci, et more patrio nudis corporibus, super humeros scuta quatientium. Legionarius, pluteis et cratibus tectus, subruit muros, instruit aggerem, molitur portas. Contra Praetoriani dispositos ad id ipsum molares ingenti pondere ac fragore provolvunt, pars subeuntium obruti; pars confixi et exsangues, aut laceri, cum augeret stragem trepidatio, eoque

Perfringendis operibus] Dativus *operibus* non erat in codice Bud. nec est in Flor. Agr. Guelf. (Reg. Lall.) ed. pr. unde Iac. Gronovius delevit. ERN. Omitti posse subaudirum iudicat Rhen. servat tamen; in omnibus quoque editionibus, ante Gronovii legitur.

Vtrimque pudor, utrimque gloria] Gloria est h. l. gloriae cupido, ut apud Ciceronem non uno loco: quod vidi Savilium non animadvertisse. ERN.

Culpantesve] Sic Flor. et ed. Ven. Vulgo, ut in Bud. *culpantesque*.

Densum legionum agmen] Vnicam tantum legionem habuit Caecina, ut monet Savilius. V. ad I, II. ERN.

Librato magis et c. i.] Loco *magis* Bud. *magna*.

Aut laceri] MS. Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. *ac*. Mox *fama et* exciderunt in MS. Oxon. Alieno sc. loco omisit librarius. Vid. not. prox. ERN. Bud.

ut

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. acrius e moenibus vulnerarentur, rediere, infracta partium fama. Et Caecina, pudore coeptae temere oppugnationis, ne inrisus ac vanus iisdem castris adsideret, traiecto rursus Pado, Cremonam petere intendit. Tradidere sese abeunti Turullius Cerialis cum compluribus classicis; et Iulius Briganticus cum paucis equitum: hic Praefectus alae, in Batavis genitus; ille Primipilaris et Caecinae haud alienus, quod ordines in Germania duxerat. 23 Spurinna, comperto itinere hostium, defensam Placentiam, quaeque acta, et quid Caecina pararet, Annium Gallum per litteras docet. Gallus legionem primam in auxilium Placentiae ducebat, diffisus paucitate cohortium, ne longius obsidium et vim Germanici exercitus parum tolerarent: ubi pulsum

ut laceri, pro quo male in ed. Rhen. in variis lectionibus legitur *ait laceri*, quod sic in ed. Gronovii repetitur. Rhenanus autem recte agnorat vitium librarii pro *aut*.

Fama et pudore] Lego, *fame*. Duplex enim caussa abscessus, fames et pudor irriti coepti. LIPS. Forte: *Et Caecina damno et pudore coeptae temere oppugnationis*. Iustinus 2, 5. *amissis octoginta millibus hominum trepidus refugit, quae iactura inter damna numerata non est*. GRON. Imo *fama* et delendum, auctoritate cod. Guelf. idque etiam sine libris intelligi poterat. Clarum enim est, esse librarii repetitionem eorundem verborum ante *Caecina*, ut vidit I. Gron. ERN. *Fama et* a Reg. Lall. quoque abest. Frustra tuentur Ryckius, Boxhorn. Bip. Delendum, sine libris sensit Acidalius. Broterius quoque omisit. Bud. pessime, *fama pudoris cepta et*. Freinsh. volebat *iam ira et pudore*.

Petere intendit] Alterum tolli posse putat Gruterus. Imo *intendit*, int. animum, instituit, decernit. Ante *irrisus* eleganter de iis, qui nil efficiunt, frustra oppugnant, petunt. Mox *sese* e Flor. Pichena. Consentit Guelf. (Bud.) ed. pr. etc. alii *se*. Nomen *Turullii* ap. Cicer. ad Div. 12, 13. in libris scr. et edd. est *Turulius*, ut etiam alibi et in inscriptionibus (ut ap. Grut. p. 735.) occurrit, idque melius puto. ERN. Bud. *Turrulius*.

Iulius Briganticus] Sic Rhen. e Bud. Sed Put. Alc. alii *Bregan-ticus*.

Diffisus paucitati] Sic. ed. pr. At MS. Onon. Guelf. (Bud.) edd. Puteol. ceteraeque omnes ante Lipsi. *paucitate*, quod restitui, tacite a Lipsio mutatum, ut alibi ab aliis factum. Hodie quidem satis constat, *diffidere* etiam cum ablativo dici. V. Burm. ad Suet. Caes. c. 3. et quos ibi laudat: item Oudend. ad Sueton. l. c. ERN.

Bedria-

Digitized by Google

sum Caecinam pergere Cremonam accepit; aegre coercitam legionem, et pugnandi ardore usque ad seditionem progressam, Bedriaci fistit. Inter Veronam Cremonamque situs est vicus, duabus iam Romanis cladibus notus infaustusque. Iisdem diebus a Martio Macro haud procul Cremona prospere pugnatum. namque promptus animi Martius transvectos navibus gladiatores in adversam Padi ripam repente effudit. Turbata ibi Vitellianorum auxilia, et, ceteris Cremonam fugientibus, caesi, qui restiterant. sed repressus vincentium impetus, ne, no- A. V. 823. A. C. 70.

Bedriaci] Vicus parvus, sed duabus Romanis cladibus insignis, nec indignior, cuius verum nomen norimus, quam Cannae aut Philippi. Vulgo *Bebriacum* appellant, atque ita Iuvenalis libri 2, 106. *Bebriaci in campo spolium adfectare Palati.* At sincerus ille Vatic. *Bedriacum* semper; quomodo et in Sambuci scripto codice exstare cognovi, cum strictim eum Viennae vidissem. In vetustis Suetonii libris *Betriacum* dicitur: sicut et in Plutarcho c. 8. Βητριακὸν, πολίχνη πλησίον Κρεμώνης. Iuvenalis interpres quam nugatur, qui vicum hunc Campaniae facit! in Sat. 3. *Othonem*, inquit, *bello civili Vitellius vicit apud Bebriacum Campaniae.* Atqui noster clare: *Inter Cremonam Veronamque situs est is vicus.* et ipse scholiastes mox fatetur. Corrupta ea verba igitur, et scripsit: *apud Bedriaci campum.* Manifesto enim adluxit Iuvenalis sui versum, *Bedriaci campo spolium adfectare Palati.* Quod autem adtexitur: *Horum bellum Cornelius scripsit et Pompeius Planta, qui ait, Bebriacum vicum esse a Cremona vicesimo lapide*, sane Cornelium hunc nostrum intellegit: Pompeius ille quis sit, nondum repperi. LIPS. Add. intr. ad Suet. Oth. 9. Broterius defendit *Bebr.* ERN. Hieron. in chron. *Vetriacum.* Plin. 10, 49. (69.) *Bebriacum.* Sic nec apud alios nominis ratio sibi constat. Bud. *Bedriaci.* Agr. Put. Alc. *Bebriaci.* Pompeius Reinesio ep. 27. videtur esse is, de quo Plin. ep. 10. 5.

Duabus i. R. cladibus] Altera Othonis, victore Vitellio: altera Vitellii, vincente Vespasiano, de qua noster 3, 15. sq. Ea vulgo dicitur ad Cremonam facta: sed inter Cremonam et Bedriacum pugnatum est, eaque de caussa utrique loco praelium, more scriptorum, adsignari potest. Vid. dicta ad Xenoph. Mem. S. 3. 5. ERN. A binis illis proeliis Bedriaco haesisse nomen *la Bina*, sunt qui velint. In eam rem Broterius citat Campo in hist. di Cremona. Contra Cluverium, qui It. ant. 1, 26. *Caneto* hodie dici perhibet, disputat Ryckius.

Sed repressus v. i.] Ed. pr. *reprehensi*, pro *repressi*. Mox eadem *subsidiis*, quod e Flor. pro *praesidiis* dedit Pichena. ERN. Bud. *subsidiis.* ad quod non adtendit Rhen.

Omni

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. vis subsidiis firmati, hostes fortunam praelii mutarent. Suspectum id Othonianis fuit, omnia Ducum facta prave aestimantibus. Certatim, ut quisque animo ignavus, procax ore, Annium Gallum et Suetonium Paullinum et Marium Celsum (nam eos Othio quoque praefecerat) variis criminibus inceſſebant. Acerrima seditionum ac discordiae incitamenta, interfectores Galbae. scelere et metu vecordes, miscere cuncta, modo palam turbidis vocibus, modo occultis ad Othonem litteris: qui humillimo cuique credulus, bonos metuens, trepidabat; rebus prosperis incertus, et inter adversa melior. Igitur Titianum, fratrem, acoitum bello praeposuit. Interea Paullini et Celsi ductu res
24 egregiae gestae. Angebant Caecinam nequidquam omnia coepta, et senescens exercitus sui fama, pulsus Placentia, caesis nuper auxiliis, etiam per concursum exploratorum, crebra magis quam digna memoratu proelia, inferior; propinquante Fabio Valente, ne omne belli decus illuc concederet, reciperare gloriam, avidius quam consultius, properabat. Ad duodecimum a Cremona, locus Castorum

Omnia quaecunque facta] Freinsh. corrigit, *omnia Ducum facta*. Eodem modo correctum in MS. Agr. et favet scriptura MS. Flor. *quocum*. et ed. pr, *omniaque vocum facta*. Certe *omnia quaecunque* durum est, Post Guelf. *extimantibus*: quod h. l. recte exprimitur *aestimantibus*. Sed ed. pr. *existimantibus*. ERN. Vulg. habent edd, plures vet. et c. Bud. quod respondet Gr. πάντ' ὀρθα. Cum ed. prima consprat Reg. Lall. Sed c. Agr habet *omniaque Ducum facta*. Firmatur hinc emendatio Freinshemii, quam recipio cum Bip. Dein Bud. *prava extimantibus*, et mox *inceſſerant*.

Criminibus inceſſerant] Ryckius e cod. Agr. rescripsit *inceſſebant*: quod, quia Latinitas id tempus postulat, imitatus sum. ERN.

Et Celsi ductu] Sic Bud. Ast Flor. *et consilii ductu*. Agr. *Paullini consiliis et ductu*. Plut. etiam c. 7. Paullinum et Celsum iungit.

Locus Castorum] Recte, non *castrorum*. Suetonius c. 9. eumpse locum *ad Castoris* dixit: Orosius 7, 8. *circa locum, quem Castores vocant*. LIPS. Bud. ut reliqui, *locus castrorum*. Rhen. tacite sed praeclare emendavit *locus Castorum*.

Immi-

Digitized by Google

rum vocatur, ferociſſimos auxiliarium, inminenti- A. V. 823.
bus viae lucis occultos, componit. equites *pro-* A. C. 70.
cedere longius iuſſi, *et, inritato proelio ſponte refu-*
gi, feſtinationem ſequentium elicere, donec inſidiae
coorirentur. Proditum id Othonianis Ducibus. et curam
peditum Paullinus, equitum Celſus, ſumſere. Tertiae-
decimae legionis vexillum, quatuor auxiliorum cohor-
tes et quingenti equites in ſiniſtro locantur; aggerem
viae tres Praetoriae cohortes altis ordinibus obtinuere:
dextra fronte prima legio inceſſit, cum duabus auxilia-
ribus

Imminentib. viae lucis imponit] Rhenanus (e Bud.) corrigit *eminentibus viae lucis componit. Iminentibus* verum eſt et libris ceteris firmatur. *Componit* etiam Flor. Guelf. recepitque Pichena. Sed edd. ante omnes *imponit*: quod ſane eſt uſitatum in inſidiis verbum. Neque tam compoſitorum militum, quam in lucis et inſidiis poſitorum commemoratio h. l. requiritur. Poſt *iuſſit* MSS. Flor. (Bud. Agr.) Guelf. edd. pr. Puteol. Ber. *Iuſſi* edidit Rhen. (ex ingenio) a quo etiam *refugi* pro *refugere* editum, quod tamen et Flor. (et Bud.) et Guelf. habent, haud paullo elegantius, quam *refugere*. ERN. Hoc eſt in c. Agr.

Aggerem viae] Intelligi viam Poſtumiam patet e 3, 21. ut iam monuit Ryckius. Viae autem altae et aggeratae. Aggerem de via etiam Virgilius dixit 5, 273. Vide copioſe de hoc verbo Heinſium ad Virgil. 9, 375. Mox *altis ordinibus* Flor. Bud. (Agr. Reg. Lall.) Guelf. ed. pr. i. e. plurimis deinceps, propter anguſtias viae. Recepit iam Ryckius. Puteolanus primus *arctis* edidit. ERN. Sic et Alc. et Rhen. Sed *ordinibus altis* i. e. confertis. Cf. Veget. 3, 15.

Dextra fronte] Quae hic frons dextra? haud ſatis capio, et reſcribo: *Aggerem viae tres Praetoriae cohortes obtinuere dextra. A fronte, prima legio inceſſit.* LIPS. *Dextra frons* eſt dextrum cornu. *Frontem laevam* e Claudiano in Ruf. 2, 174. laudat Salinerius ERN. Bipontinis arridet emendatio a Lipſio propoſita; non mihi. Statim enim, quod illi negant; *dextra frons* pro *dextro cornu* dici omnino poteſt. Claudiano ſic aperte l. c. *Armeniis frons laeva datur; per cornua Gallos dexteriora locat*, opponitur *frons laeva dextro cornu*. Sic et ap. Curtium 4, 13. *frons laevi cornu* occurrit. Dein auxiliares Romanae militiae more, ut in ſiniſtro, ſic et in dextro cornu, locati hic comparent; frons ipſa aciei denſis ordinibus a Praetoriis cohortibus obtinetur.

Cum duabus vexillaribus cohortibus] Sic ſcr. et edd. vett. omnes. Mercerus eam lectionem vitii arguit, quod vexillariorum cohortes non ſint, nec *vexillares* dicantur, ſed *vexillarii*, denique auxilia debuerint latus legionis claudere, non vexillarii. Itaque legi vult *auxiliaribus*, quod Pichena recepit. Prima ratio firma et tertia, non ſecunda. Nam *vexillares* non contra analogiam dicuntur, et MSS. Oxon. Agr. habent *vexillariis*. I. Gronovius putat legen-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. ribus cohortibus et quingentis equitibus. Super hos e Praetorio auxiliisque mille equites, cumulus prosperis, aut subsidium laborantibus, ducebantur. Antequam miscerentur acies, terga vertentibus Vitellianis, Celsus, doli prudens, repressit suos. Vitelliani temere exsurgentes, cedente sensim Celso, longius secuti, ultro in insidias praecipitantur. nam a lateribus cohortes, legionum adversa fronte, et subito discursu terga cinxerant equites. Signum pugnae non statim a Suetonio Paullino pediti datum. cunctator natura, et cui cauta potius consilia cum ratione, quam prospera ex casu, placerent, *compleri fossas, aperiri campum, pandi aciem* iubebat; *satis cito incipi victoriam, ubi provisum foret, ne vincerentur.* Ea cunctatione spatium Vitellianis datum, in vineas, nexu traducum inpeditas, refugiendi. et modica silva adhaerebat: unde rursus aufi

gendum *cum duobus vexillis, tribus cohortibus.* Non placet. Quorsum duo vexilla, ubi integra legio? Et quae aut quorum ista vexilla? ERN. Bud. *vexiliaribus*, quod proxime ad emendatam lectionem accedit.

A lateribus cohortes legionum] Nihil ambigimus, quin Tacitus scripserit, *a lateribus cohortes, legio adversa fronte.* Ita superior aciei dispositio postulat: et, ad circumveniendum hostes, invasionem tripertitam esse oportuit. LIPS. Freinshemius malebat *legionarii adversa fronte.* Flor. Oxon. (Reg. Lall.) et Guelf. a man. pr. (et Put.) *frons*: quod probat I. Gron. Tacitus vult dicere, ab omnibus partibus circumventos Vitellianos. Cohortes latera circumfudere, equites terga, legio frontem. Itaque vulgatum servem. *Legionum adversa.* i. e. legiones adversae, a fronte s. frontem cinxere. ERN. Bud. et ed. Alc. et Rhen. *legionum adversa fronte.* Paullo ante Bud. male *cedunt.*

Compleri fossas] Nempe, quae ibi forte factae ab rusticis, recipiendis aquis, aut alia de caussa, ut bene monet Pichena. ERN.

Iubebat] Lall. e cod. suo Regio se dedisse profiterur *iubet*; sed operae, ut adparet, non paruere.

Incipi victoriam ratus] Freinsh. *ratus* spurium putat. Iac. Gronovius corrigit *iratis*, quia sequitur *vincerentur*, non *vinceretur.* At quorsum irae hic mentio fiat? Ego vero *ratus* delevi, auctore ed. pr. a qua haec vox abest. item a MS. Reg. ut Broterius notat, qui nos imitatus est. Inculcari talia verba in tali textu, ut *inquiens, dicens*, supra vidimus. ERN. Heins. coniicit *infisti victoriae.* Sed ex citato Iureti loco in Symm. ep. 1, 84. patet, eam

Digitized by Google

ausi promptissimos Praetorianorum equitum interfe- A. V. 823.
cere. vulneratur Rex Epiphanes, inpigre pro Otho- A. C. 70.
ne pugnam ciens. Tum Othonianus pedes erupit. 26
protrita hostium acie, versi in fugam, etiam qui subveniebant. nam Caecina non simul cohortes, sed singulas acciverat: quae res in proelio trepidationem auxit, cum dispersos, nec usquam validos, pavor fugientium abriperet. Orta et in castris seditio, quod non universi ducerentur. vinctus Praefectus castrorum, Iulius Gratus, *tamquam fratri, apud Othonem militanti, proditionem ageret:* cum fratrem eius, Iulium Frontonem, Tribunum, Othoniani sub eodem crimine vinxissent. Ceterum ea ubique formido fuit apud fugientes, occurrantes, in acie, pro vallo, ut *deleri cum universo exercitu Caecinam potuisse, ni Suetonius Paullinus receptui cecinisset*, utrisque in partibus percrebuerit. *Timuisse se*, Paullinus ferebat, *tantum insuper laboris ac*

eum potius voluisse *infesti victoriam*.

Rex Epiphanes] Filius Antiochi, Regis Commageni, cuius in rebus Vespasiani et apud nostrum mentio. Is tum Romae fuit, sive obses, regnante adhuc patre, sive alia qua de caussa, Othonemque comitatus est. De eius parentisque fatis v. Iosephus B. I. 7, 7. *Rex* vocatur verere more, quo etiam Regum filii, et quicunque Regiae stirpis sunt, Reges vocantur, ut ap. Graecos βασιλεῖς. ERN. Cum fratre Callinico exhiberur Epiphanes in numo Commagenorum apud Pellerin méd. de Rois. p. 124. Cf. Eckhel D. NN. vet. vol. 3. p. 258.

Othonianus pedes erupit] Puto *irrupit*, nempe in silvam et vineas impeditas, quibus defendebantur Virelliani. GRON. At *prorumpere* et *erumpere* etiam dicuntur milites in acie constituti, cum impetum facere incipiunt. Prioris verbi permulta apud nostrum exempla, A. 1, 65. 4, 71. etc. Virgil. Aen. 11, 608. *Iamque intra iactum teli progressus uterque subsisterat: subito erumpunt clamore.* ERN.

Apud fugientes occurrantesque] Coniunctionem *que* bene delevit Rhenanus (duce Bud.). Abest et ab ed. pr. et MS. Reg. ERN.

Tantum insuper laboris] Videtur legendum *super*, syllaba *in* nata, ut saepe alibi, e finali praecedentis. Praeter laborem atque iter se timuisse, ne recens Virellianus miles erumperet e castris, et fessos aggrederetur. Sic et infra c. 34. pro *super* editum vulgo *insuper*. Mox copulam *et*, a Rhenano (duce Bud.) sublatam, restituit Pichena, quam Guelf. et ed. pr. habent.

Sed

A. V. 823. A. C. 70. *ac itineris, ne Vitellianus miles, recens è caſtris, feſſos adgrederetur, et perculſis nullum retro ſubſidium foret.* apud paucos ea Ducis ratio probata, in vulgus adverſo rumore fuit.

27 Haud perinde id damnum Vitellianos in metum compulit, quam ad modeſtiam compoſuit: nec ſolum apud Caecinam, qui culpam *in militem* conferebat, *ſeditioni magis quam proelio paratum;* Fabii quoque Valentis copiae (iam enim Ticinum venerat) poſito hoſtium contemptu, et recuperandi decoris cupidine, reverentius et aequalius Duci parebant. Gravis alioquin ſeditio exarſerat, quam altiore initio (neque enim rerum a Caecina geſtarum ordinem interrumpi oportuerat) repetam. Cohortes Batavorum, quas bello Neronis a quartadecima legione digreſſas, cum Britanniam peterent, audito Vitellii motu, in civitatae Lingonum Fabio Valenti adiunctas retulimus, ſuperbe agebant; ut cuiusque legionis tentoria acceſſiſſent, *coercitos a ſe quartadecimanos, ablatam Neroni Italiam, atque omnem belli fortunam in ipſorum manu ſitam,* iactantes. Contumelioſum id militibus, acerbum Duci: conrupta iurgiis aut rixis diſciplina: ad poſtremum
28 Valens e petulantia etiam perfidiam ſuſpectabat. Igitur nuntio adlato, *puiſam Treverorum alam Tungros-*

Sed eadem habet *periculoſis* pro *perculſis*, item MS. Reg. ERN. *Recens caſtris* in Put. etiam et Alc. edit. Paullo ante Bud. *ac itineris.* Mox Muretus volebat *fore*, non probante Acidalio.

Haud perinde id damnum] Pronomen agnoſcunt Flor. Guelf. edd. ante Rhen. omnes. Deletum a Rhen. (duce Bud.) reſtituit Pichena. Mox *ſed* ante *Fabii* abeſt a Flor. (Bud.) et aliis MSS. et ed. pr. quod cum I. Gronovio elegantius puto. *Aequalius* porro omnes ſcr. et edd. praeter MS. Agr. qui habet *aequabilius:* quod fruſtra praefert Ryckius, cum illud idem ſit, ut ſupra iam oſtenſum. ERN.

Recuperandi decoris] Bud. *dedecoris.* librarii vitio.

Retulimus] V. H. 1, 59. 64. Mox *cuius legionis* Flor. Bud. Agr.

E petulantia] Sic Rhen. e Bud. ſic et Puteol. ſed Alciatus praepoſitionem omiſerat.

Sil

grosque a classe Othonis et Narbonensium Galliam circumiri; simul cura socios tuendi et militari astu cohortes turbidas, ac, si una forent, praevalidas, dispergendi. partem Batavorum *ire in subsidium* iubet. quod ubi auditum vulgatumque, maerere socii, fremere legiones: *orbari se fortissimorum virorum auxilio: veteres illos et tot bellorum victores, postquam in conspectu sit hostis, velut ex acie abduci: si provincia urbe et salute Imperii potior sit, omnes illuc sequerentur: sin victoriae sanitas, sustentaculum, columen in Italia verteretur, non abrumpendos, ut corpori, validissimos artus.* Haec ferociter iactando, postquam, inmissis lictoribus, Valens coercere seditionem coeptabat, ipsum invadunt, saxa iaciunt, fugientem sequuntur, *spolia Galliarum et Viennensium aurum et pretia laborum suorum occultare*, clamitantes, direptis sarcinis, tabernacula Ducis, ipsamque humum pilis et lanceis rimabantur. nam Valens servili veste apud Decurionem equitum tegebatur. Tum Alphenus Varus, Praefectus castrorum, deflagrante paullatim seditione, addit consilium, vetitis obire vigilias Centurionibus, omisso tubae sono, quo miles ad belli munia cietur. Igitur torpere cuncti, circumspectare inter se adtoniti: et id ipsum, quod nemo regeret, paventes: silentio, patientia, postremo precibus ac lacrymis veniam

A. V. 823. A. C. 70.

29

Sin victoriae sanitas] Sic MSS. Flor. Bud. Reg. ed. pr. Rhen. seqq. At Guelf. Harl. Bodl. edd. Puteol. Ber. Alc. *victoria, sanitas.* illud verum. Mox Heinsius pro *ut corpori*, acute *suo corpori*, ad Vellei. 2, 109. Sed vulgatum quoque ferri potest, et consuetudini scriptorum elegantiorum consentiens est. Non esse a se divellendos Batavos, quod si fiat, nihil aliud agi, quam si artus a corpore abrumpantur. ERN.

Obire vigilias] De hoc ritu ego in Militia Dial. 5, 9. LIPS.

Silentio, patientia] Malim, *silentio, poenitentia.* LIPS. *Patientia* omnes scr. et edd. Patienter ac tacite ferebant istam omissionem solitorum, non frementes, non irascentes. ERN. Mox *precibus ac lacr.* Rhen. e Bud. Prius legebatur *et.*

Pan-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. niam quaerebant. Vt vero deformis et flens et praeter spem incolumis Valens processit, gaudium, miseratio, favor: versi in laetitiam, (ut est vulgus utroque inmodicum) laudantes gratantesque: circumdatum aquilis signisque in tribunal ferunt. Ille utili moderatione non supplicium cuiusquam poposcit: ac ne dissimulans suspectior foret, paucos incusavit: gnarus civilibus bellis plus militibus, quam Ducibus, licere. Munientibus castra apud Ticinum, de adversa Caecinae pugna adlatum, et prope renovata seditio, *tamquam fraude et cunctationibus Valentis proelio defuissent.* Nolle requiem, non exspectare Ducem, anteire signa, urgere signiferos. rapido agmine Caecinae iunguntur. Inprospera Valentis fama apud exercitum Caecinae erat: *expositos se tanto pauciores integris hostium viribus,* querebantur, simul in suam excusationem, et adventantium robur per adulationem adtollentes, ne ut victi et ignavi despectarentur. Et quamquam plus virium, prope duplicatus legionum auxiliorumque numerus erat Valenti, studia tamen militum in Caecinam inclinabant; super benignitatem animi, qua promptior habebatur, etiam vigore aetatis, procerirate corporis et quodam inani favore. Hinc aemu-

Paucos incusavit] Lege *paucis*. ad brevitatem enim orationis refertur, non ad eos qui peccarant. et sane omnes in hac culpa, nec excerpi pauci potuere. LIPS. Sensus: non totius exercitus istum furorem, sed paucorum fuisse, qui exercitum concitassent. Eadem ratione usus Otho 1, 84. *Paucorum culpa fuit, duorum poena erit.* Atqui omnes seditiosi fuerant. Igitur *paucos* non tentandum contra libros. ERN.

Rapido agmine Caecina iungitur] MSS. Flor. (Bud.) Guelf. etc. ed. pr. *iunguntur*, ut Rhenanus edidit. Ceterae vett. edd. ante Rhen. *iungitur*. (Puteol. tamen habet *iunguntur.*) Paullo post *ac prope dupl.* Guelf. Harl. Bodl. edd. Puteol. Beroald. Alc. ERN. Rhen. delevit duce Bud. praep. *ac.*

Et quodam inani favore] Censuerim legendum *inanium*. Quae illa? Superiori libro habes: *Caecina corpore ingens, animi immodicus, cito sermone, erecto incessu studia militum allexerat.* Prorsus ut de Corbulone 13, 8. *omnium in se ora verterat, corpore in-*

aemulatio Ducibus. Caecina *ut foedum et maculosum*, ille *ut vanum ac tumidum*, inridebant. Sed condito odio, eandem utilitatem fovere, crebris epistolis, sine respectu veniae, probra Othoni obiectantes: cum Duces partium Othonis, quamvis uberrima conviciorum in Vitellium materia, abstinerent. Sane ante utriusque exitum, quo egregiam Otho famam, Vitellius flagitiosissimam; meruere, minus Vitellii ignavae voluptates, quam Othonis flagrantissimae libidines timebantur. Addiderat huic terrorem atque odium caedes Galbae; contra illi initium belli nemo inputabat. Vitellius ventre et gula sibi ipse hostis; Otho luxu, saevitia, A. V. 823. A. C. 70. 31

re ingens, verbis magnificus, et super experientiam sapientiamque etiam specie inanium validus. GRON. Idem Heinsio placebat ap. Ryckium (et Lallemandio). Sed idem significat *inanis favor* h. e. a causis inanibus ortus, ut *gloria inanis*, et similia. Nam et gloria inanis est, quae a rebus inanibus, nulla gloria dignis, nascitur. Cererum, si libri faverent, *inanium* sane praeferrem. ERN.

Foedum et maculosum] Valet in omne animi vitium et labem *maculosi* vox: tamen vereor, ut hic proprie in ignaviam ac timorem. Ex antithesi, quae sequitur, suspiceris: et magis ex hoc Ammiani loco 30, 8. *Arguebat hic idem Princeps* (Valentinianus) *timidos saepius, maculosos tales appellans et sordidos.* LIPS. Non ignaviam et timorem interpretor, sed libidinem et rapacitatem: quae in homine arguit et 1, 66. *Valentem magna pecunia emptum.* Et, *ipsa itinerum spatia et stativorum mutationes venditante Duce, foedis pactionibus adversus possessores agrorum et Magistratus civitatum, adeo minaciter, ut Luco faces admoverit, donec pecunia mitigaretur: quoties pecuniae materia deesset, stupris et adulteriis exorabatur.* Sic A. 13, 33. *Cossutianum Capitonem Cilices detulerant maculosum foedumque, et idem ius audaciae in provincia ratum, quod in urbe exercuerat.* H. 1, 7. *ut avaritia et libidine foedum ac maculosum.* Cicero, ad Attic. 1, 16. *Maculosi Senatores, nudi Equites.* Plinius ep. 3, 9. *homo foedus et aperte malus Proconsulatum non minus violenter quam sordide gesserat.* GRON

Nemo imputabat] Sciebant, a suis paene coactum; ipsum ignavum, nunquam ausurum quid fuisse. Ideoque excusabant potius, quam oderant. ERN.

Gula sibi ipsi hostis] Codex Bud. habuit *sibim*: unde legendum, *sibimet hostis*, Rhenanus putabat. Flor. ed. pr. *sibi inhostus*, quod interpretandum, *sibi inhonestus*, post Victorium ad Caton R. R. (c. 80. (81).) putabat Pichena. Putem esse manifestum, Tacitum voluisse antithetis uti. Vitellius sibi, Otho reipublicae pernicios-

 As

A. V. 823. A. C. 70. tia, audacia, Reipublicae exitiosior ducebatur. Coniunctis Caecinae ac Valentis copiis, nulla ultra penes Vitellianos mora, quin totis viribus certarent. Otho consultavit, trahi bellum, an fortunam experiri placeret. Tum Suetonius Paullinus, dignum

At cod. Guelf. *sibi ipſi*, ut ceterae edd. idque oppoſitionis ratio videtur deſiderare: *ſibi ipſi Vitellius — Otho Reip.* Itaque ſervavi, dum melius quid reperiatur. Neque enim eſt de nihilo, quod Flor. Bud. ed. pr. habent. I. Gronovius recepit Rhenani coniecturam *ſibimet hoſtis*. Venit aliquando in mentem *ſibi met*, vel *ſibi modo noxius*; ut vitium ortum ſit e compendio $\overset{o}{m}$. et litera *x* in *ſ* mutata, quod ſaepe factum a librariis conſtat. ERN. In Bud. eſt *ſibi in hoſtiis*. manifeſtum eſt, librarium ante oculos habuiſſe iſtud Flor. et ed. pr. *ſibi inhoſtus*, quod quid ſibi vellet, haeſiſſe dubium. Rhen. rei ignarus, pro *ſibi in* legit *ſibim*, et coniecavit legendum *ſibimet hoſtis*, in textu tamen ſervavit *ſibi ipſi hoſtis*. Ex *ſibi inhoſtus* Heinſ. exſculpſit *ſibi infeſtus*. Salmaſius ad Solin. p. 24. τὸ *inhoſtus* explicat iniquus, ductum ab *hoſtus*; quod menſurae genus apud Varronem R. R. 1, 24. Victorii coniecturam *ſibi inhoneſtus* laudat quidem, ſed durisculam iudicat Pichena, et ſervat Puteol. *ſibi ipſi hoſtis*, quod recte opponitur ſequenti *Reipublicae exitioſior*. Id equidem recipio, niſi quod pro *ipſi* reponam *ipſe*. Bip. malunt *ſibi inhoneſtus*, ſimilique exemplo ex A. 15, 25. lectionem tuentur, ubi *pax inhoſta* pro *inhoneſta*. Sed in noſtro loco *inhoneſtus exitioſo* male reſpondet.

Suetonius Paullinus] Et hic et alibi effuſe laudat hunc Suetonium, *vetuſtiſſimum Conſularium*, ut infra vocat, et non una militia clarum. Praefuit Britanniae, ut habes A. 14, 29. et in Agricola 5 et 14. ſed et in Africa bellum geſſit, e Plinio 5, 1. *Suetonius*, inquit, *Paullinus quem Conſulem vidimus, primus Romanorum Ducum transgreſſus Atlantem*, etc. Vbi autem mens ſive iudicium fuit viro magno et celebri (Mureto) qui in Variis ſuis (15, 11.) nuper hunc Suetonium, patrem fecit Suetonii noſtri Tranquilli? Ita enim locum eum corrigit, Suetonii Othone 10. *Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiaedecimae legionis Tribunus angusticlavius.* Et liber, inquit, qui tineas et cariem ſenſerat, habet *Linus*. Omnino autem legendum *Paullinus*. Teſtem in eam rem laudabo Tacitum, qui fortis viri neque nomen neque virtutem taciturn eſſe vivit. eius enim ſaepe et in Annalibus et in Agricolae vita honorificam mentionem facit. Haec ille. Quid dicam? Non inſector te, vir elegantiſſime, ſed bona fide haec ſcribis? Erras nimis. Suetonius ille Lenis Tribunus fuit; noſter belli dux: ille angusticlavius, id eſt nondum Senator, ſed inter Equites; iſte Conſularis. nec tenue usquam veſtigium confuſionis eius, quam facis. Hoc mihi in transcurſu monitum, non ut carpam (Fidem teſtor:) ſed ut claro ſub exemplo doceam, quam fallax haec critica, et ignoſcendum etiam nobis eſſe, ſi labimur inter-

Digitized by Google

dignum fama sua ratus, qua nemo illa tempestate militaris rei callidior habebatur, de toto genere belli censere, *festinationem hostibus, moram ipsis utilem* disseruit: *Exercitum Vitellii universum advenisse: nec multum virium a tergo, quoniam Galliae tumeant, et deferere Rheni ripam, inrupturis tam infestis nationibus, non conducat: Britannicum militem hoste et mari distineri: Hispanias armis non ita redundare: provinciam Narbonensem incursu classis et adverso proelio contremuisse: clausam Alpibus, et nullo maris subsidio, Transpadanam Italiam atque ipso transitu exercitus vastam: non frumentum usquam exercitui nec exercitum sine copiis retineri posse. Iam Germanos, quod genus militum apud hostes atrocissimum sit, tracto in aestatem bello, fluxis corporibus, mutationem soli caelique haud toleraturos. Multa bella, impetu valida, per taedia et moras evanuisse. Contra ipsis omnia opulenta et fida: Pannoniam, Moesiam, Dalmatiam, Orientem, cum integris exercitibus; Italiam et caput rerum urbem: Senatumque et Populum numquam obscura nomina,* A. V. 823. A. C. 70. 32

interdum in proclivi ista via. LIPS.

Galliae tumeant, et] Copulam apte inserui, ex Vatic. *Tumere* autem eleganti metaphora dicuntur, quae eruptura videntur. usurpavit Cicero bis in Epistolis ad Atticum 14, 4 et 5. LIPS. Adde Clav. Cic. in h. v. ERN. Et Plin. paneg. 28. *tumentibus plebis animis.* Danesius pro *quoniam* legit *quamquam*; ita scil. Rhen. interpretatur compendium scripturae, quod ibi est in Bud. ipse tamen *quoniam* retinet. Mox Agr. habet *detineri*, quod mari convenientius putat Ryckius. Idem cod. *maritimis Alpibus*, glossa.

Transitu exerc. vastam] Sic e Flor. edidit I. Gronovius, probatque etiam Ryckius, qui et in MS. Agr. repererat. Consentit ed. pr. MS. Reg. Vulgo (et Bud.) *vastatam*. Possis dicere, ex hoc factum *vastam*, ut supra *iactus* e *iactatus*, et similia in his et aliis libris. At contra satis constat, librarios, valde pronos fuisse in hanc partem, ut e *vastus* facerent *vastatus*. Vid. viros doctos ad Liv. 23, 30. Add. infra ad 4, 50. Itaque *vastam* merito praetuli: secutus est Broterius. ERN. et Lall.

Sine copiis] Sine commeatu. Sic infra 3, 60. 4, 22. Cf. Symmach. ep. 1, 55. et ibi Iuretus.

Obscura nomina] Bud. *obscurari*. Idem *Senatum et Pop.* Agr. addit *Rom.*

Etsi

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *etsi aliquando obumbrentur; publicas privatasque opes et immensam pecuniam, inter civiles discordias ferro validiorem; corpora militum aut Italiae sueta, aut aestibus: obiacere flumen Padum, tutas viris murisque urbes; e quibus nullam hosti cessuram, Placentiae defensione exploratum. Proinde duceret bellum. paucis diebus quartamdecimam legionem, magna ipsam fama, cum Moesiacis copiis adfore: tum rursus deliberaturum, et, si proelium placuisset, auctis viribus certaturos.* Accedebat sententiae Paullini Marius Celsus: *idem placere Annio Gallo*, paucos ante dies lapsu equi adflicto, missi, qui consilium eius sciscitarentur, retulerant. Otho pronus ad decertandum: frater eius Titianus, et Praefectus Praetorii Proculus, inperitia properantes, *Fortunam et Deos et Numen Othonis adesse consiliis, adfore conatibus*, testabantur. neu quis obviam ire sententiae auderet, in adulationem concesserant. Postquam pugnari placitum, *interesse pugnae Imperatorem, an seponi melius foret*, dubitavere. Paullino et Celso iam non adversantibus, ne Principem oblectare periculis viderentur, iidem illi deterioris consilii auctores perpulere, *ut Brixellum concederet, ac,*

Etsi aliquando obumbrentur] Flor. Reg. ed. pr. *etiam*. forte *etiamsi* fuit. Et sic in MS. Harl. reperit Broterius. de verbo *obumbrare* supra diximus. ERN. Bud. *et si*. Sic et Put. Alc. Rhen.

Paucis diebus quartamdecimam] Haec restitui, in vulgatis qua a verbis, qua ab interpunctis mendosa. LIPS. Nempe vulgo interpungebatur post *diebus*, et aberat *eum*. ERN. Deest et in Bud.

Ad decertandum] Bud. *ad certandum*.

Et numen Othonis] Freinsh. ad A. 1, 73. malebat *nomen*. ERN.

Oblectare periculis] E poeta sumtum Aen. 2, 751. mox pro *iidem* Guelf. Harl. Bodl. et ed. pr. contracte *idem*. ERN.

Brixellum concederet] Ita factum, ibique se occidit. Elue mendam igitur, quae in Egesippo (scriptore mihi quidem haud spernendo) 4, 24. *Cum Otho comperisset, Valenti ac Caecinae, Vitellii comitibus, victoriam cessisse . . . Brixellae positus, voluntaria morte eripuit se ludibrio.* Facito *Brixelli*. LIPS.

Sum-

Digitized by Google

ac, dubiis proeliorum exemptus, summae rerum et Imperii se ipsum reservaret. Is primus dies Othonianas partes adflixit. namque et cum ipso Praetoriarum cohortium et speculatorum equitumque valida manus discessit, et remanentium fractus animus: quando suspecti Duces, et ut Othoni uni apud militem fides, dum et ipse non nisi militibus credit, imperia Ducum in incerto reliquerat. Nihil eorum 34/ Vitellianos fallebat, crebris, ut in civili bello, transfugiis: et exploratores, cura diversa sciscitandi, sua non occultabant. Quieti intentique Caecina ac Valens, quando hostis inprudentia rueret, quod loco sapientiae est, alienam stultitiam opperiebantur, inchoato ponte transitum Padi simulantes, adversus oppositam gladiatorum manum, ac ne ipsorum miles segne otium tereret. Naves, pari inter se spatio, validis utrimque trabibus connexae, adversum in flumen dirigebantur, iactis super ancoris, quae firmitatem pontis continerent: Sed ancorarum funes non extenti fluitabant, ut, augescen-

A. V. 823. A. C. 70.

Summae rerum et Imperii se ipsum reservaret] MSS. Bud. Agr. (et Reg. Lall,) ed. pr. *summam*, velut sit appositive dictum. *Ipsum* hic frigere, facile quivis, ut opinor, sentiat. ERN.

Et Otho, cui] MSS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. *et ut Otho.* Vnde Rhenanus faciebat, *et Otho, ut cui:* I. Gron. *et sic Otho.* ERN. Bip. ne particula *ut* pereat, ita locum refingunt, ut iam exhibeo. Sensus a prius vulgato nihil differt.

Imperia Ducum in incerto reliquerat] Effecerat, ut imperia Ducum sine vi essent, quando milites iis non satis fiderent, adeoque nec promte parerent. ERN.

Cura diversa sciscitandi] Dum quisque, in hostium partibus et castris quid ageretur, explorare tentant. ERN.

Naves] Recte Pichena et Acid. sensere, novam periodum inchoandam a voce *Naves*. Duplex enim consilium inchoandi pontis describitur. tum sequitur de pontis forma.

Iactis super ancoris] Sic e Flor. edidere Ryckius et I. Gronovius, idemque erat in Budensi et Agr. Consentit et ed. pr. Ex eo non intellecto librarii fecere *insuper*, quod est in MS. Guelf. edd. Puteol. Beroaldi (Alc. Rhen.) sqq. unde patet non esse ab ingenio Beroaldi, ut I. Gronovius putat. Naves fundantur ancoris, ut Virgilius loquitur Aen. 6, 4. Ergo etiam super iactis ancoris dirigebantur contra impetum fluminis. ERN.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. te flumine, inoffenſus ordo navium adtolleretur. Claudebat pontem inpoſita turris et in extremam navem educta: unde tormentis ac machinis hoſtes propulſarentur. Othoniani in ripa turrim ſtruxerant, ſaxaque et faces iaculabantur. Et erat inſula amne medio, in quam gladiatores navibus molientes, Germani nando praelabebantur. Ac forte plures transgreſſos, completis Liburnicis, per promptiſſimos gladiatorum Macer adgreditur. Sed neque ea conſtantia gladiatoribus ad proelia, quae militibus; nec perinde nutantes e navibus, quam ſtabili gradu e ripa, vulnera dirigebant. Et, cum variis trepidantium inclinationibus, mixti remiges propugnatoresque turbarentur, deſilire in vada ultro Germani, retentare puppes, ſcandere foros, aut cominus mergere. quae cuncta, in oculis utriusque exercitus, quanto laetiora Vitellianis, tanto acrius Othoniani cauſſam auctoremque cladis deteſtabantur. Et proelium quidem, abruptis quae ſupererant navibus, fuga diremptum: Macer ad exitium poſcebatur. Iamque vulneratum eminus lancea ſtrictis gladiis invaſerant, cum intercurſu Tribunorum Centurionumque protegitur. Nec multo poſt Veſtricius Spurinna, iuſſu Othonis, relicto Placentiae modico

BRN. Rhen. coniectabat *ſuperne*.

Nec perinde] Bud. *proinde*. Frequenti errore.

Mixti remiges] Sic e Flor. iidem edidere. firmant iidem libri (Bud. Agr.), ceteri *immixti*. BRN.

Abruptis quae ſuperfuerant navibus] Forte *abreptis*, id eſt, raptim abductis, quae ab hoſtibus raptae auferiae non erant. GRON. *Abruptis* MSS. (Bud.) Reg. edd. Puteol. ſqq. Contra Flor. *arreptis*, ut et ed. pr. unde I. Gron. corrigit *arreptis*. Neutrum convenire arbitror. Nam Othoniani non egreſſi erant navibus, ut e praecedentibus clarum eſt. *Abripere* autem et *arripere* eſt extrinſecus agentis. Hoc tamen melius, *Superverant* e Flor. edidere Ryckius, Gron. conſentit (Bud. Agr.) ed. pr. Mox *intercurſu* e Bud. bene Rhen. ut eſt et in Flor. Reg. ed. pr. Alii *incurſu*, quod e compendio ortum eſt. BRN. Brot. praefert *abreptis*. Lall. *arreptis*, Bip. *abſumptis*. Senſus ubique claudicat. Malim *abruptis* i. e. raptim abductis.

Ad

dico praesidio, cum cohortibus subvenit. Dein Flavium Sabinum, Consulem designatum, Otho rectorem copiis misit, quibus Macer praefuerat; laeto milite ad mutationem Ducum, et Ducibus ob crebras seditiones tam infestam militiam adspernantibus. Invenio apud quosdam auctores, *pavere belli, seu fastidio utriusque Principis, quorum flagitia ac dedecus apertiore in dies fama noscebantur, dubitasse exercitus, num, posito certamine, vel ipsi in medium consultarent, vel Senatui permitterent legere Imperatorem. Atque eo Duces Othonianos spatium ac moras suasisse, praecipua spe Paullini: quod vetustissimus Consularium, et militia clarus, gloriam nomenque Britannicis expeditionibus meruisset.* Ego, ut concesserim, apud paucos tacito voto quietem pro discordia, bonum et innocentem Principem pro pessimis ac flagitiosissimis expeditum: ita neque Paullinum, qua prudentia fuit, speraſſe, corruptissimo saeculo tantam vulgi moderationem, reor, ut, qui pacem belli amore turbaverant, bellum pacis caritate deponerent: neque aut exercitus linguis moribusque dissonos in hunc consensum potuisse coalescere, aut Legatos ac Duces, magna ex parte luxus, ege-

A. V. 823. A. C. 70. 37

L 4

Ad mutationem Ducum] Copulam *et* addunt Flor. (Bud.) Agr. Guelf. Harl. Bodl. *et ad mut.* quod recepere Ryckius et I. Gronovius: Id non imiter. Nulla copula hic locum habet. Nam dictum esse, pro *et laeto milite*, ut vult I. Gronovius, nunquam credam. ERN. Copulam istam non habent Put. Alc. Rhen.

Praecipue Paullinum] Flor. ed. pr. *praecipuas Paullini*: quod I. Gron. putat factum e *praecipue Suetonium Paullinum*. Imo librarius ad *moras* retulit: hinc natum vitium. ERN. Bud. *precipue*. Si Flor. haberet *praecipuas Paullinum*, cum Ernestio sentirem. Nunc gignendi casus aliquid habet in recessu. Forsan Bip. rem acu tetigere, qui ex eo quod mox legitur, *neque P. speraſſe reor*, coniectant, hic legendum, *praecipua spe Paullini*, similemque locum firmandae sententiae ex Sallustii Fragm. l. 3. n. 20. ed. Cortii adlegant. Recipio emendationem, licet timidiuscule, nam in vulgato idem sensus latet.

Ut concesserim] Agr. *ut consenserim*.

Obstri-

A. V. 823. A. C. 70. 38 egestatis, scelerum sibi conscios, nisi pollutum obstrictumque meritis suis Principem passuros. Vetus ac iam pridem insita mortalibus potentiae cupido cum Imperii magnitudine adolevit erupitque. Nam rebus modicis, aequalitas facile habebatur: sed ubi, subacto orbe et aemulis urbibus Regibusque excisis, securas opes concupiscere vacuum fuit, prima inter Patres plebemque certamina exarsere. modo turbulenti Tribuni, modo Consules praevalidi, et in urbe ac foro tentamenta civilium bellorum. Mox e plebe infima C. Marius, et nobilium saeviissimus L. Sulla, victam armis libertatem in dominationem verterunt. Post quos Cn. Pompeius occultior, non melior. Et numquam postea, nisi de Principatu quaesitum. Non discessere ab armis in Pharsalia ac Philippis civium legiones: nedum Othonis ac Vitellii exercitus sponte posituri bellum fuerint, eadem illos Deum ira, eadem hominum rabies, eaedem scelerum causae in discordiam egere. Quod singulis velut ictibus transacta sunt bella, ignavia Principum factum est. Sed me veterum novorumque morum reputatio longius tulit: nunc ad rerum ordinem

Obstrictumque meritis suis Principem] Ego fere *τὸ moribus* praeferam: ut sit, qui non venisset ad Imperium, nisi Legatorum et Ducum hi mores fuissent, nisi eum, cui malos mores et improbitatem suam imputare possent. GRON. Verum vidisse Gronovium puto. Idque habent Guelf. edd Puteol Beroald. Alc. *Meritis* Flor. Bud. Agr. edd. pr. Rhen. seqq. omnes. Verbum *obstrictum*, quod solenne est in beneficiis ac meritis, videtur hanc lectionem peperisse. Vtrumque verbum bonam sententiam facit, sed *moribus* venustiorem. ERN.

Vrbibus Regibusque] MSS. quidam, Harl. (Bud.) Bodl. et edd. quaedam *regibusve*: male. nam et urbes aemulae fuere, ut Carthago, et Reges, ut Macedonici: praetulit tamen Broterius. ERN.

Vacuum fuit] i. e. satis otii fuit ab externa vi, ut possent cogitare de potentia augenda. Imitatus est Sallust. fr. Hist. init. *postquam remoto metu Punico, simultates exercere vacuum fuit*, ubi vid. Cort. Vett. Gloss. *vacuum*, *ἄνακρον*. ERN. Sic 13, 3. *quibus otiosum est*.

Othonis ac Vit.] Ryck. e cod. Agr. *Oth. aut Vit.*

Eadem illos Deum ira] Facessant ergo, qui Tacitum impietatis incusant.

Iussa

Digitized by Google

dinem venio. Profecto Brixellum Othone, honor Imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum Praefectum. Celsus et Paullinus, cum prudentia eorum nemo uteretur, inani nomine Ducum, alienae culpae praetendebantur. Tribuni Centurionesque ambigui, quod, spretis melioribus, deterrimi valebant. miles alacer; qui tamen iussa Ducum interpretari, quam exsequi, mallet. Promoveri ad quartum a Bedriaco castra placuit; adeo inperite, ut quamquam verno tempore anni, et tot circum amnibus, penuria aquae fatigarentur. Ibi de proelio dubitatum: Othone per litteras flagitante, ut maturarent; militibus, ut Imperator pugnae adesset, poscentibus: plerique copias trans Padum agentes transiri postulabant. Nec perinde dijudicari potest, quid optimum factu fuerit, quam pessimum fuisse, quod factum est. Non ut ad pugnam, sed ad bellandum, profecti, confluentes Padi et Adduae fluminum, XVI. inde millium spatio distan-

A. V. 823. A. C. 70. 39 40

L 5 tes,

Iussa Ducum interpretari] Id est, inquirere in causas iussionis, et explorare ac ponderare, quam simplici obedientia patrare. Tale in Agricola 40. *Adeo ut plerique, viso aspectoque Agricola, quaererent famam, pauci interpretarentur.* Significat, multos ex specie tantum externa iudicasse, paucos inquisisse aut explorasse. LIPS.

Promoveri ad quartum] E Plutarcho c. 11, scriberes, *ad sextum*. Nam ille quinquaginta stadia numerat. Sed et paullo post, ubi noster XVI. milliaria numerat, Graeci eiusdem computatione XII. saltem efficiuntur. Nihil tamen ego mutem. LIPS.

Adeo inperite] Totum hunc locum verbatim Plutarchus expressit, ut pleraque alia: etsi haud multum aetate nostro inferior. LIPS. Mox pro *perinde* ed. pr. (et e. Bud.) *proinde*, solenni confusione. ERN.

Sed ad bellandum profecti] *Ad debellandum* corrigit Grotius. Ibant non quasi ad incertum certamen, sed ut finem imposituri bello una victoria. Sed *bellare* pro *debellare* dixit etiam Livius 6, 31. *ne quis, quoad bellatum esset, tributum daret*, etc. ubi consentiunt libri: nisi *bellatum esset* pro *bellaret* dixit: quod tamen vix rectum foret. Alioqui non ignoro, haec verba subinde a librariis confundi, ut passim ad Livium notavit Drakenborchius. ERN.

Padi et Adduae] In Vatic. locus hic in litura, sic tamen, ut aperte esset eruere scriptum antiquitus, *Padi et Agele*: aliena deinde manu factum *Adduae*. Sed Agela ignotum mihi flumen, et

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. teg, petebant. Celso et Paulino abnuentibus, *militem itinere fessum, sarcinis gravem, obiicere hosti, non admissuro, quo minus expeditus, et vix quatuor millia passuum progressus, aut incompositos in agmine, aut dispersos et vallum molientes aggrederetur.* Titianus et Proculus, ubi consiliis vincerentur, ad ius Imperii transibant. Aderat sane citus equo Numida cum atrocibus mandatis, quibus Otho, increpita *Ducum segnitia, rem in discrimen mitti* iubebat; aeger mora et spei inpatiens. Eadem die, ad Caecinam, operi pontis intentum, duo Praetorianorum cohortium Tribuni, conloquium eius postulantes, venerunt. Audire conditiones ac reddere para-

et censeam vulgatam esse veram. De Addua, Plinius 2, 103 (106.) Strabo 3. p. 192. 209. itemque Sidonius ep. 1, 5 *Vidimus alveosum Lambrum, caeruleum Addam, velocem Athesin, pigrum Mincium.* LIPS.

Non admissuro] Pro non *commissuro*: quae duo verba promiscue dicuntur. Vid. Drakenb. ad Liv. 2, 37. Atque ita edidit Rhenanus (e Bud.). At edd. ante Rhen, Guelf. et MSS. alii *amissuro*: quod et ipsum bonum et aptum verbum est, intellecto *occasionem*: quamquam eius ellipseos exemplum non memini me alibi reperire. ERN. *Amissuro* vitium est et male defenditur. Bip. subaudiunt *culpam*.

Citus equo Numida] Quis hic Numida? num inter auxilia Othonis ea gens? minime, sed inter obsequia. Ne fugiat enim te latens hic ex antiquo mos: quo receptum, ut viris lautioribus ditioribusque Afri aut Numidae equites essent ad iter. Praecurrebant illi et agmen ducebant heri sequentis. Seneca epist. 88 (87.) O *quam cuperem Catoni nunc occurrere aliquem ex his trossulis in via divitibus, currere et Numidis et multum ante se pulveris agentem!* Idem expressius epist. 124. (123.) *Omnes fic iam peregrinantur, ut illos Numidarum praecurrat equitatus, ut agmen cursorum antecedat.* Martialis 10, 13. *Cum cathedralicios portet tibi rheda ministros, Et Libys in longo pulvere sudet eques.* De tali igitur hic capies: quando et Principibus illi in usu. Ex Martiali, in adventum Domitiani 10, 6. *Quando eques et picti tunica Nilotide Mauri Ibitis? et populi vox erit una, venit?* Nec Suetonium aliter interpretemur (viderat sagacissimus Turnebus Adv. 24, 6. 30, 3.) in Nerone cap. 30. *Iter fecisse traditur phalerata cum Maiacum turba atque cursorum.* Nam Mazaces, Afri. LIPS.

Aeger mora et spei inpatiens] Talis in Homerico illo Hectore affectus Il. 22, 139.

Βέλτερον αὖτ' ἐριδι ξυνελαυνέμεν· ὄφρα τάχιστα
Εἰδομεν, ὁπποτέρῳ κεν Ὀλύμπιος εὖχος ὀρέξῃ.

Et Polybii verissima gnome 3, 112. Βαρύτατος δὴ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ τοῦ μέλλοντος γίνεται χρόνος. LIPS.

In

Digitized by Google

parabat, cum praecipites exploratores, adesse hostem, nuntiavere. Interruptus Tribunorum sermo: eoque incertum fuit, insidias an proditionem, vel aliquod honestum consilium coeptaverint. Caecina, dimissis Tribunis, revectus in castra, datum iussu Fabii Valentis pugnae signum et militem in armis invenit. Dum legiones de ordine agminis sortiuntur, equites prorupere: et, mirum dictu, a paucioribus Othonianis quo minus in vallum inpingerentur, Italicae legionis virtute deterriti sunt. ea strictis mucronibus, redire pulsos et pugnam resumere coegit. Dispositа Vitellianarum legionum acies sine trepidatione: etenim, quamquam vicino hoste, adspectus armorum densis arbustis prohibebatur: apud Othonianos, pavidi Duces, miles Ducibus infensus, mixta vehicula et lixae, et, praeruptis utrimque fossis, via quieto quoque agmini angusta. Circumsistere alii signa sua, quaerere alii: incertus undique clamor adcurrentium, voclantium: et, ut cuique audacia vel formido, in pri- A. V. 823. A. C. 70.

In vall. impingerentur] E Virgilio sumtum Aen. 5, 804: *cum Troia Achilles exanimata sequens impingeret agmina muris.* ERN.

Deterriti sunt] Sic recte editum a Ryckio et I. Gron. e Flor. Consentit Guelf. (Bud. Agr.) edd. vett. omnes, etiam Rhen. pr. Vnde patet in sec. *territi sunt* esse vitium operarum, quando in notis nihil monet, ut alias in minutissimis correctionibus solet: et hinc ad alios propagatum. Sed mox bene edidit Rhen. (ex ing.) *ea strictis*, pro *quae*. Ed. pr. *et str.* quod ex *ea* factum patet. ERN. Bud. *et astrictis.*

Dispositа V. l. acies] Bud. *acie.* fio Put. Alc. Rhen.

Accurrentium, clamantium] Farnes. et priscae editiones, *accurrentium, volantium*; Vatic. *vomantium*, ut omnino aliud hic verbi fuerit; placetque Pichenae *vocitantium.* LIPS. Idque ab omnibus servatum, praeter Ryckium, qui e cod. Agr. edidit *volitantium.* Sed recte, ut opinor, monuit contra I. Gronovius, accurrentes etiam volitasse. Ipse suspicatur *meantium.* Sed formidine cunctantes non solent clamores ciere. Ego ad praecedentia potius referam, quam ad sequentia. *Accurrentes* sunt, qui circumsistunt signa: alii quaerunt signa, quod fit voce, clamore. Ei rei *vocitantium* sane aptum. Flor. habet *currentium. clamantium*, ut Guelf. edd. vett. usque ad Pichen. praeter primam, quae habet *volentium.* Copulam *que* (etenim

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. primam postremamve aciem prorumpebant, vel revehebantur. Adtonitas subito terrore mentes falsum
42 gaudium in languorem vertit, repertis, qui *descivisse a Vitellio exercitum* ementirentur. Is rumor, ab exploratoribus Vitellii dispersus, an in ipsa Othonis parte, seu dolo, seu forte surrexerit, parum compertum. Omisso pugnae ardore, Othoniani ultro salutavere: et hostili murmure excepti, plerisque suorum ignaris, quae caussa salutandi, metum proditionis fecere, tum incubuit hostium acies, integris ordinibus, robore et numero praestantior: Othoniani, quamquam dispersi, pauciores, fessi, proelium tamen acriter sumpsere. et per locos, arboribus ac vineis inpeditos, non una pugnae facies, cominus eminusque catervis et cuneis concurrebant: in aggere viae conlato gradu, corporibus et umbonibus niti, omisso pilorum iactu, gladiis et securibus galeas loricasque perrumpere: noscentes inter se, ceteris conspicui, in eventum totius belli cer-
43 tabant. Forte inter Padum viamque, patenti campo, duae

enim erat *clamantiumque*) delevit bene Rhenanus: qui mox (e Bud.) malebat *postremamque*. ERN. Bud. *adcurrentium clamantium ut cuique*. Rhen. inseruit *et*, quod et priores edd. habent. I. Fr. Gron. Obs. 2, 4. voluerat *vocantium*. Boxh. *vitantium* scil. signa, quod nihili. Rhen. tamen servavit *postremamve*.

Revehebantur] Flor. *aut relabebantur*. Vitiose. Mox Flor. Agr. Guelf. edd. Put. Ber. *in ipsa o. p.* MS. Reg. Edd. pr. Rhen. sqq. sine *in* (ut in Bud.) Restituit Ryckius. ERN. *Revehebantur* Bud. Agr. et edd. vet. Praestat Flor. *relabebantur*, metaphora ducta, ut bene Bip. a mari tumultuoso.

Seu dolo] Ita Suet. Oth. 9.

Cominus eminusque] Sic ante Rhen. ed. pr. Flor. (Bud.) Agr. At Guelf. Harl. Put. Ber. *eminus*. ERN.

Vmbonibus niti] Vocem, *niti*, ex Farnes. et Vatic. addidi: et vero abesse sine sententiae incommodo non potest. LIPS. Est et in (Flor. et) ed. pr. Mox *perrumpere* recte Rhen. (e Bud.) dedit. praecedit enim *niti*. Consentit Guelf. At edd. ante Rhen. omnes *perrupere*. ERN. Bud. et ex eo Rhen. omisere *niti*, habent tamen *perrumpere*.

Caeteris conspicui] MS. Bud. Agr. (Reg. Lall.) ed. pr. *ceteri*. Non sanum locum puto. ERN. Sensus; sibi invicem noti, in conspectu ceterorum pugnabant. Contra paullo supra *adspectus armorum densis arbustis erat prohibi-*

duae legiones congressae sunt: pro Vitellio unaetvicesima, cui cognomen *Rapaci*, vetere gloria insignis: e parte Othonis, prima Adiutrix, non ante in aciem deducta, sed ferox et novi decoris avida. Primani, stratis unaetvicesimanorum principiis, aquilam abstulere. quo dolore accensa legio, et impulit rursus primanos, interfecto Orphidio Benigno Legato, et plurima signa vexillaque ex hostibus rapuit. A parte alia, propulsa quintanorum inpetu tertiadecima legio: circumventi plurium adcursu quartadecimani. Et, Ducibus Othonis iam pridem profugis, Caecina ac Valens subsidiis suos firmabant. Accessit recens auxilium, Varus Alphenus cum Batavis, fusa gladiatorum manu, quam, navi- A. V. 823. A. C. 70.

bibitus. Put. Alc. Rhen. *ceteris*, recte.

Cui cognomen Rapaci] Non abs re arbitror, quoniam cognomina legionum saepe Tacitus commemorat, e veterem a me lapidem proponi, in quo ea ordine desculpta. Conspicitur autem Romae in capitolio, forma columellae:

NOMINA LEG.

II. AVGVSTA.	II. ADIVTRIX.	IIII. SCYTHICA.
VI. VICTRIX.	IIII. FLAVIA.	XVI. FLAVIA.
XX. VICTRIX.	VII. CLAVDIA.	VI. FERRATENSIS.
VIII. AVGVSTA.	L. ITALICA.	X. FRETENSIS.
XXII. PRIMIGENIA.	V. MACEDONICA.	III. CYRENENSIS.
I. MINERVIA.	XI. CLAVDIA.	II. TRAIANA.
XXX. VLPIA.	XIII. GEMINA.	III. AVGVSTA.
I. ADIVTRIX.	XII. FVLMINATRIX.	VII. GEMINA.
X. GEMINA.	XV. APOLLINEA.	II. ITALICA.
XIIII. GEMINA.	III. GALLICANA.	III. PARTHICA.
I. PARTHICA.	II. PARTHICA.	

Velim Dionis recensum legionum qui est 55, 23. cum hoc lapide conferri. a quo adiuri interpretes, paullo felicius sane eum vertissent. LIPS. Legionum seriem explicat Brot. ad c. 6.

Vnaetvicesimanorum principiis] Aliquot libri, *principibus*, placet. LIPS. Vt edd. Puteol. Beroald. (Alc.) Male. At Flor. Bud. Agr. Guelf. Reg. ed. pr. *principiis*, quod recte restituit Rhenanus (e Bud. *principis*). *Principia* intell. primam aciem: προμάχους Plutarchus (in Pyrrho 7.) vocat: quae et alibi apud nostrum aliosque sic dicitur. V. Gron. obs. 4, 10. p. 156. ERN. Lipsius ipse errorem suum agnovit et emendavit de Mil. R. Dial. 4, 3. Mox *rursus* significat viceversa.

A parte alia] Sic Rhen. e Bud. prius legebatur *aperte*.

Tu-

A. V. 823. navibus transvectam, oppositae cohortes in ipso flu-
A. C. 70. mine trucidaverant. ita victores latus hostium in-
44 vecti. Et, media acie perrupta, fugere passim Othoniani, Bedriacum petentes. Immensum id spatium: obstructae strage corporum viae. quo plus caedis fuit. neque enim, civilibus bellis, capti in praedam vertuntur. Suetonius Paullinus et Licinius Proculus diversis itineribus, castra vitavere. Vedium Aquilam, tertiaedecimae legionis Legatum, irae militum inconsultus pavor obtulit. multo adhuc die vallum ingressus, clamore seditiosorum et fugacium circumstrepitur: non probris, non manibus abstinent: *desertorem proditoremque* increpant: nullo proprio crimine eius, sed more vulgi, suum quisque flagitium aliis obiectantes. Titianum et Celsum nox iuvit, dispositis iam excubiis, compressisque militibus, quos Annius Gallus precibus, consilio, auctoritate flexerat, *ne super cladem adversae pugnae suismet ipsi caedibus saevirent. sive finis bello venisset, seu resumere arma mallent, unicum victis in consensu levamentum.* Ceteris fractus animus. Praetorianus miles, *non virtute se, sed proditione victum*, fremebat. *Ne Vitellianis quidem incruentam fuisse victoriam, pulso equite, rapta legionis aquila: supersesse cum ipso Othone militum quod trans Padum fuerit: venire Moesicas legiones: magnam exercitus partem Bedriaci remansisse: hos certe nondum victos: et, si ita ferret, honestius in acie*

Trucidaverant] Moses du Soul ad Plutarchi Vit. (Oth. 12.) t. 5. p. 467. corrigit *trucidaverunt*. male. ERN.

Civilibus bellis] Sic Flor. (Bud.) ed. pr. Ryckius. I. Gron. Alii scr. et edd. (etiam Rhen.) *proeliis*. Contra 3, 19. *bellum* pro *proelio* irrepsit. ERN.

Castra vitavere] Farnes. *castra petivere*. falso. Nam Plutarchus aperte Oth. 13. Τῶν δὲ στρατηγῶν οὔτε Πρόκλος, οὔτε Παυλλῖνος, συνεσπεῖν ἐτόλμησαν, ἀλλ' ἐξέκλιναν, φοβούμενοι τοὺς στρατιώτας. LIPS. Bud. *vitavere*.

Et si ita ferret]. Acidalius addi volebat *fors*. Frustra, intelligi

acie perituros. His cogitationibus truces aut pavidi, extrema desperatione ad iram saepius, quam in formidinem, stimulabantur. At Vitellianus exercitus, ad quintum a Bedriaco lapidem consedit, non ausis Ducibus eadem die oppugnationem castrorum. simul voluntaria deditio sperabatur. Sed expeditis, et tantum ad proelium egressis, munimentum fuere arma et victoria. Postera die, haud ambigua Othoniani exercitus voluntate, et, qui ferociores fuerant, ad poenitentiam inclinantibus, missa legatio: nec apud Duces Vitellianos dubitatum, quo minus pacem concederent. Legati paullisper retenti. ea res haesitationem adtulit, ignaris adhuc, an impetrassent. Mox remissa legatione, patuit vallum. Tum victi victoresque in lacrimas effusi, sortem civilium armorum misera laetitia detestantes. Iisdem tentoriis alii fratrum, alii propinquorum, vulnera fovebant. Spes et praemia in ambiguo: certa, funera et luctus. nec quisquam adeo mali expers, ut non aliquam mortem maereret. Requisitum Orphidii Legati corpus, honore solito crematur: paucos necessarii ipsorum sepelivere: ceterum vulgus super humum relictum. Opperiebatur Otho nuntium A. V. 823. A. C. 70. 45 46

ligi potest vel hoc vel *res.* et sic iam vidimus A. 3, 15. Guelf. vitiose *fieret*, item ed. pr. *fervent.* ERN.

Munimentum fuere arma et victoria] Schelius ad Hyginum p. 128. inclinat eo, ut de genere munitionis capiat, extremi Imperii Romani temporibus usitati, qua armorum ordinibus circumdatis castra muniebant, de quo ibi vide. Sed addirum *victoriae* verbum aliud suadet: item antecedentia, e quibus patet, instrumenta ad muniendum necessaria defuisse. Tum loca ex antiquioribus prolata nil aliud indicant, quam in periculi metu, etiam si castra munita essent, noctu sub armis manere iussos. ERN.

Apud Duces Vitellianos dubitatum] Imo vero, *non dubitatum.* idque res et Plutarchus 13. suadent. Ideo optima lectio, quam ex Flor. adstruit Pichena: *missa legatio: nec apud Duces.* LIPS. Ante erat in edd. omnibus, ut et in scr. (in his Bud.) *missa legatione, apud d.* quod vitium e sequentibus natum, ubi *remissa legatione.* ERN. Flor. scil. habet *legatione. caput*, unde Pichena scite locum emendavit.

Et

A. V. 823. A. C. 70. tium pugnae, neqnaquam trepidus, et consilii certus. maesta primum fama, dein profugi e proelio perditas res patefaciunt. Non exspectavit militum ardor vocem Imperatoris. *bonum habere animum* inbebant. *superesse adhuc novas vires, et ipsos extrema passuros ausurosque.* neque erat adulatio. Ire in aciem, excitare partium fortunam, furore quodam et instinctu flagrabant. qui procul adstiterant, tendere manus, et proximi prensare genua; promptissimo Plotio Firmo. Is Praetorii Praefectus identidem orabat, *ne fidissimum exercitum, ne optime meritos milites desereret: maiore animo toleravi adversa,*

Et consilii certus] Rhen. malit *sed*. Sic in suo Mirandulano se reperisse venditat Lampugnanus, tacente Lipsio.

Furore quodam et instinctu flagrabant] Accipe dictum per hendiadys: *instinctu furoris*, furore quodam instincti. Cicer. Verr. 5, 72. *quodam furore instinctus.* Adde pro domo c. 55. In ed. pr. est *furoreque amenti instinctu*: unde facta videtur lectio cod. Agr. *furore quodam et amenti instinctu.* Eadem ed. (et Bud.) *prensare genua*, quod recepi. Ceteri (et Rhen.) *prehensare*; et deinde *promtissimus Plotius Firmus*, ut MS. Agr. ERN. Hendiadyn non agnoscunt Bip. sed *furorem* ad iram et vindictae cupidinem, *instinctum* ad incredibilem amorem exercitus in Othonem, referunt. Dein *promtissimo Plotio Firmo* Bud. et editi.

Is Praetorii Praefectus] Duo Praefecti Praetorio sub Othone, Licinius Proculus et Plotius Firmus. Tacitus 1, 46. *Praetorii Praefectos sibi ipsi legere, Plotium Firmum e manipularibus quondam et Licinium Proculum.* Nec alios usquam nominat. Vt iure mirer, in hac Othonis morte Plutarchum commemorare Pollionem Praetorii Praefectum. Quod vix est ut sit sine mendo, verba eius 18. Οἱ δὲ στρατιῶται, Πολλίωνος τοῦ ἑτέρου τῶν ἐπάρχων, ὀμνύειν εὐθὺς εἰς τὸν Οὐιτέλλιον ἠλεύσαντος, etc. malimque Πλωτίου. nisi huic Plotio etiam Pollionis cognomen, quod unum dici supereft. LIPS. Edd. ante Rhen. omnes praeter Puteol. addunt *erat*. Beroaldus haec verba in parenthesi exhibet. Vnde suspicio est, Tacitum scripsisse: *et proximi prensare genua. Promtissimus Plotius Firmus* (*is Praet. Praefectus erat*) *identidem orabat.* ERN. Id *erat* Rhen. Bud. auctoritate delevit.

Maiore animo toleravi] Haec illa sunt, quibus iugulare Stoicos adversa omnis manus solet: pro quibus scutum habeo equidem, quod opponam, nisi Religio me vetet. In hanc mentem igitur et Lucanus 7, 105. — *fortissimus ille est, Qui promtus metuenda pati, si cominus instent, Et differre potest.* Illa virgo apud egregium vatem (intellego, qui Thebaida scripsit) — *non est, ut putas, virtus, pater, Timere vitam: sed malis ingentibus Obstare, nec se vertere, ac*

Digitized by Google

versa, quam relinqui: fortes et strenuos etiam con- A. V. 823. A. C. 70.
tra fortunam insistere spei; timidos et ignavos ad desperationem formidine properare. Quas inter voces, ut flexerat vultum aut induraverat Otho, clamor et gemitus. Nec Praetoriani tantum, proprius Othonis miles, sed praemissi e Moesia, *eandem obstinationem adventantis exercitus, legiones Aquileiam ingressas*, nuntiabant. ut nemo dubitet, potuisse renovari bellum atrox, lugubre, incertum victis et victoribus. Ipse aversus a consiliis belli, 47
hunc, inquit, *animum, hanc virtutem vestram ultra periculis obiicere, nimis grande vitae meae pretium puto.*

ac vetus dare. Sic et Caesar 7, 77. et Q. Curtius 5, 9. Biberunt omnes e patera Aristotelis, cuius hoc scitum in Ethicis 3, 7. (11). Τὸ δ' ἀποδυσάσαν φεύγοντα πενίαν, ἢ ἔρωτα, ἢ τι λυπηρὸν, οὐκ ἀνδρείου, ἀλλὰ μᾶλλον δήλου. Heu taceo! LIPS.

Fortes et strennos] Itaque Florus 4, 8. *Magnae indolis signum est, sperare semper.* LIPS.

Clamor et gemitus] *Clamorem* intellige laetantium, ubi flexerat vultum, tanquam obscuraturus militum studiis; *gemitum*, dolentium, ubi induraverat, tanquam mansurus in proposito tristi. Ed. pr. vitiose *induerat*. MS. Agr. *indurverat*. ERN. Vt 3, 61. Sed Bud. *indraverat*.

Praemissi e Moesia] Praepositionem servant Flor. Guelf. edd. ante Rhen. restituitque Pichena. ERN. Omisit Rhen. auctore Budensi.

Legiones Aquileiam ingressus] De Moesiae legionibus tribus loquitur, de quibus hoc ipsum infra 85. *Aquileiam iam progressae, rapta pecunia et inter se divisa, hostiliter egerunt.* Hoc eo noto, quod in Suetonio aliter legas, et dumtaxat *bina ex his legionibus millia praemissa*, Aquileiam venisse. in Vespas. 6. *Moesiaci exercitus bina e tribus legionibus millia, missa auxilio Othoni, postquam iter ingressis nuntiatum est, victum eum ac vim vitae suae attulisse, nihilo setius Aquileiam usque perseveraverunt, quasi rumori minus crederent.* Et addit, metuentes ultionem de alio Imperatore cogitasse. Sed vereor, ut Suetonius alucinetur in *duobus millibus*: qui non e Moesiacis, sed Pannonicis Dalmaticisque fuere. Ita enim idem Tacitus supra dixerat 11. *Laeta Othoni principia belli, motis ad imperium eius e Dalmatia Pannoniaque exercitibus. Fuere quatuor legiones, e quibus bina millia praemissa.* Nec apud Tacitum leges, de praemissis illis e legionibus Moesiacis. Sane, si et rem vides, probabilius, tres ipsas legiones illa violenta et hostilia Aquileiae ausas, et de Imperatore deliberasse, quam sola ex iis duo millia electa. LIPS.

Ipse aversus] Ita Flor. Ver. Put. Alc.. Contra *versus* Rhen. e Bud.

A. V. 823. A. C. 70. *puto. Quanto plus spei ostenditis, si vivere placeret, tanto pulchrior mors erit. Experti invicem sumus, ego ac Fortuna. nec tempus computaveritis. difficilius est temperare felicitati, qua te non putes diu usurum. Civile bellum a Vitellio coepit, et, ut de Principatu certaremus armis, initium illic fuit: me plusquam semel certemus, penes me exemplum erit. hinc Othonem posteritas aestimet. Fruetur Vitellius fratre, coniuge, liberis: mihi non ultione, neque solatiis opus est. Alii diutius Imperium tenuerint: nemo tam fortiter reliquerit. An ego tantum Romanae pubis, tot egregios exercitus, sterni rursus, et Reipublicae eripi patiar? Eat hic mecum animus, tamquam perituri pro me fueritis. sed este superstites. nec diu moremur, ego incolumitatem vestram, nos constantiam meam. Plura de extremis loqui, pars*

Tanto pulchrior mors erit] *Tanto*, auctore MS. Budensi, delevit Rhenanus; abestque et ab aliis: Harl. Bodl. Guelf. nec est sane necessarium. subauditur enim etiam alibi. (Vide indicem.) Sed, quia est in Fl. Reg. edd. ante Rhen. omnibus cum Pichena et sequentibus servavi. ERN. Pichena tamen omissionem probat.

Experti invicem sumus, ego et fortuna] Fortunam Otho expertus erat, cum Imperium tam brevi duraturum accepisset: Othonem autem Fortuna, cum is recte modesteque imperasset, fortiterque abdicaret. Sic bene Pichena. Mox *nec* Flor. Guelf. edd. ante Rhen. Hic (e Bud.) edidit *ne*. Illud melius, benequ restitutum a Pichena. ERN.

Difficilius est temperare] Acute, ut solet, Statius hoc expressit Theb. 2, 446. *Non pervicit populis Regnum breve.* Et est humanum ingenium scilicet avidum tunc et praeceps. LIPS. *Felicitati* aberat a MS. Bud. Mox pro *illic* Rhenanus (ex ingenio) malebat *illinc*. Bene, si libri iuvarent. At etiam mox *penes me exemplum erit*, non *a me*. ERN. Fruftra Rhen. *temperare* refert ad *Fortunam* vel subaudit *sei*; librarii incuria dativus deest. Bud. *illic* et *penes me*.

Mihi non ultione etc.] Refer ad praecedentia. nolo ulcisci Vitellium interficiendis fratre, coniuge, liberis, et ex hac ultione solatia mali petere. ERN.

Alii diutius Imperium tenuerint] Sic Flor. bene. nam sequitur, *reliquerit*. Consentit ed. pr. recepiqoue Pichena. Ceteri scr. (etiam Bud.) et edd. *tenuerant*. *Reliquerit*, quod deleri vult Rhen. (duce Bud.) omnes scr. et add. ruentur. nec abesse potest salva sententiae elegantia. ERN. Ipse quoque Rhen. servavit in textu.

Plura de extremis loqui] Quem non capiunt haec alia, ex intimo animorum et affectuum pene-

Digitized by Google

pars ignaviae est. praecipuum destinationis meae documentum habete, quod de nemine queror. nam incusare Deos vel homines, eius est, qui vivere velit. A. V. 823. A. C. 70.
Talia locutus, ut cuique aetas aut dignitas, comiter adpellatos, *irent propere, neu remanendo iram victoris asperarent.* iuvenes auctoritate, senes precibus movebat: placidus ore, intrepidus verbis, intempestivas suorum lacrimas coercens. *Dari naves ac vehicula* abeuntibus iubet: libellos epistolasque, studio erga se aut in Vitellium contumeliis insignes, abolet: pecunias distribuit, parce, nec ut periturus. Mox Salvium Gocceianum, fratris filium, prima iuventa, trepidum et maerentem, ultro solatus est, laudando *pietatem* eius, castigando *formidinem: an Vitellium tam inmitis animi fore, ut,* 48

netrali deprompta? et sunt assidua in nostro scriptore. Quinctilianus simile, Declam. 344. *Iam mihi narras moras. ipsum illud secretum quaerere, et putare interesse, ubi pereas, non est ardentis in mortem impetus. Non fiunt ista, nisi subito, nec quisquam (praesertim nulla gravi praecedente caussa) spiritum ratione deposuit.* Etiam Aiax apud Sophoclem iam se interfecturus v. 852

Ἀλλ' οὐδὲν ἔργον ταῦτα θρηνεῖσθαι μάτην·
Ἀλλ' ἀρκτέον τὸ πρᾶγμα σὺν τάχει τινί.
Ὦ Θάνατε, Θάνατε, νῦν μ' ἐπίσκεψαι μολών.

LIPS.

Neu remanendo iram victoris asperarent] *Remanendo* Flor. Agr. Guelf. edd. ante Rhen. Hic (e Bud.) dedit *remorando.* Illud bene restituit Pichena. *Movebat* porro idem Flor. (Bud.) Guelf. idque auctoritati et precibus convenit, non *monebat,* quod (c. Agr. et) edd. ante Pichenam omnes habent. ERN.

Aut in Vitellium] *In* est in Flor. (et Agr) edd. ante Rhen. omnibus. Restituit Ryckius, quem cum Iac. Gron. secuti sumus. ERN. Male Rhen. sustulerat, auctore Bud. Hic error ex simili prima syllaba vocis seq. ortus.

Salvium Cocceianum fratris filium] Melius ita, quam *Cocceium,* quod Plutarchus praefert c. 16. Nam et Tranquillus ita appellat in Domit. 10. ubi narrat hunc interfectum. At Suetonius non fratris solum filium, sed ipsum hic fratrem praesentem facere videtur: contra Taciti et Plutarchi narrationem aperte. Nam ille in castra evaserat e pugna, seque cum aliis dedidit. Suetonii tamen verba Oth. 16. *Fratrem igitur, fratrisque filium et singulos amicorum cohortatus.* quae profecto non vera, si verus Tacitus. LIPS.

Laudando — formidinem] Haec delenda putat Mendoza ep. ad Lips. t. 2. Coll. Burm. p. 59. ERN.

Ser-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *pro incolumi tota domo, ne hanc quidem sibi gratiam redderet? mereri se festinato exitu clementiam victoris. Non enim ultima desperatione, sed poscente proelium exercitu, remisisse Reipublicae novissimum casum. Satis sibi nominis, satis posteris suis nobilitatis quaesitum, post Iulios, Claudios, Servios, se primum in familiam novam Imperium intulisse. proinde erecto animo capesseret vitam, neu, patruum sibi Othonem fuisse, aut oblivisceretur unquam, aut nimium meminisset.* 49 Post quae, dimotis omnibus, paullum requievit. atque illum, supremas iam curas animo volutantem, repens tumultus avertit, nuntiata consternatione ac licentia militum. namque abeuntibus exitium minitabantur; atrocissima in Verginium vi, quem, clausa domo, obsidebant. increpitis seditionis auctoribus, regressus, vacavit abeuntium adloquiis, donec omnes inviolati digrederentur. Vesperascente die, sitim hausto gelidae aquae sedavit. tum adlatis pugionibus duobus, cum utrumque

Servios] Sic Bud. sic et Put. sed Alc. et alii *Sergios*, quod falsum esse ostendit Spanhem. de Usu et Pr. NN. diss. 10. c. 1. p. 29.

Neu patruum sibi Othonem] Plut. l. c. μήτ' ἐπιλαθέσθαι παντάπασι, μήτ' ἄγαν μνημονεύειν, ὅτε Καίσαρα θεῖον ἔσχες. Non audiemus Beatum, qui verbum, *nimium*, auctore Budensi codice delet, et una sententiae acumen. Totum id enim in eo. sicut et in Plinii loco fuerat epist. 3, 14. quem depravarunt: *Largius Macedo, superbus alioqui et saevus dominus, et qui, servisse patrem suum, parum imo minimum meminisset.* Tu scribe: *nimium meminisset.* LIPS. Habent omnes scr. et edd. *nimium.* ERN. Rhen. etiam in textu reliquit.

Post quae] MS. Reg. (Bud.) Guelf. ed. pr. Put. Ber. (Alc.) *Postquam.* ed. pr. *postque.* Mox Rhenanus edidit, *iam supremas curas agentem*, e Budensi MS. Vulgatum omnes reliqui scr. (etiam Flor.) et edd. ante. Restituit Pichena. Contra bene Rhenanus mox *exitium* dedit (e Bud.) pro *exitum:* quae verba saepe confunduntur. *Exitium* Flor. Guelf. ed. pr. ERN. De initio periodi contraria ex ed. pr. adfert ERN. Doleo, mihi non esse istam ad manus. Videant, quibus id contigerit. Forsan dare volebat *ed. Rh. post quae*, nam sic illa.

Vesperascente die] Farnesiano est, *vesperante*, quod verum arbitramur. Agellius 17, 8. *Vbi iam vesperaverat.* LIPS.

Adlatis pugionibus] Vocem addunt aliquot libri, *pugionibus duobus.* atque ita Plutarchus 17.

Digitized by Google

que pertentaſſet, alterum capiti ſubdidit. et explorato, iam profectos amicos, noctem quietam, utque adfirmatur, non inſomnem egit. Luce prima, in ferrum pectore incubuit. ad gemitum morientis ingreſſi liberti ſervique et Plotius Firmus, Praetorii Praefectus, unum vulnus invenere. Funus maturatum. ambitioſis id precibus petierat, *ne amputaretur caput, ludibrio futurum.* Tulere corpus Praetoriae cohortes, cum laudibus et lacrimis, vulnus manusque eius exoſculantes. Quidam militum, iuxta rogum interfecere ſe; non noxa, neque ob metum, ſed aemulatione decoris et caritate Principis. ac poſtea promiſcue Bedriaci, Placentiae aliisque in caſtris, celebratum id genus mortis. Othoni ſepulcrum exſtructum eſt modicum et manſurum. Hunc vitae finem habuit ſeptimo et triceſimo aetatis 50 anno. A. V. 823. A. C. 70.

M 3

17. δυοῖν ὄντων αὐτῷ ξιφῶν. LIPS. Recte. Sic Flor. Guelf. ed. Puteol. (et Alc.) unde bene editum a Pichena, ut mox *utrumque*, pro *utrinque*, quod eſt etiam in ed. pr. Voluit etiam Rhenanus in textum inſeri, ſed operae non paruere: neque id vitium editores poſteri animadvertere. ERN. In Bud. deeſt *duobus*, nec Rhen. expreſſit, ſed dedit *utrumque*.

Pertentaſſet] Edd. quaedam *praetentaſſet*, e coniectura non abſurda, ſed non neceſſaria. ERN. Bud. *temptaſſet*.

Ambitioſis precibus] h. e. ſummis, accuratiſſimis. Ambitio eſt maxime in commemoratione accurata eorum, quibus movere poſſumus in precando, in primis meritorum ac beneficiorum, item ſubmiſſione quadam petentis. Sic Cicero ep. 3, 7. *ambitioſius facere ſoleo, quam dignitas mea poſtulat*: h. e. demiſſius, ſtudioſius. Aliter *ambitioſae rogationes* dictae Cicer. l. c. 6, 12. Haec titonibus dicta. ERN.

Non noxa] Bip. legunt *non noxa*, ingenioſe, hoc ſenſu: non quod beneficio *nexi* vel obligati fuiſſent Principi, quales beneficiarii militeo. Sic Cic. ad Fam. 7, 30. *cuius proprium te eſſe ſcribis mancipio et nexu.* In vulgato conſentiunt codices. Intellige: non quod *noxae* ſive culpae, admiſſae in Othonem, ſibi eſſent conſci.

Aliisque in caſtris] Bud. et inde Rhen. *aliis*. Ex Flor. Pichena copulam reſtituit.

Triceſimo aetatis anno] Suetonius anno XXXVIII. interfectum dicit. Pro Tacito pugnant Savilius et Ryckius, qui apud Suetonium vult reſcribi XXXVII. Rationes utriusque verae. Sed, cum pauci admodum dies defuerint anno 37mo, facile potuit Suetonius annum pro pleno ſumere, et anno 38. mortuum dicere. ERN.

E mu-

Digitized by Google

V. C. 720. 723. anno. Origo illi e municipio Ferentino. Pater Consularis: avus Praetorius: maternum genus impar, nec tamen indecorum. puericia ac iuventa, qualem monstravimus. duobus facinoribus, altero flagitiosissimo, altero egregio, tantundem apud posteros meruit bonae famae, quantum malae. Vt conquirere fabulosa, et fictis oblectare legentium animos, procul gravitate coepti operis crediderim: ita vulgatis traditisque demere fidem non ausim. *Die, quo Bedriaci certabatur, avem invisitata specie apud Regium Lepidum celebri loco consedisse*, incolae memorant, *nec deinde coetu hominum, aut circumi-*

E municipio Ferentino] In Flor. est *Ferentia*, quod ipsum quoque rectum est. Ceteri scr. (in his Bud.) et edd. (non demum Beroaldus) *Ferentinae*. In MS. Guelf. plane non est a manu pr. sed sec. addidit in marg. Porro ed. pr. *a municipio*. Ceterum intelligenda origo familiae, non natales Othonis. ERN.

Maternum genus impar] Quomodo? si splendidissima ea femina fuit, Suetonio testante? Scribit enim de patre Othonis: *Ex Albia Terentia splendidissima femina duos tulit filios*. Sed melior ibi scriptura, *splendida femina*: quam ex opt. libro Torrentius adnotavit. idque non aliud quam ordinem Equestrem proprie notat. LIPS. Quasi non et Equites *splendidissimi* dici possent, si qui ditiores, antiquis familiis Equestribus nati. Atticum quis dubitet splendidissimum vocare? ERN.

Quidem monstravimus] Vide I, 13.

Avem invisitata specie] Sic bene e Flor. edidere Ryckius, et Gronovius. Ceteri libri omnes *insitata*: solenni aberratione librariorum et editorum, de qua saepe viri docti, dum id verbum restituunt veteribus scriptoribus, egere. Graev. ad Sueton. Aug. 43. et quos ibi laudat Burm. Drakenb. ad Livium saepe (ut 27, 39.). Pro *specie* ed. pr. habet *facie*. ERN. Bud. *specie*. Sic et Put. Alc. Rhen.

Apud Regium Lepidum celebri loco consedisse] Sic Flor. Bud. Guelf. ed. pr. Rhen. seqq. At Puteol. Ber. Alc. et margo MS. Harl. *vico*. quod verum puto. *Celeber lucus* non aliter dicitur, nisi ab arboribus, ut ap. Ovidium Am. 3, 5, 3. *celeberrimus ilice lucus*: de quo ad Sueton. Nam hominibus luci neque sacri neque profani celebres fiunt: nec ibi coetus fiunt. At *vici celebres* recte dicuntur. Sueton. Aug. c. 1, *Vicus celeberrima partc oppidi*. Nec profecto *vico* est a librariis. *Loco* fecissent citius, quod Colero placebat, quam *vico*. Vt e *vis* subinde factum est *ins*, ita e *vico* factum primum *ioco*, hinc *luco*. Secutus est exemplum nostrum Broterius. Mox MSS. quidam et ed. Puteol. *alitumus*. ERN. Cum Bip. reposui *loco*, quod ad cod. scriptos propius accedit.

Nec deinde coetu hom.] Rhen. e Bud. sic: *nec deinde coetu hominum circumvolitantium aliter.*

Per

cumvolitantium alitum, territam pulsamve, donec Otho se ipse interficeret: tum ablatam ex oculis: et tempora reputantibus, initium finemque miraculi cum Othonis exitu competisse. A. V. 823. A. C. 70.

In funere eius, novata luctu ac dolore mili- 51
tum seditio. nec erat, qui coerceret. Ad Verginium versi, modo, *ut reciperet Imperium*, nunc, *ut legatione apud Caecinam ac Valentem fungeretur*, minitantes orabant. Verginius, per aversam domus partem furtim degressus, inrumpentes frustratus est. Earum, quae Brixelli egerant, cohortium preces Rubrius Gallus tulit. Et venia statim inpetrata, concedentibus ad victorem, per Flavium Sabinum, iis copiis, quibus praefuerat. Posito 52
ubique bello, magna pars Senatus extremum discrimen adiit, profecta cum Othone ab urbe, dein Mutinae relicta. illuc adverso de praelio adlatum. sed milites, ut falsum rumorem adspernantes, quod infensum Othoni Senatum arbitrabantur, custodire sermones, vultum habitumque trahere in deterius: conviciis postremo ac probris caussam et initium

Per aversam domus partem furtim degressus] Sic edidit I. Gron. et ex parte Ryckius. *Partem* MSS. Flor. Reg. Guelf. Harl. Agr. ed. pr. et sic alibi loquitur Tacitus, ut docuit iam Acidalius. et sic voluerat Muretus (ut 3, 70.). *Portam* edidit Puteol. (Alc. Rhen.) non minus bonum, et quod sola Florentini auctoritate superatur. Est et in MS. (Bud.) Bodl. et margine Harl. Mox *degressus* non *digressus*. recte idem Flor. sed vitiose cum Guelf. Agr. ed. pr. *adversam*, ut supra *adversari* pro *aversari* scribi vidimus a librariis H. 1, 38. ERN. Bud. Put. Alc. *digressus*, sed iidem *aversam*, ut Flor. etiam infra 3, 85.

Concedentibus ad victorem] Freinsh. aut excidisse aliquid putat, aut interpunctionem mutandam, puncto post *impetrata* posito, et copula *et* ante *posito*. Non putem. Etiam hoc voluit ad veniam impetrandam, quod etiam eae copiae ad victorem transirent, quibus Sabinus praefuerat. Nam in *posito* haud dubie initium novae narrationis de periculo Senatus. Mox *adverso de proelio* Flor. Guelf. Agr. edd. primae, haud dubie mollius, quam *de adv. pr.* ut (e Bud.) edidit Rhen. cum seqq. usque ad Ryckium. ERN. Aeque impetrata venia per Flavium Sab. suis copiis ac per Rubrium G. agentibus Brixelli. Sic bene Bip. Mox Bud. male

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. caedis quaerebant: cum alius insuper metus Senatoribus inflaret, ne, praevalidis iam Vitellii partibus, cunctanter excepisse victoriam crederentur. ita trepidi et utrimque anxii coeunt: nemo privatim expedito consilio, inter multos societate culpae tutior. Onerabat paventium curas Ordo Mutinensis, *arma et pecuniam* offerendo, adpellabatque *Patres Conscriptos*, intempestivo honore. Notabile
53 inrgium inde fuit, quo Licinius Caecina Marcellum Eprium, *ut ambiguum dissentientem*, invasit. Nec ceteri sententias aperiebant: sed invisum memoria dehationum, expositumque ad invidiam, Marcelli nomen inritaverat Caecinam, ut novus adhuc, et in Senatum nuper adscitus, magnis inimicitiis clarescceret. Moderatione meliorum dirempti. Et rediere omnes Bononiam, rursus consiliaturi: simul, medio

male profecto tum. Dein idem *postremo.*

Societate culpae tutior] Puto, *tutiores* LIPS. MS. Agr. *tutiore* sc. societate: idque edidit Ryckius. Sed ita friget *inter multos.* Intell. *quisque* e *nemo.* ERN. Bud. *tutior.* sic et Put. Alc. Rhen.

Ordo Mutinensis] Id est, Decuriones Mutinensium, sive Senatus, qui in municipiis et coloniis simpliciter *ordo* vocabatur. Mox pro *conscriptos* MS. Guelf. edd. Puteol Ber. Alc. male *consultos*, quod e compendio scribendi natum est. ERN. Bud. et inde Rhen. *conscriptos.*

Notabile inde inrgium fuit] Ryckius e cod. Agr. edidit, *Notabile in Perginium fuit*, *quod.* estque sic et in MS. Reg. male. nec commodus inde sensus nascitur. Vulgatum verum. *Caecina* autem qui fit, propterea, quod plures memorantur, definire difficile est. A C. quidem Caecina Largo Consule, et P. Caecina Largo A. 12, 33. diversus est. ERN. Cum cod. Agr. fere facit cod. Flor. Bud. vulgatum tenet, quod servant bene editores recentiores.

Inritaverat C.] Lallem. cum Acidalio mallet *invitaverat.*

Rursus consiliaturi] Non muto. Horatius eo verbo usus Ode 3, 3, 17. *Gratum elocuta consilientibus Iunone Divis*, et alii. LIPS. Ryckius e cod. suo edidit *consulturi.* Praeferrem scripturam Guelf. *consultaturi*, quae propius ad vulgatum accedit, estque et in MS. Harl. Bodl. etc. In hoc verbo alteram syllabam subinde *si* scribi in MSS. supra iam vidimus ad Ann. 3, 46. inde reliqua depravatio nasci potuit. Sed *consiliaturi* verum puto. idque verbum male negat probum esse Ryckius. V. Davis ad Caes. B. C. 1, 19. ubi, ut et c. 73. eadem variatio librorum: sed *consiliandi* et *consilientibus* recte retinetur. Ceterum verbum *consiliare* subinde a li-

Digitized by Google

dio temporis, plures nuntii sperabantur. Bononiae, divisis per itinera, qui recentissimum quemque percunctarentur, interrogatus Othonis libertus *caussam digressus, habere se suprema eius mandata* respondit: *ipsum viventem quidem relictum, sed sola posteritatis cura et abruptis vitae blandimentis.* Hinc admiratio et plura interrogandi pudor: atque omnium animi in Vitellium inclinavere. Intererat consiliis frater eius L. Vitellius, seque iam adulantibus offerebat, cum repente Coenus, libertus Neronis, atroci mendacio universos perculit, adfirmans, *superventu XIV. legionis, iunctis a Brixello viribus, caesos victores, versam partium fortunam.* Caussa fingendi fuit, ut diplomata Othonis, quae negligebantur, laetiore nuntio revalescerent. Et Coenus

A. V. 823. A. C. 70.

54

a librariis Longobardicis illatum libris docent MSS. Livii, in quibus non uno loco nonnulli id verbum exhibent. V. Drakenb. ad Epit. 125. ERN. *Consiliaturi* firmatur cod. Flor. Bud. Reg. Lall. Sed Rhen. volebat *consilituri*, ut A. 3, 46. 6, 36. in textu autem posuit *consultaturi*, ex ingenio, ut videtur. Pro vulgato facit et Hor. art. Poet. 196.

Sola posteritatis cura] Non, quomodo vitam Imperiumque conservaret, sed quomodo posteris laudaretur, curantem, h. e. mori fortiter meditantem. ERN.

Se. i. adul. offerebat] i. parabat, ostendebat, se paratum, audire et accipere adulationes. ERN.

Coenus lib. Ner.] Sic Flor. aliique MSS. *Coenus* Guelf. *Comenus* ed. pr. Ceterae *Cenus* usque ad Pichenam (sic et Bud.) Mox pro *perculit* legendum *percutit* vel *percussit*. Mendacium non percellit, sed percutit; ut hodie sciunt omnes. Sed saepe verba haec permutata sunt. V. infra 3, 36. ERN. Bud. *pertulit*. male.

Caesos victores] Desunt haec in Bud.

Diplomata Othonis] Ad cursum publicum ea spectant et a Principe dabantur. Si ergo ille mortuus, quis pareret? Sed de diplomatis plene alibi: nunc Suetonii locum παρέργως emendemus Calig. 38. *Prolata Divorum Iulii et Augusti diplomata, ut vetera et obsoleta deflebat.* Cur deflebat? aut qui id convenit? vidi qui *delebat*, vellet. Ego, *deflabat*, vel *difflabat*, verum contendo. non enim alio gestu melius expresseris superbum habitum illum contemnentis et respuentis. Eaque difflatio etiam in nostris hodie moribus, ubi elevamus quid aut aspernamur. LIPS. De diplomatum usu v. Plin. ep. 10, 14, 54, 121.

Rapi-

A. V. 823. A. C. 70. nus quidem rapide in urbem vectus, paucos post dies iussu Vitellii poenas luit. Senatorum periculum auctum, credentibus Othonianis militibus vera esse, quae adferebantur. Intendebat formidinem, quod publici consilii facie discessum Mutina, desertaeque partes forent. Nec ultra in commune congressi, sibi quisque consuluere: donec missae a Fabio Valente epistolae demerent metum. Et mors 55 Othonis, quo laudabilior, eo velocius audita. At Romae nihil trepidationis: Cereales ludi ex more spectabantur. *Vt cessisse vita Othonem, et a Flavio Sabino, Praefecto urbis, quod erat in urbe militum sacramento Vitellii adactum*, certi auctores in theatrum admisere, *Vitellio* plausere: populus cum lauru ac floribus Galbae imagines circum templa tulit, congestis in modum tumuli coronis, iuxta lacum Curtii, quem locum Galba moriens sanguine infe-

Rapide in urbem vectus] MSS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. *rapidum urbem*: unde Rhenanus comiciebat, *rapide in urbem vectus*. Id cum MSS. Guelf. Bodl. et alii ap. Broterium, clare exhibeant, recepi: non, quo id Taciti esse pro certo audeam dicere: sed quod malim edere, quod in libris scr. esset, quam meam Puteolani coniecturam *rapidus*, quae vulgo (et a Rhen.) editur. Nec displicet I. Gron. correctio, *raptim in urbem vectus* (ut H. 3, 18.) aut Ryckii *rapidus* ex H. 4, 71, *rapide* pro festinanter, raptim: et *rapidus cursus* dicitur. ERN.

Iussu Vitellii] Haec verba delebat Muretus, forsan ob suspicionem glossematis.

Publ. consilii facie] h. e. ita, ut non terrore subito, aut, dum sibi quisque privatim consulit, sed publico consilio decretus discessus videretur. ERN.

Cereales ludi] Mors Othonis incidit in XII. Kal. Maias, computatione facis certa, imperavitque XCV. dies. Atqui supra notavi (15, 53. in coniuratione Pisoniana) *Cereris ludos* pridie Idus Apriles datos in circo. Quod verum est, sed in plures nempe dies, et ad hoc fere tempus productos, ex hoc loco constet. Adde, quae supra scripsi. LIPS.

Sacramento Vitellii] MSS. et edd. ante Rhen. *in sacr.* Latinitate postulante Rhenanus delevit *in*. Recte. Natum est e finali praecedentis verbi, ut alibi apud nostrum et alios. I. Gronovius mirificus est, ut divinitatem MS. Flor. tueatur, qui, ut ait, nil molitur inepte. ERN. Rhen. emendavit ex ingenio, ut infra legitur c. 79. Bud. *in sacramenta*. Agr. *in sacramenta*, quod verum putat Ryckius. I. Gron. dabat *in sacr. V. adactum*.

Quem locum] Cf. H. 1, 41. Qua-

Digitized by Google

infecerat. In Senatu cuncta, longis aliorum Principatibus compositа, statim decernuntur. Additae *erga Germanicos exercitus laudes gratesque*, et missa legatio, quae gaudio fungeretur. Recitatae Fabii Valentis epistolae, ad Consules scriptae haud immoderate: gratior Caecinae modestia fuit, quod non scripsisset. Ceterum Italia gravius atque atrocius, 56 quam bello adflictabatur. dispersi per municipia et colonias Vitelliani, spoliare, rapere, vi et stupris polluere: in omne fas nefasque avidi aut venales, non sacro, non profano abstinebant. Et fuere, qui inimicos suos, specie militum, interfecerent. Ipsique milites, regionum gnari, refertos agros, dites dominos, in praedam, aut, si repugnatum foret, ad excidium destinabant: obnóxiis Ducibus et prohibere non ausis. minus avaritiae in Caecina, plus ambitionis: Valens, ob lucra et quaestus infamis, eoque alienae etiam culpae dissimulator. A. V. 823. A. C. 70.

Iam

Quae gaudio fung.] Heins. conicit, *quae laude defungeretur*.

Haud immoderate] Sic edidi e MS. Guelf. edd. pr. Puteol. Ber. Prima (et 2da) Rhen. editio exhibet *immoderatae*; utrum e correctione Rhen. an vitio operarum, non satis scio. hoc tamen credo, quia nil in notis admonuit. Et tamen id omnes sequentes edd. servarunt. ERN. Bud *immoderate*, sed frequens ibi e simplex pro e caudato sive diphthongo ponitur. Rhen. ergo ex ingenio mutavit, Alc. *immoderatae*. Adverbium ex ed. Veneta laudat Freinsh.

Gratior Caecinae modestia] Quid ita? quia invaluerat iam illo aevo, ut publice nemo, id est, ad Consules aut Senatum scriberet, praeter Principem: alii autem omnes, ad illum. Itaque superbe se gessisse Valens visus, qui id fecit: modeste Caecina, qui omisit. Tale illud H. 4, 4. de Muciano: *Miserat et epistolas ad Senatum, quas materiem sermonibus praebuere. Si enim privatus esset, cur publice loqueretur?* LIPS.

In omne fas nefasque] In quodnam fas avidi? aut quod genus dicendi, *in* fas avidi? Debebat esse *in omne nefas avidi*. Ea omnia, quae sequuntur, sunt nefaria. Sed videtur *fas nefasque* velut e formula dictum esse in tali sententia, nec verbum *fas* ad vivum resecandum. ERN.

Plus ambitionis] i. e. avaritiae et rapinarum quidem nulla conscientia erat, quae debilitaret prohibere conantem, sed cupiebat tamen apud milites gratiosus esse, eorumque gratiam captabat. ERN.

Tan-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. Iam pridem adtritis Italiae rebus, tantum peditum equitumque, vis damnaque et iniuriae, aegre tole-
57 rabantur. Interim Vitellius, victoriae suae nescius, ut ad integrum bellum, reliquas Germanici exercitus vires trahebat. Panci veterum militum in hibernis relicti, festinatis per Gallias delectibus, ut remanentium legionum nomina supplerentur. Cura ripae Hordeonio Flacco, permissa: ipse e Britannico delectu octo millia sibi adiunxit. et, paucorum dierum iter progressus, *prosperas apud Bedriacum res, ac morte Othonis concidisse bellum*, accepit. Vocata concione, virtutem militum laudibus cumulat. Postulante exercitu, *ut libertum suum, Asiaticum, Equestri dignitate donaret*, inhonestam adulationem compescit. Dein, mobilitate ingenii, quod palam abnuerat, inter secreta convivii largitur; honoravitque Asiaticum anulis, foedum mancipium et ma-
58 lis artibus ambitiosum. Iisdem diebus, *accessisse parti-*

Tantum peditum equitumque, vis] Si attendis, haud difficulter mecum fatebere, illud *tantum* a glossographo esse, legesque: *peditum equitumque vis, damnaque*, etc. *Vis* pro multitudine et copia, tritum. LIPS. Licet intelligere, *eorum vim*, i. e. saevitiam, aviditatem. Acidalius *tanta p. e. vis*, malebat Lipsiano: cui favet MS. Guelf. *tamen peditum equitumque vis*, sed in vulgato acquiescebat. Bene. ERN. Sic et Pich.

Reliquas G. ex. vires] Bud. *reliquias G. exercitus trahebat.*

Remanentium legionum nomina] Acidalius suspicatur *numeri* legendum. ERN.

Cura belli Hordeonio] Verissime e Flor. corrigunt *cura ripae*. Nempe Rheni, et ne Germani transirent. LIPS. Sic primus edidit Pichena. Ceteri scr. et edd. *belli*. ERN. Bud. *Phordeonio*. num *P. Hordeonio?* Sed illud *p* indicat aliam lectionem. nam et in Flor. est *curari pe Hord.* unde Pichenae emendatio scita.

Inhonestam adulationem compescit] Rhenanus (e Bud.) reposuit *compescuit*. Male. Illud MSS. Flor. Guelf. (Reg. Lall.) Agr. edd. ante Rhen. omnes. Et sequitur *largitur*. Quamquam et alibi praesens, perfectum, imperfectum apud nostrum eodem loco se excipiunt; tamen ista varietas non inferenda sine consensu bonorum et veterum librorum. ERN. Sed et hic mox occurrit *honoravitque*. Pro *adulationem* Agr. *petitionem*. Ceterum exemplum simile in Icelo habes H. 1, 13. Cf. Cannegieter de mut. nom. Rom. rat. sub Princip. c. 13. Mox Bud. *Isdem*, ut solet. Dein idem male *abscessisse*.

Digitized by Google

partibus utramque Mauretaniam, interfecto Procuratore Albino, nuntii venere. Luceius Albinus, a Nerone Mauretaniae Caesarienſi praepoſitus, addita per Galbam Tingitanae provinciae adminiſtratione, haud ſpernendis viribus agebat. XVIIII. cohortes, quinque alae, ingens Maurorum numerus aderat, per latrocinia et raptus apta bello manus. Caeſo Galba, in Othonem pronus, nec Africa contentus, Hiſpaniae, anguſto freto diremptae, inminebat. Inde Cluvio Rufo metus: *et decimam legionem propinquare litori*, ut transmiſſurus, iuſſit: praemiſſi Centuriones, qui Maurorum animos Vitellio conciliarent. neque arduum fuit, magna per provincias Germanici exercitus fama. Spargebatur inſuper, ſpreto Procuratoris *vocabulo*, *Albinum inſigne Regis*, et Iubae *nomen uſurpare*. Ita mutatis animis, Aſi- 59
nius Pollio, alae Praefectus, e fidiſſimis Albino, et Feſtus ac Scipio, cohortium Praefecti, opprimuntur. Ipſe Albinus, dum e Tingitana provincia Caeſarienſem Mauretaniam petit, adpulſus litori, trucidatur. uxor eius, cum ſe percuſſoribus obtuliſſet, ſimul interfecta eſt: nihil eorum, quae fierent, Vitellio anquirente. brevi auditu quamvis magna

A. V. 823. A. C. 70.

XVIIII cohortes, quinque alae] In Flor. (Bud. Agr.) ed. pr. legitur, *decemnovem cohortes*: unde Ryckius edidit *XIX*. I. Gronovius *novendecim* inverſis ſyllabis. MS. Guelf. *XIIII.* excidit *V.* Puteol. *XVIIII.* At in ed. Beroaldi aberratum, et editum *XVIII*, quod ad omnes propagatum. Librarius Florentini, dum vult numerum verbis exprimere, ab elegantiori ratione aberravit. ERN.

In Othonem pronus] Sic bene Rhenanus edidit. MSS. et edd. ante *in Othone*. ERN. Sic et Bud.

Albinum inſ. R. etc.] Agr. *Albinus*. Mox Bud. *et fidiſſimus*.

Appulſus litori trucidatur] Sic MSS. Flor. Guelf. edd. Puteol. Ber. At edd. pr. Rhen. (e Bud.) ſqq. *trucidatus*. Illud reſtituit Lipſius. ERN. Flor. et Agr. *appulſu litoris*.

Nihil Vitellio anquirente] Merito id verbum repoſui, cum in MSS. repperiſſem, *acquirente*. *Anquiro* enim pro inquiro, ſive potius valde quaero, veteri et proba nota ſignatum verbum eſt, Ciceroni, Varroni, aliisque crebro uſurpatum, crebro corruptum. LIPS. *Anquirente* plane

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. magna transibat, impar curis gravioribus. *Exercitum itinere terrestri pergere* iubet: ipse Ararе flumine devehitur, nullo Principali parатu, sed vetere egestate conspicuus: donec Iunius Blaesus, Lugdunensis Galliae Rector, genere inlustri, largus animo et par opibus, circumdaret Principi ministeria, comitaretur liberaliter; eo ipso ingratus, quamvis odium Vitellius vernilibus blanditiis velaret. Praesto fuere Lugduni victricium victarumque partium Duces. Valentem et Caecinam, pro concione laudatos, curuli suae circumposuit. Mox *universum exercitum occurrere infanti filio* iubet: perlatumque et paludamento opertum sinu retinens, *Germanicum* appellavit, cinxitque cunctis fortunae Principalis insigni-

plane MS. Flor. At ed. pr. *acquirente*. Ante erat *inquirente*, ut est in MS. Guelf. (Bud.) et aliis ap. Broterium. ERN. Sic et Put. Alc. Rh.

Quamvis magna transibat] Flor. *breve auditu vi quamvis magna transibant*. Sic et ed. pr. *Transibant* etiam MS. Guelf. Vulgatum verum est. Acidalius conficiebat *transmittebat*. Si quid tentandum foret, mallem *transigebat*, quod eleganter dicitur in hac sententia. Sed *transire* quoque bonum est, et pro *transigere* dicitur. V. Cort. ad Sallust. Cat. c. 1. init. Mox *parатu*, quod Rhen. (e Bud. pro *apparatu* edidit, est etiam in ed. pr. ERN. Bud. cum Flor. conspirat, sed pro *vi* habet *in*. Sic et Agr. nisi quod hic *transibat*. Bip. ex *auditu* et particula ista superflua fecere *auditione* et recepere *transibant*. Tum *impar curis* ad sequentem periodum reiiciunt. Mihi vulg. placet.

Circumdaret Principi ministeria] Ego, priusquam scirem, ab interpolatione Rhenani sic legi, corrigebam *Principis*. Sic enim omnino legendum. *Circumdaret* puta Vitellio *ministeria Principis*, qualia scilicet Princeps Romanus habere circa consuevit. Sic H. 1, 58. *ministeria Principatus per libertos agi solita*. GRON. Restitui *Principis*, quod etiam Guelf. habet. *Principi* est in Flor. (Bud.) edd. pr. Rhen. seqq. omnibus praeter Ryckianam. ERN. Equidem cum Bip. restituo *Principi*. Gronovium sequuntur Brot. et Lall.

Humilibus blanditiis] In Flor. *vernilibus*: quod germanissimum. LIPS. Recepit Pichena bene. MSS. Bud. Guelf, *iuvenilibus*: quod e *vernilibus* natum esse facile patet; unde et *vernilibus* fieri volebat Rhen. (ut 3, 32.) Edd. pr. et catt. omnes *humilibus*, usque ad Pichenam. ERN. Bud. a 1. m. *iuvenibus*, unde 2. m. *iuvenilibus*. Rhen. servavit in textu *humilibus*.

Perlatumque] Copulam hanc e Flor. addidit Pichena.

Tum

Digitized by Google

signibus. nimius honos inter secunda, rebus adversis in solatium cessit. Tum interfecti Centuriones promptissimi Othonianorum: unde praecipua in Vitellium alienatio per Illyricos exercitus. Simul ceterae legiones contactu, et adversus Germanicos milites invidia, bellum meditabantur. Suetonium Paullinum ac Licinium Proculum, tristi mora squalidos tenuit, donec auditi, necessariis magis defensionibus quam honestis uterentur. Proditionem ultro inputabant: *spatium longi ante proelium itineris, fatigationem Othonianorum, permixtum vehiculis agmen, ac pleraque fortuita, fraudi suae* adsignantes, et Vitellius credidit de perfidia, et fidem absolvit. Salvius Titianus, Othonis frater, nullum discrimen adiit, pietate et ignavia excusatus. Mario Celso Consulatus servatur. sed creditum fama, obiectumque mox in Senatu Caecilio Simplici, *quod eum honorem pecunia mercari, nec sine exitio Celsi, voluisset.* restitit Vitellius; deditque postea Consulatum Simplici innoxium et inemptum. Trachalum adversus criminantes Galeria, uxor Vitellii, protexit. Inter magnorum virorum discrimina (pudendum dictu) Mariccus quidam, e plebe

A. V. 823. A. C. 70. 60

61

Tum interfecti Centuriones promptissimi] Editio pr.: *Tum interfectis Centurionibus*, etc. Vnde Gruterus coniicit fuisse *interfecti ex Centurionibus*. Frustra. Non patitur vox *Othonianorum*, i. e. ex Othonianis. ERN. In vulg. consentiunt Bud. et editi.

Credidit de perfidia et fidem absolvit] i. e. Perfidos fuisse in illo discrimine credidit fingentibus, eaque de caussa fidei in Othonem pristinae veniam dedit. *Fidem absolvit* sc. criminis. Nam tali tempore fides in hostem crimen est. ERN.

Sed creditum fama] Rectumne? an scribendum, *deditum fama?* LIPS. Non intelligo *creditum fama*. An voluit scribere *diditum fama? Famae* coniicit Freinsh. ERN.

Galeria] Galerio Trachalo, de quo H. 1, 90. ut videtur, propinqua.

Mariccus quidam] Sic scribitur nomen in MSS. Flor. Agr. Guelf. add. ante Rhen. Is edidit *Maricus*. ERN. E Bud. scil. Sed idem cod. mox habet *Maricous*, aperte pro *Mariccus*. Apud Grut. quoque p. 379, 10. legitur MARIGGAE. Pro *Boiorum* Agr.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. plebe Boiorum, inferere sese Fortunae et provocare arma Romana, simulatione Numinum ausus est. Iamque *adsertor Galliarum et Deus* (nomen id sibi indiderat) concitis octo millibus hominum, proximos Aeduorum pagos trahebat; cum graviſſima civitas, electa iuventute, adiectis a Vitellio cohortibus, fanaticam multitudinem disiecit. Captus in eo proelio Mariccus ac mox feris obiectus, quia non laniabatur, stolidum vulgus inviolabilem credebat, donec, spectante Vitellio, interfectus est.

62 Nec ultra in defectores, aut bona cuiusquam, saevitum: rata fuere eorum, qui acie Othoniana ceciderant, testamenta, aut lex intestatis. prorsus, si luxuriae temperaret, avaritiam non timeres. Epularum foeda et inexplebilis libido: ex urbe atque Italia

Agr. habet *Heduorum*, e seq. huc inlatum.

Nomen id sibi indiderat] MSS. edd. pr. Put. *nam id sibi ind.* Primus Beroaldus ex ingenio, ut apparet, edidit *nomen*: quod omnes deinceps secuti sunt. Mallem Beroaldus correxisset *nam id sibi indiderat nomen* aut *nominis*: teneremus iam sine dubio. Credo id verbum excidisse. ERN.

Graviſſima civitas] i. e. potens, valida: quo sensu etiam Livius dixit 34, 49. ubi v. Duker. et ad Flor. 1, 3. Aliter paullo *graves civitates* dixit Cicero Verr. 2, 5. et alibi, pro iis, quae propter nobilitatem sunt fide dignae, quarum testimonium audiendum: aliter denique *gravem civitatem* Ovid. Am. 1, 9, 19. pro hostili. Huius loci sensus est e Graeco, ubi βαρεῖς divites, nobiles, potentes. Sic βάρος τῆς πόλεως Diodor. Sic. 4, 61 ubi v. Wesselingius ὁ πάνυ, laudans etiam, βαρεῖα πόλις, hoc sensu e Plutarch. t. 2. in Erotico. pag. 749. Saepe sic apud Iosephum hanc vocem observavi. ERN. *Gravitatem* de prudentia accipiunt Bip. qua sibi a fraude cavebant Aedui.

Feris obiectus] Ea poena seditiosorum. l. 38. D. de poenis tit. 19. Quo modo licuerit adversus feras se munire e persuasione vulgi, docet Vertranius ad h. l. Cf. et de Pauw Rech. sur les Americains t. 1. p. 234.

Si luxuriae temperaret] *Luxuriae* MS. Flor. ed. pr. (Put. Alc.) quod bene recepit Pichena. Ceteri (Bud. Rhen.) *luxuriam*. Mox pro *inexplebilis* MSS. Guelf. Harl. *inexpiabilis*. Sic Cicer. Prov. Conſ. c. 1. *expiare ſuas cupiditates*: ubi tamen Graevius praefert *explere*. Atque etiam Phil. 14, 4. *expiare egeſtates* quidam habent pro *explere*; quod rectius. Itaque nec hic murem aliquid. ERN. Ed. Put. Alc. *temperares . . timeres*. Emendavit Rhen. e Bud.

Isiri-

Digitized by Google

Italia inritamenta gulae geſtabantur, ſtrepentibus ab utroque mari itineribus: exhauſti conviviorum apparatibus principes civitatum: vaſtabantur ipſae civitates: degenerabat a labore ac virtute miles, adſuetudine voluptatum et contemptu Ducis. Praemiſit in urbem edictum, quo vocabulum *Auguſti* differret, *Caeſaris* non reciperet, cum de poteſtate nihil detraheret. Pulſi Italia mathematici. Cautum ſevere, *ne Equites Rom. ludo et arena polluerentur.* priores id Principes pecunia et ſaepius vi perpulerant: ac pleraque municipia et coloniae aemulabantur, conruptiſſimum quemque adoleſcentium pretio inlicere. Sed Vitellius, adventu fratris, er inrepentibus dominationis magiſtris, ſuperbior et atrocior, occidi Dolabellam iuſſit, quem in coloniam Aquinatem ſepoſitum ab Othone, retulimus. Dolabella, audita morte Othonis, urbem introierat. id ei Plancius Varus, Praetura functus, ex intimis Dolabellae amicis, apud Flavium Sabinum, Praefectum urbis, obiecit, *tamquam rupta cuſtodia, Ducem ſe victis partibus oſtentaſſet.* addidit, *tentatam cohortem, quae Oſtiae ageret:* nec ullis tantorum criminum probationibus. in poenitentiam verſus feram, veniam poſt ſcelus quaerebat. Cunctantem ſuper

A. V. 823. A. C. 70.

63

Inritamenta gulae] Similia v. 15, 37.

Ipſae civitates] *Ipſae* deeſt in Bud. et Put.

Ludo et arena] Facile intelligitur, ludum gladiatorium intelligi et amphitheatrum. Tamen in MS. Guelf. man. ſec. inepte e *ludo* fecit *lato*, quod eſt in ed. pr. ERN.

Retulimus] H. 1, 88.

Plancius Varus] Sic ſcribendum eſſe monuerat Spanhemius de V. et Pr. Num. t 2. p. 593. e numis Graecis. Atque ita eſſe in Flor. teſtatur. I. Gronovius, inſuus et hic Spanhemio, addens ceterum alium numum e Sponio (Voy. t. 3. p. 199.). Conſentit ed. pr. in qua eſt *Plantius*. MS. Guelf. *Plancius*. Edd. Put. Ber. Alc. *Platius*. Rhen. (e Bud.) *Plantius*. *Plaucius* recepit Gron. ERN.

Seram veniam] Sic Flor. edd. pr. et ceterae ante Rhen. qui *ſecundam* e Bud. edidit, quod et Guelf. et alii habent. Vellem explicaſſet, quid eſſet *ſecunda venia poſt ſcelus*. Acidalius coniiciebat: *veniam ſecundum ſcelus quaerebat*. Sed locum tamen

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. super tanta re Flavium Sabinum, Triaria, la Vitellii uxor, ultra feminam ferox, terruit, ne *periculo Principis famam clementiae adfectaret.* Sabinus, suopte ingenio mitis, ubi formido incessisset, facilis mutatu, et in alieno discrimine sibi pavens, ne
64 adlevasse videretur, impulit ruentem. Igitur Vitellius, metu et odio, quod Petroniam, uxorem eius, mox Dolabella in matrimonium accepisset, vocatum per epistolas, *vitata Flaminiae viae celebritate, devertere Interamnium atque ibi interfici* iussit. Longum interfectori visum: in itinere ac taberna proiectum humi ingulavit: magna cum invidia novi Principatus, cuius hoc primum specimen noscebatur. Et Triariae licentiam modestum e proximo exemplum onerabat, Galeria Imperatoris uxor, non inmixta tristibus: et pari probitate mater Vitel-

tamen vitiosum puto: nec intelligo. An quaeri venia ante scelus potest? et an sero petit, qui post facinus petit? ERN. Praeclaram Bip. medelam ambabus amplector, restituta interpunctione post *probationibus*, et voce *seram* praecedenti reddita.

Terruit - affectaret] *Affectaret* MSS. Flor. Bud. Agr. (Reg. Lall.) edd. pr. Puteol. At Beroaldus *affectare*, quod omnes secuti sunt. Ego edidi ex ed. pr. *ne - affectaret*, quae est vera lectio, quam et secutus est Broterius. Nam *affectaret* verum esse, consensus bonorum librorum docet. Id stare sine *ne* non potest. Nec *ut* intelligi potest, ut vult Rhenanus, per Latinitatem. *Ne* omitti et intelligi, nullis exemplis doceri potest. Horat. Carm. 1, 2. *terruit gentes, grave ne rediret seculum Pyrrhae.* ERN. Gronovius servat vulg. *e p. P. f. cl. affectare.* Bud. *e - affectaret*, ubi *e* profecto per errorem pro *ne*. Palmerius in spicil. p. 849. putat *terruit affectare* dici ut c. 10. *incubuerat pervertere.* Sed cf. H. 3, 42.

Inpulit ruentem] Sic Cic. pro Cluentio 26. *praecipitantem impellamus.*

Devertere Interamnium] Sic scribendum, non *divertere Interamnum*, ut et vulgo, vel Latinitas doceat. Sed sic Flor. Agr. (Reg. Lall.) ed. pr. Recepit Ryckius *devertere: Interamnium* etiam I. Gron. Hoc et Guelf. At ed. pr. *intra Annium* corrupte. Nempe utroque modo urbs appellata. Itaque MSS. audiendi. Intelligitur Interamna in Vmbria, ad viam Flaminiam. ERN. Bud. *devertere iter ariminum.*

Longum interfectori] Hic ordo verborum in meis libris: et sententia liquet. Alii traiiciunt, quid nisi libidine quadam omnia mutandi? LIPS. Nempe Rhen. (e Bud.) *In itinere visum* etc. ERN.

Non inmitis tristibus] Forte: *non inmixta tristibus.* i. non particeps

Digitized by Google

tellionum, Sextilia, antiqui moris. Dixisse quin etiam, ad primas filii sui epistolas, ferebatur, *non Germanicum a se, sed Vitellium genitum.* Nec ullis postea fortunae inlecebris, aut ambitu civitatis, in gaudium evicta, domus suae tantum adversa sensit. Digressum a Lugduno Vitellium M. Cluvius Rufus adsequitur, omissa Hispania; laetitiam et gratulationem vultu ferens, animo anxius et petitum se criminationibus gnarus. Hilarius, Caesaris libertus, detulerat, *tamquam, audito Vitellii et Othonis Principatu, propriam ipse potentiam et possessionem Hispaniarum tentasset: eoque diplomatibus nullum Principem praescripsisset.* Interpretabatur quaedam ex orationibus eius, contumeliosa in Vi-

A. V. 823. A. C. 70.

65

ticeps ullius crudelis aut acerbi consilii. GRON. Probat Heins. Ep. ad Graev. t. 4. Coll. Burm. p. 135. Ducta est correctio e MS. Flor. in quo *non immix tristibus*, ut in ed. pr. *non immixtricibus*: unde nil aliud commode extricari potest. Consentitque consuetudini Taciti, qui etiam *permixtus consiliis*, pro particeps, et similia dixit. Itaque sic in textu scripsi, pro *inmitis*, quod e coniectura Pichenae in textum venit. MS. Guelf. edd. a Puteol. usque ad Pich. *minax*: pro quo Rhen. (e Bud.) malebat *minis*. Triariae licentia fuit, quod se immiscuit caussae Dolabellae, et Sabinum impulit terroribus ad perdendum hominem. Modestia ergo Galeriae, quod tam tristium rerum particeps non fuit, sed potius protexit eos, qui in periculo essent, ut supra Trachalum. ERN. Agr. *non immanis*. I. Gron. dabat *non inicta*.

Ambitu civitatis in gaudium evicta] *Ambitum civitatis* vocat effusum gratulandae felicitatis, adulandique studium. *Evinci* autem *in gaudium* est, vel invitum redigi et cogi ad laetandum: eoque verbo in primis delectatur Tacitus. Sic A. 11, 37. *evinci ad miserationem*. 15, 64. *blandimentis vitae evicta* sc. ad vivendum, Atque *evicta* est in Flor. teste Gronovio, non *evecta*, ut Ryckius prodidit, et in Guelf. a man. pr. Sic edidit primus Rhen. (e Bud.) idemque exhibent omnes post editi, praeter Pich. Ryck. Edd. ante Rhen. omnes *evecta*, et MSS. nonnulli apud Pichenam. *Evehi gaudio*, sive potius *efferri gaudio* dici posse scio, non *evehi in gaudium*. ERN. Cf. et A. 4, 57.

Interpretabatur quaedam] Vereor, ne hic *et* absorptum sit a praecedente verbo, sive *que* a sequente. *Orationibus* bene Rhen. (ex ingenio) pro *exhortationibus*, quod est in edd. ante omnibus, MS. Guelf. (Bud.) etc. *Popularia pro se* sunt, quibus se venditaret populo, quae grata et ad commendandum apta apud populum. ERN.

Clu-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. tellium, et pro se ipso popularia. Auctoritas Cluvii praevalvit, ut puniri ultro libertum suum Vitellius iuberet. Cluvius comitatui Principis adiectus, non adempta Hispania, quam rexit absens, exemplo L. Arruntii. eum Tiberius Caesar ob metum, Vitellius Cluvium nulla formidine retinebat. Non idem Trebellio Maximo honos. profugerat Britannia, ob iracundiam militum: missus est in locum
66 eius Vettius Bolanus e praesentibus. Angebat Vitellium victarum legionum haudquaquam fractus animus. sparsae per Italiam et victoribus permixtae, hostilia loquebantur: praecipua quartadecimanorum ferocia, qui *se victos* abnuebant: *quippe Bedriacensi acie, vexillariis tantum pulsis, vires legionis non adfuisse.* Remitti eos in Britanniam, unde a Nerone exciti erant, placuit; atque interim Batavorum cohortes una tendere, ob veterem adversus quartadecimanos discordiam. Nec diu, in tantis armatorum odiis, quies fuit. Augustae Taurinorum, dum opificem quendam Batavus ut fraudatorem infectatur, legionarius ut hospitem tuetur, sui cuique commilitones adgregati, a conviciis ad caedem transiere. et proelium atrox exarsisset, ni duae Prae-

Cluvius comitatu etc.] Sic MSS. et edd. ante Rhen. qui correxit *comitatui*; cum etiam *luxu* pro *luxui* sit in Annal. et alia. Sed videtur MS. Bud. sic habuisse, (omnino sic habet) quod et de Flor. testatur I. Gron. Mei omnes *comitatu*. Vetus restituit Lipsius. At bene mox Pichena *eum* pro *quem*, e vestigiis Flor. ed. pr. *Arruntium*: ut facile quivis sentiet. ERN. Flor. in voce *comitatui* sequor. Dein Bud. *Arutium p. Cesar.*

Vettius Bolanus. E praesentibus] Distingui malim, *Bolanus e praesentibus. Angebat*, etc. ut significet, Bolanum e comitatu Principis in Britanniam missum. LIPS. Sic plane distinguitur in Flor. et ed. pr. *Praesentes* opponuntur iis, qui sunt in provinciis. *Vettius* porro vera scriptura nominis, non *Vectius*. Vid. ad A. 15, 3. ERN. Bud. *Betius*. Alc. Rhen. *Vectius*. Put. *Boctius*. De eo v. Agr. 8 et 16.

Vexillariis] Ex hoc loco Salmas. de mil. R. c. 19. probare nititur, vexillarios sub Impp. fuisse levis armaturae milites. Refutatur a Schelio ad Hygin. p. 35.

Atrox exstitisset] Non displicet quod e MS. Agr. Ryckius profert

Digitized by Google

Praetoriae cohortes, cauſſam quartadecimanorum ſecutae, his fiduciam et metum Batavis feciſſent. A. V. 823. A. C. 70. *quos* Vitellius *agmini ſuo iungi*, ut fidos; *legionem, Graiis Alpibus traductam, eo flexu itineris ire* iubet, *quo Viennam vitarent.* namque et Viennenſes timebantur. Nocte, qua proficiſcebatur legio, relictis paſſim ignibus, pars Taurinae Colonine ambuſta: quod damnum, ut pleraque belli mala, maioribus aliarum urbium cladibus oblitteratum. Quartadecimani poſtquam Alpibus degreſſi ſunt, ſeditioſiſſimus quisque ſigna Viennam ferebant. conſenſu meliorum compreſſi et legio in Britanniam transvecta. Proximus Vitellio e Praetoriis cohortibus metus erat. ſeparati primum, deinde, addito honeſtae miſſionis lenimento, arma ad Tribunos ſuos deferebant: donec motum a Veſpaſiano bellum crebreſceret: tum, reſumpta militia, robur Flavianarum partium fuere. Prima claſſicorum legio in Hiſpaniam miſſa, ut pace et otio miteſceret: Vndecima ac ſeptima ſuis hibernis reddſtae: Tertiadecimani ſtruere amphitheatra iuſſi. nam Caecina Cremonae, Valens Bononiae, ſpectaculum gladiatorum edere parabant? numquam ita ad curas intento Vitellio, ut voluptatum 67

fert *exarſiſſet.* ERN. Recipio cum Bip.

Cladibus obliteratum] *Eſt* additur edd. ante Rhen. abeſt ab MS. (Bud. et) Guelf. Mox *degreſſi* verum, e Flor. editum a Pichena, pro deſcenderunt: de quo diximus ad A. 4, 49. et alibi. ERN. Bud. *digreſſi.*

Separati primum] Sic MSS. Flor. Bud. Guelf. edd. Rhen. ſqq. omnes. At edd. antiquiores *ſeparatae*, ut genere conveniret cohortibus. *Separati* int. milites Praetoriani. Mox *deferebant*: quod e Flor. edidit Pichena. Sic etiam Guelf. ed. pr. Ceterae (et Bud.) *ferebant.* Illud ſane proprium in hac re verbum. ERN.

Tertiadecimani - iuſſi] Sic Flor. idemque Rhenanus ex ingenio ediderat. Ceteri ſcr. et edd. ante Rhen. *tertiam decimam - iuſſit*: quod variandae conſtructionis ſtudioſo Tacito aptius videatur. Mox *voluptatum*, quod e Flor. edidit Pichena pro *voluptates.* ſic etiam (Bud.) Guelf. ed. pr. ERN. Bud. *tertia decima - iuſſit*, ubi forſan lineola accuſativi index omiſſa, ut paſſim.

Apud

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 68 tum oblivisceretur. Et quidem partes modeste distraxerat: apud victores orta seditio, ludicro initio, nisi numerus caesorum invidiam bello auxisset. Discubuerat Vitellius Ticini, adhibito ad epulas Verginio. Legati Tribunique, ex moribus Imperatorum, severitatem aemulantur, vel tempestivis conviviis gaudent: perinde miles intentus, aut licenter agit. Apud Vitellium omnia indisposita, temulenta, pervigiliis ac Bacchanalibus, quam disciplinae et castris, propiora. Igitur duobus militibus, altero legionis quintae, altero e Gallis auxiliari-

Apud victores orta seditio] Vix tandem emersi me ex hac salebra, et vidi errorem. Transpositi enim per negligentiam versus sunt, iique in hunc ordinem cogendi: *Et quidem partes modeste distraxerat, nisi numerus caesorum invidiam bello auxisset. Apud victores orta seditio, ludicro initio. Discubuerat Vitellius*, etc. Si tamen locus integer est, de quo ambigo. Scripsi *distraxerat*, non, *distinxerat*, ex Vatic. et videtur ad sententiam aptius, quia intellegit Vitellium satis clementer et modeste legiones adversae partis disparasse, et per varias provincias distraxisse, ne coirent. LIPS. De verbo *distraxerat* consentiunt MSS. Flor. Guelf. De transpositione nec libri, nec viri docti, nec res. Sensus est: ludicra res fuisset, initio suo, quod a re ludicra natum: sed numerus per eam occasionem caesorum tantus fuit (duae cohortes fuere), ut invidia augeretur, quam iam satis gravem bellum contraxerat. *Ludicro* (Bud.) edd. pr Rhen. seqq. At Puteol. Ber. (Alc.) *ludicrorum*. Porro *auxisset* est in MSS. Flor. Bud. (Reg. Lall.) ed. pr. Rhenanus addidit *nisi*: recte. Compendium fuit in libris *ń* aut *n̄. n̄.* id absorpsit prima litera in *numerus*. Dehinc *auxit* factum ex *auxisset*. Ryckius *numerus auxit* restituit. Ceterum locus est scaber, et fortasse nondum persanatus. ERN. Bud. *destinxerat*. Dein idem male *nūs nus*, unde bene Rhen. *nisi numerus*. Bip. legunt *at apud v. o. sed*. ut sit, quod respondeat τῷ *quidem*.

Tempestivis conv.] V. Lipsii exc. ad A. 14, 2.

Aut licentior] Antea, *licentiosus*, legebatur: quod sane eligam prae isto (*licentior*) quod supposuit Rhenanus. LIPS. Imo *licenter* debebat edere Rhen. quod erat in eius MS. ut est in Flor. Guelf. ed. pr. ediditque Pichena. ERN. *Agit* e Flor. edidit Pichena. Agr. *agere*. in Bud. et edd. vet. deest. Bud. *proinde*.

Castris propiora] i. e. similiora, eleganter, ut saepe Livius in primis. MSS. Bud. Agr. ed. pr. *promptiora*, quod non spernit Rhenanus (habet tamen *propiora*). At clarum est, Tacitum dicere voluisse, eam speciem in castris fuisse, ut quis facilius crederet, Bacchanalia agi, quam militarem disciplinam exerceri. ERN.

Per

Digitized by Google

liaribus, per lasciviam, ad certamen luctandi accensis, postquam legionarius prociderat, insultante Gallo, et iis, qui ad spectandum convenerant, in studia diductis, erupere legionarii in perniciem auxiliorum, ac duae cohortes interfectae. Remedium tumultus fuit alius tumultus. pulvis procul et arma adspiciebantur: conclamatum repente, *XIV. legionem, verso itinere, ad proelium venire.* sed erant agminis coactores. aghiti dempsere sollicitudinem. Interim Verginii servus forte obvius, ut *percussor Vitellii* insimulatur. et ruebat ad convivium miles, *mortem Verginii* exposcens. Ne Vitellius quidem, quamquam ad omnes suspiciones pavidus, de innocentia eius dubitavit. aegre tamen cohibiti, qui exitium viri Consularis, et quondam Ducis sui, flagitabant. Nec quemquam saepius, quam Verginium, omnis seditio infestavit. manebat admiratio viri et fama: sed oderant, ut; fastiditi. Postero 69
die, Vitellius, Senatus legatione, quam ibi opperiri iusserat, audita, transgressus in castra, ultro *pietatem militum* conlaudavit: frementibus auxiliis, *tantum impunitatis atque adrogantiae legionariis accessisse.* Cohortes Batavorum, ne quid truculentius auderent, in Germaniam remissae; principium interno simul externoque bello parantibus fatis. Redita

A. V. 823. A. C. 70.

N 4

Per lasciviam et certamen] Verius, *ad certamen*: quod in Flor. (et Bud.) item exstat. LIPS. Atqui ita praeter scriptos omnes edd. quas vidi, pr. Puteol. Ber. Alc. Rhen. Ald. S. Gryph. etc. Errorem igitur operarum corrigunt Lipsius et Pichena, qui in editionem secundam Rhenani irrepserat. ERN.

In studia diductis] Sic bene ed. pr. Lipf. sqq. At Guelf. (Bud.) edd. Puteol. ceteraeque usque ad Lipsium *deductis*. male. Ante, *convenerant* mihi videtur h. l. languidius esse. In publicis et indictis spectaculis homines ad spectandum *conveniunt*; in re tali et subita fit *concursus* hominum. ERN.

Viri Consularis] *Viri* non est in Bud. nec Agr. Delevit et I. Gron. qui nimis prope iterari vocem notat.

Ut fastiditi] Quibus noluerit imperare, oblato quamvis Imperio. ERN. Cf. 1, 52, 2, 51,

Inter

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. dita civitatibus Gallorum auxilia, ingens numerus, et prima statim defectione inter inania belli adsumptus. Ceterum, ut largitionibus adfectae iam Imperii opes sufficerent, *amputari legionum auxiliorumque numeros* iubet, vetitis supplementis: et promiscuae missiones offerebantur. exitiabile id Reipublicae, ingratum militi, cui eadem mania inter paucos, periculaque ac labor crebrius redibant. et vires luxu corrumpebantur, contra veterem disciplinam, et instituta maiorum; apud quos virtute, quam pecunia, res Romana melius stetit. Inde Vitellius Cremonam flexit, et, spectato munere Caecinae, insistere Bedriacensibus campis, ac vestigia recentis victoriae sustrare oculis concupivit. Foedum atque atrox spectaculum. intra quadragesimum pugnae diem lacera corpora, trunci artus, putres virorum equorumque formae, infecta tabo humus, pro-

Inter inania belli] h. e. quae speciem magis terribilem haberent, quam vim. Ea species est etiam in multitudine copiarum: et hac causa illa auxilia assumta. *Inania* sic dici Tacito, supra quoque vidimus. Firmatur lectio MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. vett. Nam in ed. pr. *munia* vitiose factum ex *inania*. Frustra viri docti tentarunt alii (Danes.) *initia*, ut est in MS. Agr. cum iam sit *prima defectione*, quae sunt ipsa initia belli: alii *immania*, ut Lipsius: alii *minas* etc. ERN Acid. fluctuat inter *munia*, *minas*, *initia*.

Affectae iam Imp. opes] i. e. diminutae et fractae. Ed. pr. *tam* et mox *emissiones*: quorum illud e *iam* natum, hoc e geminatione praecedentis finalis. Ceterum MSS. Flor. Agr. *iam*. Ceteri (Put. Alc Rhen.) male *tamen*, quod e *tam* natum. ordo est, *ut opes i. i. affectae fuff. largitionibus*. ERN. Bud. *tam*, idem et ed. Put. Alc. Rhen. *missiones*.

Exitiabile id Reip.] Sic Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. Pich. seqq. *Exitiale* edidit Puteol. et cet. ante Pich. et id quoque verbum probum. ERN.

Intra quadrag. p. diem] Si non plane insititia sunt haec verba, vereor, ne legendum sit *ultra*, non *intra*. Ipsa diuturnitas temporis facit intelligi foeditatem spectaculi. Ea exprimitur si *ultra* XL. dies insepulta cadavera iacuere; non si *intra*. Probat Mullerus (et expressit Bahrdt in vers.). Veteres porro libri interpungunt post *diem*, non ante *intra*. Mox *ac frag.* Flor. (Agr.) ed. pr. alii (Bud. Put. Alc. Rhen.) *atque*. ERN.

Infecta tabo humus.] Haec est vera lectio. *Infesta* in edd. Gron. operarum vitio venit: inde me invito in nostram primam. ERN.

Inhu-

Digitized by Google

protritis arboribus ac frugibus dira vestitum. nec minus inhumana pars viae, quam Cremonenses lauro rosisque constraverant, exstructis altaribus caesisque victimis, Regium in morem: quae; laeta in praesens, mox perniciem ipsis fecere. Aderant Valens et Caecina, monstrabantque pugnae locos: *hinc inrupisse legionum agmen, hinc equitis coortos: inde circumfusus auxiliorum manus.* Iam Tribuni Praefectique, sua quisque facta extollentes, falsa, vera, aut maiora vero miscebant. Vulgus quoque militum, clamore et gaudio deflectere viam, spatia certaminum recognoscere, aggerem armorum; strues corporum intueri, mirari. Et erant, quos A. V. 823. A. C. 70.

Inhumana pars viae] i. e. insolens apparatu et tyrannica specie. Frustra Rhen. *inamoena* coniicit. MS. Agr. ed. pr. *minus humana*. Mox *lauru* MSS. et edd. vett. Rhenanus (e Bud.) cum sequacibus dedit *lauro*. ed. pr. *laurus rosasque*. ERN. Frustra hic succenset Budensi I. Gron. quasi ex eo hausisset *inamoena* Rhenanus, quod ex ingenio dedit.

Exstructis altaribus, caesisque victimis] Arae istae et victimae, Vitellii Genio et Victoriae. Foeda, sed vetus adulatio: quam in adventu Regum aut Principum usurparunt Graeci Latinique. Iustinus 24, 3. *Arsinoe, praegressa virum, festum diem urbi indicit, domos, templa ceteraque omnia exornari iubet: aras ubique hostiasque dispositi.* Sic de Metello Pio Valerius 9, 5. Factum et Caesari e Gallia reduci. Hirtius B. G. 8, 51. Et passim deinde Principibus. In Caligula Sueton. c. 13. In Galba idem c. 18. Plinius Paneg. de adventu Traiani 23. *Vt plena altaribus, augusta victimis cuncta!* Alius Panegyristes (Mamertinus) ad Maximianum c. 6. *Totamque hanc urbem repentina tua in hostes eruptione solicitam, laetitia et exultatione et aris flagrantibus et sacrificiis et odoribus, accensis Numini tuo, implesti.* LIPS.

Inrupisse legionum agmen] Sic e Flor. edidit Pich. Idem erat in Bud. ed. pr. At Guelf. edd. cett. *erupisse*. quod mihi melius videtur; est enim usitatum in hac re verbum, ut supra vidimus hoc ipso libro. et convenit melius primum τῷ *hinc*, et τῷ *coortos*. *Hinc irrupisse* dici potest, non *hinc*, sed *erupisse*. Mox bene editum a Pichena *falsa, vera*, e Flor. Bud. pro *falso vera*. Consentit ed. pr. ERN. Ernestium in *erupisse* sequuntur Brot. Lall. Dotteville; mihi cum Bip. alterum placet. idem Pichena sentiebat, Vitellianos *inrupisse* in Othonianos.

Intueri, mirari] Sic Flor. (Bud.) ed. pr. quod melius vulgato *miratique*. Itaque sic cum I. Gronovio edidi. Mox dedi *fors* ex ed. pr. pro *fors*. ERN. *Sors* quoque cod. Agr. Sed *fors* Bud. quod praeferunt Bip. eo,

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. varia fors rerum, lacrimaeque et misericordia subirat. at non Vitellius flexit oculos, nec tot millia insepultorum civium exhorruit. laetus ultro, et tam propinquae sortis ignarus, instaurabat sacrum
71 Dis loci. Exin Bononiae a Fabio Valente gladiatorum spectaculum editur, advecto ex urbe cultu. Quantoque magis propinquabat, tanto conruptius iter, inmixtis histrionibus et spadonum gregibus et ceteno Neronianae aulae ingenio. namque et Neronem ipsum Vitellius admiratione celebrabat, sectari cantantem solitus, non necessitate, qua honestissimus quisque, sed luxu et saginae mancipatus emptusque. Vt Valenti et Caecinae vacuos honoris mensis aperiret, coartati aliorum Consulatus, dissimulatus Martii Macri, tamquam Othonianarum partium Ducis: et Valerium Marinum, destinatum a Galba Consulem, distulit, nulla offensa, sed mitem et iniuriam segniter laturum. Pedanius Costa omittitur, ingratus Principi, ut adversus Neronem ausus, et Verginii exstimulator: sed alias protulit causas. actaeque insuper Vitellio gratiae, consue-
72 tudine servitii. Non ultra paucos dies, quamquam acribus initiis coeptum, mendacium valuit. Exstiterat quidam, *Scribonianum se Camerinum ferens, Neronianorum temporum metu in Istria occultatum, quod illic clientelae et agri veterum Crassorum ac nominis*

eo, quod hic de fortuna sit sermo mutabili, quum in *sorte* etiam ratio locum inveniat. Sequor, etsi parum referre putem.

Non V. flexit oculos] E Virgilio sumtum Aen. 4, 369. *num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?* Paullo post Guelf. *quanto* fine *que*: quae a manu sec addita est. melius videtur. ERN.

Quantoque magis] Refer ad *inhumanum iter* supra c. 70. ERN.

Coartati] Sic Rhen. e Bud. Puteol. *cohartati*. Alc. *cohortati*. De re ipsa v. Ryckius.

Dissimulatus M. Macri] Scribendum videtur *Martii Macri*. Nam ita eum supra crebro nominat, qui Praefectus gladiatoribus fuit. LIPS. Et sic edidit Pichena. MSS. et edd. omnes *Marci*. ERN. Cf. supra c. 23.

Scribon. se Camer. ferens] Rupertus ad Reines. ep. 48. p. 432. unum

minis favor manebat. Igitur deterrimo quoque in argumentum fabulae adſumpto, vulgus credulum et quidam militum, errore veri, ſeu turbarum ſtudio, certatim adgregabantur: cum pertractus ad Vitellium interrogatusque, *quisnam mortalium eſſet*, poſtquam nulla dictis fides, et a domino noſcebatur, conditione fugitivus, nomine *Geta*, ſumptum de eo ſupplicium ſervilem in modum. A. V. 823. A. C. 70.

Vix credibile memoratu eſt, quantum ſuperbiae ſocordiaeque Vitellio adoleverit, poſtquam ſpeculatores e Syria Iudaeaque, *adactum in verba eius Orientem*, nuntiavere. Nam, etſi vagis adhuc et incertis auctoribus, erat tamen in ore famaque Veſpaſianus, ac plerumque ad nomen eius Vitellius excitabatur. Tum ipſe, exercitusque, ut nullo aemulo, ſaevitia, libidine, raptu, in externos mores proruperant. At Veſpaſianus bellum armaque, et procul vel iuxta ſitas vires, circumſpectabat. Miles ipſi adeo paratus, ut praeeuntem ſacramentum, et fauſta Vitellio omnia precantem, per ſilentium audierint. Muciani animus nec Veſpaſiano alienus, et in Titum pronior. Praefectus Aegypti, Ti. Alexander, conſilia ſociaverat. Tertiam legionem, quod e Syria in Moeſiam transiſſet, ſuam numerabat. ceterae Illyrici legiones ſecuturae ſpera- 73 74

unum eſſe putat e duobus illis Scribonianis fratribus, de quibus H. 4, 41.

Interrogatusque] Copula bene addita a Rhenano (e Bud.) conſentit Guelf. ed. pr. Mox e *Syria* MSS. edd. ante Rhen. omnes. Deletam ab ipſo (duce Bud.) praepoſitionem, quae ſane abeſſe poſſet, ſi libri conſentirent, reſtituit Pichena (e Flor.). ERN.

Servilem in modum] Sic Ryckius e c. Agr.

Et procul] Copulam, a Rhen. duce Bud. omiſſam, reſtituit Pich. e Flor.

Fauſta Vitellio omnia pr.] Freinsh. corrigit *omina*. Verbum *precari* me impedit, quo minus ſatis probem. Precando bene ominamur, et omina facimus: ſed non precamur omina, ut opinor. ERN.

Alexander] Muretus, Vrſinus, Acidalius veriſimili coniectura putant, ſcriptum a Tacito *Ti. Alex.* ut ap. Suetonium Veſp. 6. eam-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. sperabantur. Namque omnes exercitus flammaverat adrogantia venientium a Vitellio militum; quod truces corpore, horridi sermone, ceteros, ut inpares, inridebant. Sed in tanta mole belli plerumque cunctatio: et Vespasianus, modo in spem erectus, aliquando adversa reputabat: *Quis ille dies foret, quo LX. aetatis annos et duos filios iuvenes bello permitteret? Esse privatis cogitationibus progressum, et, prout velint, plus minusve sumi ex Fortuna: Imperium cupientibus nihil medium inter summa et praecipitia.* Versabatur ante oculos Germanici exercitus robur, notum viro militari: *Suas legiones civili*

6. eamque siglam praenominis indicem ob ultimam praecedentis vocis syllabam esse omissam. Cf mox c. 79.

Omnes exercitus flammaverat arrogantia] MS. Bud. *omnis exercitus flammaverat ad arrogantiam*, ut volebat Muretus. ERN. Rhen. non recepit. Paullo ante Bud. Put. Alc. Rh. *de Syria*.

Sed inerat a mole belli] In Flor. *sed iniant a mole*: ex quo Pichena, *sed in tanta mole*. LIPS. Idemque in alio MS. clare reperit. Sic et MS. Guelf. sed a manu sec. ed. pr. At Puteol. edidit *sed inerat a mole belli*, quod usque ad Pichenam editi praeferunt: fuitque in Guelf. a manu pr. ERN. Bud. *sed inerat amor belli*, unde Rhen. coniiciebat *sed inerat timor belli*.

Quo LX. aetatis annos et duos filios iuvenes] Pichena suspicatur legendum, *quo sexagesimo aetatis anno se et duos*. Vulgatum recte defendit Gruterus. ERN.

Esse privatis cogitationibus regressum] Sic correxit Lipsius, eamque correctionem recepit Freinsh. cum seqq. edd. Bene. Sensus est: privati, cum aliquid in rebus privatis suscipiunt, possunt progredi quoad volunt: ubi incipit displicere consilium, regredi possunt, poenitentiae locus est. At, qui imperium affectant, cum semel coeperunt agere, non licet subsistere aut regredi. Nam, si desinant persequi coepta, pereundum est. Hic sensus ita clare desiderat *regressum*, ut mirer, etiam Pichenam ei emendationi obloctum esse. Bene Freinsh. laudat ex A. 4, 11. *nullo ad poenitendum regressu*. Ceterum MSS. et edd. ante Freinsh. omnes *progressum*. Mox MS. Reg. ed. pr. *et praecipitia* pro vulgato *aut pr.* quod probant Rhen. et Gruterus; idque sequendum putavi. ERN. A codicum lectione nolim recedere, restitui ergo *progressum*. Pichena bene: in hac privatorum Principumque comparatione nihil de *regressu* agitur. Sensus: privatos homines, cum cogitationem suscipiunt, eatenus *progredi* posse, quatenus ipsis videatur. Quod Bip. addunt, si *regressum* ponas, scribendum fuisse *a cogitat.* mihi secus videtur; dandi casus hic scite locaretur. Mox Bud. *ac praecipitia*.

Prae-

Digitized by Google

vili bello inexpertas; Vitellii, victrices: et apud A. V. 823. A. C. 70.
victos plus querimoniarum, quam virium. fluxam per discordias militum fidem, et periculum ex singulis. Quid enim profuturas cohortes alasque, si unus alterque praesenti facinori paratum ex diverso praemium petat? Sic Scribonianum sub Claudio interfectum: sic percussorem eius, Volaginium, e gregario ad summa militiae provectum. Facilius universos inpelli, quam singulos vitari. His pavoribus 76
nutantem, et alii Legati amicique firmabant, et Mucianus, post multos secretosque sermones, iam et coram ita locutus: *Omnes qui magnarum rerum consilia suscipiunt, aestimare debent, an, quod inchoatur, Reipublicae utile, ipsis gloriosum, aut promptum effectu, aut certe non arduum sit. Simul ipse, qui suadet, considerandus est, adiiciatne consilio*

Praesenti facinore] Sic Rhenanus e Bud. edidit, idque omnes secuti sunt. Sed altera vetus lectio *facinori* non minus bona est, hoc sensu: si quis praemium petat ab adversa parte, quod praesenti facinori semper paratum est. Etiam in altera lectione *paratum* tamen sic intelligendum; quod semper sperare potest talia ausus, quod ei semper paratum est. *Praesens facinus* est audax, atrox. ERN. Cum Bip. repono *facinori*.

Volaginium] Quidam libri *Volaginum*, ut Agr. ed. pr. Indictum aliis nomen. Vid. I. Gronov. ERN. Bud. *Volaginium*.

Post multos secretosque sermones iam et coram] Multi illi et secreti sermones, partim coram habiti, partim per Titum facti, v. c. 79. extr. *Multis sermonibus* qui ab absentibus per Titum facti, opponitur maxime *coram*. *Secretis* porro sermonibus opponitur, quia praesentibus Legatis et amicis factus, ut patet c. c. 78. init. Non igitur erat, quare hic Freinsh. haereret, et aliquid excidisse putaret. Ceterum MS. Flor. habet *et ironam*, unde I. Gron. coniicit *et ad coronam*. At *corona* de tali conventu non dicitur. Nam et Cicero dicit de tali conventu *sibi coronam defuisse*, cum pro Deiotaro diceret, quia iudicium in cubiculo Caesaris habitum fuerat. ERN. Bud. *iam et coram*.

Aestimare] MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. *extimare*, i. e. *existimare*, ut est in MS. Reg. quod melius puto. ERN.

Aut certe non] In MS. Flor. *aut non certe non a*. I. Gron. putat verum esse *aut non, certe non arduum*: non ego. Oppositi *aut non* nulla nec elegantia, nec necessitas. ERN. Bud. *aut certe non arduum*.

Magni-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *lio periculum fuim: et, si Fortuna coeptis adfuerit, cui summum decus adquiratur. Ego te, Vespasiane, ad Imperium voco, tam salutare Reipublicae, quam tibi magnificum. Iusta Deos, in tua manu positum est. Nec speciem adulantis expaveris. a contumelia, quam a laude propius fuerit, post Vitellium eligi. Non adversus D. Augusti acerrimam mentem, nec adversus cautissimam Tiberii senectutem, ne contra Caii quidem, aut Claudii, vel Neronis, fundatam longo Imperio domum exsurginus. cessisti etiam Galbae imaginibus. torpere ultra, et polluendam perdendamque Rempublicam relinquere, sopor et ignavia videretur, etiam si tibi, quam inhonesta, tam tuta servitus esset. Abiit iam et transvectum est tempus, quo posses videri concupisse. confugiendum est ad Imperium. An excidit trucidatus Corbulo? splendidior origine, quam nos sumus, fateor: sed et Nero, nobilitate natalium, Vitellium anteibat. Satis clarus est*

Magnificum. Iusta Deos etc.] Sic interpungendum, si sensus constare debet, ut est in MS. Guelf. edd. Puteol. Beroaldi etc. Possis suspicari, *quam salutare Reip. quam tibi magnificum, iusta Deos, i. t. m. p. e.* Sed sententia illud potius desiderat. In eius manu esse, dicit, an velit imperium illud habere. ERN. Bud. pessime *uixit Deos*, ubi Rhen. coniectando operam ludit. nec melior coniectura Ernesti.

Iusta Deos] Cf. c. 78.

A contumelia et laude propius fuerit] Ed. pr. *tam a - - fueris.* quod est etiam in Guelf. a m. s. Male. Paullo insolentius dictum est, pro *contumeliae propius quam laudi fuerit.* Mox *ne c. C. quidem* edidi cum Ryck. et Gron. e Flor. pro *nec - quidem.* V. ad 4, 35. ERN. Bud. etiam *ne c. C. q.* prius, *tam - fuerit.*

Abiit iam et transvectum] Obscura est sententia, et ergo acuta. An hoc vult, iam senem esse Vespasianum, et in hac modesta aetate nihil iuveniliter, aut cupide atque ambitiose visum iri agere, sed omnia studio et amore Reipublicae? An potius alio telo, et proprio periculo excitat? Abiit iam tempus, nec in tua manu est, dissimulare aut tegere cupidinem Imperii. Iam innotuit multis signis, et, ut salvus sis, *confugiendum est ad Imperium.* LIPS. MS. Budensis *concepisse:* ed. pr. *concupiscere.* Ceterum prior Lipsii interpretatio vera est. Non videbere cupiditate aliqua elatus Imperium apperere, ut eo nomine reprehendi possis, sed necessitate publica privataque coactus. ERN.

Docu-

Digitized by Google

est apud timentem, quisquis timetur. Ita posse ab exercitu Principem fieri, sibi ipse Vitellius documento; nullis stipendiis, nulla militari fama, Galbae odio praevectus. Nec Othonem quidem Ducis arte, aut exercitus vi, sed praeproperae ipsius desperatione vitae, iam desiderabilem et magnum Principem fecit. Cum interim spargit legiones, exarmat cohortes, nova quotidie bello semina ministrat. si quid ardoris ac ferociae miles habuit, popinis et commessationibus et Principis imitatione, deteritur. Tibi e Iudaea et Syria et Aegypto novem legiones integrae, nulla acie exhaustae, non discordia corruptae: sed firmatus usu miles, et bellis domitor externis: classium, alarum, cohortium robora; et fidissimi Reges: et tua ante omnes experientia. Nobis nihil ultra adrogabo, quam ne post Valentem ac Caecinam numeremur. Ne tamen Mucianum socium spreveris, quia aemulum non experiris. me Vitellio antepono, te mihi. Tuae domui triumphale nomen, duo iuvenes, capax iam Imperii alter, et primis militiae annis apud Germanicos quoque exercitus clarus. Absurdum fuerit, non cedere Imperio ei, cuius filium adoptaturus essem, si ipse imperarem. Ceterum inter nos non idem prosperarum adversarumque rerum ordo erit. Nam, si vincimus, honorem, quem dederis, habebo: discrimen ac pericula ex aequo patiemur.

A. V. 822. A. C. 69.

77

Documento est] Sic edd. omnes. At *est* a Flor. (Bud.) et Guelf. abest: meliusque abest. Itaque delevi. ERN. Rhen. servat.

Ne Othonem quidem Ducis arte, aut exercitus vi, sed] Brevitatis et sententiarum in artum compingendarum studium duriorem hic orationem fecit, ut non grammatice structa sit. Insunt duo argumenta: primum, victus Otho non est argumentum, Vitellium esse bonum Ducem, aut Vitellianos fortes milites. Alterum: Vitellii foeditas facit, ut etiam Otho magnus et desiderabilis Princeps fuisse videatur. Ante Rhen. erat vitiose *exercitus sui*. ERN. Sic et Bud. Scita emendatio Rhenani. Cod. Agr. *nec Oth. q.* quod recepere Bip. sequor. Mox Bud. et edd. vet. *comessationibus*. Idem *ante omnis*.

Ac pericula ex aequo patiemur] *Pericula* e Flor. edidit Pich. pro *peri-*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *mur. imum, ut melius est, tu hos exercitus rege; mihi bellum et praeliorum incerta trade. Acriore hodie disciplina victi, quam victores agunt. hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi, per fastidium et contumaciam, hebescunt. Aperiet et recludet contecta et tumescentia victricium partium vulnera bellum ipsum. Nec mihi maior in tua vigilantia, parsimonia, sapientia, fiducia est, quam in Vitellii torpore, inscitia, saevitia. Sed et meliorem in*

periculum. Sic et ed. pr. *Patiemur* Flor. Guelf. (Bud. Agr. Reg. Lall.) edd. pr. Puteol. idque bene restitutum a I. Gronovio. In Beroaldi ed. irrepsit *partiemur*, dubium, an de consilio Beroaldi: inde ad omnes edd. propagatum. Pericula non partimur ex aequo, sed subimus. ERN. Bud. *periculum.* Agr. *pericula.* Bip. rursus reponunt *partiemur*, nec dubium, licere dicere *partiri pericula*, ut *curas* apud Liv. 21, 21. Sed obstat consensus codicum.

Hos - illi] *Hos* ad remotius, *illi* ad propius hic refertur. Cf. Sanctii Min. 2, 9. Pro *tu hos* Bud. male *tuos.*

Aperiet et recludet] Vix abest, quin ad haec Demosthenis sit adspectum: et certe paria sunt, in Olynthiaca: Ὥσπερ ἐν τοῖς σώμασιν ἡμῶν, ἕως μὲν ἐῤῥωμένος ᾖ τις, οὐδὲν ἐπαισθάνεται τῶν καθ' ἕκαστα σαθρῶν. ἐπὰν δὲ ἀῤῥώστημά τι συμβῇ, πάντα κινεῖται, κἂν ῥῆγμα, κἂν στρέμμα, κἂν ἄλλο τι τῶν ὑπαρχόντων σαθρὸν ᾖ. οὕτω καὶ τῶν πόλεων, καὶ τῶν τυράννων. ἕως μὲν ἂν ἔξω πολεμῶσιν, ἀφανῆ τὰ κακὰ τοῖς πολλοῖς ἐστίν· ἐπειδὰν δὲ ὅμορος πόλεμος συμπλακῇ, πάντα ἐποίησεν ἔκδηλα. LIPS. Demosthenes prima in Philippum: Οὐκ ἐπὶ τὴν ἐκείνου πλευσούμεθα; Ποῖ δὴ προσορμούμεθα, ἤρετό τις, εὑρήσει τὰ σαθρὰ τῶν ἐκείνου προγμάτων αὐτὸς ὁ πόλεμος. GRON. *Tumor* eleganter et proprie de vulneribus nondum sanatis et erupturis mox dicitur apud Ciceronem et alios. ERN.

Con. et tum v. p. v.] Hunc verborum ordinem e Flor. dedit Pich habet et Bud.

Parsimonia, sapientia] Ambigo de voce *parcimoniae.* Convenit in Vespasianum, scio: quem sordidum avarumque omnes faciunt, non solum parcum, sed, cur inter principes et illustres virtutes hanc domesticam privatamque nominet? aut cur in ea fiduciam boni eventus collocet? Non digna videtur, quae ad Imperium adiuvet, aut ad id gradum struat: nisi fortasse comparatione Vitellii dictum, qui natus ad prodigendum. Vtcumque, liceat dubitare, an non reponendum, *acrimonia:* sed, ut dixi, dubitare. LIPS. Vt opponatur *inscitiae*, sapientia saevitiae, ut apud Cic. pro Marcello c. 3 et 6. Nam clementia a magnitudine animi ducitur, quae centies apud Ciceronem sapientia. *Parsimoniae* quidem verbum sanum non puto. Nam quod Acidalius pro clementia dici putat, usus loquendi repugnat. Nimis nota de Vespasiani avaritia opi-

Digitized by Google

in bello caussam, quam in pace habemus. nam qui deliberant, desciverunt. Post Muciani orationem ceteri audentius circumsistere, hortari, *responsa vatum et siderum motus* referre. Nec erat intactus tali superstitione, ut qui mox, rerum dominus, Seleucum quendam, mathematicum, rectorem et praescium palam habuerit. Recursabant animo vetera omina. cupressus arbor in agris eius, conspicua altitudine, repente prociderat; ac postera die, eodem vestigio resurgens, procera et latior virebat. grande id prosperumque, consensu Haruspicum: et summa claritudo iuveni admodum Vespasiano promissa. Sed primo triumphalia et Consulatus et Iudaicae victoriae decus, inplesse fidem ominis videbantur:

A. V. 823. A. C. 70. 78

opinio parsimoniam hic Tacito obtrusit. ERN.

Qui deliberant, desciverunt] Acute et vere dictum. Fidem enim iam fregit, qui deliberat, an servet. Plutarchus exprimere in Galba voluit (magni fecit ille vir hunc nostrum, et quamquam aevo compar, multa verbatim ex hac historia convertit:) ubi Vinnium facit Galbam excitare et alloqui c. 4. Ὦ Γάλβα, τίνα τρόπον βουλεύεσθε; τὸ γὰρ ζητεῖν, Νέρωνι εἰ πιστοὶ μένοιμεν, ἤδη μενόντων ἐστί. Vocula negans excidit, et legendum ἤδη οὐ μενόντων. Verto: *O Galba, quomodo deliberas? Nam quaerere, an Neroni fidi maneamus, iam non manentium est.* Alludit et hoc Taciti, in Agricola 15. *Iam ipsos, quod difficillimum est, deliberare. Porro in eiusmodi consiliis, periculosius esse deprehendi, quam audere.* LIPS.

Siderum motus] V. ad A. 4. 58. ERN. Pro *audentius* Bud. *audientium*.

Recursabant animo vetera omina] Sic Flor. recte. Idque editum a Pichena. Ceteri libri omnes (et Bud.) *omnia*, solita confusione. Mox pro *latior virebat* Trillerus *laetior virebat* legendum putat Obs. 1, 8. Iuvat Sueton. Vesp. 5. *viridior resurrexit.* Sed, quia omnes libri in vulgata consentiunt, et latitudo quoque in arboribus omen magni Imperii et magnae felicitatis, nihil tentandum puto. Idem Sueton. l. c. de arbore in suburbano Flaviorum per tres Vespasiae partus singulos ramos edente: *secundum praevalidum ac prolixum, et qui magnam felicitatem portenderet.* Quod ibi *prolixus* id h. l. est *latus*. Add. Iustin. 1, 4. ERN. Ante Pichenam Rhen. iam ex ingenio dedit *omina*.

Cupressus] In hoc portento fama non sibi constat. Cf. Dio 66, 1. et Suet. Vesp. 5.

Videbantur] Flor. Agr. Bud. ed. pr. *videbatur*, impersonaliter (iudice Rhenano). nam, ut ad *decus* referatur verbum numero potius, quam ad praecedentia simul, quod alibi in Taci-

A. V. 823. A. C. 70. bantur: ut haec adeptus est, portendi sibi Imperium credebat. Est Iudaeam inter Syriamque Carmelus, ita vocant montem Deumque. nec simulacrum Deo aut templum situm tradidere maiores; aram tantum et reverentiam. Illic sacrificanti Vespasiano, cum spes occultas versaret animo, Basilides Sacerdos, inspectis identidem extis, *Quidquid est*, inquit, *Vespasiane, quod paras, seu domum exstruere, seu prolatare agros, sive ampliare servitia, datur tibi magna sedes, ingentes termini, multum hominum.* Has ambages et statim exceperat fama, et tunc aperiebat. nec quidquam magis in ore vulgi. creberiores apud ipsum sermones: quanto sperantibus plura dicuntur. Haud dubia destinatione discessere: 79 Mucianus Antiochiam, Vespasianus Caesaream: illa Syriae, haec Iudaeae caput est. Initium ferendi ad

Tacito vidimus, non finit, ut opinor, mox sequens *haec*. ERN.

Carmelus] De hoc monte et aliis duobus eiusdem nominis in Palaestina, non confundendis cum hoc v. ad Sueton. Vesp. c. 5. ERN. Cf. et Orosius 7, 9. ubi *fortium* meminit.

Nec simulacrum] Parissimum illud, quod de Herculeo fano ad Gades tradit Silius 3, 30. *Sed nulla effigies simulacraque nota Deorum Maiestate locum et sacro implevere timore.* LIPS.

Aram tantum et reverentiam] Sic ser. et edd. omnes, praeter Ryck. qui edidit e MS. Agr. *ara et reverentia*, ut Rhenano et Grotio placuit. Defenditur vulgatum a Grutero ad 3, 61. sed non similibus satis exemplis, item a I. Gronovio. Et potest sane pendere a *tradidere*: *aram tantum et reverentiam tradidere*. Sed illud mallem, si libri boni faverent. Guelf. a manu pr. *sed tradidere maiores aram t. e. v.* Quod placeret, si plures libri haberent. Nunc correctio librarii videtur vulgatum non concoquentis. ERN. Bene Bip. ex vulg. *templum*. *sic* fecere *templum situm*, ut A. 2, 7. *aram Druso sitam*. Addo *aram et reverentiam* i. e. aram reverenter habitam, cultam.

Haec Iudaeae caput] Hinc in NN. prima, item paullo post metropolis, salutatur. Vid. Vaill. in NN. Col. t. 2. p. 116. sub Alex. Sev. et p. 195 sub Decio. Cf. Spanhem. de Praest. NN. t. 1. p. 595. Diss. 9. c. 4. et Eckhel Doctr. NN. vet. vol. 3. p. 433.

Initium ferendi] Vereor, ne Tacitus dederit *deferendi Imperii*; quod est legitimum verbum. *Ferre ad aliquem Imperium* nunquam reperi. Et substitui simplicia compositis errore librariorum, supra vidimus c. 67. Nec valde placet *initium coeptum*. An *captum* scribendum? *Coepi* quidem et *cepi* et alibi confusa, c. 97. add. dicta ad A. 6, 15.

Mox

Digitized by Google

ad Vespasianum Imperii Alexandriae coeptum, festinante Tiberio Alexandro, qui Kal. Iul. sacramento eius legiones adegit. Isque primus Principatus dies in posterum celebratus, quamvis Iudaicus exercitus V. Non. Iul. apud ipsum iurasset, eo ardore, ut ne Titus quidem filius exspectaretur, Syria remeans, et consiliorum inter Mucianum ac patrem nuntius. cuncta impetu militum acta: non parata concione, non coniunctis legionibus. Dum quaeritur tempus locusque, quodque in re tali difficillimum, prima vox, dum animo spes, timor, ratio, A. V. 823. A. C. 70. 80

Q 2 casus

Mox *in sacramento* MS. Flor. vid. ad c. 55. ERN. Bud. *sacramento* absque *in*. Sic et Put. Alc. Rhen.

Festinante Tiberio] Contra Ios. 4, 10, 6. Tib. Alexandrum prius per epistolam a Vespasiano iam Principe salutato esse admonitum scribit.

Isque primus Principatus dies] Dies ille natalis Imperii decore dictus. Spartianus Hadriano 4. *Tertio idum eorundem natalem Imperii statuit celebrandum.* LIPS.

Quinto Nonas Iulias] Suetonio c. 6. scriptum, *quinto Idus*. sed eum ad exemplar Taciti emendandum videri, non vane pronuntiat Torrentius. LIPS. Itaque fecimus nos. Nam Taciti traditio verissima, ut demonstrat Pagius: nec in tali re errare potuit Suetonius. Vid. ibi dicta. ERN.

Eo ardore, ut, ne] Rhenanus (duce Bud.) delevit *eo ardore*, et initium novae sententiae fecit in verbis *Vt ne* etc. Sed omnes libri agnoscunt, nec commode abesse possunt. Ed. pr. aliaeque hic quoque vitiose *nec quidem*. ERN. Bud. *ne q.*

Cuncta impetu m. acta] Ios. 4, 36. minis militum adactum Vespasianum tradit.

Non parata cognitione] Cui rei hic cognitio? quam vocem Taciti mens planissime spernit. Emendo vero, *non paratu ac concione*. LIPS. Pichena non *parata concione*, quod in MS. Agr. repertum recepit Ryckius, quem imitati sumus, non tam fiducia libri illius, quam rei necessitate. Nam in tali re semper oratio ad milites habita, si non impetu et festinanter nimis acta, ut docent exempla Galbae, Othonis, Sueton. Galb. 10. supra 1, 36. aliorumque alibi. Similis corruptio apud Sueton. Tit. c. 6. ubi Titus traditur A. Caecinam interfecisse: *sane urgente discrimine, cum etiam chirographum eius praeparatae apud milites concionis deprehendisset.* ubi vulgo *coniurationis*: nos *concionis* rescripsimus, idque imitatus est Oudendorpius. Add. ad A. 4, 42. ERN. Bud. et edd. ante Ryckium *cognitione*. Bip. dant *consensione*.

Tempus locusque] I. Gron. delevit *que* e Flor. (nec habet Bud.) In Guelf quoque omissum, sed supra adscriptum est, eadem, ut videtur, manu. semper sic ista iungunt scriptores, etiam noster: unde nil mutavi. Adde ad A. 4, 10. ERN. Mox Bud.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. casus obversantur: egressum cubiculo Vespasianum pauci milites, solito adsistentes ordine, ut Legatum salutaturi, *Imperatorem* salutavere. Tum ceteri adcurrere, *Caesarem* et *Augustum*, et omnia Principatus vocabula cumulare. mens a metu ad fortunam transierat. In ipso nihil tumidum, adrogans, aut in rebus novis novum fuit. ut primum tantae vicissitudinis obstusam oculis caliginem disiecit, militariter locutus, laeta omnia et adfluentia exce-

Bud. *quodque in t. re difficillimum* fine *est*. bene.

Solito adsistentes] Sic e Flor. edidit Pichena. Alii omnes (etiam Bud.) *adsistunt*. Vnde Ryckius putat verum esse: *S. adsistunt ordine et Legatum salutaturi* etc. quod placet. Ed. pr. (et Put.) vitiose *salutari*. ERN.

Mens a metu ad fortunam transierat] i. e. ad fiduciam, qualis esse soler a fortuna, ut sequentia indicant. ERN.

In ipso nihil tumidum] Ita decuit per se magnum animum, non atrolli per fortunam. Claudiani illud pulchrum, et huc aptum de Fl. Mallii Theod. Cos. v. 245. *Frons privata manet, non se meruisse fatetur, Qui creviss putat.* Attamen non leviter innovavit Vespasianus, si vera quae Sulpicius Severus scribit lib. 2. Sac. Hist. *Vespasianus, cum Hierosolymam obsideret, sumit Imperium: et, ut mos est, diademate capiti imposito, ab exercitu Imperator consalutatus, Titum filium Caesarem facit.* Sed palam illa falsa. Nec mos eius aevi diadema tulit, nec Flavius per somnium usurpavit. LIPS.

Tantae multitudinis] Quantae igitur? et quae inde offusa caligo? Forsan: *tantae mutationis*. Lib. 3, 49. *Dum hac totius orbis mutatione fortuna Imperii transit.* Iosephus δ. ἁλώσ. λς. Συνιόντες δὲ οἵτε ἡγεμόνες καὶ οἱ στρατιῶται καθ' ἑταιρίαν φανερῶς ἤδη μεταβολὴν ἐβουλεύοντο. GRON. Non minus elegans est coniectura Trilleri Obs. 3, 22. *tantae altitudinis*, e Livio inprimis 26, 45. *cum altitudo caliginem oculis effudisset etc.* Ei tamen Gronoviana forte praeferenda propterea, quod antecedentia magis indicare videntur, caliginem ei offusam fuisse ex eo, quod repente et imperu militari tanta mutatio facta, ut colligere se et verba facere non posset statim. Lector eligat. ERN. Gronovii coniectura placet Ryckio, Broterio, Lallemandio. Dotteville dedit *vicissitudinis*, quod facile potuit a librario in *multitudinis* verti. Reddi meretur Tacito.

Militariter locutus] Rectissime. atque ita libri. Significat, ortationem eius castrensem horridamque fuisse, non cultam forensi aut urbano more. Qui (Rhenanus) *militariter lautus*, castigant, ineptiunt. LIPS. Add. A. 15, 67. *Lautus* a Rhenano receptum mansit in edd. usque ad Lipsium. ERN. Rhen. intelligebat, Vesp. non fuisse urbana elegantia excultum.

Laeta omnia et affluentia excepit] Frustra viri quidam docti corrigunt *omina*. Nam sequentia docent, non sermonem esse de

Digitized by Google

excepit. namque id ipsum opperiens Mucianus, ala- A. V. 823.
crem militem in verba Vespasiani adegit. Tum A. C. 70.
Antiochensium theatrum ingressus, ubi illis consul-
tare mos est, concurrentes et in adulationem effu-
sos adloquitur: satis decorus etiam Graeca facundia,
omniumque, quae diceret atque ageret, arte qua-
dam ostentator. Nihil aeque provinciam exercitum-
que accendit, quam quod adseverabat Mucianus,
statuisse Vitellium, ut Germanicas legiones in Syriam,
ad militiam opulentam quietamque, transferret; con-
tra Syriacis legionibus Germanica hiberna, coelo ac
laboribus dura, mutarentur. Quippe et provincia-
les sueto militum contubernio gaudebant, plerique ne-

de ominibus, quibus milites concionantem, prosecuti sunt, sed de iis, quae postea ipsi secunda evenere. Nec *affluentia* tentandum. Undique copiae legionum, auxilia sociorum adfluebant ei et partibus eius c. 81. Mox *namque* e Flor. bene edidit Pichena. Etiam ed. pr. (et Bud.) *namque*. Guelf. edd. Puteol. Ber. (Alc.) Rhen. etc. *nam*. Unde *τὸ iam*, quod est in Lipsi. edd. et sequacibus, errore operarum irrepsisse puto. ERN.

Consultare mos est] Qui mos scilicet plerisque Graecorum, et qui oriundi a Graecis. Frontinus Strateg. 3, 2, 6. *Alcibiades in theatro disserui, ubi ex more Graecorum locus consultationi praebebatur*, Iustinus 22, 2. *Agathocles velut Reip. statum formaturus, populum in theatrum ad concionem vocari iubet*. Inde illud Satyrici (Iuvenalis) de principe oratore 10, 128 *et pleni moderantem fraena theatri*. Meminit eiusce ritus Cicero pro Flacco et alii. LIPS.

Germanica hiberna] Sic edidit primus Rhenanus e MS. ut opinor, Budensi. Nam, ubi simpliciter corrigit, id indicio fere est, e MS. sumtam correctionem. Ea correctio servata usque ad I. Gronovium, qui veterem MSS. et edd. lectionem reduxit, *hiberno*: miro argumento: quod vanissimum et provinciis calamitosissimum foret, si tantum in hiberna mitterentur, post hiemem statim inde revocarentur. Ergo etiam ita ridicule sensit Suetonius in eadem re, in Vesp. 6. *destinasse Vitellium, victorem, permutare hiberna legionum, et Germanicas transferre in Orientem*. Mirum est, tali viro talia excidere potuisse. *Hiberna* centies dicuntur castra illa fixa et perpetua, quae a militibus, in modum oppidorum, habitabantur in provinciis, nullo bello. Sic 3, 46. *expugnantur hiberna cohortium alarumque*. Unde *hiberna* v. c. *Germaniae* pro militia in Germania dicuntur. Itaque lectionem Rhenani servavi, veramque credam, dum exempla proferantur, ubi *Germanica* aut *Syriaca* simpliciter pro castris in Germania aut Syria fixis et perpetuis dicuntur.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 81 ceſſitudinibus et propinquitatibus mixti; et militibus vetuſtate ſtipendiorum nota et familiaria caſtra in modum Penatium diligebantur. Ante Idus Iul. Syria omnis in eodem ſacramento fuit. Acceſſere cum Regno Sohemus, haud ſpernendis viribus; Antiochus, vetuſtis opibus ingens et inſervientium Regum ditiſſimus. mox per occultos ſuorum nuntios excitus ab urbe Agrippa, ignaro adhuc Vitellio, celeri navigatione properaverat. nec minore animo Regina Berenice partes iuvabat, florens aetate formaque, et ſeni quoque Veſpaſiano magnificentia munerum grata. Quidquid provinciarum adluitur mari, Aſia atque Achaia tenus, quantumque introrſus in Pontum et Armenios pateſcit, iuravere. ſed

tur. ERN. Rhen. *hyberna*, nec indicat ex Bud. an ex ingenio. Illud hariolatur Ern. hoc Gron. qui rem acu tangit; iure ceterum reprehenſus ab Erneſtio.

Diligebantur] Id eſt, amabant vetera et nota caſtra, iuxta ac ſuas aedes. Clarum, nec monitione dignum: niſi correctores, *dirigebantur*, maluiſſent. LIPS. Rhenanum innuit, qui ſic e Bud. putabatque de ſtruendis caſtris eſſe ſermonem. In textu tamen vulgatum ſervat.

Syria omnis] Huc Vaillant in NN. Col. t. 1. trahit numum Veſpaſiani Antiochiae cuſum, de quo videſis, quae monet Eckhel in Doctr. NN. vet. vol. 3. p. 302. Prius Bud. *ante Kal. Iulii.*

Sohemus] Rex Sophenes A. 73, 7. cuius iterum mentio infra 5, 1. Mox *cum viribus* Guelf. edd. Puteol. ſqq. (et Rhen.) usque ad Lipſ. Edd. pr. Lipſii ſqq. (et cod. Bud.) ſine *cum*. alius MS ap. Broterium *haud ſpernendus*. ERN. Sic volebat Acid.

Opibus ingens] Adtextam cenſeo vocem *ingens*: certe obnubilat ſententiam et phraſem, quae alias Tacito crebra. LIPS. In numis quoque dicitur MEΓAΣ. Vid. Norif. in Ep. Syro-Mac. Diſſ. 2, 4. Eckhel l. c. vol. 3. p. 255. ubi fata eius Regis recenſentur.

Excitus ab urbe] Quomodo, aut quando ergo illuc venerat? Ex Egeſippo diſce 4, 21, *Sententiam novi Principis de bello Iudaeorum ſciſcitari, Veſpaſiano conſilium fuit: miſſisque Titum filium, et Regem Agrippam. Titus de Achaia revertit: Agrippa Romam contendit, ut apud novum Principem locaret gratiam.* LIPS. Mox *adhuc* Rhen. e Bud. prius erat *ad hoc*.

Berenice] Soror Agrippae, Iulia compellata et Tito amata, nupta primum Herodi Chalcidis, dein Polemoni II, Ponti et parris Chalcidis Regibus.

Introrſus in Pontum] Praepoſitionem addunt MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. edd. pr. Put. Ber. Ale. Rhen. pr. Ald. Gryph. In Rhen. ſecunda caſu omiſſa, hinc a ſeqq. editoribus neglecta, a Ryckio reſtituta eſt. ERN.

Non-

Digitized by Google

sed inermes Legati aegebant, nondum additis Cappadociae legionibus. Consilium de summa rerum Beryti habitum. illuc Mucianus, cum Legatis Tribunisque et splendidissimo quoque Centurionum ac militum, venit: et e Iudaico exercitu lecta decora. Tantum simul peditum equitumque, et aemulantium inter se Regum paratus, speciem fortunae Principalis effecerant. Prima belli cura, agere delectus: revocare veteranos. destinantur validae civitates exercendis armorum officinis: apud Antiochenses aurum argentumque signatur: eaque cuncta per idoneos ministros, suis quaeque locis, festinabantur. Ipse Vespasianus adire, hortari, bonos laude, segnes exemplo, incitare saepius, quam coercere; vitia magis amicorum, quam virtutes dissimulans. Multos praefecturis et procurationibus; plerosque Senatorii ordinis honore percoluit, egregios viros et mox summa adeptos; quibusdam fortuna pro virtutibus fuit. Donativum militi neque Mucianus prima concione, nisi modice, ostenderat; ne Vespasianus quidem plus civili bello obtulit, quam alii in pace: egregie firmus adversus militarem largitionem, eoque exercitu meliore. Missi ad Parthum Armeniumque legati, provisumque, ne, versis ad civile bellum legionibus, terga nudarentur. Titum instare Iudaeae, Vespasianum obtinere claustra Aegypti placuit. sufficere videbantur adversus

A. V. 823. A. C. 70.

82

Q 4 Vi-

Nondum additis] Vespasianus ipse addidit. Vide Tranquillum cap. 8. in Vespas. LIPS.

Revocare veteranos] In quibusdam *evocare*: et recte. Isti enim sunt vere Evocati: de quibus in Milit. nostra dial. 1, 8. LIPS. Mei omnes (et Bud.) *evocare*. Quod non tenendum. Idem verbum de hac re in inscr. ap. Grut. p. 524, 7. unde vulgatam lectionem defendit Fabrettus ad Col. Trai. p. 198. Mox MS. Agr. a 1. m. *festinantur*. ERN. Bud. *festinabantur*.

Donativum militi] Sic bene e Flor. dedit Pichena: sic et Guelf. Ante edd. omnes (et Rhen.) *donativa* (Bud. *donativo*). Et mox Rhenanus (e Bud.) *ne quidem* pro *nec quidem*. ERN.

Modi-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. Vitellium pars copiarum et Dux Mucianus et Vespasiani nomen, ac nihil arduum fatis. Ad omnes exercitus Legatosque scriptae epistolae, praeceptumque, *ut Praetorianos, Vitellio infensos, reliquorum* 83 *militiae praemio invitarent.* Mucianus cum expedita manu, socium magis Imperii, quam ministrum agens, non lento itinere, ne conctari videretur, neque tamen properans, gliscere famam ipso spatio finebat: gnarus, modicas vires sibi, et maiora credi de absentibus. Sed legio sexta et tredecim vexillariorum millia ingenti agmine sequebantur. Classem e Ponto Byzantium adigi inflerat: ambiguus consilii, num, omissa Moesia, Dyrrhachium pedite atque equite, simul longis navibus versum in Italiam mare clauderet, tuta pone tergum Achaia Asiaque: quas inermes exponi Vitellio, ni praesidiis firmarentur: atque ipsum Vitellium in incerto fore, quam partem Italiae protegeret, si sibi Brundisium Tarentumque et Lucaniae Calabriae- 84 que litora infestis classibus peterentur. Igitur navium, militum, armorum, paratu strepere provinciae,

Modicas vires sibi] Guelf. Harl. edd. Put. Ber. (Alc.) addunt *esse*. non bene. Mox eaedem edd. *VIII.* pro *XIII.* ERN. Vtraque emendatio debetur Rhenano e Bud.

Classem e Ponto] Intellege classem, quae Romanis etiam illic ordinaria, ad tuendum Ponti oram. Quanta ea fuit? hauries e solo Egesippo 2, 9. in oratione (cui pulchra placent, eam legat) Agrippae, *Maeotia Regna Bosporanique omnes Romano subiiciuntur Imperio. et illud ante innavigabile pelagus quadraginta naves ad pacem exercent.* LIPS.

Dyrrhachium p. a. e. peteret] Sic edd. omnes praeter primam, a qua abest *peteret*, quod etiam auctoritate MS. Flor. delevere Ryckius et I. Gronovius. *Claudere* voluit Dyrrhachium, et una Graeciam omnem, praesidiis terrestribus, ne Vitellio aditus eo pateret, non *petere*, ut sequentia docent. ERN. Verbum *peteret* deest et in Agr. Regio Lall. Bud.

Si sibi Brundusium] Sic MSS. omnes et edd. ante Rhenanum; qui de coniectura edidit *si simul*: quod omnes usque ad Ryckium imitati sunt. Si vel unus bonus liber scriptus addiceret, sequerer et ipse. Sed et vetus lectio bona, atque etiam elegans est. ERN. Eamque bene tuetur Ryckius.

Ad

Digitized by Google

ciae. Sed nihil aeque fatigabat, quam pecuniarum A. V. 823.
conquisitio: *eos esse belli civilis nervos*, dictitans A. C. 70.
Mucianus, non ius aut verum in cognitionibus, sed solam magnitudinem opum spectabat. passim delationes: et locupletissimus quisque in praedam correpti. quae gravia atque intoleranda, sed necessitate armorum excusata, etiam in pace mansere, ipso Vespasiano, inter initia Imperii, ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinante: donec indulgentia fortunae et pravis magistris didicit aususque est. Propriis quoque opibus Mucianus bellum iuvit, largus privatim, quod avidius de Republica sumeret. Ceteri conferendarum pecuniarum exemplum secuti: rariſſimus quisque eandem in recuperando licentiam habuerunt. Accelerata interim Ve- 85
spasiani coepta, Illyrici exercitus studio, transgressi

Ad obtinendas iniquitates haud perinde obstinato] Placet satis Florentinum *obstinante*. Sic enim Plautus Aulul. 2, 2, 89. *Id inbiat, ea assuitatem hanc obstinavit gratia*. Caeterum *obtinere iniquitatem*, ut Ciceroni pro Quinctio 23, *non ad obtinendum mendacium, sed ad verum probandum, auctoritatem adiuvare*. Et Philipp. secunda, 2. *contra iniuriam, quam iste interceſſoris iniquiſſimi beneficio obtinuit*. GRON. *Obstinante* etiam MS. Reg. Agr. (Reg. Lall.) et ed. pr. intell. *se*. Recepere Ryckius et I. Gron. quos imitatus sum. Vulgg. et MSS. Harl. Bodl. et alius *obstinato*, quod sane usitatius, eamque ob causſam servatum Broterio. ERN. Et Pichenae. Bud. *aut per vim obstinate*.

Largitus privatim, quod avidius de Rep. sumeret] Pro *largitus* Flor. Agr. (Bud. Reg. Lall.) Guelf. edd. omnes ante Rhenani secundam, *largus*: nec scio, unde *largitus* ductum sit. Vereor, ne sit operarum depravatio: quam tamen omnes poſtea secuti sunt. Itaque *largus* cum I. Gronovio reſtitui. Heinsius putabat legendum *largus privati*: quod placet Ryckio. Vir doctus in ed. Gryph. (item Muretus) corrigit *quo*: quod mihi magis placet. *Privatim* est de suo: cui bene opponitur *e Rep.* Sed illud ipsum, *quod* de suo dederat, non sumsit avidius de Rep. Immo poſt de publico ita avide sumsit, ut hac de causſa de suo largus fuiſſe videretur, quo poſſet, cum specie aliqua, tanto avidius de Rep. sumere. ERN. Mallem etiam *quo* cum Lallem.

Rariſſimus quisque] Male MSS. Harl. Bodl. Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. *cariſſimus*. ERN. Emendavit Rhen. e Bud.

Transgressi in partes] Rhenanus (duce Bud.) delevit *transgressi*. Abeſſe poſſe credo. sed quia omnes scr. et edd. ante habent, retinendum puto: reſtituitque Pichena. ERN. Et iure

A. V. 823. A. C. 70. in partes. Tertia legio exemplum ceteris Moesiae legionibus praebuit. Octava erat ac septima Claudiana, inbutae favore Othonis, quamvis proelio non interfuissent. Aquileiam progressae, proturbatis, qui de Othone nuntiabant, laceratisque vexillis, nomen *Vitellii* praeferentibus, rapta postremo pecunia et inter se divisa, hostiliter egerant. Vnde metus, et ex metu consilium: *posse imputari Vespasiano, quae apud Vitellium excusanda erant.* Ita tres Moesicae legiones per epistolas adiiciebant Pannonicum exercitum, aut abnuenti vim parabant. In eo motu Aponius Saturninus, Moesiae rector, pessimum facinus audet, misso Centurione ad interficiendum Tertium Iulianum, septimae legionis Legatum, ob simultates, quibus caussam partium praetendebat. Iulianus, comperto discrimine, et gnaris locorum adscitis, per avia Moesiae, ultra montem Haemum profugit. nec deinde civili bello interfuit, per varias moras susceptum ad Vespasianum iter

iure quidem meritoque. Aft Freinsh. volebat *studio*. *Transgressa in p. tertia* etc. Atque sic in cod. Agr. se inveniſſe testatur Rychius et comprobat.

Tertia legio] Bud. *tertiadecima legio.*

Protumbatis, qui de Othone] Id est, spretis reiectisque, qui victum eum et vixisse dicebant, quod Suetonius dixit c. 6. *vix mori eos non credidisse*: ut solent homines, in spem suam proni. LIPS. Ante *iam* post *Aquileiam* cum Ryckio et I. Gron. auctoribus Flor. Agr. ed. pr. delevi. ERN. Bud. et Rhen. habent *idem*. Sic et Put. Alc.

Vexillis, nomen Vitellii praef.] V. Lipſ. ad 3, 31. ERN. Ex h. l. patet, iam tum Romanos habuisse vexilla textilia, quod et Dio firmat 40, 18. ubi velorum similia esse tradit. Cf. Cuperi ep. ad Sperling. in mutis n. 42.

Ita tres M. legiones] Acidalius corrigit *iam*: quod non necessarium puto. *Ita* est, hoc facto, his de caussis, ut alibi, pro his dictis, dicitur. Mox verba *Pannonicum exercitum a. s. v. parabant* (duce Bud.) delevit Rhenanus et sic interpunxit: *ita tres Moesicae legiones p. ep. adiiciebant*. Vetus restituit Lipsius. ERN.

In eo motu Aponius] Sic Flor. Guelf. (Bud.) ed. pr. quod restituit Pichena, et in margine scripserat Lipsius. *Metu* primus edidit Puteol. nisi operarum vitium est, ortum e mox praecedentibus. ERN. Secuti Alc. Rhen.

Primi

Digitized by Google

iter trahens, et ex nuntiis cunctabundus, aut properans. At in Pannonia XIII. legio ac VII. Galbiana, dolorem iramque Bedriacensis pugnae retinentes, haud cunctanter Vespasiano accessere, vi praecipua Primi Antonii. Is legibus nocens et tempore Neronis falsi damnatus, inter alia belli mala, Senatorium ordinem reciperaverat. Praepositus a Galba septimae legioni, scriptitasse Othoni credebatur, Ducem se partibus offerens: a quo neglectus, in nullo Othoniani belli usu fuit. labentibus Vitellii rebus, Vespasianum secutus, grande momentum addidit; strenuus manu, fermone promptus, ferendae in alios invidiae artifex, discordiis et seditionibus potens, raptor, largitor, pace pessimus, bello non spernendus. Iuncti inde Moesici ac Pannonici exercitus, Dalmaticum militem traxere, quamquam Consularibus Legatis nihil turbantibus. Titus Ampius Flavianus Pannoniam, Poppaeus Silvanus Dalmatiam tenebant, divites senes. Sed Procurator aderat Cornelius Fuscus, vigens aetate, claris

A. V. 823. A. C. 70. 86

Primi Antonii] Egesippi super hoc nobili Duce, errorem non celo, sive errores potius. Is enim 4, 29. facit eum *Praefectum tertio ordini militari*: id est, legioni tertiae. Aequi septimae praeponit eum statim noster. Item in Mysia eum collocat: noster clare in Pannonia. Quis autem praeponderare fidem Cornelianam nesciat? LIPS. Cf. de Antonio 14, 40.

Reciperaverat] Bene sic dilaxit Pich. probante Acidalio.

Flavianus] Malui quam *Fabianus*. Farnesianum codicem audio et Tacitum ipsum, qui non aliter seq. libro (c. 4 et 10.) appellat. LIPS. Sic et Flor. ed. pr. Ex eodem Flor. Pichena insuper addidit *Ampius*, quomodo et 3, 4. vocatur. BRN. Bud. *Titus Fabianus*.

Poppeius Sullanus] Imo *Silvanus*. Ita enim 3, 50. *Sex millia Dalmatarum dicebat Poppeius Silvanus, Consularis senex*. LIPS. Recte *Silvanus*, quod est et in Flor. Reg. ed. pr. sed insuper etiam *Poppaeus* e Flor. edidit Pichena. Omnes alii libri *Poppeius*, quod verum videtur Ryckio, quem vide ad 3, 50. I, 77. 4, 47. idque recepit Brotierius. BRN. Bud. *Poppeius Silianus*.

Sed Procurator aderat] Rhenanus frustra tentat *et*. Legati illi nil pro Vespasiano, sed Procurator. Quia simpliciter Procurator vocatur, utriusque provinciae Procuratorem fuisse putat Pichena. BRN. Rhen. ex inge-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. claris natalibus. prima iuventa, quietis cupidine, Senatorium ordinem exuerat. idem pro Galba Dux coloniae suae, eaque opera Procurationem adeptus, susceptis Vespasiani partibus, acerrimam bello faecem praetulit: non tam praemiis periculorum, quam ipsis periculis laetus: pro certis et olim partis nova, ambigua, ancipitia malebat. Igitur movere et quatere, quidquid usquam aegrum foret, adgrediuntur. Scriptae in Britanniam ad quartadecimanos, in Hispaniam ad primanos epistolae; quod utraque legio pro Othone, adversa Vitellio fuerat. sparguntur per Gallias litterae: momentoque temporis flagrabat ingens bellum, Illyricis exercitibus palam desciscentibus, ceteris fortunam secuturis.

87 Dum haec per provincias a Vespasiano Ducibusque partium geruntur, Vitellius contemptior in dies segnior-

ingenio emendare parabat; nam Bud. habet *sed*. sic et Agr.

Prima iuventa quietis cupidine] Non sane quieti hominem ingenii fuisse, sequentia ostendunt. Itaque Grotius volebat legi *quaestus cupidine*, collato A. 16, 17. *Mela, quibus Gallio et Seneca parentibus natus, petitione honorum obtinuerat per ambitionem praeposterum: ut Eques Romanus Consularibus potentia aequaretur, simul acquirendae pecuniae brevius iter credebat per Procurationes, administrandis Principis negotiis.* Simili de causa alii in ordine Equestri permansere, ut Atticus. Sed tamen *quietis* non tentandum puto. Nam iste Fuscus nec negotiator, nec Procurator factus, cum Senatu abisset, nec petiit: sed in colonia sua vixit quietus, dum motus adversus Neronem ortus est. Bella civilia hominem mutavere. Mox *idemque* Guelf. edd. Puteol. Beroald. Alc. Iidem *et ancipitia* cum ed. pr. ERN. Rhen. duce Bud. sustulit utramque copulam. Bip. *τὸ quaestus* recipiunt et indubium putant exemplo Mellae, a Grotio prolato. Verum codices obstant, et vulgatum stare potest. A prima aetate ad provectiorem mutasse mentem Fuscus videtur, postquam aliquamdiu in colonia vitam egerat.

Dux coloniae suae] Ryckius ex Plut. Galba 6. *Coloniam* oppidum Hispaniae huc traxit; sed ibi rectius Xylander *Cluniam* reposuit: Hanc ipsam hic intelligi arbitratur Broterius. Pronomen *suae* suspectum est Bipontinis.

Igitur movere etc.] Haec non pertinent ad solum Fuscum, sed ad Duces Vespasiani. quod cum non animadverteretur, editum *aggreditur* a Beroaldo et seqq. (Alc. Rhen.) usque ad Pichenam. *Aggrediuntur* etiam MSS. Guelf. Reg. Bodl. Harl. edd. pr. Puteol. ERN. Sic Flor. Bud. Regius Lall.

Pro-

Digitized by Google

segniorque, ad omnis municipiorum villarumque amoenitates resistens, gravi urbem agmine petebat. Sexaginta millia armatorum sequebantur, licentia conrupta: calonum numerus amplior: procaciſſimis etiam inter servos lixarum ingeniis: tot Legatorum amicorumque comitatus, inhabilis ad parendum, etiam si summa modestia regeretur. Onerabant multitudinem obvii ex urbe Senatores Equitesque: quidam metu, multi per adulationem, ceteri ac paullatim omnes, ne, aliis proficiscentibus, ipsi remanerent. Adgregabantur e plebe, flagitiosa per obsequia Vitellio cogniti, scurrae, histriones, aurigae, quibus ille amicitiarum dehonestamentis mire gaudebat. Nec coloniae modo, aut municipia, congestu copiarum, sed ipsi cultores arvaque, maturis iam frugibus, ut hostile solum vastabantur. Multae 88 et atroces inter se militum caedes, post seditionem Ticini coeptam manente legionum auxiliorumque discordia; ubi adversus paganos certandum foret, consensu. Sed plurima strages ad septimum ab urbe lapidem. singulis ibi militibus Vitellius paratos cibos, ut gladiatoriam saginam, dividebat: et effusa plebes totis se castris miscuerat. Incuriosos milites, vernacula utebantur urbanitate, quidam spoliavere,

A. V. 824. A. C. 70.

Procaciſſimis etiam inter servos lixarum ingeniis] Freinshemium tentantem *inter feveros*, bene refellit Ryckius. *Lixae et calones* centies iunguntur. Calones sunt servi, cum his procaciſſimi lixae erant. ERN.

Coeptam: manente etc.] Sic vulgo interpungunt. At ego interpunctionem sustuli. nam cohaerent ista: manebat discordia post coeptam Ticini seditionem, de qua supra narratum est. ERN.

Vt gladiatoriam saginam] Cod. Agr. *ad gl. sag.* Cyprianus ep. ad Donatum: *Impletur in succum cibis fortioribus corpus, et nervius assidui nidoris mole membrorum robusta pinguescit, ut saginatus in poenam carius pereat.* Plura dabit And. Schottus Obs. hum. 5, 9.

Vernacula urbanitate] Libri aliquot veteres, *vernacula utebantur urbanitate.* Fuit omnino, *ut vebantur.* Illi iocari se urbanatim censebant: at milites rusticatim tetigerunt. LIPS. *Vtebantur* est etiam in Flor. Guelf. (Bud.) Agr. edd. ante Rhenanum omnibus. Lipsii coniecturam

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. vere, abscisis furtim balteis, ea *accincti ferunt*, rogitantes. Non tulit ludibrium insolens contumeliae animus: inermem populum gladiis invasere. caesus inter alios pater militis, cum filium comitaretur; deinde agnitus: et, vulgata caede, temperatum ab innoxiis. In urbe tamen trepidatum, praecurrentibus passim militibus. Forum maxime petebant, cupidine visendi locum, in quo Galba iacuisset. Nec minus saevum spectaculum erant ipsi, tergis ferarum et ingentibus telis horrentes, cum turbam populi per insciitiam parum vitarent, aut, ubi lubrico viae vel occursu alicuius procidissent, ad iurgium, mox ad manus et ferrum transirent. Quin et Tribuni Praefectique cum terrore
89 et armatorum catervis volitabant. Ipse Vitellius, a ponte Milvio, insigni equo, paludatus accinctusque,

ram recepit I. Fr. Gronovius. (Sic et Brot. Lall. Ern.) *Vrebantur* quoque tolerari posse putabat I. Gronovius. ERN. Cur Klien. vocem fustulerit, non adparet; nihil monet. Sequor codices. *Vernula, urbanitas* occurrit apud Petron. c. 24. ubi cf. Burm.

Abscissis s. balteis] MS. Flor. (et Bud.) ed. pr. *abscisis*: quod recepit Iac. Gronovius, quem imitari sumus. Saepe haec forma a librariis in alteram conversa, et a viris doctis apud Livium et alios restituta. Vid. viros doctos ad Liv. 4, 19. 31, 34. adde infra 3, 74. ubi similiter ed. pr. (et cod. Bud.) *abscisso*. ERN.

Cum filium comitaretur] Pater undecumque filium prosecutus, non a filio, sed ab alio milite hominem ignorante, iraro autem omnibus paganis, quod alicuius illorum fraude zonam perdidisset, et in obvios saeviente, caesus est: deinde intellectum, non hunc in ea culpa, neque e scurris istis fuisse, sed filio comitem haesisse. GRON. Haec contra Reinesium dicta, qui ep. 51. tentabat *conviciaretur*: existimans patrem a filio caesum. ERN.

Saevum spectaculum] Flor. *scaevum*: quod recepit I. Gronovius. Mihi id verbum lenius quam pro re videtur. Et satis hodie constat, librarios promptissimos fuisse in hanc scripturam, *scaevus* et *scaevire* pro *saevus* et *saevire*: quod interdum nimis cupide viri docti arripuerunt, ut bene monet Drakenb. ad Liv. 2, 27. ERN.

Ipsi] Deest in Bud. sic et mox *ubi*.

Paludatus accinctusque] Sueton. tamen tradit sic fecisse cap. 11. *Vrbem ad classicum intrauit paludatus ferroque succinctus inter signa atque vexilla, segregatis comitibus, ac detectis commilitonum armis.* Sed Tacitus audiendus. ERN. Huc facit numus Vitel-

lii,

que, Senatum et Populum ante se agens, quo minus, ut captam, urbem ingrederetur, amicorum consilio deterritus, sumpta praetexta et composito agmine, incessit. Quatuor legionum aquilae per frontem, totidemque circa e legionibus aliis vexilla, mox XII alarum signa, et post peditum ordines, eques: dein quatuor et XXX cohortes, ut nomina gentium, aut species armorum forent, discretae. Ante aquilam Praefecti castrorum Tribunique et primi Centurionum, candida veste: ceteri iuxta suam quisque centuriam, armis donisque fulgentes. Et militum phalerae torquesque splendebant. decora facies, et non Vitellio Principe dignus exercitus. Sic Capitolium ingressus, atque ibi matrem complexus, Augustae nomine honoravit. Postera die, tamquam apud alterius civitatis Senatum Populumque, magnificam orationem de semetipso prompsit, industriam temperantiamque suam laudibus adtollens: conscii flagitiorum ipsis, qui aderant, omnique Italia, per quam somno et luxu pudendus incesserat. Vulgus tamen, vacuum curis, et

A. V. 823. A. C. 70.

lii, in quo togatus a Roma galeata excipitur, adscripto ADVENTVS AVGVSTI. Eandem epigraphen alius habet, qui paludatum Imperatorem et equo vectum sistit. Vide Oiselii thes. sel. NN. tab. 90. Vtque ex Taciti hoc loco egregie explicatur, nec opus erat, ut a Grainvillio in Mém. pour l' hist. des sciences et des beaux arts a. 1703. posterior adversus Tacitum adlegaretur. Cf. Broterius.

Ante Aquilam] Accipe, ante suam quemque aquilam. Alioqui verius *aquilas*: quatuor nam erant simul. LIPS. Ryckius putat *aquilas* firmari MS. Flor. in quo *aquila*. Sed in illo libro saepe omittitur litera m, omissa sc. virgula supra ultimam literam. Sic mox c. 92. *ad praefecturam*: quod similiter frustra Pichena putat firmare Lipsii coniecturam. Virgula omissa est per negligentiam H. 3, 2. *restrata* pro *restratam*. BRN.

Decora facies et non Vitellio Principe dignus exercitus] Haec tota clausula non erat in MS. Bud. Suspicabatur Rhen. e margine in contextum relatam (servat tamen). *Et* accipe dictum pro *sed*, ut centies alibi. *Honoravit*, quod Rhen. (e Bud.) edidit, etiam Flor. Guelf. et alii. At edd. ante Rhen. omnes *decoravit*. BRN.

Comi-

A. V. 822. A. C. 70. et fine falsi verique discrimine solitas adulationes edoctum, clamore et vocibus adstrepebat: abnuentique nomen *Augusti*, expressere, ut adsumeret: 91 tam frustra, quam recusaverat. Apud civitatem, cuncta interpretantem, funesti ominis loco acceptum est, quod, maximum Pontificatum adeptus, Vitellius de caerimoniis publicis XV. Kal. Aug. edixisset, antiquitus infausto die Cremerensi Alliensique cladibus. adeo omnis humani divinique iuris expers, pari libertorum amicorumque socordia, velut inter tenulentos agebat. Sed comitia Consulum cum can-

Comitia Consulum cum candidatis civiliter celebrans.] Nusquam ieiunius et infelicius ὁ σόφιος Savilius, qui interpretatur, munera ascandidatis Consulatus edita civiliter celebrans. Imo cum suis candidatis circumiens et prensans Patres, penes quos tum erant comitia. Livius 39, 32. *Claudius Consul sine lictoribus cum fratre toto foro volitando, clamantibus adversariis et maiore parte Senatus, meminisse eum debere prius, se Consulem Populi Rom. quam fratrem P. Claudii esse: quin ille sedens pro tribunali aut arbitrum aut iacitum spectatorem comitiorum se praeberet, coerceri tamen ab effuso studio nequiit.* Val. Maximus 5, 2. *Metellus non dubitavit Consul pro Q. Calidio Praeturae candidato supplicare populo, quod Tribunus pl. legem, quo pater eius in civitatem restitueretur, tulerat.* Cicero pro Plancio c. 6. *Si, quotiescumque praeteritus erit is, qui non debuit praeteriri, toties oportebit eum, qui factus erit, condemnari, nihil iam est, quod populo supplicetur; nihil quod dividitio, nihil quod suffragatio magistratuum, renuntiatio suffragiorum exspectetur.* Sic enim legendum. Et in eadem c. 10. *precibus aliquid attulimus quam nos, appellavi populum, tribubus submisi me et supplicavi; ultro meherculcs se mihi etiam offerentes, ultro pollicentes rogavi.* Sueton. Aug. 56. *Quoties Magistratuum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circumibat, supplicabatque more solenni.* Prorsus sic postea civiliores Principum agebant inter Patres. Plinius ep. 320. *Excesseramus sane manifestis illis apertisque suffragiis licentiam concionum. non tempus loquendi, non tacendi modestia, non denique sedendi dignitas custodiebatur. Magni undique dissonique clamores: procurrebant omnes cum suis candidatis: multa agmina in medio, multique circuli et indecora confusio.* Ex his immodicis studiis homini prudenti facile colligere est, simile quid, licet non tam vehemens, etiam severos fecisse. Idem Plinius Paneg. 69. *Nec ideo segnius iuvenes nostros exhortatus es, Senatum circumirent, Senatui supplicarent: atque ita a Principe sperarent honores, si a Senatu petissent. Quo quidem in loco, si quibus opus exemplo, adiecisti, ut te imitarentur.* cap. 71. *Quo gaudio exceptum est, cum candidatis, ut quemque nominaveras, osculo occurreres? devexus quidem in planum, et quasi unus ex gratulantibus.* Et mox: *Contigit er-*

50

candidatis civiliter celebrans, omnem infimae plebis rumorem, in theatro ut spectator, in circo ut fautor, adfectavit. quae, grata sane et popularia, si a virtutibus proficiscerentur, memoria vitae prioris, indecora et vilia accipiebantur. Ventitabat in Senatum; etiam cum parvis de rebus Patres consulerentur. Ac forte Priscus Helvidius, Praetor designatus, contra studium eius censuerat. Commotus primo Vitellius, non tamen ultra, quam *Tribunos plebis in auxilium spretae potestatis* advocavit. Mox, mitigantibus amicis, qui altiorem iracundiam eius verebantur, *nihil novi accidisse*, respondit, *quod duo Senatores in Republica dissentirent: solitum se etiam Thraseae contradicere.* Inrisere plerique impudentiam aemulationis: aliis id ipsum placebat, quod neminem ex praepotentibus, sed Thraseam, ad exemplar verae gloriae legisset. Praepositerat 92
Praetorianis P. Sabinum, a Praefectura cohortis; Iulium Priscum, tum Centurionem; Priscus Valentis,

A. V. 823. A. C. 70.

go oculis nostris insolita facies, Princeps et candidatus, aequales et simul stantes: intuerique parem accipientibus honorem, qui dabat. Denique: *Cum orationi oculos, vocem, manum commodares: ut si alius eadem ista mandasset, omnes comitatis numeros obibas: atque etiam, cum suffragatores nomina, honore quo solent, excepereut: tu quoque inter excipientes eras, et ex ore Principis ille Senatorius assensus audiebatur.* Hoc est, *civiliter cum candidatis comitia celebrare.* Et sic gratiam quaerebat in Senatu. Quod sequitur, delinimentum ad plebem est, et a praecedenti differt toto genere. GRON.

Thraseae contrad.] Cf. 16, 21. ubi plura de Thrasea. Mox Ferrettus malebat *imprudentiam*,

Quod neminem ex praepotentibus] Sic e Flor. Pich. pro *quod non. Neminem* etiam ed. pr. MS. Guelf. in marg. sed antiqua manu, erasso τῷ *non* in textu. ERN. Bud. *non.*

P. Sabinum, ac Praefecturae cohortis] Bene Mercerus, *P. Sabinum a Praefectura cohortis, et Iulium*: id est, qui dumtaxat cohorti praefuerat, et docet, alium hunc Sabinum a fratre Vespasiani esse. LIPS. Verum puto, et bene receptum a Pichena. Sed Florentinus nil iuvat, ut illi videtur. Vid. ad c. 89. ERN. Bud. ut vulgo, *ad prefecturam.* Flor. *ad prefecturae*, omissa lineola.

Dum Centurio esset] In Farnesiano non erat vocula *esset*. itaque ex facili et vero emendavi, *tum Centurionem.* Significat utrum-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. tis, Sabinus Caecinae gratis pollebant. Inter discordes Vitellio nihil auctoritatis. munia Imperii Caecina ac Valens obibant: olim anxii odiis, quae, bello et castris male dissimulata, pravitas amicorum, et fecunda gignendis inimicitiis civitas auxerat, dum ambitu, comitatu, et immensis salutantium agminibus contendunt comparanturque; variis in hunc aut illum Vitellii inclinationibus. Nec unquam satis fida potentia, ubi nimia est. Simul ipsum Vitellium, subitis offensis aut intempestivis blanditiis mutabilem, contemnebant metuebantque. Nec eo segnius invaserant domos, hortos, opesque Imperii: cum flebilis et egens nobilium turba, quos ipsos liberosque patriae Galba reddiderat, nulla Principis misericordia iuvarentur. Gratum primoribus civitatis, etiam plebes adprobavit, quod reversis ab exilio

utrumque ex parvo aut modico ad primam dignitatem promotum. LIPS. Recepit Pichena, quod etiam in Flor. *Centurionem* scriptum est. Ed. pr. (et Agr. cod.) *dum Centurio est.* I. Gronovius *dum Centurionem* defendit recipitque. Exemplum quidem ex argumento Asconiano or. pro Mil. alienum est: *et ob id mense Ianuar. nulli dum Consules nec Praetores essent.* ERN. Bud. *dum C. esset.*

Reversis ab exilio iura libertorum concessit] Interpretor. Cum Galba exsules restituisset: non tamen etiam bona. credo, quia in fiscum illata, et pleraque iam per prodigentiam Neronis consumpta. Sed nec pars, quae accusatoribus sententia iudicum semel donata, temere eripienda videbatur. Itaque egebant. Vitellius eos miseratus, huc decurrit, ut largiretur iura libertorum, dupliciter quidem: redderet, inquam, iura libertorum veterum, datae et eorum, qui postea manumissi. non aliter, quam si ab illo iusto domino manumissi fuissent. In speciem igitur ingens hoc donum. Nam operas liberti domino debebant, alimenta, si egeret, denique testamento bonorum semissem. quae omnia prompta et obvia tibi apud ICtos. Hoc vulgo etiam appellant ius patronatus et ius patronorum. Plinius ep. 10, 12. (6.) Eiusdem sententiae versus illos Martialis censeo (Princeps ICtorum hodie varie eos tamen traxit) ad Traianum 10, 34. *Qui sua restituis spoliato iura patrono, Libertis exsul non erit ille suis.* Nec dissimilis, imo maior benignitas Augusti in Iulum Antonii hostis sui filium. de quo Dio 51, 15. Τῷ Ἰούλῳ, τῷ τοῦ Ἀντωνίου τῆς τε Φουλουΐας υἱεῖ, τοὺς ἐξελευθέρους αὐτοῦ πάνθ' ὅσα τελευτῶντας οφᾶς καταλιπεῖν αὐτῷ κατὰ τοὺς νόμους ἔδει, παραχρῆμα ἀπέλυσε. LIPS.

Quam-

Digitized by Google

exilio iura libertorum conceſſiſſet: quamquam id omni modo ſervilia ingenia conrumpebant, abditis pecuniis per occultos aut ambitioſos ſinus. et quidam in domum Caeſaris transgreſſi, atque ipſis dominis potentiores. Sed miles, plenis caſtris et, redundante multitudine, in porticibus aut delubris et urbe tota vagus, non principia noſcere, non ſervare vigilias, neque labore firmari: per inlecebras urbis et inhoneſta dictu, corpus otio, animum libidinibus inminuebant. Poſtremo, ne ſalutis quidem cura, infamibus Vaticani locis magna pars tetendit: unde crebrae in vulgus mortes. Et, ad- A. V. 823. A. C. 70. 93

iacen-

Quamquam id omni modo] Vocem *omni modo* ex Fl. Pichena edidit. Eſt etiam ſic in (Bud. et) Guelf. Edd. omnes *omnino*. ERN.

Ambitioſos ſinus] Argui olim de mendo, ipſe fortaſſe arguendus. Sententiam nunc expedio: Vitellium quidem exſulibus reverſis iura reddidiſſe vetera in libertos: ſed non cum magno fructu. quia pecunias ſuas occultabant per varias artes et receſſus. ita in alimentis aliisque patronos fraudabant, ut modici ipſi et inopes. Voci *ſinus* ea vis ſubeſt fraudandi, ſubtrahendi, occulendi. Tacitus 4, 14. *Tradi ſe Praefectis Centurionibusque, quos, ubi ſpoliis expleverunt, mutari: exquirique novos ſinus et varia praedandi vocabula.* Plinius 36, 15. (24.) *Vnde M. Scaurus pater, toties princeps civitatis, et Marianis ſodaliciis rapinarum provincialium ſinus?* Sinum vocat hominem ipſum, in quem rapinae omnes collatae velut in ſinum. Plura exempla huic rei vide, ſi lubet, apud Barn. Briſſonium in lexico: et lumen ab eo faenerare, qui vere Europae lumen. LIPS. *Ambitioſos ſinus* Pichena dici putat, quod depoſitae pecuniae apud potentiores. ERN. Bud. *ambitioſiſſimos*.

Inminuebant] Sic Flor. Agr. (Bud. Reg. Lall.) ed. pr. Ceteri ſcr. et edd. (etiam Rhen.) *imminuebat*. Primus recepit Ryckius. Librarios turbavit ſingularis numerus in *miles*, ut ſaepe. ERN.

Infamibus Vaticani locis] Ob aerem parum purum: quod etiam hodie experiuntur. Frontinus l. 2. de Aquaed. vult id emendatum in tota urbe, ſuo aevo, idque ablutione aquarum: *Ne pereuntes quidem aquae otioſae ſunt. Nam immunditiarum facies et impurior ſpiritus et cauſſae gravioris caeli, quibus apud veteres urbis infamis aer fuit, ſunt remotae.* LIPS. Mox e Flor. (et Agr.) a Ryckio et I. Gronov. editum *adiacente Tiberi* pro *adiacentia*. Conſentit (Reg. Lall.) ed. pr. Vellem, docuiſſent *iacere* et *adiacere* de fluminibus dici: quod dum fiat, (nam mihi nullus locus occurrit) vulgatum ſervabo. Locus Plinii H. N. 6, 17 (21). *gens adiacens mari* plane eſt alienus. Duo epitheta ſine copula locum habent, ſi alterum ſit participium ut h. l. ERN. Bud. *adiacenti*, Bip. *adiacen-*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. iacente, Tiberi, Germanorum Gallorumque obnoxia morbis corpora fluminis aviditas et aestus inpatientia labefecit. Insuper confusus, pravitate vel ambitu, ordo militiae. Sedecim Praetoriae, quatuor urbanae cohortes scribebantur, quis singula millia ineſſent. Plus in eo delectu Valens audebat, tamquam ipsum Caecinam periculo exemisſet. sane adventu eius partes convaluerant, et siniſtrum lenti itineris rumorem prospero proelio verterat: omnisque inferioris Germaniae miles Valentem adsectabatur. unde primum creditur Caecinae fides fluitasse. 94 Ceterum non ita Ducibus indulsit Vitellius, ut non plus militi liceret. sibi quisque militiam sumpsere, quamvis indignus, si ita maluerat, urbanae militiae adscribebatur: rursus bonis, remanere inter legionarios aut alares volentibus, permissum. nec deerant, qui vellent, fessi morbis et intemperiem caeli incusantes. Robora tamen legionibus alisque subtracta: convulsum castrorum decus, XX millibus, e toto exercitu, permixtis magis quam electis. Concionante Vitellio, postulantur *ad supplicium Asiaticus et Flavius et Rufinus, Duces Galliarum, quod pro Vindice bellassent.* Nec coercebat eiusmodi voces Vitellius; super insitam inerti animo ignaviam, conscius, sibi instare donativum et deesse pecuniam, omnia alia militi largiebatur. Liberti Principum, con-

iacente scil. Vaticano campo. eo quod is adiacet Tiberi. Sic salva lectio Flor.

Germanorum Gallorumque] MS. Bud. ed. pr. *Gadavorum*. Vnde Rhen. putabat legendum *Batavorum* (non tamen recepit). Sed contra monet Vertranius, Batavorum cohortes domum remissas fuisse. ERN. Cf. c. 69.

Super insitam animo ignaviam] Flor. inserit vocem, *insitam morte animo*. Putarem, *insitam forte*: etsi hoc ad caussam sequentem traho. LIPS. Pichena suspicatur *morte* natum ex *inerti*. ERN. Bip. recepere *inerte animo*. Malim cum Pichena *inerti*. Sic Cic. ep. ad Fam. 12, 20. et alibi passim *inertiam* et *ignaviam* iungit.

Omnia alia militi] Hunc quoque locum liberare inusta nota possumus. Ait enim hoc: Vitellium, quia pecuniam dare militi non poterat, impunitatem

Digitized by Google

conferre pro numero mancipiorum, ut tributum, iussi. Ipse, sola perdendi cura, stabula aurigis exstruere: circum gladiatorum ferarumque spectaculis opplere: tamquam in summa abundantia, pecuniae inludere. Quin et natalem Vitellii diem Caecina 95 ac Valens, editis tota urbe vicatim gladiatoribus celebravere: ingenti paratu et ante illum diem insolito. Laetum foediſſimo cuique, apud bonos invidiae fuit, quod exstructis in campo Martio aris, inferias Neroni feciſſet. caesae publice victimae cremataeque: facem Augustales subdidere: quod sacerdotium, ut Romulus Tatio Regi, ita Caesar Tiberius Iuliae genti sacravit. Nondum quartus a victoria mensis, et libertus Vitellii, Asiaticus, Polycletos, Patrobios et vetera odiorum nomina aequabat. Nemo in illa aula probitate aut industria certavit: unum ad potentiam iter, prodigis epulis et sumptu ganeaque satiare inexplebiles Vitellii libi-

A. V. 823. A. C. 70

P 3 dines.

tem et licentiam omnis culpae dedisse: ut hac saltem blanditia eum retineret. Nec aliter sane fit in paupere militia. LIPS.

Liberti Principum] Non muto: et scio multos Romae, eosque praedivites, priorum Principum libertos. Videatur tamen et lectio et rapina proclivior, si libertos *Patrum* substituas: aut de iis *principes* hic capias. LIPS. Hoc verum. *Conferre* non erat in MS. Budensi. Ed. pr. vitiose *conferri*. ERN. *Principum* intellige *priorum Caesarum*.

Caecina ac Valens] Sic Rhen. e Bud.

Exstructis in campo] Scriptor incertus apud Suidam in voce Βιτέλλιος, hanc rem sic narat: Καὶ τὸν νεκρὸν τοῦ Νέρωνος ἐς κοιλόν τινα καὶ ἄφανῆ τάφον κατακείμενον ἀπεκάθηνε. LIPS.

Neroni feciſſet] Repoſui pro *ieciſſet*. LIPS. Vel *ieciſſent*, ut edd. Puteol. Ber. (Alc.) habent. Mox *facem* Flor. ut voluerat Muretus, et vir doctus in ed. Gryph. Ita tollitur ambiguitas levis, ne *Augustales* ad *faces* ut adiectivum referatur. *Facem*, intellige, suam quisque, suae quisque arae. MS. Harl. Arund. *subditae*. ERN. Bud. *ieciſſet*. Dein *faces*. Contra *facem* Agr. et Reg. Lall. Put. Alc. *subditae*. Bud. Agr. *subdere*, Rhen. bene *subdidere*.

Vetera odiorum nomina aequabat] Nempe ut insolentia, rapacitate, divitiis etiam, ita invidia et odio. ERN.

Probitate aut ind.] Bud. *prob. et ind.*

Sumtu Caianae aquae] De Caiana aqua, id est, ut (Lupanus et Vertranius) volunt, aquaeductu illo sumptuoso, nugae magnae.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. dines. Ipse abunde ratus, si praesentibus frueretur, nec in longius consultans, novies millies sestertium, paucissimis mensibus, intervertisse creditur. Magna et misera civitas, eodem anno Othonem Vitelliumque passa, inter Vinios, Fabios, Icelos, Asiaticos, varia et pudenda sorte agebat; donec successere Mucianus et Marcellus et magis alii ho-
96 mines, quam alii mores. Prima Vitellio *tertiae legionis defectio* nuntiatur, missis ab Aponio Saturnino

magnae. Nec Ferretti quidem emendatio ad genium meum aut librorum, *Caianae aulae*. Nobis suboluit mendum et eius caussa, e deductione copulae: quam reddimus legimusque, *sumptu saginaque*. Saginae vox apta, quoties de helluone Vitellio: et Tacito velut de industria usurpata. Vt c. 71. *luxu et saginae mancipatus emptusque*. Iterum 1, 62. *medio die temulentus et sagina gravis*. Nec aliter Cicero pro Flacco 7. *Qui multitudinem illam non auctoritate, sed sagina tenebat*. Haec apta et bona. Palmerii tamen coniectura (in Spicil. ap. Grut. in lamp. t. 4.) non minus recta, *sumptu ganeaque*. LIPS. Hoc recepit primus Pichena. Flor. (et Reg. Lall.) *gaianeaque*; quod voluit exprimere Spirensis in ed. pr. *galane aquae*. In Guelf. man. sec. fecit *baianae aquae*; inepte. ERN. *Ganeae* voce aliquoties utitur noster, ut A. 3, 52. 6, 4. Glossema habet Agr. *sumtu luxuriaque*. Malherbius ap. Gevartium in electis 3, 3. legit *sumtu ganeae aleaeque*, quod Gevartio res ipsa, non coniectura, esse videtur.

Novies millies sestertium] Sidonius in Paneg. ad Maiorianum, abire ab hac summa videtur, ubi vitia singulorum Principum recensens, de isto ait v. 325. — *post quinta Vitelli Millia, famosi ventris donata barathro*. Valde, inquam, abit, si de tota eius sagina et luxu accipis: quod non debes, sed magis de singularibus epulis, et quod tantum in paucis aliquot coenis. Xiphilinus quidem ex Dione 65, 4. ὀλίγων ἡμερῶν διελθουσῶν, ἑκατὸν εἰς τὸ δεῖπνον μυριάδας ἀναλῶσαι, conscripsit, quae sunt Latine *quadragies* HS; nobis *centum millia* Philippicorum. Tale et Suetonius indicat c. 13. cum *singulos apparatus dominis, sive convivatoribus, constitisse non minus quadringenis* HS. asserit: id est, *decies mille* Philippicis: sed observa, *singulos*. Sidonius igitur in singulis illis millibus, dum *quina* ea numerat, intelligit *millena* HS. neutro (ut cum Grammaticis dicam) genere: atque ita iuste efficit *quinquagies* HS. sive *centum vigintiquinque millia* Philippicum, prope ad Xiphilinum. Quod si in eo, pro more et communi sermone, *quina millia* dumtaxat capias, id est *quina* HS. quantulum sint? *centum vigintiquinque Philippaei*: ridiculum. LIPS. Vide Pecuniae Veteris 3, 6. et 4, 6. GRON. *Novies millies* HS. respondent 180,000,000, libr. Franc.

Marcellus] *Eprius*. Cf. A. 16, 22. H. 4, 6 et 43.

Mel

Digitized by Google

nino epistolis, antequam is quoque Vespasiani partibus adgregaretur. Sed neque Aponius cuncta, ut trepidans re subita, perscripserat, et amici adulantes mollius interpretabantur: *unius legionis eam seditionem, ceteris exercitibus constare fidem.* In hunc modum etiam Vitellius apud milites disseruit, Praetorianos nuper exauctoratos infectatus, *a quibus falsos rumores dispergi, nec ullum civilis belli metum,* adseverabat, suppresso Vespasiani nomine, et vagis per urbem militibus, qui sermones populi coercerent. id praecipuum alimentum famae erat. Auxilia tamen e Germania Britanniaque et Hispaniis excivit, segniter, et necessitatem dissimulans. Perinde Legati provinciaeque cunctabantur: Hordeonius Flaccus, suspectis iam Batavis, anxius proprio bello, Vectius Bolanus, nunquam satis quieta Britannia: et uterque ambigui. neque ex Hispaniis properabatur, nullo tum ibi Consulari, trium legionum Legati, pares iure et, prosperis Vitellii rebus, certaturi ad obsequium, adversam eius fortunam ex aequo detrectabant. In Africa legio cohortesque, delectae a Clodio Macro, mox a Galba dimissae, rursus iussu Vitellii militiam cepere. simul cetera inventus dabat impigre nomina. quippe integrum illic ac favorabilem Proconsulatum Vitellius, famo- A. V. 823. A. C. 70. 97

P 4

Mollius interpretabantur] Sic de coniectura edidit Rhenanus, idque omnes secuti sunt. firmatur a solo Flor. si Ryckio fides: in cuius MS. erat *melius*, solita confusione, de qua supra vidimus. Edd. ante Rhen. (et Bud.) *nullius.* ERN.

Militiam cepere] Sic e Flor. rectissime restituit I. Gronovius. Consentit Guelf. Omnes antea edd. *coepere* servant, nimis patienter; cum vel sine libris corrigendum esset. Omnino saepe haec duo verba confunduntur; inprimisque in ed. pr. perpetua prope haec confusio est. ERN. Bud. *cepere.* Sed is raro utitur diphthongo.

Integrum illic] De Vitellio eadem Suetonius in vita eius cap. 5. At de Vespasiano mutat c. 4. et *Africam integerrime*, inquit, *nec sine magna dignatione administravit.* Qui concilientur, non video. LIPS. Possis forte sic, si integritatem dicas etiam fuisse in severitate: cum nihil ambitioni

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. famosum inviſumque, Veſpaſianus egerat: perinde ſocii de Imperio utriusque coniectabant. ſed experimentum contra fuit. 98 Ac primo Valerius Feſtus, Legatus, ſtudia provincialium cum fide iuvit. mox nutabat, palam epiſtolis edictisque Vitellium, occultis nuntiis Veſpaſianum, fovens, et haec illave defenſurus, prout invaluiſſent. Depreheuſi cum litteris edictisque Veſpaſiani, per Rhaetiam et Gallias, militum et Centurionum quidam, ad Vitellium miſſi, necantur: plures fefellere, fide amicorum, aut ſuomet aſtu occultati. Ita Vitellii paratus noſcebantur, Veſpaſiani conſiliorum pleraque ignota: primum ſocordia Vitellii; deinde Pannonicae Alpes, praeſidiis inſeſſae, nuntios retinebant. mare quoque Eteſiarum flatu in Orientem navigantibus ſecundum,

tioni daret, ſummum ius in omnibus exigeret, acerbe coerceret improbos: quod et e verbis *magna dignatione* colligas. Vid. viros doctos ad Sueton. Caeſ. 4. Tales qui ſunt, vulgo ſunt inviſi. Mox bene Rhenanus *perinde* fecit e *proinde*. ERN. Ex ingenio.

Prout invaluiſſent] Non male, *pront ii valuiſſent*. Temporum enim hominem deſcribit, qui, nunc in ſuſpenſo, inclinaturus erat ad partes valentioris. Multi eiusmodi vulpiones praeſertim per bella civica. Talis Rex Iuliates, A. 12, 13. qui *ſocietatem Meherdatis palam induerat, in Gotarzem per occulta et magis fida inclinabat*. Et depingit in uno Claudianus de bello Gild. 250. *Libravit geminas, eventu iudice, vires, Ad rerum momenta cliens; ſeſeque daturus Victori*. LIPS.

Suomet aſtu] A Ferretto eſt, male antea, *ſtatu*. LIPS. Immo ſic et Flor. Agr. ERN. Bud. *ſtatu*.

Mare quoque Eteſiae] Intricata valde lectio in ſcriptis. Vaticanus: *mare quoque et Blaeſi flabra aquilonis, harum flatu*. nec aliter Farneſ. At Budenſis, *mare quoque, et eſi flabra Aquilonis verum flatur*. Nos legimus, *mare quaque eteſii flabant Aquilones. Horum flatu*. Plinius 2, 47. *Poſt biduum iidem Aquilones conſtantius perflavit, per dies XL. quos Eteſias vocant*. Et clarum certe eſt, Aquilones propitios oprabilesque iis, qui ex Italia Orientem adnavigant: qui ex eo Italiam, contra. Caeſar B. C. 3, 107. *Ipſe enim neceſſario Eteſiis tenebatur, qui Alexandria navigantibus ſunt adverſiſſimi venti*. LIPS. Vid. not. ſeq. ERN. Lectionem Budenſis male reddidit Rhen. Ibi ſcil. non legitur *verum*, ſed *Aerum*, quod nil aliud eſt quam Flor. *arum*, inſerta litterula conruptum. De Ereſiis praeter notata ad A. 6, 33. vide Manutii Quaeſ. per epiſt. 2, 6. et Kircherum in mundo ſubterr. 4, 3.

Inde

Digitized by Google

dum, inde adverſum erat. Tandem, inruptione hoſtium, atrocibus undique nuntiis exterritus, Caecinam et Valentem expedire ad bellum iubet. praemiſſus Caecina: Valentem, e gravi corporis morbo tum primum adſurgentem, infirmitas tardabat. Longe alia proficiſcentis ex urbe Germanici exercitus ſpecies: non vigor corporibus, non ardor animis: lentum et rarum agmen, fluxa arma, ſegnes equi: inpatiens ſolis, pulveris, tempeſtatum: quantumque hebes ad ſuſtinendum laborem miles; tanto ad discordias promptior. Accedebat huc Caecinae ambitio vetus, torpor recens, nimia fortunae indulgentia ſoluti in luxum: ſeu perfidiam meditantis in- A. V. 823. A. C. 70. 99

Inde adverſum erat] Senſum velle, *inde adverſum iter*, Freinshemius putat. Crederem, ſi reliqua vulgata conſtarent. Sed nihil certius, quam ὑποβολιμαῖα et expungenda in vulgatis eſſe τὸ *ac flabant b.* in MSS. *flabra aquilonis* (quod Rhenano, Mercero, Acidalio, mihi denique, omnibus, opinor, alios ignorantibus in mentem venit) ſcribendum, *Mare quoque eteſiarum flatu.* ita τὸ *erat* neceſſarium, τῷ *iter* locus nullus eſt. GRON. Add. Obſ. 4, 2. p. 29. 30. Recepta in textum haec correctio a L. F. Gronovio: quae plane confirmatur ſcriptura MS. Flor. *mare quoque etEſi flabra aquilonis atum flatu.* Nam clarum eſt, *flabra aquilonis* notam marginalem, inſertam eſſe a librariis, quod eſt in medio verbi *eteſiarum.* Fuit in fine verſus *eteſi* in principio alterius *arum*: in margine *flabra aquilonis.* Bene autem monet Ryckius, *flabra aquilonis* eſſe e Lucretio 6, 730. quamquam etiam ſunt 5, 741. De notis talibus inſertis textui adde ad A. 16, 2. Ante Gronovium in editis erat: *Mare quoque eteſiae flabant. Harum flatu*, ut eſt etiam in Guelf. *Flabant* intelligebant, perflabant. Ed. pr. conſentit Vaticano. ERN. Emendationis gloria acuto debetur Rhenani ingenio, etſi in textum recipere non ſuſtinuerit. Ceterum ex h. l. probare nititur I. Fr. Gron. Obſ. 4, 2. p. 30. omnes MS. Taciti codices ex eodem fluxiſſe. Cf. et Ern. in praef.

Expedire] Sic bene Acid. ut H. 1, 10 et 88. Recepere et Bip. pro vulgari *expedirt.* Hoc tamen occurrit A. 14, 10.

Et fluxa arma] Copulam delevi cum Ryckio et Gronovio, quae abeſt a Flor. (Bud.) Guelf. Agr. edd. pr. Puteol. Ber. ceteriſque veteribus ante Lipſ. quas vidi. Mox edidi *perfidiam meditata*, ut placebat I. Gronovio. Nam *meditanti* eſt ex ingenio Rhenani. MSS. (Bud. etiam) et edd. vett. ante Rhenanum omnes *meditatio.* ERN. Agr. *meditantis*, quod bene reſpondet τῷ *inter artes erat.* Sic viſum quoque Bip. Rhenani ſecunda habet *et fluxa.*

Apud

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. fringere exercitus virtutem, inter artes erat. Credidere plerique, Flavii Sabini consiliis concussam Caecinae mentem, ministro sermonum Rubrio Gallo, *rata apud Vespasianum fore pacta transitionis.* simul odiorum invidiaeque erga Fabium Valentem admonebatur, *ut inpar apud Vitellium, gratiam vi-*
100 *resque apud novum Principem pararet.* Caecina complexu Vitellii multo cum honore digressus, partem equitum ad occupandam Cremonam praemisit. mox vexilla quartae, decimae et sextaedecimae legio-

Apud Vit.] Sic Pich. e Flor. sic et Bud. et edd. vet. at Rhen. Lipſ. *ad Vitell.*

Mox vexillarii quartaedecimae et ſextaedecimae] Libri ſcripti, *vexilla XIIII.* et *XIII. legionum.* Sed verius eſt, *XV.* (ſic Savilius) aut, quod Mercero (et Bret.) placet, *quartae:* nam de Britannicis mox ſequitur, inter quas haec *XIV.* fuit. Ceterum, ſemel ſciendum eſt, duplicia vexilla videri illo aevo fuiſſe. Prius, e veteranis: qui ſtipendiis peractis, id eſt vigeſimo militiae anno abſoluto, ſub vexillis habebantur, donec praemium et emerita acciperent: de quibus A. 1, 26. et alibi dixi. Alterum, ex electione, in neceſſitate aliqua aut bello: cum ipſae legiones et aquilae in caſtris aut provinciis relinquebantur, certa manu decerpta, qui ſub vexillo mittebantur. Hi tales, vexillarii et e tali legione, dicuntur: ac nimisquam crebrum eſt in his libris. Teſtimoniis haec firmare liceret; alias, aut ab alio fiet; nunc ſatis indicaſſe. LIPS. Falſo, ut docebimus. Sed MS. Flor. *vexilla in quatuardecim XIII. legionum.* Sicque et ed. pr. unde I. Gron. corrigit *vexilla tertiae, quartae decimae* et *ſ. legionum*: tertiam latuiſſe in praepoſitione *in*, et terminatione in *vexillarii*, ſed ita tamen non eximitur ſcrupulus, de quartadecima, quae fuit Othoniana. MS. Guelf. pro XVI. habet XVIII. RAN. Bip. e Flor. eruunt haec: *vexilla quartae, decimae et ſextaedecimae leg.* ſcil. ſub *in* latere putant IV, quod notarius interpolando expreſſerit per *quatuor*, et ſub XIII latere XVI, quod in vulgata extat. Bud. habet *vexilla in* XIIII *et* XVIII *leg.* Hanc XVIII legionem non admiſerit Broterius, qui Variana clade periiſſe, neque deinceps memorari amplius docet, unde et apud noſtrum H. 1, 18 et 55. et 4, 24. *duae et viceſimam* reponit. Aſt, pace viri docti dictum ſit, *duodeviceſima* reſtituta videtur poſtea. Saltem apud Grut. p. 1096, 6. *C. Marius Centurio leg. XVIII. a Traiano donis donatus occurrit*, et H. 1, 55. *duodeviceſimam* omnino admittendam evincit Pichena. In loco noſtro XVI omnino praeferenda, quippe in vulgata totidem litteris expreſſa legitur. Scrupulum de *quartadecima* bene forſan ſolvunt Bip. ſed ſub *in* vel terminatione *rii* latere III. potius arbitrarer, ni c. 96. a Vitellio defeciſſe narraretur. Itaque, dum quid melius, in Bip. emendatione adquieſco.

Et

Digitized by Google

ionum; deinde quinta et duoetvicesima secutae: postre- A. V. 823.
mo agmine unaetvicesima Rapax et prima Italica A. C. 70.
incessere, cum vexillariis trium Britannicarum legio-
um et electis auxiliis. Profecto Caecina, scripsit
abius Valens exercitui, quem ipse ductaverat, *ut*
i itinere opperiretur; sic sibi cum Caecina convenisse:
ui praesens, eoque validior, *inmutatum id consi-*
um finxit, *ut ingruenti bello tota mole occurreretur.*
ta accelerare legiones *Cremonam*, pars *Hostiliam pe-*
re iussae: ipse Ravennam devertit, praetexto clas-
em adloquendi. mox Patavii secretum componendae
roditionis quaesitum. Namque Lucilius Bassus, post
prae-

Et duodevicesima] Vatic. et
lsa res poscunt, *duoetvicesima.*
IPS. Sic e Flor. rescripsit Pi-
hena. Ed. pr. (et cod. Agr.)
uodecima et vicesima. ERN. Bud.
uo et vicesima.

Cum vexillariis trium Britanni-
arum leg.] Sic recte correxit
lien. pro *hystris.* Ed. pr. *Istri-*
in: patet, *is* temere repetitum.
RN. Bud. *cum vexilliano hy-*
rium. Britannicae quaenam fue-
int, videsis infra 3, 22.

Quem i. ductaverat] Vide de
ac forma loquendi Cortium ad
all. Iug. 70. ERN.

Ipse Ravennam devertit] Ita
n MS. Flor. Bud. legitur: quod
erum est, non *divertit*, ut pu-
abat Rhenanus (et habent edd.
ver.). Recepere Ryckius et I.
Gron. ERN.

Praetexto] Sic Flor. Bud. un-
de edidit iam Rhenanus. Prio-
res *praetextu*, ut est in Guelf.
Agr. Mox *proditionis* omnes
scr. et edd. ERN. Bud. *pre-*
texto. sed *x* et *f* saepe in illo al-
ternant. Mox Rhen. volebat
id secretum componendae proditioni.
Bud. *ad s. c. proditionis.*

Lucilius Bassus] Frustra sol-
citant libri. Nam Vaticano est
Blaesus: Farnesiano *Blexus* (Bud.
Lucius Blesus). At Bassi cogno-
men firmat omnino priscum mo-
numentum, quod Aquileiae,
cuius exemplar a Fulvio Vrsino
mihi traditum subieci. IMP.
CAESAR. VESPASIANVS. AVG.
PONT. MAX. TR. POT. II. IMP.
VI. P. P. COS. III. DES. IIII.
VETERANIS. QVI. MILITAVE-
RVNT. IN. CLASSE. RAVENA-
TE. SVB. SEX. LVCILIO. BAS-
SO. QVI. SENA. ET. VICENA.
STIPENDIA. AVT. PLVRA. ME-
RVERVNT. ET. SVNT. DEDVC-
TI. IN. PANONIAM. QVORVM.
NOMINA. SVBSCRIPTA. SVNT.
IPSIS. LIBERIS. POSTERISQVE.
EORVM. CIVITATEM. DEDIT.
ET. CONVBIVM. CVM. VXORI-
BVS. QVAS. TVNC. HABVIS-
SENT. CVM. EST. CIVITAS.
IS. DATA. AVT. SI. QVI. CAE-
LIBES. ESSENT. CVM. IIS.
QVAS. POSTEA. DVXISSENT.
DVMTAXAT. SINGVLI. SINGV-
LAS. NON. APRIL. CAESARE.
AVG. F. DOMITIANO. CN. PE-
DIO. CASTO. COS. ILATORI. VE-
NETI. F. CENTVRIONI. AMAE-
ZEIO. DESCRIPTVM. ET. RE-
COGNITVM. EX. TABVLA. AE-
NEA. QVAE. FIXA. EST. RO-
MAE. IN. CAPITOLIO. AD.
ARAM. GENTIS. IVLIAE. DE
FORAS.

Digitized by Google

A. V. 823. praefecturam alae, Ravennati simul ac Misenensi classibus a Vitellio praepositus, quod non statim Praefecturam Praetorii adeptus foret, iniquam iracundiam flagitiosa perfidia ulciscebatur. nec sciri potest, traxeritne Caecinam, an (quod evenit inter malos, ut et
101 similes sunt) eadem illos pravitas impulerit. Scriptores temporum, qui potiente rerum Flavia domo, monumenta belli huiusce composuerunt, *curam pacis et amorem Reipublicae* conruptas in adulationem *causas*, tradidere. Nobis, super insitam levitatem, et, prodito Galba, vilem mox fidem, aemulatione etiam invidiaque, ne ab aliis apud Vitellium anteiretur, pervertisse ipsum videtur. Caecina, legiones adsecutus, Centurionum militumque animos, obstinatos pro Vitellio, variis artibus subruebat: Basso eadem molienti minor difficultas erat, lubrica ad mutandam fidem classe, ob memoriam recentis pro Othone militiae.

FORAS. FODIO. SINISTERIORE. TAB. T. PAG. II. LOC. XXXXIIII. LIPS. Extat ap. Gruter. p. 573. ERN.

Corruptas in adulationem causas tradidere] *Corruptas* Flor. ed. pr. quod etiam Rhen. edidit e Budensi lectione *corruptos*. Ceteri *corrupti*. Illud haud dubie exquisitius est. Mox *aemulatione etiam* Flor. Guelf. edd. omnes ante Rhen. qui nescio an consulto omiserit *etiam*. Pichena restituit. ERN. Imo deest in Bud.

Vilem mox fidem] Reponunt Bip. *inox v. f.* et provocant ad Flor. teste Scil. Ryckio; ast contrarium docet I. Gron. Parum interest.

Ne a. a. a. V. anteiretur] Sic rescripsimus ex ed. pr. pro vulgato *anteirentur*: consentit manus sec. in Guelf. et deinde *videtur* pro *videntur*, ubi operae dedere *videretur*, confirmaturae verbum hoc priori. Nempe de solo Caecina esse sermonem, patet clare e verbis *prodito Galba*, quae soli Caecinae conveniunt. Vid. Hist. 1, 53. tum e sequentibus, *aemulatione et invidia ne* etc. quod respicit dicta c. superiori in fin. et alibi. ERN. Bud. *anteirent — videntur*.

Pervertisse ipsum Vitellium] Vox Vitellii inepte repetita et inculcata, ut solet, ab interprete. Scribo, ea ejecta, *pervertisse ipsum videntur*. LIPS. Ed. pr. *praevenisse*, solenni confusione. Vid. Drakenb. ad Liv. 24, 5. ERN. Bene Lipsius glossema sustulit. In cod. Agr. ei voci puncta subiecta visuntur.

C. COR-

Digitized by Google

C. CORNELII TACITI
HISTORIARVM
LIBER TERTIVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Cap. 1. *Flavianis de ratione belli deliberantibus moram alii,* 2. *festinationem Antonius primus suadet* 3. *et obtinet.* 4. *Proxima Corn. Fusci auctoritas.* 5. *Principes Sarmatarum Iazygum in commilitium adsciti. Sido et Italicus Suevorum Reges tracti in partes.* 6. 7. *Antonio, Italiam invadenti, comes est Arrius Varus. Multas urbes occupant.* 8. *Verona fit belli sedes. Moras frustra aut sero nectunt Vespasianus et Mucianus.* 9. *Interim Duces mutuis epistolis bellum gerunt.* 10. *T. Ampius Flavianus, militi suspectus, ab Antonio servatur.* 11. *Hic alteram quoque seditionem, odio Aponii Saturnini ortam, comprimit.* 12. *Lucilius Bassus et* 13. 14. *Caecina, a Vitellio deficientes, a militibus suis coniiciuntur in vincula.* 15. *Discordes Vitellianos ad Bedriacum adgredi statuit Antonius.* 16. *Aviditate navandae operae Arrius Varus rem in discrimen adducit;* 17. *eam Antonius constantia et virtute restituit,* 18. *victoria potitur.* 19. *Vespasiani, ea freti, Cremonam expugnare deposcunt.* 20. *Inconsultum eorum ardorem frustra retinet Antonius.* 21. *Sed adventantis hostis terror obstructas mentes consiliis Ducis aperit.* 22 — 25. *Proelium atrox, anceps. Antonius egregii Ducis munia*

Digitized by Google

nia inplet, victoriam aufert. 26 — 33. *Cremona obsessa, capta, cremata.* 34. *postea restituta.* 35. *Victae legiones dispersae.*

36. *Vitellius luxu torpet.* 37. *In urbem revectus Caecinam condemnat; ei Rosium Regulum in unum diem Consulem sufficit.* 38. 39. *Iunius Blaesus fraude L. Vitellii veneno tollitur.* 40. 41. *Fabius Valens libidine et cunctatione Vitellianorum res subruit et,* 42. *Flavianis Italiam occupantibus,* 43. *ad Stoechadas delatus, capitur.* 44. *Hispaniae, Galliae, Britannia, cuncta ad Vespasiani opes conversa.* 45. *Turbat tamen Britanniam Venutius. ibi varia sorte pugnatum.* 46. *Turbata quoque Germania. Mota et Dacorum gens, a Muciano ex Oriente reduce, repressa.* 47. 48. *Anicetus Polemonis libertus, Pontum infestans, capitur. Vespasianus Alexandriam pergit, ut urbem fame urgeat.* 49. *Antonius, post Cremonam superbior,* 50. *partem copiarum Veronae relinquit, partem in Vitellianos expedit.* 51. *Nefarium facinus militis, ob occisum a se fratrem praemium petentis.* 52. *Festinationem Antonii apud Vespasianum criminatur Mucianus.* 53. *Is iactantius quam ad Principem litteras componit, Mucianum insectatus. Inde graves Ducum simultates.*

54. *Vitellius stulta dissimulatione cladis ad Cremonam remedia malorum differt. Notabilis constantia Iulii Agrestis.* 55. *Vitellius, ut e somno excitus, Apenninum obsideri iubet; honores largitur; in castra venit.* 56. *Prodigia. Praecipuum ipse Vitellius ostentum, ignarus militiae, improvidus consilii, Romam revertit, perculsus defectione Misenensis classis.* 57. *Puteolani Vespasiano; Capua Vitellio favet. Cl. Iulianus in partes Vespasiani transit, qui Tarracinam occupat.* 58. *Vitellius fratrem Lucium bello per Campaniam opponit.*

Digitized by Google

ponit. Ipse Romae ex plebe et servitiis exercitum conradit, qui brevi dilabitur. 59. Flaviani Apenninum transeunt; ad eos Cerialis, Vitellii custodias elapsus, venit et inter Duces adsumitur. 60. Pugnae avidos milites aegre cohibet Antonius. 61. Iam crebra fiunt ad Vespasianum transfugia. Priscus et Alphenus castra deserunt, ad Vitellium regressi. 62. 63. Caeso Valente, desperabundus miles sub signis vexillisque ad Vespasianum transit. Pax et salus offeruntur Vitellio, si se dedat.

64. Flavius Sabinus, urbis Praefectus, frustra incitatur ad arma; 65. pacis amans, de pace agit cum Vitellio, 66. cedere parato, ni sui reniterentur. 67. 68. Hi, pullo amictu palatio degressum, et pro concione cedere se Imperio testantem, eo redire cogunt. 69. Interim Sabinus Rempublicam susceperat, eique aderant Romani omnis ordinis, frementibus Germanicis cohortibus. Modicum proelium, Vespasianis prosperum. Sabinus capitolium occupat, quod, 70. Corn. Martiale frustra ad Vitellium misso, 71. Vitelliani oppugnant, incendunt. 72. De prioribus capitolii fatis digressio. 73. Vitelliani cuncta sanguine, ferro, flammis miscent. Flavium Sabinum et Atticum Consulem capiunt. 74. Domitianus Sacricolae habitu delitescit. Sabinus, invito Vitellio, trucidatur. 75. Sabini laudes. Atticus servatur.

76. 77. Tarracina a L. Vitellio obsessa et capta. Iulianus iugulatur. Triariae immodestia. 78. Flaviani, incertum Antonii, an Muciani culpa cunctantes, obsessi capitolii fama exciti, 79. ad urbem properant. Ibi equestre proelium, Ceriali adversum. 80. 81. Vitellius legatos et Vestales virgines pro pace aut induciis mittit, nec obtinet. 82. Flaviani tripartito agmine urbi propinquant. Varia ibi fortuna pugnatur. 83. Foeda lascivientis

urbis

urbis facies, spectatore populo et plausu diversas partes fovente. 84. *Castra Praetoria expugnantur.* 85. *Vitellius, e pudenda latebra protractus et contumeliis adfectus, ad gemonias propellitur.* 86. *Vita Vitellii moresque. Domitianus Caesar consalutatur. Gesta uno eodemque anno.*

A. V. 823. A. C. 70. 1 Meliore fato fideque partium Flavianarum Duces consilia belli tractabant. Petovionem in hiberna tertiaedecimae legionis convenerant. illic agitavere, *placeretne obstrui Pannoniae Alpes, donec a tergo vixes universae consurgerent; an ire cominus et certare pro Italia constantius foret.* Quibus opperiri auxilia et trahere bellum videbatur, *Germanicarum legionum vim famamque* extollebant, *et advenisse mox cum Vitellio Britannici exercitus robora: ipsis nec numerum parem pulsarum nuper legionum; et, quamquam atrociter loquerentur, minorem esse apud victos animum. Sed, insessis interim Alpibus, venturum cum copiis Orientis Mucianum. Superesse Vespasiano mare, classes, studia provinciarum, per quas velut alterius belli molem cieret. Ita salubri mora novas* 2 *vires adfore, et praesentibus nihil periturum.* Ad ea Anto-

COMMENTARIVS.

Partium Flav.] Sic Gron. ex Flor. et ed. pr. Rhen. e Bud. *Flav. p.*

Obstrui P. Alpes] Dubitationem e 2, 98. movet Pichena, ubi *praesidiis insessae* dicuntur *retinuisse nuncios*, et quidem a Flavianis; putatque hactenus tantum insessas fuisse, ne nuncii transire possent, non ut impetum facienti exercitui clausae essent. Recte. ERN.

Vires universae consurgerent] Int. *ad bellum*, quod addit Liv. 33, 19. Virgil. Aen. 10, 90. *Consurgere in arma Europamque Asiamque*. simpliciter etiam Florus 2, 12, 3. *multo vehementius sub hoc Macedones, quam sub patre, consurgunt.* Inesse videtur vis exquisitior, ut in *insurgere*, velut apud Virgilium 11, 697. *altior insurgens*, et nisum vehementiorem indicare ferientis. quod tamen non est in altero Flori loco, huic persimili, ibid. 17, 3. *Hispaniae nunquam animus fuit adversus nos universae consurgere, nunquam conferre vires suas libuit.* ERN.

Belli

Digitized by Google

Antonius Primus (is acerrimus belli concitator) *festinationem ipsis utilem, Vitellio exitiosam,* disseruit, *plus socordiae, quam fiduciae, accessisse victoribus. neque enim in procinctu et castris habitos: per omnia Italiae municipia desides, tantum hospitibus metuendos, quanto ferocius ante se egerint, tanto cupidius insolitas voluptates hausisse. Circo quoque ac theatris et amoenitate urbis emollitos, aut valetudinibus fessos. Sed, addito spatio, rediturum et his robur meditatione belli. nec procul Germaniam, unde vires: Britanniam freto dirimi: iuxta Gallias Hispaniasque; utrimque viros, equos, tributa: ipsamque Italiam et opes urbis: ac, si inferre arma ultro velint, duas classes, vacuumque Illyricum mare. Quid tum claustra montium profutura? quid tractum in aestatem aliam bellum? unde interim pecuniam et commeatus? Quin potius eo ipso uterentur, quod Pannonicae legiones, deceptae magis, quam victae, resurgere in ultionem properent: Moesici exercitus integras vires adtulerint. Si numerus militum potius, quam legionum, putetur, plus hinc roboris, nihil libidinum: et profuisse disciplinae ipsum pudorem. Equites vero ne tum quidem victos; sed, quamquam rebus adversis, disiectam Vitellii aciem. Duae tunc Pannonicae ac Moesicae alae perrupere hostem: nunc XVI. alarum* A. V. 823. A. C. 70.

Belli concitator] MS. Agr. Margo Guelf. ed. pr. *concionator*: quod non displicet Ryckio. *Concitator* verum est et Livio frequens. Etiam *concitor belli* Livius et Tacitus dixere. *Concionator belli* an Latinitate antiqua dici possit, dubito. Mox pro *ferocius* MS. Guelf. *fortius*. Item Lallemandus delevit *se*. quod placet. ERN. Bud. *concitator*.

Vnde vires] Acidalius legi vult: *Germaniam, unde Brit*, etc. deleto. *vires*.

Illyricum mare] Flor. Guelf. a man. pr. *Illyrici*, ut supra 3, 4. *Campus Martis*, H. 2, 55. *Lacus Curtii*. ERN. Contra A. 2, 53. *Illyrica ora*. 1, 9. *Oceanum mare*. Ita hic Bud. *Illyricum*.

Si numerus militum etc.] Nam plures legiones habebat Vitellius, sed non ita plenas, ut Flaviani. ERN

Pannonicae ac Moesicae alae] Schelius ad Hyg. p. 298. intelligit alas legionis Pannonicae et Moesicae: quod non necessarium puto. nec illud certum, ERN

A. V. 823. A. C. 70. *rum coniuncta signa pulsu sonituque et nube ipsa operient ac superfundent oblitos proeliorum equites equosque. Nisi quis retinet, idem suasor auctorque consilii ero. Vos, quibus fortuna in integro est, legiones continete: mihi expeditae cohortes sufficient. Iam reseratam Italiam, inpulsas Vitellii res audietis. iu-*
3 *vabit sequi et vestigiis vincentis insistere.* Haec atque talia, flagrans oculis, truci voce, quo latius audiretur, (etenim se Centuriones et quidam militum consilio miscuerant) ita effudit, ut cautos quoque ac providos permoveret, vulgus et ceteri, *unum virum Ducemque*, spreta *aliorum segnitia*, laudibus ferrent. Hanc sui famam ea statim concione commoverat, qua, recitatis Vespasiani epistolis, non, ut plerique, incerta disseruit, huc illuc tracturus interpretationem, prout conduxisset; aperte descendisse in causam videbatur: eoque gratior militibus erat,

eas e civibus Rom. lectas fuisse. Vid. ad A. 4, 73. ERN.

Idem suasor auctorque consilii ero] i. e. quae iam suasi, facere aggrediar. ERN.

Quibus fortuna in integro est] i. e. ut post c. 4. dicit, qui spem sibi inter adversa reliquerunt. ERN.

Iam, reserata militia] Non sperno: aptius tamen fortasse, certe clarius, *reserata Italia*. Atque id Taciti sive Antonii concionantis mentem propius tangit. LIPS. Pichena *reseratam Italiam*, quia in Flor. *reserata militiam* pro *reseratam* (v. H. 2, 89.) quod est in ed. pr. Id (probavit Freinsh.) recepit I. Fr. Gronovius. At I. Gronovius vult: *reseratam ibi viam:* quod vereor, ut multis placeat. Pichena verum vidit. *Referare Italiam* etiam Ciceró dixit Phil. 7, 1. ERN. Bud. *reserata militia*. Reg. Lall. *reseratam militiam*, unde Lall. forsan *reseratam militi viam*. Cum loco Cic. citato cf. H. 2, 17. Cod. Agr. *iam fractam militiam*.

Haec atque talia] Sic Rhen. e Bud.

Huc illuc tracturus interpretationem] Acidalius malebat *interpretatione*. Verissime. Dicta huc illuc trahuntur, non interpretatio. Cicer. Acad. 4, 36. *haec disputationibus huc et illuc trahuntur*. Et ut idem in Brut. 41. dixit *rem obscuram interpretando explanare*, sic alibi *interpretando huc illuc trahere*. ERN.

Aperte descendisse] Suspicari licet, *sed* absorptum esse syllaba finali praecedentis verbi, ut aliis locis observatum est: sed etiam alibi exempla eius omissi consulto post *non modo* et similia. Itaque sine libris nil moveam. ERN.

Eoque gratior militibus] Sic edd. omnes et scripti (etiam Bud.) praeter Flor. Agr. et ed. pr. *in quibus gravior*. Si additum

Digitized by Google

erat, culpae vel gloriae socius. Proxima Cornelii Fusci Procuratoris auctoritas. is quoque, inclementer in Vitellium invehi solitus, nihil spei sibi inter adversa reliquerat. Titus Ampius Flavianus, natura ac senecta cunctator, suspiciones militum inritabat, tamquam adfinitatis cum Vitellio meminisset: idemque, quod, coeptante legionum motu, profugus, dein sponte remeaverat, perfidiae locum quaesisse credebatur. Nam Flavianum, omissa Pannonia, ingressum Italiam, et discrimini exemptum, rerum novarum cupido Legati nomen resumere, et miscri civilibus armis, inpulerat: suadente Cornelio Fusco; non, quia industria Flaviani egebat, sed ut Consulare nomen surgentibus cum maxime partibus honesta specie praetenderetur. Ceterum, ut transmittere A. V. 823. A. C. 70. 4 5

tum esset *auctor* (ut c. 43.) probarem. Simpliciter *graviorem alicui* dici, intellecto *auctoris* verbo, non credo; sed *gratior* verum puto, quod et alibi in tali contextu scriptores de Ducibus dicunt. *Gravior* scripsit, qui id melius sequentibus, *proxima Corn. Fusci auctoritas*, convenire putabat, quasi non et grati gratiosique valeant. *Gratior et gravior* in libris scriptis confundi, notius est, quam ut aliis exemplis docere attineat. ERN. *Gravior* probat Gruterus. Bip. reponunt *auctorque gravior*, quia sequitur *proxima C. F. auctoritas*, putantque, finem vocis *videbatur* supprimendae vocis *auctor* occasionem dedisse. Equidem in vulgata acquiesco.

T Ampius Flavianus] Verum hoc nomen erui e libris, qui aut *Tam pius* aut *Tum pius* praeferunt, cohaesu scilicet notae. Ampia gens inter Romanos nota. Vulgo *Appium* hic legas, falso: quia non uni duplex praenomen esse potuit. LIPS. Sic et Flor. non modo hic, sed et libro superiori c. 86. MS. Ar. *cunctatior*. V. Burm. Suet. Caes. 60. ERN.

Idemque quod] MS. Flor. (Bud.) ed. pr *idque quod*. Defendit I. Gron. Mihi non persuaderur, *rem* dici posse *perfidiae locum quaesisse*. Hominum hoc est, non rerum. Mox pro *resumere*, Guelf. *reassumere*, quod librarius e sui seculi more scripsit. ERN. Rhen. cum Put. Alc. *idemque*.

Surgentibus cum maxime] Sic MSS. Flor. Agr. (Reg. Lall.) edd. pr. Ryck. I. Gron. Ceteri scr. (etiam Bud.) et edd. *tum maxime*, ut saepe alibi in nostro. (Cf. 4, 27.) Mox *honesta specie* sane redundant, et salvo sensu abesse possent; neque tamen a Tacito esse negem. ERN.

Vt transmitteret] Clausula corrupta, manca, nec scio, an loco posita. Farnesianus: *ut transmitteretur in Italiam impunem eo visui foret scriptum Aponio, Satium revivescere crederetur*. Nec aliter Vatic. nisi quod, *usui*: et supra *Satium* adnotat *Sotium*. Fisulanum auxilium: certe mihi, qui

A. V. 823. A. C. 70. mittere in Italiam inpune et usui foret, scriptum Aponio Saturnino, *cum exercitu Moesico celeraret.* Ac, ne inermes provinciae barbaris nationibus exponerentur, Principes Sarmatarum Izygum, penes quos civitatis regimen, in commilitium adsciti. *plebem* quoque, *et vim equitum*, qua sola valent, offerebant: remissum id munus, ne inter discordias externa molirentur, aut, maiore ex diverso mercede,

qui sine libris non enato ex hac lacuna. LIPS. Vere Lipsius coniecit, transpositionem factam, eaque fuit, ut alii, Pichena in primis, observavere, integrae paginae. Pagina definebat in *Satur-* proxima incipiebat a *nimo cum*, unde factum *innocuum* in quibusdam libris. Sed interposita et prior descripta est altera, quae incipiebat *revirescere* c. 7. definebat in *ut inimici*, c. 9. Verum ordinem restituit Pichena. Ceterum, quia ea transpositio est in omnibus MSS. patet, eos omnes ex uno libro fluxisse, quod etiam coniiciebat I. Fr. Gronovius Obs. 4, 2. p. 30. ERN. Pichenae in loco restituendo facem praetulere Savilius et Mercerus.

Et usui foret] Sic bene Pichena. Vulgo *et eo usui foret.*

Celeraret] Bud. *celebraret.* Vulgo *celebrare.* Agr. *celerare.* Pichena recte *celeravet.*

Ac ne] Sic Pich. e Flor. Sic et Bud. Vulgo *at ne.*

Inermes provinciae] Deductis sc. legionibus versus Italiam: unde periculum, ne barbari eam occasionem putarent infestandi provincias vicinas. ERN.

Penes quos civitatis regimen] Haec verba insititia suspicatur Gruterus. saltem commode abesse poterant, redolentque glossatorem. Mox bene a Pichena interpunctum post *asciti.* Sic iam ed. pr. ERN. Scil. Gruterus inusitatum nostro putabat, *civitatem* pro gente integra poni; sed sic etiam *civitates Galliarum* habet A 3, 40. 41.

Plebem quoque et vim equitum] Boxhornius *peditem quoque et vim equitum.* Hist. 1, 79. *Namque mirum dictu, ut sit omnis Sarmatarum vis velut extra ipsos. nihil ad pedestrem pugnam tam ignavum; ubi per turmas advenere, vix ulla acies obstiterit.* Sed *plebem* ferri potest, quia opponitur *Principibus.* Pedites sumebantur e plebe: nobiles equis merebant: unde *pedites* pro plebe ap. Horat. A. P. 113. ERN.

Remissum id munus etc.] *Remissum* bene Rhenanus (e Bud.) dedit, ut est iam in ed. pr. Reliquae ante Rhen. MS. Guelf. Reg. *omissum.* ERN.

Ne inter discordias externa molirentur] Sensus: ne adsuefierent, rerum externarum curam agere, πολυπραγμονεῖν in rebus ad suam civitatem nil pertinentibus, seque immiscere rebus Romanis, et partibus alterutris accedere, ubi discordiae et bella civilia nascerentur. Haec ratio ad universam rem pertinet, oppido prudens illa, et magna cum Imperii Rom calamitate posteris temporibus aut non intellecta, aut neglecta. Sequitur alia, ad causam praesentem proprie pertinens: *ne, maiore ex diversa mercede, ius fasque exterent.* h. e. si vel maxime

Digitized by Google

cede, ius fasque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, Reges Suevorum, quis vetus obsequium erga Romanos; et gens fidei commissae patientior. posita in latus auxilia, infesta Raetia, cui Portius Septiminus Procurator erat, incorruptae erga Vitellium fidei. Igitur Sextilius Felix, cum ala Auriana et VIII. cohortibus ac Noricorum iu- A. V. 823. A. C. 70.

xime utile videri possit, Sarmatas in partes vocari, tamen eam rem periculosam esse. Nam verendum, ne barbari deserent se, fide fracta, si a contraria, i. e. Vitelliana parte, maior praemii spes ostenderetur. Solere enim barbaros venalem fidem habere, ut experientia posteri temporis docuit. *Aut*, quod Pichena (e Flor.) edidit, est et in (Bud. et) ed. pr. quae et habet *everterent*, pro *exuerent*. ERN. Pro *aut* vulgo legitur *ac*. Bud. habet *exuerent*, sic Put Alc. Rhen.

Quis] Flor. et Agr. sic; Bud. et vulg. *quibus*.

Et gens fidei commissae] Mei codices *commissior*, *patientior*. An *fide cognitior?* an impar medicina nostra huic vulneri? Palmerius legit: *fidei commissior: patenti ora*, *oppositа in latus auxilia*. nescio, an favente Aesculapio LIPS. *Commissior patientior posita* etiam Flor. ed. pr. Vnde Pichena coniiciebat *f. commissae patiens. oppositа*, ut terminatio *or* nata sit ex *op? Commissior* autem I. Gronovius non male putat factum e *commissique*. Nam, *fidem commissam* latine dici posse, vix credo. Ceterum vulgatum est etiam in Guelf. ERN. Bud. vulgatum tenet. Boxhornius delebat *commissae*, factum, ut putabat, ex superscripto *vel patientior quam ista* scil. Sarmatarum. Scheffer in Misc Obs. vol. 2. p. 293 legi vult *quam illorum patientior*. Bip. dant *fidei commixtione* i. e. ob fidem socialem *patientior*. Eodem sensu Salinerius *commissae* exponit per iunctae.

Infesta Rhaetia] Videtur scribendum: *oppositа in latus auxilia infestae Rhaetiae*. Vt infra: *L. Vitellium fratrem cum sex cohortibus et quingentis equitibus ingruenti per Campaniam bello oppositum*. GRON. Haec bene dicerentur, si modo *τὸ oppositа* certum esset. Nunc MSS Flor. Guelf. edd. omnes ante Rhenanum *posita*, qui utrum e codice, an ex ingenio, dederit *oppositа*, nescio. Silentium eius facit, ut suspicer, esse ab operis, cum ne copulas quidem *ac*, *et*, *atque*, tacitus permuret. Atque hinc in omnes post editos venit. Itaque melius duxi *posita* restituere (quod et Bud. habet). Sensus est. In latere collocata sunt auxilia, quod infesta erat Rhaetia, propter Procuratorem Vitellianum. quamquam etiam non absurda interpunctio Guelf. Puteol. Beroaldi *auxilia. Infesta Rhaetia*. sed illa (et Rhen.) melior. Mox cum Ryckio (e Flor.) et I. Gronovio edidi *Septiminus*, quod et Guelf. et ed. pr. habent. Rhenanus induxit *Septimius* (e Bud. *Septumius*). *Septimini* in inscriptionibus occurrunt. ERN. Pro *posita* Bip. recepere *impositа*.

Cum ala Tauriana] Itane? atqui ala Tauriana, sive Taurina, adiuncta legioni Italicae in Vitellii partibus erat. nec de transfugio

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. ventute, ad occupandam ripam Aeni fluminis, quod Rhaetos Noricosque interfluit, missus. nec, his aut illis proelium tentantibus, fortuna partium alibi 6 transacta. Antonio, vexillarios e cohortibus et partem equitum ad invadendam Italiam rapienti, comes fuit Arrius Varus, strenuus bello: quam gloriam et Dux Corbulo et prosperae in Armenia res addi-

fugio aut discessu eius usquam didicimus. Vt iusta caussa sit, cur Vaticanam et Flor. lectionem recipiam, *ala Auriana*. Nomina enim fere equitum alis a Praefectis: Taurianae, Frontonianae, Valeriae, Silanae, Aurianae. et haec ipsa Auriana perseveravit ad labens Imperium, legasque in Notitia Imperii sub dispositione Ducis Armeniae: *Ala Auriana*, *Dascusae*. LIPS. Consentit Guelf. (Bud.) Agr. ed. pr. Put. Ber. Alc. *Tauriana* primus (ex ing.) edidit Rhenanus, sive potius Frobenius et eius operae. At contra bene mox Rhenanus (ex ing.) edidit *Aeni* pro *Rheni*, quod est in omnibus MSS. (et Bud.) et edd. ante Rhen. Male *nunc illis aut his*. ERN. Emendavit Pichena e Flor. Alterum habet Bud. *Strenuus bello, quam gloriam*] Locus, quem foedatum arbitror non vane. Nam scripti mei *strenuus bello magis quam gloria. et Dux Corbulo*. Divinabam olim, *strenuus bello, quam gloria: ei Dux Corbulo et prosperae in Armenia res*. omissa voce, *addiderant*, quam additam censebam a glossographo sententiae fulciendae. Genus quidem hoc loquendi per Tacito crebrum. A. 4, 61. *Agrippa claris maioribus, quam vetustis*. A. 1, 58. *Pacem quam bellum probabam*: et saepius. Plautus ipse non refugit, Rudente 4, 4, 70. *Eo tacent, quia tacita bona est mulier semper, quam loquens*. Iterum Menaechmis 5, 1, 26. *Quin vidua vivam, quam tuos mores perferam*. Nec quidquam in his mutandum. intelligitur enim magis, potius: uti Graecis crebro τὸ μᾶλλον. Iterum Plautus Rud. 3, 3, 22. *Certum est moriri, quam hunc pati lenonem in me grassari*. Livius 7, 8. *Multiplex, quam pro numero, damnum est*. Laberius: *Confistes aegre, et, quam descendas, decides*. Curtius 7, 7. *Nec me aut mea, quam benivolentia perturbat*. Noto pluribus, ut illustrem genus dicendi, quod obscurum visum multis et in Tacito durum. (Cf. Perizon. ad Sanctii Min. 4, 7, 4.). At de loco hoc ipso nunc quidem haereo. Parum aptae sententiae videtur, *strenuus gloria*; nec antithesis clara. Rodolphus adnotarat in suo codice, *strenuus bello magis quam bonus*. (Ryckius potius ibi esse ait: *str. b. m. q. honestus*.) Certe valde mihi placeat legi, *strenuus bello, quam bonus, gloriam ei Dux Corbulo, etc*. Et vereor, uti Rodolphus in libro aliquo reppererit, non ausus sequi. LIPS. Edidi et *Dux* e Flor. Guelf. edd. vett. omnibus, cui et Lipsiani MSS. (et Bud.) consentiunt. Ed. pr. consentit in h. l. MSS. Lipsii. ERN. Lipsius, Pichena, alii *et* mutavere in *ei*. Bip. *quam* in *cui*, prò quo olim scriptum *quol*. Mihi vulgatum, subaudito *ei*, maiorem vim habere videtur.

Rumo-

Digitized by Google

addiderant. Idem, *secretis apud Neronem rumoribus*, ferebatur, *Corbulonis virtutes criminatus*. unde, infami gratia primum pilum adepto, laeta ad praesens male parta, mox in perniciem vertere. Sed Primus ac Varus, occupantes Aquileiae proxima quaeque, et Opitergii et Altini laetis animis accipiuntur. relictum Altini praesidium adversus classem Ravennatem, nondum defectione eius audita. inde Patavium et Ateste partibus adiunxere. illic cognitum, *tris Vitellianas cohortes et alam, cui Sebonianae nomen, ad Forum Allieni, ponte iuncto, consedisse*. placuit occasio invadendi incuriosos: nam id quoque nuntiabatur. luce prima inermos plerosque oppressere. Praedictum, *ut, paucis interfectis, ceteros pavore ad mutandam fidem cogerent*. et fue-

A. V. 823. A. C. 70.

Rumoribus] Sic Bud. ut 15, 46. Vulgo *sermonibus*, glossema. *Secreto rumori* noster opponit *clarum* 15, 48. Est et A. 2, 55. *occultus rumor*.

Varus] Bud. *Varius*, paullo ante *Varrus*. Sic et alii codices variant.

Occupantes Aquileiae proxima quaeque] Budensis codex et Romana ed. *occupata Aquileia, in proxima quaeque*. Haud displicet, possit et legi, *in proxima quoque*. LIPS. Verum omnino, *occupata Aquileia, in proxima*. Ea urbe in potestatem redacta, vicini portas eis aperuere. Hoc est: *accipiuntur in proxima*. Sic Virgilius Aen. 4, 214. *et dominum Aeneam in Regna recepit*. GRON. Recepit Ryckius, quem cum I. Gronovio imitati sumus. Quod Lipsius et Ryckius dicunt in MS. Bud et ed. Rom. (ita primam vocat) esse *in proxima*: falsum est. *In* ab utroque abest, ut a Flor. id absorpsit terminatio praecedentis verbi. Guelf. vulgatum habet. ERN. Vnde Ern. norit, in Bud. sic esse, non video. Rhenanus tacet. Bud. sic: *occ. Aq. proxima quoque*. Priscam lectionem cum Bip. restituendam censeo.

Defectione] Cf. H 2, 100. 101.

Scribonianae nomen] Aliquot libri (in his Bud. Agr.) *Sebonianae*. LIPS. Sic et Flor. et primis syllabis ed. pr. In MS. Guelf. *cri* est a sec. manu. quid ante fuerit, assequi oculis non licuit. Sed spatium inter *s* et *b*. maius est, quam ut una tantum litera ibi fuerit. I. Gronovius coniiciebat *Senonianae* i. e. e Senonibus lectae. Post *Allieni* edidit Ryckius e MS. Agr. quae scriptura et in antiquis monimentis occurrit. Coniiciunt esse *Ferrariam*. ERN. Bud. et vulg. *Alieni*. rectius *Allieni Scribonianae* primus Puteolanus dedit. Praestat in re dubia codices sequi. Vide et Bip.

Inermos plerosque oppressere] Sic Pichena ex Flor. vulgo *inermes*. Ea forma et alibi apud nostrum. ERN. Cf. A. 1, 6.

Post

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. re, qui se statim dederent. plures, abrupto ponte, instanti hosti viam abstulerunt. Vulgata victoria, post principia belli secundum Flavianos, duae legiones, septima Galbiana, tertiadecima Gemina, cum Vedio Aquila, Legato, Patavium alacres veniunt. ibi pauci dies ad requiem sumpti: et Minucius Iustus, Praefectus castrorum legionis septimae, quia adductius, quam civili bello, imperitabat, subtractus militum irae, ad Vespasianum missus

Post principia belli] Abest particula *post* a Budensi: eoque Rhenanus *principio belli* rescribit, me favente. LIPS. *Post* abest etiam a Flor. (sed ut vestigia illius in scriptura verbi *principia* appareant) Guelf. in quo tamen adscripsit man. sec. At est in cod. Agr. ed. pr. sqq. Sed I. Gronovius e cod. Flor. eruit *per principia*. Id sane valde arridet et intelligi potest. Vulgatum sensum commodum non habet: nec ullo modo incorruptum credere possum. Credo, in margine notatum fuisse: *Principia belli secundum Flavianos.*, aut saltem *principia belli*. qualia multa esse solent in MSS. Vid. ad A. 16, 2. et mox c. 8. extr. c. 20. med. Nam illa verba *post pr. b. f. F.* commode abesse posse, immo supervacua esse, nemo negaverit. Et forte, qui adscripsit, in animo habuit locum Livii 21, 29. ubi, post primam pugnam equestrem inter Poenos et Romanos, Livius subiicit: *Hoc principium simulque omen belli etc* Ibidemque c. 9. in principio orationis Hannonis, in MS. Voss. in textum venere verba: *Oratio Hannonis.* ubi v. I. F. Gron. Apud Cic. pro Rosc A. c. 11. in margine fuit: *supplicium parricidarum.* Id in textum venit. ERN. Bip. verba interpolationis suspecta non male sic exponunt: cum belli haec initia Flavianis secunda in famam victoriae auctiorem vulgata essent. Et ita iam interpretes alii.

Duae legiones] Bud. male *date*. quod Rhenani ingenium frustra exercuit.

Quia audacius quam] Sperno illud *audacius*: nec protervo militi unquam ea in Duce displicuerit, sed rigor potius et severitas. Itaque bene Vaticanus *adductius*: cui verbo ea vis. Tacitus A. 14, 4. *Pluribus sermonibus, modo familiaritate invenili Nero, et rursus adductius, quasi seria consociaret.* Idem 12, 7. *Adductum quasi et virile servitium.* ita enim ibi malo cum codice Budensi, quam *addictum*. Suetonius c. 68. sensu simili Tiberium incessisse scripsit, *vultu adducto, plerumque tacitum*: id est, gravi, serio et severo. Ita Seneca de Benef. 1, 1. *frontem adducere in tristitia* usurpat: et Capitolinus de Aelio Vero c. 10. scribit, *fuisse fronte in supercilia adducta venerabilem.* Caussa aperta huic significationi, a gestu. Qui enim alacres, comes, fronte etiam fere sunt exporrecta, et diffusa; qui tristes, severi, eadem contracta et adducta. Non alia mente Propertius subductum vultum pro gravi dixit 2, 8, 13. *Nunc volo subducto gravior procedere vultu.* LIPS. Consentit Flor. unde recepit Pichena.

Digitized by Google

sus est. Desiderata diu res, interpretatione glo- A. V. 823. A. C. 70.
riae, in maius accipitur, postquam *Galbae imagines, discordia temporum subversas, in omnibus municipiis recoli* iussit Antonius: decorum pro caussa ratus, si placere Galbae Principatus et partes revirescere crederentur. Quaesitum inde, *quae sedes bello legeretur? Verona potior* visa, *patentibus circum campis ad pugnam equestrem*, qua praevalebant: simul, *coloniam copiis validam auferre Vitellio, in rem famamque* videbatur. Possessa ipso transitu Vicetia: quod per se parum (etenim modicae municipio vires) magni momenti locum obtinuit, repu- 8

Q 5 tan-

na. Ceteri scr. (etiam Bud.) et edd. *audacius*. Dein *quam civili bello*, pro quam pro civili bello aut quam in civili bello solet. ERN. *Vultui adducto* opponitur *diffusus*. V. Ovid. Met. 14, 272. Ex Ponto 4, 4, 9. Seneca ep. 106. Cf. Trilleri Obs. crit. 3, 12.

Subtractus m. irae etc.] Hic si nihil aliud vitii est, certe copula *et* post *irae* excidit. ERN. Mihi bene abesse videtur.

Interp. gloriae in m.] Bud. *int. glorioque m.* Gron. forsan legendum putat *int. gloriaque in m.* ut *invidia et aemulatione* pro *invidia aemulationis*.

Si placeret Galbae principatus] Male deducta sententia et scripta. Puto: *si, placere Galbae Principatum et partes, praesumpsissent*. Putavit, inquit, Antonius e re futurum, si homines animo praesumerent, Galbae Principatum et optimatum partes Vespasiano placere. LIPS. *Placere G. principatus - crederentur* Flor. Recte *Placere* et *principatus* etiam Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. ceterum *placeret* usque ad Pichenam. *Crederet* omnes. Mox *revivisceret* Guelf. quod etiam An. 4, 12. pro *revirescere* irrepserat in edd. ERN. Bud. *si, placeret G. Pr. et p. revirescere credebatur*. sed postrema duo verba loco alieno, de quo ad c. 5.

Quaesitum inde quae] Varie olim peccatum in libris: saepe etiam in transpositu foliorum aut traiectu. Quod hic factum mihi liquet. Quomodo autem id alii critici non advertere ante me? mirum. Nam historiam saltem lege non ignave: videbis, imo ranges. En, hic deliberatur de sede belli in Italia, et Verona eligitur. Atqui nondum in Italiam copiae ullae transmissae. Pagina demum sequenti narratur, *Antonio rapienti partem equitum ad invadendam Italiam Arrius Varus comes fuisse, et Aquileiam et proxima quaeque occupasse*. Veronamne igitur venire potuerunt, a tergo his relictis? Sed et tota narratio incomposita, dissona. cui verum veteremque ordinem dare, haud nostrum: in meliorem tamen paullo aptioremque sic redigi censeam, ut dedi in Excursu A. LIPS. Omnia nunc in ordinem per Pichenam redacta. ERN.

Vicentia] Vicetiam appellant Plinii meliores libri 3, 19 (23.) et Strabo l. 5. p. 214. Οὐικέντιον. Etiam

Digitized by Google

A. V. 823 A. C. 70. tantibus, *illic Caecinam genitum, et patriam hostium Duci ereptam.* In Veronensibus pretium fuit: exemplo opibusque partes iuvere. Et interiectus exercitus per Raetiam Iuliasque Alpes; ac, ne pervium illa Germanicis exercitibus foret, obsepserat. quae ignara Vespasiano, aut vetita: quippe *Aquileiae fisti bellum exspectarique Mucianum* iubebat, adiiciebatque imperio consilium, *quando Aegyptus, claustra annonae, vectigalia opulentissimarum provinciarum obtinerentur, posse Vitellii exercitum egestate stipendii frumentique ad deditionem subigi.* Eadem Mucianus crebris epistolis monebat, *incruentam et sine luctu victoriam*, et alia huiuscemodi praetexendo; sed gloriae avidus atque omne belli decus sibi retinens. Ceterum ex distantibus terrarum spatiis,
9 consilia post res adferebantur. Igitur repentino incursu Antonius stationes hostium inrumpit, tentatisque levi proelio animis, ex aequo discessum. Mox Caecina inter Hostiliam, vicum Veronensium et paludes Tartari fluminis, castra permuniit; tutus loco,

Etiam lapis (apud Grut. p. 198.) INTER ATESTINOS ET VEICETINOS FINES. TERMINOSQ. POSVIT. LIPS. Bene. Sic Flor. unde edidit Pich. Edd. ante Rhen. *Vincentia.* ERN. Bud. *Vicentia.* Ptol. Οὐικεντία. Strabo l. c Οὐικέτια, unde Casaubonus Οὐικέτια. Cf. et Grut. p. 326, 8. 1093, 8.

Et interceptus] Vatic. et Farnes. *interiectus exercitus Retiam Iuliasque.* Ego ne haec quidem integra puto aut satis composita. Legam tamen: *interiectus exercitus Raeticas Iuliasque Alpes, ne pervium illa Germanicis exercitibus foret, obsepserat.* LIPS. *Intertectus* etiam Flor. ed. pr. Ceteri (et Bud.) *interceptus:* item *per Rhaetiam.* at Flor. ed. pr. *p̄retiam:* in quo clarum est latere *per Rhaetiam*, quod bene restituit Iac. Gronovius, cum Pichena *per* deleviset, referens ad *obsepserat.* Idem contra libros *ac* delevit. ERN. Agr. *interiectus - - obsederat.* Bip. Pichenam sequuntur, et audacter coniecturam proponunt, quae mihi minus adridet. *Illa* est pro *illac* ut A. 2, 17.

Consilia post res afferebantur] In MS. Budensi erat *post tres insenses.* quod, clarum rursus est, e margine venisse in textum, in quo aliquis scripserat tempus, post quod nunciі fere ex oriente in illas regiones venire possent. V. ad A. 16, 2. et supra c. 7. ERN.

Castra permuniit] In MS. Oxon. excidit *castra.* ERN.

Pri-

Digitized by Google

co, cum terga flumine, latera obiectu paludis te- A. V. 823.
gerentur. quod si adfuisset fides, aut opprimi uni- A. C. 70.
versis Vitellianorum viribus duae legiones, nondum coniuncto Moesico exercitu, potuere, aut retro actae, deserta Italia, turpem fugam conscivissent. Sed Caecina, per varias moras, prima hostibus prodidit tempora belli, dum, quos armis pellere promptum erat, epistolis increpat, donec per nuntios pacta perfidiae firmaret. Interim Aponius Saturninus cum legione septima Claudiana advenit. legioni Tribunus Vipstanus Messalla praeerat, claris maioribus, egregius ipse, et qui solus ad id belum artes bonas adtulisset. Has ad copias, nequaquam Vitellianis pares (quippe tres adhuc legiones erant) misit epistolas Caecina, *temeritatem victa arma tractantium* incusans. simul *virtus Germanici exercitus* laudibus adtollebatur; Vitellii modica et vulgari mentione, nulla in Vespasianum contumelia. nihil prorsus, quod aut conrumperet hostem, aut terreret. Flavianarum partium Duces, omissa prioris fortunae defensione, pro Vespasiano magnifice, pro caussa fidenter, de exercitu securi, in Vitel-

Prima hostibus prodidit] Lipsius *vendidit* malebat. Vulgatum verum. Commisit Caecina, ut prima tempora belli praeterirent, nulla re tentata, quod hostibus utile fuit. ERN.

Vipsanius Messala] Est iste ipse, cui partes sermonis praecipuae tribuuntur in libello De caussis corruptae eloquentiae. Amicum Tacito fuisse, ex elogiis his satis constat. LIPS. Immo *Vipstanus* legendum, ut voluit Rupertus (ep. 48.) et iam edidere hic, ut alibi, Ryckius, I. Gron. et sic fuit in Guelf. a prima manu: sec. fecit *Vipsanus*, ut (Bud. et) vett. edd. habent, praeter primam, in qua est *Vipsanius*, ut in edd. Lipsii sqq. ERN. Vide dicta ad A. 14, 1.

Tractantium] Acid. volebat *retractantium*

De exitu securi] Manuscripti *de exercitu*. Quod edidi, magis placet. LIPS. Etiam Flor. (Bud.) Agr. Guelf et edd. vett. usque ad Lipsium. Vnde defendit Ryckius, putatque respici ad *victa arma*. Mihi *exitu* verum videtur. *Exercitu* quomodo ortum sit, videtur ed. pr. indicare, in qua omissa verba *securi in V. ut inimici*, sequiturque *Moesico celebrare*; ut verbum hoc confusioni deberi videatur, quae hic omnes libros invasit, ut vidimus. ERN. Restituo cum Bip.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. Vitellium ut inimici, praesumpsere: facta Tribunis Centurionibusque *retinendi*, *quae Vitellius indulsisset*, spe. atque ipsum Caecinam non obscure ad transitionem hortabantur. Recitatae pro concione epistolae addidere fiduciam, quod submisse Caecina, velut offendere Vespasianum timens, ipsorum Duces contemptim, tamquam insultantes Vitellio, scripsissent. Adventu deinde duarum legionum, e quibus tertiam Dillius Aponianus, octavam Numisius Lupus ducebant, ostentare vires, et militari vallo Veronam circumdare placuit. Forte Galbianae legioni in adversa fronte valli opus cesserat, et visi procul sociorum equites, vanam formidinem, ut hostes, fecere. Rapiuntur arma et ut proditionis ira militum in T. Ampium Flavianum incubuit, nullo criminis argumento, sed iam pridem invisus, turbine quodam ad exitium poscebatur: *propinquum Vitellii*, *proditorem Othonis*, *interceptorem donativi* cla-

Bip. lectionem codicum. Quamvis nuper victi, iam erant securi.

Praesumpsere] i. e. ausi sunt opinari; scribere de Vitellio contumeliose ante victoriam, antequam de exitu belli constaret, cuius scilicet erant securi. Non enim *praesumere* est simpliciter opinari, ut putat Ryckius, sed habet significationem fiduciae, arrogantiae alieno tempore, sive ante tempus. Sic ap. Quintil. II, 1, 27. *praesumere partes iudicis* est, arrogare tibi hoc, ut iudices de causa ante, quam iudices sententiam dixerint: item in aliis locis. Frustra Freinsh. tentat *rescripsere*. Mox *Centurionibusque* etiam Guelf ed. pr. ut Flor. (Agr.). ERN. Bud. ed. Put Alc. *facta a Tib.* Illud o bene sustulit Rhen. Paullo ante *in Vitellium* Pich. e Flor. Vulgo praepositio deest. Bud. *ut Vit.* male.

Aponianus] Sic Rhen. Aft codd. Flor. Bud. Agr. et edd. vett. *Apontanus*.

Et ut proditionis ira] Videtur vox abesse legendumque: *proditionis auctorem*, vel, *compertum*: nisi tamen compendio fuit, *et ut proditione, ira militum*: id est, ut in proditione, quasi ea esset. LIPS. *Ira ut proditionis* est ira, quasi ob proditionem: ut Livio 4, 50. 5, 33. *ira quaestionis*, *ira corruptae uxoris*, et similia. *Ira militum*, ut *ira Deum*. Iam *militum ira proditionis* dictum, ut Ciceroni de N. D. 2, 63. *Canum adulatio dominorum*. Ita videtur satis excusari omnium librorum scriptura. GRON. Recte. Faernus, Freinsh. Acid. malebant. *metu proditionis*. ERN. Bip. *proditionis* scil. nomine.

Apo-

Digitized by Google

clamitabant. Nec defensioni locus, quamquam supplices manus tenderet, humi plerumque stratus, lacera veste, pectus atque ora singultu quatiens. id ipsum apud infensos incitamentum erat, tamquam nimius pavor conscientiam argueret. Obturbabatur militum vocibus Aponius, cum loqui coeptaret: fremitu et clamore ceteros adspernantur: uni Antonio apertae militum aures. namque et facundia aderat, mulcendique vulgum artes et auctoritas. Vbi crudescere seditio, et a conviciis et probris ad tela et manus transibant, *iniici catenas* Flaviano iubet. Sensit ludibrium miles, disiectisque, qui tribunal tuebantur, extrema vis parabatur. Oppositus sinum Antonius, stricto ferro, *aut militum se manibus, aut suis, moriturum* obtestans: ut quemque notum et aliquo militari decore insignem adspexerat, ad ferendam opem nomine ciens. mox conversus ad signa, et bellorum Deos, *hostium potius exercitibus illum furorem, illam discordiam iniicerent*, orabat: donec fatisceret seditio, et, extremo iam die, sua quisque in tentoria dilaberentur. Profectus A. V. 823. A. C. 70.

Aponius] Sic MSS. et edd. vett. ante Rhen. omnes. estque *Aponius Saturninus*, de quo c. 9. Male delevit Rhenanus (duce Bud.): male *Aponianus* edidit Pichena, de Dillio intelligens. Bene restituit Ryckius. Mox *namque* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. pr. Put. Ber. Alc. Rhen. pr. etc. restituit I. Gronov. ERN.

Aspernantur] Scribendum videtur *aspernabantur*. Nam et praecedit hoc tempus et sequitur. ERN.

Vbi crudescere] Sic scr. et edd. omnes praeter I. Fr. Gronovii, in qua *candescere*, vitio operarum. mox *ac probris* MS. Guelf. edd. ante Rhen. omnes. ERN. Rhen. e Bud. *et probris*.

Sensit] Bud. *Sentit*.

Aliquo militari decore insignem] Vox *decore* e Flor. edita per Pichenam pro *honore*. Consentit (Bud.) Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. Rhen. sqq *Honore* primum Spirensis, (sic et Agr.) post nescio quis iterum edidit, unde Lipsius sumsit. *Decus* intelligit facinus praeclarum et praemium ob facinus. ERN.

Et bellorum Deos] Mihi verbum *bellorum* suspectum est, et a glossa natum videtur. Satis est *Deos orabat*: non opus addere *bellorum*, nec sic Latini in tali re genus Deorum exprimunt: denique, si tamen id attributum necessarium foret, intelligeretur per se. ERN.

Sua quisque in tentoria dilaberentur] Sic e Flor. edidit Pichena,

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 11 ctus eadem nocte Flavianus, obviis Vespasiani litteris, discrimini exemptus est. Legiones, veluti tabe infectae, Aponium Saturninum, Moesici exercitus Legatum, eo atrocius adgrediuntur, quod non, ut prius, labore et opere fessae, sed medio die exarserant: vulgatis epistolis, quas Saturninus ad Vitellium scripsisse credebatur. Vt olim virtutis modestiaeque, tunc procacitatis et petulantiae, certamen erat, ne minus violenter Aponium, quam Flavianum, ad supplicium deposcerent. Quippe Moesicae legiones, *adiutam a se Pannonicorum ultionem*, referentes, et Pannonici, velut absolverentur aliorum seditione, iterare culpam gaudebant. In hortos, in quibus devertebatur Saturninus, perguntnec tam Primus et Aponianus et Messalla, quamquam omni modo nisi, eripuere Saturninum, quam obscuritas latebrarum, quibus occulebatur, vacantium forte balnearum fornacibus abditus. mox, omissis li-

chena, pro *dilaberetur*. Consentit ed. pr. ERN. Bud. ut vulgo *dilaberetur*.

Profectus eadem nocte Flavianus] Frustra Tacitum hic stolidum fingit ὁ ἐπιτιμητὴς Savilius (velut literae ex machina, re nondum ad Vespasianum delata, venissent.) Non poterat deterreri miles, quin Flavianum proditorem crederet: nec quidquam verisimilius, quam fuisse, qui hoc nomine illum ad comitatum deferrent. Antonius Primus insontem esse non dubitabat. Ab hoc igitur furentibus ereptus dimissusque, vel eodem auctore, vel ultro. suscepit iter ad Principem. ut ei se coram purgaret. Sed homo *natura ac senecta contator*, ut describitur c. 4. non rapientibus veredis, sed per commodum suum in viam se dedit. Citius igitur literae, tum quibus accusabatur, tum quibus excusabatur, ad Vespasianum pervenerunt. Et, utrisque perpensis, Princeps eum statim absolvit periculoque exemit, scriptis et ipse literis, quae Flaviano adhuc profectionem continuante in via occurrerunt. GRON.

Eo ferocius adgred.] Acid. *adgred. eo fer.* et sic Bud.

Quippe Moesicae legiones] Sic e Flor. edidit Pichena. Consentit Guelf. ed. pr. ceteraeque ante Rhen. qui edidit *Moesici*. In ed. pr. est *ad vitam* pro *adiutam* solenni huius libri aberratione in ea syllaba. ERN. Rhen. dedit *Moesici*, quia in Bud. *Moesice* omisso *legiones*, et mox sequitur *Pannonici*.

Primus et Apon.] Sic Pich. e Flor. In Bud. et edd. quibusdam coniunctio deficit; Puteol. habet.

Balnearum fornacibus] MS. Reg. Ed. pr. *balneorum*. MS. Harl. Bodl. etc. Puteol. Bet. Ald. *fornicibus*, ut

Digitized by Google

lictoribus, Patavium conceſſit. Digreſſu Conſula- A. V. 823.
rium uni Antonio vis ac poteſtas in utrumque exer- A. C. 70.
citum fuit, cedentibus conlegis, et obverſis mili-
tum ſtudiis. nec deerant, qui crederent, utramque
ſeditionem fraude Antonii coeptam, ut ſolus bello
frueretur. Ne in Vitellii quidem partibus quietae 12
mentes, exitioſiore discordia, non ſuſpicionibus
vulgi, ſed perfidia Ducum, turbabantur. Lucilius
Baſſus, claſſis Ravennatis Praefectus, ambiguos mi-
litum animos, quod magna pars Dalmatae Panno-
niique erant, quae provinciae Veſpaſiano tenebantur, partibus eius adgregaverat. Nox proditioni electa, ut, ceteris ignaris, ſoli in principia defectores coirent. Baſſus pudore, ſeu metu, quisnam exitus foret, intra domum opperiebatur. Trierarchi

ut Muretus volebat. Mox *ius et poteſtas* eſt in MS. Harl. Bodl. Vulgatum melius videtur. ERN. Bud. *balnearum fornacibus*. Ryckius de hypocauſto capit, quod et fornax, unde *fornacator* et *fornacarius*. In Bud. *ius* an *uis*, dubium.

Obverſis militum ſtudiis] Flor. *militibus*. forte *militaribus* Pichena: I. Gron. *militis*. ERN. *Obverſis* in Antonium ut c. 83. *Milite ad ſanguinem obverſo*.

Ne - - quidem] Bud. *Nec - - quidem*.

Baſſus Praefectus] Hic quoque moroſior, quam par eſt, Savilius, vir doctiſſimus. Non retinuit, quia raro hactenus proditoribus creditur, ut relinquatur eis facultas poenitentiae, et nocendi eisdem viribus, quibus profuere. Sed et ad ſecuritatem eius pertinuit discedere a claſſe, in qua eſſent, quibus inviris partes mutaverat. Ob quam cauſſam et praeſidium eſt additum abeunti: quod quorum hominum, quibus nominibus fuerit, quid intererat ſciri? Nam lectos fuiſſe e praeſentibus, quibus et ipſe et qui his eum commiſerant, fiderent, nemo ambigit. Hadriam vero, vel quia eum ipſe locum elegit, vel quia commodiſſimus erat e vicinis. Menius, niſi cum Veſpaſiano faceret, qui liberto eius Baſſum ſolvi iubenti paruit? Vinxit interim, quia ei diffidebat, aut diffidere ſe fingebat privato odio. Praeerat autem praeſidiariis illius oppidi, ut multi aliis aliorum; neque alia de cauſſa, quam ut illud ab hoſtium impetu tueretur: et tum utique; ne quaeras, quando? Mandaro cuius, niſi Ducum Flavianorum, qui praeſidium ibi collocandum iudicarunt? Quid actum poſtea de illo, tacuit, quia aut nihil in eo ſingularis exempli ſtatutum eſt, aut id Tacitus in alium locum reſervavit, ac tradere in parte hiſtoriarum amiſſa commodius potuit. Denique quis hanc ſcrutariam ab hiſtorico, et tam gravi, requirat? GRON.

Cer-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. erarchi magno tumultu Vitellii imagines invadunt, et, paucis resistentium obtruncatis, ceterum vulgus, rerum novarum studio, in Vespasianum inclinabat. Tum progressus Lucilius auctorem se palam praebet. classis Cornelium Fuscum Praefectum sibi destinat, qui propere adcucurrit. Bassus honorata custodia Liburnicis navibus Hadriam pervectus, a Praefecto alae Mennio Rufino, praesidium illic agitante, vincitur. Sed exsoluta statim vincula, interventu Hormi, Caesaris liberti. is quoque inter Duces habebatur. At Caecina, defectione classis vulgata, primores Centurionum et paucos militum, ceteris per militiae munera dispersis, secretiora castrorum adfectans, in principia vocat. Ibi *Vespasiani virtutem viresque par-*

13

Cornelium Tuscum] Lege *Fuscum*. Ille est, qui superiore libro c. 86. nominatur. *Sed Cornelius Fuscus Procurator* (Dalmatiae) *aderat vigens aetate, clavis natalibus*. Et hac in bello civili opera, nisi fallor, bene penitus in Vespasiani domum insinuavit, et a Domitiano Praefectus Praetorio factus. Periit in Dacis, infelici pugna. Suetonius Domit. c. 6. Dio 68, 9. Victor. Iuvenalis de eodem 4, 111 *Et qui vulturibus servabat viscera Dacis*. LIPS. *Fuscum* ed. pr. Mox *adcucurrit* Flor. edd. pr. Pichen. s. Ceteri scr. et edd. *accurrit*. ERN. Bud. *adcurrit*. Victor male citatur. Credo, Eutropium 7, 24. in animo habuisse Lipsium. Bud. *Tuscum*.

Propere] Sic Rhen. e Bud. vulgo *prope*.

Hadriam pervectus] MSS. Reg. et alius ap Broterium: item ed. pr. habent primo *Atviam* non *Hadriam*. Quod non est de nihilo. Nempe est haec urbs Tusciae cum portu, quae ap. Plinium 3, 16 (20). *Atria* scribitur. Itaque Broterius hanc scripturam recepit: quod non reprehendam. Sed, quia tamen est idem nomen, quod tantum emollitum est paullatim, atque etiam Strabo Adriam appellat, reliqui scripturam molliorem. Post *pervectus* e MS. Flor. edidit Pichena. Consentiunt Guelf. edd. Put. Ber. Alc. ceterae (Bud. Rhen.) *provectus*. Illud verum. de caussa totius rei vide Gronovii notam praecedentem. ERN. Bud. *Adriam*.

A Praef. alae Mennio R.] MSS. Flor. (Bud. a 1. m.) *niuennio*, unde I. Gronovius coniiciebat *M.* (i. e. *Manio,*) *Ennio R.* Vid. ad A. 1, 38. MSS. Vatic. Agr. ed. pr. *Iuveniorum*: quod nonnulli (in his Grut.) suspicantur alae nomen fuisse: nisi inverse scriptum pro *niv.* ut saepe in ed. pr. et aliis, atque hinc illud *inveniorum* natum. MSS. quidam habent *Memmio*. ERN.

Caesaris liberti] Vespasiani. Cf. H. 2, 80.

Secreta castrorum] Eo refero, quod dimisisset plerosque militum, paucis istis retentis. Itaque secretum et solitudo in castris.

Digitized by Google

partium extollit: *transfugisse classem: in arcto commeatum: adversus Gallias Hispaniasque: nihil in urbe fidum:* atque omnia de Vitellio in deterius. Mox incipientibus, qui conscii aderant, ceteros, re nova adtonitos, in verba Vespasiani adigit. simul Vitellii imagines dereptae, et missi, qui Antonio nuntiarent. Sed, ubi totis castris in fama proditio, A. V. 823. A. C. 70.

stris. Alioqui, si de principiis capias, obstat Romanus ritus, quia illa pars frequentissima, et ibi ambulare et obversari assidue soliti. Facit etiam, quod illos reliquos in principia vocavit: non loci igitur illius secretum affectans, sed castrorum. Flor. (et Bud.) etiam *secretorum* habet: ex quo bene *secretum*. LIPS. Sic Pichenae placet et e Bud. Rhenano: sic MS. Agr. unde recepit Ryckius. Vulgatum quoque rectum est: et potest *orum* natum esse, ut alibi, e terminatione vocis sequentis. ERN. Bene Pichena et Bip. *secretiora*, scil. consilia. Bahrdt recte reddit *Lagerheimlichkeiten*. Sic e praeced. *soli defectores in castra coiere.*

Arcem commeatuum] Bene emendavi iam olim in Antiquis 2, 16. Praeter exempla eius sermonis, quae tunc adduxi, velim addi novitium a Livio 3, 57. qui castellum etiam in hac metaphora ponit: *Respicerent tribunal homines, castellum omnium scelerum.* LIPS. Immo male. Nam classis illa Ravennas *arx commeatuum* dici non potest, ut bene monet I. Gron. ne Misenensis quidem. Tum MS. Flor. *in arce commeatum*, ut ed. pr. Guelf. autem, Harl. Oxon. edd. Puteol. Ber. Alc. *in arcto commeatum*. Itaque sic edidi et veterem lectionem restitui, Secutus est Broterius (et Lall.) Rhenanus (e Bud.) male edidit *inopia commeatuum* et seqq. usque ad Lips. ERN. Lipsii coniectura inde, quod Vat. et Farn. *marcem*. Sic et Agr. *in arcem*.

Imagines dereptae] Sic edidi, Latinitate postulante, pro *direptae*. Imagines detraxere de signis, quae mox repositae. Id autem est *deripere*, non *diripere*. Imitatus est Broterius. ERN.

In fama proditio] Alii libri *infamia prodita*. (sic Agr.) nec sperno. Ita narrat, ut statim moviisse miles se videatur. At Egesippus (quem suadeo in tota hac historia legas) 4, 30. noctem interponit: et mane demum *surgentes evaginatis gladiis insiluisse super Caecinam* facit. LIPS. Firmatur *in fama proditio* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. Puteol. Beroald. sqq. Estque hic modus loquendi Tacito usitatus (Cf. H. 2, 73. Agr. 46.) et contextui conveniens. Fama rei exciti milites integri in principia currunt. Ed. pr. *infamia prodidit* MS. Mirandulanus *rei fama didita*, quod elegans est, sed interpolatoris manum sapit. Ceterum non negem, aliquam corruptelae alicuius suspicionem esse ex eo, quod non satis cohaerent membra. Nam structura orationis desiderat, ut aut *et* sit ante *recurrens*, aut ablativi consequentiae ab initio. ERN. Grutero placebat *infamia prodita* vel *dicita*.

Digitized by Google

A. V. 823 A. C. 70. tio, recurrens in principia miles, praescriptum Vespasiani nomen, proiectas Vitellii effigies adspexit, vastum primo silentium, mox cuncta simul erumpunt: *Huc cecidisse Germanici exercitus gloriam, ut sine proelio, sine vulnere, victas manus et capta traderent arma? (Quas enim ex diverso legiones? nempe victas. et abesse unicum Othoniani exercitus robur, primanos quartadecimanosque: quos tamen, iisdem illis campis, fuderint straverintque) ut armatorum millia, velut grex venalium, exsuli Antonio donum*

Praescriptum Vesp. nomen] V. Lipsi. ad c 31. ERN.

Cuncta simul erumpunt] Acidalius eleganter coniicit *cuncti*. adde c. 14. init. Mox pro *cecidisse* Heinsius malebat *recidisse*, de quo vid. ad A. 3, 59. Sed illud quoque bonum puto, estque in libris omnibus. Mox pro *victas* ante Rhen. editi habent *iunctas*, inversis primis literis, ut saepe. ERN. *Cuncti* probat Broterius Bip. *cuncta* quarto casu positum putant, ut apud Cic. ad Att. 16, 3. *Ne in me stomachum erumpant*. et ap. Terent. Eun. 3, 5, 2. *Iamne erumpere hoc licet mihi gaudium?* Mox Brot. quoque mallet *recidisse*.

Germanici exercitus] Sic Rhen. e Bud. prius legebatur *Germani*.

Othoniani exercitus] MS. Bud. *Germanici*. Ed. pr. utramque lectionem miscet: *Othomanici*. V. ad 5, 23. Vulgatum verum est. Mox *tamen iisdem illis campis* MSS. et edd. ante Rhen. qui dedit (e Bud.) *tum iisdem campis illis*. Verus reddidit Ryckius. ERN. Rhen. restituit *Othoniani*. coniicit autem legendum *Britannici*.

Vt tot armatorum millia] Primum Acidalius punctum esse vult post *straverintque*. Frustra. Nam et alibi Tacitus hac brevitate utitur. Sensus est: quos tamen vicerint, at vicisse videri hanc tantum ob caussam, ut exsuli Antonio dono darentur. Porro *tot* abest a MSS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. unde delevere Ryckius et I. Gron. At habet MS. Guelf. edd. praeter primam omnes: et quia sensus videtur desiderare, servavi. *Armatorum millia* pro permultis dici posse credo Ryckio, ut *remediorum millia* ap. Plinium 28, 10 (42). et scio: sed hic sensus satis frigidus sit in oratione, quae augere rem invidiose conetur. Sic Propertius 1, 5, 10. *cutarum millia quanta*, pro *quot*. ERN. Adstipulor plane Bipontinis, qui *Quas — straverintque* uncis includunt, quo *ut armatorum m.* respondeat priori *ut*. Iam Puteol. post *straverintque* punctum habet positum; non ego Acidalius primus ita. Hic. deleto seq. *ut*, post *darentur* interrogandi signum locari iubebat. *Tot* primus intrusit Put. perperam. *Mille*, *millia* bene infinite ponitur.

Exsuli Antonio] Cur iste exsul, aut quando? Puto, sub Nerone lege Cornelia de Testamentis, falsi damnatum, cum tabulas subditicias, fraude et praemio inductus, obsignasset. Vide A. 14, 40. Actis a. 815. LIPS.

Etiam

Digitized by Google

donum darentur. Octo nimirum legiones unius classis accessionem fore. Id Basso, id Caecinae visum: postquam domos, hortos, opes, Principi abstulerint, etiam Principi auferri militem. integros incruentosque, Flavianis quoque partibus viles, militibus quid dicturos, reposcentibus aut prospera, aut adversa? Haec singuli, haec universi, ut quemque dolor inpulerat, vociferantes, initio a quinta legione orto, repositis Vitellii imaginibus, vincla Caecinae iniiciunt: Fabium Fabullum, quintae legionis Legatum, et Cassium Longum, Praefectum castrorum, Duces deligunt: forte oblatos trium Liburnicarum milites, ignaros et insontes, trucidant: relictis castris, abrupto ponte, Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt, ut legionibus, primae Italicae et A. V. 823. A. C. 70. 14

R 2 uniet-

Etiam militibus] Cum Ferretto omnino lego, *etiam militcs auferre.* LIPS. Et ego Ferretto subscribo, quicquid arguetur Salinerius. Sed superest in τῷ *licet* aliquid scabri, quod muto in *deditos*; ut sit: *etiam milites auferre, deditos, integros, incruentosque, Flavianis quoque partibus viles, quid dicturos* etc. qui dediti sint nullo discrimine facto, nullo sanguine aut sudore; et ob id etiam aspernabiles iis, quibus accesserint; nec habentes, quod respondeant interrogantibus, vel, ubi nunc ad Bedriacum victoria? vel, τί πάσχοντες, et quas ad incitas redacti ad tam deforme subsidium salutis descenderint. GRON. De priori idem Vertranio et Grotio visum. Aliter videtur I. Gronovio, qui ista ridenda iudicat, et murat *licet* in *fic et*. Videtur sane invertenda oratione acumen quaesisse Tacitus: opes Principi abstulere: iam Principem auferunt militibus. Broterius necessarium putat legere ex Agric. MS. *etiam militibus Principem auferre, Principi militem, integros* etc. eaque plane Corneliana putat. Pro *licet* Flor. (Bud.) ed. pr. *litem.* In *licet* vitium esse non dubito. ERN. *Militibus* omissum a librario e margine in alienum locum irrepsisse, et Flor. *litem* ex voce *militem* esse residuum, acute coniectant Bip. quorum emendatam lectionem meam facio. *Reposcentibus*, rationem reddere postulantibus aut prosperorum aut adversorum. Sic Liv. 39, 37. *rationem reposcere.*

Fabium Fabullum] Sic e MS. Flor. edidere Ryckius et I. Gronovius: alii omnes (etiam Bud.) *Fabulum.* Deinde *uni et vicesimae* Flor. Agr. Guelf. (nisi quod *unite vicef.* vitio scripturae) (Bud.) ed. pr. Rhen. sqq. Ceterae vett. *unaevic.* Bernecc. Gron. patris *unaetv.* vitiose. ERN. Catullus 13. *Coenabis bene, mi Fabulle, apud me.*

Relictis castris] Cf. c. 9.

Anteq.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. unietviceſimae Rapaci, iungerentur, quas Caecina, ad obtinendam Cremonam, cum parte equitum praemiſerat. Vbi haec comperta Antonio, discordes animis, discretos viribus hoſtium exercitus adgredi ſtatuit, antequam Ducibus auctoritas, militi obſequium et iunctis legionibus fiducia rediret. namque Fabium Valentem, profectum ab urbe, acceleraturumque cognita Caecinae proditione, coniectabat. et fidus Vitellio Fabius, nec militiae ignarus. Simul ingens Germanorum vis per Rhaetiam timebatur: et Britannia, Galliaque et Hiſpania, auxilia Vitellius acciverat, immenſam belli luem, ni Antonius, id ipſum metuens, feſtinato proelio victoriam praecepiſſet. Vniverſo cum exercitu, ſecundis a Verona caſtris, Bedriacum venit. poſtero die, legionibus ad muniendum retentis, auxiliares cohortes in Cremonenſem agrum miſſae, ut, ſpecie parandarum copiarum, civili praeda miles inbueretur. Ipſe, cum quatuor millibus equitum, ad octavum a Bedriaco progreſſus, quo licentius popularentur. exploratores (ut mos eſt) longius curabant. Quinta ferme hora diei erat, cum citus eques, *adventare hoſtes, praegredi paucos, motum fremitumque late audiri*, nuntiavit. Dum Antonius, *quidnam agendum*, conſultat, aviditate navandae operae Arrius Varus cum promptiſſimis equitum prorupit, inpulitque Vitellianos,

Antiq. Ducibus] Bud. *Duci. Et Britannia*] Agr. *Ex Br.*

Immenſam belli luem] Tenent *luem* Rhenanus, Faernus et alii, ſine neceſſitate, praeſertim cum id omnes ſcr. et edd. praeferant: niſi quod nonnulli *lucem* vitioſa ſcriptura, ut Guelf. ed. pr. Budenſis plane non habet hic ſubſtantivum. *Lues belli* eſt pernicies, malum. V. dicta ad A. 2, 47. ERN. Rhen. volebat *vim*. Faernus, Mur. Acid. *molem*. H. 1, 89. *longa bello materia*.

Civili praeda miles imbueretur] i. e. inciperet guſtare dulcedinem praedae, quamvis civilis, eaque captus fieret bellandi et vincendi cupidior. Mox *quo licentius popularentur* eſt, ut non modo per abſentiam ſuam nemo eſſet, quem vererentur, qui impedire poſſet, ſed etiam ne hoſtis populantes invaderet. ERN.

Praegredi] Bud. *progredi*.

Acer-

Digitized by Google

nos, modica caede: nam, plurium adcursu versa fortuna, et acerrimus quisque sequentium fugae ultimus erat. nec sponte Antonii properatum, et fore, quae acciderant, rebatur. Hortatus suos, *ut magno animo capessèrent pugnam*, diductis in latera turmis, vacuum medio relinquit iter, quo Varum equitesque eius reciperet: iussae armari legiones: datum per agros signum, ut, qua cuique proximum, omissa praeda, proelio occurrerent. Pavidus interim Varus, turbae suorum miscetur, intulitque formidinem. pulsi cum sauciis integri, suometipsi metu et angustiis viarum conflictabantur. Nullum, in illa trepidatione, Antonius constantis 17
Ducis, aut fortissimi militis, officium omisit. occursare paventibus; retinere cedentes: ubi plurimus labor, unde aliqua spes; consilio, manu, voce insignis hosti, conspicuus suis: eo postremo ardoris provectus est, ut vexillarium fugientem hasta transverberaret. mox raptum vexillum in hostem

A. V. 823. A. C. 70.

R 3 vertit,

Acerrimus q. s. fugae ultimus erat] Ita vero decet fortes viros. An vero ea laus huic loco consentiens? Immo dicere voluit *acerrimus sequentium* paullo ante, *primus* nunc *fugae erat*: quae sententia et alibi occurrit. Mox *et* ante *fore* abest ed. pr. ERN. Bud. habet.

Vacuum medio relinquit iter] Sic MSS. Flor. Agr. Guelf. ed. pr. *In medio* edidit Rhen. (e Bud.) et sqq. usque ad Ryckium. *Vacuo medio* Puteol. Ber. Alc. Omnium lectionum idem sensus, bona Latinitas. Sed prima vera: hae correctorum. Adde infra c. 19. ERN. Bud. *reliquit*.

Proelio occurrerent] Sic MSS. nisi quod Flor. et Agr. (et Bud.) singularem numerum praeferunt: non bene. V. paullo ante ad c. 10. extr. At edd. omnes praeter pr. *occurrerent*. *Occurrere praelio*, bene dictum. male tentat Acidalius *accurrerent*. Vid. praeter I. Gronovium, dicta ad Sueton. Calig. 39. ERN. *Occurrere*, se sistere, ut *occurrere ad vadimonium*. *Occurrere proelio* Liv. habet 10, 43.

Occursare — retinere] Sic Flor. Oxon. Guelf. edd. Puteol. Beroaldi. *Occurrere* Rhen. (e Bud.) sqq. usque ad Lipsium, qui edidit *occursat*, *retinet*, ut est in ed. pr. MS. Agr. edd. Lips. seqq. usque ad I. Gronovium qui *occursare*, *retinere* restituit. Paullo post edidi *transverberavet* quod omnes edd. ante Lipsium dedere: habetque MS. (Bud. et) Agr. In Guelf. est *transverberasset*, quod eodem vergit. Lipsius primus *transverberarit* edidit. ERN.

Atque

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. vertit. quo pudore haud plures, quam centum equites, reſtitere. Invit locus, arctiore illic via, et facto interfluentis rivi ponte, qui incerto alveo, et praecipitibus ripis, fugam inpediebat. ea neceſſitas, ſeu fortuna, lapſas iam partes reſtituit. Firmati inter ſe, denſis ordinibus excipiunt Vitellianos temere effuſos. atque illi conſternantur. Antonius inſtare perculſis, ſternere obvios. Simul ceteri, ut cuique ingenium, ſpoliare, capere, arma equosque abripere. et exciti proſpero clamore, qui modo per
18 agros fuga palabantur, victoriae ſe miſcebant. Ad quartum a Cremona lapidem fulſere legionum ſigna, Rapacis atque Italicae, laeto inter initia equitum ſuorum proelio, illuc usque provecta. Sed, ubi Fortuna contra fuit, non laxare ordines, non recipere turbatos, non obviam ire, ultroque adgredi hoſtem, tantum per ſpatium curſu et pugnando feſſum. Forte victi, haud perinde rebus proſperis Ducem deſideraverant, atque in adverſis deeſſe intelligebant. Nutantem aciem victor equitatus incurſat: et Vipſtanus Meſſalla, Tribunus, cum Moeſicis

Atque illi conſternantur] Haud ſcio, an ſit animadverſum *τὸ atque* hic poni exquiſita illa ſignificatione pro *ſtatim*: de quo Gellius 10, 29. nos ad Livii 26, 36. GRON. MSS. Flor. Guelf. *illic*: vitioſe, ut *conſternuntur*, quod ſcr. (in his Agr.) et edd. quidam habent. ERN. Bud. *fuſos* pro *effuſos*. Dein *illic conſternantur*. *Atque* dicto ſenſu eſt apud Virg. Georg. 1, 203.

Equosque abripere. et exciti] Copulas e MS. Flor. addidit Pichena. Primam etiam edd. ante Rhen. et Guelf. alteram et ed. pr. ERN. In Bud. utraque copula deficit. Sic et Rhen.

Forte victi] Rodolphus *victuri*. Mentem video: et tamen ſubvereor, ut parum plena iſta, et huic narrationi quaedam deſint. LIPS. *Victuri* eſt in MS. Agricolae, placetque Acidalio et Ryckio, ſed ut *forte victuri* iungatur praecedentibus. Freinshemius malebat *forte acti*, i. e. temere et ſine conſilio et imperio: quod non displicet. Nondum ſane victi erant, ſed nutabant tantum. Itaque *victi* verum eſſe non poteſt. ERN. Bud. *forte victi* i. e. Fortuna, quae ipſis contra fuit, ut modo dictum. *Campi dominam Fortem* Cic. vocat in Piſ. 2. Sic Bip. Freinshemii coniecturam probat Lall.

Raptim

Digitized by Google

cis auxiliaribus adſequitur, quos militiae legionariis, quamquam raptim ductos, aequabant. Ita, mixtus eques pedesque rupere legionum agmen. Et propinqua Cremonenſium moenia, quanto plus ſpei ad effugium, tanto minorem ad reſiſtendum animum, dabant. Nec Antonius ultra inſtitit, memor laboris ac vulnerum, quibus tam anceps proelii fortuna, quamvis proſpero fine, equites equosque adflictaverat. Inumbrante veſpera univerſum Flaviani exercitus robur advenit. Vtque cumulos ſuper et recentia caede veſtigia inceſſere, quaſi debellatum foret, *pergere Cremonam, et victos in deditionem accipere, aut expugnare*, depoſcunt. Haec in medio, pul- A. V. 823. A. C. 70. 19

Raptim ductos] An ideo miratur aequari, quia raptim et celeriter ducti? non eo facit, nisi ſi forte absque iuſtis, ut in feſtinatione, armis. An verius ſcribi, *raptim dilectos?* et quod ſubitarius fuerit hic miles, ſed ſub bono Duce mox bonus LIPS. Nihil huc opus dilectus mentione. Cur enim raptim delecti eſſent? Et, ſi nunc demum raptim dilecti, unde iis gloria, aut quomodo legionarios aequare dicuntur. Immo iam raptim in proelium ducti ſunt, et nihilominus paria legionariis fecere. Cauſſa, quod iam exerciti militiis. Et quia hic quaeritur, non qua gloria fuerint, ſed quid iam egerint; multi porro libri boni, ut Flor. Bud Oxon. Agr. ed. pr. *aequabant*; non dubitavi cum I. Gronovio edere lectionem Flor. et Bud. a quibus *gloria* aberat, quod a gloſſatore parum acuto natum videtur. *Militiae* accipe numero plurali. Pichena male *militibus* ex ingenio dedit. Vulgata eſt et in Guelf edd. Puteol. Beroald. Rhen. ſqq. usque ad Pichenam. Sed Brotierius ex aliis libris dedit *militiae gloria — aequabat*. atque defendit. ERN. Bud. *militiae*. Plur. numero accipiendum, nullus dubito. Sic Tibullus 1, 3, 82. *lentas militias* dixit. Suet. etiam Claud. 25. *equeſtres militias* habet Bernegg. recepit *militibus*, Freinsh. vulgatum probat. Bip. quoque Pichenam ſequuntur, attamen *militiae* ad *ductos* referri poſſe autumant, quaſi *in militiam*. Erneſti verum vidit. Rhenanus *militiae* adverbialiter dictum credebat pro *in militia*.

Eques pedesque] Sic Bud. mollius. vulgo *pedes equesque* Mox Agr. *irrupere*.

Tanto minorem] Omnes edd. vett. habent *tanto* In ed. Lipſii excidit *tanto*, caſu, an quia Tacitus alibi omittit haec comparationis verba. ERN. *Tanto* deeſt in Bud. Omiſit et Rhen. Mox Bud. *inſiſtit*.

Anceps proelii fortuna] Ita Flor. (Bud.) et alii veteres (in his Farneſ.) ut Lipſius teſtatur velut ed. pr. Alii *belli* Etiam ſupra haec verba confuſa vidimus. ERN.

Haec in medio, p.] Sic inter ungendum. *In medio* pro in medium, palam. Palam iſta dice-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. chra dictu. Illa sibi quisque, *Posse coloniam plano sitam inpetu capi. Idem audaciae per tenebras inrumpentibus, et maiorem rapiendi licentiam. quod si lucem opperiantur, iam pacem, iam preces et, pro labore ac vulneribus, clementiam et gloriam, inania, laturos: sed opes Cremonensium in sinu Praefectorum Legatorumque fore. Expugnatae urbis praedam ad militem, deditae ad Duces, pertinere.* Spernuntur Centuriones Tribunique, ac, ne vox cuiusquam audiatur, quatiunt arma, rupturi imperium, ni ducantur. Tum Antonius, inferens se manipulis, ubi adspectu et auctoritate silentium fecerat: *non se decus, neque pretium eripere tam bene meritis,* adfirmabat; *sed divisa inter exercitum Ducesque munia: militibus cupidinem pugnandi convenire; Duces providendo, consultando, cunctatione saepius, quam temeritate, prodesse. Vt pro virili portione, armis ac manu, victoriam iuverit, ratione et consilio, propriis Ducis artibus, profuturum. Neque enim ambigua*

dicebant: quippe fortitudinis speciem habebant: sed animis agitabant turpia, foeda. Mox *plano sitam* MSS. (Bud. etiam) edd. pr. Rhen. sqq. ut supra c. 16. *vacuum medio relinquit iter*, et infra bis c. 38. 48. *situs* occurrit cum ablativo sine *in*: quod hic addunt edd. Puteol. Ber. Alc. Deinde *sed maiorem* frustra corrigunt Rhen. (ex ing.) Danesius, Vrsinus, ut iam alibi monitum. V. ad 5, 3. ERN. *In plano* occurrit infra 5, 23. Mox Bud. *opperiatur*.

Clementiam et gloriam, inania, laturos] Sic interpungendus locus: ut *inania* explicent, qualem putent clementiae gloriam. Si quid tentandum, malim *clementiae et gloriae inania*, qui est modus loquendi Tacito frequens, quam *clementiae gloriam inanem* cum Vrsino et Mureto. ERN. Nil mutandum. Hendiadys nostro est familiaris.

Sed opes] Sic et Bud. at Rhen. malit *et*, frustra.

Deditae ad Duces pertinere] Hoc ius militare ferebat. Bene Rhenanus comparat locum Livii, unde haec sumta videantur, e 37, 32. *captas, non deditas, diripi urbes, et in his tamen arbitrium esse Imperatoris, non militum.* ERN.

Rupturi imperium] Sic Flor. (Bud.) Oxon. Guelf. Agr. ed. pr. quod restituit Ryckius, opportune laudans locum ex A. 13, 36. *rupto imperio congressus cum hoste funditur.* Ceteri *rapturi. Rapere imperium* est alteri ereptum sibi vindicare. At illi sine imperio ire volebant. ERN.

Neque enim ambigua etc.] Alias *nox* dicitur *ambigua*, et alia, quae non explorata et periculo-

sa

Digitized by Google

bigua esse, quae occurrant: noctem et ignotae situm urbis, intus hostes et cuncta insidiis opportuna. non, si pateant portae, nisi explorato, nisi die, intrandum. An oppugnationem inchoaturos, adempto omni prospectu, quis aequus locus, quanta altitudo moenium? tormentisne et telis, an operibus et vineis, adgredienda urbs foret? Mox conversus ad singulos, *num secures, dolabrasque et cetera expugnandis urbibus,* A. V. 823. A. C. 70.

sa sunt. Hic sensus est: quem enim non videre et intelligere, quae immineant pericula ausuris oppugnationem. MSS. porro Flor. Agr. ed. pr. *nocte*, quod frustra defendit Ryckius. Add. ad c. 2. extr. Ceterum ante oculos Tacitus habuit Livii locum 5, 39. de Gallis ad urbem Romam: *noctem veriti et ignotae situm urbis* etc. quo etiam vulgatum *noctem* firmatur. ERN.

Non si pateant] Rodolphi lectio valde mihi arridet, nescio an a libris: *non, si pateant portae, non die, nisi explorato intrandum.* LIPS. Recepit hanc lectionem Ryckius e MS. Agricolae. Adiuvat ed. pr. in qua eadem lectio, sed mutato ordine, *nisi explorato, non die.* Contra disputat Gronovius. Breviter expediemus. Sensus huius lectionis est: Non est ingredienda urbs, ne patentibus quidem portis, ne interdiu quidem, nisi explorato. Sensus sane commodus, et imitationi loci Liviani valde conveniens. nam ibi Galli, non patentibus portis, non die, nisi explorato, ingrediuntur. Atque ita existit etiam argumentatio a minori ad maius. Si ne die quidem, ne patentibus quidem portis ingrediendum: quanto minus noctu, non explorato, oppugnanda urbs. Vulgatae lectionis autem hic sensus: ne intranda quidem urbs prius, quam lux orta, exploratores missi sint, etiam si paterent portae. Quem sensum caussae praesenti et praecedentibus aptiorem esse puto: ut verba *nisi explorato, nisi die*, respondeant verbis *noctem et ignotae situm urbis.* Atque etiam sequentia referuntur huc, ut appareat, cur *non, nisi die*, aliquid tentandum. Itaque non ausus sum Ryckium imitari. ERN. Vulgatum habent Bud. et Reg. Lall.

An operibus et vineis aggredienda] Foedum glossema in Flor. (et Reg. Lall.) codice insertum fuit: quod ipse librarius forte agnovit, ideoque circumscripsit. Fuit autem huiusmodi: *an operibus et vineis (machinamenti genus ad expugnandos muros, in modum turrium factum) aggredienda urbs foret.* idemque expressum in ed. pr. sed sine circumscriptione, et additum *his* post *factum.* Vid. ad c. 7. init. Mox *dolabrasque* MSS. Flor. Guelf. edd. ante Rhen. Pichena sqq. *Que* delevit Rhenanus. ERN. Duce Bud. Habet hic et spuria verba, sed Rhen. propria manu margini adlevit: *a margine relatum in textum. glossa est.* Senserе et Put. Alc. et omisere. Post *factum* Bud. habet *ubi. Dolabrae* formam exhibet columna Traiana n. 299.

Expugnandis urbibus] MS. Agr. *oppugnandis*, frequenti variatione librorum. huic loco utrumque

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *bibus, secum adtulissent?* rogitabat. Et, cum abnuerent, *gladiisne*, inquit, *et pilis perfringere ac subruere muros ullae manus possunt? Si aggerem struere, si pluteis cratibusve protegi necesse fuerit, ut vulgus improvidum, inriti stabimus, altitudinem turrium, et aliena munimenta mirantes? Quin potius mora noctis unius, advectis tormentis machinisque, vim victoriamque nobiscum ferimus?* Simul lixas calonesque, cum recentissimis equitum, Bedriacum
21 mittit, copias, ceteraque usui adlaturos. Id vero aegre tolerante milite, prope seditionem ventum, cum progressi equites sub ipsa moenia, vagos ex Cremonensibus conripiunt. quorum indicio noscitur: *sex Vitellianas legiones omnemque exercitum, qui Hostiliae egerat, eo ipso die triginta millia passuum emensum, comperta suorum clade, in proelium accingi ac iam adfore.* Is terror obstructas mentes consiliis Ducis aperuit. Sistere tertiam decimam legionem, in

que aptum. Igitur libri sequendi. ERN. Bud. *expugnandis.*

Aliena munimenta] Quae sunt *munimenta*, quae cum admiratione spectentur, quia *aliena* sunt? i. e. hostilia. ERN.

Advectis tormentis machinisque vim v.] MS. Bud. tantum habebat *tormentisque:* Guelf. *machinis*, sine copula: ed. pr. *inde* pro *vim.* vitiose. ERN.

Ceteraque usui] Sic ed. pr. Rhen. (e Bud.) sqq. At Guelf. edd. ceterae ante Rhen. *ceteraque, quae usui forent:* quod sane prae illo manum male sedulam redolet. ERN.

Cum progressi] Ed. pr. *ventum. Tum progressi:* solenni mutatione τοῦ *cum* in *tum:* nam illud haud dubie h. l. elegantius. Eadem cum Beroald. Alc. *e Cremon.* ERN. Bud. *cum - - - ex Crem.*

Sistere tertiam decimam legionem] Haec est scriptura MSS. Flor. Guelf. Agr. edd. ante Rhenanum omnium. Quo magis cum I. Gronovio sic edendum curavi. mox iterum mentio tertiaedecimae in vulgatis, duas tertiasdecimas fuisse in illa acie, ut placet Gronovio, non credo. Cognomine altera distingueretur ab altera. Sed alterutro in loco vitiosa scriptura. sive *tertiadecima*, sive *tertia* scribatur. *Tertiam*, quod in Rhenani ed. primum expressum, in ceteras venit, nec e libro, nec ex ingenio Rhenani esse potest, cum nihil in notis dixerit, non sane tacite talem mutationem inducturus sit. Sed, quoniam post *tertiani* commemorantur, necesse est, alterutro loco *tertiam* legionem esse. Broterius secundo loco dedit *tertia.* Moesica sc. firmante c. 24. Itaque eum secutus sum. ERN. Bud. hic *tertiam decimam* et mox *tertia decima* habet.

Digitized by Google

in ipso viae Postumiae aggere, iubet, cui iuncta a laevo septima Galbiana, patenti campo stetit, dein septima Claudiana, agresti fossa (ita locus erat) praemunita; dextro, octava per apertum limitem, mox tertia, densis arbustis interspta. hic aquilarum signorumque ordo: milites mixti per tenebras, ut fors tulerat: Praetorianum vexillum proximum tertianis; cohortes auxiliorum in cornibus; latera ac terga equite circumdata: Sido atque Italicus, Suevi, cum delectis popularium, primori in acie versabantur. At Vitellianus exercitus, qui adquiescere 22 Cremonae et, reciperatis cibo somnoque viribus, confectum algore atque inedia hostem, postera die profligare ac proruere ratio fuit: indigus rectoris, inops consilii, tertia ferme noctis hora, paratis iam dispositisque Flavianis inpingitur. Ordinem agminis, disiecti per iram ac tenebras, adseverare non ausim: quamquam alii tradiderint, *quartam Macedonicam dextro suorum cornu: quintam, et quintamdeci-*

A. V. 823. A. C. 70.

habet. Ryckius et Lall. priori loco *tertia*. Pichenae opinionem sequitur Ern. Sic et Bip.

Octava per apertum limitem] Intell. viae Postumiae. Liv. 22, 15. *ne immunito viae Appiae limite Poenus pervenire in agrum Rom. posset*, et pluribus aliis locis Livius, Virgilius, de via dicunt. Tacitus ipse mox c. 25. *per limitem viae sparguntur. Apertus limes viae Postumiae* opponitur *ipsi aggeri viae*. Male Ryckius de finibus agrorum accipi vult, quos via Postumia aperuerit: quod ne quidem intelligi potest. Ed. pr. habet *militem* solenni confusione, de qua vid. Drakenb. ad Liv. 22, 12 ERN.

Proruere, ratio fuit] Notavi in Antiquis 2, 16. videri inducta voce legendum *ac proruere fuit*, id est, licuit. Sed vereor, ut ego quoque interdum (cur negem aut purgem communem criticorum hanc noxam?) inter sectores, non medicos. Nunc sane vocem eam tolero. LIPS. Sensus: qui postera die profligare hostem et proruere debebat, si rationem, consilium sequi, prudenter agere vellet. Mox *inops*, quod e Flor. pro *vacuus* Pichena edidit, etiam in ed. pr. reperi. at *paratis iam dispositisque*, pro *par. iamque disp.* etiam Guelf. ERN. Notter etiam A. 3, 21. *dum ea ratio barbaro fuit*. Non ergo tantum toleranda vox. Mox Bud. *inops consilio*, ut Cic. Bruto 70. *inops verbis*. Dein idem *par. iamque disp.* alterum Pich. e Flor. dedit.

Dextro suorum cornu] Int. stetisse, si vera lectio. At Faernus *dextrum* legebat: quod placet: nam et mox est *primanos laevum cornu complexe*. nisi forte verbum

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *decimam, cum vexillis nonae secundaeque et vicesimae Britannicarum legionum, mediam aciem; sextadecimanos duoetvicesimanosque et primanos laevum cornu complesse.* Rapaces atque Italici omnibus se manipulis miscuerant. Eques auxiliaque sibi ipsi locum legere. Praelium tota nocte varium, anceps, atrox; his, rursus illis, exitiabile. Nihil animus, aut manus, ne oculi quidem provisu iuvabant. eadem utraque acie arma: crebris interrogationibus notum pugnae signum: permixta vexilla, ut quisque globus, capta ex hostibus, huc vel illuc raptabat. Vrgebatur maxime septima legio, nuper a Galba conscripta. Occisi sex primorum ordinum Centuriones: abrepta quaedam signa: ipsam aquilam Atilius Verus, primipili Centurio, multa cum hostium strage, 23 et ad extremum moriens, servaverat. Sustinuit labanbum latet in *suorum*; quod sane contra consuetudinem hic ponitur; nec memini uspiam in tali narratione addi. ERN. Legendum *dextrum*, admodum verisimile.

Cum vexillis] *Vexilla* pro *vexillariis* passim apud nostrum. Cf. Pich. ad A. 1, 38.

Duoetvicesimanosque] MS. Guelf. et vet. cod Vrsin. edd. ante Rhen. *duodevicesf.* solita confusione. ed. pr. (et cod. Agr.) *duevicesf.* Mox *eques* bene e Flor. et Agr. edidit Ryckius. Consentit Guelf. sed sic iam olim editum in edd. pr. Put. Ber. Rhen. (e Bud.) Ald. Gryph. Correctorum vitio irrepsit *equites* primum in ed. Rhen. sec. Dein *rursusque* Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. *rursus* consuetudini Taciti congruens magis. *bis*, *rursus illis*, (sic Rh. e Bud.) pro modo his, modo illis. V. ad c. 83. init. ERN. Bud. *duoetvic. Rursus* Rhen. e Bud. Proelii istius nocturni mentionem facere Curtium 10, 9. Rutgersius arbitratur Var. Lect. 1, 19.

Eadem utraque acie] Sic Flor. Agr. edd. pr. Ryck. I. Gron. In MSS. Bud. Guelf. *eademque acie*. quod et in sec. ed. Rhen. reperi. Exciderat *utra*, quod in MS. Guelf. man. sec. adscripsit. Sed addidere *utraque*. hinc lectio vulgatis *eademque utraque*. Copulam hic alienam esse, sequentia docent. ERN. Quod hic de secunda Rhenani dicitur, falsum est; vulgatum servat.

Notum pugnae signum] i. e. tessera, ut supra dictum. Add. Lipsi de M. R. 4. ult. ERN.

Primipili Centurio] Nam in eius Centurionis custodia aquila. Ego de Milit. Rom. 2, 8. LIPS. Hoc quoque loco utitur Fabrettus ad Col. Trai. c. 7. p. 188. ut probabile reddat, Primipilares Centuriones fuisse eosdem Aquiliferos. ERN. Cf. Veget. 2, 8.

Laban-

Digitized by Google

labantem aciem Antonius, accitis Praetorianis. qui, ubi excepere pugnam, pellunt hostem, dein pelluntur. Namque Vitelliani tormenta in aggerem viae contulerant, ut tela vacuo atque aperto excuterentur, dispersa primo et arbustis, sine hostium noxa, inlisa. Magnitudine eximia quintaedecimae legionis balista, ingentibus saxis hostilem aciem proruebat, lateque cladem intulissent, ni duo milites, praeclarum facinus ausi, adreptis e strage scutis ignorati, vincla ac libramenta tormentorum abscidissent. statim confossi sunt, eoque intercidere nomina: de facto haut ambigitur. Neutro inclinaverat fortuna, donec adulta nocte, luna surgens ostenderet acies falleretque. Sed Flavianis aequior a tergo: hinc maiores equorum virorumque umbrae, et falso, ut in corpora, ictu, tela hostium citra cadebant: Vitelliani A. V. 823. A. C. 70.

Labantem aciem] Sic pro *labentem* legendum coniecit Pichena. Id habet MS. (Bud.) Agric. Guelf. a man. sec. edd. pr. Beroald. Alc. Rhen. pr. sqq. usque ad Rhen. sec. Igitur cum Ryckio Tacito reddidi. *Labare* dicitur exercitus, non *labi*. V. praeter Pichenam, I. Fr. Gron. et Drak. ad Liv. praef. qui et aliis locis ad Livium de his verbis, eorumque in tali contextu confusione, egere, ut alios taceam. ERN. Respice ad A. 2, 26. ubi *labare hostes*. Sic et H. 1, 26. 5, 18. et Germ. 8.

Vt tela vacuo atque aperto] Intell. *in*. V. ad c. 16. 19. *Vacuum atque apertum* opponit locis arbusto obsitis. ERN.

Quartadecimae legionis] Qui potest? Nam quartadecima legio pro Othone steterat, et post Bedriacense proelium statim a Vitellio in Britanniam remissa. Sed nec mentio eius in hac pugna, immo bello. Reponam fidenter, *quintadecimae*, quae inter Vitellianas paullo ante censa. LIPS. Recepit Pichena cum seqq. ERN. Bud. peccat cum vulgato.

Intulissent] Scil. milites. Sic bene Bip. qui et ante *late* punctum minus locant. Balista a tormentis distinguitur. Mox Bud. *ereptis*.

Libramenta tormentorum] Atqui unius tormenti, sive balistae, mentio est. Ergo, *tormento tum abscid.* aut ante *balistae* legendum, et *proruebant*. LIPS. *Ignorati* coniungendum cum *ereptis e strage scutis*. Nam haec fecere, ut non agnoscerentur, ut Vitelliani viderentur. Ed. pr. vitiose *ignoranti* et *confessi*. ERN.

Neutro inclinaverat fortuna] Sic Flor. (Bud.) edd. pr. Rhen. sqq. At Guelf. edd. Put. Ber. Alc. *neutro inclinata fortuna*. ERN.

Falso, ut in corpora, ictu] Ita e libris restituimus. nec sententiam difficile capi e similibus auctorum locis. Nam haec fraus sive

A. V. 823. A. C. 70. 24 liani adverſo lumine conlucentes, velut ex occulto iaculantibus, incauti offerebantur. Igitur Antonius, ubi noſcere ſuos noſcique poterat, alios pudore et probris, multos laude et hortatu, omnes ſpe promiſſisque accendens, *cur rurſum ſumpſiſſent arma?* Pannonicas legiones interrogabat: *illos eſſe campos, in quibus abolere labem prioris ignominiae, ubi reciperare gloriam poſſent.* Tum ad Moeſicos converſus, *principes auctoresque belli* ciebat: *fruſtra minis et verbis provocatos Vitellianos, ſi manus eorum ocu-*

ſive error alias quoque obiectus hoſti. Plutarchus in Pomp. 32. in pugna Pompeii cum Mithridate: Ἐπήεσαν μὲν οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ νώτου τὴν σελήνην ἔχοντες. Πεπιεσμένου δὲ περὶ τὰς δύσεις τοῦ φωτὸς, αἱ σκιαὶ, πολὺ τῶν σωμάτων ἔμπροσθεν προϊοῦσαι, τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλον, οὐ δυναμένοις τὸ διάστημα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ', ὡς ἐν χερσὶν ἤδη γεγονότων, τοὺς ὑσσοὺς ἀφέντες μάτην, οὐδένὸς ἐφίκοντο. Florus paullo aliter narrat, nec rem cepiſſe viſus eſt, de illapſa pugna 3, 5. *Nocturna ea dimicatio fuit, et lunia in partibus. quippe quaſi commilitans, cum a tergo hoſtibus, a facie Romanis, ſe praebuiſſet, Pontici per errorem, longius cadentes umbras ſuas: quaſi hoſtium corpora petebant.* Si tamen ea lectio recta, nec interpolata ab imperitis. Nam certe Oroſius 6, 4. etiam et Frontinus 2, 1, 12. Romanis in hac pugna Lunam fuiſſe a tergo fatentur: et Dio 36, 32. clare κατόπιν. Itaque emendem in Floro: *cum a tergo Romanis, a facie hoſtibus ſe praebuiſſet, Pontici per errorem longius cadentes umbras* (voculam illam, *ſuas*, expungimus) *quaſi hoſtium corpora petebant.* Sane ratio ipſa ita vult. nec tam bardum ego Florum umquam cenſeam, ut hoc non ceperit. LIPS. Nempe ante erat *in corpore*, ut habet (Bud.) Guelf. Acidalius etiam malebat *iactu*. Etiam de telis miſſilibus *ictus* dicitur, ſed tum, cum iactu teli attingitur corpus: quoad mittuntur, *iactus* dicitur. Clare ſic diſtinguit Livius 30, 10. *Ex roſtratis Poeni vana pleraque, utpote ſupino iactu, tela in ſuperiorem locum mittebant: gravior ac pondere ipſo libratior ſuperne ex onerariis* ictus *erat.* Itaque *iactu* h. l. placet. Confundi iſta verba norum eſt. V. Drakenb. ad Liv. 26, 40. ubi pariter pro *ictus* mavult *iactus.* ERN.

Ex occulto iaculantibus incauti offerebantur] Ed. pr. non agnoſcit vocem *incauti*, et, cum praeceſſerit *ex occulto*, ſatis intelligi putat Gruterus. ERN.

Cur rari ſumſiſſent] Ex hiſtoria et ſententia, *cur reſumſiſſent.* Nam Pannonici ſemel victi, arma tamen iterum ſumſerant. LIPS. Ferrettus alias: *cur rurſus ſumſ.* Hoc magis placet. Certe *rari* vitioſum eſt, quicquid nugetur Salinerius. MS. Agr. *cur nam.* ERN. Hoc Rycktio placet. Bip. Ferretto accedunt legentes *rurſum.* finalem ſyllabam abſumpſit initialis ſequens. Verum puto.

Non

Digitized by Google

oculosque non tolerarent. Haec, ut quosque acceſſerat: plura ad tertianos, veterum recentiumque admonens: ut *ſub M. Antonio Parthos, ſub Corbulone Armenios, nuper Sarmatas pepuliſſent.* Mox infenſius Praetorianis: *Vos*, inquit, *niſi vincitis, pagani, quis alius Imperator, quae caſtra alia excipient? Illic ſigna armaque veſtra ſunt, et mors victis. nam ignominiam conſumpſiſtis.* Vndique clamor: et orientem ſolem (ita in Syria mos eſt) tertiani ſalutave- A. V. 823. A. C. 70.

Non tolerent] Scr. *tolerarent*: nam praecedit *provocatos* et *poſſent*. ERN. Bud. *tolerent*.

Parthos . . Armenios .. Sarmatas] V. Dio 49. Supra A. 15, 26. H. 1, 79.

Mox infenſius Praetorianis] Puto *infenſius*: hoc eſt verbis aſperioribus. Non enim his magis quam aliis infeſtus erat: ſed hos compellabat inclementius. GRON. Veriſſime. Tertianis plura, his aſperiora dixit ERN. Laudant Ryck. Lall. Recipio cum Bip.

Nam ignominiam conſumſiſtis] Affidet acuto huic dicto illud Curtianum 6, 8. *Scit, eos qui miſericordiam conſumſerunt, amplius ſperare non poſſe* LIPS. Senſus: nam ignominiam iam tantam contraxiſtis, ut ea non amplius timenda ſit, nemo in vos uti poſſit, qui affligere velit, ſed nihil aliud niſi mors reſtet. ERN. Lux huic loco ex H. 2, 44 et 67.

Solem (ita in Syria mos eſt)] Nam haec legio e Syria deducta, in qua ſub Corbulone militaverat. At de more ipſo Herodianus 4, 30. de Parthis, qui pugnam inituri orto iam ſole: Ἀσπασάμενοι δὲ τὸν ἥλιον, inquit, ὡς ἔθος αὐτοῖς, οἱ βάρβαροι, μεγίστῃ κλαγγῇ βοήσαντες, ἐπέδραμον τοῖς Ῥωμαίοις. Sed obſervo amplius: non ſolum Syros aut Orientales Soli cultum hunc detuliſſe, ſed gentium plerasque. Plato De legib. 10, p. 887. Ἀνατέλλοντός τε ἡλίου καὶ σελήνης, καὶ πρὸς δυσμὰς ἰόντων, προσκυλίσεις ἅμα καὶ προσκυνήσεις Ἑλλήνων τε καὶ βαρβάρων πάντων. Ipſis Romanis receptum, in precando verti ad Orientem. Hyginus de Limitibus: *Antiqui architecti in Occidentem templa recte ſpectare ſcripſerunt. Poſtea placuit omnem religionem eo convertere, ex qua parte caeli terra illuminabatur.* Iſidorus 15, 4. templa ita ſtructa ait, *ut qui conſuleret ac deprecaretur, rectum aſpiceret Orientem.* Latinus Pacatus in Paneg. ad Theodoſium c 3. *Nam ut, divinis rebus operantes, in eam caeli plagam ora convertimus, a qua lucis exordium eſt.* Nec Chriſtiani abhorruerunt. Tertullianus Apolog. c. 16. *Alii plane humanius et veriſimilius, Solem credunt Deum noſtrum. . . Suſpicio inde, quod innotuerit nos ad Orientis regionem precari. Sed plerique veſtrum, adfectatione aliquando et caeleſtia adorandi, ad Solis ortum labia vibratis.* LIPS.

Tertiani ſalutavere] Legionem hanc Gallicam cognominatam ſcribit Dio 65, 14. et c. 13. ridiculas exercituum ſalutationes fingit. Mox Bud. *inferre*.

Vagus

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. tavere. Vagus inde, an consilio Ducis subditus rumor, *advenisse Mucianum; exercitus invicem salutasse.* gradum inferunt, quasi recentibus auxiliis aucti; rariore iam Vitellianorum acie, ut quos, nullo rectore, suus quemque impetus vel pavor contraheret diduceretve. Postquam impulsos sensit Antonius, denso agmine obturbabat. laxati ordines abrumpuntur: nec restitui quivere, impedientibus vehiculis tormentisque. Per limitem viae sparguntur, confectandi festinatione, victores. Eo notabilior caedes fuit, quia filius patrem interfecit. rem nominaque, auctore Vipstano Messalla, tradam. Iulius Mansuetus, ex Hispania, Rapaci legioni additus, inpubem filium domi liquerat. is mox adultus, inter septimanos a Galba conscriptus, oblatum forte patrem et vulnere stratum, dum semianimem scrutatur, agnitus agnoscensque et exanguem amplexus, voce flebili precabatur *piatos patris Manes, neve se ut*

Vagus inde, consilio] Romanus codex *vagus inde, an consilio.* quod valde amplector. Ambigit videlicet, fortuitu narus inter milites is rumor, an arte Ducis sparsus. LIPS. Consentit MS. Flor. unde recepit Pichena. Rom. Cod. int. ed. pr. ERN. *An* deest in Bud. ed. Put. Alc. Rhen.

Contraheret, diduceretve] Sententia et ἀντίστασις sic visa postulare. vulgo *duceretve.* LIPS. Bip. posuere *deduceretve*, i. e. averteret, subduceret.

Postquam pulsos sensit] Nondum sane *pulsos.* Legendum *perculsos*, recte iudicat Acidalius. Verbum *sensit* indicat, referri haec ad praecedentia, quae *perculsos* desiderant, sicut verbum *sensit* ipsum. Res ita evidens est, ut recipere non dubitarim. Similiter ap. Livium 28, 33. *perculsi* pro *pulsi* e coniectura Rhenani receptum, contra scriptos: et pluribus locis in libris vett. haec verba confusa. supra 2, 14. in simili re: *additus perculsis terror, invecta in terga pugnantium classe.* Et sic centies. Mox *obturbabat* MS. Flor. (Bud.) Reg. Agr. edd. pr. L Gron. ceterae *obturbat.* ERN. Rectius Bip. *impulsos.* Primam syllabam ultima praecedentis vocis littera abstulit.

Impuberem filium] MSS. Flor. Harl. (Bud.) Oxon. Guelf. etc. *impubem.* Consensus MSS. facit, ut cum I. Gronovio sic ediderim, quem v. ad h. l. Pichenam ad 4, 14. inprimis Drakenb. ad Liv. 2, 13. ubi copiose de hac forma agit, etiam hoc loco laudato. ERN.

Precabatur placatos patris Manes] Frustra haesere viri docti in hoc loco, eumque variis modis tentarunt. Sensus est: *precabatur*

Digitized by Google

ut parricidam averſarentur: publicum id facinus; et unum militem quotam civilium armorum partem? ſimul adtollere corpus, aperire humum, ſupremo erga parentem officio fungi. Advertere proximi, deinde plures: hinc per omnem aciem miraculum et queſtus et ſaeviſſimi belli exſecratio, nec eo ſegnius propinquos, adfines, fratres trucidatos ſpoliant: factum eſſe ſcelus loquuntur faciuntque. Vt Cremonam venere, novum inmenſumque opus occurrit. Othoniano bello, Germanicus miles moenibus Cremonenſium caſtra ſua, caſtris vallum circumiecerat: eaque munimenta rurſus auxerat. quorum adſpectu haeſere victores, incertis Ducibus, quid iuberent. inci-

A. V. 823. A. C. 70.

26

cabatur Manes patris, ut ſibi placati eſſent, neve etc. Porro *placatos* vera lectio, quae eſt in Flor. Bud. Guelf. edd. Puteol. Beroaldi ſqq. ante Lipſium, qui edidit *piatos*, ex ed. ſuperiori, neſcio qua; quod omnes ſecuti ſunt. Pichena quidem teſtis, in MS. ſe reperiſſe *piatos*, et id exhibet ed. pr. verum ea lectio nata eſt e *platos* quod et in Flor. fuit ſcriptum ab initio pro *placatos*. Vid. Pich. Latinitas quidem non patitur, ut dicamus *precari Manes* vel *Deos piatos*: ſed *placatos* i. e. non iratos. At *piati* fiunt Manes ſacrificiis et aliis, quae religio ſanxit. Itaque non dubitavi *placatos* praeferre. Broterius coniicit: *v. fl. Dios pr. ne piatos p. m.* quia MSS. quidam habent, *ne piatos*. Mox bene Pichena edidit *averſarentur* e Flor. pro *adverſarentur*, quod eſt in ceteris ſcr. (Bud. etiam) et ante Pichenam editis: unde firmantur ſupra dicta ad H. 1, 38. ERN. Adde 2, 51. Vnde *piatos* ſumſerit Lipſius, non indicat. Pichena ad cod. MS. provocat; Ryckius ad Agr. et *piatos* explicat per *impiatos*, ut apud Nonium 4, 363. quo ſenſu in Virg. 6, 569. *ptacula* ſumuntur. Bip. *piatos* recepere; malint tamen *impiatos* et *deprecabantur* ſcil. culpam. Ryckii rationem amplector; explicatio Erneſti non mihi ſatisfacit; probant tamen Brot. et Lall.

Publicum id facinus etc] Senſus eſt: ne ſibi potius imputent hoc facinus, quam univerſis civilibus armis, univerſo exercitui, bellum civile auſo: cuius ſe minimam partem eſſe, nec totam culpam ferre debere. Acidalius putabat haec verba eſſe alieno loco, et poſt *belli exſecratio* ponenda. ERN.

Trucidatos ſpoliant] (Sic Bud.) Flor. *trucidati*: quod I. Gronovius factum putat ex *trucidant*: bene, ut opinor: quia ſequitur *faciunt ſcelus*. ERN.

Adfinis] Ita Bud. qui frequenter ſic adcuſandi caſum effert.

Othoniano bello] Cf. 2, 22.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. incipere oppugnationem, fesso per diem noctemque exercitu, arduum, et, nullo iuxta subsidio, anceps. sin Bedriacum redirent, intolerandus tam longi itineris labor, et victoria ad inritum revolvebatur. munire castra? id quoque, propinquis hostibus, formidolosum, ne dispersos, et opus molientes subita eruptione turbarent. quae super cuncta terrebat ipsorum miles, periculi quam morae patientior. quippe ingrata, quae tuta, ex temeritate spes: omnisque caedes et vulnera et sanguis aviditate praedae
27 pensabantur. Huc inclinavit Antonius, *cingique vallum corona* iussit. primo sagittis saxisque eminus certabant, maiore Flavianorum pernicie, in quos tela desuper librabantur. mox vallum portasque legionibus adtribuit, ut discretus labor fortes ignavosque distingueret, atque ipsa contentione decoris accenderentur. Proxima Bedriacensi viae tertiani septimanique sumpsere: dexteriora valli octava ac septima Claudiana: tertiadecimanos ad Brixianam portam inpetus tulit. Paullum inde morae, dum e proximis agris ligones, dolabras, et alii falces, scalasque convectant. tum, elatis super capita scutis, densa testudine succedunt. Romanae utrimque artes: pondera saxorum Vitelliani provolvunt; disiectam fluitantemque testudinem lanceis contisque scrutantur: donec, soluta compage scutorum, exsangues

Fesso p. d. n. exercitu] MS. Agr. *fessos exercitus*: quod et ipsum rectum. Sed vulgatum melius et verius: etsi Flor. etiam et ed. pr. *fessos*, sed mox *exercitum*. Mox *munire castra* per interrogationem dicta, ad variandam orationem. nam alias non convenit *id quoque*, quod est respondentis. ERN. Bud *fessos p. d. n. exercitu*. Bip. *fessos* ad *incipere* referunt et verba *per d. n. exercitum* in parenthesi ponunt. Mox post *munire castra* interrogandi signum non probant. Paullo post Bud. *ruptione*.

Ex temeritate spes] Copula *et* ante *ex*, auctore Flor. recte deleta I. Gronovio. Nam in contrariis copulae nullus, certe non elegans, usus. Consentit ed. pr. In MS. Guelf. (Bud.) edd. Puteol. et seqq. ante Lipsium, *et temeritate*: ubi *et* vitiose pro *ex*, ut aliis locis. hinc vulgata *et ex* nata, a Lipsio temere

Digitized by Google

gues aut laceros prosternerent multa cum strage. Incesserat cunctatio, ni Duces fesso militi, et velut inritas exhortationes abnuenti, Cremonam monstrassent. Hormine ad ingenium, ut Messalla tradit, an potior auctor sit C. Plinius qui Antonium incusat, haud facile discreverim: nisi, quod neque Antonius, neque Hormus, a fama vitaque sua, quamvis pessimo flagitio, degeneravere. Non iam sanguis, neque vulnera morabantur, quin subruerent vallum, quaterentque portas; innixi humeris et super iteratam testudinem scandentes, prensarent hostium tela brachiaque. integri cum sauciis, semineces cum exspirantibus, volvuntur, varia pereuntium forma et omni imagine mortium. Acerrimum septimae tertiaeque legionum certamen. et Dux Antonius, cum delectis auxiliaribus, eodem incubuerat. Obstinatos inter se cum sustinere Vitelliani nequirent, et superiacta tela testudine laberentur; ipsam postremo balistam in subeuntes propulere. quae, ut ad praesens disiecit obruitque, quos inciderat, ita A. V. 823. A. C. 70. 28 29

mere recepta ex libro, quem ad editionem suam accommodavit. ERN. Bud. quoque mox *et prox. agnis* pro *e prox. a.*

Multa cum strage, inceſſerat] Id est, quia multa strages, timidior et cunctantior iam miles. LIPS. Male. Distinctio vitiosa in libris edd. ante Pichenam fuit: qui e Flor. sic, ut nunc est, interpunxit. Consentit ed. pr. ERN. Lipsi loco *cunctatio* perperam coniectat *tentatio*.

Hormine id ingenium] i. e. inventum, ut ap. Plin. Pan. c. 49 *exquisita ingenia coenarum*. ubi v. Schwarzius, et ad c. 25. Pro *femineces* (quod in Bud.) MS. Reg Agr. et ed. pr. *femanimes*. Paullo ante edidi *prensarent* e MS. Guelf. ed. pr. pro *prehens.* ERN. Bud. quoque *prensarent*. Bip. recte *ad ingenium*. Mox c. Agr. et Reg. Lall. *ut Messallae traditum*.

Et omni imagine mortium] Poetas imitatus, *imaginem* pro genere dixit et exemplo. ERN. Cf. Virg. Aen. 2, 369. Mox Bud. *tertie decime septimeque*.

Superiacta tela] Sic bene Flor. et Bud. pro vulg. *superiecta*. Vide infra 5, 6. et Sall. Fr c. 12. Cod. Agr. non male *superiactata*.

Balistam] Murerus *molem*, forsan e codice. Et cod. Agr. *molem valli*, glossema.

Disiecit obruitque, quos inciderat] Primum de balista non satis commode *obruit* dicitur: sed de maioribus molibus, velut A. 4, 62. de amphitheatro, quod dicitur *operuisse* homines ruina: valdeque vereor, ne Tacitus

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. pinnas ac summa valli ruina sua traxit. simul iuncta turris ictibus saxorum cessit. qua septimani dum nituntur cuneis, tertianus securibus gladiisque portam perfregit. Primum inrupisse C. Volusium, tertiae legionis militem, inter omnes auctores constat. is in vallum egressus, deturbatis qui restiterant, conspicuus manu ac voce *capta castra* conclamavit. ceteri, trepidis iam Vitellianis, seque e vallo praecipitantibus, perrupere. completur caede, quantum inter

citus scripserit *obtrivitque*, quod convenit tali machinae. Et inane erat *obruit* addere, quod ex *inciderat* intelligi potest. Vestigia eius lectionis in corruptissima ed. pr. scriptura: *directa breviterque.* Atque etiam alibi librarii sic permutarunt ista verba. Sic ap. Liv. 3, 56. pro *obtrivisset*, in scr. et edd. repertum *obruisset*, ubi v. Drakenb. Certe Tacitus, si *obruit* scripsisset, non addidisset, *in quos inciderat:* nam hoc iam est in verbo *obruit:* sed *oppugnatores, subeuntes*, aut simile quid: ut adeo nullo modo de veritate correctionis nostrae dubitari queat. Porro *quos* habent Flor. (Bud.) Agr. Guelf. edd. omnes, pro *in quos:* ne quis haereat. nam et sic alii dixerunt: quamquam non negandum, librarios saepe in huius verbi constructione praepositionem temere omisisse, ubi iis docti viri non paruere. Vid. Drakenb. eundem ad Liv. 2, 30. ubi hunc locum Taciti afferre non neglexit; ut, si liber bonus iuvaret, libenter *quis* scriptum a Tacito statuerem; praesertim cum illum modum loquendi alibi in Tacito non observarim, et scriptores tantum inferioris aetatis pro ea ratione laudentur. ERN.

Nituntur cuneis] Hoc est *cuneatim irrumpere.* Cf. A. 1, 51. H. 2, 42. 5, 16. 18. Mox Bud. *concessit.* et dein *rupisse.*

Securibus gladiisque portam perfregit] Non spernam ego elegantem coniecturam Heinsii, ni fallor, apud Ryckium, corrigentis *securibus dolabrisque.* Nam gladiorum in portis perfringendis nullus usus. Intelligendae autem dolabrae, quales illae apud Curtium 5, 6. quibus *vasa caedebant milites*, 8, 4. *sternerent arbores.* ERN.

In vallum egressus] Eodem modo usus est verbo *egrediendi* infra c. 71. *in quarum tectum egressi.* ERN.

Deturbatis, qui restiterant] *Restiterant* edd. vett. ante Rhenanum. favet Flor. in quo *resistebant.* Idque restituit Pichena. MS. (Bud.) Guelf. edd. Rhen. seqq. *resisterent.* Illud melius esse totus contextus clamat. ERN.

Capta castra conclamavit] Verbum *conclamare* de uno dictum et ab aliis, nominatim Virgilio Aen. 9, 375. *Haud temere est visum, conclamat ab agmine Volscens.* Valer. Fl. 3, 259. *Conclamat ab aggere Tiphys:* quamquam etiam in illo loco libri quidam *aggere:* quae si vera lectio, eum locum Tacitus in mente habuisse videri potest. ERN.

Completur caede] Quis vero numerus caesorum in his praeliis?

Digitized by Google

inter castra murosque vacui fuit. At rursus nova laborum facies: ardua urbis moenia, saxeae turres, ferrati portarum obices, vibrans tela miles, frequens obstrictusque Vitellianis partibus Cremonensis populus, magna pars Italiae, statо in eosdem dies mercatu congregata: quod defensoribus auxilium ob multitudinem, oppugnantibus incitamentum ob praedam, erat. *Rapi ignes* Antonius, *inferique amoeniſſimis extra urbem aedificiis* iubet; si damno rerum suarum Cremonenses ad mutandam fidem traherentur. propinqua muris tecta, et altitudinem moenium egressa, fortissimo quoque militum complet: illi trabibus tegulisque et facibus propugnatores deturbant. Iam legiones in testudinem glomerabantur, et alii tela saxaque incutiebant, cum languescere paullatim Vitellianorum animi. Vt quis

A. V. 823. A. C. 70. 30

31

liis? Tacuit noster, expressit Egesippus 4, 30. *Exstincta triginta millia et ducenti viri de exercitu Vitellii. Primusque (id enim Antonio cognomentum erat) quatuor millia quingentos de Myſiacis militibus amisit.* LIPS.

Ac rursus nova lab. facies] Primo haud dubie scribendum: *at rursus*: quod facile quivis attendens et comparans antecedentia, sentiet. Reperit et Brot. in MS. et recepit *at*. Deinde respexit ad illud Aeneae ap. Virgil. Aen. 6, 103. *Non ulla laborum, o virgo, nova mi facies* etc. ut iam notavit Acidalius. ERN. Bud. *ac*.

Illi trabibus etc.] Primum, etsi bene fero *illi* sc. milites: tamen aures meae potius desiderant *hinc* vel *illinc*, inde, ex istis aedificiis, mittunt, quibus deturbent propugnatores. Deinde *trabibus* haud dubie vitiosum. nam trabes quomodo tam longe milites iaculentur sine tormentis, quae ibi nulla fuere. Id vidit Heinsius, qui apud Ryckium corrigebat *lateribus*. Sed, quia tegulae quoque generis lateritii, malim fere *lapidibus*, ut infra c. 71. *saxis tegulisque* e tectis obruunt Vitellianos. Probat Mullerus. ERN. *Trabibus* bene habet. Tectorum ipsorum tegulas et trabes de culmine domuum deiiciebant in hostes. Sic tormentis non erat opus, ut et Bip. monent.

In testudinem glomerabantur] Sic bene e Flor. edidit Pichena pro *glomerantur*. nam sequitur *incutiebant*. Consentiunt MSS. (Bud.) Guelf. Bodl. Mox *languescere* idem ex eodem libro pro *languere*. (Bud. *languere*) Ed. pr. *languescerent*: quod non spernam. infinitivum copula *et*, sive addita temere ante *nt*, sive intellecta, peperisse videtur. Sed infinitivus quoque rectus. Dein cum Ryckio et Gronovio deleto *et*, dedi *ut quisque o. a.* et ei rei interpunctionem accommodavi. Consentiunt MS. Agr. ed. pr.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. ordine anteibat, cedere fortunae: ne, Cremona quoque excisa, nulla ultra venia, omnisque ira victoris, non in vulgus inops, sed in Tribunos Centurionesque, ubi pretium caedis erat, reverteretur. Gregarius miles, futuri socors et ignobilitate tutior, perstabat. vagi per vias, in domibus abditi, pacem ne tum quidem orabant, cum bellum posuissent. Primores castrorum nomen atque imagines Vitellii amoliuntur. catenas Caecinae (nam etiam tum vinctus erat) exsolvunt, orantque, *ut causſae suae deprecator adsistat.* adspernantem tumentemque lacrymis fatigant (extremum malorum) tot fortissimi viri, pro-

pr. nisi quod habent *quis*, pro *quisque*. Denique *reverteretur*, pro simplici *verteretur*, dictum, quod rescribi volebant Muretus et Vrsinus (et Acidal.). Vid. ad Sueton. Aug. c. 77. ERN. Flor. etiam et Bud. habent *ut quis*, et sic noster passim, ut A. 2, 24. 73. 83. 4, 23. 36. Ergo restitui cum Bip. et I. Gron. Dein *reverteretur*, rectius.

Nomen atque imagines] Nomen eius in signis. Mos enim ille, ut Imperatoris sui nomen rum vexillis inscriberent, tum scutis. Quod etiam in liberâ Rep. video factitatum. Dio de Crasso in Parthos movente 40, 18. Σημεῖον δέ τι τῶν μεγάλων τοῖς ἰστίοις ἐοικότων, καὶ φοινικᾶ γράμματα ἐπ' αὐτοῦ πρὸς δήλωσιν τοῦ τε στρατοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ σῴζων τοῦ αὐτοκράτορος ἐχόντων. Thebaidis scriptor etiam Graecis attribuit, sed mentem habens in militia Romana: — *aurea clavum nota Nomen Ducum vexilla praescriptum ferunt.* facitque litteras aureas, quas Dio puniceas. Huc Suetonii illud pertinet Vespas. 6. *Nomen eius vexillis omnibus sine mora inscripserunt.* Item Prudentii de Constantino, in Symm. 1, 488. *Christus purpureum, gemmato textus in auro. Signabat labarum. clypeorum insignia Christus Scripserat.* Qui bene addit de clypeis, sive scutis. nam et illic, ut dixi, inscribebant. Quinctilianus pro Milite c. 12. *Inscriptum in scuto C. Marii nomen.* Dio 42, 15. Marcellum ait *nomen Pompeii, cum id scutis suis milites inscriberent, delesse.* uti scilicet fautorem se Caesari ostenderet. Idem 50, 5. notat, Romanos milites *Cleopatrae nomen scutis inscripsisse*, quasi Imperatoris. D. Ambrosius (sive quis alius ille scriptor) ad hunc ritum respexit Oratione funebri de Valentiniano §. 58. *Valentinianus habens in se imaginem Christi. . . . Nec iniuriam putaveris. charactere Domini inscribuntur et servuli, et nomine Imperatoris signantur milites.* nisi tamen ad puncturas et stigmata militum hoc refers: quod non sperno. LIPS. De nominibus adde nostrum H. 2, 85. 3, 13. ERN.

Tum vinctus] Bud. *nunc vinctus.*

Extremum malorum etc.] Interpunctio haec deberur Pichenae, qui sic loco succurrit, adiutus MS. Flor. Pro *tot* MS. Guelf.

Digitized by Google

proditoris opem invocantes. mox velamenta et infulas pro muris ostentant. Cum Antonius *inhiberi tela* iussisset, signa aquilasque extulere: moestum inermium agmen, deiectis in terram oculis, sequebatur. Circumstiterant victores, et primo ingerebant probra, intentabant ictus: mox, ut praeberi ora contumeliis, et, posita omni ferocia, cuncta victi patiebantur, subit recordatio, illos esse, qui nuper Bedriaci victoriae temperassent. Sed, ubi Caecina, praetexta lictoribusque insignis, dimota turba, Consul incessit, exarsere victores: *superbiam*, *saevitiamque* (adeo invisa scelera sunt) etiam *perfidiam*, obiectabant. Obstitit Antonius, datisque A. V. 823. A. C. 70.

S 4

Guelf. Bud. ed. Rhen. et sqq. ante Lipsium *sc.* ERN. Priora verba intercludo cum Bip. et praecedens punctum tollo. Mox Freinsh. malebat *iussit et*, non opus.

Circumstiterant] MS. Guelf. a manu sec. ed. pr. *circumstetterant*. V. ad 4, 69. Mox eadem ed. pr. *intendebant*. ERN. Bud. et ed. Put. Alc. Rh. *circumstiterant*.

Mox, ut praeberi ora c.] Non est verbum, unde pendeat *praeberi*: sequitur enim *et patiebantur*. Pronum foret coniicere *praebuere*. Sed non necessarium, aliquid tentari. Similiter A. 12, 51. *post ubi quati uterus, et viscera vibrantur*. Arbitror, esse ἀνακόλουθον constructionis, idque sic resolvendum, velut h. l. ut praeberi ora c. et cuncta victos pati videbant: in illo 12, 51. ubi *quati uterum et viscera vibrari* sentit. Mox *ferocia* melius, quam *fiducia*, quod est in MS. Guelf. ed. Puteol Ber. Alc. ERN. Bud. *feracia*. Recepit Rhen.

Subit recordatio] *Recordatio* est in ed. pr. Rhen. sqq. omnibus, et, ut e silentio Pichenae et l. Gron. colligere licet, in MS. Flor. In Bud. legitur *ratio*, ut in Guelf. unde Rhenanus colligebat *miseratio: subit miseratio: illos esse* etc. Sic interpungendum, ut mox *exarsere victores superbiam* etc. Nempe conversio tanta rerum misericordiam movit, ut alibi. Mihi hoc melius placet. In his miseratio orta: in Caecina indignatio. Omninoque melius cohaerens oratio esset. ERN. Bud. *ratio* verius videtur Bipontinis.

Victorine temperassent] Sic in libris meis omnibus reperi: in nullo *obtemperassent*, ut ex h. l. laudat Ciaccon. ad Caes. B. G. 1, 33. Apud Sallustium autem Cat. 11. in hac formula *victoriae temperare* est illa confusio. V. Cort. De formula ipsa Oudend. ibi laudat Gronov. ad Liv. 1, 29. ERN.

Consul incessit] Guelf. et alii *incessisset*, male: item mox: *obiectant*, quod non spernam. Sic ante: *subit recordatio*. ERN. Bud. *incessit*.

Plebs]

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 32 que defensoribus, ad Vespasianum dimisit. Plebs interim Cremonensium inter armatos conflictabatur. nec procul caede aberant, cum precibus Ducum mitigatus est miles. Et vocatos ad concionem Antonius adloquitur, magnifice victores, victos clementer: de Cremona in neutrum. Exercitus praeter insitam praedandi cupidinem, vetere odio, ad excidium Cremonensium incubuit. iuvisse partes Vitellianas, Othonis quoque bello, credebantur: mox tertiadecimanos, ad exstruendum amphitheatrum relictos, ut sunt procacia urbanae plebis ingenia, petulantibus iurgiis inluserant. Auxit invidiam editum illic a Caecina gladiatorum spectaculum: eademque rursus belli sedes: et praebiti in acie Vitellianis cibi: caesae quaedam feminae, studio partium ad proelium progressae. tempus quoque mercatus, ditem alioqui coloniam, maiorum opum specie complebat. Ceteri Duces in obscuro: Antonium fortuna famaque omnium oculis expositerat. is balneas, abluendo cruori, propere petit. excepta vox est, cum teporem incusaret, *statim futurum, ut incalescerent*.

Plebs] Sic Flor. Bud. Agr. Pichena aliunde *plebes*.

De Cremona in neutrum] Id est, in neutram partem aliquid pronunciavit: neque ad salutem, neque ad perniciem. ERN.

Editum illic a Caecina etc.] Praepositio *a* et mox copula *que* est in libris omnibus meis praeter ed. Rhen. et eum secutas ad Pichenam. Paullo post *maiore* MS. Bod. Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. recepit Broterius. ERN. Praepositionem se deleviſse Rhen. ait, quia deest in Bud. et putabat subaudiri; verum in editione eius sec. legitur. Contra Bud. habet *eademque*, Rhen. *eadem*. Bud. et Rhen. *maiorum*. Bud. *ad bellum*; Rhen. *ad proelium*. Bud. *alioqui*.

Is balneas abluendo cruori] Pichena e Flor. dedit *balineas* sed, quia supra c. 11. *balnearum* editum est, hic eandem scripturam servandam putavi. *Abluendo cruore* habent edd. ante Rhen. omnes. Idque recte dicitur, et exquisitius antiquiusque, quam *cruori*, ut iam ad Annales dictum. Itaque id secutus essem, nisi libri Florentini auctoritas obstaret, cui Guelf. consentit. Mox pro *incalescerent* MSS. Oxon. Harl. *inardescerent*. Illud verum, et melius, ut quivis sentit. Ipse tepida aqua non incalescebat, quam suppeditaverant: minatur, fore, ut illi inca-

Digitized by Google

scerent. Vernile dictum omnem invidiam in eum vertit, tamquam *signum incendendae Cremonae dedisset*, quae iam flagrabat. Quadraginta armatorum millia inrupere, calonum lixarumque amplior numerus, et in libidinem ac saevitiam conruptior. Non dignitas, non aetas protegebat, quo minus stupra caedibus, caedes stupris, miscerentur. Grandaevos senes, exacta aetate feminas, viles ad praedam, in ludibrium trahebant. Vbi adulta virgo, aut quis forma conspicuus, incidisset, vi manibusque rapientium divulsus, ipsos postremo direptores in mutuam perniciem agebat. dum pecuniam, vel gravia auro templorum dona, sibi quisque trahunt, maiore aliorum vi truncabantur. Quidam obvia adspernati, verberibus tormentisque dominorum abdita scrutari, defossa eruere. Faces in manibus: quas ubi praedam egesserant, in vacuas domos et inania templa per lasciviam iaculabantur: utque exercitu, A. V. 823 A. C. 70. 33

S 5 vario

incalescerent, sed alio modo. ERN. Rhen. e Bud. *cruori*.

Viles ad praedam] Turnebo ne accedamus rescribenti *miles ad praedam*. Taciti enimvero mens, eos ipsos, qui aut aetate aut imbecillitate non erant ullius aeris, raptos tamen per saevitiam et ad illusum. Curtius non absimiliter in direptione Persepolis 5, 6. *Neque avaritia solum, sed etiam crudelitas, in capta urbe grassata est. auro argentoque onusti, vilia captivorum corpora trucidabant.* LIPS.

Aut quis forma conspicuus] An *aut puer forma conspicuus*. GRON. In tali contextu non videtur necessarium substantivum poni. Genus enim et mentio facta virginis facit, ut sponte intelligatur pueri nomen. Solenne hoc Graecis inprimis. Sic apud Homer. Il. ά. initio, ψυχὰς ἰφθίμους opponuntur αὐτοὶ pro σώμασιν: et sic centies. ERN.

Ipsos postremo direptores] Talis illa in capta urbe descriptio Quinctiliani 8, 3. *Et conata retinere infantem suum mater, et, sicubi maius lucrum, pugna inter victores.* LIPS.

Maiore a. v. truncabantur] Abscisis manibus, ut omitterent occupata. sed, ni fallor, huic rei non satis convenit *maiore aliorum vi*. forte fuit *obtruncabantur* (ut voluit Heins.) vel *trucidabantur*. Etiam supra dixit in perniciem actos milites, dum de virginibus aut pueris formosis pugnarent. ERN.

Vi tormentisque dominorum abdita scrutari] Sic 2, 13. matrem per cruciatus interrogant milites, ubi filium occuleret. Frustra itaque Vrsinus et Muretus corrigunt *domorum*. ERN.

Vtque exercitu, vario] i. e. atque ut fit in exercitu tali etc. Praepositio omissa (v. ad c. 19,) fecit, ut quidam *exercitui* fecerint,

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. vario linguis, moribus, cui cives, socii, externi interessent, diversae cupidines, et aliud cuique fas, nec quidquam inlicitum. Per quatriduum Cremona suffecit. Cum omnia sacra profanaque in igne conderent, solum Mephitis templum stetit ante moenia, loco, seu Numine defensum. Hic exitus Cremonae, anno CCLXXXVI. a primordio sui. Condita erat Ti. Sempronio et Cornelio Consulibus, ingruente in Italiam Hannibale, propugnaculum adversus Gallos, trans Padum agentes, et si qua alia vis per Alpes rueret. Igitur numero colonorum, opportunitate fluminum, ubere agri, annexu connubiisque gentium, adolevit floruitque, bellis externis

34

rint, ut est in Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. Mox melius puto *inessent.* ERN. Bud. Rhen. *exercitu.*

In igne consilerent] Heinsius ex Ovidio corrigebat *ignem.* Sic etiam Virgil. Aen. 2, 624. unde scil. sumsit suum, ut alia, Ovidius: *omne mihi visum est considere in ignes Ilium.* Atqui Tacitus libenter imitatur Virgilium. etiam ap. Virgilium MS. Hamburg. *in igne* vitiose dedit. Itaque valde arridet ista correctio *in ignem* vel *in ignes.* ERN. Heinsius de Virgilio cogitabat; nam apud Ovidium tale nihil. *In igne* Bip. subaudiunt *cineribus obruto.* Sed Statius etiam Theb. 3, 184. *in cinerem consedit.*

Mephitis] Dea tetri odoris, de qua Serv. ad Aen. 7, 84. ERN.

Hic exitus Cremonae] Sic edidi ex ed. pr. cui consentit MS. Agr. quamquam *Cremanae* a man. sec. additum. *Habuit* abest a MS. Flor. Bud. in quibus quia est *Cremonam*, addidere *habuit*, e formula Tacito solenni. *Cremonam* servari, fine *habuit*, ut vult I. Gronovius, intellecto *mansit*, duabus de caussis fieri non placet: primum, quia ista ellipsis inusitata, quod et de *habuit* dicendum: dein, quia verbum *manere* fere de futuris rebus dicitur, et, si de praeteritis dicitur, *manserat* esse debet, non *mansit.* Accusativi et genitivi primae declinationis saepe in libris confusi. ERN. Reg. Lall. quoque habet *Hic ex. Cremonae.* Recepere Lall. Brot. Bip. Gruterus etiam.

Ti. Sempronio] Id est, Tiberio. Male enim vulgo *Tito*: ex Livio 21, 6. et Fastis. LIPS. *P.* abest ante *Cornelio* a Flor. (Bud.) Guelf. edd. ante Rhen. unde delevi. Sic A. 14, 1. C. *Vipstano, Fonteio Coss.* ut monet I. Gron. ERN.

Per Alpes rueret] A Beato hoc est (e Bud.); antea *irrueret.* Legam *ingrueret.* LIPS. *Rueret* est etiam in Flor. ed. pr. quod nequaquam tentandum. Horat. C. 4, 2. *Monte decurrens velut amnis — — fervit, immensusque ruit Pindarus ore.* Similiter *irruere* pro *ruere* tentabat Heins. A. 2, 17. ERN.

Annexu connubiisque gentium] *Annexu* est copiunctione quacunque,

Digitized by Google

nis intacta; civilibus infelix. Antonius, pudore flagitii, crebescente invidia, edixit, *ne quis Cremonenses captivos detineret.* inritamque praedam mititibus effecerat consensus Italiae, emptionem talium mancipiorum adspernantis. Occidi coepere. quod ubi enotuit, a propinquis adfinibusque occulte redemptabantur. mox rediit Cremonam reliquus populus. reposita fora templaque munificentia municipum: et Vespasianus hortabatur. Ceterum adsidere sepultae urbis ruinis, noxia tabo humus haud diu A. V. 823. A. C. 70.

que, quales commercia, connubia. concilia communia: cui subiicitur species coniunctionis. Pro *gentium* Spanhem. de V. et P. N. t. 2. p. 619. malebat *adiacentium*, quod *gentium* nimis vagum et indefinitum videbatur. Neque aut satis faciunt dicta Ryckio, aut convenit exemplum ab eo prolatum e Liv. 8, 14. *ceteris Latinis populis connubia commerciaque et concilia inter se ademerunt:* nam ibi omnia definita. Sed malim tamen intelligere *aliarum;* quod verbum a Graecis saepissime, ab imitatoribus eorum interdum, omitti, dudum observatum est. ERN. Agr. *connexu.* Rhen. malebat *adhaesu.* Bip. coniiciunt *agri annexi. Vbere agri* plane ut Virg. Aen. 3, 164. *ubere glebae.* Mox Bud. *civilibusque.*

Pudore flagitii] Ita mei libri. Budensis *pistore.* vulgati pessime *post rem flagitii.* LIPS. Etiam Flor Guelf. ed. pr. *pudore.* ERN. Ex ingenio coniiciebat *pudore* Rhenanus; Pichena restituit e Flor. Acidalius e *post rem* coniectabat *postremi.*

Cremonenses captivos] Cod. Agr. et Reg. Lall. *Cremonensem captivum.*

Occidi coepere] Sic Rhenanus dedit e vestigiis MS. Bud. in quo erat *cecidi.* At *occidi* iam editum erat in ed. pr. quod est etiam in Flor. Ceteri ante Rhen. *caedi,* ut est in Guelf. *Mox redemtabantur,* quod e Flor. edidit (Pichena et) Ryckius, etiam est in MSS. Agr Guelf. In margine autem pro var. lect. est *redimebantur.* Gaudere Tacitum frequentativis, supra iam observatum, et lectio quemque docet. ERN. Bud. *redimebantur.* Sic Put. Alc. Rh.

Magnificentia municipum] Placet magis, quod in Rom. codice est, (i. ed. pr.) *munificentia.* LIPS. Sic et MS. Reg. idque melius puto: et recepissem in contextum, nisi *magnificentia* quoque utcunque ferri posset. intellecta magnitudine animi, quae in munificentia vel maxime cernitur, ut mox c. 37. Verba illa permutantur et A. 12, 3. ubi *magnificentia* verum. Recepere Brot. et Allem. ERN. Hic e cod. Reg. Sequor cum Bip. Bud. *magnificentia* et prius *templa quoque.*

Noxia tabo humus] MS. Agr. *tabe;* quod non displicere videtur Ryckio, laudanti A. 2, 69. Mihi quoque placeret, si libri plures consentirent. Nam non uno sane loco pro *tabe* datum *tabum* a librariis, ignorantibus, etiam *tabem* sic dici. Vid. ad l. c. sed nec infercienda ubique sine

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. diu permisit. ad tertium lapidem progressi, vagos paventesque Vitellianos, sua quemque apud signa, componunt. Et victae legiones, ne, manente adhuc civili bello, ambigue agerent, per Illyricum dispersae. In Britanniam inde et Hispanias nuntios famamque, in Galliam Iulium Calenum, Tribunum: in Germaniam Alpinum Montanum, Praefectum cohortis, quod hic Trevir, Calenus Aeduus, uterque Vitelliani fuerant, ostentui misere. Simul transitus Alpium praesidiis occupati: suspecta Germania, tamquam in auxilium Vitellii accingeretur.

96 At Vitellius, profecto Caecina, cum Fabium Valentem, paucis post diebus, ad bellum impulisset, curis luxum obtendebat: non parare arma, non adloquio exercitioque militem firmare, non in ore vulgi agere: sed umbraculis hortorum abditus, ut ignava animalia, quibus si cibum suggeras, iacent tor-

sine idoneis auctoribus *tabus*. *Tabo* h. l. defendit etiam et illustrat I. Gronov. ad Melam 3, 8. supra 2, 70. *infesta tabo humus*. ERN. Bud. *tabo*.

Trevir] Bud. lepide *triumvir*.

Ad h. impulisset] Non credo sic Tacitum dedisse. *Ad bellum impellere* est suadere bellum, auctorem alicui esse belli: quod ab h. l. alienum. Princeps imperat Ducibus suis, quod fieri velit. *Expulisset* verum credo. Invitus homo socors et voluptarius exibat, aut moras nectebat. Suet. Cal. 1. Tiberius Germanicum dicitur *expulisse ad componendum Orientis statum*. Cicero *extrudere* sic dixit in ep. 7, 6. Probat Mullerus. ERN. Bip. contra comparant A. 4, 41. *ad vitam procul Roma impelleret*.

Non in ore vulgi] Vera nostra coniectura. Nam in libris omnibus *more vulgi*. quod sane haud convenit. At *in ore agere*, est Latinis coram et in conspectu esse, sese offerre. Sallustianum est, et ab eo penu Tacito promptum. In oratione Cottae ad Quirites: *A prima adolescentia, in ore vestro privatus et in Magistratibus egi*. Fragmento alio: *In ore agens gentibus, populo, civitati*. Tacitus iterum c. 77. *Iulianus ad L. Vitellium perductus, verberibus foedatus, in ore eius iugulatur*. Dicendi hoc genus restituendum Plinio censeo in Paneg. 69. *Sunt in honore hominum et in honore famae magna nomina, ex tenebris oblivionis, indulgentia Caesaris*. Et lego: *Sunt in ore hominum et in ore famae*. LIPS. *In ore* etiam Flor. (Bud.) Agr. ERN. *In ore vulgi* etiam Cic. Verr. 1, 46. Cf. noster ad H. 2, 73. Fragmentum alterum Lipsio cit. ductum est e Donato ad Ter. Adelphos 1, 2, 13.

In

Digitized by Google

torpentque, praeterita, instantia, futura, pari oblivione dimiserat. Atque illum, in nemore Aricino desidem et marcentem, proditio Lucilii Bassi, ac defectio classis Ravennatis perculit. Nec multo post de Caecina adfertur mixtus gaudio dolor: et desciviſſe, et ab exercitu vinctum. plus apud socordem animum laetitia, quam cura valuit. multa cum exsultatione in urbem revectus, frequenti concione, *pietatem militum* laudibus cumulat. *P. Sabinum, Praetorii Praefectum, ob amicitiam Caecinae, vinciri* iubet, substituto in locum eius Alpheno Varo. Mox Senatum, composita in magnifi- 37
centiam oratione, adlocutus, exquisitis Patrum adulationibus adtollitur. Initium atrocis in Caecinam sententiae a L. Vitellio factum. dein ceteri, composita indignatione, *quod Consul Rempublicam, Dux Imperatorem, tantis opibus, tot honoribus cumulatus, amicum prodidiſſet*, velut pro Vitellio conquerentes, suum dolorem proferebant. Nulla in oratione cuiusquam A. V. 823, A. C. 70.

In nemore Aricino] Inter Lanuvium et nemus Aricinum supereſſe rudera villae Vitellii arbitratur Corradinus Lat. vet. t. 2. p. 193.

Atque illum — proditio Lucilii B — perculit] Nuncii non *percellunt*, sed *percutiunt*, ut alio loco iam docuimus. Itaque legendum *percuſſit*. *Perculit* esset *perdidit*: quod alienum est. *Repente exterruit*, desideratur: quod est *percuſſit*. Cicero quidem ep. 5, 7. *veteres inimicos, novos amicos, literis tuis perculsos*: sed sequitur *et de magna spe deturbatos iacere*: quod huic loco dissimile est. Infra c. 56. *ad omnes nuncios vultu quoque et inceſſu trepidus* dicitur fuisse. hoc est *percuſſi*, non *perculsi*. Contra Cicero in ep. 9, 25. *atrociſſimis percuſſus est literis*, non *perculsus*. V. et ad 2, 54. Itaque vix ante dubitavi, in tanta evidentia, corrigere. E Broterio post didici, MS. Reg. habere *percutit*: Quod firmat rationem nostram, et lenior correctio est, quae et sequenti *affertur* melius consentit: id adeo recepi. ERN. Bip. bene notant, omnino homines pavore, metu, dolore, nuntiis etc. percelli. Sic ipse noster A. 1, 28. 42. Nolim ergo a vulg. recedere. restitui *perculit*. pro quo Bud. *pertulit*. Ern. receperat *percutit*.

P. Sabinum Praetorii Praefectum] Vid. Lipſ. ad 2, 92. ERN.

Suum dolorem proferebant] h. e. quem ex iniuriis Caecinae privatim publiceque ceperant. Eum cum alias preſſiſſent, nunc, sub illa specie, edebant. Igitur graviter invecti in Caecinam: non Vitellii, sed suis iniuriis incensi. Sic Livius 7, 21. *curae priva-*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. quam erga Flavianos Duces obtrectatio. *errorem imprudentiamque exercituum* culpantes, Vespasiani nomen suspensi et vitabundi circumibant. Nec defuit, qui unum Consulatus diem (is enim in locum Caecinae supererat) magno cum inrisu tribuentis accipientisque, eblandiretur. pridie Kal. Novembris Rosius Regulus iniit, eiuravitque. Adnotabant periti, *numquam antea, non abrogato Magistratu, neque lege lata, alium suffectum.* nam Consul uno die et ante fuerat Caninius Rebilus, C. Caesare Dictatore, cum

privatae in certaminibus publicis erumpebant: quod fortasse Tacitus imitatus est. ERN. Cf. A. 15, 73.

Is enim in locum Caecinae supererat] Proprie dies ille non supererat in locum Caecinae, sed e Consulatu Caecinae. Vnde pronum suspicari, verba *in locum Caecinae*, esse loco mota, et post *diem* ponenda, sive, post *supererat*. Placet Mullero. Vulgatum sic explicandum: is enim dies supererat volenti succedere in locum Caec. s. si quis sufficiendus Caecinae foret. ERN.

Cum irrisu tribuentis acc.] Hoc ordine scr. et edd. ante Rhen. omnes exhibent verba: nisi quod Flor. *tradentis* habet. Rhenanus *acc. tribuentisque* tacite (e Bud.) edidit, quod omnes servarunt. Illud autem bene, quod *eblandiretur* dedit, quamquam coniectura tantum, pro *blandiretur*. Primam literam absorpsit finalis τοῦ *que*, ut saepe in hoc et similibus verbis. ERN. Bip. e Flor. *tradentisque accipientisque*. Sed ista geminatio coniunctionis vix nostro est in usu. *tradentis*, *tribuentis*, perinde est. Mox Bud. *iniit*, *eiuravit*.

Rosius] Sic MSS. Flor. Bud. Guelf. edd. pr. Puteol. unde restitui. Primus Beroaldus edidit *Rossius*, non e libris scriptis, (nam hos libros non e MSS. edidit) sed casu ac vitio operarum, quod ab Alciato et Rhenano servatum est temere. *Rosii* et *Rossii* occurrunt in antiquis monumentis: sed libri audiendi. Illud autem nollem factum a Ryckio, ut e MS. Agr. ederet *Roscius*, quae scriptura librario debetur, vel nomen minus notum in notius convertente, vel pronunciationem suae aetatis sequente, ut in *scaevus*, *scevire*, et aliis alii pro *saevus*, *saevire*. Glandorpius laudat ille quidem hinc *Roscius Regulus*, sed non e libris, verum e coniectura, ut in aliis. Vid. ad Ann. 11, 35. ERN.

Nunquam antea] Vertranius corrigebat *nonnunquam*: quod subiecta ratio desiderat. An hoc voluit dare scriptor libri Guelf. in quo est *nonquam?* sane et alibi ille *o* pro *u* scripsit, ut in *centatio*; sed nusquam in hoc verbo, si recte memini. ERN. Nil mutandum. Agitur hic de casu, qui prorsus extra ordinem fuit. Sic et Bip. sentiunt.

Caninius Rebilus] De hoc v. Dio 43, 46. Occurrit et in numo apud Occonem. Ciceronis in eum irrisio legitur in huius ad fam. ep. 7, 30. Mox pro *festinarentur* Bud. *dictarentur*, unde Rhen. volebat *ista darentur*.

Tur-

Digitized by Google

cum belli civilis praemia festinarentur. Nota per eos dies Iunii Blaesi mors et famosa fuit: de qua sic accepimus. Gravi corporis morbo aeger Vitellius, Servilianis hortis, turrim vicino sitam conlucere, per noctem, crebris luminibus animadvertit. Sciscitanti causam, *apud Caecinam Tuscum epulari multos, praecipuum honore Iunium Blaesum*, nuntiatur. cetera in maius, de *adparatu. et solutis in lasciviam animis.* nec defuere, qui ipsum Tuscum et alios, sed criminosius Blaesum, incusarent, *quod, aegro Principe, laetos dies ageret.* Vbi asperatum Vitellium, et posse Blaesum perverti, satis patuit iis, qui Principum offensas acriter speculantur, datae L. Vitellio delationis partes. Ille infensus Blaeso aemulatione prava, quod eum, omni dedecore maculosum, egregia fama anteibat, cubiculum Imperatoris referat, filium eius sinu complexus et genibus accidens. causam confusionis quaerenti, *non se proprio metu, nec sui anxium, sed pro fratre, pro liberis fratris, preces lacrimasque adtulisse. Frustra Vespasianum timeri, quem tot Germanicae legiones, tot provinciae virtute ac fide, tantum denique terrarum ac maris immensis spatiis, arceat. In urbe ac sinu cavendum hostem, Iunios Antoniosque avos iactantem, qui se stirpe Imperatoria, comem ac magni-*

A. V. 823. A. C. 70. 38

Turrim vicino sitam] De hoc genere turrium v. dicta ad Sueton. Ner. 38. ubi *turris Maecenatiana.* Mox MS. Bud. habebat *advertit.* ERN. Probat Muretus. Rhen vulgatum rer et.

Vbi asperatum] Sic MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. idque restituit bene Rhenanus. Puteol. nescio an consulto, edidit *aspernatum*; vitiose: quod tamen servatum a Ber. et Alc. In iisdem edd. mox male *illic* pro *ille* (hoc Rhen. e Bud). Paullo post interpunctionem correxi. Nam maior erat post *referat*, et minor post *accidens*. Atqui ista iungenda cum *referat.* Post *confusio* est consternatio, pavor, qui indicatur irrumpendo in cubiculum, et reliquo L. Vitellii mimo: eoque sensu et noster alibi et alii dixere. ERN. Bud. *effusionis*, Rhen. vulg servat.

Iuniis Antoniosque] Proinde stirpis suae originem ab Octavia, Augusti sorore, repetere poterat.

Ami-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *magnificum militibus, ostentet. Versas illuc omnium mentes, dum Vitellius, amicorum inimicorumque negligens, foveat aemulum, Principis labores e convivio prospectantem. Reddendam pro intempestiva laetitia moestam et funebrem noctem, qua sciat et sentiat, vivere Vitellium et imperare et, si quid fato accidat, filium habere.* 39 Trepidanti inter scelus metumque, ne dilata Blaesi mors maturam perniciem, palam iussa atrocem invidiam, ferret, placuit veneno grassari. Addidit facinori fidem nobili gaudio, Blaesum visendo. quin et audita est saevissima Vitellii vox, qua *se* (ipsa enim verba referam) *pavisse oculos,*

Amicorum inimicorumque negligens] Hoc est, amicos et inimicos non discernens, ut bene Pichena. Deinde orationis forma videtur desiderare *foveat*: et sic antiquiores dixissent. Sed Tacito solenne est, τῷ *dum* iungere indicativum praesentis, in oratione etiam obliqua, et quocumque tempore praecedente. Sic infra c. 70. *togatum se et unum e Senatoribus, dum inter Vespasianum ac Vitellium — iudicatur*; et sic pluribus locis reperies. Denique *labores Principis* intell. morbum, quo laborabat. ERN. Sic iam Rhen.

Foveat] Hoc sermonis series requirit. Vulgo *fovet*. Bip. *foveret*.

Si quid fato accidat] Non sufficiebat Tacito, ut aliis, ut verboso scilicet Ciceroni, Livio, *si quid accidat?* An additum fingit a Vitellio, ne ambiguitas offenderet, aut malum omen faceret? Nam etiam de morte a manu hostili, *si quid accidat*, dici solet. Ita videtur. ERN.

Maturam perniciem] MS. Guelf. edd. Put. Ber. Alc. male *poenitentiam*. Ed. pr. post vitiose *visa*, pro *iussa*. ERN. *Perniciem* Rhen. e Bud. dedit. Sic et Flor. et Agr. Dein Bud. *iussa*.

Veneno grassari] Ego huc referam, in silentio interpretum, Suetonii haec de Vitellio 14. *Nobiles viros, condiscipulos suos, tantum non ad societatem Imperii omnibus blanditiis allicefactos, vario genere fraudis occidit. etiam unum veneno, manu sua porrecto in aquae frigidae potione.* Priora Dolabellam notant; haec de veneno, Iunium Blaesum. LIPS.

Nobili gaudio] Nescio, an *notabili gaudio*. LIPS. Sic placebat et Faerno, Vrsino. Vulgatum certe vitiosum. Nam *nimium gaudium* hic exprimendum erat, quod *nobile gaudium* non dicitur. nec tamen *notabili* satis placet. Curt. 9, 7. extr. *postquam, falso insimulatum eum, nimium invidorum gaudium ostendit. Notabilis constantia* occurrit infra c. 54. sed aliter. Broterio placet *ignobili g.* ERN. *Nobili*, noscibili, manifesto, ut apud Liv. 30, 9. *nobile scortum*. Sic fere idem quod *notabili*. hoc recepere Bip.

Qua se (ipsa enim verba referam) pavisse oculos] Sic MSS. Agr. Flor. ed. pr. quod secutus sum, ut multo mollius. Ceteri libri

Digitized by Google

los, ſpectata inimici morte, iactavit. Blaeſo, ſuper claritatem natalium et elegantiam morum, fidei obſtinatio fuit. Integris quoque rebus, a Caecina et primoribus partium, iam Vitellium adſpernantibus, ambitus, abnuere perſeveravit: ſanctus, inturbidus, nullius repentini honoris, adeo non Principatus adpetens, parum effugerat, ne dignus crederetur. Fabius interim Valens, multo ac molli concubinarum ſpadonumque agmine, ſegnius quam ad bellum incedens, *proditam a Lucilio Baſſo Ravennatem claſſem*, pernicibus nuntiis accepit. Et, ſi coeptum iter properaſſet, nutantem Caecinam praevenire, aut, ante discrimen pugnae, adſequi legiones potuiſſet. Nec deerant, qui monerent, *ut cum fidiſſimis per occultos tramites, vitata Ravenna, Hoſtiliam Cremonamve pergeret.* Aliis placebat, *accitis ex urbe Praetoriis cohortibus valida manu perrumpere.* Ipſe, inutili cunctatione, agendi tempora conſultando conſumpſit. mox utrumque conſilium adſpernatus, quod inter ancipitia deterrimum eſt, dum media ſequitur, nec auſus eſt ſatis, nec providit. Miſſis ad Vitellium litteris, auxilium poſtu- A. V. 823. A. C. 70. 40 41

libri (in his Bud.) *ſe* habent poſt parentheſin. ERN. Paullo aliter iſta apud Suet. Vit. 14.

Sanctus, inturbidus] Ed. pr. *factus*: et ſic correctum in MS. Guelf. quid ante fuerit, non potui aſſequi. Ea verba in MSS. confundi alii docuere. Vid. Drakenb. ad Liv. 10, 9. Poſſis tamen conicere *factis inturbidus*, ut alibi *ingenio, moribus turbidus*. ERN.

Adeo non pr. appetens, ut parum effugeret] Pro *effugeret* MS. Guelf. edd. Put. Ber Alc. *abfuerit*. MS. autem Flor. ſic habet: *appetens. Parum effugerat, n. d. c.* quod merito placet I. Gronovio. Corruptela orta eſt ex eo, quod non intelligerent librarii, *adeo non* eleganter dici pro *nedum*: ut iam ad A. 3, 34. notavimus. In vulgata vix commodus ſenſus. An enim principatu non appetendo conſequimur, ut digni Principatu videamur? Itaque Florentinam interpunctionem recepi. ERN. Bud. vulg habet. Agr. *effugerit*. Gronovio accedunt Brot. Lall. Bip.

Ne in tanto quidem d.] Hunc verborum ordinem, item mox *rapere illic. v.* libri antiquiores ſcr. et edd. Rhenanus ex uno Bud. invertit. ERN. Dedit ſcil. *illic r. v.*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. postulat. Venere tres cohortes cum ala Britannica: neque ad fallendum aptus numerus, neque ad penetrandum. Sed Valens ne in tanto quidem discrimine infamia caruit, quo minus rapere inlicitas voluptates, adulteriisque ac stupris polluere hospitum domus, crederetur. aderant vis et pecunia et ruentis fortunae noviſſima libido. Adventu demum peditum equitumque pravitas consilii patuit, quia nec vadere per hostes tam parva manu poterat, etiam si fidiſſima foret, nec integram fidem adtulerant. Pudor tamen et praesentis Ducis reverentia morabatur, haud diuturna vincula apud avidos periculorum et dedecoris securos. Eo metu, cohortes Ariminum praemittit, alam *tueri terga* iubet: ipse, paucis, quos adversa non mutaverant, comitantibus, flexit in Vmbriam, atque inde Etruriam: ubi, cognito

Ruentis fortunae noviſſima libido] Videbat, finem adesse explendarum libidinum, cum rueret fortuna. Itaque utendum facultate, dum maneat. In tali tempore solet etiam incitari cupiditas et vis. (Cf. H. 2, 47.) Sic bene et Pichena et Ryckius. Post, nescio quomodo, mihi magis placet *tam parva manus* (Placet et Lallemando). Pro *morabatur* vitiose ed. pr. *hortabatur*: quod pro var. lect. est in marg. MS. Guelf. ERN.

Apud avidos periculorum] Sic omnes libri. *Avidi periculorum* sunt, qui pericula subire non verentur, bello, praeliis etc. ubi spes commodi luceat, quales nobis Tacitus milites Rom. non uno loco describit. At hic periculum ostendebatur, id quod liquido patet, si a partibus Vitellii manerent, quarum fortuna rueret, nullum, aut leve, si ad victores transirent. Itaque non male, puto, Faerno suspectam fuisse lectionem vulgatam, correctamque *pavidos periculorum*. ERN. Sic et Lall. Contra Grut. et Bip. pro vulg. stant. Cf. c. 26. qui locus hunc explicat.

Decoris securos] Bono sensu: in Flor. tamen, *dedecoris*, fortasse et meliore. LIPS. *Dedecoris* etiam MS. (Agr.) Guelf. et alii ap. Broterium, ed. pr. cereraeque ante Rhenanum, qui *decoris* (e Bud.) invexit. Bene restituit Pichena. ERN. Ita Antonius c. 24. *ignominiam consumsistis*. Mur. et Acid. quoque *dedecoris* praeferunt.

Eo metu et paucis etc.] *Et* habent MS. Guelf. (Bud.) ed. pr. Puteol. Post omissam (ab Alc.) restituit Rhen. non probante Mureto. Ceterum verum vidisse arbitror, cum verba *paucis, quos adversa non mutaverant, comitantibus*, post *ipse* ponenda iudicavit. Sunt hic sane alieno loco. Quos enim putemus esse eos, qui comitati cohortes sint? Immo Ducis comites amici, quos secum eduxerat urbe Roma.

Digitized by Google

gnito pugnae Cremonenſis eventu, non ignavum, et, ſi proveniſſet, atrox conſilium iniit, ut, adreptis navibus, in quamcunque partem Narbonenſis provinciae egreſſus, Gallias et exercitus et Germaniae gentes novumque bellum cieret. Digreſſo Valente, trepidos, qui Ariminum tenebant, Cornelius Fuſcus, admoto exercitu, et miſſis per proxima litorum Liburnicis, terra marique circumvenit. Occupantur plana Vmbriae et qua Picenus ager Adria adluitur. omnisque Italia, inter Veſpaſianum ac Vitellium, Apennini iugis dividebatur. Fabius Valens, e ſinu Piſano, ſaevitia maris, aut adverſante vento, Portum Herculis Monoeci depellitur. haud procul inde agebat Marius Maturus, Alpium maritimarum Procurator, fidus Vitellio, cuius ſacramentum, cunctis circa hoſtilibus, nondum exuerat. Is Valentem comiter exceptum, *ne Galliam Narbonenſem te-* A. V. 823. A. C. 70. 42

T 2 *mere*

ma. Ab horum plerisque deſertus erat. Poſt *in* ante *Etruriam* cum Ryckio et I. Gron. delevi, additum a Rhenano contra libros. ERN. Immo e Bud. Verba *paucis — com.* loco mota non Muretus vidit, ſed Acid. qui, ſaepe in transponendo nimium audax, hic rem acu tetigit meo arbitratu. Omiſſa ſcil. olim verba e margine, cui fuere adlita, in alienam ſedem librarii incuria intruſit. Bahrdtius demum verbis *coguito — eventu* poſtponenda purabat.

Gallias et Germaniae gentes] Vocem apte inſerit Vatic. codex: *Gallias et exercitus et Germ. gentes.* Nam in Gallia exercitus, VIII. legiones. LIPS. Habent etiam Flor. Guelf. Agr. edd ante Rhenanum: qui (duce Bud.) delevit. Reſtituit Pichena. ERN.

Saevitia maris] Romana editio *ſegnitia maris*: quod auribus meis blanditur: ſignificatque, nullo, vel adverſo vento, uſum. LIPS. *Segnitia* etiam MSS. Flor. Agr. recteque receptum eſt a Pichena. Ceteri libri (Bud. quoque) *ſaevitia*. Ea vero eſt in vento adverſante: ſegnitia eſt, cum ſtat mare, nimiaque tranquillitate non dat facultatem navigandi. ERN. Verum malacia navem non *depellit*, ſed immotam tenet; ad quod non attendere, quorum auribus blanditur *ſegnitia*. Reſtituo proinde *ſaevitia*. Mox Bud. *haud adv. vento*, quod Rhen. ſe ſcribere ait, verum non ſcripſit. Paullo ante Bud. *Apenninis iugis*.

Portum Herculis Monoeci] Hodie *Monaco*. ERN.

Alp. mar. Procurator] Bud. *ſpeculator*.

Nondum exuerat] Sic Flor. bene, mox enim exuit. Bud. et vulgo *non*.

Meta

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *mere ingrederetur*, monendo terruit: simul ceterorum fides metu infracta. namque circumiectas civitates Procurator Valerius Paullinus, strenuus militiae, et Vespasiano ante fortunam amicus in ver-
43 ba eius adegerat. Concitisque omnibus, qui exauctorati a Vitellio bellum sponte sumebant, Foroiulienſem coloniam, clauſtra maris, praesidio tuebatur: eo gravior auctor, quod Paullino patria Forum Iulii, et honos apud Praetorianos, quorum quondam Tribunus fuerat. Ipsique pagani, favore municipali et futurae potentiae spe, iuvare partes adnitebantur. quae ubi paratu firma, et aucta rumore, apud varios Vitellianorum animos increbuere, Fabius Valens cum quatuor speculatoribus et tribus amicis, totidem Centurionibus, ad naves regreditur: Maturo ceterisque remanere, et in verba

Metu intacta] Pichena censet *infracta*: at mihi pro sententia nunc videbatur, *intentata*. Destitit Valens ab aliis tentandis, metu, ne temere se crederet et interciperetur. Quod si eamdem sententiam e voce *intacta* elicis, haud immutem. LIPS. Nempe in MS. Flor. est *invacta*: unde Pichena suum *infracta* elicuit: quod Freinsh. ceterique post eum secuti sunt. Recte. Sic plane MS. Oxon. Mox itidem bene *namque circumiectas* pro *nam* dedere e Flor. et Agr. Ryckius et I. Gronov. Consentit ed. pr. quae post male *circumvectas* exhibet. Verba haec et alibi confusa ERN. Bud. *intacta*. Palmerius dabat *intuta*. Dein Bud. *nam*.

Procurator] Galliae Narbonensis Procuratorem fuisse suspicatur Savilius: in qua Forum Iulii, colonia. Mox bene a Ryckio editum *clauſtra* pro *clauſtraque*, e MSS. Flor. Bud. Agr. quibus consentit ed. pr. Additur enim ἐξηγητικῶς. ERN. *Forum Iulii* dictum colonia Pacensis et classica. Plin. 3, 4 (5). Ibi navale Augusti. Strabo 4. p. 184.

Sponte sumebant] *Sponte* deest in Bud.

Eo gravior auctor] Cf. supra c. 3 et 12.

Quae ubi paratu firma] *Paratu* libri omnes praeter MS. Bud. et ed. pr. in quis est *parta*. Rhenanus inde coniicit *pacta firma*, frustra. Elegantia perit, si *paratu* mutatur. Respondent enim sibi apte, ut *firma* et *aucta*, sic *paratu* et *rumore*. Mox edidi *totidem*, quod in MSS. Flor. Bud. ed. pr. Ceteri scripti et edd. ante Rhen. item Ryck. (ex Agr.) *totidemque*. ERN.

Regreditur mature: ceterisque] Priora lego: *regreditur. Maturo ceterisque*. Intellegit enim Marium Maturum Procuratorem Alpium, qui, discessu Valentis velut exsolutus, transiit in Flavianas partes. Posteriora recte

Digitized by Google

verba Vespasiani adigi, volentibus fuit. Ceterum, ut mare tutius Valenti, quam litora, aut urbes; ita futuri ambiguus, et magis, quid vitaret, quam cui fideret, certus, adversa tempestate Stoechadas, Massilienſium insulas, adfertur. ibi eum missae a Paullino Liburnicae oppressere. Capto Valente, cuncta ad victoris opes conversa, initio per Hispaniam a prima Adiutrice legione orto, quae, memoria Othonis infensa Vitellio, decimam quoque ac sextam traxit. Nec Galliae cunctabantur. Et Britanniam inclitus erga Vespasianum favor, quod illic secundae legioni a Claudio praepositus et bello clarus egerat, non sine motu adiunxit ceterarum, A. V. 823. A. C. 70. 44

T 3 in

recte olim (e Bud.) Rhenanus emendavit, (ut I, 59. Agr. 18.) cum vulgo esset, *volentibus liberum fuit*, insititia voce: aut, ut in quibusdam, *auctor fuit*. Qui scilicet glossographi ignorarunt genus dicendi a fonte Graeco: quod peritum illum sagacemque Germanum non fugit. Ingenii enim et industriae laudem Rhenano libens do: et scio inter primores eum suae gentis. At carpsi olim liberius. Non ego, sed aetas. (etsi revera multa in Rhenani iudiciis, quae probet nemo iudex e selectis.) Nunc abiit ille fervor: et obtendere manum ad magnorum virorum culpas possim, quam diducere et explicare. Revera autem quantula haec sunt, de quibus litigamus? litterae, syllabae. voculae. Ridere mihi lubet, cum virorum gravium et grandium velitationes, immo pugnas video in his nugis. et metuo, ut excitent me ad alteram Satyram. Nunc cum Aristophane (Ran. 858.) satis mihi inclamasse:

— Λοιδορᾶσθαι δ' οὐ πρέπει
Ἀνδρας ποιητὰς, ὥσπερ ἀγοραίους.

LIPS. Lipsium secutus est eius-

que correctionem recepit Pichena. Consentit MS. Agr. nisi quod in fine habet *volentibus auctor fuit*: quod pro var. lect. in margine Guelf. reperi, et in ed. pr. sed *auctor* insertum est ab iis, qui modum loquendi non capiebant. ERN. Bud. *mature* et dein *adigi volentibus fuit*. Sed Put. *adigi liberum fuit*. Alc. *adigi volentibus liberum fuit*.

Stoechadas - - adfertur] Legitimum verbum erat *defertur*: nec *adferri* hoc sensu dictum reperi. Broterius malit *fertur*. ERN.

Inclitus e. V. favor] Gruterus valde probat lectionem ed. pr. *inditus*, quae et in MS. Reg. est. In quo aliter sentio. si *infitus* esset, i. e. verus, constans, praeferrem: at non *inditus*, quod commode hic locum non habet, ut opinor. Eam autem vocem in libris substitui alteri *inclitus*, et alibi observatum. V. Drakenb. ad Liv. 6, 11. 42. *Inclitus favor* est insignis, multis rebus cognitus. ERN. In Bud. dubie *inditus*, an *inclitus*.

Non sine motu adiunxit ceterarum] Scil. legionum, ut bene Ferretus. Frustra Faernus *cohor-*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. in quibus plerique Centuriones ac milites a Vitellio provecti, expertum iam Principem anxii mutabant. 45 Ea discordia, et crebris belli civilis rumoribus, Britanni fustulere animos, auctore Venutio: qui, super insitam ferociam et Romani nominis odium, propriis in Cartismanduam Reginam stimulis accendebatur. Cartismandua Brigantibus imperitabat, pollens nobilitate: et auxerat potentiam, postquam, capto per dolum Rege Caractaco, instruxisse triumphum Claudii Caesaris videbatur. Inde opes, et rerum secundarum luxus. spreto Venutio (is fuit maritus) armigerum eius, Vellocatum, in matrimonium Regnumque accepit. Concussa statim flagitio domus. Pro marito studia civitatis; pro adultero libido Reginae et saevitia. Igitur Venutius accitis auxiliis, simul ipsorum Brigantum defectione, in extremum discrimen Cartismanduam adduxit. Tum petita a Romanis praesidia. et cohortes alaeque nostrae, variis proeliis, exemere tamen periculo Reginam. Regnum Venutio, bellum nobis, 46 relictum. Turbata per eosdem dies Germania, et socor-

bertinum addi volebat (et legebat *iunxit*) e vet. cod. nescio quo. ERN.

Venusio] Sic codices. Sed v. A. 12, 40. ubi *Venutio* praefertur

Auxerat potentiam] Fallor, aut Tacitus scripsit, *potentia*. Quis enim alias ille, qui auxit? At genus illud dicendi perelegans, *auxit potentia*, id est, aucta est, significatione occulta quadam patiendi. Cato in hoc ipso verbo ap Gell. 18, 12. *Eodem nomine complures ex agris accessitavere, eo res eorum auxit.* Velleius *sedandi* verbum sic usurpat 2, 101. *Postquam tempestas sedavit*, *Adherbal taurum immolat.* Plautus Mil. 2, 6, 100. *leniendi*: *Dum haec conflexerunt turbae atque irae leniunt.* Et plures eiusmodi Latinae linguae delicias gustare tibi fas apud Agellium l. c. Non dissimile, quod in Thucydidaeo charactere observat Dionysius p. 133. saepe τὰ παθητικὰ ῥήματα, δραστήρια· τὰ δὲ δραστήρια, παθητικὰ esse. LIPS. Nimis caprus erat Lipsius observatione passiva, ut iam alibi vidimus. ERN. Cf. Ruhnken. ad Vell. Pat. 1, 8. p. 587.

Instruxisse triumphum C. C.] De hoc loco. qui pugnare videtur cum alio A. 12, 36. vid. ibi dicta. ERN.

Brigantum defectione] Bud. *defectio*. Probat Rhen. nec tamen recepit.

Per-

Digitized by Google

socordia Ducum, et seditione legionum. Externa vi, perfidia sociali, prope adflicta Romana res. Id bellum cum causis et eventibus (etenim longius provectum est) mox memorabimus. Mota et Dacorum gens, numquam fida, tunc sine metu, abducto e Moesia exercitu. Sed prima rerum quieti speculabantur: ubi flagrare Italiam bello, cuncta invicem hostilia, accepere, expugnatis cohortium alarumque hibernis utraque Danubii ripa potiebantur, iamque castra legionum exscindere parabant, ni Mucianus sextam legionem oppositiffet, Cremonensis victoriae gnarus, ac ne externa moles utrimque ingrueret, si Dacus Germanusque diversi inrupissent. Adfuit, ut saepe alias, Fortuna Populi Rom. quae Mucianum viresque Orientis illuc tulit: et quod Cremonae interim transegimus. Fonteius Agrippa ex Asia (pro Consule eam provinciam annuo imperio tenuerat) Moesiae praepositus est: additis copiis e Vitelliano exercitu, quem spargi per provincias, et externo bello inligari, pars consilii pacisque erat. Nec ceterae nationes silebant. Subita per Pontum arma barbarum mancipium, Regiae quondam classis Praefectus, moverat. is fuit Anicetus, Polemonis libertus, praepotens olim, et, postquam regnum in formam provinciae verterat, mutationis inpatiens. Igitur Vitellii nomine, adscitis gentibus, quae Pontum adcolunt, conrupto in spem rapinarum egentissimo quoque, haud temnendae ma-

A. V. 823. A. C. 70.

47

Perfidia sociali] Sine copula MSS. Flor. Agr. ed. pr. et sic edidit Ryckius. Ceteri (Bud. et vulg.) *et perfidia*. ERN. Mox Bud. *poena* (pro *paene*) *adflicta*.

Memorabimus] Vid. H. 4, 12 — 37. 54 — 79. et 5, 14. ad finem.

Fonteius Agrippa] Post a Sarmatis caesus. Ios. b. Iud. 7, 4, 3.

Proconsule] Sic Flor. Agr. ed. pr. Ryck. I. Gron. Ceteri (Bud. etiam) *Proconsul*. ERN.

Egentissimo] Huius vocis loco lacunam offert Bud.

Haud temnendae manus ductor] Edd. Put. Ber. Alc. vitiose *haud tenendae m. auctor*. ERN. Nec melius Bud. *haud tepende manus ductor*.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. nus ductor, Trapezuntem, vetusta fama civitatem, a Graecis, in extremo Ponticae orae conditam, subitus inrupit. Caesa ibi cohors, Regium auxilium olim, mox donati civitate Romana, signa atmaque in nostrum modum, desidiam licentiamque Graecorum, retinebant. Classi quoque faces intulit, vacuo mari, eludens, quia lectissimas Liburnicarum, omnemque militem Mucianus Byzantium adegerat. Quin et barbari contemptim vagabantur, fabri-

ductor. Paullo ante idem *accitis gentibus.*

Vetustam admodum civit.] In Flor *vetusta mama civitatem.* Omnino leg. *vetusta fama.* LIPS. Idem Freinshemio placebat. Rhenanus malebat *vetustissimam civitatem*, sed Pichena correxit *vetustam Asiae*, quod omnes post eum secuti sunt. MS. Bud. habet *vetusta manum*, ed. pr. *manus.* Guelf. *vetustam admodum*, quod edd. ante Pichenam omnes inde a Pureol. obtinet, MS. Agr. *vetustam civitatem.* Ego Lipsianam correctionem, ut propius accedentem ad scripturam MS. Flor. praetulerim cum Freinsh. ERN. Probat et Lall. Recipio cum Bip. Sic H. 4, 83. *templum vetere fama.*

Classi quoque etc.] MSS. Flor. Guelf. edd. ante Rhen. omnes *classis*, quod I. Gron. probat, non ausus tamen restituere: intelligitque classem Aniceti, e navibus ibi relictis coactam. At, quorsum classis faces inferat urbi iam captae, cuius combustae nullum vestigium exstat? Itaque omnino servandum *classi*, quod inde a Rhen. omnes edidere. Intellige naves, ibi in portu sine milite relictas a Muciano. Quae ipsa caussa est, quare addat *vacuo mari eludens.* In quo Lipsius malebat *illudens.* Nempe *eludere* quidem etiam pro *illudere* ponitur, ut ap. Liv. 7, 13. et alibi, sed cum accusativo. Verum *vacuo mari* absolute capiendum, non in dativo: nam mare vacuum erat, eamque ob causam post *mari* interpunxi. *Eludere* saepe simpliciter ponitur sine regimine, ut Cic. de Div. 2, 70. *ars coniectoris, eludentis ingenio.* Estque fere idem, quod mox contemtim vagari, agere quae lubet, contemtis aliis, nihil metuentem. *Vacuum mare* est, in quo nullae naves armatae, quae resistant. ERN. Acid. quoque volebat *illudens.* Bip. in textu posuere, vel coniiciunt: *vacua maris eludens*, quod in Flor. sit *vacua mari*, sed apud Ryckium vitiose in var. lect. ita legi videtur pro *vacuo.*

Contemtim vagabantur] Sic edidi, quod id libris antiquis magis consentire putavi, quam quod Rhenanus, sive e Bud. MS. sive ex ingenio, dedit *contemtius* (omnino e Bud.). MS. Guelf. clare *contemtim*, edd. Put. Ber. Alc. Curt. 9, 7. *a Dioxippo contemtim militarem eludente ferociam.* At Flor. *contemti*, quod frustra defendit I. Gron. edere tamen non ausus. Non barbari tum contempti; sed coeperant contemnere vim Rom. i. e. non timere. Virgula super litera ultima omissa est a librario: nam ita expressit librarius cod. Guelf. Ed.

Digitized by Google

fabricatis repente navibus, (*camaras* vocant) arctis lateribus, lata alvo, fine vinculo aeris aut ferri connexa: et tumido mari, prout fluxus adtollitur, summa navium tabulis augent, donec in modum tecti claudantur. Sic inter undas volvuntur, pari utrimque prora, et mutabili remigio, quando hinc vel illinc adpellere indiscretum et innoxium est. Advertit ea res Vespasiani animum, ut vexillarios e A. V. 823. A. C. 70. 48

T 5 legio-

Ed. pr. etiam *contenti*: quod verbum cum illo saepe confunditur in libris antiquis. Similiter infra c. 58. extr. Flor. *contenti*, ed. pr. *contenti* pro *contemtim*, quod ibi recte, valdeque probante Lipsio, inde a Pichena editum. Cur ergo non et hic eadem ratione ipse aliique usi sunt? ERN.

Quas cameras vocant] Nostrasne haec vox? certe etiam hodie cubilia tecta et clausa cameras vocamus, et ab ea similitudine prisci, opinor, has naves. Strabo in describenda Bosporana ora (II. p 495.); Ἀκάτια ἔχουσι λεπτὰ, στενὰ καὶ κοῦφα, ὅσον ἀνδρώπους πέντε καὶ ἕξοσι δεχόμενα Καλοῦσι δ' αὐτὰ οἱ Ἕλληνες καμάρας. Vbi a glossula fortasse illae voces, οἱ Ἕλληνες. ERN. Frustra Lipsius tentat locum. Nam Graecis sane sic naves tales dicuntur: quippe καμάραν vocant tectum curvatum, et quicquid tale tectum habet. Similiter Eustath. ad Dionys. Perieg. v. 700. ἃ ἐκαλοῦντο καμάραι παρ' Ἕλλησιν. Adde de h. v. Hemsterhus. τὸν πάνυ ad Aristophan. Plut. p. 369. De *camaris* (sic enim melius scribas, quam *cameis*: sic saltem MS. Flor. Agr. ed. pr.) Add. Casaub. ad Strab. l. c. Schefferus addend. ad de R. Nav. 2, 2. p. 325. Ceterum *quas* cum Ryckio delevi, auctoribus iisdem libris. Relativum passim intrusum esse in libris Taciti iam supra, cum I. Gronovio, aliquot locis notavimus. ERN. Bud. *cameras*.

Lata alvo, fine vinculo ae. a. f. connexa] *Latam alvum - connexam* MSS. (Bud.) Agr. Guelf. edd. vett. omnes. Eodem tendit Flor. e quo notatum video *lata alvom*, ut est in Oxon. Sed inde efficta est lectio, quam Lipsius et Pichena tacite edidere, cum sequentibus omnibus. Ea certe grammatice recta est et explicari potest. Vitiosam esse veterem lectionem, dubitari non potest. Si *lata alvo* verum est, vereor, ne ultimum verbum spurium sit, et a glossa ortum: sufficit enim *lata alvus fine aeris ac ferri vinculo*. Sin *latam alvum* Taciti scriptura est, *connexis* corrigendum puto, ut referatur ad *navibus*: sintque naves connexae latam alvum sine vinculo aeris ac ferri. Forte etiam sint, quibus placeat *contexta*; quod verbum dici solet de navibus ξαντοῖς, quae non ferro aut aere, sed funibus constringuntur: de quibus videndus Scheffer l. c. p. 26. ERN.

Pari utr. prora et mutabili remigio] Similes naves memorantur in German. c. 44. et supra A. 2, 6. ubi additur, utrinque fuisse gubernacula, ut repente converso remigio hinc vel illinc appellerent. ERN.

Vespa-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. legionibus, Ducemque Virdium Geminum, ſpectatae militiae, deligeret. Ille incompoſitum et praedae cupidine vagum hoſtem adortus, coegit in naves: effectisque raptim Liburnicis, adſequitur Aniceti um in oſtio fluminis Cohibi, tutum ſub Sedochezorum Regis auxilio, quem pecunia donisque ad ſocietatem perpulerat. Ac primo Rex minis armisque ſupplicem tueri: poſtquam merces proditionis aut bellum oſtendebatur; fluxa, ut eſt barbaris, fide, pactus Aniceti exitium, perfugas tradidit, belloque ſervili finis inpoſitus. Laetum ea victoria Veſpaſianum, cunctis ſuper vota fluentibus, Cremonenſis proelii nuntius in Aegypto adſequitur. Eo properantius Alexandriam pergit, ut, fracto Vitellii exercitu, urbem quoque externae opis indigam fame urgeret. Namque et Africam, eodem latere ſitam, terra marique invadere parabat, clauſis annonae ſubſidiis, inopiam ac discordiam hoſti facturus. Dum hac totius orbis mutatione fortuna

49

Veſpaſiani animum] Scribas, *ea res Veſpaſianum*, voce ſequenti inducta, brevius et verius. Ita loquitur A. 2, 17. *Otho aquilae, petere ſilvas et intrare viſae, advertere Imperatorem.* LIPS. Ed. pr. *avertit.* male. Mox MSS. Flor. Agr. ed. pr. *coegit*, quod recepere Ryckius et I. Gron. Ceteri libri (Bud. quoque) *cogit*: quod debetur librariis, hoc verbum conformare volentibus ſequenti *aſſequitur.* ERN.

Sedochezorum Regis] Vatic. *Sedothezorum.* Rom. *Sedoteſorum.* Nullum hunc populum ego natum ſcio. LIPS. MS. Guelf. *Sodechezerum.* Colerus corrigebat locum *in oſtio fluminis Chobi, ſub Sedochi Lazorum Regis auxilio.* Fluminis *Chobi* mentio apud Arrianum in Per. Ponti Eux. et Plinium 6, 4. isque fuit in Lazorum ditione, ut ex Agathia l. 3. p. 75. docuit Ryckius. ERN. Plin. *Cobum*, Arrianus Κῶβον dicit.

Aniceti exitium] Recte. At MS. Agr. *excidium*: Guelf. *auxilium.* Paullo poſt MS. Flor. (Bud.) Agr. *urbemque*, male. Saepe *quoque* ita corruptum eſt in libris. ERN. Bud. *exitium.*

Dum hac t. orbis etc.] In libris antiquis haec cum ſuperioribus coniunguntur: male. *Transit* dictum eſt pro *transigit*: de quo ſupra monitum, quamquam ibi alia loquendi forma. Eleganter alias *fortuna transigere* et *transigi*, ut ſupra c. 5. dicitur: et hoc verbum abſolute Tacito et alibi dictum, ſupra c. 46. Agric. 34. *Poſt Cremonam* eſt expugnata et exciſa Cremona. Flor. 3, 1. init. *quis ſpaverit poſt Carthaginem aliud in Africa bellum?* i. e. Carthagine victa et

Digitized by Google

tuna Imperii transit, Primus Antonius nequaquam pari innocentia post Cremonam agebat; satisfactum bello ratus et cetera ex facili, seu felicitas in tali ingenio avaritiam, superbiam ceteraque occulta mala patefecit: ut captam, Italiam persultare; ut suas, legiones colere; omnibus dictis factisque viam sibi ad potentiam struere: utque licentia militem A. V. 823. A. C. 70.

et delera, ut recte in indice Freinsh. et sic idem pluribus locis. ERN. In ed. Put. Alc. Rh. Lipſ. etc. a verbis *Dum hac* nova periodus infit. Neſcio, quas editiones veteres noſter intelligat. Nec aliter Bud. *Poſt Cremonam*, ſcil. deletam.

Seu felicitas] Sic recte Rhen. e Bud. prius legebatur *ceu*.

Vt captam, Ital.] Bene Bip. haec iungenda prioribus et aptius interpungenda docent, quam Erneſtius fecerat, deſciſcens a praecedentibus editoribus.

Viam ſibi ad potentiam] Legendum eſſe *vim ſibi*, e MSS. docuimus 1 Obſerv. 14. GRON. Conſentiunt MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. edd. pr. Put. ceterae usque ad Lipſ. In cuius editionem temere irrepſiſſe *viam*, aut ex editione ignobiliori, unde operae deſcriberent Tacitum, ſilentium eius indicat. Sed hinc in caeteras venit usque ad Ryckium, qui vetus reſtituit cum I. Gron. Senſus eſt e mente Ryckii, potentiae adiicere vim conabatur. Nam *ſtruere* antiquiores pro *adiicere* dixiſſe, et *vim* diſtingui a *potentia* ab ipſo Tacito A. 13, 19. ubi *potentia non ſua vi nixa*. Gronovius autem *vim ſtruere* dictum putabat, ut *opes ſtruere* et ſimilia, in quibus eſt *parare*. Pace magni Gronovii et Ryckii dictum ſit, nondum mihi iis, quae dixere, perſuaſum eſt, ut *vim ad potentiam ſtruere* Tacitum dediſſe putem. Nam ut de Ryckiana ratione primum dicam, credam *ſtruere* vim augendi habuiſſe apud veteres, et habere poſſe: ſed non propterea poteſt dici *ſtruere vim ad potentiam*, ut licet dicere *adiicere vim ad potentiam*. Non, ſi eandem ſignificationem duo verba habent, eodem modo conſtruuntur cum ſubſtantivis, ſed pro verbi cuiusque natura. Quod deinde ad Gronovianam rationem attinet, ſaepe vir eximius in Tacito contentus fuit, ſenſum commodum verbis ſingulis adſtruxiſſe, nullam rationem habuit totius contextus et rationis grammaticae, idque ei accidiſſe puto, dum exquiſite vult locutum Tacitum: idemque ei et in Satio ſubinde accidiſſe iudicat Marklandus ad Stat. p. 19. Nemo negat, *vim ſtruere* aeque bene dici poſſe, ac *ſtruere opes*, [illegible]dia: ſed an *vim ad potentiam ſtruere* dicatur, et qui ſenſus iſtius complexionis ſit, hoc quaeritur. Dicit, *vis* et *potentia* diſtinguuntur a Tacito ipſo A. 13, 19. *fama potentiae non ſua vi nixae*. Bene. Sed quo ſenſu? *Potentia ſua vi nixa* nihil aliud eſt, quam potentia, quae non pendeat ab alio, cuius tu ipſe ſis auctor et origo, qualis eſt in Principe. Quid id ad hunc locum? Longe alia iſta vis eſt, quam quae Antonio petebatur. Etenim Antonius nihil niſi potentiam quaerebat. Imperator eſſe et Princeps nolebat: Non hoc ei in mentem venit, ut e ſequentibus pater. Ita-

Digitized by Google

A. V. 823. litem inbueret, interfectorum Centurionum ordines
A. C. 70. legionibus offerebat. eo suffragio turbidissimus quisque delecti. nec miles in arbitrio Ducum, sed Duces militari violentia trahebantur. quae seditiosa, et conrumpendae disciplinae, mox in praedam vertebat, nihil adventantem Mucianum veritus; quod exitiosius erat, quam Vespasianum spreviſſe. Ceterum propinqua hieme, et humentibus Pado campis, expeditum agmen incedere. Signa aquilaeque victricium legionum, milites vulneribus aut aetate graves, plerique etiam integri, Veronae relicti: sufficere cohortes alaeque, et e legionibus lecti, profligato iam bello, videbantur. Vndecima legio sese adiunxerat, initio cunctata; sed, prosperis rebus, anxia, quod defuisset. Sex millia Dalmatarum, recens delectus, comitabantur. Ducebat Poppaeus Silvanus, Consularis: vis consiliorum penes Annium Bassum, legionis Legatum. is Silvanum, socor-

Itaque ineptum foret dicere, *vim ad potentiam struere*. Quibus de caussis credo adhuc aut *viam ad potentiam* verum esse, aut *vim ac potentiam*, ut Lipsius coniecit. *Viam struere*, ne in eo haereas, etiam Propertius dixit 3, 16, 4. *Viam* porro et *vim* in libris permutari docet Drakenb. ad Liv. 32, 9. ubi non debebat l. Fr. Gronovium audire, et *vim* potius recipere, quam *viam*. *Vim facere per castra* bene dicitur illud quidem, sed non *recto itinere vim f. p. c.* non respexere viri praestantes verba *recto itinere*: sed hoc obiter. Denique *vim ac potentiam* coniungi posse, ut alia synonyma etiam apud nostrum, dubitaturum neminem puto. ERN. Non opus erat tanta verborum ambage. Legendum *viam*, sensere quoque Lall. et Bip.

Cent. ordines legionibus offerebat] Est subobscurum, sensus autem intelligi potest e sequentibus. Non ipse Centuriones creabat, i. e. ordines dabat: sed legionibus permittebat electionem Centurionum. ERN.

Quae seditiosa etc.] Ryckius interpunctionem receptam mutavit, novaeque sententiae initium fecit in verbis: *Mox in pr. v.* sane sic est et in ed. pr. sed vulgarem interpunctionem meliorem puto. Sensus: ista non modo seditiosa et ad corrumpendam disciplinam valentia, sed etiam hinc ille occasionem praedandi sumebat. ERN.

Propinqua hieme] Agr. *propinquante*, ut Muretus volebat.

Dalmatarum] Bud. *Sarmatarum*. Dein *comitabantur*.

Poppaeus Silvanus] Sic MS. Flor. unde Pichena edidit. Ceteri scripti (Bud. Agr.) et edd. *Pompeius*. V. ad 2, 86. 1, 77. ERN.

Dies

socordem bello, et dies rerum verbis terentem, A. V. 823.
specie obsequii regebat, ad omniaque, quae agenda forent, quieta cum industria aderat. Ad has A. C. 70.
copias, e classicis Ravennatibus, legionariam militiam poscentibus, optimus quisque adsciti: classem Dalmatae supplevere. Exercitus Ducesque ad Fanum Fortunae iter sistunt, de summa rerum cunctantes, quod, *motas ex urbe Praetorias cohortes*, audierant, et teneri praesidiis Apenninum rebantur, et ipsos, in regione bello adtrita, inopia et seditiosae militum voces terrebant, *clavarium* flagitantium. nec pecuniam aut frumentum providerant: et festinatio atque aviditas praepediebant, dum, quae accipi poterant, rapiuntur. Celeberrimos au- 51
ctores habeo, tantam victoribus adversus fas nefasque inreverentiam fuisse, ut gregarius eques, occisum a se, proxima acie, fratrem professus, praemium a Ducibus petierit. Nec illis aut honorare eam caedem ius hominum, aut ulciscī ratio belli, per-

Dies rerum] Dies rebus agendis dicatos vel aptos.

Dalmatae supplevere] Bud. *D. supplere.*

Ad Fanum Fortunae] Ea urbs hodie quoque dicitur *Fano*. mox *cunctantes* est deliberantes, de quo iam supra dictum. ERN.

In regione] Male enim omnibus libris (Bud. quoque) *in legione*. LIPS. Sic placebat etiam Faerno. Bene recepit Pichena. Contra supra A. 12, 43. *regiones* in *legiones* mutandas coniecimus. Et confunduntur eae voces passim in libris vett. ERN. Mox Bud. *bello attributa.*

Clavarium] Quod praetextum et originem habuit, quasi ad militares claves, de quibus res iam nota. Simili forma *unguentarium* Plinius dixit Ep. 2, 11. *Praeterea acceperat festertium decem millia, foedissimo quidem titulo, nomine unguentarii:* donationem scilicet, a provincialibus factam in Legatum, ad unguenta. Sic in Suetonii Vesp. 8. *Classiarii petunt, constitui aliquid sibi calcearii nomine.* LIPS. Add. Torr. ad Suet. l. c. Alciati et Vertranii de *clavario* notas bene refellit Ios. Castalio Obs. Dec. 2, 5. idemque insitia putat verba *donativi nomen est*, et a glossatore orta; quod verum puto. Quorsum enim illa aetate adderetur. ERN. Recte. expungenda omnino, expunxi.

Ius hominum] Est ius naturale. Ed. pr. solita aberratione *vis*. Mox *distulerant* MS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. ceteraeque vett omnes. quas inspexi. Acidalius malebat *distulerunt*, quod in vulgatis esse dicit Vrsinus: nescio quibus. Est tamen in MS

A. V. 823. A. C. 70. permittebat. Distulerant, tamquam maiora meritum, quam quae ſtatim exſolverentur: nec quidquam ultra traditur. Ceterum et prioribus civium bellis par ſcelus inciderat. nam proelio, quo apud Ianiculum adverſus Cinnam pugnatum eſt, Pompeianus miles fratrem ſuum, dein, cognito facinore, ſeipſum interfecit, ut Siſenna memorat. tanto acrior apud maiores, ſicut virtutibus gloria, ita flagitiis poenitentia, fuit. Sed haec aliaque, ex veteri memoria petita, quotiens res locusque exempla recti, aut ſolatia mali, poſcet, haud abſurde memo-
52 rabimus. Antonio, Ducibusque partium, *praemitti equites, omnemque Vmbriam explorari* placuit, ſi *qua Apennini iuga clementius adirentur: asciri aquilas ſignaque et quidquid Veronae militum foret: Padum-*

MS. Reg. repertum. Item *exſolverentur* Flor. Reg. ed. pr. Pich. ſeqq. Ceteri (in his Bud.) *exſolverent.* ERN.

Quo apud Ian.] Bud. *cum ap. Ian.*

Apud Ianiculum] Cum Tacito, aut Siſenna potius, conſentit Livius epitoma 79. et alterum militem in Pompeii exercitu ſtatuit, alterum Cinnae. At Valerius 5, 5, 4. pro Cinna Sertorium ſubſtituit, cum quo et Oroſius ſentit 5, 19. Bello Actiaco etiam idem eveniſſe, commemorat Epigramma vetus: quod vulgatum magno Scaligero debemus: *Maevius a caſtris miles melioribus auſus Hoſtilem ſaltu praecipitare ratem, In damnum felix et, victor ut impius eſſet, Neſcius occiſo fratre ſuperbus erat. Dum legit exuvias, hoſtiliaque arma revellit, Fraternos vultus oraque nota videt. Ille ferox: quid lenta manus nunc denique ceſſas? Iuſtius hoſte tibi qui moriatur adeſt. Fraternam res nulla poteſt defendere caedem, Mors tua ſola poteſt, morte levanda tua eſt. Viximus adverſis, inceamus partibus isdem. Dixit: et in dubio eſt, utrius enſe cadat. Enſe meo moriar maculato caede nefanda? Cui moreris, ferrum quo moriere, dabit. Dixit, et in fratrem fraterno concidit enſe. Victorem et victum condidit una manus.* LIPS.

Tanto acrior apud maiores, etc.] Sic MSS. Flor. Bud. ed. pr. Vnus Oxon. *tanto ardore.* At ed. Puteol. (et Alc.) addit *quod* ante *pcut*; quod (duce Bud.) bene delevit Rhenanus. Idemque e Bud. MS. *flagitii* edere voluit, ſed operae non paruerunt. Id ſi pluribus libris firmaretur, praeferrem. Librarii videntur praecedenti ſubſtantivo *virtutibus* conformare voluiſſe. ERN.

Ex veteri memoria petita] Sic ſcr. et edd. Rhenanus ex ingenio (nequaquam, ſed e Bud.) dedit *repetita*, quod omnes ſecuti ſunt ad l. Gronov. qui et *poſcet* reſtituit pro *poſcent*, e Flor. Conſentiunt Bud. Agr. Guelf. Harl. Oxon. ERN. De Agr. tacet Ryck.

Et

Digitized by Google

Padumque et mare commeatibus compleri. Erant inter Duces, qui necterent moras. quippe nimius iam Antonius, et certiora ex Mucìano sperabantur. Namque Mucianus, tam celeri victoria anxius, et, ni praesens urbe potiretur, expertem se belli gloriaeque ratus, ad Primum et Varum media scriptitabat, *instandum coeptis*, aut rursus *cunctandi utilitates* edisserens, atque ita compositus, ut ex eventu rerum adversa abnueret, vel prospera agnosceret. Plotium Griphum, nuper ab Vespasiano in Senatorium ordinem additum, ac legioni praepositum, ceterosque sibi fidos, apertius monuit. Iique omnes, de festinatione Primi ac Vari siniștre, et Muciano volentia, rescripsere. Quibus epistolis Vespasiano missis, A. V. 823. A. C. 70.

Et certiora de Muciano] Magis placet Flor. scriptio, *ex Muciano*. Ambigebant Duces, quid facturi aut non facturi, ex sequentibus: Mucianus adventabat, alter paene Flavius; ergo ab illo certiores omnium futuri. LIPS. Recepit Pichena. Sed sic iam ante edd. Put. Ber. Alc. Consentit MS. Guelf. *De* edidit Rhen. (e Bud.) et sic MS. Agr. Illud haud dubie verum. Sensus: spem maiorem praemiorum habebant in Muciano, maioris virtutis, dignitatis et gratiae apud Vespasianum viro: et volebant potentiae Antonii, iam nimis magnae, modum ponere: quippe maior futura erat, si et hoc succederet, putabantque, eum potentia sua in suum tantum commodum abusurum. Qualis potentia intelligenda, sequentia docent. Add. 4, 2. ubi videbis, quam potentiam petierit Primus, et non frustra parum ex eo speratse Duces. ERN.

Media scriptitabat] Legitima Latinitas postulat *scriptitarat*: ut infra recte *effecerat*. Sed, quia in vulgato libri (Bud. quoque) consentiunt, et mox sequitur *monuit et rescripsere*, nihil mutavi. *Media* sunt ambigua, nihil certi in alterutram partem definientia. *Abnueret et agnosceret* (Bud.) pro quo male ed. pr. *cognosceret*, dictum, pro appareret, eum ex eventu de factis et consiliis iudicaturum, probaturum, si prospere cecidissent, sin minus, contra voluntatem suam suscepta dicturum. ERN.

Plotium Gryphum] Ed. pr. *Grifum*. Eadem mox *senatorium*, ut Flor. (Bud.) Guelf. *senatorum* Puteol. et seqq. usque ad Pichenam. ERN. Bud. *Griffum*. Ad eum Statius risum Saturnalitium Silv. 4, 9 scripsit.

Muciano volentia] Ita libri. Sallustianum videtur: *Pompeius multis suspicionibus volentia plebi facturus habebatur*. Bearus tamen *volenti* (e Bud.) maluit. LIPS. Quod omnes secuti sunt usque ad Lipsium. *Volentia* Flor. Guelf. edd. ante Rhen. omnes. (Agr. *volenti*). Vtrumque Latinum et Tacito usitatum. Pro *rescripsere* ed. pr. *rescribere*: quod praeferebat Gruterus: quamquam

A. V. 823. A. C. 70. 53 missis, effecerat, ut non pro spe Antonii consilia factaque eius aestimarentur. Aegre id pati Antonius, et culpam in Mucianum conferre, cuius criminationibus eviluissent pericula sua. nec sermonibus temperabat, immodicus lingua, et obsequii insolens. litteras ad Vespasianum composuit, iactantius quam ad Principem, nec sine occulta in Mucianum insectatione: *se Pannonicas legiones in arma egisse: suis stimulis excitos Moesiae Duces: sua constantia perruptas Alpes, occupatam Italiam, interfecta Germanorum Rhaetorumque auxilia. Quod discordes dispersasque Vitellii legiones equestri procella, mox peditum vi, per diem noctemque, fudisset, id pulcherrimum et sui operis. Casum Cremonae bello inputandum. maiore damno, plurium urbium excidiis, veteres civium discordias Reipublicae fetisse.*

quam ille *scribere* laudat. Rhen. edidit (e Bud.) *scripsere*, cetereque usque ad Pichenam. ERN. Qui e Flor. dedit *rescripsere*. De forma dicendi *volenti* vel *volentia* vide notata ad A. 15, 36. et Cort. ad Sall. Iug. 84.

Factaque eius] Rhenanus e Bud. MS. profert *aut facta eius*. *Aut* copulative dicitur saepe apud nostrum, in eoque aliquoties et criticos adhaesisse vidimus. Paullo ante *aut rursus* pro *et rursus* dictum, et sic alibi passim. ERN. Bud. ita: *pro spe Antonii factaque eius*, omisso *consilia*. Non potuit ergo nisi dormitans Rhen. scribere, quae hic retulit.

Coaluissent pericula sua] Sic omnes inde a Puteolano edidere, usque ad Ryckium: idque et MS. Guelf. praefert (Bud. *coaluisset*). Freinshemius acutissime correxit *eviluissent*: idque in Flor. repertum recepere Ryckius et I. Gron. quos merito secutus sum. MS. Agr. ed. pr. habent *luissent*, unde conicere licet, primas syllabas *co* deberi correctoribus, a vero sensu aberrantibus. Sensus est: Mucianum criminando effecisse, ut Vespasianus res, a se fortiter et cum magno periculo gestas, non perinde aestimaret, ac dignae essent. *Coaluissent* foret *acta essent*, quod est alienissimum. Mox *lingua* Flor. (Bud.) Guelf. Agr. ed. pr. veteresque omnes ante Lipsium quas vidi: qui *linguae*, nescio unde, edidit Pichena illud reddidit. Vtrumque usitatum Tacito. Sed, quia genitivus sequitur, *lingua* h. l. melius. ERN. *Pericula*, intellige *exantlata*.

Id pulcherrimum et sui operis] Tentor rescribere, *id sui operis*. Est enim fortius et Antonii animo dignius: et sic non uno loco et ipse Tacitus et Livius, velut 2, 2. *id officere*, *id obstare libertati*. Post *Cremonensium* MS. Agr. quo tendit ed. pr. *Cremonensi*. ERN. Bud. et vulg. *Cremonae*.

Moe-

Digitized by Google

ſtetiſſe. Non ſe nuntiis, neque epiſtolis, ſed manu et armis Imperatori ſuo militare. neque officere gloriae eorum, qui Aſiam interim compoſuerint. illis Moeſiae pacem, ſibi ſalutem ſecuritatemque Italiae, cordi fuiſſe. Suis exhortationibus Gallias Hiſpaniasque, validiſſimam terrarum partem, ad Veſpaſianum converſas. Sed cecidiſſe in inritum labores, ſi praemia periculorum ſoli adſequantur, qui periculis non adfuerint. Nec fefellere ea Mucianum. inde graves ſimultates: quas Antonius ſimplicius, Mucianus callide, eoque inplacabilius nutriebat. A. V. 823 A. C. 70.

At Vitellius, fractis apud Cremonam rebus, 54
nuntios cladis occultans, ſtulta diſſimulatione, remedia potius malorum, quam mala, differebat. Quippe confitenti conſultantique ſupererant ſpes viresque: cum e contrario laeta omnia fingeret, falſis ingraveſcebat. Mirum apud ipſum de bello ſilentium: prohibiti per civitatem ſermones: eoque plures, ac, ſi liceret, vere narraturi; quia vetabantur, atrociora vulgaverant. Nec Duces hoſtium augendae famae deerant, captos Vitellii exploratores circumductosque, ut robora victoris exercitus noſcerent, remittendo: quos omnes Vitellius, ſecreto percunctatus, interfici iuſſit. Notabili conſtantia

Moeſiae pacem] Reſpice ad c. 46.

Falſis ingraveſcebat] Si vera lectio haec, intelligendum *malum*. Sed fortaſſe legendum *ingraveſcebant*, ſc. mala. Nam et in *confitenti* ſint intelligenda *mala*. ERN. Bud. *ingraveſcebat*, i. e. premebatur, deprimebatur, ut animum deſponderet et vires deficerent. Sic Cic. de ſen. 11. *corpora defatigatione ingraveſcunt*.

Vera narraturi] Sic edd. omnes inde a Puteol. At MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. *vere*. I. Gronovius putat fuiſſe *vera enarraturi*. Etiam *vere narr.* putem ſtare poſſe, int. quae acciderant. ſed vulgatum melius. ſic c. 56. extr. *vera dicturis*. Pro *narraturi* MS. Agr. *narrare*, ed. pr. *narranti*, utrumque vitioſe. ERN. Bud. *narratum*. Conſenſus codicum iubet, ut *vere* reponam cum Bip. Sic et Puteol. Contra *vera* Alciatus habet et Rhen.

Notabili conſtantia] Haec ap. Suet. Oth. c. 10. in priori cum Othone bello huic accidiſſe traduntur, ut iam notavit Savilius. Poſt *ut*, a Rhenano ſublatum, bene reſtituit Pichena (e Flor.), quod in omnibus meis reperi

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. stantia Centurio, Iulius Agrestis, post multos sermones, quibus Vitellium ad virtutem frustra accendebat, perpulit, ut ad vires hostium spectandas, quaeque apud Cremonam acta forent, ipse mitteretur. Nec exploratione occulta fallere Antonium tentavit, sed mandata Imperatoris suumque animum professus, ut cuncta viseret, postulat. Missi, qui locum proelii, Cremonae vestigia, captas legiones ostenderent. Agrestis ad Vitellium remeavit, abnuentique, *vera esse, quae adferret*, atque ultro *corruptum* arguenti; *quandoquidem*, inquit, *magno documento opus est, nec alius iam tibi aut vitae, aut mortis meae usus, dabo, cui credas.* atque ita digressus, voluntaria morte dicta firmavit. Quidam *iussu Vitellii interfectum;* de *fide constantiaque* eadem, tradidere.

55 Vitellius, ut e somno excitus, *Iulium Priscum et Alphenum Varum cum XIV Praetoriis cohortibus et omnibus equitum alis obsidere Apenninum* iubet. Secuta e classicis legio. Tot millia armatorum, lecta equis virisque, si Dux alius foret, inferendo quoque bello satis pollebant. Ceterae cohortes ad tuendam urbem L. Vitellio fratri datae. Ipse, nihil e solito luxu remittens, et diffidentia properus, festinare comitia, quibus Consules in multos annos destinabat: foedera sociis, Latium externis, dilargiri:

ante Rhen. ERN. *Vt* deest in Bud. Subaudiri putat Rhen. Mox Bud. male *ostenderentur.*

Quae adferret] Sic MSS. Fl. Agr. Guelf. edd. ante Rhen. non *referret*, ut hic (e Bud.) dedit, ceterique ad Ryckium usque. Mox *est* omnes scr. et edd. praeter Puteol. Beroald. Alc. ERN. Rhen. addidit e Bud. *Adferret* etiam Lall. e Regio suo.

Secuta e classicis legio] Haec vera lectio (quae et in Bud.). MS. Agr. *secutae classicae legiones*, ut voluit Muretus. Quae corruptela unde orta, docet scriptura ed. pr. *secutae classicis legio.* MS. Guelf. *secuta est cl.* Legio e classicis quo modo nata, v. supra c. 50. Et alias quoque a classica militia ad pedestrem, ut honoratiorem, traducti. De classicis dixi satis et distincte ad H. 1, 36. Mox *si Dux alius*, quod libri vett. scr. et edd. ante Rhen. habent, mollius est, quam *si alius Dux.* ERN. Hoc Rhen. e Bud. De *classicis* v. ad H. 1, 31. 36.

Latium externis] Tirones monendi, ut ius Latinitatis intelligant,

Digitized by Google

giri: his tributa dimittere, alios inmunitatibus iuvare: denique, nulla in posterum cura, lacerare Imperium. Sed vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat: stultissimus quisque pecuniis mercebatur: apud sapientes cassa habebantur, quae neque dari, neque accipi, salva Republica, poterant. Tandem flagitante exercitu, qui Mevaniam insederat, magno Senatorum agmine, quorum multos ambitione, plures formidine trahebat, in castra venit, incertus animi, et infidis consiliis obnoxius. Concionanti (prodigiosum dictu) tantum foedarum volucrum supervolitavit, ut nube atra diem obten- A. V. 823. A. C. 70. 56

V 2 derent.

gent, non partem Italiae, quae Latium vocata. ERN.

Tributa dimittere] Sic omnes libri: id non tentandum, docuit exemplis Gruterus in suspicion. libris. Sic et vetus N. T interpres *dimitte nobis debita nostra*. Et Cicero quoque saepe *dimittere* pro *remittere* dixit, in aliis etiam formis loquendi. Mox pro *cura*, ed. pr. *curare*. male. *Laccrare imperium* eleganter dicuntur, qui eius patrimonium et bona dissipant: ut *lacerare* de dissipatione rei familiaris et pecuniae. Cicer. Quint. 15. Verr. 3, 70. ubi *lacerata pecunia*, cuius pars aversa est. ERN.

Vulgus ad magnitudinem beneficiorum aderat] In Flor. est *haberat* Videtur significare *hiabat*. nam hoc verbum alibi quoque sic corruptum nos invenisse meminimus. GRON. *Haberat* videtur esse *aberat*, ut ed. pr. (et Bud) exhibet. id cum *aderat* saepe in libris confunditur. Alias *hiabat* aptum h. l. foret. ERN. Hoc in textum recepere Bip. et ex H. 1, 12. firmare nituntur. Sed vix credendum, in Flor. ex *hiabat* factum esse *haberat*. Agr. cod. clare *aderat*, scil. prono animo avidoque.

Qui Mevaniam insederat] Vocula *qui* additia e libris. LIPS. Eam sustulerat Rhen. Est tamen in omnibus libris scr. et edd. ante. ERN. In Bud. deest. Rhenanus *Mev. ins.* in parenthesi ponenda putabat.

Diem obtenderent] Bene ita libri, non *obtunderent*, ut (e Bud.) visum Beato. Quibusdam (ut Agr.) scriptum, *nube radium obtenderent* (ed. pr.) vitiose. LIPS. *Obtenderent* etiam Flor. Agr. Guelf. edd. ante Rhen. item Lipsi. et seqq. omnes. Simile illud Silii 10, 228. *obtendit pulvere lucem*: ut omnes ibi codd. habent. Sed, ut ibi *obtundit* legendum censet N. Heinsius, sic h. l. Rhenanus *obtunderent* edidit, utrum e cod. Bud. an ex ingenio, non constat (non amplius hoc dubium) idque secuti sunt editores usque ad Lipsi. Ego facile largior *obtendere* dici pro *velare*: quis enim hoc neget? Atque id docuere exemplis Gron. ad Senec. Oed. 625. Drakenb. ad Silium l. c. Verum hoc non videtur feciſſe, ut haereret Rhenanus, sed constructio. Nam, etsi *obtendere* idem,

A. V. 823. A. C. 70. derent. Acceſſit dirum omen, profugus altaribus taurus, disiecto ſacrificii adparatu, longe, nec, ubi feriri hoſtias mos eſt, confoſſus. Sed praecipuum ipſe Vitellius oſtentum erat, ignarus militiae, inprovidus conſilii, *quis ordo agminis, quae cura explorandi, quantus urgendo trahendove bello modus*, alios rogitans, et ad omnes nuntios, vultu quoque et inceſſu trepidus, dein temulentus. Poſtremo taedio caſtrorum, et, audita defectione Miſenenſis claſſis, Romam revertit, recentiſſimum quodque vulnus pavens, ſummi discriminis incurioſus. Nam,

idem, quod *occultare*, ſignificare poteſt, tamen non eodem etiam modo conſtrui cum ſubſtantivis poteſt. Viri docti ſaepe in hoc non ſatis diligentes ſunt. De verbi vi ſimpliciter quaerunt, conſtructionem non curant. Atqui ſignificationem poteſt verbum communem cum altero habere: neque tamen ſtatim etiam conſtructionem. Vid. ad c. 49. Videndum ergo, an, quemadmodum dici poteſt, *atra nube occultare diem*, [illegible] *abſcondere*, ſic etiam *atra nube obtendere diem* vel *lucem*: quod non omnibus iſtis locis, quae a Drakenborchio aliisque prolata ſunt, efficitur: ſed ſolis Statii et Senecae locis: *paedore foedo ſqualidam obtentus comam*, ut recte ibi reſtituit Gronovius, cum ante eſſet *obtectus*: unde patet, ſemper in hac forma haeſiſſe viros doctos. Quare, cum in tribus locis ſimilibus conſentiant MSS. non tentandam hanc loquendi formam, etſi duriorem et poetis digniorem, quam proſaicis ſcriptoribus, puto: ceterum, ſi libri boni faverent, facile *obtunderent* praelaturus, ut dignius tali ſcriptore et elegantius. ERN. Rectius *obtenderent*. ut Virg. Georg. 1, 248. *obtenta denſantur nocte tenebrae*. Plura dabit I. Fr. Gron. ad Liv. 1, 57.

Longe, nec ubi feriri] Praeivit ad emendationem hanc Vatic. qui refert, *longe necui feriri*. Nam alii libri hic mutili. Ominoſum vero antiquitus, ſi hoſtia fugiſſet, nec ſuo loco, id eſt ante aram caeſa fuiſſet. Feſtus: *Piacularia appellabant, quae ſacrificantibus triſtia portendebant, cum aut hoſtia ab ara profugiſſet, aut percuſſa mugitum dediſſet, aut in aliam partem corporis, quam oporteret, cecidiſſet.* Plinius 8, 45 (70). *Notatum eſt vitulos, ad aras humeris hominis allatos, non fere litare: ſicut nec claudicante, nec aliena hoſtia Deos placari, nec trahente ſe ab aris.* LIPS. *Ne cui* etiam Flor. ed. pr. MS. Bodl. *longe quam ubi*. Mox eadem ed. male *confeſſus*. ERN. Bud. *longe ubi*, omiſſo *quam*, quod in vulg. Rhenanus ſuum codicem ſequitur et exponit procul ab eo loco, ubi. Cod. Agr. *longe ne cui*. Mox Bud. *conſiliis*.

Summi discriminis incurioſus] *Summum discrimen* eſt idem fere, quod ſumma belli, univerſum bellum: periculum, quod imminebat, ſi bello vinceretur. Mox *in aperto foret* idem eſt, quod

Digitized by Google

Nam, cum transgredi Apenninum, integro exercitus sui robore, et fessos hieme atque inopia hostes adgredi, in aperto foret; dum dispergit vires, acerrimum militem, et usque in extrema obstinatum, trucidandum capiendumque tradidit, peritissimis Centurionum dissentientibus, et, si consulerentur, vera dicturis. Arcuere eos intimi amicorum Vitellii, ita formatis Principis auribus, ut aspere, quae utilia, nec quidquam, nisi iucundum et laesurum, acciperet. Sed classem Misenensem (tantum civilibus discordiis etiam singulorum audacia valet) Claudius Faventinus, Centurio, per ignominiam a Galba dimissus, ad defectionem traxit, fictis Vespasiani epistolis pretium proditionis ostentans. Praeerat classi Claudius Apollinaris, neque fidei constans, neque strenuus in perfidia. et Apinius Tiro, Praetura functus, ac tum forte Minturnis agens, Ducem se defectoribus obtulit. a quibus municipia coloniaeque impulsae, praecipuo Puteolanorum in Vespasianum studia, contra Capua Vitellio fida, municipalem aemulationem bellis civilibus miscebant. Vitellius Claudium Iulianum (is nuper classem Misenensem molli imperio rexerat) permulcendis militum animis delegit. data in auxilium urbana cohors

A. V. 823. A. C. 70.

57

quod in promtu facile. ERN. A. 2, 12. H. 5, 15. *summae rei discrimen* dicitur.

Arcuere eos] Vere, non *arguere*. LIPS. *Arguere* omnes edd. ante Lipsi. et MS. (Bud.) Guelf. Verba illa saepe in libris confusa sunt. V. Drakenb. ad Liv. 6, 25. omninoque litera g. a librariis mediae aetatis centies obtrusa pro c. ut supra de verbis *vacare* et *vagare* notavimus H. 1, 44. ERN.

Laesurum acciperet] Faernus legebat *acciperent*, ad *aures* referens: placebatque Acidalio. Sed *acciperet* omnes libri: quod ad *Principem* referendum. Illud praeferrem, si libri faverent. ERN. Prius Bip. *aspere*. bene ut A. 4, 31. *acceptum aspere ab praesens*.

Apinius Tiro] Sic omnes scr. et edd. hic et c. 76. nisi quod MS. Agr. et ed. pr. h. l. *Aponius* habent: at infra ille *Apinius*, haec *Opinius*: unde aberrationem esse patet. ERN. Bud. male *aprimis* et mox *interfectoribus*. Dein *precipue*.

Iulia-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. et gladiatores, quibus Iulianus praeerat. Vt conlata utrimque castra, haud magna cunctatione Iuliano in partes Vespasiani transgresso, Tarracinam occupavere, moenibus situque magis, quam ipsorum
58 ingenio tutam. Quae ubi Vitellio cognita, parte copiarum Narniae cum Praefectis Praetorii relicta, L. Vitellium fratrem, cum sex cohortibus et quingentis equitibus, ingruenti per Campaniam bello opposuit. Ipse aeger animi, studiis militum et clamoribus populi, arma poscentis, refovebatur: dum vulgus ignavum, et nihil ultra verba ausurum, falsa specie *exercitum* et *legiones* adpellat. Hortantibus libertis (nam amicorum eius quanto quis clarior, minus fidus) *vocari tribus* iubet. Dantes nomina sacramento adigit. superfluente multitudine, curam delectus in Consules partitur. Servorum numerum et

Iulianus praeerat] Mirum, ni ille ipse Iulianus, qui Plinio *curasse* dicitur *munus gladiatorium Neronis*. 37, 3. LIPS. Post *ut* MSS. edd. pr. Rhen. (e Bud.) seqq. At ceterae ante Rhen. male *et*. ERN.

Quam ipsorum ingenio] i. e. fortitudine, fide Tarracinensium: quod verbum intelligendum e nomine Tarracinae, ut iam monuit Ryckius. Eius generis exempla supra notata sunt. ERN. Cf. c. 64. Negat, Tarracinenses intelligendos Lallemand, potius eos, ait, quos mox noster dixit in partes Vespasiani transgressos.

Quae ubi Vitellio c.] *Vbi* deest in Bud.

Exercitum et legiones] Sic recte e Flor. editum a Pichena. Consentit ed. pr. Ceteri scr. (Bud. etiam) et edd. usque ad Pichenam *exercitus*. ERN.

Vocari tribus iubet] Est delectus in urbe actus, quem tradit Sueton. c. 15. Vnde confirmatur coniectura nostra de loco Sueton. Ner. 44. ubi in verbis, *tribus urbanas ad sacramentum citavit*, suspectam vocem *urbanas* habui. Sic etiam noster A. 14, 13. *obvias tribus habuit*, de plebe Romanae urbis. Sed, quia tamen patet, *tribus* etiam de plebe urbana sola dici, *urbanas*, etsi supervacuum, tamen ferri posse arbitror. Mox *dantes* omnes edd. et scr. praeter Bud. qui habebat *dat*: quod factum puto e *data*, quod est in Guelf. Bodl. et Oxon. bona et plana sententia, idque verum putabat I. Gronovius, a quo allatum exemplum ex A. 14, 15. non satis huic loco simile. sed *dantes* melius. Vult dicere, ab initio promiscue, quicunque darent nomina, sacramento adactos, sine delectu: post, redundante multitudine, etiam delectum haberi coepisse. ERN. Put. *data*. Alc. Rhen. *dantes*. Mox Rhen. e Bud. *indicit*. prius legebatur *inducit*. Porro Bud. *pecuniamque*.

Ea

Digitized by Google

et pondus argenti Senatoribus indicit. Equites Romani obtulere operam pecuniasque, etiam libertinis idem munus ultro flagitantibus. Ea simulatio officii, a metu profecta, verterat in favorem. Et plerique haud perinde Vitellium, quam casum locumque Principatus, miserabantur. nec deerat ipse: vultu, voce, lacrimis, misericordiam elicere; largus promissis, et, quae natura trepidantium est, inmodicus. Quin et *Caesarem* se dici voluit, adspernatus antea: sed tunc, superstitione nominis, et quia in metu consilia prudentium et vulgi rumor iuxta audiuntur. Ceterum, ut omnia inconsulti impetus coepta, initiis valida, spatio languescunt, dilabi paullatim Senatores Equitesque, primo cunctanter, et, ubi ipse non aderat, mox contemptim et sine discrimine; donec Vitellius pudore inriti conatus, quae non dabantur, remisit. Vt terro- 59
rem Italiae possessa Mevania, ac velut renatum ex integro bellum, intulerat: ita haud dubium erga Flavianas partes studium tam pavidus Vitellii discessus

A. V. 823. A. C. 70.

Ea simulatio officia metu profecta] Sic edd. omnes (et c. Bud.) N. Heinsius malebat *a metu profecta*. Mihi dudum legendum visum *ea simulatio officii a metu profecta*: neque aliter res et Latinitas patitur. Id quia et e MS. Bodl. notatum reperi, recepi. Sensus: Haec per simulationem officii offerebant, propter metum, sed tamen inde ortus favor in Vitellium, sive pro favore accipiebatur. ERN. Probant emendationem Brot. Lall. Bip.

Nec deerat ipse etc.] Similis constructio H. 4, 1. 11. 80.

Superstitione nominis] Cod. Agr. *pro sup. nominis*.

Conterriti maestitiae] E Flor. in quo est *contempti mestine*, Pichena emendat: *contemptim et sine discr.* Belle, belle. LIPS. Ad Flor. prope accedunt MS. Agr. ed. pr. *contenti moestive*. Nam *contenti* et *contemti*: item haec et *contemtim* confundi vidimus ad c. 47. In MS. Guelf. est *contriti moestive*: sed duae ultimae syllabae sunt a manu sec. et in litura. ERN. Bud. *conterriti mestine*. Trilleri commenta v. in ipsius Obs. crit. p. 311.

Quae non dabantur, remisit] Sic MSS. Flor. Agr. Guelf. edd. omnes ante Rhenanum, qui (e Bud.) edidit *omisit*, cum seqq. usque ad Pichenam. ERN.

Possessa Mevania] *Possessa* est occupata. ut c. 8. *Possessa ipso transitu Vitetia*. V. Gron. ad A. 2, 5. Frustra Muretus tentabat *obsessa*. ERN.

Ere-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. fus addidit. Erectus Samnis Pelignusque et Marsi aemulatione, quod Campania praeveniſſet, ut in novo obſequio, ad cuncta belli munia acres erant. Sed foeda hieme, per transitum Apennini conflictatus exercitus, et vix quieto agmine nives eluctantibus, patuit, quantum discriminis adeundum foret, ni Vitellium retro Fortuna vertiſſet: quae Flavianis Ducibus non minus ſaepe, quam ratio, adfuit. Obvium illic Petilium Cerialem habuere, agreſti cultu et notitia locorum cuſtodias Vitellii elapſum. Propinqua adfinitas Ceriali cum Veſpaſiano, nec ipſe inglorius militiae: eoque inter Duces adſumptus eſt. Flavio quoque Sabino ac Domitiano patuiſſe effugium, multi tradidere. Et miſſi ab Antonio nuntii per varias fallendi artes penetrabant, locum ac praeſidium monſtrantes. Sabinus inhabilem labori et audaciae valetudinem cauſſabatur: Domitiano aderat animus; ſed cuſtodes a Vitellio additi, quamquam ſe ſocios fugae promitterent, tamquam inſidiantes timebantur. Atque ipſe Vitellius, reſpectu ſuarum neceſſitudinum, ni-
60 hil in Domitianum atrox parabat. Duces partium ut Carſulas venere, paucos ad requiem dies ſumunt, donec aquilae ſignaque legionum adſequerentur. et locus

Ereptus Samnis] In Flor. *erectus*: ſed illud placet, ereptum nempe Vitellio, qui poſſidebat. Aut, ſi *erectus*, capi licet animis erectos ob Vitellii diſceſſum, et ſic deſeciſſe. LIPS. *Erectus* recepit Pichena, idque ſecuti ſunt omnes. Conſentit ed pr. Recte. Non ſermo eſt de occupatis vi populis, ſed de ſtudiis populorum in partes: de quibus proprium verbum eſt *erectus*. ERN. Bud. *ereptus*.

Nives eluctantibus] Sic bene e MS. Bud. correxit Rhen. vulgatum *nive ſe eluctantibus*. Originem corruptelae indicat ed. pr. quae habet *minīe ſe luctantibus*: monſtroſe in prima voce, quae fuit *nive*. ERN. Sic Agr. 17. *difficultates eluctatus*. Bud. *nive ſe luctantibus* habet.

Flavio Sabino] Bud. *Flaviano*. Infra c. 68. *Fabius Sabinus*, ſed c. ſeq. *Flavii*. Mox Agr. *prodidere*.

Cuſtodes a Vitellio additi] Vſitatum verbum de cuſtodibus, ut vidimus ſupra ad A. 13, 18. At ed. pr. *abditi*, ſolita in his verbis confuſione. ERN.

Pone

Digitized by Google

locus ipse castrorum placebat, late prospectans: tuto copiarum adgestu: florentissimis pone tergum municipiis. simul conloquia cum Vitellianis, decem millium spatio distantibus, et proditio sperabatur. Aegre id pati miles, et victoriam malle, quam pacem. ne suas quidem legiones opperiebantur, ut praedae, quam periculorum socias. Vocatos ad concionem Antonius docuit: *esse adhuc Vitellio vires, ambiguas, si deliberarent; acres, si desperassent. Initia bellorum civilium fortunae permittenda; victoriam consiliis et ratione perfici. Iam Misenensem classem et pulcherrimam Campaniae oram desciviisse: nec plus e toto terrarum orbe reliquum Vitellio, quam quod inter Tarracinam Narniamque iaceat. Satis gloriae proelio Cremonensi partum, et exitio Cremonae nimium invidiae. ne concupiscerent Romam capere potius, quam servare. maiora illis praemia, et multo maximum decus, si incolumitatem Senatui Populoque Rom. sine sanguine quaesissent.* His ac talibus mitigati animi. Nec multo post legiones venere. Et terrore famaque aucti exercitus Vitellianae cohortes nutabant, nullo in bellum adhortante, multis ad transitionem, qui suas centurias turmasque tradere, donum victori, et sibi in posterum gratiam, cer- A. V. 823. A. C. 70. 61

V 5

Pone tergum] Bud. *post tergum.*

Vt praedae, quam p.] MS. Agr. addit *potius:* frustra. Id intelligi voluit Tacitus, ut alibi. ERN. Bip. coniiciunt *quomodo per. soc.* Sed *magis, potius*, nostter frequens omittit subaudiendum. V. index.

Deliberarent — desperassent] Acid. malit *deliberaret — desperasset* scil. Vitellius.

Ratione perfici] Vulgati *proficisci*; scripti *profici*. ex quo nobis *perfici* visum facere. LIPS. *Profici* etiam ed. pr. At Guelf. (Bud.) cum edd. ceteris usque ad Lips. *proficisci*. ERN.

His ac talibus] Sic Bud Put. Alc.

Tradere donum victori - certabant] Omnes libri in hac lectione consentiunt, praeter ed. pr. quae *tradidere* exhibet. Id placet Grutero, qui *certabant* spurium esse putat, similia adferens loca. *Tradere certabant* sane idem est. Sed illud tamen elegantius: modo libris magis firmaretur. Mox *extemplo*, quod a Rhenano editum est, habent MSS. Flor. (Bud.) Guelf. Agr. ed.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. certabant. Per eos cognitum est, *Interamnam proximis campis praesidio quadringentorum equitum teneri.* Missus extemplo Varus, cum expedita manu, paucos repugnantium interfecit: plures, abiectis armis, veniam petivere: quidam in castra refugi, cuncta formidine implebant, augendo rumoribus virtutem copiasque hostium, quo amissi praesidii dedecus lenirent. Nec ulla apud Vitellianos flagitii poena: et praemiis defectorum versa fides, ac reliquum perfidiae certamen. crebra transfugia Tribunorum Centurionumque. nam gregarius miles induruerat pro Vitellio: donec Priscus et Alphenus, desertis castris, ad Vitellium regressi, pudo-
62 re proditionis cunctos exsolverent. Iisdem diebus Fabius Valens Vrbini in custodia interficitur. Caput eius Vitellianis cohortibus ostentatum, ne quam ultra spem foverent. nam, *pervasisse in Germanias Valentem, et veteres illic novosque exercitus ciere,* credebant. Visa caede in desperationem versi, et Flavianus exercitus, inmane quantum animo exitium Valentis, ut finem belli, accepit. Natus erat Valens

ed. pr. Ber. *Exemplo* vitio operarum. venit in edd. Putebl. et Alc. ERN.

Praemiis defectorum vera fides] MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. habent *verba*. Ceterae edd. cum MS. Agr. *vera* usque ad Bernece. qui e coniectura Freinsh. edidit *versa*, quod fluxit inde in ceteras edd. praeter Ryckianam, quae *vera* restituit; quod imitati sumus. Idem videbatur I. F. Gronovio Obs. 3, 10. Sensus est: Nihil iam reliquum erat, quam ut certatim deficerent. Causae duae: prima, quod apud Vitellianos defectio impunita erat, a Flavianis autem certa praemia ostendebantur. *Vera fides praemiis def.* dicetur, ut apud. Horat. Carm. 3, 16. *fegetis certa fides meae.* Ex quo tamen loco mihi suspicio exorta est, Tacitum scripsisse *certa:* nam ita appareret, unde illa litera *b.* in MSS. nata esset. ERN. Dubius sane locus. *Vera* exhibent cum Ryckio et I. Fr. Gronovio Brot. et Lall. In Bud. totidem litteris legitur *verba*. Mihi cum Bip. potior videtur coniectura Freinsh. *versa fides* est mutata fides. Mox Acid. coniicit *acre igitur p. c.*

Immane quantum animo exitium Valentis] Acidalius tentabat *animo auctus.* ERN. Vt H. 2, 4. Sed *animo* intellige laeto, alacri, ni tale quid omissum culpa librarii.

Ab-

Digitized by Google

Valens Anagniae, Equestri familia: procax moribus, neque absurdus ingenio, famam urbanitatis per lasciviam petere. Ludicro iuvenalium sub Nerone, velut ex necessitate, mox sponte, mimos actitavit, scite magis quam probe. Legatus legionis et fovit Virginium et infamavit. Fonteium Capitonem conruptum, seu quia conrumpere nequiverat, interfecit. Galbae proditor: Vitellio fidus et aliorum perfidia inlustratus. Abrupta undique spe, Vitellianus miles, transiturus in partes, id quoque non sine decore, sed sub signis vexillisque in subiectos Narniae campos descendere. Flavianus exercitus, ut ad proelium, intentus ornatusque, A. V. 823. A. C. 70. 63

Absurdus ingenio] Sic Sall. Cat. 26.

Ludicro iuvenalium] Hoc malui, quam quod vulgo est *iuvenum*. LIPS. *Iuvenum* omnes scr. et edd. ante Lipsium. Male nonnulli libri addunt *in*, contra morem Latinum in hac re. ERN. Non Bud. De *iuvenalibus* v A. 14, 15.

Font. Capitonem corruptum] In *proditionem* addunt edd. Ber. et Alc. (et Rhen.) nescio unde. nam a scriptis omnibus (Bud. quoque) abest. Additum puto temere e superioribus, ubi aliquoties est *in proditionem corrumpi*. ERN. Pichena sustulit.

Id quoque non sine decore] Int. fecere, ut in aliis formulis. Dedecus est in eo, quod sub signis, palam, velut recte facerent, procedere. ERN. *Dedecore* Rhen. e Bud. Sic et Agr. Contra Flor. et edd. vet. *sine decore*. Utraque lectio bonum sensum fundit. Turpe est militi, armatum, immo sub signis vexillisque sese tradere hosti, nec pro sua parte, dum liceat, strenue pugnare. Sic acid. quoque Gron. Brot. Lall. Verum, quum hic *pudore proditionis exsoluti* dicantur, decus armorum signorumque iis, in societatem transeuntibus, permissum a Flavianis. Ita potior ratio cod. Flor. quem sequor cum Bip.

Intentus armatusque] Codex Regius (Budensis) *ornatusque*. quod germanum est. Loquebantur enim ita etiam in armis. unde et gladiatorum ornamenta. Tacitus 5, 22. *Pauci ornati militariter*. Livius 9. *Diemque iis, qua equis armisque instructi ornatique adessent, edicit*. LIPS. Consentit Flor. unde recepit Pichena cum seqq. Ceterum loca a Lipsio, Rhenano, Pichena allata, non satis sunt similia. Nam in iis vel diserta separatim armorum mentio, ut *ornatus* significet *instructus*, non *armatus*, vel aliquid additum est aliud, velut *militariter*, *cultus*. Desiderem locum, in quo *ornatus* simpliciter dicatur is, qui gladium, tela in manibus habet pugnandi causa. Vid. quae dixi ad Sueton. Excurs. 27. ubi *ferramenta pugnantium* defendi contra alterius lectionis patronos, *ornamenta pugn.* contendente Oudendorpio. Non credo, dici bene *ornatum in aciem* pro-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. que, denſis circa viam ordinibus, adſtiterat. Accepti in medium Vitelliani. et circumdatos Primus Antonius clementer adloquitur. *pars Narniae, pars Interamnae ſubſiſtere* iuſſi. relictae ſimul e victricibus legiones, neque quieſcentibus graves, et adverſus contumaciam validae. Non omiſere per eos dies Primus ac Varus, crebris nuntiis *ſalutem et pecuniam et ſecreta Campaniae* offerre Vitellio, *ſi, poſitis armis, ſeque ac liberos ſuos Veſpaſiano permiſiſſet.* In eundem modum et Mucianus compoſuit epiſtolas: quibus plerumque fidere Vitellius, ac *de numero ſervorum, electione litorum*, loqui. Tanta

procedere et ſimilia. Itaque, cum omnes, praeter iſtos duos, ſcr. et edd. veteres habeant *armatusque*, id potius edidi. Librarii quidam et viri docti, capti obſervatiuncula de verbo *ornatus*, id alienis ſubinde locis intruſere. Cic. ep. 5, 13. *paratus armatusque contra f.* Et ſic centies *armatus* coniungitur ap. Livium et alios cum *inſtructus* et ſimilibus: ut velut rata dicendi formula fuerit. ERN. Cum Erneſtio faciunt Brot. et Lall. Verum a lectione codicum Flor. et Bud. nolim temere recedere. *Armatusque*, quod habet cod. Agr. interpretamentum eſſe, recte iudicat Ryckius; neque, ſi Tacitus ſcripſiſſet *armatusque*, librario unquam veniſſet in mentem, alterum id ſubſtituere. Itaque revoco cum Bip. lectionem Flor. Intelligenda omnia armorum ſignorumque decora. Put. quoque *ornatusque*.

Secreta Campaniae] i. e. locum in Campaniae litoribus, ubi in ſolitudine tranquilla, remotus a turba hominum, aevum agere poſſet. ſimili ſenſu *ſeceſſus Campaniae* ſaepe apud Suetonium dicitur. Mox *litora* vocantur et *finus*. ERN. Mox Bud. *ſe ac lib.*

Electione litorum] Quorſum lictores? Si enim privatum ſerio indueret, nihil iis opus. Scribendum omnino *litorum*. Seceſſum videlicet aliquem amoenum et maritimum adtribui ſibi Vitellius volebat, velut ad otium. Itaque in oratione adverſaria mox amicorum reſpondetur huic parti: *Nunc pecuniam et familiam et beatos Campaniae ſinus promitti.* Suetonium ego in hac voce paullo gravius et obſcurius corruptum reſtituo. Tiber. 72. *Nec abſtinuit conſuetudine, quin tunc quoque inſtans in medio triclinio, adſtante lictore, ſingulos valere dicentes appellaret.* Cui enim rei lictor hic in triclinio? aut ex quo ritu? Beroaldus et priſcae editiones, *ut ſtans in medio*. Legam et reſcribam totum locum: *aut ſtans in medio triclinio, aut ſtans in litore, ſingulos*, etc. ſive relegata altera voce brevius, *aut ſtans in medio triclinio, aut e litore*. Temere enim repetita videtur a librario. Sententia autem liquida et pura, Tiberium Capreis diſſimulando morbo ſtantem valedixiſſe comiter ſingulis, ſive in triclinio, ſive in ipſo litore. Nam modica ea inſula, et amici plerique diverſa ban-

Digitized by Google

ta torpedo invaserat animum, ut, si Principem eum fuisse ceteri non meminissent, ipse obli-visceretur. A. V. 823. A. C. 70.

64 At primores civitatis Flavium Sabinum, Praefectum urbis, secretis sermonibus incitabant, *victoriae famaeque partem capesseret. esse illi proprium militem cohortium urbanarum: nec defuturas vigilum cohortes, servitia ipsorum, fortunam partium; et omnia prona victoribus. ne Antonio Varoque de gloria concederet. Paucas Vitellio cohortes, et maestis undique nuntiis trepidas: populi mobilem animum: et, si se Ducem praebuisset, easdem illas adulationes pro Vespasiano fore. Ipsum Vitellium nè prosperis quidem parem: adeo ruentibus debilitatum. Gratiam patrati belli penes eum, qui urbem occupasset. Id Sabino convenire, ut Imperium fratri reservaret; id Vespasiano, ut ceteri post Sabinum haberentur.* Haudquaquam erecto animo eas voces accipiebat, in-65 vali-

bantur, ut opinor, in oppositа Italiae terra. LIPS. Recte coniecit Lipsius. Consentit MS. Fl. Guelf. ed. pr. Bene recepit Pichena. *Lictorum* primus edidit Puteol. Ea verba facile confunduntur. ERN. *Lictorum* quoque habet Bud. In Suet. loco Ern. ad eum locum *τὸ instans* tuetur. Mur. coniiciebat *locorum*, quod non ineptum iudicat Acidalius.

Vigilum cohortes] Quas Principe Augusto institutas, Dio scribit 55, 26. idque refert in a. u. 759. Idem Paullus tradidit libro proprio De officio Praefecti vigilum, ut vides in Pandectis. Appiano tamen quid fiet, qui in Triumviratu vigiles repperit, et institutos vult, Pompeio in Sicilia victo? id esset, triginta paene ante Dionis traditionem annis. Scribit Civil. 5, 132. *Sabinum Praefectum a Caesare ad turbas et latrocinia in urbe atque Italia comprimenda:* Καὶ ἐξ ἐκείνου (addit) φασὶ παραμεῖναι τὸ στρατεῖας τῶν νυκτοφυλάκων ἔθος τε καὶ εἶδος. *Atque ex eo tempore aiunt manfisse nocturnorum vigilum morem et formam.* Bene, *aiunt*: nam si tu Appiane, nimis erras. Sparteolos hos milites vocare interpres Iuvenalis videtur Sat. 14, 305. in illud: *Dispositis praedives hamis. Per translationem*, inquit, *disciplinae militaris Sparteolorum Romae. quorum cohortes in tutelam urbis, cum hamis et cum aqua vigilias curare consueverunt vicinis.* Corrigendum in fine huius scholii, *curare consuevernnt vicibus*: et, quod ad *Sparteolos*, ipsa vox in Tertulliani Apol. c. 39. eodem sensu. LIPS. Vbi pro *vicinis* in loco scholiastae Havercamp. mavult *vicinis*.

Reservaret] Bud. *servaret*.

Inva-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. validus senecta. Erant, qui occultis suspicionibus incesserent, tamquam *invidia et aemulatione fortunam fratris moraretur*. Namque Flavius Sabinus, aetate prior, privatis utriusque rebus, auctoritate pecuniaque Vespasianum anteibat. Et credebatur adfectam eius fidem praeiuvisse, domo agrisque pignori

Invalidus senecta] Vocem Rodolphus addit *senecta senisque*. valde appositе, modo e libris. LIPS. MS. Agr. *aetate senisque*. Ceteri libri omnes vulgatum servant. In MS. Guelf. in margine adscriptum a manu pr. *hic aliquid deficit*. Nempe hic transpositio duarum circiter paginarum facta antiquitus in MSS. Nam in Flor. Agr. (Bud. Reg. Lall.) Guelf. ed. pr. eadem reperitur: fortasse et in aliis MSS. ut supra 3, 5. Sed restitutio facta est iam a Puteol. non Beroaldo, ut putat I. Gronov. ad c. 69. et haud dubie e scripto libro. Qui supra transpositionem non animadvertit, is hanc viderit. ERN.

Suspicionibus incesserent] MS. Agr. ed. pr. *incederent*, etiam Guelf. sed a manu sec. ante fuit *incesserent*: idque placebat Ryckio: male. Haud dubie est h. l. sermo de criminationibus, de quibus *incessere* dicitur, non *incedere*, ut *maledictis*, *telis incessere*, non *incedere*. sed haec verba et alibi a librariis confusa sunt. Post MS. Bud. habebat *fortunae*: quod Rhenano placebat. Nec mihi displicet. *Moraretur* esset *cunctaretur*. Sed vulgatum quoque bene habet. Denique MS. Guelf. male *matris* pro *fratris*. ERN. Humani quid hic patitur Ernestius. Andabatarum more pugnat. Ryckius ex Agr. laudat *incenderent*, non *incederent*. Atqui istud verbi de impulsu bene hic stare posset. Bud. *incesserent*.

Affectam eius fidem praeiuvisse] i. e. pro eo solvisse, cum solvere creditoribus non posset. *Affecta fides* eleganter dicitur laborans ex inopia pecuniae, qua creditoribus satisfiat. Sic *affecta res familiaris* saepe apud Livium (ut 2, 43.) de eo dicitur, qui aere alieno laborat, qui, ut Cicero loqui solet, *male de re domestica est constitutus*, pro Sext. 45. *cuius res fam. fortunae male constitutae*. pro Rab. Post. 1. *Praeiuvisse* autem est ante, olim iuvisse: quam vim praepositio haec in compositione hac aetate in pluribus, quam olim, verbis obtinuit. Ryckius autem probat N. Heinsii coniecturam *praes invisse*, propterea, quod *praeiuvare* alibi non occurrat, item Graev. in Coll. ep. Burm. t. 4. p. 173. 174. Quod mihi displicet. Si praediis cavendum fuit, ea non deerant Vespasiano; quibus quippe fratri cavebat. Ergo pecunia adiutus est. Idque indicat *pignoris* verbum: quod datur, securitatis caussa, ei, qui pecuniam pro nobis solvit, aut nobis dedit. Obiter observent tirones, *pignus* antiqua Latinitate dici etiam de *hypothecis*, ut hae de pignoribus, ut ad Ciceronis epp. ad Div. 13, 56. monuit Graevius. ERN. Bip. legunt *parum invisse*, ut A. 12, 63. Lips. et Pich. ex *praevisa* fecere *partum visa*. Favet coniecturae Suet. Vesp. 4. qui *omnia praedia fratri obligasse Vespasianum et ad mangonicos quaestus necessario descendisse refert*. Inde

Digitized by Google

gnori acceptis. Vnde, quamquam manente in- A. V. 823.
:iem concordia, offensarum operta metuebantur. A. C. 70.
Melior interpretatio: *mitem virum abhorrere a sanguine et caedibus: eoque crebris cum Vitellio sermonibus de pace, ponendisque per conditionem armis, agitare.* Saepe dòmi congressi, postremo in aede Apollinis, ut fama fuit, pepigere. Verba voces- que duos testes habebant, Cluvium Rufum et Silium Italicum. Vultus procul visentibus notabantur: Vitellii proiectus et degener; Sabinus non insul- ans et miseranti propior. Quod si tam facile suo- 66
rum mentes flexisset Vitellius, quam ipse cesserat, incruentam urbem Vespasiani exercitus intrasset. Ce- terum, ut quisque Vitellio fidus, ita pacem et con- ditiones abnuebant, *discrimen ac dedecus* ostentan- tes, *et fidem in libidine victoris. Nec tantam Vespasiano superbiam, ut privatum Vitellium pateretur:*

de scil. *offensarum operta*, de quibus mox. Si tamen *praeiuvisse* verum, quod et Bud. habet, reprehensio in eo est, quod turpi modo, *domo agrisque pignori acceptis*, non ut fratrem deceret, euin iuverit.

Offensarum operta] Ita Farnesianus, proba et solenni Tacito dictione. Alii (Bud. etiam et Rhen.) *opera*. LIPS. Sic et ed. princ. ERN.

Agitare] Bud. *cogitare*.

Duos testes] MS. Oxon. *duo*, quod et ipsum rectum est, et passim e bonis libris asserum. ERN.

Cluvium Rufum] Bud. *Clinium Ruffum*. Supra 1, 8. *Clivium* habet. Mox Bud. *proprior*.

Sabinus non insultans] Acidalius corrigit *Sabini*. Sed *insultans* vultui non satis convenit. Vulgatum Tacito dignius, ob variatam orationem. ERN.

Fidem in libidine victoris] In potestate victoris fore, utrum servare fidem velit, nec ne: sed victores pro libidine magis et cupiditate agere, quam ex aequo, solere. Ed. pr. *libidinem*: vitiose. ERN.

Nec tantam V. superbiam — pateretur] Omnes in hac scriptura libri consentiunt, nisi quod Guelf. male *tanto* exhibet. Sed vix credo veram esse. *Superbiam* interpretantur altitudinem animi et clementiam: sed exemplum verbi huius ita usurpati desidero, in primis in scriptore prosaico. Neque magis magnitudo animi et clementia hic locum habet, quam *stultitia* et dementia. Ceterum ex *ostentantes* ἀπὸ κοινοῦ intelligendum *dicebant, docebant*. ERN. Explicat ipse noster, qualis sit haec *superbia*, mox *altiores spiritus* vocans. Sic et bono sensu Horatius ode 3, 30, 14. *fume superbiam quaesitam meritis*. Vitruv. etiam 7, 3. metaph. *superbiam candoris* dicit.

Ne

A. V. 823. A. C. 70. *tur: ne victos quidem laturos. Ita periculum ex misericordia. Ipsum sane senem, et prosperis adversisque satiatum. Sed quod nomen, quem statum filio eius, Germanico, fore? Nunc pecuniam et familiam et beatos Campaniae sinus promitti: sed, ubi Imperium Vespasianus invaserit, non ipsi, non amicis eius, non denique exercitibus securitatem, nisi exstincto aemulatu, redituram. Fabium illis Valentem, captivum et casibus dubiis reservatum, praegravem fuisse: nedum Primus ac Fuscus et specimen partium Mucianus, ullam in Vitellium, nisi occidendi, licentiam habeant. Non a Caesare Pompeium, non ab Augusto Antonium incolumes relictos. nisi*

Ne victos quidem] Varia emendatio vel crux potius adhibita huic loco. Vertranius legit, *Ne victor quidem laturus*. Beatus *Ne victum quidem laturus*. Mihi sana lectio est, sana sententia. Si Vespasianus, inquiebant, tam alto animo est, ut rectis oculis aemulum quondam Imperii possit adspicere, tamen id istae ipsae victae partes ferent numquam: qui, miseratione olim Principis, ad ultionem et res novas accingentur. Atque huic sententiae apte subnexum, *ita periculum ex misericordia*. LIPS. Vulgatum est etiam in MS. Guelf. edd. omnibus. Quod Rhenano placuit, in v. c. se reperisse testabatur Danesius ap. Vrsinum. Paullo post pro *promitti: sed*, ed. pr *promittis: et*. quod genus vitii valde frequens in scriptis, eoque aliquot locis Tacitum liberavimus. ERN. Bud. *ne victo q. laturos*. Rhen. in textu vulg. servat. Cui non placuerit Lipsii interpretatio, Pichenam audiat, qui intelligit, ipsos Vitellii milites eum, ne privatus viveret, occisuros misericordia, ut sequentia innuunt.

Aemulatu redituram] Censeo, nos apte restituisse: etsi in libris, *aemulatore redituram*. Budensis aliquid iuvit, qui *aemulatore daturam* praeferebat. Tacitus 13, 46. *et, ne aemulatus in urbe ageret, provinciae Lusitaniae praeficitur*. LIPS. Videtur potius legendum: *nisi exstincto aemulatore futuram*. GRON. Lectio Budensis est etiam Flor. et Agr. nisi quod *daturum* hic habet, ut ed. pr. Ceterae edd. usque ad Lips. *aemulatore redituram*, quod, cum Ryckio credo, sine necessitate aut idonea caussa mutatum esse. ERN. Flor. propius accedit, habet quippe *aemulatore ditnram*.

Casibus dubiis reservatum] MS. Flor. ed. pr. *captis diebus*. Agr. *paucis diebus*. Vulgatum verum. Ne Valenti quidem vitam condonasse, quem tamen captum tenuerint in potestate, et in quo conservando consulere sibi potuerint, si forte res aliter, ac vellent, caderent, ut per eum a Vitellio veniam consequi possent. ERN. Bud. pessime: *cassibus duobus*. Mox Rhen. bene *nedum*, quod prius separatis vocibus scriptum.

Vitel-

Digitized by Google

nisi forte Vespasianus altiores spiritus gerat, Vitellii cliens, cum Vitellius conlega Claudio foret. Quin, ut censuram patris, ut tres Consulatus, ut tot egregiae domus honores deceret, desperatione saltem in audaciam accingeretur. perstare militem, superesse studia populi. Denique nihil atrocius eventurum, quam in quod sponte ruant. moriendum victis, momoriendum deditis: id solum referre, novissimum spiritum per ludibrium et contumelias effundant, an per virtutem. Surdae ad fortia consilia Vitellio aures. A. V. 823. A. C. 70. 67

Vitellii cliens, cum Vitellius] Postrema ea verba, *cum Vit. col. Cl. foret*, glossulam sapere videantur, ad subsequentia verba, *Quin ut censuram patris.* Fero tamen. LIPS. Verum puto. Ceterum *altiores spiritus gerere* h. l. dicitur maiori animo esse, et in bonam adeo partem; cum alias in deteriorem dicatur. Est autem grave et auctum argumentum. Non est credibile, Vespasianum, qui olim Vitelliae domus cliens fuerit, iam nobiliori celsiorique animo esse, quam Caesar et Augustus fuerint, passu rumque vivere aemulum, cum illi passi non sint. ERN. Ista, quae glossam sapere videntur Lipsio, ad sententiam necessaria recte iudicat Acidalius, indicandum erat, qua ratione cliens fuerit Vespas. Vitellii.

Honores deceret] Recte: et capio. In Romana tamen editione *honores degeret*. ex qua (si quid mutandum est) fecerim, *tegeret*. Rodolphus enim longius abire a scripto videtur, qui reponit *negligeret*. LIPS. Ego *degeret* aut in libro scr. vitiosum fuisse, aut vitiose scripturam expressam in ed. pr. puto, quod verba quae literis modo *g*. et *c*. differunt, centies confusa, ut supra demonstratum. Ceterum fateor, elegantiorem orationem fore et fortiorem, si pro *deceret* esset *negligeret*, (e quo *degeret* factum putabat Acidalius) aut simile quid; et tale quid me libenter admissurum, si a libris bonis aut pluribus venerit. Nam nunc solo MS. Agr. nititur *negligeret*, quod etiam Acidalius defendit, nec displicet Ryckio. Iac. Gronovius, spreto τῷ *negligeret*, corrigit *deleret*: quod an placeat cuiquam, nescio. Verbum debet esse eiusmodi, quod lenitate sua non offendat Vitellium: quod in *deleret* non convenit, si vel maxime per se usitata forma dicendi foret, *delere Consulatus honores* etc. sed in *negligeret*. ERN. Falsum est, Agricolam e cod. suo dedisse *negligeret*; Ryckius docet, illum coniecturae suae fundum habere in *degeret* editionis Romanae, unde hariolatus sit *neglegeret*.

Moriendum deditis] Haec clausula non erat in Bud. nec est in Guelf. nisi in marg. et a manu sec. Neque tamen abesse potest per sequentia. Non refert, vincare an dedare: nam morjendum est: illud refert, quomodo moriare. Forte autem respexit auctor ad factum Augusti ap. Sueton. c. 15. ERN.

A. V. 823. A. C. 70. aures. Obtuebatur animus miseratione curaque, ne, pertinacibus armis, minus placabilem victorem relinqueret coniugi ac liberis. Erat illi et fessa aetate parens; quae tamen, paucis ante diebus, opportuna morte excidium domus praevenit, nihil Principatu filii adsecuta, nisi luctum et bonam famam. XV. Kal. Ianuar. audita defectione legionis cohortiumque, quae se Narniae dediderant, pullo amictu palatio degreditur, maesta circum familia. Simul ferebatur lecticula parvulus filius, velut in funebrem pompam. Voces populi blandae et intem-
68 pestivae: miles minaci silentio. Nec quisquam adeo rerum humanarum inmemor, quem non commoveret illa facies? Romanum Principem, et generis humani paullo ante dominum, relicta fortunae suae fede, per populum, per urbem, exire de Imperio. Nihil tale viderant, nihil audierant. repentina vis Dictatorem Caesarem oppresserat; occultae Caium insidiae: nox et ignotum rus fugam Neronis absconderant: Piso et Galba tamquam in acie cecidere: in sua concione Vitellius, inter suos milites, prospectantibus etiam feminis, pauca et praesenti maestitiae congruentia locutus: *cedere se pacis et Reipublicae caussa: retinerent tantum memoriam*

Opportuna morte] Atque hinc suspicio, de qua Suet. Vit. 14. *Suspectus et in morte matris fuit, quasi aegrae praeberi cibum prohibuisset, vaticinante Catta muliere, cui velut oraculo acquiescebat, ita demum firmiter ac diutissime imperaturum, si superstes parenti exstitisset*, etc. ERN.

Palatio degreditur] Sic bene edidit (e Bud.) Rhenanus. V. ad A. 4, 49. 13, 14. etc. Et sic h. l. est et in Guelf. Superiores edd. omnes *digreditur*. Post pro *fa nulla* ed. pr. vitiose, e contractione, *fama*. Ceterum hic finis est ὑπάρξεως transpositae in vett. libris et ed. pr. v. ad c. 65. Quae hic sequuntur usque ad verba *in capitolium accivit*, ibi c. 65. sequebantur. ERN.

Simul ferebatur etc.] MS. Guelf. ed. pr *seu* (Bud. *ceu*), cuius corruptelae caussa in transpositione. MS. Bud. deinde *parvus*. ERN.

In acie cecidere] Rhenanus non male corrigebat *ceciderant* e vestigiis scripturae Budensis *cecidebant*. Mox ed. pr. *cedere se pacis et Reip.* sine *caussa*. ERN. In Bud. erat *cecidebat*,

Caeci-

Digitized by Google

riam ſui fratremque et coniugem et innoxiam liberorum aetatem miſerarentur: ſimul filium protendens, modo ſingulis, modo univerſis commendans, poſtremo fletu praepediente, adſiſtenti Conſuli (Caecilius Simplex erat) exſolutum a latere pugionem, velut ius necis vitaeque civium, reddebat. Adſpernante Conſule, reclamantibus, qui in concione adſtiterant, ut in aede Concordiae poſiturus inſignia Imperii, domumque fratris petiturus, diſceſſit. Maior hic clamor obſiſtentium Penatibus privatis, *in palatium* vocantium. Intercluſum aliud iter, idque ſolum, quod in Sacram viam pergeret, patebat. tum conſilii inops, in palatium rediit. Praevenerat rumor, *eiurari ab eo Imperium:* ſcripſeratque Flavius Sabinus cohortium Tribunis, *ut militem cohiberent.* Igitur, tamquam omnis Respublica in Veſpaſiani ſinum ceſſiſſet, primores Senatus et plerique Equeſtris ordinis omnisque miles urbanus et vigiles domum Flavii Sabini complevere. illuc de ſtudiis vulgi et minis Germanicarum cohortium adfertur. Longius iam progreſſus erat, quam ut regredi poſſet: et ſuo quisque metu, ne diſiectos, eoque minus validos, Vitelliani conſectarentur, cunctantem in arma inpellebant. Sed, quod in eiusmodi rebus accidit, conſilium ab omnibus datum eſt, periculum pauci ſumpſere. Circa lacum

A. V. 823. A. C. 70.

69

Caecilius Simplex] In Bud. *Simplex* deeſt.

Intercluſum aliud iter] Sic Flor. Guelf. edd. ante Rhen. qui e Bud. edidit *alterum*. Vetus bene reſtituit Pichena. Senſus eſt: omnes viae erant intercluſae, quae alio, quam in palatium, ferrent. ERN. In Bud. quoque a. m. *aliud*. Mox idem *prohiberent*.

Quod in ſacr. viam pergeret] *In ſacra via* MS. (Bud.) Guelf. edd. Put. ſeqq. omnes ante Lipſium, qui *ſacram viam* edidit. illud et ipſum ferri poſſet, praeſertim ſi *in* abeſſet. *Pergeret i. ſ. viam* eſt continuaretur via ſacra, exiret in viam ſacram. Poſſis coniicere *vergeret:* ſed in *pergeret* conſentiunt libri. Mox *Tribunus* male ed. pr. et I. Fr. Gron. vitio operarum. ERN.

Ceſſiſſet] Agr. cod. a I. m. *cecidiſſet*. Flor. *ceciſſiſſet*, unde Ryck. forſan *ſe dediſſet*.

Circa

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. Fundani, descendentibus, qui Sabinum comitabantur, armatis occurrunt promptissimi Vitellianorum. Modicum ibi proelium, inprovisо tumultu, sed prosperum Vitellianis fuit. Sabinus, re trepida, quod tutissimum e praesentibus, arcem capitolii insedit milite et quibusdam Senatorum Equitumque: quorum nomina tradere haud promptum est, quoniam, victore Vespasiano, multi id meritum erga partes simu-

Circa lacum Fundani] Eius mentio in inscr. antiqua ap. Gruter. p. 398. prolata ab Vrsino, in qua VICVS LACI FVNDANI DICTATORI SVLLAE aram posuisse memoratur. Cavendum, ne confundatur cum *lacu Fundano* in agro Fundorum, oppidi Italici, ut fecit Cluverius in Italia antiqua t 2. p. 1084. notatus propterea ab Holstenio. ERN.

Arcem capitolii] Sic et alibi Tacitus, ut mox c. 71 7⁴. Livius et Cicero semper distincte *arcem* et *capitolium* dicunt, Livius ter 5, 39. 40. nam arx et capitolium in eodem erant monte: unde Dionys. Halic. 10, 14. p. 640. arcem vocat προσεχῆ τῷ καπιτωλίῳ, et spatium inter utrumque interiectum, auctore eodem, loco mox ad c. 71. proferendo, duoque colles, non arx pars capitolii, aut in capitolio: nisi quod mons ille subinde *mons capitolinus* vocatur, cuius sane pars fuit arx. V. etiam Ryck. de capitol. c. 5. ERN.

Insedit mixto milite etc.] *Insidere* est verbum militare, pro occupavit cum praesidio, ut inde vim hostilem arceret. Supra *insessas Alpes* et similia vidimus. Post *mixto* aberat a MS. Bud. nec est in Guelf. nisi a manu sec. in margine, nec in ed. Puteol. Habent MS. Flor. ed pr. Ber. Alc. Rhenanus verbum id delevit, simulque edidit *ex quibusdam* e Bud. quod exemplum omnes secuti sunt, etiam Lipsius: unde coniicere licet, eum in MSS. hanc vocem non reperisse. Sed Pichena restituit e Flor. eumque omnes, qui post fuere, editores imitati. *Militem mixtum* putat esse confusum cum plebe urbana, feminis, servis: quod an *miles mixtus*, absolute dictus, significare possit, dubito. *Mixtus miles* Latine loquentibus est, miles non eiusdem generis, qualis fuisse dicitur in exercitu Pompeiano, in bello civili, sed collectitius e variis gentibus, variis instructus armis, non eidem disciplinae adsuefactus: ut *mixtum genus hominum* de talibus dicitur ap. Livium. Vid. collecta Duckero ad 43, 9. sic *mixtum genus dicendi*, et multa alia dicuntur. Ergo, quia plebs et servi non sunt milites, horum caussa *mixtus miles* dici non potest. Et post fit mentio istius generis hominum, commemoratis etiam feminis. Forrassis et tum talis plebs exclusa, et non nisi feminae quaedam admissae, ut ap. Liv. 5, 40. Igitur et ipse *mixto* edendum non putavi. Neque tamen in altero secutus sum Rhen. et Lipsi. ceterosque, qui edidere *ex quibusdam*. Nam MSS. praeter Bud. omnes item edd. ante Rhen. habent *et*, quod etiam sensus desiderat. ERN.

Verum-

Digitized by Google

simulavere. Subierunt obsidium etiam feminae; inter quas maxime insignis Verulana Gratilla, neque liberos, neque propinquos, sed bellum secuta. Vitellianus miles custodia socordi clausos circumdedit; eoque, concubia nocte, suos liberos Sabinus et Domitianum, fratris filium, in capitolium accivit: misso per neglecta ad Flavianos Duces nuntio, qui, *circumsideri ipsos, et, ni subveniretur, arctas res* nuntiaret. Noctem adeo quietam egit, ut degredi sine noxa potuerit. quippe miles Vitellii, adversus pericula ferox, laboribus et vigiliis parum intentus erat. et hibernus imber, repente fusus, oculos auresque inpediebat. Luce prima Sabinus, antequam invicem hostilia coeptarent, Cornelium Martialem, e primipilaribus, ad Vitellium misit, cum A. V. 823. A. C. 70. 70

Verulana Gracilia] MSS. Flor. Agr. (Bud.) Guelf. ed. pr. *Gratilia*. Leg. *Gratilla* e Plin. ep. 3, 11. ubi etiam Flor. *Gratillia*. Guelf. etiam *Vernula*: at in margine est *Verulana*. ERN. Omnino legendum *Gratilla*. Vid. et Plin. ep. 5, 1.

In capitolium] Hae duae voces a glossographo fortasse. certe in capitolium eos accitos, sine monitore ullo nimis clarum. LIPS. Verum est, per se intelligi posse. At multa erunt in Tacito delenda ex hac regula, ut iam pluribus locis monuimus. Libri quidem omnes haec verba habent. Ceterum hic est finis alterius ὑπόσεως transpositae in MSS. et ed. pr. ERN.

At Sabinus misso per neglecta] Qui attente haec in vulgatis legit, haereat necesse est, propter redundans nomen Sabini, et minus cohaerentem sententiam. Ei incommodo medelam attulimus deletis verbis *at Sabinus*, auctoribus MS. Flor. et ed. pr. quae, facta illa transpositione, ad explendam utcunque sententiam, addita sunt. (Desunt et in Bud. et Reg Lall. Sed Puteol. intrusit; servarunt sequentes editores ad Ernestium usque.) Deinde punctum fecimus post *nuntiaret*. Nova est sententia a verbis *noctem adeo quietam egit. Noctem tranquillam*, et *inquietam* etiam Livius dixit, 5, 42. qui locus huic similis. Denique *degredi* scripsimus pro *digredi* sensu postulante: significat enim descendere de arce, quod est *degredi*, ut iam saepe monuimus et correximus. Ryckius defendit e c. 78. init. ubi *digressus Narnia exercitus*; sed ibi discessus simpliciter indicatur, hic descensus ex arce, loco superiori, ubi *degredi* verum verbum esse, pluribus iam locis vidimus. Ceterum *et* ante *ni* e MS. Flor. addidit Pichena, ubi erat *ipso sel ni*. Ed. pr. *ipsi seni*. Ante edebatur *ipsos, nisi subv.* MS. Guelf. tamen *ni* habet. ERN. Bud. *ipsos, ni*. Mox *digredi*.

Dedi-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *mandatis et queſtu, quod pacta turbarentur. Simulationem prorſus et imaginem deponendi Imperii fuiſſe, ad decipiendos tot inluſtres viros. Cur enim e roſtris fratris domum, imminentem foro, et inritandis hominum oculis, quàm Aventinum et Penates uxoris petiſſet? Ita privato, et omnem Principatus ſpeciem vitanti, conveniſſe. Contra Vitellium in palatium, in ipſam Imperii arcem regreſſum: inde armatum agmen emiſſum: ſtratam innocentium caedibus celeberrimam urbis partem: ne capitolio quidem abſtineri. Togatum nempe ſe, et unum e Senatoribus, dum inter Veſpaſianum ac Vitellium proeliis legionum, captivitatibus urbium, deditionibus cohortium iudicatur, iam, Hiſpaniis Germaniisque et Britannia deſciſcentibus, fratrem Veſpaſiani manſiſſe in fide, donec ultro ad conditiones vocaretur. Pacem et concordiam victis utilia; victoribus tantum pulchra eſſe. Si conventionis poeniteat, non ſe, quem perfidia deceperit, ferro peteret, non filium Veſpaſiani, vix puberem. quantum, occiſis uno ſene et uno iuvene, profici? iret obviam legionibus. et de ſumma rerum illic certaret: cetera ſecundum eventum proelii ceſſura.* Trepidus ad haec Vitellius pauca

Deditionibus cohortium indicatur] *Iudicare*, ut ſimilia verba, *diſceptare*, *decernere*, eleganter de re bellica, etiam *diiudicare*, ut bene ad h. l. docuit Boxhornius. ERN. Cum Bip. ſublato puncto, ante *iam* poſito, verum loci nexum reſtituo.

Victis utilia, victoribus tantum pulchra eſſe] Cur non potius: *Pacem et concordiam victis utilem, victoribus tantum pulchram eſſe.* GRON. Faver aliquantulum MS. Guelf. qui habet *pulchrum*. Ceterum Tacitus etiam aliis locis ſic locutus eſt, ut neutrum plurale iunxerit duobus ſubſtantivis maſc. aut fem. generis, de more Graecorum. ERN.

Si conventionis poeniteret] Sic non dubitavi reponere pro *poeniteat*, quia hic mera imperfecta et antecedunt et ſequuntur: inter quae *poeniteat* ſtare nullo modo aut a Tacito eſſe poteſt. ERN. Particula conditionalis cum praeſente rectius ſtruitur. Sic Bud. cum vulg. bene. Imperfecta ἀποδόσεως futuri rationem habent.

Et de ſumma] Copulam e Flor. Pichena dedit. Sic et Bud. Hic mox *nimius ardor*, quod ſtare poteſt, ſi ſemicolon addas.

Ne

Digitized by Google

pauca purgandi sui caussa respondit, culpam *in militem* conferens, *cuius nimio ardori inparem esse modestiam suam.* Et monuit Martialem, *ut per secretam aedium partem occulte abiret, ne a militibus internuntius invisae pacis interficeretur:* ipse neque iubendi neque vetandi potens, non iam Imperator, sed tantum belli caussa, erat. Vix dum regresso in capitolium Martiale, furens miles aderat, nullo Duce: sibi quisque auctor: cito agmine forum et inminentia foro templa praetervecti erigunt aciem per adversum collem, usque ad primas capitolinae arcis fores. Erant antiquitus porticus in latere clivi, dextrae subeuntibus: in quarum tectum egressi saxis tegulisque Vitellianos obruebant. Neque illis manus, nisi gladiis, armatae: et arcessere tormenta, aut missilia tela, longum videbatur. A. V. 823. A. C. 70. 71

Ne a militibus internuntius] Praepositio non est in ed. pr. Eam se deleviſse ait Rhenanus (deest enim in Bud): sed operae non paruere. Itaque et a sequacibus est servata, extatque in edd. praeter primam omnibus. Est et in Guelf. ERN.

Porticus in latere] Dionysius 4, 61. *Frons eius meridiem spectans, porticum habet, cum triplici columnarum ordine: in lateribus ordo duplex est.* LIPS.

Dextra subeuntibus] An, *dextrae subeuntibus?* atque ita, ut disco, Flor. LIPS. Sic et MS. Guelf. (Bud.) edd. pr. Puteol. Ber. Alc. Rhen. pr. Ald. *Dextra* primus dedit Gryphius, vitio haud dubie operarum, unde in sequentes venisse videtur. Recte igitur Pichena *dextrae* edidit, atque id loquendi ratio desiderat. Formulam *porticus dextrae subeuntibus* illustratam reperies a Gronov. ad verba Liv. 1, 8. *locus, qui nunc septus descendentibus inter duos lucos est.* ERN.

Vitellianos obruebant] Sic Flor. unde edidit Pichena cum seqq. Consentit ed. pr. At ceterae vett. inde a Puteol. et MS. Guelf. *detrubabant.* Hoc si verum est, intelligi debet *detrubare conabantur, tentabant.* (nam non deturbatos esse, sequentia docent) quod consuetudo Latinorum fert. Sane aeque bene ac promiscue in hac re dicuntur *deturbare, proturbare*, ut ap. Liv. 5, 47. *obruere* et *operire*, ut quisque mediocriter in historicis Latinis versatus scit: sed tamen Flor. et ed. pr. auctoritatem ceteris libris praeferam. A MS. Bud. plane aberat verbum: unde fortasse licet suspicari, id, quod a Tacito esset, excidisse in antiquioribus codicibus, defectum a librariis varie esse suppletum, atque hinc varietatem librorum natam. Mox idem MS. pro *iecere* habebat *iacere.* ERN.

Iuxta

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. batur. faces in prominentem porticum iecere. et sequebantur ignem; ambustasque capitolii fores penetrassent, ni Sabinus revulsas undique statuas, decora maiorum, in ipso aditu, vice muri, obiecisset. Tum diversos capitolii aditus invadunt, iuxta lucum asyli, et qua Tarpeia rupes centum gradibus aditur. Improvisa utraque vis; propior atque acrior per asylum ingruebat. nec sisti poterant scandentes per coniuncta aedificia: quae, ut in multa pace, in altum edita, solum capitolii aequabant. Hic ambigitur, ignem tectis oppugnatores iniecerint, an obsessi, quae crebrior fama est, quo nitentes ac progressos depellerent. Inde lapsus

Iuxta lucum asyli] Asyli lucus nullus alibi memoratur. Credo, intelligi locum, qui *inter duos lucos* vocabatur, iuxta quem asylum fuit. Ibi viam in capitolium fuisse, patet e Livio 1, 8. ubi vid. intt. de lucis istis, adde Dionys. Hal. 2, 15, p. 88. Neapol. ad Ovid. Fast. 3, 430. Mox MS. Guelf. edd. pr. Puteol. *Tarpei rupes*: quod sic dictum accipi posset, ut *Martis campus* apud nostrum, et similia: sed collis ille a Tarpeia potius, quam a Tarpeio, dictus traditur vulgo. ERN.

Nec sisti poterant scandentes] MS. Guelf. *nec sisti poterat*. Librarius videtur in animo habuisse elegans loquendi genus, quo Livius delectatur, *sisti non potest*, de quo ad A. 3, 52. sed id hic locum non habet, propter verbum *scandentes*. Add. ad 5, 21. Mox *per coniuncta aedificia* int. capitolio. Sic Liv. 1, 44. *neque aedificia moenibus continuarentur, quae nunc vulgo etiam coniungunt*. ERN.

Ignem oppugnatores] Hoc quidem ambigi potest: at non, quod Philostratus incuriose scribit 5, 30. *Domitianum obsedisse Vitellianos in capitolio, atque illos clanculum fugientes templum incendisse*. Ille dixit, qui perperam multa alia; classicus nemo scripsit. LIPS. Locus est p. 213. ed. Lipsi. sed nihil tale ibi traditur. Verba Graeca sunt: ξυμβεβήκει δὲ κατὰ τὴν Ῥώμην, Δωμετιανὸν μὲν, τὸν τοῦ Οὐεσπασιανοῦ παῖδα, παρατετάχθαι πρὸς τὸν Βιτέλλιον, ὑπὲρ τῆς αὐχῆς τοῦ πατρὸς πολιουχίας δ' αὐτὸν περιεχούσης ἐν τῷ καπιτωλίῳ διαπεφευγέναι τοὺς πολιορκοῦντας, τὸν νεὼν δ' ἐμπεπρῆσθαι. Verba αὐτὸν et διαπεφευγέναι ad Domitianum referenda, non ad Vitellium. Mox pro *depellerent*, quod verum est, MSS. Bud. Guelf. *depulerint*. In MS. Reg. ed. pr. omissa verba *an obsessi - - depellerent*. ERN.

An obsessi etc.] Spanhemius, Vaillantius aliique huc trahunt numum Vitellii, quo Iupiter Capitol. in templo sistitur, putantque eum Principem hoc typo docuisse, nulla sua culpa arsisse id templum, mox a se reaedificandum. Verum temporum ratio obstat, neque dubium esse potest, quin salvo adhuc capi-

Digitized by Google

ɔsus ignis in porticus adpositas aedibus: mox sus- A. V. 823.
:inentes fastigium Aquilae vetere ligno traxerunt A. C. 70.
flammam alueruntque. Sic capitolium, clausis fo-
:ibus, indefensum et indireptum, conflagravit. Id 72
facinus post conditam urbem luctuosissimum foediss-
mumque Reipublicae Populi Rom. accidit: nullo exter-
no hoste, propitiis, si per mores nostros liceret, Deis,
sedem Iovis O. M. auspicato a maioribus, pignus
Imperiii, conditam, quam non Porsena dedita ur-

 be,

capitolio cusum sit numisma. Vid. Eckhel Doctr. NN. ver. vol. 6. p. 312. Mox Bud. male *quam quo.*

Sustinentes fastigium aquilae] Graeci etiam ea mente ἀετὸν dicunt. Hesychius: Ἀετός, καὶ ὄροφος, καὶ τὸ ἐπὶ τῷ γείσῳ κυμάτιον. Pausanias aliquoties usurpat; ut 10, 19. Τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς ἐστιν Ἄρτεμις καὶ Λητὼ καὶ Ἀπόλλων. Lib 5, 10. Ὕψος μὲν δὴ αὐτὸ τοῦτο ἐς τὸν ἀετὸν ἀνήκον εἰσιν οἱ ὀκτὼ πόδες καὶ ἑξήκοντα Nisi fallor, istae ipsae aquilae γεισίποδες Polluci (1, 8. 7, 27.) dicuntur. LIPS. Pausanias Corinth. 2, 7. Καὶ ἐπ' αὐτοῖς ἐπίθημα ποιοῦσι κατὰ τοὺς ἀετούς, μάλιστα τοὺς ἐν τοῖς ναοῖς. Eodem libro: Τὰ δὲ ἐν τοῖς ἀετοῖς. Ἡρακλῆς καὶ Νίκαι πρὸς τοῖς πέρασίν εἰσι. Nisi scripsit τοῖς πτέρυξιν. Vide P. Scriverium ad Martialis 10, 19. GRON. Per *fastigium* intelligant tirones signum vel signa, in summo tecto. nam sic etiam *fastigium* dicitur: ut ap. Plin. 35, 12 (46). Add. Salmas. ad Spartian. Pesc. 12. et ad Solin. p. 853. ERN.

Traxerunt flammam alueruntque] Variant libri in terminatione verborum. Quod hic editum est, habet MS. Flor. unde proditum a Pichena. At MS. (Bud.) Guelf. edd. ante Pich. omnes *traxere*: ed. pr. MS. Agr. etiam *alueruntque*. ERN.

Foediss. Reip. Pop. Rom.] Haec est vera lectio, quam firmant MSS. Flor. Agr. Guelf. edd. pr. Puteol. ceteraeque omnes, quas vidi ante Lipsium: nisi quod habent *populo*, vel *populoque*, praeter Flor. et ed. pr. Sed genitivum esse meliorem, consuetudo loquendi veterum indicat, apud Livium in primis obvia, velut 22, 10. ubi *Resp. Populi Romani Quiritium*; quam idoneis exemplis declaravit Gronov. Obs. 4, 14. Adde Drakenb ad Liv. 1. c. et ad 8, 9. etc. ERN. Bud. *R. P. populo Rom.*

Pignus Imperii] Int. *ut p. i.* nisi τὸ *ut* a terminatione praecedentis verbi abiorptum est. ERN. Cf. Liv. 1, 55.

Porsena dedita urbe] Non abit longe ab hac indignitate, quod est apud Plinium 34, 14 (39). *In foedere, quod expulsis Regibus Po. Ro. dedit Porsena, nominatim comprehensum invenimus, ne ferro, nisi in agri cultu, uterentur. Etiam stilo scribere vetitum, vetustissimi auctores prodiderunt.* Sic enim eum locum e MS. restituimus. GRON. Ceterum hic locus nullo modo retellit Savilium, quem Ryckius putabat memoria fallum fuisse, cum diceret, de dedita Porsenae urbe nuspiam alibi tradi, usus hoc uno loco. Apparet hinc, inquio-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. be, neque Galli capta, temerare potuissent, furore Principum exscindi! Arserat et ante capitolium civili bello, sed fraude privata; nunc palam obsessum, palam incensum. quibus armorum cassis? quo tantae cladis pretio stetit? pro patria bellavimus? Voverat Tarquinius Priscus Rex, bello Sabino, iecerateque fundamenta, spe magis futurae magnitudinis, quam quo modicae adhuc Populi Romani res sufficerent. mox Servius Tullius, sociorum

quioribus conditionibus foedus accepisse Romanos: non deditam urbem Porsenae. ERN.

Temerare potuissent] Ita Farnesianus, melius certe, quam *tenere*, quod obtinuit. Pollutio enim ista ad locum sacrum refertur. LIPS. *Temerare* Flor. Guelf. edd. ante Rhen. omnes, idque bene restitutum a Lipsio. *Tenere* e Budensi a Rhenano editum est. ERN.

Furore Principum exscindi] Sic MS. Flor. (Bud.) Guelf. a manu pr. edd. Puteol. sqq. At in Guelf. man. sec. correxit *furor* et addidit *potuit*: quod e libris ductum est. nam et ed. pr. habet *potuit*. Id esse vitiosum, arguit *potuissent*. nam, si *furor potuit* verum esset, deberet esse *potuere* vel *potuerant*. Librarii non assecuti sunt elegantiam infinitivi absoluti, quo frequenter satis tali modo utitur Livius. ERN.

Quo tantae cladis] Aeger mihi locus olim visus, nunc in sanitate esse. Sententia: ne pro patria quidem olim tanta clade pugnatum; nedum pro ambitione privata, aut contra patriam. LIPS. V. Observ. 3, 17. Gronovius, ubi, repudiatis aliorum correctionibus et explicationibus, pronunciat legendum in *quid tantae cladi pretia stetit?* h. e. quid fuit, qui tantus fructus, tanta spes, quae tanti redimeretur, quae tanto pretio, tanta iactura emeretur. Qui sensus, ut opinor, etiam existit e correctione Rhenani, qui *τὸ stetit* delevit, nescio an consentiente MS. Budensi. (omnino, deest) Sed, si vel maxime id verbum a codice afuit, tamen credibile est, id omissum esse a librario, similia membra efficere volente; quod saepe Tacito obfuisse vidimus, cum ea similitudo sit ab eius ingenio et consuetudine aliena. *Stetit* est in MSS. Flor. Agr. Guelf. edd. ante Rhen. omnibus, nec tale, ut a librariis additum videatur. Itaque id post Ryck. et I. Gronov. reposuimus. Pichena corrigebat: *quo tanta clades pretio stetit?* idem ut esset sensus, qui Gronovianae correctionis est. Sed Latinitas non fert. Ceterum non nego, mihi tamen aliquid duri esse videri etiam in Gronoviana correctione Dicimus sane eleganter *res stat magno*. sed, an etiam dicatur: *quid stat pretio huius rei?* hoc quaeritur: nec id demonstrat Gronovius. Ego nondum alibi reperi. ERN. Freinsh. lectionem Rhenani probat, si post *pretio* interrogandi signum ponatur. Id et Acidalio placet et mihi propemodum. Bip. sequuntur Gronovium.

Dein-

Digitized by Google

rum studio; deinde Tarquinius Superbus, capta Suessa Pometia, hostium spoliis exstruxere. Sed gloria operis libertati reservata. pulsis Regibus, Horatius Pulvillus, iterum Consul, dedicavit, ea magnificentia, quam inmensae postea Populi Romani opes ornarent potius, quam augerent. Iisdem rursus vestigiis situm est, postquam, interiecto CCCCXXV. annorum spatio, L. Scipione, C. Norbano coss. flagraverat. Curam victor Sulla suscepit, neque tamen dedicavit: hoc solum felicitati eius negatum. Lutatii Catuli nomen, inter tanta Caesarum opera, usque A. V. 833. A. C. 70.

Deinde Tarq.] Bud. *dein* et mox *Isdem*, ut solet.

CCCCXV. annorum] Ratio temporum evincit, scribendum CCCCXXV. Adi Fastos. LIPS. In ed. pr. (et cod. Bud.) explanare et sine notis *quadringentorum quindecim*. Correctionem Lipsii recepit Broterius: nec est credibile, Tacitum toto decennio aberrasse, aut chronologiam Romanam non ita constitutam tum fuisse, ut annos sine tali errore definire liceret. ERN. Ryckius recte ostendit, ab a. 247, quo Hor. Pulvillus iterum Consul, ad 671, quo L. Scipio, C. Norbanus coss. effluxisse annos 425, et in margine hunc numerum emendatum adponit. Probat Lallemand. sed vitium in textu retinet. Peius Bipontini repetitum Ryckii calculum ad a. 415 adplicant.

Felicitati eius negatum] Sullae ipsius dictum hoc est, quo Tacitus alluit. Plinius 7, 43 (44). *Hoc tamen nempe felicitati suae defuisse confessus est, quod capitolium non dedicavisset.* LIPS. *Felicis* nomen adsumsit Sulla occiso Mario. Cf. Vell. 2, 27.

Lutatii Catuli nomen] Fallit nos ergo, aut falsus ipse Dio 43, 14. qui adseverat, inter alios honores datum Caesari, ut nomen eius capitolio inscriberetur, deleto Catuli, idque eum recepisse. Quod ex hoc loco omnino non potest. LIPS. Dioni suffragantem Martialem laudat Ryckius 5, 10. ubi *Catuli Iulia templa*: putatque, nomen Catuli ita erasum, et inscriptum Caesaris nomen, ut tamen Catuli nomen adhuc appareret; cuius rei exempla plura in marmoribus antiquis reperiantur. Quod mihi non satisfacit. Vereor, ne decretum illud ad effectum non venerit. Atque sic placebat I. Gronovio. Verba Taciti nimis clara et diserta sunt, deque re tali, quae obscura esse non poterat. ERN. Exemplum tituli sic mutati, ut prioris vestigia maneant, exhibet uterque arcus Sept. Severi triumphalis Romae, de quo vid. Suaresius in opere eximio I. I. de Rubeis, cui tit. arcus triumphis Augg. insignes.

Inter tanta Caes.] Pichena velut e Flor. edidit *tot*. Negat hoc esse in eo libro I. Gronovius: et cereri libri omnes *tanta*. id itaque ut I. Gron. exprimendum curavi. Mox idem Flor. *trepidi milites*, ut Guelf. (Bud.) Agr. edd. quod secutus sum post I. Gron. *Trepidus miles* edidit Puteol.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 73 usque ad Vitellium manſit. Ea tunc aedes crema-batur. Sed plus pavoris obſeſſis, quam obſeſſoribus intulit. Quippe Vitellianus miles, neque aſtu, neque conſtantia, inter dubia indigebat. Ex diverſo trepidi milites, Dux ſegnis et veluti captus animi, non lingua, non auribus competere: neque alienis conſiliis regi, neque ſua expedire: huc illuc clamoribus hoſtium circumagi: quae iuſſerat, vetare quae vetuerat, iubere. Mox, quod in perditis rebus accidit, omnes praecipere, nemo exſequi. poſtremo, abiectis armis, fugam et fallendi artes circumſpectabant. Inrumpunt Vitelliani et cuncta ſanguine, ferro, flammisque miſcent. Pauci militarium virorum, inter quos maxime inſignes, Cornelius Martialis, Aemilius Pacenſis, Caſperius Niger, Didius Scaeva, pugnam auſi, obtruncantur. Flavium Sabinum, inermem neque fugam coeptantem, circumſiſtunt, et Quinctium Atticum, Conſulem, umbra honoris et ſuamet vanitate monſtratum, quod edicta in populum, pro Veſpaſiano magnifica, probroſa adverſus Vitellium, iecerat. Ceteri per varios caſus elapſi: quidam ſervili habitu, alii fide clientium contecti, et inter ſarcinas abditi. Fuere, qui, excepto Vitellianorum ſigno, quo inter ſe noſcebantur, ultro rogitantes reſponden-

teol. primus. ERN. Bud. et Agr. *tanta*. Bip. recepere *tot*.

Non lingua n. a. comp.] Sic Sall. ap. Non. 4, 110.

Didius] Bud. *Uidius*.

Fugam coeptantem] Pichena coniicit *tentantem* vel *captantem*. Illud mallem. Sed vulgarum melius et exquiſitius puto. Eſt verbum frequens Tacito pro tentare, ut index docet. Mox per *umbram honoris et vanitatem* intellige uſum inſignium conſularium, quae amovenda in tali periculo erant. Denique pro *edicta iecerat* Acidalius malebat *fecerat*. Sed nemo dixerit *edicta in populum facere*. *Ediderat* tolerabilius eſſet, quod eſt verbum proprium. Sed *iecerat in populum* eſt ſparſerat. neque id verbum tentandum, propter τὸ *in populum*. ERN.

Quinctium Atticum] Bud. Agr. *Quintium*. Edd. veteres male *Quintum*. Forte ad eum Martialis epigr. 7, 31. 9, 100.

Auda-

Digitized by Google

dentesve, audaciam pro latebra haberent. Domitianus, prima inruptione apud aedituum occultatus, sollertia liberti, lineo amictu turbae sacricolarum inmixtus ignoratusque, apud Cornelium Primum, paternum clientem, iuxta Velabrum, delituit. Ac potiente rerum patre, disiecto aeditui contubernio, modicum sacellum IOVI CONSERVATORI, aramque posuit, casusque suos in marmore expressam. Mox, Imperium adeptus, IOVI CVSTODI templum ingens, seque in sinu Dei sacravit. Sabinus et A. V. 823. A. C. 70. 74

Audaciam pro l. h.] Bella imitatio Sallustiani dicti Catil. 58. *audacia pro muro habetur.* ERN.

Turbae sacricolarum] Isiacos fuisse e Suet. Dom. c. 1. discimus. ubi v. et de numo Domitiani, ad memoriam eius rei spectante. Atque hinc lineus amictus, quo Isiaci usi, linigeri inde dicti. ERN. Cf. Obrechti nostratis diss. de numo cit. 4. Arg. 1675.

Inmixtus ignarusque] Ita Vatic. quod germanum iudicavi, non *ignoratusque*. Novitas quaedam in ea voce est, quam Sallustio debet (ex Iug. 93). *More humanae cupidinis ignara visundi.* id valet *ignota*. LIPS. Pichena *ignoratusque* bene restituit quod habent MSS. Flor. Agr. Guelf. edd. vett. omnes praeter pr. quae consentit MS Vatic. *Ignarus* est *ignotus*, quod ab h. l. alienum. Non ignotus erat, sed ignorabatur. ERN. Bud. *ignoratus* absque copula, et sic Rhen. Sed Reg. Lall. *ignarusque.*

Casusque suos in marmore expressit] MSS. Flor. Agr. ed. pr. *casus suos in m. expressam*, nisi quod ed. pr. omittit *suos*. Eam lectionem recepere Ryckius et I. Gron. (item Brot. Lall. Bip.) *Ara casus expressa* exquisite dicitur, eiusque formulae plura exempla apud veteres, quae congessit Heins. ad Valer. Fl. 1, 491. firmans e MS. quo usus est, eandem lectionem in loco nostro. Itaque imitatus essem virorum doctissimorum exemplum, nisi me retinuissent verba *in marmore*, quae frigere videntur in illa lectione: nisi ea insititia sint, quod non putem. Portuere sane in ipsa ara casus exprimi, ut ap. Liv. 28, 46. *Hannibal aram posuit cum titulo rerum suarum.* Sed nihil impedit, quo minus in peculiari tabula marmorea, in illo sacello posita, exprimerentur casus Domitiani. Lupanus autem capit de opere caelato, in quo casus isti expressi. Simile, quod Daedalus apud Virgilium in valvis templi Aen. 6, 2. *bis conatus erat* Icari *casus effingere in auro*; quem locum in animo habuisse videatur Tacitus. Sed arbitror, etiam de titulo intelligi posse. ERN. Bud. *exprexit*, solemni usu duplicis pro littera *s*. Sic *Vespexianum* dicit. Etsi dura locutio videatur. quam Flor. praefert, tamen, quum non sit credibile. librarium eam substituisse planiori, recipio et ipse. *in marmore* refero ad aram, quae ex marmore.

Prae-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. et Atticus, onerati catenis et ad Vitellium ducti, nequaquam infesto sermone vultuque excipiuntur, frementibus, qui ius caedis, et praemia navatae operae, petebant. Clamore a proximis orto, sordida pars plebis supplicium Sabini exposcit, minas adulationesque miscet. Stantem pro gradibus palatii Vitellium, et preces parantem, pervicere, ut absisteret. Tum confossum conlaceratumque, et capite truncum, corpus Sabini in Gemonias trahunt.

75 Hic exitus viri haud sane spernendi. Quinque et triginta stipendia in Republica fecerat, domi militiaeque clarus: innocentiam iustitiamque eius non argueres: sermonis nimius erat. Id unum septem annis, quibus Moesiam, duodecim, quibus Praefecturam urbis obtinuit, calumniatus est rumor. In fine vitae alii segnem, multi moderatum et civium sanguinis parcum credidere. Quod inter omnes constiterit, ante Principatum Vespasiani, decus domus penes Sabinum erat. Caedem eius laetam fuisse Muciano accepimus. Ferebant plerique, *etiam paci consultum, dirempta aemulatione inter duos, quorum alter se fratrem Imperatoris, alter consortem Imperii cogitaret.* Sed Vitellius Consulis supplicium poscenti populo restitit, placatus, ac velut vicem reddens, quod interrogantibus, *quis capito-*

Praemia navatae operae petebant] MSS. Bud. Bodl. Agr. *enavatae*, quod placebat Danesio, Rhenano, recepit Ryckius. De toto hoc genere verborum supra dictum ad A. 14, 14. Sed *enavatus* mihi durius videtur, quam ut recipere audeam. Mox dedimus *abscisso capite*. V. ad 2, 88. ERN. Rhen. probat *enavatae*, nec tamen recepit. Bud. *abscisso*. in Flor. rectius deest. sequor. Prius Bud. *proximis* sine praepositione.

Stipendia in Republ. fecerat] Verba *in Republica* mihi suspecta. Quorsum enim et quo exemplo adduntur, praesertim a brevitatis tanto amatore? nisi forte transpositio facta est a librariis, Tacitique manus sic dedit: *XXXV. stipendia fecerat: in Rep. d. m. clarus.* Infra vitiose edd. ante Rhen. *direpta*, pro *diremta*. ERN. Ex ingenio Rhen. nam Bud. *direpta*. Paullo ante Bud. *alii moderatum*, Rhen. *multi*.

Vt

Digitized by Google

pitolium incendiſſet, ſe reum Atticus obtulerat. Eaque confeſſione, ſive aptum tempori mendacium fuit, invidiam crimenque agnoviſſe, et a partibus Vitelli amolitus, videbatur. A. V. 823. A. C. 70.

Iisdem diebus L. Vitellius, poſitis apud Feroniam caſtris, excidio Tarracinae inminebat: clauſis illic gladiatoribus remigibusque, qui non egredi moenia, neque periculum in aperto audebant. Praeerat, ut ſupra memoravimus, Iulianus gladiatoribus, Apollinaris remigibus. laſcivia ſocordiaque gladiatorum magis, quam Ducum ſimiles, non vigilias agere, non intuta moenium firmare, noctu dieque fluxi et amoena litorum perſonantes, in miniſterium luxus diſperſis militibus, de bello tantum inter convivia loquebantur. Paucos ante dies diſceſſerat Apinius Tiro: donisque ac pecuniis acerbe per municipia conquirendis, plus invidiae quam virium partibus addebat. Interim ad L. Vitellium ſervus Verginii Capitonis perfugit, pollicitusque, *ſi praeſidium acciperet, vacuam arcem tradi futurum*, multa nocte cohortes expeditas, ſummis montium iugis, ſuper caput hoſtium ſiſtit. inde miles ad caedem magis, quam ad pugnam decurrit. ſternunt inermes, aut arma capientes, et quosdam ſomno excitos; cum tenebris, pavore, 76 77

Vt ſupra memoravimus] C. 57.

Laſcivia etc.] Ante haec verba punctum minus cum Bip pono et ſequentia ad *loquebantur* usque uno tractu iungo.

Apinius Tiro] V. c. 57. unde patet, hunc Apinium, deficientibus a Vitellio ſe Ducem obtuliſſe, adeoque a Veſpaſiani partibus fuiſſe. ERN.

Ad L. Vitellium] Praenomen addunt Flor. (Bud.) Agr. Guelf. vett. omnes. Excidit caſu in ed. Pichenae: nam in ea primum inter libros meos deſideravi. Reſtituit Ryckius. Mox MSS. (Bud. a 1. m.) Flor. Agr. Guelf. ed. pr. *Virgilii*, ut H. 4, 3. male. *Capito* eſt Verginiorum cognomen. Item iidem praeter Guelf. poſt, *tradi futurum*, pro *furtim tradituram*. ERN Optime ſe habent codd. in quibus et Bud. lectio *tradi futurum*, quam cum Bip. Tacito reddendam puto. Pureolani eſt iſta ſpuria.

Inermes] Flor. *inermos*. Mox *inulti* Rhen. e Bud. Prius legebatur *multi*.

Reſi-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. re, ſonitu tubarum, clamore hoſtili turbarentur. Pauci gladiatorum reſiſtentes, neque inulti cecidere. ceteri ad naves ruebant, ubi cuncta pari formidine inplicabantur, permixtis paganis, quos nullo discrimine Vitelliani trucidabant. Sex Liburnicae inter primum tumultum evaſere, in quis Praefectus claſſis Apollinaris: reliquae in litore captae, aut nimio ruentium onere preſſas mare hauſit. Iulianus ad L. Vitellium perductus, et verberibus foedatus, in ore eius iugulatur. Fuere, qui uxorem L. Vitellii Triariam inceſſerent, tamquam *gladio militari cincta, inter luctum cladesque expugnatae Tarracinae, ſuperbe ſaeveque egiſſet*, Ipſe lauream geſtae proſpere rei ad fratrem miſit: percunctatus, *ſtatim regredi ſe, an perdomandae Campaniae inſiſtere iuberet.* Quod ſalutare non modo partibus .Veſpaſiani, ſed Reipublicae fuit. nam, ſi recens victoria miles, et, ſuper inſitam pervicaciam,

Reliquas in litore captas] Covatruviae codex, *reliquae in litore captae.* quod verius. LIPS. Sic Flor. Guelf. edd. pr. Put. idque recepit Pichena. Primus Beroaldus edidit *captas*, vitio forraſſe operarum, quod ſqq. temere ſecuti ſunt. Errori locum dedit ſequens mox *preſſas*. Ed. pr. *in lictore* vitioſe: et ante *tumulum* pro *tumultum*. ERN. Bud. et Rhen. *reliquas in l. captas*. Dein Bud. *ut nimio*. Idem *tumulum*.

In ore eius] Seneca de Benef. 7, 19. *Si in ore parentum filios iugulat.* quod Virg. Georg. 4, 477. *Ante ora parentum.*

Triariam inceſſerint] Ed. pr. (et Bud.) *inceſſerant*. Haud dubie corrigendum e perpetua Taciti, aliorumque conſuetudine *inceſſerent*. Sic mox c. 78. *nec defuere, qui Antonium ſuſpicionibus arguerent.* Itaque ſic correxi. Imitatus eſt Broterius. Mox MS. Guelf. ed. pr. Put. *geſtae proſpere rei*. In Beroald. vitio operarum editum *proſperae*, quod ſecutus Alc. Correxit Rhen. ſed inverſo ordine (e Bud.) *proſpere geſtae rei*, quod tenuere ceteri. ERN. Lallem. *lauream* explicat per litteras laureatas, victoriae indices, ut apud Plin. paneg. 8. *Allata erat ex Pannonia laurea.* Cf. Plin. H. N. 15, 30 (39), et ibi Harduinus.

Recens victoria miles] Alii ſcriptores addunt praepoſitionem *ab* in hac forma loquendi. Vnde nata videtur correctio in MS. Agr. *recenti victoria miles*, quam recepit Ryckius in contextum. allata etiam hac cauſſa, quod ſtatim ſequatur *ſecundis ferox*. Vtrumque eodem redit, qua ſenſum. Nam miles qui recenti victoria venit, et recens a victoria miles, nil differunt.

Tum

Digitized by Google

caciam, ſecundis ferox, Romam contendiſſet; haud parva mole certatum, nec ſine exitio urbis, foret. quippe L. Vitellio, quamvis infami, inerat induſtria: nec virtutibus, ut boni, ſed, quo modo peſſimus quisque, vitiis valebat. Dum haec 78 in partibus Vitellii geruntur, digreſſus Narnia Veſpaſiani exercitus, feſtos Saturni dies Ocriculi per otium agitabat. Cauſſa tam pravae morae, ut Mucianum opperirentur. Nec defuere, qui Antonium ſuſpicionibus arguerent, tamquam *dolo cunctantem, poſt ſecretas Vitellii epiſtolas, quibus Conſulatum et nobilem filiam et dotales opes, pretium proditionis, offerebat. Alii, ficta haec et in gratiam Muciani compoſita.* Quidam, *omnium id Ducum conſilium fuiſſe, oſtentare potius urbi bellum, quam inferre: quando validiſſimae cohortes a Vitellio deſciviſſent, et, abſciſis omnibus praeſidiis, ceſſurus Imperio videbatur. Sed cuncta feſtinatione, deinde ignavia Sabini, conrupta: qui ſumptis temere armis, munitiſſimam capitolii arcem, et ne magnis quidem exercitibus expugnabilem, adverſus tris cohortes tueri nequiviſſet.* Haud facile quis uni adſignaverit culpam,

A. V. 823. A. C. 70.

Tum in utroque eſt ſignificatio ferociae: quae exprimitur quidem in ſequentibus, ſed aliis verbis; neque in eo quicquam aut inſoliti eſt, aut vitii. Itaque, illo uno codice frerus, nihil mutem. ERN. Flor. Bud. Reg. Lall. et edd. vett. habent *recens*.

Ocriculi] Sic e MS. Agr. edidit Ryckius, ſecutusque I. Gron. recte. Hoc antiquum nomen, mutatum ab librariis in *Otriculi*, quod illa aetate ſic nominabatur, ut hodie. Variant in hoc nomine MSS. ap. Liv. 22, 11. ubi recte praefertur *Ocriculum*. Vid. ibi Drakenb. et quos laudat. Eadem ſcriptura apud Cicer. Mil. 24. in bonis libris. Graeci quidem ſemper Ὀκρίκολα. MS. Guelf. h. l. *aviculi*, ſed ſuperſcriptum *t*. Infra rurſus *abſciſis* cum I. Gronov. edidimus e MSS. Flor. Guelf. ed. pr. pro *abſciſſis* (ſic et Bud.): et paullo poſt e Flor. et Agr. *nequiviſſet*: ceteri (et Bud.) *nequiſſet*. ERN. Bud. *Ariculi*. Ptol. 3, 1. habet Ὀκρίκωλον. Ap. Grut. p. 422. *Ocriculani*. Eius urbis rudera complura ſtudio et inpenſis Card. Pallotae a. 1775 prodiere in lucem, publicata a Ioſ. Ant. Guattanio in Monum. ant. inediti. 4. in Roma 1784.

Munitiſſimam] Bud. *invictiſſimam*.

A. V. 823. A. C. 70. pam, quae omnium fuit. nam et Mucianus ambi guis epistolis victores morabatur, et Antonius praepostero obsequio, vel, dum regerit invidiam, crimen meruit. ceterique Duces, dum peractum bellum putant, finem eius insignivere. Ne Petilius quidem Cerialis, cum mille equitibus praemissus, ut transversis itineribus per agrum Sabinum Salaria via urbem introiret, satis maturaverat: donec ob-
79 sessi capitolii fama cunctos simul exciret. Antonius per Flaminiam ad Saxa rubra, multo jam noctis, serum auxilium venit. Illic *interfectum Sabinum, conflagrasse capitolium, tremere urbem*, maesta omnia accepit: *plebem quoque et servitia pro Vitellio armari*, nuntiabatur. Et Petilio Ceriali equestre proelium adversum fuerat. namque incautum, et tamquam ad victos ruentem, Vitelliani, interiectus equiti pedes, excepere. pugnatum haud procul urbe, inter aedificia hortosque et anfractus viarum. quae gnara Vitellianis, incomperta hostibus, metum fecerant. neque omnis eques concors, adiunctis quibusdam, qui nuper apud Narniam dediti,

Dum tegeret invidiam] Ne unus ipse omnia velle et facere videretur, eoque cunctatus. Sed placet magis Pichenae lectio ex scriptura Florent. *dum regerit*. Nimirum invidiam ipse in Mucianum retorquet: invidiam, inquam, eius culpa et consilio capitolium exustum. Cur enim moratus est, aut inhibuit? At in crimine tamen Antonius, nec parere in tanta necessitate debebat. LIPS. Nempe Flor. (et Bud.) habet *regeret*, ut Agr. ed. pr. unde Pichena fecit *regerit*, quod omnes postea secuti sunt. Ante Guelf. *postremo* vitiose pro *praeposfero*: quod tamen in margine pro var. lect. notatur. ERN. Bip. coniiciunt *regereret*.

Dum peractum] Romanus *patratum bellum*. probe. LIPS. Si intelligitur ed. pr. ut alibi, in ea est *paratum*, non *patratum*, sed *patratum* dare operae fortasse voluere: nam et in scriptis ea verba confunduntur: quamquam etiam *peractum* et *paratum* confundi solent, ut saepe notatum criticis. ERN.

Ad Saxa rubra] Locorum, caedibus istis flagitiisque insignitorum, situm demonstrant figillatim Cluver. Ital. ant. 2, 3. p. 526. et Norisi in Annis Syro Maced. p. 59.

Procul urbe] Hispanus (et Bud.) *urbem*, vere. LIPS. Paullo ante ed. pr. *interiectus equis*

Digitized by Google

diti, fortunam partium speculabantur. capitur Praefectus alae, Tullius Flavianus: ceteri foeda fuga consternantur, non ultra Fidenas secutis victoribus. Eo successu studia populi aucta. vulgus urbanum arma cepit. Paucis scuta militaria, plures, raptis, quod cuique obvium, telis, *signum pugnae* exposcunt. Agit grates Vitellius, et *ad tuendam urbem prorumpere* iubet. Mox, vocato Senatu, deliguntur legati ad exercitus, ut praetexto Reipublicae concordiam pacemque suaderent. Varia legatorum fors fuit. Qui Petilio Ceriali occurrerant, extremum discrimen adiere, adspernante milite conditiones pacis. vulneratur Praetor, Arulenus Rusticus,

A. V. 823. A. C. 70.

80

equis pedes. Mox MS. (Bud. et) Guelf. *confractus viarum.* ERN.

Tullius Flav.] MS. Fl. *Tulius*, Agr. *Iulius.* Guelf. *T.* ar in litura. At iidem omnes (et Bud.) ed. pr. Puteol. *f. fuga consternantur. Consternuntur* errore operarum irrepsisse in Beroald. ed. puto, unde ad ed. Alc. venit, correctum ab Rhen. Sed vereor, ut verum sit, *fuga consternari:* neque uspiam hanc formam deprehendi. Immo consternatio fecit, ut fugerent. Itaque legendum puto, *in foedam fugam consternantur.* Liv. 10, 43. *repente in fugam consternantur.* Ceterum et ibi multi scr. et edd. *consternuntur.* male. Mox *arma coepit*, vitiose, ut alibi, ed. pr. Puteol. ERN. Cf. c. 17.

Raptis, q. c. o. telis] Ed. pr. *vapti.* At Nic. Heinsius malebat, *quod cuique obvium teli.* Ultima litera in *telis* potuit adhaerescere e sequente verbo. Sane scio, formae huic, *quod cuique* etc. similibusque pluralem numerum iungi solere apud nostrum: sed hanc structuram, *raptis, quod cuique obvium, telis*, similemve nuspiam reperi. Itaque proclivis sim ad probandam Heinsii coniecturam, aut legendum, *ut cuique obvium:* sed illud melius. Habuit enim haud dubie in animo locum Virgilii Aen. 7, 507. *quod cuique repertum rimanti telum ira facit.* ERN.

Praetexto Reip.] Sic MSS. Fl. Guelf. Bud. edd. Puteol. Rhen. Ald. Gryph. Lipsi. Ceteri libri *praetexta.* Illud restituit I. Gron. e Flor. Ante in ed. pr. *diriguntur legati:* quod si e MS. est, redolet aetatem, qua scriptus liber. Nam media aetate *dirigere* dictum pro *mittere.* ERN. Bud. *deliguntur.*

Ceriali occurrerant] Sic bene MS. Flor. Agric. ed. pr. Nam et mox, *qui ad Antonium venerant.* Recepit iam Ryckius. Vulgo *occurrerunt.* Mox ed. pr. *ad extremum* etc. MS. Guelf. *adire.* ERN. Bud. male, *occurrerent.* Sed *extr. d. adiere.*

Vulneratur Praetor] Haud aliunde lucem Plinio, sive Regulo potius, dederis apud Plinium Ep. 1, 5. *Rustici Aruleni periculum foverat, exultaverat morte: adeo ut librum recitaret edoctque, in quo Rusticum insectatur, atque etiam Stoicorum simiam appellat. Adiicit,*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 81. sticus. auxit invidiam, super violatum legati Praetorisque nomen, propria dignatio viri. palantur comites: occiditur proximus lictor, dimovere turbam ausus: et, ni dato a Duce praesidio defensi forent, sacrum etiam in exteras gentes legatorum ius, ante ipsa patriae moenia, civilis rabies usque in exitium temerasset. Aequioribus animis accepti sunt, qui ad Antonium venerant, non quia modestior miles, sed Duci plus auctoritatis. Miscuerat se legatis Musonius Rufus, Equestris ordinis, studium philosophiae et placita Stoicorum aemulatus: coeptabatque, permixtus manipulis, *bona pacis ac belli discrimina* disserens, armatos monere. Id pleris-

Adiicit, Vitelliana cicatrice stigmosum. *Agnoscis Reguli eloquentiam*. Hoc cicatricis Vitellianae convicium est a vulnere, quod nunc accepit. LIPS. MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. *Arulenius*. ERN.

Occiditur proximus lictor] *Proximus lictor* est, qui proxime ante magistratum ingreditur. Livius 24, 44. *Consul animadvertere proximum lictorem iussit*. ubi v. Drakenb. Eius mentio et ap. Cicer. Verr. 5, 54. quem locum iam attulit Ryckius. Add. Lips. Elect. 1, 23. ubi de lictoribus agitur ex instituto. Mox MS. Agr. pro *ausus* habet *annixus*. ERN. Bud. *ausus*. Sequens *et* deest.

Sacrum etiam inter exteras gentes leg. ius] MSS. Flor. Bud. (Reg. Lall.) Agr. ed. pr. *in exteras g.* h. e. quod etiam inviolatum servamus erga exterarum gentium legatos: idque recepere Ryckius et I. Gron. Ego *inter* servavi, propterea, quod solennis in hac re sententia est scriptorum Romanorum, indignum esse, violatum a Romanis et in civibus ius, quod etiam inter exteros et barbaros populos inviolatum sit: quod Cicero transfert ad Poetas (pro Arch. 8.): *sit inter vos sanctum poetae nomen, quod nulla unquam violavit barbaria*. Adde, quod frustra adderetur, *quod erga exteros etiam servamus*. Nam id quid habet mirum? cum per se pateat, totum *legationis ius externo comparatum*, ut Patres Rom. ipsi iudicant ap. Liv. 6, 17. extr. Denique oppositio non satis constaret. Clarum autem est, opponi *inter exteras gentes*, et *ante ipsa patriae moenia*. *In* et *inter* confundi, alibi a nobis, et a multis aliis dudum monitum est. Mox *usque in exitium*, intell. legati: adeo, ut etiam legatus Imperatoris interficeretur. ERN. A codd. non recedendum. *In exteras gentes* est *ad ext. gentes leg.* Ita bene procedit oppositio *ante ipsa p. m.* Sic et Bip.

Musonius Rufus] Respice ad A. 1., 59.

Disserens, armatos monere] Grutero haec verba suspecta sunt, velut insititia. Rationem subdit, quod e sequentibus appareat, motos animos militum non fuisse. Nempe habebat ille in

Digitized by Google

plerisque ludibrio, pluribus taedio. nec deerant, qui propellerent procularentque, ni, admonitu modestissimi cuiusque, et aliis minitantibus, omisisset intempestivam sapientiam. Obviae fuere et virgines Vestales cum epistolis Vitellii, ad Antonium scriptis. *eximi supremo certamini unum diem*, postulabat: *si moram interiecissent, facilius omnia conventura.* Virgines cum honore dimissae: Vitellio rescriptum, *Sabini caede et incendio capitolii diremptа belli commercia.* Tentavit tamen Antonius, vocatas ad concionem legiones mitigare, *ut, castris iuxta pontem Mulvium positis, postera die urbem ingrederentur.* Ratio cunctandi, ne asperatus proelio miles, non populo, non Senatui, ne templis quidem ac delubris Deorum consuleret. Sed omnem prolationem, ut inimicam victoriae, suspectabant. A. V. 823. A. C. 70. 82

in libro suo *movere*, quod reperi in MS. Guelf. et ed. Pureol. sed vitium scripturae facile deprehendere poterat. Ceterum sufficiebat sane *coeptabat p. m. bina pacis ac belli discrimina disserere*: qua forma et alibi utitur noster: sed non propterea necessario sic scripsit, aut vulgata non a Tacito sunt. Atque etiam acumen videtur Tacitus quaesisse in verbis *armatos monere*: ad eaque haud dubie respicit mox, *intempestivam sapientiam* appellando. ERN. Bud. *monere.*

Postulabat] Sic MS. Flor. Agr. Guelf. quorum auctoritate id cum Ryck. et I. Gron. recepi, pro vulgato *postulabant*. Putabant librarii, ad literas referendum esse: quod fieri quidem et ipsum potest; sed MSS. sequendi. Add. ad I, 74. ERN. Bud. *postulabant.*

Diremptа belli commercia] Quid clarius? Corrector tamen adventat, *diremto bellico commercio.* LIPS. Intelligit Rhenanum (qui ex ingenio). Forma loquendi sumta a Virgilio, ut aliae. Aen. 10, 532. *Belli commercia Turnus Sustulit ista prior, iam tum Pallante peremto.* i. e. spem pacis et compositionis. Locum iam notavit Salinerius. ERN. Bud. *direpta.* vitiose.

Omnem prolationem] Haec est lectio MSS. Flor. teste I. Gronovio, Bodl. (Bud. Reg Lall.) Guelf. ed. pr. quam cum eodem Gronovio recepi. Estque hoc verbum elegans et usitatissimum Ciceroni: cum *prolatationis*, quod in omnibus ceteris edd. (etiam Rhen.) est ante I. Gron. e nullo alio scriptore antiquo exemplum proferatur. Nam huius unius loci fide nititur ea vox in lexicis omnibus, etiam nupero Thesauro Gesneriano. Paullo post edidi *plebs* e Flor. (Bud.) Agr. Guelf. edd. vett. Pichena edidit *plebes*. Illud restituit Ryckius sequente exemplum I. Gron. ERN.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. Simul fulgentia per colles vexilla, quamquam inbellis populus sequeretur, speciem hostilis exercitus fecerant. Tripartito agmine, pars, ut adstiterat, Flaminia via, pars iuxta ripam Tiberis incessit; tertium agmen per Salariam Collinae portae propinquabat. Plebs invectis equitibus fusa: miles Vitellianus trinis et ipse praesidiis occurrit. Proelia ante urbem multa et varia: sed Flavianis, consilio Ducum praestantibus, saepius prospera. Ii tantum conflictati sunt, qui in partem sinistram urbis, ad Sallustianos hortos, per angusta et lubrica viarum flexerant. Superstantes maceriis hortorum Vitelliani, ad serum usque diem, saxis pilisque subeuntes arcebant: donec ab equitibus, qui porta Collina inruperant, circumvenirentur. Concurrere et in campo Martio infestae acies. Pro Flavianis Fortuna et parta totiens victoria; Vitelliani desperatione sola ruebant: et, quamquam pulsi, rursus in urbe congregabantur. Aderat pugnantibus spectator populus, utque in ludicro certamine, hos, rursus illos clamore et plausu fovebat: quotiens pars altera inclinasset, abditos in taber-

Vt adstiterat] Bud. *ut adsisteret.*

Trinis praesidiis] Iosephus B. I. 4, 42 (11). τριχῆ. Est ergo tribus agminibus, castris. De eo verbo supra dictum. ERN. Ad A. 2, 67.

Ii tantum conflictati sunt] In deteriorem partem, simpliciter *conflictari* dicitur pro *afflictari, vexari*, ut supra monuimus, A. 6, 48. Pro *ii* MS. Guelf. *bi*: ed. pr. (et c. Bud.) *in*. MS. Agr. *nonnunquam conflictati sunt. Qui*. ERN.

Ad serum usque diem] Ita Fl. Agr. (Bud.) Guelf. edd. omnes ante Lipsium; qui edidit *diei*, sive MSS. secutus, sive Taciti consuetudinem. Veteris statim Pichena restituit. ERN.

Hos modò, rursus illos] *Modo* abest a MS. Flor. (nisi quod in margine alia manu additum est) et ed. pr. Sic supra c. 22. *his, rursus illis, exitiabile*. Atque id, ut exquisitius et Tacito aptius, cum I. Gronovio secutus sum, et *modo* delevi. ERN. Abest etiam a Bud. et Reg. Lall. Sed Rhen. servat.

Abditos in tabernis] *Abditos* MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. edd. pr. Puteol. idque bene restituit Lipsius. Ceterae edd. inde a Beroaldina *abditi*: Mox *expostulantes* iidem MSS. et edd. omnes ante Rhen. qui (e Bud.) edi-

Digitized by Google

tabernis, aut, si quam in domum perfugerant, *erui* A. V. 823.
iugularique expostulantes, parte maiore praedae po- A. C. 70.
tiebantur. nam, milite ad sanguinem et caedes ob-
verso, spolia in vulgus cedebant. Saeva ac defor-
mis urbe tota facies. alibi proelia et vulnera; ali-
bi balineae popinaeque: simul cruor et strues cor-
porum: iuxta scorta et scortis similes: quantum
in luxurioso otio libidinum; quicquid in acerbissi-
ma captivitate scelerum: prorsus ut eandem civita-
tem et furere crederes et lascivire. Conflixerant
ante armati exercitus in urbe, bis L. Sulla, semel
Cinna victoribus. nec tunc minus crudelitatis: nuno
inhumana securitas, et ne minimo quidem tempo-
ris voluptates intermissae. velut festis diebus id
quoque gaudium accederet, exsultabant, fruebantur; nulla partium cura, malis publicis laeti. Plu- 84

edidit *postulantes*. Illud restituit Pichena, quod hoc sensu subinde occurrit. Ap. Cicer. Rosc. C. 17. opponuntur *expostulare* et *impetrare*. *Erui* est protrahi e latebris, in eoque proprie et exquisite dicitur, ut mox c. 85. Adde Cicer. ep. 5, 10. et Constitution. Adrian. ap. Reines. Inscr. p. 505, *Scrutari et protrahere abditos* noster dixit H. 4, 1. ERN.

Milite ad sanguinem et caedes obverso] MS. Agr. ed. pr. *ad caedes et sangu.* Praeterea ed. pr. *adverso*: male. *Obversus in aliquid*, pro *conversus*, pluribus locis dictum Livio 6, 7. 24. etc. ERN. Bud. vulg. tenet.

Scortis similes] Ita scr. et edd. pr. Rhen. etc. Medii, Puteol. Beroald. Alc. *scortis miles*. Non male, nam quid *scortis similes?* int. adiacebant. ERN. Bud. clare *et scortis similes*. recte, intelliguntur pathici. Bip. legunt *in scortis*, quod mihi displicet.

Exultabant, nulla partium cura] Vox interiecta in priscis libris, *exultabant*. *Fruebantur nulla p. c.* quam aut meo exemplo eiiciendum est: aut flectendum scribendumque *furebant*. LIPS. Haec nota omissa in ultimis edd. Lipsianae recensionis, nescio quare: cum sententiam non mutarit Lipsius. Itaque nec in Gronovianis edd. comparet. Sumsi e tertia a. 1585. Ceterum veterem lectionem mox restituit Pichena, mutata tamen interpunctione. Sane vox illa loco hoc nimis lenis est: quippe fruendi significatio iam est in verbis *ne minimo quidem temporis voluptates intermissae*; ut magis Lipsiana correctio probanda videatur. Omitti malebat Acidalius; quod mihi quoque optimum videtur. Neque est praetermittendum, in ed. pr. esse *gaudium accideret*: in MS. Guelf. autem sec. manum ex *accedere*, quod ante erat, fecisse *accidere*. Male utrumque. Ceterum

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. rimum molis in oppugnatione caſtrorum fuit, quae acerrimus quisque, ut noviſſimam ſpem, retinebant. Eo intentius victores, praecipuo veterum cohortium ſtudio, cuncta validiſſimarum urbium excidiis reperta ſimul admovent, teſtudinem, tormenta, aggeres, facesque: *quidquid tot proeliis laboris ac periculi hauſiſſent, opere illo conſummari*, clamitantes. *Vrbem Senatui ac Populo Rom. templa Diis reddita: proprium eſſe militis decus in caſtris. illam patriam, illos Penates. ni ſtatim recipiantur, noctem in armis agendam.* Contra Vitelliani, quamquam numero fatoque diſpares, inquietare victoriam, morari pacem, domos araſque cruore foedare, ſuprema victis ſolatia amplectebantur. Multi ſemianimes,

terum interpunctionem mutavi hactenus, ut verba, *id quoque gaudium accederet, παρέυδεσιν* facerem, ut placuit iam Acidalio. Nam alias nil frigidius verbis iſtis. ERN. Lipſii nota extat et in ed. 8. Aur. Alk. 16, 19. Parentheſin Erneſtinam ſuſtuli, quae ſenſum turbat. Nec video, quid hic haereant interpretes; planus mihi ſenſus videtur. Fruebantur eo gaudio, voluptatibus iſtis, quaſi feſtorum dierum ſuetae laetitiae accederent. Bip. legunt *accedere*: et. Acid. deleri volebat *fruebantur*, et pro *accederet* legi ſuadebat *excederet*. Hillerus Racem. II. 12. coniicit *ferebantur*; Trillerus *feriabantur*.

In oppugnatione caſtrorum] Praetoriana intelligi, vix attinet monere. Mox pro *ſpem* exhibent *ſpeciem* Guelf. a manu pr. ſed correctum a m. ſ. edd. Put. Ber. Alc. male et ſolenni confuſione. ERN. *Spem* reſtituit Rhen. e Bud.

Numero fatoque] Ed. pr. (et cod. Bud.) *factoque*: frequenti in libris antiquis confuſione. ERN.

Araſque cruore foedare] Faernus corrigebat *foedatas* (vel *foedas*): Muretus *foedas*. Sed non credo, domos et aras cruore foedas, eſſe ſuprema victis ſolatia. Nam quod ap. Virgil. Aen. 517. Hecuba alianeque mulieres *aram et Penates amplexae* ſedent, id faciunt, ut ſe religione adverſus vim tueantur, non ut ſolatia noviſſima ſint. Cruore foedant domos araſque, invidiam facere victoribus, et inceſtare caſtra cupientes. *Suprema ſolatia* ſunt res cuique cariſſimae, coniuges, liberi, quos, velut morituri, amplectuntur. Pro *complectebantur* MS. Flor. *amplectebantur*, quod recepit I. Gron. Ovid. Triſt. 1, 3, 67. *dum licet, amplectar*. Contra Liv. 40, 4. ſic Theoxena moritura: *virum comitem mortis complexa*. ubi cod. Lond. ſec. *amplexa*. Igitur ob unum librum nil mutem. Eadem varietas 4, 11. Ed. pr *contemplabantur*. ERN. Bud. *complectebantur*. Parum intereſt; repono tamen

Flor

Digitized by Google

iimes, ſuper turres et propugnacula moenium ex- A. V. 823.
piravere. Convulſis portis, reliquus globus ob- A. C. 70.
ulit ſe victoribus: et cecidere omnes contrariis vul-
ieribus, verſi in hoſtem. ea cura etiam morienti-
ous decori exitus fuit. Vitellius, capta urbe, per 85
iverſam palatii partem, Aventinum, in domum uxo-
ris, ſellula defertur: ut, ſi diem latebra vitaviſ-
ſet, Tarracinam ad cohortes fratremque perfugeret.
Dein mobilitate ingenii, et quae natura pavoris
eſt, cum omnia metuenti praeſentia maxime displi-
cerent, in palatium regreditur, vaſtum deſertumque: dilapſis etiam infimis ſervitiorum, aut occurſum eius declinantibus. Terret ſolitudo et tacentes loci: tentat clauſa: inhorreſcit vacuis; feſ-

Flor. lectionem et cum Bip. non ad amplexus coniugum et liberorum, ſed ad iſta vindictae facinora, *inquietare vict. morari pacem* etc. referendum arbitror *amplectebantur*. Atque hoc ipſum ſic quoque Bahrdtio placuiſſe video.

Contrariis vulneribus, verſi in hoſtem] *Contraria vulnera* proprie ſunt, quae mutua alias dicuntur. Liv. 2, 6. de Bruto et Tarquinio: *contrario ictu per parmam uterque transfixus, duabus haerentes haſtis, moribundi ex equis lapſi ſunt*. Sed verba, *verſi in hoſtem*, mihi de gloſſa ſuſpecta ſunt. Nam quid ex iis intelligitur, quod non in verbis, contrariis vulneribus cadere, inſit? aut in praecedentibus, *obtulit ſe victoribus?* ERN.

Per averſam palatii partem] Roman. *portam*, quod praefero: aut potius, utraque voce ſpreta, *per averſo palatii*. Saepe ita noſter loquitur. itemque Velleius 2, 63. *Antonius per averſa caſtrorum, prorupto valle, receptus eſt*. LIPS. Defendit vulgatum Pichena e c. 70. *ut per ſecretam aedium partem occulte abiret*, et Voſſius ad Vell. l. c. e Salluſtio, qui *in abditam partem aedium ſeceſſit* Catil. c. 20. etiam Gronovius pater ad Livium, ſi recte memini. Ed. pr. habet *portam*: quod aeque ac *partem* probari poſſet, ſi pluribus libris firmaretur, nam *partem* ſubinde e *porta* fecere librarii. V. Drakenb. ad Liv. 4, 46. et e *parte* contra *portam*: ibid. ad 24, 47. Poſt MS. Bud. *Aventini*, quod male probat Vertranius. Intellige *in*: quae ſolet in partibus urbium omitti. Sueton. Tib. 15. *e Carinis ac Pompeiana domo Eſquilias transmigravit*. V. I. F. Gron. ad Liv. 2, 28. Add. ibid. Drakenb. quem hic locus Taciti non effugit. Denique pro *vitaviſſet* ed. pr. corrupte *viſitaſſet*. ERN. Bud. *partem*. Cf. et H. 2, 51.

Terret ſolitudo et tacentes loci] Virgilius arcanum hunc naturae noſtrae motum pariter effert Aen. 2, 755. *Horror ubique animos atque ipſa ſilentia terrent*. LIPS.

Pudex-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. fusque misero errore, et pudenda latebra semet occultans, ab Iulio Placido, Tribuno cohortis, protrahitur. Vinctae pone tergum manus: laniata veste, foedum spectaculum, ducebatur, multis increpantibus, nullo inlacrimante. deformitas exitus misericordiam abstulerat. Obvius e Germanicis militibus Vitellium infesto ictu, per iram, vel quo maturius ludibriis eximeret, an Tribunum appetierit, in incerto fuit: aurem Tribuni amputavit ac statim confossus est. Vitellium, infestis mucronibus coactum, modo erigere os et offerre contumeliis, nunc cadentes statuas suas, plerumque Rostra, aut Galbae occisi locum contueri; postremo ad Gemonias, ubi corpus Flavii Sabini iacuerat, propulere. Vox una non degeneris animi excepta, cum Tribuno insultanti, *se tamen Imperatorem eius fuisse*, respondit. Ac deinde ingestis vulneribus concidit. Et vulgus eadem pravitate insectabatur
86 interfectum, qua foverat viventem. Patria illi Luceria.

Pudenda latebra] Suet. c. 16. *cellulam ianitoris* dicit, *religato pro foribus cane.* Dio 65, 20. cellam canum vocat.

Ludibriis eximeret] MS. Guelf. edd. ante Rhen. *ludibrio.* Is de coniectura dedit *ludibriis*, quod in MS. Bud. erat *ludibus.* Credo *ludibriis* esse et in Flor. quia nihil notatum diversi a vulgato reperi. Mox in Guelf. *incerto* a m. pr. omisso *in.* hinc man. sec. correxit *incertum.* ERN. Bud. *in incerto.*

Rostra aut Galb.] *Aut* MSS. Flor. Agr. Bud. edd. omnes ante Rhenanum. Is edidit *et* tacite, ac forte non data opera: quod omnes secuti ante Ryckium. Mox *Vna vox* Guelf. et edd. ante Rhen. ERN. Qui duce Bud. mutavit.

Pater illi L. Vitellius] Sic edd. inde a Puteolano omnes, sequente *nam.* Consentit MS. Guelf. At non profecto de nihilo est, quod MSS. Flor. Bud. *Patrem illi Luceriam:* ed. pr. *P. i. Lucerium:* non sequente *nam.* Ex eo videtur effictum, quod alii libri habent, et vulgo editur. Rhenanus coniicit legendum *Pater illi L. Nucerin.* vel *Nuceria.* Nam haec patria Vitelliorum. Gruterus: *Patria illi Nuceria.* E *nam* autem Pichena faciebat *iam.* Iac. Gron. nihil vidisse Rhenanum et Gruterum praefatus, per ambages nihil dicit, nisi Tacitum dicere voluisse, qualem pater Imp. Vitellii se in honoribus gesserit, idque ample eum hic et liquide facere. Quod refellere nihil attinet, adeo clare consuetudine Taci-

Digitized by Google

ceria. septimum et quinquagesimum aetatis annum explebat. Consulatum, Sacerdotia, nomen locumque inter primores, nulla sua industria, sed cuncta patris claritudine adeptus. Principatum ei detulere, qui ipsum non noverant. Studia exercitus, raro cuiquam, bonis artibus quaesita, perinde adfuere, quam huic per ignaviam. Inerat tamen simplicitas ac liberalitas: quae, ni adsit modus, in exitium vertuntur. Amicitias, dum magnitudine munerum, non constantia morum, contineri putat, meruit magis, quam habuit. Reipublicae haud dubie intererat, Vitellium vinci: sed inputare perfidiam non posse

A. V. 823. A. C. 70.

Taciti, et verbis ipsis refellitur. Ego Gruterum verum vidisse puto. *Nam* natum est ex ultima praecedentis verbi syllaba. ERN. Bip. ingeniose magis quam vere: *Peracta ille luce iam septimum.* Propius vero Gruterus, cui adplaudit Lallem. Codices laudati levi emendatione finceram lectionem exhibent: *Patria illi Luceria.* Scilicet Suetonius c. 1. *tempore Samnitici belli, praesidio in Apuliam misso, quosdam ex Vitelliis subsedisse Nuceriae* refert. ubi certe legendum *Luceriae*; hanc enim Daunis Apuliae adsignant Strabo 6. p. 284. et Plin. 3, 10 (16). contra *Nuceriam* Campaniae hic c. 5 (9). ille 5. p. 249. aliamque hic Vmbriae p. 227. Vtramque bene distinguit etiam Livius 9, 2. et 41. Ceterum Dio 65, 22. quinquaginta quatuor annos vixisse Vitellium tradit.

Ei detulere] Bud. *eidem.* Sic Put. Alc. sed Rhen. *ei.*

Non constantia morum] Egregium dogma: etsi quis haec notet? millena sunt. Sed in *constantia* aliquis haereat; et an non melius, *convenientia*, aut tale? Res ita habet, consentium et similitudinem morum ac virtutum veram amicitiam parere: sed nec virtus sine *constantia* est: ergo nec muremus. LIPS. Ceterum verissime Acidalius corrigit *contineri.* *Continere* esset conservare: at id requireret *instituit*, *tentat*, non *putat.* Cic. offic. 2, 24. *nulla res vehementius Remp. continet. quam fides.* pro Marcell. 9. *vita corpore et spiritu continetur. Constantia morum* est aequabilitas et consensus morum cum placabilitate, gravitate, ut philosophis constantia tribuitur, cum omnia placita consentiunt inter se. ERN. Bud. *continere.* sed rectius omnino *contineri*, quod et Bip. recepere.

Reip. haud dub. int.] *Reip.* est in MSS. Flor. Vatic. Guelf. edd. pr. Put. ceteris que ante Rhen. Is delevit auctore MS. Bud. restituit Lipsius. ERN.

Imputare perfidiam] Quasi Vespasiani caussa fidem Vitellio fregissent. Non inquam, possent adscribere hoc Vespasiano: et proprio verbo, *imputare.* neque

A. V. 823. A. C. 70. possunt, qui Vitellium Vespasiano prodidere, cum a Galba desciviſſent. Praecipiti in occasum die, ob pavorem Magistratuum Senatorumque, qui dilapsi ex urbe, aut per domos clientium semet occultabant, vocari Senatus non potuit. Domitianum, postquam nihil hostile metuebatur, ad Duces partium progressum et *Caesarem* consalutatum, miles frequens, utque erat in armis, in paternos Penates deduxit.

que aliud ea vi reperies. LIPS. Vt ap. Phaedrum I, 22. *Noli imputare vanum beneficium mihi.*

Praecipiti in occasum die] E Vatic. nam alii *praecipitanti.* LIPS. Nempe Rhen. (e Bud.) cum sequacibus. *Praecipiti* etiam MSS. Flor. Agr. (Reg. Lall.) Guelf. edd. ante Rhen. nisi quod quidam *praecipite*, ut ed. pr. ERN.

C. COR-

Digitized by Google

C. CORNELII TACITI
HISTORIARVM
LIBER QVARTVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Cap. 1. *Interfecto Vitellio, milites Flaviani in urbe saeviunt.* 2. *Domitianus, nomen sedemque Caesaris nactus, adulteriis filium Principis agit. L. Vitellius interficitur.* 3. *Campania composita, Vespasiano Senatus Consulatum cum Tito filio, Praeturam Domitiano et Consulare imperium, decernit.* 4. *Muciani, Antonii, ceterorum honores. Restituendi capitolii consilium. Libertati consulit Helvidius Priscus, cuius* 5. *vita et mores,* 6—8. *et cum Eprio Marcello acre iurgium de legatis ad Principem mittendis.* 9. *De impensis publicis dissensio.* 10. *Musonius Rufus in P. Celerem invehitur.* 11. *Mucianus, urbem ingressus, cuncta in se trahit, Calp. Galerianum caedi curat, Asiaticum libertum servili supplicio tollit.*

12. *Germanicae cladis fama. Eius belli caussa in Batavis,* 13. *Duce Claudio Civile.* 14—16. *Is Batavos, Canninefates, Frisios, excitat, statim dolo, mox aperta vi, Romanos superat.* 17. *Victoriae huius fama motae Germaniae auxilia offerunt Civili, qui et Galliarum societatem adfectat.* 18. *Hordeonii Flacci segnitia. Victi Romani in Vetera castra fugiunt.* 19. *Batavorum et Canninefatium cohortes, iussu Vitellii in urbem pergentes,*

cor-

Digitized by Google

corruptae, Civili iunguntur, et 20. *Bonnenſi proelio Romanorum aciem perfringunt.* 21. *Civilis, conſilii ambiguus, ſuos in verba Veſpaſiani adigit, hoſtilia velans;* 22. 23. *mox Vetera obſidet, fruſtra.* 24. 25. *Hordeonius Flaccus, ſeditione conflictatus, ſummam rerum Voculae permittit.* 26. 27. *Huic additus Herennius Gallus, re male geſta, verberatur. Nova ſeditio.* 28—30. *Civilis, immenſis auctibus ab univerſa Germania elatus, obſidium Veterum urget, Vbios vexat. Varia certamina.*

31. *Nunciato Cremonenſi proelio, auxilia Gallarum a Vitellio deſciſcunt. Suos quoque Hordeonius in Veſpaſiani verba adigit haeſitantes.* 32. *Ad Civilem miſſus Montanus, ut a bello abſiſtere iubeat, ab ipſo tentatur.* 33. 34. *Cum Vocula confligit Civilis vario eventu, non ſine utriusque Ducis culpa.* 35. *Vocula male utitur victoria. Vetera obſidione liberat.* 36. *Civilis Gelduham capit. Romani milites Hordeonium necant. Vocula per tenebras evadit.* 37. *Mox a Civile ſuperati Voculam denuo ſequuntur, quocum obſidione Magontiacum liberant. Treveri, nunc fidi, mox rebelles.*

38. *Veſpaſianus cum Tito Conſulatum init. Falſi pavores in urbe et a L. Piſone.* 39. *Domitianus Praetor. Vis penes Mucianum. Is Primi Antonii potentiam infringit.* 40. *Reſtituti Galbae honores. Bareae Sorani Manibus, P. Celere damnato, ſatisfactum.* 41. *Alii quoque delatores caſtigati.* 42. *In his Aquilium Regulum, a Meſſalla fratre defenſum, Montanus percellit.* 43. 44. *Idem in Marcellum tentat Helvidius, intercedente Caeſare, abolendam priorum temporum memoriam, rato. Itaque in paucos modo ſaevitum.* 45. *Senenſes ob pulſatum Senatorem puniti. Antonius*

Digitized by Google

tonius Flamma lege repetundarum damnatus. 46. *Militaris seditio a Muciano repressa.* 47. *Abrogati Consulatus, quos Vitellius dederat. Funus Censorium Flavio Sabino ductum.* 48 — 50. *L. Pisonis, Africae Proconsulis, caedes. Servi eius egregium mendacium. Oeensium Leptitanorumque discordiae compositae. Fusi Garamantes.* 51. *Parthorum auxilia non recipit Vespasianus.* 52. *Hunc iratum Domitiano Titus mitigat.* 53. *Cura restituendi capitolii in L. Vestinum conlata.*

54. *Audita mors Vitellii duplicaverat bellum per Gallias Germaniasque. Cum incendio capitolii finis Imperio adesse creditus.* 55 — 58. *Interfecto Hordeonio, conspirant cum Civile et Classico Iulius Tutor et Iulius Sabinus. nutant reliquae Galliae. Romanae quoque legiones tentantur, frustra renitente Vocula, quo* 59. 60. *caeso, vinctisque Herennio et Numisio Legatis, istas pro Imperio Galliarum sacramento adigit Civilis, Tutor Agrippinenses, Classicus obsessos ad Vetera.* 61. *Civilis, voti compos, crimen deponit. Tum et maior auctoritas Veledae.* 62. *Captarum legionum moestum silensque agmen. Ala Picentina necem Voculae vindicat.* 63 — 65. *Colonia Agrippinensis, Transrhenanis gentibus invisa, in summum discrimen adducta, cum Civile societatem iniit, Veledae Numen donis placat.* 66. *Civilis Betasios, Tungros, Nervios in fidem accipit.* 67. *Suri lingones a Sequanis I. Sabinusi victus latet.* 68. *Mucianus cum Domitiano ad bellum accingitur.* 69. *Remi Gallias in fide Romana conservant, exceptis Treveris atque Lingonibus.* 70. *Sed nec iis nec reliquis civitatibus, nec ipsis Ducibus satis consilii ac concordiae. Tutor ad Bingium victus.* 71. *Petilius Cerialis Magontiacum venit, spes Romanorum erigit, Valentinum Ducem magna*

Digitized by Google

gna ſtrage adfectum capit. 72. *Treveros intrat. Militibus, exitium urbis poſcentibus, reſiſtit. Victas legiones in caſtra recipit.* 73. 74. *Treveros et Lingonas officii admonet.* 75. *Civilis et Claſſicus ad Cerialem litteras mittunt, ad quas ille nihil.* 76. *Civilis cunctandum, Tutor et Claſſicus ſtatim pugnandum, ſtatuunt.* 77. 78. *Atrox proelium, quo Cerialis, initio victus, mox victor caſtra hoſtium exſcindit.* 79. *Agrippinenſes a Germanis deſciſcunt.* 80. *Mucianus Vitellii filium interficit. Antonius primus, ad Veſpaſianum profectus, non pro ſpe excipitur.* 81. *Multis miraculis coeleſtis in Veſpaſianum favor oſtenſus. Ipſe oculorum tabe notum, alium manu aegrum, ſanitati reſtituit.* 82. *Confirmatur omine in templo Serapidis, cuius* 83. 84. *origo Sinopenſis, templum Alexandriae magnificum, nomen.* 85. *Valentinus ſupplicio adfectus.* 86. *Domitianus, fruſtra tentato Ceriale, an ſibi exercitum imperiumque traditurus foret, litterarum ſtudium et amorem carminum ſimulat. Geſta haec partim eodem anno, partim*

IMP. VESPASIANO ITERVM, TITO FIL. COSS.

1 Interfecto Vitellio, bellum magis deſierat, quam pax coeperat. Armati per urbem victores inplacabili odio victos conſectabantur. plenae caedibus viae, cruenta fora templaque, paſſim trucidatis, ut quemque fors obtulerat. Ac mox, augeſcente licen-

A. V. 823. A. C. 70.

COMMENTARIVS.

Vt quemque fors obtulerat] *Fors* edidimus, ut ſupra 14, 5. Latinitate iubente et perpetua bonorum ſcriptorum conſuetudine: et ſic placebat magno Bentleio ad Horat. S. 1, 0, 54. Vulg. *ſors*. ERN. Sic et Bud. Erneſtium ſequuntur Brot. et Lall.

Pro

Digitized by Google

licentia, scrutari ac protrahere abditos: si quem procerum habitu et iuventa conspexerant, obtruncare, nullo militum aut populi discrimine. Quae saevitia, recentibus odiis, sanguine explebatur, dein verterat in avaritiam. nihil usquam secretum aut clausum sinebant, *Vitellianos occultari*, simulantes. Initium id perfringendarum domuum; vel, si resisteretur, causa caedis, nec deerat egentissimus quisque ex plebe: et pessimi servitiorum prodere ultro dites dominos: alii ab amicis monstrabantur. Vbique lamenta, conclamationes et forma captae urbis: adeo ut Othoniani Vitellianique militis invidiosa antea petulantia desideraretur. Duces partium, accendendo civili bello acres, temperandae victoriae inpares. quippe in turbas et discordias pessimo cuique plurima vis: pax et quies bonis artibus indigent. Nomen sedemque Caesaris Domitianus ac- 2 cepe- A. V. 823. A. C. 70.

Procerum habitu et iuventa] Duas notas Germanici militis habebant, proceritatem corporis itemque iuventam. Nam Germani plerumque proceri; et milites, a flore et robore aevi colligebantur. LIPS. (Sic c. 14. de Batavis: *et est plerisque procera pueritia.*) Sed male *prospexerant* edebatur ante vulgo: quod sane sic non dicitur: et MSS. Flor. Reg. (Bud.) Harl. Agr. Oxon. Guelf. ed. pr. consentiunt in *conspexerant*. Id itaque cum I. Gronovio edidi. ERN.

Nullo militum a. populi discrimine] Cum milites tantum, Germani in primis, viderentur ac dicerentur peti, etiam alii togati et innoxii promiscue interficiebantur. ERN.

Verterat in avar.] Groslot. quid, si *vertebat?*

Fortuna captae urbi] Non displicet Vertranii div...atio, *forma captae urbis*. LIPS. Frustra repugnant Salinerius et Gruterus, cuius rationem ne intelligo quidem. *Fortuna captae urbis* ante declarata: sequebatur, ut luctus inde ortus describeretur, quae est species et forma captae urbis, non fortuna. Habuit Tacitus in animo locum Livii, velut 1, 29. *non fuit tumultus ille, nec pavor, qualis captarum urbium esse solet. Fortunam* et *formam* in MSS. saepe confundi, supra iam monuimus. Similiter A. 15, 63. confusa *formido* et *fortitudo*. ERN. Cf. H. 3, 29. 83. et Ann 1, 41. Sic et Ovid. Trist. 1, 3, 26. *Haec facies Troiae, cum caperetur, erat.*

Nomen sedemque Caesaris etc.] Qui attente haec leget, animadvertet, aliquid esse, quod offendat. Constaret oratio, si esset *agens*, pro *agebat*; aut *sed*, quod est post *intentus*, ante *nondum*. Sed libri scr. et edd. in vul-

A. V. 824. A. C. 70. ceperat: nondum ad curas intentus, sed stupris et adulteriis filium Principis agebat. Praefectura Praetorii penes Arrium Varum: summa potentiae in Primo Antonio. is pecuniam familiamque e Principis domo, quasi Cremonensem praedam, rapere: ceteri modestia vel ignobilitate, ut in bello obscuri, ita praemiorum expertes. Civitas pavida et servitio parata, *occupari redeuntem Tarracina L. Vitellium cum cohortibus, exstinguique reliqua belli*, postulabat. Praemissi Ariciam equites: agmen legionum intra Bovillas stetit. Nec cunctatus est Vitellius, seque et cohortes arbitrio victoris permittere. Et miles infelicia arma, haud minus ira, quam metu abiecit. Longus deditorum ordo, septus armatis, per urbem incessit. nemo supplici vultu, sed tristes et truces et adversum plausus ac lasciviam insultantis vulgi inmobiles. paucos erumpere ausos, circumiecti pressere. ceteri in custodiam conditi. Nihil quisquam locutus indignum, et, quamquam inter adversa, salva virtutis fama. Dein

vulgato consentiunt. Fortasse consulto a Tacito forma orationis mutata est. Cf. ad c. 4. ERN. Hoc *Caesaris* nomine nullum imperium in Domitianum esse collatum, sed iurisdictionem tantum, ex c. seq. pater, ubi *Praetura* illi et *Cons. imperium* decretum narratur. Cf. Cuperi praef. ad Lact. de mort. persec. et epist. H. Norisii subiuncta.

Servitio parata, occupari] Rhen. (e Bud.) edidit *occupare*. Vetus restituit Lipsius. Sed interpunctio ab Rhenano inducta, recte habet. Superiores valde hic turbant. Mox MS. Agr. *postulabant*. ERN.

Ariciam equites] Liber unus, *Arriani equites*. quid? an Arrii Vari turmas intellegit? Non opinor. et magis est, ut vera sit vulgata. LIPS. Intelligi opinor ed. pr. in qua est *Artiani*, vitiose pro *Arriani*. Sequentia satis indicant, hic nomen loci requiri. ERN. Bud. vitiose *Ariciani*.

Circumiecti pressere] Dictum esse pro oppressere, interfecere, supra A. 14, 5. monuimus, et sequentia facile arguunt. Itaque Faernus etiam corrigebat *oppressere*. Etiam ap. Cic. Verr. 4, 6. in libris confunduntur *oppressere* et *pressere*. Sed ibi *oppressere* verius est. Mox idem *par vitiis fratri*, pro *fratris*, idque probabat Vrsinus. ERN. Brot. mallet *oppressere*. et *fratri*. Bud. *fratris*.

Adver-

Digitized by Google

Dein L. Vitellius interficitur, par vitiis fratris, in Principatu eius vigilantior; nec perinde prosperis socius, quam adversis abstractus. Iisdem diebus Lucilius Bassus, cum expedito equite, ad componendam Campaniam mittitur: discordibus municipiorum animis, magis inter semet, quam contumacia adversus Principem. Viso milite quies: et minoribus coloniis inpunitas. Capuae legio tertia hiemandi caussa locatur, et domus inlustres adflictae; cum contra Tarracinenses nulla ope iuvarentur. Tanto proclivius est iniuriae, quam beneficio, vicem exsolvere: quia gratia oneri, ultio in quaestu, habetur. Solatio fuit servus Verginii Capitonis, quem proditorem Tarracinensium diximus, patibulo adfixus, in iisdem annulis, quos acceptos a Vitellio gestabat. At Romae Senatus cuncta Principibus solita Vespasiano decernit, laetus et spei certus. quippe sumpta per Gallias Hispaniasque civilia arma, motis ad bellum Germanis, mox Illyrico, postquam Aegyptum, Iudaeam Syriamque et omnis provincias exercitusque lustraverant, velut expiato terrarum orbe, cepisse finem videbantur. Addidere alacritatem Vespasiani litterae, tamquam A. V. 823. A. C. 70.

manen-

Z 2

Adversis abstractus] Adversa fratris fortuna et exitio et ipse adflictus, ad perniciemque vocatus est, ut Ann. 4, 13. ubi eadem loquendi forma. Faernus, non adtecutus, corrigebat *in gemonias tractus*, probante Vrsino, et viro docto in marg. Gryph. ERN. Pro *in gemonias* legitur in ed. 8. Frf. 1607. et fol. Par. 1608. *in Germanias*, turpi vitio.

Acceptos a Vitellio] Rhenanus (duce Bud.) delevit a. restituit Lipsius. ERN.

Senatus cuncta Principibus solita] Putant intelligi S. . cuius fragmentum post alios ad h. l. edidit Ryckius: quod mihi non videtur. In eo SC. est lex et formula imperii ac potestatis, quam Imperatores habuere, quae de alio die actum. V. ad c. 6. hic intelliguntur honores, qui novis Principibus decerni soliti. Ii qui fuerint, docebit et sententiam nostram confirmabit locus similis de initiis Othonis H. 1, 47. *Accurrunt Patres: decernitur Othoni Tribunitia potestas, et nomen Augusti et omnes Principum honores.* Add. 2, 55. Infra *Illyrico*, quod edidit Rhen. (e Bud.) pro *Illyricos*, etiam MS. Guelf. ed. pr. ERN. Vide dicta ad c. 6.

La

A. V. 823. A. C. 70. manente bello scriptae. ea prima specie forma: ceterum ut Princeps loquebatur, civilia de se et Reipublicae egregia. nec Senatus obsequium deerat. Ipsi *Consulatus cum Tito filio*, *Praetura Domitiano et Consulare imperium* decernuntur. Miserat et Mucianus epistolas ad Senatum, quae materiam sermonibus praebuere: *si privatus esset*, *cur publice* loque-

Ea prima specie forma] sc. literarum. haec erat forma epistolae primum et obiter legenti: sed, si accuratius considerabatur, reperiebatur loqui, ut iam confecto bello, et Principatum iam adeptus. Omnes libri in hac lectione consentiunt, praeter MS. Agr. qui habet *formidata*: quod placet Ryckio, non mihi, qui sensum commodum huius lectionis nullum video. Quid enim formidabile in eo, si ita scribit, tanquam nondum finito bello, nondum certo, uter victor: in quo non poterat non modeste scribere, nihil sibi arrogans. Ceterum, etsi non dicam cum Ryckio, in vulgata nullum sensum esse, quem satis ante declaratum puto: tamen eam non admodum elegantem credo, et verba illa supervacua; quae, si abessent, nemo desideraret. Neque enim aliud his verbis inest, quam quod in antecedentibus est: *ut manente bello scriptae*. Vnde mihi suspicio nata est, ea verba esse a glossatore, qui praecedentia sic interpretatus sit: prima specie eam formam literarum fuisse, tamquam adhuc durare bellum crederet, re vera ut Principem, velut iam parto Principatu, scripsisse. Tanto facilius recipi glossa poterat, quod cum ea melius coire sequentia videbantur, quam cum *ut manente bello scriptae*. ERN.

Civilia de se et Rep. egregia] Sic vett. edd. omnes et MS. Guelf. Sed Muretus emendabat, *c. d. se, de Rep. e.* quod placebat et Groslotio, recepitque Pichena, secutis posteris editoribus omnibus. At I. Gronovius putat scripturam Flor. *et R. P.* legendam *et Reipublicae*: quod non spernendum. ERN. Immo unice verum. Sic et Bud. *et r. p. egregia*. Recepere Brot. et Lall.

Consulare imperium] Intellegit *potestatem Consularem*, ut Suetonius loquitur Domit. c. 1. *Caesar consalutatus, honorem Praeturae urbanae, cum potestate Consulari suscepit* etc. LIPS. Add. Graev. ad Sueton. l. c. Pagius ad a. C. 69. qui intelligi putant potestatem Proconsularem, qua posset mitti in provincias quascunque. Dio 54, 10. p. 527. non adversatur, sed tamen latius patuisse ostendit, dicens, imperii Cons. fuisse, ut posset quis semper et ubique duodecim lictoribus uti, et semper sella curuli sedere inter Consules. ERN. Egregie hunc locum illustrat numus, in quo hinc IMP. CAESAR. VESPASIANVS. AVG. caput laureatum; illinc T. CAES. AVG. F. COS. D. CAESAR. AVG. F. PR. Capita adversa Titi et Domitiani. De quo Eckhel Doctr. NN. vet. t. 6. p. 368.

Cur publice loqueretur] Idem fere est, quod ap. Cic. Ep. 15, 1 et 9. et Livium 1, 45. 5, 50. *publice scribere*: sed tamen aliquid amplius. Nam illud quoque,

Digitized by Google

loqueretur? potuisse eadem, paucos post dies, loco sententiae dici. ipsa quoque infectatio in Vitellium A. V. 823. A. C. 70. sera et sine libertate. Id vero erga Rempublicam superbum, erga Principem contumeliosum, quod, *in manu sua fuisse Imperium donatumque Vespasiano*, iactabat. Ceterum invidia in occulto; adulatio in aperto erant. multo cum honore verborum *Muciano triumphalia* de bello civili data: sed *in Sarmatas expeditio* fingebatur. Adduntur *Primo Antonio Consularia, Cornelio Fusco, et Arrio Varo, Praetoria insignia.* Mox

que, qui non Principes essent, fecere, de rebus a se gestis scribentes ad Senatum, a quo missi essent. Sed Mucianus, non ut Magistratus provinciales solebant, de rebus a se gestis scripserat, sed alia ad Remp. pertinentia literis complexus erat, quae pro sententia coram dicere cuivis Senatori licebat, scribere ad Senatum, non nisi Principes solebant. ERN.

Sera et sine libertate] Sera, quia iam afflicti aut nulli erant: non libera, quia sine periculo mortuis vel invalidis insultabatur. LIPS. *Sine libertate* capio: sed ea infectatio iam non indicabat, liberum esse Mucianum, h. e. audere, quae recta essent, quaeque sentiret, etiam cum periculo dicere: cum iam nullum a Vitellio periculum esset. Ante Pichena bene edidit *Vitellium* e MS. Flor. cui consentit ed. pr. Ceteri libri, quos vidi ante Pich. *Vitellianos.* ERN. Sic et Bud.

De bello civili data] MS. Flor. *civilium*, ut et ed. pr. quod corruptum videtur Pichenae. I. Gronovius putat corrigi posse *civium*. *Bellum civium* etiam c. 72. Tacito reddidimus. Sed mavult: *de bello civili non data*, quod nullo modo probari potest. Nam, sive capias, de bello civili non solita dari, quod ita est, eoque haud dubie respexit Tacitus: deerit verbum, ad quod referantur *triumphalia*. Sin sic, ut Gron. haud dubie voluit, data triumph. non de bello civili, sed de Sarmatis, structura verborum est durissima et a more Latinorum abhorrens. Sensus est: re vera de bello civili data sunt, sed sub praetextu belli Sarmatici feliciter gesti, ut sc. sine reprehensione darentur. ERN. I. Gron. coniectura nititur lectione cod. Flor. in quo est *civilium*.

In Sarmatas expeditio] Quae fuerit, non dixit: neque debuit. nam apparet, exiguum aliquid fuisse. Atque hoc factum opinari licet ipso civili isto bello, cum Mucianus lento itinere in Thraciam et Moesiam venit. LIPS. Per Sarmatas intelligi Dacos credo cum Colero, Gronovio, Ryckio, e 3, 46. Sarmatarum, Getarum, Dacorum nomina saepissime confunduntur apud veteres, propter viciniam. *Fingebatur* intelligo praetendebatur, caussa tribuendorum triumphalium ferebatur. ERN. Iunguntur etiam Sarmatae Dacique c. 54.

Mox

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. Deos respexere. *restitui* placuit *capitolium*. eaque omnia Valerius Asiaticus, Consul designatus, censuit: ceteri vultu manuque: pauci, quibus conspicua dignitas, aut ingenium adulatione exercitum, compositis orationibus adsentiebantur. Vbi ad Helvidium Priscum, Praetorem designatum, ventum, prompsit sententiam, ut honorificam in bonum Principem, ita falsa aberant, et studiis Senatus adtolle-

Max Deos respexere] Sic MSS. Flor. Bud. Guelf. et sic primus edidit Rhenanus cum seqq. omnibus. At ed. prima ceteraeque ante Rhen. MS. Agr. *respicere restitutique*. ERN. De Puteol. ed. id non valet. Is dedit: *respexere. Restitui*.

Ceteri, vultu manuque] Ratio assentiendi in Senatu, voce aut signo. Signo dupliciter, pedibus aut manu. Pedum in discessione usus. Manus etiam in sessione aut statione, cum ea exporrecta significarent talem sententiam se approbare. Vopiscus in Aurel. 20. *Deinde aliis manus porrigentibus, aliis pedibus in sententiam euntibus, plerisque verbo consentientibus conditum est SC.* Seneca ep. 8. *Non videor tibi plus profecisse, quam si in Senatu caudidato vocem et manum commodarem?* Isidorus hanc notam ad exercitum quoque transfert I, 25. *Mos est militaris, ut, quoties consentiat exercitus, quia voce non potest, manu promittat.* LIPS.

Prompsit sententiam, falsa] Aut mihi mens, aut huic loco aliquid defit. Quid enim hic, in quo Helvidius offenderit? Sed nec ista ipsa sententiola in tegra: scripseritque Tacitus, *ut honorificam in bonum Principem, ita adulationis expertem*. Certe membrum tale aliquod requiro. Rodolphus enim non explet, qui legit: *ut honorif. in bon. Principem, ita falsa aberant*. qui sententiam sequentem debilitat et enervat. LIPS. Lectionem MS. Agr. probant Grotius et Freinsh. in textum recepit Ryckius. Lipsii supplementum probari non potest: existeret enim *tautologia*: quippe *falsa aberant*, nihil aliud est, quam expers adulationis erat sententia. Nam *falsa* sunt ficta, simulata, ut saepe apud alios, quae maxime sunt in adulatione, et de adulationibus dicuntur, ut adulatores ipsi *falsi* appellantur A. 1, 7. 3, 3. etc. Add. Cort. ad Sall. Cat. 10. Ego non dubitavi Ryckii exemplum sequi. Corruptelae causa, quod non putabant librarii, verba *falsa aberant*, coire posse cum *honorificam in bonum Principem*; quod et alibi turbas dedit. V. ad c. 3. Sed Tacitus et alibi hac forma utitur, ut adiectivum per talem periphrasin exprimat. Nec ignoro, *ita* ab optimis scriptoribus interdum posse *ut, sicut*, omitti et intelligi. V. intt. ad Liv. 34, 9. sed id in praesenti forma nimio plus durum foret. Nam in omnibus, quae vidi, exemplis consequens simile est antecedenti, genere verborum. Itaque si, pro *falsa erant*, esset *adulationis expertem*, nihil addendum censerem. *Adtollebatur* MSS. Flor. Agr. ed. pr. quod recte recepit Rhenan. Alii (in his Bud.) *attollebantur*. ERN. Loci nebulas,

Digitized by Google

tollebatur. Isque praecipuus filii dies, magnae offensae initium et magnae gloriae fuit. Res poscere videtur, quia iterum in mentionem incidimus viri, saepius memorandi, ut vitam studiaque eius, et quali fortuna sit usus, paucis repetam. Helvidius Priscus, Tarracinae municipio, Cluvio patre, qui ordinem primipili duxisset, ingenium inlustre A. V. 823. A. C. 70. 5

las dispuliſſe ſe credit Colerus legendo *honorificam*, *ut in b. Pr.* transpoſita particula. Bip. ſic: *(falſa aberant) item ſt. S. ant.* Equidem non video, qui τὸ *item* τῷ *ut* reſpondeat. In Ryckii lectione adquieſco.

Iterum] Cf H. 2, 91.

Italiae ſeptima, Tarracinae municipio] Locus nec bonus, nec firmus, de firmiſſimo viro. Nam libris, (etiam Bud.) abeſt vox *ſeptima*: quam nos tamen inſeruimus, ſententiae utcumque fulciendae, admonitionibus Vertranii et Ferretti. Scimus enim, Italiam totam in XI. regiones diviſam ab Auguſto. itaque cum regionis hic mentio, εὔλογον, aiunt, numerum eius a Cornelio expreſſum. Sed iure ambigo. primum, quia non Tacito, non aliis hiſtoricis uſurpatum, ut in oppidi mentione regionem Italiae adiungant. Et, ut id in loco ignotiore fiat, quid opus in Tarracina, municipio tam vicino urbi, tam noto? Denique libri etiam in illo ipſo verbo vacillant. Nam Vaticano eſt, *Tarentum municipio*: Farneſ. *Tarentinae*: priſcis editionibus, *Tarentino*. Mirum vero, ſi libri omnes in oppido toties iam ante ſine errore ullo nominato, hic demum offendant. At pro, *regione Italiae*, ſubit opinari, *origine Italica*. Non externum ſcilicet fuiſſe, ut tunc in Senatu plurimi, non ſolum multi. LIPS. Rationes Lipſii contra vulgatum bene habent. Nec ſpernam eius correctionem, ſi corruptela loci nata eſt a vitioſa ſcriptura. Sed valde vereor, ne quis in margine adſcripſerit regionem Italiae, cuius eſſet Tarracinenſe municipium et quidem ſic, ut Freinshemio placebat legendum eſſe, *regione I. Italiae*: nam regioni primae adſcriptum omne Latium, in quo Tarracina: idque in textum migraverit, et quidem alieno loco. nam eſſe debebat poſt verba *Tarracinae municipio*, e conſuetudine aliorum ſcriptorum. Sed urbibus tam notis non ſolent tale quid addere hiſtorici elegantiores, nec aliud exemplum in Tacito reperi. Probat ſententiam noſtram Broterius. Ceterum ed. pr. habet mox *Clunio*. ERN. Iam Mercerus ſenſit, gloſſema eſſe. Tollo cum Bip. Dein Bud. *Cluino*.

Ingenium illuſtre] Cicero Caelium appellat *adoleſcentem illuſtri ingenio, induſtria, gratia*. Valerius M. 9, 12, 7. de C. Licinio Calvo: *illuſtris ingenii orator*. Noſter A. 5, 8. *Pomponius multa morum elegantia et ingenio illuſtri*. Nihil aliud de hoc quam 6, 47. de Vibio Marſo dicit: *illuſtris ſtudiis erat*. *Illuſtre* igitur *ingenium* eſt eloquentiae ſpecimine celebratum. Lib. hoc 4, 42. *ignotum adhuc ingenium et nullis defenſionibus expertum*. A. 16, 29. *negue famoſi carminis, quia protulerit ingenium*. i. ſpecimen doctrinae atque eloquentiae ediderit. Appuleius in Apolog. poſt

A. V. 823. A. C. 70. altioribus studiis iuvenis admodum dedit: non ut plerique, ut nomine magnifico segne otium velaret, sed quo firmior adversus fortuita Rempublicam capesseret. doctores sapientiae secutus est, qui sola bona, quae honesta, mala tantum, quae turpia: potentiam, nobilitatem, ceteraque extra animum, neque bonis, neque malis adnumerant. Quaestorius adhuc, a Paeto Thrasea gener delectus, e moribus soceri nihil aeque ac libertatem hausit: civis, Senator, maritus, gener, amicus, cunctis vitae officiis aequabilis, opum contemptor, recti pervicax,

post med. de accusationibus nobilium reorum: *qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos concessus.* Nimirum, postquam eloquentia docteque dicendi ac scribendi arte inclaruisset, ad Philosophiam eum se vult contulisse. GRON.

Non ut plerique] Disce iuventus, et vide verum finem, quem sapientiae studiis proponas. LIPS. Ceterum alterum *ut*, quia non est in MSS. Flor. Agr. ed. pr. delevit Ryckius, addito: *et solet subintelligi*: quod utinam exemplis idoneis probasset. Sed falsum est, in tali structura omitti et intelligi posse, ut recte monuit I. Gronovius, qui hic aliquid vitii latere putat. Mox MS. Agr *ceteraque, quae extra animum.* ERN. Nec cod. Bud. alterum *ut* habet. Idem *doctores sapientiam.*

Quaestorius adhuc] Quaestor autem fuit sub Nerone et Adriani administravit: quod scholiastes in Sat. 5, 36. Iuvenalis prodidit. At Praetor demum sub Vespasiano diserte ita scribente Suetonio cap. 15. Nominatur tamen Tacito A. 12, 49 *Helvidius Priscus legatus legionis*, a. u. 805. quem, et more eius aevi, Praetorium Legatum fuisse probabile est: quis ergo iste? non noster, quia tunc sub Claudio nec Quaestor. An pater eius? non, quia Tacitus hic *Cluvium* illi patrem dat dumtaxat *Primipilarem.* Suspicor avunculum fuisse, et ab eo in nomen et familiam adoptatum. Nam unde alioqui *Helvidius* e *Cluvio* patre? Notandum hoc sane est ad viri magni notitiam. Item illud, quod aliam etiam uxorem ante habuerit, et ex ea *Helvidium iuniorem*, quem Domitianus interfecit: Plinio Ep. 3, 11. et Tacito Agr. 45. laudatum item, et patre dignum virum. Vide, quae noto in fine Agricolae. LIPS.

Gener delectus] Cf. A. 16, 28. 35.

Civis, Senator] Magnae laudes; et quae iure nos rapiant in admirationem viri. Cui Tacitum ipsum perfamiliarem fuisse, mihi liquet. Non minora de eo elogia sparsim reperias in Dissi. Epicteti apud Arrianum 1, 2 4. 1. et Plinius etiam in Epistolis celebrat 7, 19. 9, 13. At tam illustre sidus (heu, quid speremus?) in tenebris paene iacebat, absque una hac Taciti face. LIPS.

Quem-

Digitized by Google

cax, constans adversus metus. Erant, quibus ad- A. V. 823.
petentior famae videretur, quando etiam sapientibus A. C. 70.
cupido gloriae novissima exuitur. Ruina soceri in 6
exsilium pulsus, ut, Galbae Principatu, rediit, Marcellum Eprium, delatorem Thraseae, adcusare adgreditur. Ea ultio, incertum, maior an iustior, Senatum in studia diduxerat. Nam, si caderet Marcellus, agmen reorum sternebatur. Primo minax certamen, et egregiis utriusque orationibus testatum. Mox, dubia voluntate Galbae, multis Senatorum deprecantibus, omisit Priscus: variis, ut sunt hominum ingenia, sermonibus moderationem laudantium, aut constantiam requirentium. Ceterum, eo Senatus die, quo *de Imperio Vespasiani* censebant, pla-

Quando etiam sapientibus] Verissime: nec mutandum. Omnes adfectus facilius a sapiente exuuntur, quam haec cupido: et in magnis viris (Val. Flacc. 1, 76.) — *tu sola animum mentemque peruris. Gloria.* Plato ad hanc mentem aptissime ap. Athen. 11. p. 250. Τὴν κενοδοξίαν, ὡς τελευταῖον χιτῶνα, ἡ ψυχὴ πέφυκεν ἀποτίθεσθαι. Et noster in Agr. 9. *Fama, cui saepe etiam boni indulgent.* LIPS. Cf. et Simplic. ad Epict. c. 48. ubi melius φιλοδοξίας loco δόξης.

In exilium pulsus] A. 16, 33. Mox Bud. *deduxerat.* male.

Galbae principatu rediit] Vnde? Apollonia Illic enim in exsilio egit: quod nos docet scholiastes in Sat. Iuvenalis 5, 36. *Elvidius Priscus, post damnationem soceri Paeti Thraseae, interdicta sibi Italia, Apolloniam concessit.* LIPS.

Agmen reorum] *Rei* omnes litigatores dicti, adcusati et delatores. V. Cic. de Orat. 2, 79. Cf. Marc. Don. ad h. l. Taciti.

Et egregiis utriusque orationibus testatum] Nostri libri Visum Rhenano (e Bud.) *certatum.* LIPS. Sane *testatum* vix convenit verbo *certamen.* Dicitur enim de rebus in animo latentibus, ut amore, odio, cum actionibus, verbis patefiunt. Itaque *certatum* non displicet, quod inde a Rhen. usque ad Lipsium editum est. Muretus etiam malebat *utrinque* pro *utriusque*, probante Pichena. Vtrumque rectum est. Mox *omittere reum*, supra iam illustravimus ERN. Cod. Flor. et Agr. *utriusq. orat.* sic et edd. ante Rhen. qui e Bud. ordinem invertit.

Eo Senatus die, quo de Imperio Vespasiani censebant] Hoc factum credo alio die et conventu Senatus, quam de quo supra dixit c. 3. Nullo modo intelligi potest, quomodo omnia, quae supra commemorata sunt, et hanc concertationem Helvidii et Marcelli, idem dies capere potuerit. Ceterum hic sermonem esse arbitror de SC. cuius fragmentum superest, quodque nos ad calcem voluminis exprimi-

cura-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. cuerat *mitti ad Principem legatos.* Hinc inter Helvidium et Eprium acre iurgium. Priſcus, *eligi nominatim a Magiſtratibus iuratis*, Marcellus *vnum* poſtulabat: quae Conſulis deſignati ſententia fuerat. 7 Sed Marcelli ſtudium proprius rubor excitabat, ne, aliis electis, poſthabitus crederetur. Paullatimque per altercationem ad continuas et infeſtas orationes provecti ſunt, quaerente Helvidio, *quid ita Marcellus iudicium Magiſtratuum pavefeceret? eſſe illi pecuniam et eloquentiam, quis multos anteiret, ſi memoria flagitiorum urgeretur. Sorte et urna mores non diſcerni: ſuffragia vt exiſtimationem Senatus reperta, ut in cuiusque vitam famamque penetrarent. pertinere ad utilitatem Reipublicae, pertinere ad Veſpaſiani honorem, occurrere illi, quos innocentiſſimos Senatus habeat, qui honeſtis ſermonibus aures Imperatoris inbuant. Fuiſſe Veſpaſiano amicitiam cum Thra-*

curavimus, cum quibusdam animadverſionibus. Legatos mitti placuit, qui SC. perferrent, ut alias quoque factum Republ. libera. ERN. Mihi, ut Bipontinis, ſecus videtur. Geſta unius diei huc usque procurrunt. Id narrationis ſeries docet. Regiae legis formula, cuius fragmentum in Baſilica Lateranenſi ſervatur, prioribus iam Principibus conceſſa repetit. Parum ergo ea res temporis abſumſit. Tum properati aliis quoque honores. Sententia Helvidii Priſci, ut inter Patres concertationi, ſic narrandis vitae eius momentis, anſam dedit Cornelio, quibus expoſitis redit ad perſequendam litem ipſam. Denique, ſi alio die de lege Regia eſſet actum, clarius id indicaturum fuiſſe auctorem puto.

Poſthabitus] Bud. inepte *prahabitus.*

Per altercationem] Verbum proprium de diſputationibus adverſantium ſibi Senatorum, de quo tirones videant dicta in Clav. Cic. *Altercationibus* opponuntur *continuae orationes.* Et verbum *infeſtus* indicat, in altercationibus nihil inimici neceſſario ineſſe. ERN.

Vrgeretur] Ita Flor. (Bud.) Guelf. edd. Pūteol. et ſeqq. omnes. Lipſius tacite edidit *urgeret*, pro quo ſtatim Pichena vetus reſtituit. Vtrumque eodem redit. Mox ed. pr. *extimationem.* V. ad A. 15, 21. ubi quae diximus, ex h. l. confirmantur. Nam et hic, quae nunc *exiſtimatio* eſt, mox *iudicium* vocatur. Poſt *in cuiusque* MS. Flor. ed. pr. Pich. ſqq. Alii (et Bud.) *unius cuiusque.* Porro Flor. *vitam famamque.* Guelf. ed. pr. Rhen. (e Bud.) ſqq. *vitam famamque.* Put. Ber. Alc. *vitam, famam.* ERN.

Sene-

Digitized by Google

hrafea, Sorano, Sentio: quorum adcusatores, etiamsi A. V. 803.
niri non oporteat, ostentari non debere. hoc Sena- A. C. 70.
s iudicio velut admoneri Principem, quos probet,
os reformidet. nullum maius boni Imperii instru-
entum, quam bonos amicos. Esse satis Marcello,
od Neronem in exitium tot innocentium impulerit.
ruerctur praemiis et impunitate; Vespasianum me-
oribus relinqueret. Marcellus, *non suam sententiam* 8
pugnari, sed Consulem designatum censuisse, dice-
it, secundum vetera exempla, quae sortem legatio-
ibus posuissent, ne ambitioni aut inimicitiis locus
ret. Nihil evenisse, cur antiquitus instituta exo-
scerent: aut Principis honor in cuiusquam contu-
eliam verteretur. sufficere omnes obsequio. id ma-
gis

Senecione] Male, fateor fuisse Herennium Senecionem insignem virum, sed quem Domitianus occiderit, non Nero. Senior igitur libros scriptos, qui ic, *Sentio*: etsi virum ignoro. IPS. *Sentio* Flor, (Bud.) ed. r. MS. Guelf. Agr, *Senecio*, e ua lectione natum videtur *Senecone*. Mox negatio *non*, quam addidisse (e Bud.) ait Rhenanus ante *oporteat*, in ed. Alciati xciderat errore operarum. Nam aliis ante eam edd. omnibus st. ERN. Brot. coniectat, leg. *eneca*, ut superadditum in cod. atic. 1958.

Quam bonos amicos. Esse satis Marcello] MSS. Flor. Guelf. Agr. dd ante Rhen. *Quam bonos amios esse. Satis Marcello.* quam interpunctionem recepit Ryckius. ERN. Item Brot. Lall. Contra ostram Rhen. e Bud. dedit. Repere Bip.

Secundum vetera exempla] Hoc irum doctum valde anxium habuit: qui negabat de more eo e legisse. Ego ita accipio. non quasi semper legati forte olim missi, sed saepe. et in eam rem exempla haec reperio. Cicero ad Att. I, 19. *Senatus decrevit, ut legati cum auctoritate mitterentur.* Addit post pauca: *Hoc non quo praeterire, cum de Consularibus mea prima sors exisset, una voce Senatus frequens retinendum me in urbe censuit.* E quibus, sortitionem illic fuisse, clare vides. Dio 59, 23. Πρέσβεις τε ἐπ' αὐτοῖς ἄλλους πλήρη, καὶ τὸν Κλαύδιον αἱρετὸν, ἔπεμψαν. Plura exempla avide quaesivi: sed, ut verum fatear, clamavi Hylam. LIPS. Ceterum edd. pr. Beroald. Alc. addunt *sed*. Contra MS. Guelf. ed. Puteol. *sed vetera*: ut tamen in margine MS sit alia manu *secundum*. *Sed* delevit Rhenanus (duce Bud.). Si *censuisse* abesset, probarem lectionem MS. Guelf. Nunc alterum *sed* locum non habet. Ceterum oratio est, ut alibi, durior: quae molliretur, si esset: *sed Cons. designatum: cum censuisse* etc. Verum non necesserium puto, aliquid mutari. ERN. Reperito *sed* subesse, vim iudicabat Gruterus.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *gis vitandum, ne pervicacia quorundam inritaretur animus, novo Principatu ſuſpenſus, et vultus quoque ac ſermones omnium circumſpectans. Se meminiſſe temporum, quibus natus ſit, quam civitatis formam patres avique inſtituerint: ulteriora mirari, praeſentia ſequi: bonos Imperatores voto expetere, qualescumque tolerare. Non magis ſua oratione Thraſeam, quam iudicio Senatus, adflictum. Saevitiam Neronis per huiusmodi imagines inluſiſſe. nec minus ſibi anxiam talem amicitiam, quam aliis exilium. Denique conſtantia, fortitudine, Catonibus et Brutis aequaretur Helvidius: ſe unum eſſe ex illo Senatu, qui ſimul ſervierit. Suadere etiam Priſco, ne ſupra Principem ſcanderet: ne Veſpaſianum, ſenem triumphalem, iuvenum liberorum patrem, praeceptis coerceret. Quomodo peſſimis Imperatoribus ſine fine dominationem, ita quamvis egregiis modum libertatis, placere.* Haec, magnis utrimque contentionibus iactata, diverſis ſtudiis accipiebantur. Vicit pars, quae ſortiri legatos malebat, etiam mediis Patrum adnitentibus, retinere morem. Et ſplendidiſſimus quisque eodem inclinabat, metu invidiae,
9 ſi ipſi eligerentur. Secutum aliud certamen. Praetores

Id magis vitandum] *Vitandum* non erat in MS. Bud. Guelf. Sed in hoc eſt ſcriptum alia manu ad marginem. nec id verbum intelligi omiſſum poteſt. Verum excidit, ut alia in his aliisque Taciti MSS. Mox *quorundam* Flor. ed. pr. Rhen. (e Bud.) ſqq. Reliqui edd. et Guelf. *cuinsquam*, quod e praecedentibus temere repetitum. Denique pro *ſe meminiſſe* Rhenanus (ex ingenio) malebat *meminiſſet*. BRN.

Per huiusmodi imagines illuſiſſe] Bene ita libri. Hoc enim dicit Eprius: non ſe magis auctorem interficiendi claros viros Neroni fuiſſe, quam Senatum universum qui eos damnaverit. Sed Neronem videlicet hoc quaſi velum praetendiſſe ſceleribus, ut, quae ſponte iuſſurus erat, ea per accuſatores et Senatum exerceret. atque ita imagine quadam iuſtitiae hominibus vere illuderet. Vulgo eſt *illuxiſſe*. LIPS. Nempe in edd. inde a Puteol. Nam in ed. pr. eſt *inluſiſſe*, ut in MSS. Flor. (Bud.) Guelf. BRN.

Senem triumph.] Vid. Suet. Veſp. 4.

Contentionibus iactata] Cod. Agr. *concertationibus iact.*

Prae-

Digitized by Google

tores aerarii (nam tum a Praetoribus tractabatur aerarium) *publicam paupertatem* questi, *modum impensis* postulaverant. Eam curam Consul designatus, ob magnitudinem oneris et remedii difficultatem, Principi reservabat. Helvidius, *arbitrio Senatus agendum*, censuit. Cum perrogarent sententias Consules, Vulcatius Tertullinus, Tribunus plebis, intercessit, *ne quid super tanta re, Principe absente, statueretur.* Censuerat Helvidius, *ut capitolium publice restitueretur, adiuvaret Vespasianus.* Eam sententiam modestissimus quisque silentio, deinde oblivio transmisit. Fuere, qui et meminissent. Tum invectus est Musonius Rufus in *Publium Celerem, a quo Baream Soranum falso testimonio circumventum*, arguebat. Ea cognitione renovari odia adcusationum videbantur. sed vilis et nocens reus protegi non poterat. Quippe Sorani sancta memoria: Celer professus sapientiam, dein testis in Baream, proditor corruptorque amici et

A. V. 823. A. C. 70.

10

Praetores aerarii] De his dictum ad A. 1, 75. Add. ad 13, 28. Sequentia suspecta esse possunt. Quorsum enim hoc additur? cum non additum sit A. 1, 75. cum res nota esset ex ipsius traditione 13, 28. quae et ad Traianum usque duravisset. Pro *impensis* MS. Guelf. vitiose *impensius*. ERN.

Perrogarent sententias] Sic ed. pr. Rhen. (e Bud.) seqq. Ceteri edd. etiam MS. Guelf *prorogarent*. male. Sueton. Aug. 35. *sententias de maiore negotio, non more atque ordine, sed, prout libuisset, perrogabat.* ubi similiter variatur. Vid. ibi Oudend. ERN.

Fuere, qui et meminissent] Qui et apud Vespasianum nempe deferrent. quare? quia haec sententia dignitatem Principis minuebat, Senatus Populique augebat, a quo restitui capitolium, dumtaxat adiuvante Vespasiano, volebat. LIPS.

Protegi non poterat] Cod Agr. *eripi n. p.* De P. Egnatio Celere v. A. 16, 32.

Proditor corruptorque amicitiae, cuius] Non damno. revera enim philosophus magister amicitiae, uti et aliarum virtutum est. Nec tamen vetus coniectura mea mihi eviluit, *corruptorque amici et cuius se magistrum ferebat.* Vix enim est, ut Tacitus omiserit, quod valde ad rem et ad culpam facit, fuisse hunc Celerem Bareae praeceptorem. Iuvenalis docet 3, 116. *Stoicus occidit Baream, delator amicum Discipulumque senex.* Interpres Iuvenalis hanc quoque rem affirmat, in versum 1, 33. — *magni delator amici. Alii dicunt, Philosophum Egnatium Celerem, Bareae Sorani magistrum, qui ipsum apud Nero-*

A. V. 819. A. C. 70. et cuius se magistrum ferebat. Proximus dies causſae destinatur. Nec tam Muſonius aut Publius, quam Priſcus et Marcellus ceterique, motis ad ultionem
II animis, exſpectabantur. Tali rerum ſtatu, cum discordia inter patres, ira apud victos, nulla in victoribus auctoritas, non leges, non Princeps in civitate eſſent, Mucianus, urbem ingreſſus, cuncta ſimul in se traxit. fracta Primi Antonii Varique Arrii potentia, male diſſimulata in eos Muciani iracun-

Neronem detulit et damnavit: et ipſe poſtea ſub Veſpaſiano, hoc ipſum Muſonio Rufo accuſante, damnatus eſt. LIPS. Recepit Lipſii correctionem Pichena, quem omnes deinceps ſecuti ſunt. Ed. pr. *cuius ſe ingratum ferebat.* Ceterum etiam dure dicitur *corruptor amici*, et alio, quam Latinitas fert, ſenſu. Nam *corruptores* dicuntur, qui quocunque modo animum moresque aliorum depravant, ut male ſentire et agere incipiant; quod ab h. l. alieniſſimum. Delator potius amici fuit Celer. Hoc ſenſit Heinſius unus, quem ſciam; qui propterea legendum cenſebat *correptor*: ep. ad Graev. t. 4. Coll. Burm. p. 162. idque probabat Graevius ib p. 170. Verbum *corripere* de accuſatoribus frequens eſt hoc ſenſu. Sed *correptor* nondum ſic reperi. Verbum tamen ipſum uſitatum fuit illa aetate, obvium aliquoties apud Senecam (de ira 2, 10. 3. 37.) eſt. ERN. Bud. *pr. c. amicitie eius ſe m. f.* Sic ſe dediſſe notat Rhen. ſed in textu eſt vulgatum quod et Brot. ſervat, *amicitiae, cuius.* Contra Lall. et Bip. Lipſii lectionem recepere. Quin in voce *correptor* verum viderit Heinſius, nullus dubito. Quum enim *corripere* noſtro ſit *adcuſare* (v. index), quidni *correptor*, adcuſator? Itaque iſtam emendationem meam facio. In *corruptore* ſaltem ſenſus hic nullus. Si cui hoc minus adrideat, ſervet, hortor, vulgatum. Ibi *corruptor amicitiae* erit eius violator.

Motis ad ultionem animis] Corruptiſſimus antea locus, quem reſtituimus ab ingenio: cum libris (etiam Bud.) eſſet, *motis adulationibus animis*: aut, ut Vatic *motis adulationi*. Sententia eſt: Non tam minuti illi et plebeii delatores exſpectabantur, aut expetebantur, quam, erectis ſemel cupidine ulciſcendi animis, illi Senatorii et illuſtres Priſcus et Marcellus. LIPS.

Inter patres] Ita Mercerus, et recte; non *partes*. Senatum nempe intellegit discordem, ut ante ottendit. LIPS. Recepit Pichena. Recte. Et clare *Patres* exhibet MS. Guelf. in quo alias loco non uno *partes* pro *patres* reperi: quippe ſaepe et facile haec verba confuſa ſunt. Mox idem liber cum MS. Flor. (et Bud.) habet *principes*, ut inde edidit Pichena, pro vulg. *principes*. ERN.

Varique Arrii potentia] Ita MSS. Flor. Guelf. edd. Put. Ber. Alc. At MS. Bud. ed. pr. *Arriique*. In ed. Rhenani haud dubie caſu excidit *Arrii*. nam exhibet tantum *Varique*: cum in lemmate notae, in qua tradit, MS.

Digitized by Google

cundia, quamvis vultu tegeretur. Sed civitas, rimandis offensis sagax, verterat se transtulerantque. Ille unus ambiri, coli. nec deerat ipse: stipatus armatis, domos hortosque permutans, adparatu, incessu, excubiis, vim Principis amplecti, nomen remittere. Plurimum terroris intulit caedes Calpurnii Galeriani. Is fuit filius C. Pisonis, nihil ausus: sed nomen insigne, et decora ipsi iuventa, rumore vulgi celebrabantur: erantque in civitate adhuc turbida, et novis sermonibus laeta, qui Principatus inanem et famam circumdarent. Iussu Muciani custodia militari cinctus, ne in ipsa urbe conspectior mors foret, ad quadragesimum ab urbe lapidem, via Appia, fuso per venas sanguine, exstinguitur. Iulius Priscus, Praetoriarum, sub Vitellio, cohortium Praefectus, se ipse interfecit, pudore magis, quam necessitate. Alphenus Varus ignaviae infamiaeque suae superfuit. Asiaticus enim (is libertus) malam potentiam servili supplicio expiavit. A. V. 823. A. C. 70.

Iis-

MS. Bud. tantum habere *Ariique*, sit *Varique Arrii*. Forte *Vari* deleri et tantum *Arriique* edi voluit, et operas aberrarunt. Et tamen id vitium operarum diligenter propagatum est, usque ad Pichenam. ERN. In Bud. *Varique* deest.

Unus ambiri, coli] De hac flagranti ambitione Muciani locus incerti scriptoris apud Suidam, in voce. Ἀγήλαιον. ait: Ὅτι Μουκιανὸς ὁ Ῥωμαῖος τιμᾶσθαι ἤρξατο ὑπὲρ πάντας ἤθελε, καὶ ἤχθετο, εἰ καὶ ὑστεροῦν οὐχ ὅτι ὑβρίσειεν αὐτὸν, ἀλλ' ὅτι μὴ οὐ μεγάλως. ἀγήλαιον. LIPS. Sunt verba Dionis, ut cognitum est, editis Excerptis de vitiis et virtutib. a Valesio, ubi reperies p. 702. ut observavit Kusterus. Mox MS. Fl. Agr. ed. pr. *amplecti*. Vid. ad 3, 84. Vulgo, *compl.* ERN. Sic et Bud.

Ad quadr. ab urbe lap.] Ibi villa erat et monumentum Calpurniorum ubi hodieque reperiuntur lapides, ad gentis eius libertos spectantes, ut bene notat ex Corradini Latio vet. t. 2. p. 202. Broterius.

Se ipse interfecit] Ita e MSS. Flor. Oxon. bene editum a Ryckio. Idem fuit in Guelf. a m. pr. correctum a sec. in *ipsum*. Quo exemplo discitur, alia loca, ubi haec pronomina in eodem casu, extra oppositionem, occurrunt, suspecta merito esse debere, ut infra c. 70. ERN. Bud. *se ipsum*.

Asiaticus enim libertus] Ita edidi ex ed. princ. Ceterae omnes, ut

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 12 Iisdem diebus crebrescentem cladis Germanicae famam, nequaquam maesta civitas excipiebat. *caesos exercitus, capta legionum hiberna, defeciisse Gallias*, non ut mala loquebantur. Id bellum quibus causis ortum, quanto externarum sociarumque gentium motu flagraverit, altius expediam. Batavi, donec trans Rhenum agebant, pars Cattorum: seditione domestica pulsi, extrema Gallicae orae, vacua cultoribus, simulque insulam, nunc Bataviam, occu-

ut MS. Guelf. (Bud.) *Asiaticus (enim is libertus)* inepte, ut dudum iudicavere viri docti. *Enim* et *nam* serviunt transitioni, centiesque sic occurrunt ap. Ciceronem et alios. MS. Agr. *etiam*: quod cum *enim* confundi constat. Si esset *(etenim is libertus)* ferri posset. Nam *etenim* in parenthesibus usitatum Liv. 3, 24. *at illi (etenim extremum annum iam erat)* etc. et sic idem saepe. Sed malui lectionem veteris libri, quam coniecturam, sequi. Forte tamen *liberti* verbum est spurium et non a Tacito, sed e nota marginis, *is enim libertus*, in textum venit. ERN. Boxh. interpungi sic iubebat: *Asiaticus enim (is libertus) m. p.* Sed sic iam Puteol. et Alc. et Lipsius in primis editionibus, bono sensu. Recepere Bip. quos sequor, notantque *enim* pro *autem* positum, ut apud Caes. B. G. 5, 7. et B C. 2 32. Addo Plauri Mostell. 5, 2, 12. *Non enim ibis*. Brot. coniectabat *Asiaticus autem*.

Legionum hiberna] *Castra* addunt Rhen. (e Bud) et seqq. omnes usque ad Pichenam: male, et contra MSS. ERN

Id bellum] De quo Iosephus ἀλωσ. 7 4 (23). Mox Bud. *quantum*.

Donec trans Rhenum, agebant] *Batti* tum dicti, sive *Catti* promiscuo nomine, habitarant ad Adranam flumen, ubi hodieque nominis documentum in *Battenberg*, *Battenfeld*, *Battenhausen*. Vid. Altingii Not Bat. t. 1. p. 15. Cf. Poeta Saxo ad a. 778 in Leibnitii SS. RR. Brunsv. t. 1. p. 128. Tempus migrationis incertum. Diu ante Caesaris aevum contigisse videtur; is enim, ubi de iis agit B. G. 4, 10. nil adspergit, unde nuperi adventus suspicio.

Insulam inter vada] Valde turbant libri. Quidam *insulam vocatam sitam*: alii *insulam vocasitam*: Budensis *insulam Innata sitam*. Et certe, inter vada, aut vadosa loca, proprie sita non est haec nobilis insula. quippe inter Rhenum Mosamque, alta et profunda plane flumina. sed vadorum scilicet voce paullo laxius et latius Tacitus usus pro aquis. Quomodo Catullus pro mari 64, 6. *vada salsa cita decurrere puppi*: Virgilius, Ovidius, aliique. Etsi revera vada et brevia multa olim (ut opinor) in illis fluminibus: cum aggeres nondum et certae ripae coercerent. ideoque late diffundebantur. An alioui placeat, *insulam Vahali assitam?* LIPS. Vulgata lectio primum edita est a Puteolano, quam et clare exhibet MS. Guelf. ut non dubitandum sit, *το inter* esse e MSS. Ryckius id quomodo intelligat, apud ipsum vide. MS. Flor. insa-

Digitized by Google

occupavere, quam mare Oceanus a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit: nec opibus, societate validiorum, adtriti, viros tantum armaque Imperio miniſtrant. diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, transmiſſis illuc A. V. 823. A. C. 70.

invata ſit an. ed. pr. *vocata ſit an.* In lectione Florentina quid lateat, ſe propediem daturum promiſit I. Gronovius: neſcio an, aut ubi, dederit. Colerus corrigebat, *inſulam Batavam*, ſive *Bataviam*, ut diſerte vocant Dio 55, 24. p. 565. et Zoſimus 3, 6. ERN. Alting. l. c. vulgatum explicat ex H. 5, 23. ubi *ſuperfurus amnis paluſtrem humilemque inſulam in faciem ſtagni oppleſſe* fertur, quod ante aggeres ſtructos frequenter fieri debuit. Id poriſſimum de Canninefatum, Friſiabonum Friſiorumque minorum regione valere Ryckius putat, quae demum Wilhelmi R. R. tempore ſit Oceani incertis exemta altioribus aggeribus. Ipſe Ryckius Coleri coniecturam probat, ſed malit *Bataviam*. Bipontini male negant, τοῦ *inter* ullum eſſe veſtigium in codd. quippe quod in Guelf. extat, et ex notis litterarum exſculpunt *Batavam a ſe dictam*. Mihi videtur legendum *nunc Bataviam*, et ſic refingo. In codd. olim *nunc* ita pingebatur *nc*, unde intelligitur, qui ex *nunc bataviam* ortum *innata ſitam* et ſimilia monſtra, vel *inter nadu ſitam*. Heinſ. volebat *in Vahali ſitam*, quod cod. Spinae habebat *nata ſitam*. Dotteville praefert Lipſii *Vahali aſitam*, quia nomen *Bataviae* videatur Tacito ignotum fuiſſe.

Mare Oceanum] Sic libri edd. omnes (et Bud.). At MS. Reg. et Harl a m. ſec. *Oceanus*, quod recepit Broterius. Eum imitatus ſum. quia in neutra forma, aut adiective, nuspiam occurrit. *Mare Oceanus* dicitur ut *Rhenus amnis*. ERN.

Societate validiorum attriti] Sententia eſt. quamquam Romanis ſocii et foederati Batavi, quae ſocietas apud potentiores plerumque in ſervitutem transit, tamen non ita eis factum. libertatem tenuere: nec tributa iis impoſita, aut ſervitii aliae notae. Varicanus liber, *ſocietateve aliorum adſtricti*. quod minus placet. LIPS. Sic etiam ed. pr. *Societateve* etiam MS. Agr. Deinde MS. Guelf. *atteriti*, quae ſcriptura et aliis in libris antiquis obſervata: de eaque iam ad Annales dictum. De re vid. infra c. 17. ERN. Vertranius volebat *a Romanis*. Reg. Lall. *nec opibus Romanis ſocietateve valentiorum adſtricti*. Bud. vulg. habet *nec op. Rom. ſocietate validiorum attriti*, in quo equidem cum Colero τὸ *Romanis* inſititium eſſe puto et expungo, ſenſum enim turbat. *Validiores* vel *valentiores* eſſe Romanos, res ipſa docet. Suffixum *ve* cum ſeq. *aliorum* ex voce *validiorum* eſt ortum. Bip. locum ita conſtituunt: *nec opibus Romanis ſocietateve alienorum attriti*.

Aucta per Britanniam gloria] *Aucta*, quod ſe addidiſſe (e Bud.) ait Rhenanus, iam ed. pr. exhibet. Cererae non habent. Exciderat et in MS. Guelf. ſed additum eſt in margine, alia, ut videtur, manu. Mox MSS. Flor. (Bud.) Guelf. *erant*: quod mihi tamen h. l. durum videtur:

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. illuc cohortibus, quas vetere instituto nobilissimi popularium regebant. Erat et domi delectus eques, praecipuo nandi studio, arma equosque retinens, 13 integris turmis Rhenum perrumpere. Iulius Paullus et Claudius Civilis, Regia stirpe, multo ceteros anteibant. Paullum Fonteius Capito, falso rebellionis crimine, interfecit. Iniectae Civili catenae, missusque ad Neronem et a Galba absolutus, sub Vitellio rursus discrimen adiit, flagitante supplicium eius exercitu. Inde causae irarum, spesque ex malis nostris. Sed Civilis, ultra quam barbaris solitum, ingenio sollers, et *Sertorium se*, aut *Hannibalem* ferens, simili oris dehonestamento, ne ut hosti obviam iretur, si a Populo Romano palam desciviſſet, Vespasiani amicitiam studiumque par-

tur: nec ausim textui inferre. Post MS. Reg. et ed. pr. *praecipuus n. st.* non recte. ars nandi laudatur, non graria aut dignitas praecipua. Item durius est *perrumpere*, pro quo MS. Reg. (Bud.) et ed. pr. *perrupere*. In illo int. *suetus*, *doctus*, ut vidit Broterius. ERN. Ita iam Pich. et Colerus. In Bud. bene *precipno*.

Arma equosque retinens] Rom. cod. *arma quoque retinens*. quod haut spreverim. uti non tam ipsi tranarasse, quam equis tramisisse intellegantur. Certe ambiguum mihi, Batavorumne haec ars et opera fuerit, ita ut ipsi, nantes, equos armaque tenuerint: an potius equi ipsi docti sic et facti. E Tacito aut priscis scriptoribus litem hanc haud facile decidas. Noster in Agric. c. 18. virīs ipsis tribuere iterum videtur: (de Batavis enim illa capio:) *lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, et patrius nandi usus, quo simul fegne et arma et equos regunt, repente immisit*. Xiphilinus in Hadriano, ambigue 69, 9. Τὸ ἱππικὸν τῶν καλουμένων Βατάβων μετὰ τῶν ὅπλων διενήξαντο. Hadrianus de Sorano Batavo: *Hadriano, petui qui, iudice, vasta profundi Aequora Danubii cunctis tranare sub armis*. LIPS. Bud. *arma quosque*.

Claudius Civilis] Hist. 1, 59. vocatur *Iulius Civilis*, aliisque (Plut. Ἐρωτ. p. 770. Frontin. Strat. 4, 3, 14.) Graecis et Latinis, ut monet Savilius, qui Paullum et Civilem fratres fuisse putat. Simile est, quod *Felix*, Procurator Iudaeae, modo *Antonius*, modo *Claudius* dicitur. Mox *adiit* edidit Rhen. (e Bud.) Superiores dederant *adit*, ut est in MS. Guelf. Eadem varieras supra A. 15, 5. ERN. Mox Bud. *illi* loco *Ciuili*.

Simili oris dehonestamento] Cum item, ut Hanibal, altero oculo captus esset. Liv. 22, 2. ERN. Cf. et Plut. in Sertorio ab initio. et supra A. 2, 9.

Prae-

Digitized by Google

partium praetendit: missis sane ad eum Primi Antonii litteris, quibus, *avertere accita Vitellio auxilia et, tumultus Germanici specie, retentare legiones*, iubebatur. Eadem Hordeonius Flaccus praesens monuerat, inclinato in Vespasianum animo, et Reipublicae cura; cui excidium adventabat, siredintegratum bellum et tot armatorum millia Italiam inrupissent. Igitur Civilis, desciscendi certus, occultato interim altiore consilio, cetera ex eventu iudicaturus, novare res hoc modo coepit. Iussu Vitellii, Batavorum iuventus ad delectum vocabatur; quem, suapte natura gravem, onerabant ministri avaritia ac luxu, senes aut invalidos conquirendo, quos pretio dimitterent. rursus inpubes, sed forma con- A. V. 823. A. C. 70. 14

Praetendit] Simulat, ad tegenda consilia utitur. Intelligendum: *consiliis*. Ea simulatio unde speciem acceperit, statim traditur. ERN.

Avertere accita auxilia] MSS. Flor. Agr. (Bud.) et Guelf. (in quo tamen ultima litera a sec. m. addita) *averteret*: quod est et in ed. pr. deficiente mox praepositione, quae et a Flor. (et Bud.) abest. Vtrumque repetere voluit Rhenanus, sed operae non paruerunt, ne in secunda quidem edit. Vnde altera lectio: *avertere accita a Vit.* in omnibus sequentibus expressa: quam et veram puto: quia et mox *retentare*. Igitur non inspecto ipso textu Rhenani, sed e notula eius tradit Ryckius, Rhenanum edidisse *averteret accita Vitellio*. Ceterum praepositionem merito delevi. Illud autem bene Rhenanus, quod pro *redintegrandum* edidit (e Bud.) *redintegratum*: quod est etiam in MS. Guelf. ed. pr. ERN.

Disfidii certus] Libri vetteres, *desciscendi certus*. Vtrum mavis, rectum. LIPS. *Desciscendi* etiam Flor. Agr. Guelf. edd. pr. Puteol. Ber. Alc. At nec spreverim lectionem MS. Budens. *disciidii*, unde male, ut alibi, factum per operas *disfidii*, iam in prima Rhen. cum in notis diserte *disciidii* habeat. Illud *(desciscendi)* restituit Pichena. ERN. In notis ed. sec. male legitur *disfidii*.

Delectum sua pte natura gravem] Quippe in longam et longinquam militiam. Velleius in laudibus Tiberii c. 130 *Quanta cum quiete hominum, rem perpetui praecipuique timoris, supplementum, sine trepidatione, delectus provideat?* LIPS.

Invalidos conquirendo] MS. Guelf. vitiose *conquirendos*. Mox Flor. (Bud.) ed. pr. *impubes*, non *impuberes*, quod bene, ut alibi, a Pichena restitutum: de eoque supra dictum. Post *et ex pleriisque* itidem male MS. Agr. Guelf. sed a manu sec. ed. pr. ERN. Bud. *et est*. Heins. volebat *ut est pl.*

Com-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. spicui (et est plerisque procera pueritia) ad stuprum trahebantur. Hinc invidia: et compositae seditionis auctores perpulere, ut delectum abnuerent. Civilis primores gentis et promptissimos vulgi, specie epularum, sacrum in nemus vocatos, ubi nocte ac laetitia incaluisse videt, a laude gloriaque gentis orsus, iniurias et raptus et cetera servitii mala enumerat. *Neque enim societatem, ut olim, sed tamquam mancipia haberi: quando Legatum, gravi quidem comitatu et superbo cum imperio, venire?*

Compositi seditionis auctores] Verbum *compositi* semper suspectum habui, quod in MSS. (est etiam in Bud.) et edd. esse videbam. quamquam enim defendi posse videtur loco *Sallustii* ap. Carisium, ubi *Iunii* etc. *pretio compositi*, i. e. parati, occurrunt, sicque interpretatur h. l. Gesnerus. tamen durissimum esse nemo neget Neque vero auctores seditionis parantur, sed socii ab auctoribus. Sed suspicionem corruptelae confirmavit ed. princ. quae habet *compositae seditionis auctores*; quod, ut verissimum, recipere non dubitavi. Sic et in MS. Reg. reperit Broterius, idque et ipse (et Lall.) recepit. Sallust. Iug. 43. *rebus paratis compositisque*. ib 111. *compositus dolus*. Liv. 4, 13. *composita consilia*. *Composita seditio* est praeparata clam et instructa. Alias non ignoro, *compositam seditionem* dici etiam, quae finita sit, ut ap. Sueton. Caes. 4 et alibi. Atque haec forte caussa corruptelae, quod librarii eo sensu compositam seditionem dici non putabant: quod non mirandum, cum etiam Sigonio *componere consilium* ap. Livium l. c. dura phrasis vita sit. Mox *servitia mala*, quod se (e Bud.) correxisse Rhenanus dicit *servitii mala*, erat vitium operarum in ed. Alciati. Nam superiores omnes *servitii*. ERN.

Sacrum in nemus] Vide de Germ. 9. Ubinam hoc fuerit, disquirit Alting. in Not. G. Inf. t. 1. p. 103.

Quando Legatum] Nota interrogandi haec scripserim: atque interpreter: En, usque eo viles Romanis sumus, ut non Legati aut Praetores saltem nos diripiant: id est, honestiorum manibus pereamus: sed latrunculi aliquot minuti, Praefecti et Centuriones. LIPS. Si haec interrogative capiantur, sensus e consuetudine loquendi erit: non venire Legatum, sed Praefectos et Centuriones ad se spoliandos: quod est falsum. Igitur veterem revocavi interpunctionem, quae ante Lipsium fuit. *Quando* accipio dictum pro *quippe*, quod in oratione obliqua, ut *quando*, cum infinitivo dicitur. Ceterum non pro certo dicam, locum nihil corruptelae habere. MS. quidem Agric. habet: *quando Legatum - - venire parum*: idque melius putabat Ryckius. In ed. pr. autem est *quendam*, pro *quondam*. Etiam *quidem* friget. ERN. Clarior omnino loci sensus admisso interrogationis signo, ut et Broterio visum et Bip. Nec enim continuo Legati in Batavis adfuisse putandum est. *Quidem* erit pro *etiamsi*.

Mox

Digitized by Google

aire? tradi se Praefectis Centurionibusque: quos ubi spoliis et sanguine expleverint, mutari, exquirique novos finus et varia praedandi vocabula. Inflare delectum, quo liberi a parentibus, fratres a fratribus, velut supremum dividantur. Nunquam magis adflictam rem Romanam, nec aliud in hibernis, quam praedam et senes. adtollerent tantum oculos et inania legionum nomina ne paveſcerent. at sibi robur peditum equitumque: consanguineos Germanos: Gallias idem cupientes: ne Romanis quidem ingratum id bellum, cuius ambiguam fortunam Vespasiano inputaturos: victoriae rationem non reddi. Magno cum adsensu auditus, barbaro ritu et

A. V. 823. A. C. 70.

15

Mox Bud. *Centurionibus* sine copula.

Exquirique novos finus] *Sinus* sc. pecuniae, qui sint, dictum ad H. 2, 92. Ed. pr. *exequique*. ERN. Bene Bip. huc adferunt locum Plinii 11, 24 (28). ubi *finus* de aranei reticulis, quibus qui implicantur, exitum non habent praedaeque sunt.

Attollerent tantum oculos etc.] *Attollere oculos* dicuntur, qui animum capiunt amoliendae a se servitutis, qui pati iniurias amplius nolunt etc. Formula sumta e Livio 6, 16. etc. *Inania legionum nomina* vocat legiones infrequentes, invalidasque, quas nemo debeat timere: cum alias vel nomen legionum Rom ut olim phalangis Maced. terrori esset. ERN.

Esse sibi robur — Germanos] *Esse* abest a Flor. Agr. Bud. sed eius loco in hoc, *et*. ut ed. pr. *Germanos* a MSS. Bud. Guelf. in quo tamen in margine, ab eadem, ut videtur, manu additum est. Verba sequentia: *Gallias idem cupientes* exciderunt in ed. I. Fr. Gronov. In MS. Vatic. supra *Gallias* scriptum *Gallos*. ERN. Teste Ryckio in Flor. 2. m loco *esse*, quod deest, adposuit *et*. Bud. habet *et*. Agr. sic: *Sibi robur* sine copula. Male haec narrant Bip. sed recte recepere *et*. Sequor.

Ne Romanis quidem ingratum id bellum] Flavianis et melioribus omnium Romanorum, quos erat credibile Vespasianum Vitellio praelaturos, et ideo hos, qui limitem obsidebant, tanquam portionem Vitellianae factionis impediri proprio negotio, ne creato et suborato ab sese Imperatori, si necessum foret, auxilio venire possent, visuros haud invitos. Sic et *inputaturos* profecto Batavos, non Vitellianorum Duces, ut putavit optimus Pichena. GRON. Haec sunt subobscura, nec, ut opinor, vera. Sensus est: Romanis gratum faciemus bello movendo, quia putabunt, id in Vespasiani gratiam motum esse. Itaque, si male succesſerit, culpam Vespasiani fore iudicio Rom. sibi nil metuendum. Mox *adigit barbaro r. et p. exsec.* est imitatio formulae *adigere sacramento*. ERN.

Cen-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. patriis exsecrationibus universos adigit. Missi ad Canninefates, qui consilia sociarent. Ea gens partem insulae colit, origine, lingua, virtute, par Batavis; numero superantur. Mox occultis nuntiis perlexit Britannica auxilia, Batavorum cohortes, missas in Germaniam, ut supra retulimus, ac tum Magontiaci agentes. Erat in Canninefatibus stolidae audaciae Brinno, claritate natalium insigni. pater eius, multa hostilia ausus, Caianarum expeditionum ludibrium inpune spreverat. Igitur ipso rebellis familiae nomine placuit, inpositusque scuto, more gentis, et sustinentium humeris vibratus,

Canninefates] Vrsinus ex lapide cit. ad A. 4, 23. ubivis vult scribi *Cannanefas*, sed neque lapides neque libri in hac scriptura consentiunt. Antiqui nominis memoria videtur superesse in vico *Kennebourg*. Cf. Bucher. in Belg. Rom. p. 182. Plura Ryckius.

Missas in G.] Brot. forsan *remissas*.

Vt supra retulimus] Hist. 2, 69. Ceterum cohortes Batavorum sunt ipsa Britannica auxilia, quod diu in Britannia auxiliorum nomine militaverant. ERN.

Brinno] Vide notam mox sequentem. ERN.

Cai. expeditionum ludibrium] Intelligi planum est puerilem illam expeditionem, quam describit Suet. in Calo 43 sq. ERN.

Nomine placuit] Sive etiam, *omine*. At *Brinionem* ipsum *Brunonem* scribi verius fortasse sit. LIPS. Ed. pr. (et cod. Bud.) habet *homine*. Puteolanus edidit *omine*, quod omnes secuti sunt ante Lipsium, in cuius editione primum *nomine* reperi. Videtur sic habuisse exemplum, quod ille primum accommodavit novae editioni Id an habuerit hanc lectionem e MS. consulto positam, ignoro. Pichena, qui *nomine* dicit se praeferre lectioni *omine*, non dicit, quid sit in MS. Flor. nec l. Gron. In eo tamen esse *nomine*, ut in Guelf. Reg. et aliis, videtur. *Omine* reperit Broterius in MS. Harl. Oxon. et alio, idque praetulit. Nunc vulgatum nec mihi displicet: videturque fortius *nomine*, si id est pro *causa*, non ut illud nomen illi familiae usitatum, proprium ac perpetuum fuerit. MSS. Flor. Agr. *Brinno*: quibus consentiunt MS. Guelf. ed. pr. in quibus *Brino*; nisi quod haec semel *Brnmo*, quod favet Lipsii coniecturae. Nec aliud est *Breno* et *Branno*, quod Puteol. Ber. Alc. habent. Rhenanus induxit e Bud. *Brinio*: ipse tamen magis inclinat in *Brinno*. Et tamen illud omnes secuti sunt, usque ad Ryckium, qui *Brinno* cum l. Gron. edidit. ERN. *Homine* est pro *omine*, ut medio aevo *hortus* pro *ortus*. Quae mox de *omine* et *nomine* dicta sunt in edit. priore, turbata fuere; puto me verum sensum restituisse. Mox Rhen. duce Bud. sustulit verbum *placuit*.

Impositusque scuto, more gentis] Mos igitur ille ignotus Romanis, eo quidem aevo. Nam post-ea

Digitized by Google

tus, Dux deligitur. Statimque accitis Frisiis (transrhenana gens est) duarum cohortium hiberna, proxima occupatu, Oceano inrumpit. Nec praeviderant impetum hostium milites: nec, si praevidissent, satis virium ad arcendum erat. Capta igitur et direpta castra, dein vagos, et pacis modo effusos, lixas negotiatoresque Romanos invadunt. Simul excidiis castellorum inminebant: quae a Praefectis cohortium incensa sunt, quia defendi nequibant. Signa vexillaque et quod militum in superiorem insulae partem congregantur, Duce Aquillio, Primipilari; nomen magis exercitus, quam robur. Quippe, viribus cohortium abductis, Vitellius, e proximis

A. V. 823. A C. 70.

ea irrepsit, sed non nisi cum Barbaris. Galli, Gothi, Franci hunc in cooptando Principe ritum habuerunt: et notavit atque exemplis firmavit P. Pithoeus. Illum vide Subsecivor. 2, 6. Sed addo, etiam Graecis levationem hanc in scutum usurpatam, inter solennia Principatus. Zonaras de Hypatio 14, 6. qui seditiose contra Iustinianum electus, καὶ ἐπὶ ἀσπίδος αὐτὸν μετάφυσιν ἄραντες, ἀναγορεύουσι βασιλέα. Nicephorus Gregoras 1, 2. de Theodoro Ducae filio: Ἀνηγορεύετο δ' ὕστερον βασιλεὺς παρ' ἁπάντων τῶν ὑπηκόων ἁπάντων, καθισθεὶς ἐπ' ἀσπίδος, κατὰ τὸ ἐν τούτοις ἐπιχωρίων ἔθος. Curopalates de officiis Aulae c. 17. Ὁ νέος βασιλεὺς ἐπὶ σουσταρίου καθισθεὶς, ἐπαίρεται ἐς ὕψος. In Excerptis Georgii Pachymerii 2, 4. *Imperatorio clypeo insidet is, qui Imperio destinatur.* Adde Zosimum 3, 9. in electione Iuliani. LIPS.

Proxime occupato Oceano] Legam *proxima occupatu, Oceano inrumpit.* hac mente: ut Brinio duarum cohortium castra, quae finitima Caninefatibus, per Oceanum irruperit. Et accedit, quod in Flor. est *proxima occupata.* LIPS. Recepit Pichena. MSS. Agr. (Bud.) Guelf. *proxime occupato Oceano.* ed. pr consentit cum Flor. Gererae usque ad Pich. *proxime occupato Oceano.* ERN. Acid. volebat *qua proxima occupatu*, et deinde *adscitis* pro accitis. Dotteville e cod. suo dat *uni hiberna proxime occupata Oceano.*

Congregantur] Ed. pr. *congregabantur*, non male. ERN. *In superiorem insulae partem.* Sic Rhen. e Bud. prius *in superiore inf. parte.*

Viribus cohortium abductis] Bona et fida lectio e libris. Frustra Rhen. e Bud. admutilato codice turbat, miscet. Vitellius quidem non cohortes ipsas aut legiones omnes e Germania abduxit: sed illis, manentibus nomine et specie, valentissimum quemque militem subtraxit id est, vires cohortium abduxit, ut hic ait. LIPS. Nempe, quia in MS. abfuerat *quippe viribus*, Rhenanus correxit, *robur, cohortibus abductis, Vitellius* etc. Eadem verba absunt a MS. Guelf. qui insuper habet *abdu-*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 10

ximis Nerviorum Germanorumque pagis, ſegnem numerum armis oneraverat. Civilis, dolo graſſandum ratus, incuſavit ultro Praefectos, *quod caſtella deſeruiſſent. Se cum cohorte, cui praeerat, Canninefatem tumultum compreſſurum: ille ſua quisque hiberna repeterent.* Subeſſe fraudem conſilio, et diſperſas cohortes facilius opprimi, nec Brinnonem Ducem eius belli, ſed Civilem eſſe, patuit: erumpentibus paullatim indiciis, quae Germani, laeta bello gens, non diu occultaverant. Vbi inſidiae parum ceſſere, ad vim transgreſſus, Canninefates, Friſios, Batavos propriis cuneis componit. directa ex diverſo acies, haud procul a flumine Rheno, et obverſis in hoſtem navibus, quas, incenſis caſtellis, illuc adpulerant. nec diu certato, Tungrorum cohors ſigna ab Civilem transtulit: perculſique milites inproviſa proditione a ſociis hoſtibusque caedebantur. Eadem etiam navibus perfidia. Pars

abductum, refertque ad *numerum*. Ed. pr. *quibus viribus c. adductis*. Puteol. *quippe v. c. adductis* cum ſeqq. usque ad Rhenan. quem ceteri deinde ſecuti ſunt usque ad Lipſ. qui edidit, quod eſt in textu. Mox pro *proximis* ed. pr. *primis*, ſolenni confuſione. ERN.

Tumultum compreſſurum] Sic bene e MS. Bud. edidit Rhen. ſic ante ed. pr ſic MS. Reg. Ceteri ante Rhen. dedere *oppreſſ.* quod eſt et in MS. Guelf. Paullo poſt MS. Reg. ed. pr *ducem eſſe belli, ſed Civilem, eis patuit.* In vulgata lectione *eius* languet, in altera *eis*; quod ſi deleatur, *ducem eſſe belli* praetulerim. ERN. Bud. levi errore *tumulum* habet pro *tumultum*, ſed bene *compreſſurum*.

Nec Brinnonem] MS. Agr. ed. pr. *nec Br. eſſe Ducem belli, ſed Civilem eis patuit.* Mox *indiciis, quae occultaverant*, pro *indiciis coniurationis, quam* etc. Vid. ad A. I, 4. Deinde in MS. Guelf. verba *propriis cuneis* in margine ſunt a manu ſec. ERN. Bud. male *eius* pro *eis patuit.*

Directa ex diverſo acies] Sic libri omnes, niſi quod princ. (et Bud.) *detecta*, vitioſe. At Pichena corrigebat *acie*, quia ſequitur *obverſis navibus*; quod placet. Mox pro *quas* ed. pr (et Bud.) *quaſi.* et ſic volebat Rhen. ſed operae non parvere. Itaque illud in omnibus ſqq. eſt, et ſimul *appulerat*, vitio operarum: quod tamen usque ad Lipſium ſervatum. Infra: *Centurionesque eadem vol.* in MS. Guelf. ſunt in marg. a man. ſec. ERN. Bud. *appulerant.* Dein *niſi eadem volentis.*

Vin-

Digitized by Google

Pars remigum e Batavis, tamquam inperitia, offi- A. V. 823
cia nautarum propugnatorumque inpediebant. mox A. C. 70.
contra tendere, et puppes hostili ripae obiicere. id postremum gubernatores Centurionesque, nisi eadem volentis, trucidant, donec universa quatuor et viginti navium classis transfugeret, aut caperetur. Clara ea victoria in praesens, in posterum 17
usui: armaque et naves, quibus indigebant, adepti, magna per Germanias Galliasque fama, *libertatis auctores* celebrabantur. Germaniae statim mittere legatos, auxilia offerentes. Galliarum societatem Civilis arte donisque adfectabat, captos cohortium Praefectos suas in civitates remittendo: cohortibus, abire, an manere mallent, data potestate. manentibus honorata militia; digredientibus spolia Romanorum offerebantur. Simul secretis sermonibus admonebat *malorum, quae tot annis perpessi, miseram servitutem falso pacem vocarent. Batavos, quamquam tributorum expertes, arma contra communes dominos cepisse. prima acie fusum victumque Romanum. quid? si Galliae iugum exuant? quantum in Italia reliquum? provinciarum sanguine provincias vinci. ne Vindicis aciem cogitarent. Batavo equite protritos Aeduos Arvernosque. fuisse inter Verginii auxilia Belgas: vereque reputantibus, Galliam suismet viribus concidisse. Nunc easdem omnium partes, addito, si quid militaris disciplinae in castris Romanorum viguerit. esse secum veteranas cohortes, quibus nuper Othonis legiones procubuerint. Servirent Syria Asiaque et suetus Regibus Oriens: multos adhuc in Gallia vivere, ante*

Vindicis] Hoc nomen deest in Bud. spatio relicto.

Multos adhuc in Gallia] Caute vide legas. Si enim de prima servitute et stipendio, quod Caesar imposuit, capis, capieris. quomodo enim vera haec adsertio, cum ab eo tempore ad hunc diem, anni sint inter fere CXX? nec tam virales, ut opinor, tunc nostri Galli. Sed ad Augustum eiusque aevum id refer-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. *tributa genitos. Nuper certe, caeſo Quinctilio Varo, pulſam e Germania ſervitutem. Nec Vitellium Principem, ſed Caeſarem Auguſtum bello provocatum. Libertatem naturæ, etiam mutis animalibus, datam. Virtutem proprium hominum bonum. Deos fortioribus adeſſe. Proinde adriperent vacui occupatos, integri feſſos. dum alii Veſpaſianum, alii Vitellium, foveant, patere locum adverſus utrumque.* 18 Sic in Gallias Germaniasque intentus, ſi deſtinata proveniſſent, validiſſimarum ditiſſimarumque nationum Regno inminebat. At Flaccus Hordeonius primos Civilis conatus per diſſimulationem aluit. Vbi *expugnata caſtra, deletas cohortes, pulſum Batavorum inſula Romanum nomen*, trepidi nuntii adferebant, Mummium Lupercum, Legatum, (is duarum legionum hibernis praeerat) *egredi adverſus hoſtem* iubet. Lupercus legionarios e praeſentibus, Vbios e proximis, Treverorum equites, haud longe agentes, raptim transmiſit, addita Batavorum ala,

referri verius erit: qui cenſum tributumque inſtituit, quod penderent Galli. idque in Conſulatu ſuo ſeptimo. Ad quam rationem nihil abſurdi aut vani in hac oratione Civilis. LIPS.

Mutis animalibus] Acidalius coniicit *brutis*. Quaſi non *muta* eadem, quae bruta, et quidem elegantius. Vide ad Senecam ep. 90. GRON. Cicer. N. D. 2, 53. *An beſtiarum? nihilo probabilius, Deos mutorum et nihil intelligentium cauſſa tantum laboraſſe.* Sc. *mutae* non intelligendum, quae ſoni nihil edant, ſed quae loqui non poſſint. MS. tamen Guelf. *multis*, ſed ita ut *l* ſupra adſcriptum ſit, item ed. pr. Ea verba in MSS. confundi, dudum alii notarunt. ERN. Bud. *mutis*.

Hominis bonum] MSS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. *hominum*: quod cum I. Gronovio recepimus. Nam et alia ſunt in Tacito ſimiliter deſinentia. V. Iac. Gron. ad H. 3, 11. ERN.

Arriperent vacui occupatos] Int. in utroque, *aliis bellis*. *Arripere* autem pro vim inferre, bellum, eleganter. ERN.

Mummium Lup.] MS. Guelf. (Bud.) et alii *Munium*. Idem videtur dare voluiſſe Spirenſis in ed. pr. ubi *munivit*. nam aliis locis eſt *Munius*, ut c. 22. ubi et Put. ſic. (non Bud. qui ut) ceterae edd. *Munius*. Vera et antiqua ſcriptura *Mummius*, quam et Ryckius expreſſit. Fuiſſe Legatum legionis, non Legatum ſimpliciter, patet e c. 22. ERN.

Fidem

Digitized by Google

ala, quae iam pridem conrupta, fidem simulabat, ut, proditis in ipsa acie Romanis, maiore pretio fugeret. Civilis, captarum cohortium signis circumdatus, ut suo militi recens gloria ante oculos, et hostes memoria cladis terrerentur, matrem suam sororesque, simul omnium coniuges parvosque liberos, consistere a tergo iubet: hortamenta victoriae, vel pulsis pudorem. Vt virorum cantu, feminarum ululatu, sonuit acies, nequaquam par a legionibus cohortibusque redditur clamor. Nudaverat sinistrum cornu Batavorum ala transfugiens, statimque in nos versa. sed legionarius miles, quamquam rebus trepidis, arma ordinesque retinebat. Vbiorum Treverorumque auxilia, foeda fuga dispersa, totis campis palantur. Illuc incubuere Germani. Et fuit interim effugium legionibus in castra, quibus *Veterum* nomen est. Praefectus alae Batavorum, Claudius Labeo, oppidano certamine aemulus Civili, ne interfectus invidiam apud populares, vel, si retineretur, semina discordiae praeberet, in

A. V. 823. A. C. 70.

Fidem simulabat] Sic rescripsi necessario, propter rationem linguae Latinae pro vulgato *simulat*, quod hic stare nullo modo potest. Id ortum est e compendiaria scriptura, ut saepe alibi in libris scriptis et editis. Res est ita evidens, ut omnes probaturos correctionem confidam. Paullo post pro *fugeret* MS. Bud. *fungeretur*: male. ERN. Quid hoc monstri? Vulgatum ego ubivis deprehendo *simulabat*, non *simulat*. Vana ergo querela.

Ante oculos et hostes] Bip. ex ingenio *ante oculos esset, hostes*. Egregie, quaeritur, an vere? codices obstant; nec in vulg. dura ellipsis. Mox *hortam. vict.* etc. cf. Germ. 7.

Nequaquam par] Quod valde Romani observabant, et velut omen habebant eventus. Appianus in Parthicis 27. *Crassus iussit eos clamorem tollere. in quo maxime militum maestitia deprehensa est, exilem et dissonum clamorem edentium. Contra, a Barbaris clarus et fortis est redditus.* LIPS.

Claudius Labeo] In MS. Guelf. est in marg. (in Bud. deest). mox habet *oppidanorum*. male. Deinde *esset invidia* MS. Agr. ed. pr. Ryckius coniiciebat *invidiae esset*, non male. Mox *advehitur* ed. pr. ceteraeque ante Rhen. V. ad A. 16, 2. ERN. Bud. *oppidano* i. e. ut inter cives eiusdem certaminis fieri solet. Mox idem *invidia*, puto, lineola omissa. Dein *avehitur*.

Bata-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 19 in Frisios avehitur. Iisdem diebus, Batavorum et Canninefatium cohortes, cum iussu Vitellii in urbem pergerent, missus a Civile nuntius adsequitur. Intumuere statim superbia ferociaque, et *pretium itineris*, *donativum*, *duplex stipendium*, *augeri equitum numerum*, promissa sane a Vitellio, postulabant, non, ut adsequerentur, sed caussam seditioni. Et Flaccus, multa concedendo, nihil aliud effecerat, quam ut acrius exposcerent, quae sciebant negaturum. Spreto Flacco, inferiorem Germaniam petivere, ut Civili iungerentur. Hordeonius, adhibitis Tribunis Centurionibusque, consultavit, *num obsequium abnuentes vi coerceret*. Mox, insita ignavia et trepidis ministris, quos ambiguus auxiliorum animus et subito delectu suppletae legiones augebant, statuit, continere intra castra militem. Dein poenitentia, et arguentibus ipsis, qui suaserant, tamquam secuturus, scripsit Herennio Gallo, legionis primae Legato, qui Bonnam obtinebat, ut *arceret transitu Batavos: se cum exercitu tergis eorum haesurum*. Et opprimi poterant, si hinc Hordeonius, inde Gallus, motis utrimque copiis, medios clausissent. Flaccus omisit inceptum, aliisque litteris Gallum monuit, ne terreret abeuntes. Vnde suspicio, sponte Legatorum excitari bellum: cunctaque, quae acciderant aut metue-

Batavorum et Canninef. cohortes] Ego auxiliares scriptas ex iis populis puto. quod patet e c. 20 init. aliter sentit Schelius ad Hygin. p. 87. ERN.

Nihil aliud effecerat] Bud. *nihil effecerat*.

Qui Bonnam obtinebat] MS. Guelf. *q. B. partem obt.* et in marg. insuper additum *exercitus* post *obt.* Sed *partem* est in litura. nempe est lectio ed. pr. *bonam obtinebat partem exercitus*.

Mox *terreret* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. pr. Put. Ber. Alc. idque restituit Pichena. Ceterae inde a Rhen. *teneret*, quod melius videbatur Freinshemio. ERN. Bud. *qui bona obtinebat*. Dein *teneret* ap. Rhen. vitio operarum debetur; ipse enim nihil notat. Id perperam retentum a seq.

Cunctaque, quae acc.] Haec est scriptura MSS. Flor. Agr. Guelf. (in quo tamen *quae* excidit) edd. ante

Digitized by Google

tuebantur, non inertia militis, neque hostium vi, sed fraude Ducum evenire. Batavi, cum castris Bonnensibus propinquarent, praemisere, qui Herennio Gallo mandata cohortium exponeret: *nullum sibi bellum adversus Romanos, pro quibus totiens bellassent. Longa atque inrita militia fessis patriae atque otii cupidinem esse. Si nemo obsisteret, innoxium iter fore; sin arma occurrant, ferro viam inventuros.* Cunctantem Legatum milites perpulerant, *fortunam proelii experiretur.* Tria millia legionariorum et tumultuariae Belgarum cohortes, simul paganorum lixarumque ignava, sed procax ante periculum, manus, omnibus portis erumpunt, ut Batavos numero inpares circumfundant. Illi, veteres militiae, in cuneos congregantur, densi undique et fron- A. V. 823. A. C. 70. 20

ante Rhen. omnium, nisi quod in pr. *que* abest. Itaque merito restituit I. Gronovius pro vulgato *quin cuncta*, quod est e coniectura Rhenani, ducta e MS. Bud. in quo corrupte erat *qui cunctaque*. ERN. Put Ber. Alc. sane istud *quin* non habent.

Fraude ducum evenire] Vocem sustuli, *metuebantur*, auctore Vaticano, quae perperam hic inserta, et de priore linea repetita. LIPS. Est vitium operarum, quod ex ed. Rhen. ad ceteras propagatum est. ERN. Immo hoc vitium est cod. Bud. in quo id verbum ita repetitur. Mox idem male *Bononiensibus*, sic et paullo post.

Mandata exponerent] MS. Flor. (Bud.) ed. pr. *exponeret*, quod probat I. Gron. Sic et MS. Reg. Ad rem nihil interest. Recepit tamen Broterius. ERN. Bene.

Lixarumque ignavia] Sic MSS. et edd. ante Rhen. qui (ex ingenio) correxit *ignava*; recte: nec ullo modo *ignavia* ferri potest: ut mirum sit a Gronoviis id esse repetitum. Mox *circumdant* male MS. Bud. quod tamen probat Rhen. syllaba excidit, ut alias. ERN. Varie hic peccat Bud. *manibus.*, *rumpunt.* . *patebant* etc.

Illi veteres militiae] Ipsa est Taciti phrasis, et egregia restituio Florentino codici debetur, arque industriae Pichenae. LIPS. Sic et in cod. Vatic. ed. pr. Altera lectio *veteris militiae memores* alii MS. et edd. inde a Puteol. usque ad Lipsii posteriores edd. quae post Pichenae ed. prodiere. Post *in cuneis* male edd. Puteol. seqq. usque ad Pich. *In cuneos* verum est, quod habent Flor. Agr. ed. pr. ex qua male in nota Gruteri apud Gronovios laudatur *in aencis*. ERN. Bud. *veteris militie inciuiles congr.* unde Rhen. fingebat *vi habiles*. Vitium, quod in Gronoviis notatur, ad eos ex ipsa editione Gruteri transiit a. 1607.

Per-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. frontem tergaque ac latus tuti. Sic tenuem aciem nostrorum perfringunt. Cedentibus Belgis, pellitur legio, et vallum portasque trepidi petebant. Ibi plurimum cladis. cumulatae corporibus fossae. nec caede tantum et vulneribus, sed ruina et suis plerique telis interiere. Victores, colonia Agrippinensium vitata, nihil cetero in itinere hostile ausi, Bonnense proelium excusabant; tamquam petita pace, postquam negabatur, sibimetipsi consuluissent.
21 Civilis, adventu veteranarum cohortium, iusti iam exercitus ductor, sed consilii ambiguus et vim Romanam reputans, cunctos, qui aderant, in verba Vespasiani adigit: mittitque legatos ad duas legiones, quae, priore acie pulsae, in Vetera castra concesserant, *ut idem sacramentum acciperent.* Redditur responsum, *neque proditoris, neque hostium se consiliis uti. Esse sibi Vitellium Principem, pro quo fidem et arma usque ad supremum spiritum retenturos. proinde perfuga Batavus arbitrum rerum Romanarum ne ageret, sed meritas sceleris poenas exspectaret.* Quae ubi relata Civili, incensus ira, universam Batavorum gentem in arma rapit. Iunguntur Bructeri Tencterique et excita nuntiis Ger-
22 mania ad praedam famamque. Adversus has belli concurrentis minas Legati legionum, Mummius Luper-

Perfuga Batavus etc.] Edd. Put. Ber. Alc. *perfugus.* (Bud. bene *perfuga*). Videtur Puteol. in cod. *profuga* habuisse, atque inde fecisse *perfugus.* nam illae voces saepe in MSS. permutantur a librariis, ignaris *perfugam* pro desertore dici. Vid. Drakenb. ad Liv. 22, 23. Post *arbitrium* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. Ceterae omnes *arbitrum.* Illud praefert I. Gronovius. Recte. Vid. ad A. 13, 14. Ceterum utrumque Latine dicitur. Mox pro *quae* male *quippe* ed. Beroald. Alc. Puto esse vitium operarum in ed. Ber. ERN. A. 13, 14. noster admisit *arbitrum.* Quidni et hic? Sic et Brot. Lall. Bip. Vide et dicta ad 15, 17. 16, 11.

Belli concurrentis] Non est *ingruentis* simpliciter, ut Ryckius interpretatur, sed undique ingruentis, propter concursum populorum ad Civilem. Sic *concursum occupationum* dixit Cicero epist. 7, 33. ERN. Recte Bip. monent adcusandi casu non gignendi accipiendum *con-*

cur-

Digitized by Google

percus et Numisius Rufus, vallum murosque firmabant. Subversa longae pacis opera, haud procul castris, in modum municipii exstructa, ne hostibus usui forent. Sed parum provisum, ut copiae in castra conveherentur: rapi permisere. Ita paucis diebus per licentiam absumpta sunt, quae adversus necessitates in longum sufficissent. Civilis, medium agmen cum robore Batavorum obtinens, utramque Rheni ripam, quo truculentior visu foret, Germanorum catervis complet, adsultante per campos equi- A. V. 823. A. C. 70.

currentis, pro quo proterea usitatius ponunt *concurrentes*. Sufficit monuisse.

Numisius Rufus] Μνημονικὸν ἁμάρτημα putat Savilius. nam solum Lupercum *duarum legionum hibernis praefuisse* c. 18. nec Numisium ad Vetera fuisse, sed ap. legionem XVI. cuius castra ad Novesium. Primum argumentum infirmum. Nam, etsi pares Legati Legionum, tamen ei potuit a Legato Hordeonio summa rei tradita esse, ut ei alter parere cogeretur. ut Vocula c. 24. Dein c 26. XIII. legio Novesii est, Legato Gallo: quamquam de legione ambigi potest. Vid. ibi not. ERN.

Longae pacis opera] Id est proceστria, et quae aedificari ante castra solent, usibus lixarum aut advenarum. Me vide Milit. Dial. 5, 1. LIPS.

Sed parum provisum, ut] Itane in litterae unius salebra viri docti haeserint? Nam, *ni*, antea legebatur, non, *ut*, velut nos emendavimus. Itaque consensu Vertranius et Rhenanus corrigunt, *sed parvum provisum, ni copiae*. et provisum interpretantur commeatum, annonam, (ut H. 2, 5.) Ludibria. Nostra sententia clara. Peccatum, inquit, in eo a Ducibus, quod, dum aedificia pro castris diruuntur, commeatum aliaque tolerandae obsidioni diripi permisere potius, quam ut in castra conveherent ad usum. LIPS. Ed. pr. (et cod. Bud.) *vi*. *Ni* tamen defendunt Salinerius et Ryckius et sic capiunt: sed parum consultum castris erat diruendis proceστriis, si non curaretur simul, ut inde copiae in castra conveherentur, alendis per obsidionem militibus. Non male. Et sic MSS. plures, unde recepit Broterius. Mihi tamen *ut* rectius videtur sensu meo, propter formam orationis. *nam rapi permisere*. ERN.

Vtramque Rheni ripam] Vox *utramque* Budensi abest. Et vero, cur utramque ripam milite compleverit, cum haec in altera gesta? Inducatur igitur id verbi, aut rescribatur, *utrimque*. Id enim veri speciem habet, supra infraque castra militem locatum. ad obsessorum terrorem. LIPS. Sed bene defenditur *utramque* a Pichena; idque habent libri praeter Bud. omnes. Consulto utramque ripam implevit milite, ut abundare copiis videretur, et tanto plus adspectus terroris incuteret. ERN. Acid. volebat *utrimque*. Mox Bud. *nisi*.

Sis-

A. V. 823. A. C. 70. equite. Simul naves in adversum amnem agebantur. Hinc veteranarum cohortium signa, inde depromptae silvis lucisve ferarum imagines, ut cuique genti inire proelium mos est, mixta belli civilis externique facie obstupefecerant obsessos. et spem oppugnantium augebat amplitudo valli, quod, duabus legionibus situm, vix quinque millia armatorum tuebantur. Sed lixarum multitudo, turbata pace
23 illuc congregata, et bello ministra aderat. Pars castrorum, in collem leniter exsurgens; pars aequo adibatur. quippe, illis hibernis obsideri premique Germanias, Augustus crediderat: neque unquam id malo-

Silvis lucisque] Sic libri nostri, non *ingisque*. Enimvero in sacris Germanorum lucis ferina ista signa. Tacitus de moribus gentis 7. *Effigiesque et signa quaedam detracta lucis in proelium ferunt.* LIPS. Ed. pr. *lucisve.* Ceterae usque ad Lipsi. *ingisque*, quod et Guelf. (et Bud.) habet. Broterius suspectum habet *lucisque* l. c. ut e Mor. Germ. additum. Proprium in hac re est verbum *lucis*, ut ex illo loco et aliis patet: id adeo deleri non potest. Si *silvis* quis deleri malit: frequens est verbo speciei addere genus, lucis silvas. ERN. Grut. praeferebat *lucisve.* Placet.

Iuxta belli civilis] Puto germanum esse. Romanus tamen codex itemque Flor. *mixta belli civilis*, non item male. LIPS. Rom. cod. est ed. pr. eam lectionem bene recepit Pichena. MS. Guelf. edd. Put. Ber. Alc. *iusta.* Rhen. seqq. *iuxta*: quod sane eundem sensum efficeret, si a libris scr. firmaretur. ERN. Est in Bud. et sic A. 1, 48. *innocentes ac noxios iuxta cadere.* I. Fr. Gronovius Obs. 1, 17. hoc loco quoque legebat *iuxta* reddebatque ἐξ ἴσης. Vtrum Taciti sit, non dixerim. Recentiores editores in *mixta* conspirant.

Quinque millia armatorum Rom.] Verbum *Romanorum* agnoscunt omnes MSS. praeter Budens. et edd. ante Rhenanum: a quo deletum restituit Pichena. Recte *Romanorum* additum dicit Pichena, ut *armatos* a lixis et id genus hominibus distinguantur, quos ad belli ministeria adsumtos, mox dicit Tacitus. ERN. Quasi vero, si absit *Romanorum*, milites a lixis distingui nequeant. Ea vox profecto abundat. Delevi. Prius pro *situm* Rhen. volebat *tum.*

Leniter assurgens] MSS. Flor. Agr. (Bud.) ed. pr. *exsurgens.* Eodem verbo usus est H. 2, 14. Et hic potius alterum substitutum a librariis videtur, quod tritum est usu, quam *exsurgens* illi. ERN. Suus sit honor codicibus. Repono *exsurgens.* Sic et Bip.

Neque unquam id malorum] *Crediderat* intell. timuerat: Numquam eo rem redituram putarat. Est durus loquendi modus; sed in quo libri omnes consentiunt. ERN. Cur timuerat? Potius suo sensu, *crediderat,*

Digitized by Google

malorum, ut oppugnatum ultro legiones noſtras venirent. Inde non loco, neque munimentis labor additus: vis et arma ſatis placebant. Batavi Transrhenanique, quo diſcreta virtus manifeſtius ſpectaretur, ſibi quaeque gens conſiſtunt, eminus laceſſentes. Poſt, ubi pleraque telorum turribus pinnisque moenium inrita haerebant, et deſuper ſaxis vulnerabantur, clamore atque inpetu invaſere vallum, adpoſitis plerique ſcalis, alii per teſtudinem ſuorum. ſcandebantque iam quidam, cum, gladiis et armorum incuſſu praecipitati, ſudibus et pilis obruuntur, praeferoces initio et rebus ſecundis nimii. Sed tum praedae cupidine adverſa quoque tolerabant. Machinas etiam, inſolitum ſibi, auſi. nec ulla ipſis ſolertia: perfugae captivique docebant ſtruere materias in modum pontis, mox ſubiectis rotis propellere: A. V. 823. A. C. 70.

rat, ſic coerceri Germanias, neque unquam id malorum *oriturum* etc.

Non - labor additus] Formula Virgiliana (G. 1, 150.) *mox et frumentis labor additus:* ſed alio ſenſu. h. l. eſt, nihil artis aut operae adſumtum, ad locum munitiorem operibus reddendum, ut maior in oppugnando labor eſſet. ERN.

Quo diſcreta virtus etc.] Simile quid 3, 27.

Sibi quaeque gens conſiſtunt] Durius dictum pro *ſeorſim*, non permixti inter ſe. Rhenanus coniiciebat *ſimul:* quae verba et alibi confuſa notarat. ſi quid mutandum, malim *ſoli*. ſic infra c. 46. *ſeparatim aſſiſtere*. Mox pro *haerebant* MSS. Vatic. Agr. ed. pr. *pendebant*, quod magis placebat Grutero. ERN. *Sibi* Bip. reddunt *ſecum*. Livius dixiſſet *pro ſe quaeque*; ut 26, 36. Cf. Hiller. Racem. 12. Mox Bud. *oppoſitis plerique ſcalis*, ut Rhen. notat. In edd. Gronov. ea verba deeſſe dicuntur, perperam. Bud. *berebant*. huius gloſſa mihi videtur eſſe *pendebant*. Bip. hoc praeferunt.

Per teſtudinem ſuorum] Explico in Poliorc. 1, 5. LIPS.

Scandebantque iam quidam] Haec interpunctio eſt a Pichena, auctore Flor. nam ante coniungebantur haec cum antecedentibus et punctum erat poſt *vallum*. Sed eadem interpunctio in ed. pr. Infra ed. pr. *nec ullam ſibi ipſis ſolertiam*, et poſt *ducebant*. ERN. Bud. *nec ulla ipſis ſolertia - - docebant*. Prius *ſcandebant* ſine copula. Mox *ſupraſtantes*.

Struere materias] Sic edidit primus Rhen. (e Bud.) idemque eſt in Guelf. Ante erat *machinas*. Materias ſtruebant in modum pontis, i. e. e rrabibus conficiebant machinas altas, in quibus, ut pontibus, conſiſterent. ERN. Cf. Veget. 4, 17.

A. V. 823. A. C. 70. lere: ut alii superstantes, tamquam ex aggere, proeliarentur; pars intus occulti muros subruerent. Sed excussa baliſtis saxa stravere informe opus: et crates vineasque parantibus adactae tormentis ardentes hastae: ultroque ipsi oppugnatores ignibus petebantur; donec, desperata vi, verterent consilium ad moras, haud ignari paucorum dierum inesse alimenta et multum inbellis turbae. Simul ex inopia proditio et fluxa servitiorum fides ac fortuita belli spe-
24 rabantur. Flaccus interim, cognito castrorum obsidio, et missis per Gallias, qui auxilia concirent, lectos e legionibus Dillio Voculae, duodevicesimae legionis Legato, tradit, ut quam maximis per ripam itineribus celeraret. Ipse pavidus, invalidus corpore, invisus militibus. neque enim ambigue fremebant, *emissas a Magontiaco Batavorum cohortes, dissimulatos Civilis conatus, adsciri in societatem Germanos. non Primi Antonii, neque Muciani, ope Vespasianum magis adeleviſſe. aperta odia armaque palam depelli: fraudem et dolum obscura, eoque*

Sperabantur] Cod. Agr. *spectabantur.*

Lectos e legionibus] Praepositio addita a Pichena (suadente Mureto). *Duodevicesimae* idem restituit, ut alibi. At *duo et vices.* edd. pr Rhen. (eBud.) sequ. usque ad Pich. et MSS. Flor. Reg. Oxon. unde restituit Broterius. Vid. ad H. I, 55. ERN.

Ipse pavidus torpere] Quaedam editiones, *ipse navibus invalidus corpore.* Forte, *ipse pavidus, invalidus: torpere.* Duplex certe vitium et segnitas huic seni, corporis animique. LIPS. Lectio *ipse navibus invalidus corpore* est et in Flor. Agr. (Reg. Lall.) ed. pr. nec in alia ed. reperi. Vnde Pichena coniiciebat: *ipse pavidus, invalidus corpore.* Iac. Gronovius *navibus* suspicatur factum ex *ignavus.* Ceterum Pichenae correctionem recepit. ERN. Bud *ipse navibus corpore invisus mil.* quod ad vulg. propius accedit. Sed lectio Flor. a Pichena emendata mihi potior videtur, quam cum Brot. et Lall. recipio. Dottevillе istam servat totidem verbis, *navibus* intelligit secutum Flaccum in Rheno, verum dura nimis haec ellipsis. Mox Bud. Agr. *premebant.*

Adsciri in societatem] *Adsciri* MSS. Flor. et edd. ante Rhen. qui, nescio an e Bud. praetulit *acciri* (ita Bud. *acciri*). Vetus Pichena restituit. Idem verbum c. 80. de eo diximus ad Agric. 19. ERN.

Aperta odia, armaque] Sallustiana imitatio est in Or. 2. ad Caes.

Digitized by Google

que inevitabilia. Civilem ſtare contra, ſtruere aciem: Hordeonium e cubiculo et lectulo iubere, quidquid hoſtii conducat. Tot armatas fortiſſimorum virorum manus unius ſenis valetudine regi. Quin potius, interfecto traditore, fortunam virtutemque ſuam malo omine exſolverent. His inter ſe vocibus inſtinctos flammavere inſuper adlatae a Veſpaſiano litterae, quas Flaccus, quia occultari nequibant, pro concione recitavit: vinctosque, qui adtulerant, ad Vitellium miſit. Sic mitigatis animis, Bonnam, hiberna primae legionis, ventum. Inſenſior illic miles, culpam cladis in Hordeonium vertebat: *eius iuſſu directam adverſus Batavos aciem, tamquam a Magontiaco legiones ſequerentur: eiusdem proditione caeſos, nullis ſupervenientibus auxiliis. Ignota haec ceteris exercitibus, neque Imperatori ſuo nuntiari: cum adcurſu tot provinciarum exſtingui repens perfidia potuerit.* Hordeonius exemplaria omnium litterarum, quibus per Gallias Britanniamque et Hiſpanias auxilia orabat, exercitui recitavit; inſtituit-

A. V. 823. A C. 70

25

Caeſ. *Hoſtem adverſum deprimere, homini ſtrenuo haud difficile eſt: occulta pericula neque vitare, neque facere, bonis in promptu eſt.* LIPS.

Interfecto traditore] *Traditorem* pro proditore non dixere veteres, nec huc pertinent *traditores* Chriſtiani, quos Ryckius adfert. N. Heinſius corrigit: *interfecto traditove*, nempe cuſtodiae, quae ad Imperatorem adduceret. Alii malunt *proditore*, quod magis placet: nam illud durius, ſive cuſtodiae intelligas, ſive hoſtibus. Mox ei c. 25. *proditio* exprobratur. *Tradere* et *prodere* in libris permutari aliquot locis notavit ad Livium Drakenb. (V. ſaltem ad 3, 54.). Mox ed. pr. *a malo omine*. ERN. *Tradere* et noſter et Livius eo ſenſu. Quidni et *traditor* noſter dixerit? Nec obſtat, quod aliis alia ſignificatione accepta vox ſit. Brot. et Lall. praeferunt *traditove*.

Vocibus inſiſtentes] Alii, *vocibus inſtinctos*. LIPS. Hoc verum, beneque receptum a Pichena, auctore Flor. Conſentit MS. Reg. Agr. ed. pr. ſimiliter Tacitus A. 2, 46. ERN. Et in Agr. 35. Bud. *vocis inſiſtentes*.

Exemplaria o. l.] MSS. Flor. Bud. Guelf. *exemplares*: edd. omnes *exemplaria*. ERN. *Exemplares*, Rhen. intelligit litteras. Sed adiectivum id primum occurrit apud Macrob. qui in ſomn. Scip. 1, 8. habet *exemplares virtutes*.

Epi-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. ſtituitque peſſimum facinus, ut epiſtolae Aquiliferis legionum traderentur; a quis ante militi, quam Ducibus, legebantur. Tum e ſeditioſis unum vinciri iubet, magis uſurpandi iuris, quam quia unius culpa foret. Motusque Bonna exercitus in coloniam Agrippinenſem; adfluentibus auxiliis Gallorum, qui primo rem Romanam enixe iuvabant: mox, valeſcentibus Germanis, pleraeque civitates adverſum nos armatae ſpe libertatis; et, ſi exuiſſent ſervitium, cupidine imperitandi. Gliſcebat iracundia legionum, nec terrorem unius militis vincula indiderant. quin idem ille arguebat ultro *conſcientiam Ducis: tamquam nuntius inter Civilem Flaccumque falſo crimine teſtis veri opprimeretur.* Conſcendit tribunal Vocula mira conſtantia, prehenſumque militem ac vociferantem *duci ad ſupplicium* iuſſit. Et, dum

Epiſtolae Aquiliferis] Cur Aquiliferis? quia legendae nimirum ad ſigna: id eſt, in principiis. Facit omnino ad hunc morem, quod Spartianus in Peſcennio Nigro c. 4. refert ex epiſtola M. Antonini Imp. *Itaque miſi litteras recitandas ad ſigna.* LIPS. Si Aquiliferi Centuriones primipilares, ut ſupra diximus placere Fabretto, alia cauſſa inſtituti erit. Nam per Centuriones talia vulgari ſolita. Mox Lipſius volebat legi *legantur:* ſine neceſſitate. Verba poſteriora dicuntur e perſona Taciti. MS. Agr. *Duci.* ERN. Bud. *Ducibus.* Acid. *peſſimum facinus* includit parentheſi cum exclamatione.

Magis uſurpandi iuris] Vaticanum iure ſequor in elegantiſſimo genere dicendi. Nam vulgati ſcilicet, *cauſſa*, inculcaverant, ſine cauſſa. Priſci autem hac brevitate ſermonis uſi ſaepe. Salluſtius Iug. 88. *Quae poſtquam glorioſa modo neque belli patrandi cognovit.* Livius 27, 9. *Ea prodendi Imperii Romani, tradendae Annibali victoriae, eſſe.* Plautus Rud. 5, 3, 18. *Iusiurandum rei ſervandae, non perdundae, conditum eſt.* Vlpianus: *Siquis evitandi criminis id egit, ut Reip. cauſſa abeſſet.* Rectè enim ita liber Flor. LIPS. Abeſt *cauſſa* etiam ab ed. pr. ERN. Item a Bud. et Reg. Lall.

Adverſum nos armatae] MSS. Fl. Bud. ed. pr. *arma*, quod recepit I. Gron. intelligique vult *ſumſere*, quod additur in MS. Agr. Sane *armis* ſaepe *armati* ſubſtituti in libris ſcr ut pluribus locis ad Livium docuit Drakenb. (ut ad 22, 37.). Sed mihi durior illa ellipſis videtur. Haeſit fortaſſe librarius in verbo, quod hic ſignificat, arma cepere. Itaque non auſus ſum imitari Gronovium. In ed. pr. excidit *nos*, ut in MS. Agr. ERN. Bip. legunt *armari.*

Iu-

Digitized by Google

dum mali pavent, optimus quisque iussis paruere. Exin consensu *Ducem Voculam* poscentibus, Flaccus summam rerum ei permisit. Sed discordes animos multa efferabant: inopia stipendii frumentique; et simul delectum tributaque Galliae adspernantes; Rhenus incognita illi caelo siccitate vix navium patiens; arti commeatus: dispositae per omnem ripam stationes, quae Germanos vado arcerent: eademque de causa minus frugum, et plures, qui consumerent. Apud inperitos prodigii loco accipiebatur ipsa aquarum penuria, tamquam nos amnes quoque et vetera Imperii munimenta desererent. quod in pace *fors*, seu *natura*, tunc *fatum* et *ira Dei*, vocabatur. Ingressis Novesium tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculae in partem curarum Herennius Gallus, Legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco, cui Gelduba nomen est, castra fecere. Ibi struenda acie, muniendo vallandoque et ceteris belli meditamentis militem firmabant. Vtque praeda ad virtutem accenderetur, in proximos A. V. 823. A. C. 70. 26.

Incognita illi caelo] *Illi* abest a MSS. Bud. Guelf. ERN.

Tunc fatum] Simile huic 1, 86.

Tertiadecima legio] MS. Agr. ed. pr. XVI. Ceterae edd. vulgatum habent. Eiusdem legionis iterum mentio infra c. 62. ibi quoque XVI. MS. Flor. sed MS. Agr. ed. pr. XIII. Ex quibus patet, ex priori loco petitum argumentum Pichenae pro legione XIII. adversus Mercerum, corrigentem c. 62. XVI. nil valere. Illud efficacius, quod 3, 22. legio XVI. a Vitellio in Italiam abducta dicitur. Sed et aliae ab eo abductae tum, in hoc bello memorantur. ERN. Bud. hic et c. 62. XIII. Fuere autem duae legiones hoc numero, altera, quae Vespasiano accesserat H. 2, 86. altera, de qua h. l. in verba Vespasiani adigetur serius c. 62.

Loco Geldubae nomen est] Ed. pr. habet *loco, cui G. n. e.* quod cum Grutero verum puto. Scio, formulam illam usitatam Livio: sed, ubi ea occurrit, semper praecedit *ibi*, aut simile quid. idque ubi est, male pronomen inseritur, ut fit subinde in libris: quod hic secus est, ubi nil praeceffit, ad quod verba *loco G. n. e.* referantur. Noster infra c. 84. *loco, cui nomen Rhacotis*. Ita omnes libri. Mox *incenderetur*. edd. Puteol. sqq. usque ad Pich. MS. Guelf. *incederetur* vitiose. Paullo post *Vocula* sine praepositione MSS. Flor. Bud. edd. pr. Rhen. Gryph. Ceteri libri addunt. MS. Agr. *Voculae*. ERN. Bud. *accederetur*.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 27 Gugernorum pagos, qui societatem Civilis acceperant, ductus a Vocula exercitus. Pars cum Herennio Gallo permansit. Forte navem, haud procul castris, frumento gravem, cum per vada haesisset, Germani in suam ripam trahebant. Non tulit Gallus, misitque subsidio cohortem. Auctus et Germanorum numerus, paullatimque adgregantibus se auxiliis, acie certatum. Germani multa cum strage nostrorum navem abripiunt. Victi (quod tum in morem verterat) non suam ignaviam, sed perfidiam Legati culpabant. Protractum e tentorio, scissa veste, verberato corpore, *quo pretio, quibus consciis, prodidisset exercitum*, dicere iubent. Redit in Hordeonium invidia. Illum *auctorem sceleris*, hunc *ministrum* vocant; donec, exitium minitantibus exterritus, proditionem et ipse Hordeonio obiecit: vinctusque, adventu demum Voculae exsolvitur. Is postera die auctores seditionis morte adfecit. Tanta illi exercitui diversitas inerat licentiae patientiaeque. Haud dubie gregarius miles Vitellio fidus: splendidissimus quisque in Vespasianum proni. inde scelerum ac suppliciorum vices, et mixtus obsequio furor: ut contineri non possent, qui 28 puniri poterant. At Civilem inmensis auctibus universa

Gugernorum pagos] De scriptura nominis vid. ad 5, 16. BRN.

Auctus et Germ. numerus] Edd. Puteol. Ber. Alc. *est*. male. item mox *arripiunt*, quod est etiam in ed. pr. Ceterae inde a Rhen. (e Bud.) omnes *abripiunt*, consentiente Guelf. BRN. Bud. *auctus et*.

At Civilem immensum] Locum recte ita purgavimus, cum legeretur, *immensis actibus*, vulgo. In Covarr. erat *auctibus*. in Rodolphi codice *landibus*. Quae omnes externae et additiae voces, pro libito explentium. At mihi Vaticanus ille bonus bene praeivit, qui legit, *immensis universa Germ.* Ex quo phrasim facile elicui Tacito et Sallustio notam. Noster A. 3, 30. *Opumque, quis domus illa immensum vigit, primus accumulator.* Sallustius 3. Hist. ap. Non. 1, 83. *Neque iam sustineri poterant, immensum auctо mari et vento gliscente.* Nec tamen absurde etiam scripseris, *immensum quantum*. Nam Vaticano certe spatium aliquod post eam vocem est, quasi altera desiat. Pi-

Digitized by Google

versa Germania extollebat, societate nobilissimis ob- A. V. 823. A. C. 70.
fidum firmata. Ille, ut cuique proximum, *vastari Vbios Treverosque, et aliam manum Mosam amnem transire*, iubet, *ut Menapios et Morinos et extrema Galliarum quateret*. Actae utrobique praedae; infestius in Vbiis, quod gens Germanicae originis, eiurata patria, Romanorum nomen, *Agrippinenses*, vocarentur. Caesae cohortes eorum, in vico Marcoduro, incuriosius agentes, quia procul ripa aberant. Nec quievere Vbii, quominus prae-

chenae quidem placere video, ex Flor. *immensis auctibus*: quod interpretatur, auctum valde viribus copiisque, a Germanis. Vt quisque volet: at nimia pro re et vero illa locutio sit *immensis auctibus*. Vbi haec tam magna? ne dicam, *immensa*. LIPS. Pichenae correctionem omnes postea recepere. Recte. *Actibus* edd. omnes ante Lipſ. *Actus* et *auctus*, ut ipsa verba *agere* et *augere*, saepe in libris confunduntur, v. Drakenb. ad Liv. 4, 2. 21, 61. Bene comparavit Acidalius Vell. 2, 40. *huius viri fastigium tantis auctibus fortuna extulit*: ususque eo verbo aliquoties Livius, ut ll. cc. ERN. In verbis Lipſii in utraque editione Ernesti, immo et utraque Gronoviorum, ultima phrasis turpiter truncata hic a me est restituta. Bud. *immensis artibus*, vitiose. Faernus legebat *auctibus*.

Transire iubet] Faernus, Acidalius, Freinsh. corrigunt *transiri*, aut *et aliam manum*. Excusari vulgatum utcunque potest, si intelligas *Duces populorum*. Mox *quateret* MSS. (Flor. Agr. Reg. Lall.) edd. vett. ante Rhen. nisi quod princ. vitiose *quaeraret*. refer. *ad manum*. Rhenanus correxit (e Bud.) *quaterent*, quod omnes secuti sunt usque ad Ryckium. ERN. Lego cum Freinsh. et Bip. *aliam manum*. Solet in MS. codd. lineola adcusativi index omitti. Ryckius subaudiebat *suos* et vulg. servat *alio manu*.

Quos genus Germanicae] E Budensi et Romano colligas, *quod gens German.* et statim, *vocarentur*. LIPS. Ita placebat et Rhenano aliisque: aliis aliter. Mox Lipsius aliique *Romano*: Gruterus per glossam additum *Romanorum nomen* (quod habent MSS. Flor. Bud. Agr. (Reg. Lall.) ed. pr.) idque in textum venisse, dein mutatum esse in *R. nomine*, favente Ryckio. At I. Gronovius (it. Brot. Lall.) illud ipsum *Romanorum nomen* recepit, comparans illud: *nomen ego Ausonius*: quem nos, obauctoritatem librorum, secuti sumus. Idem libri *vocarentur* ceteri inde a Puteol. usque ad Pichenam *vocarent*. ERN. Bud. *quos gens*. Bip. lectionem Gronovii et Ernesti servant, sed *Romanorum nomen* iis est *Rom. colonia*, quasi *familia* vel *clientela*, ut A. 3, 30. *in nomen adsciscere*.

In vico Marcoduro] Hodie Düren ad Ruram.

Nec

A. V. 823. A. C. 70. das e Germania peterent: primo inpune, dein circumventi sunt; per omne id bellum meliore usi fide, quam fortuna. Contusis Vbiis, gravior et successu rerum ferocior Civilis, obsidium legionum urgebat: intentis custodiis, ne quis occultus nuntius venientis auxilii penetraret. Machinas molemque operum Batavis delegat: Transrhenanos, *proelium* poscentis, *ad scindendum vallum ire, destrusosque redintegrare certamen*, iubet; superante multitudine et facili damno. nec finem labori nox adtu-
29 lit. Congestis circum linguis accensisque, simul epulantes, ut quisque vino incaluerat, ad pugnam temeritate inani ferebantur. Quippe ipsorum tela per tenebras vana: Romani conspicuam Barbarorum aciem, et, si quis audacia aut insignibus effulgens, ad ictum destinabant. Intellectum id Civili: et, *restincto igne, misceri cuncta tenebris et armis*, iubet. Tum vero strepitus disoni, casus incerti, neque feriendi, neque declinandi providentia. Vnde clamor acciderat, circumagere corpora, tendere arcus: nihil prod-

Nec finem labori nox attulit] Ed. Ven. *nec finem quidem labori*. Videtur iste codex significare: *Ne nox quidem finem labori attulit*. GRON. Similiter Onon. Guelf. *ne finem quidem labori*. Ed. Venetae i. e. Puteol. consentiunt Ber. Alc. Vulgatum est ab ed. pr. Rhen. idque verum, quod et MS. (Flor. Agr.) Reg. habet. Gronovianam tamen correctionem, si libri magis faverent, probarem. ERN. A *Nec* caput incipere iubet Freinsh.

Insignibus effulgens] MS. Agr. addit *armis*. *Insignia arma* non uno loco dixit Livius: sed et infra c. 46. *insignia* et *arma* distinguuntur. *Insignia* de toto ornatu militari capienda. H. i, 38. *ut Praetorianus aut legionarius suis insignibus distingueretur*.

Mox *miscere* I. Gronovius: quod et ipsum Latinum est, sed *miscerí* melius, quod MSS. (etiam Bud.) et edd. veteres habent. ERN.

Tendere arcus] Mihi suspectum, et tibi, si attendes. Quorsum hic arcus? De Germanis sermo est, quibus haud crebra ea arma: sed nec ille sensus ad Taciti sensum. Mihi videbatur, *tendere armis*. Et ita solet, ubi periculum, eo armis tendimus. LIPS. Acidalius malebat *iactus*. *Arcus* certe verum esse vix potest. Nam intelligitur *eo*, quod respondet τῷ *unde*. Sed *arcus tendi* vulgo dicitur simpliciter, non *aliquo*. Tela dirriguntur in certum locum, non arcus, proprie. Itaque Lipsiana correctio valde arridet: nec sufficit pro vulgata lectione, demonstrasse, ali-

Digitized by Google

prodesse virtus, fors cuncta turbare et ignavorum saepe telis fortissimi cadere. Apud Germanos inconsulta ira: Romanus miles, periculorum gnarus, ferratas sudes, gravia saxa, non forte iaciebat. Vbi sonus molientium, aut adpositae scalae hostem in manus dederant, propellere umbone, pilo sequi multos, in moenia egressos, pugionibus fodere. Sic exhausta nocte, novam aciem dies aperuit. Eduxerant Batavi turrim, duplici tabulato, quam, Praetoriae portae (is aequissimus locus) propinquantem, promoti contra validi asseres et incussae trabes perfregere, multa superstantium pernicie. Pugnatumque in perculsos subita et prospera eruptione. Simul a legionariis, peritia et arte praestantibus, plura struebantur. Praecipuum pavorem intulit suspensum et nutans machinamentum, quo repente demisso, praeter suorum ora singuli pluresve hostium sublime rapti, verso pondere intra castra effundebantur. Civilis, omissa oppugnandi spe, rursus per otium adsidebat, nuntiis et promissis fidem legionum convellens. A. V. 823. A. C. 70.

aliquem usum arcus etiam inter Germanos fuisse. Mox in ed. pr. excidit *virtus*. ERN. Bud. habet. De arcuum usu apud Batavos nullum dubium. *Tendere arcus*, propria et apta dictio. Lipsius τῷ *arcus* prius substituere parabat *artus*, quod Colerus inpugnat, cui posteriores istius curae nondum visae. Lall. probat *armis*, frustra. Recte Ryckius non magis de Germanis hic, quam de Romanis, esse sermonem adnotat.

Periculorum gnarus] Edd. ante Rhen. omnes, MS. Guelf. (et Bud.) *ignarus*. ERN. Rhen. emendavit ex ingenio.

Pavorem intulit] Cod. Agr. et Reg. Lall. *terrorem*. Prius Bud. *ruptione*.

Verso pondere] Machina fuit similis Archimedeae ap. Liv. 24, 34. Sed est aliquid obscuritatis in *verso pondere*. Nam in sublime rapiebantur pondere tollenonis, e quo manus ferrea pendebat, in solum depresso, ut naves apud Livium. Sed *rapti in altum* deinde dicuntur in castra *effusi verso pondere*: sc. conversione quadam ponderis et tollenonis ipsius, ut manus ferrea versus castra torqueretur, et rapti supra castra penderent, atque ita in castra praecipites darentur, vel machinae totius, verso eius cardine. ERN. Cf. Veget. 4, 21. et Festus.

Nuntiis et promissis] Copulam bene Rhen. inseruit e Bud.

Cor-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. 31 Haec in Germania ante Cremonenſe proelium geſta, cuius eventum litterae Primi Antonii docuere, addito Caecinae edicto. Et Praefectus cohortis e victis, Alpinus Montanus, fortunam partium praeſens fatebatur. Diverſi hinc motus animorum. Auxilia e Gallia, quis nec amor, nec odium in partes, militia ſine adfectu, hortantibus Praefectis, ſtatim a Vitellio deſciſcunt: vetus miles cunctabatur. Sed adigente Hordeonio Flacco, inſtantibus Tribunis, dixit ſacramentum, non vultu, neque animo, ſatis adfirmans: et, cum cetera iurisiurandi verba conciperent, *Veſpaſiani* nomen haeſitantes, aut levi murmure et plerumque ſilentio, trans- 32 mittebant. Lectae deinde pro concione epiſtolae Antonii ad Civilem, ſuſpiciones militum inritavere, tamquam ad ſocium partium ſcriptae, et de Germanico exercitu hoſtiliter. Mox adlatis Geldubam in caſtra nuntiis, eadem dicta factaque: et miſſus cum mandatis Montanus ad Civilem, *ut abſiſteret bello: neve externa armis falſis velaret. Si Veſpaſianum iuvare adgreſſus foret, ſatisfactum coeptis.* Ad ea Civilis primo callide: poſt, ubi videt Montanum praeferocem ingenio, paratumque in res novas, orſus

Caecinae edicto] Is enim tum Conſul. Videtur cohortatus eſſe edicto alias legiones, ut partes Flavianas amplecterentur. ERN.

Alpinus Montanus] Trevir, de quo 3, 35.

Hort. Praefectis] Bud. *Tribunis.*

Verba conciperent] Ita, ut praeibantur verba, pronunciarent. Verbum proprium in iureiurando. Vnde *conceptis verbis iurare.* Eadem formula mox c. 41. ERN.

Neve externa armis falſis velaret] Clarius, *externa arma.* hoc ſenſu, ne Civilis ultra tegeret perfidiam et rebellionem: neu, quod revera externum bellum erat, tegeret et velaret, quaſi pro Veſpaſiano ſumtum et civile. LIPS. Nulla eſt neceſſitas ita corrigendi. *Externa* ſunt hoſtilia, hoſtilis animus, ut alibi. *Armis* omnes ſcr. (Bud. etiam) et edd. ante Lipſium. Itaque id poſt Ryck. et I. Gron. reſtitui. Senſus eſt, ne ſpecie belli pro Veſpaſiano gerendi hoſtilem adverſus Romanos animum tegere conaretur. ERN. *Externa* noſter non ſemel ita ſumit. Vid. H. 1, 79. 3, 5. et infra c. 72.

Pre-

Digitized by Google

is a queſtu periculisque, quae per quinque et vi- A. V. 823.
inti annos in caſtris Romanis exhauſiſſet, *Egre-* A. C. 70.
ium, inquit, *pretium laboris recepi, necem fratris*
t vincula mea et ſaeviſſimas huius exercitus voces,
uibus ad ſupplicium petitus, iure gentium poenas
epoſco. vos autem Treveri, ceteraeque ſervientium
mimae, quod praemium effuſi totiens ſanguinis ex-
pectatis, niſi ingratam militiam, inmortalia tribu-
a, virgas, ſecures et dominorum ingenia? En ego
Praefectus unius cohortis et Canninefates Batavique,
xigua Galliarum portio, vana illa caſtrorum ſpatia
xcidimus, vel ſepta ferro fameque premimus. de-
nique cuſos aut libertas ſequetur, aut victi iidem
rimus. Sic accenſum, ſed *molliora referre* iuſſum,
dimittit. Ille, ut inritus legationis, rediit, cete-
ra diſſimulans, quae mox erupere. Civilis, parte 33
copiarum retenta, veteranas cohortes, et quod e
Germanis maxime promptum, adverſus Voculam ex-
ercitumque eius mittit: Iulio Maximo et Claudio
Victore, ſororis ſuae filio, Ducibus. Rapiunt in
trans-

Pretium laboris cepi] Edd. Puteol. Ber. Alc. *coepi* vitioſe, pro *cepi*, quod ceterae edd. habent inde a Rhen. Sed MS. Flor. (et Bud.) *recipi*, Agr. ed. pr *recepi*: quod verum eſſe locus Virgilii arguit, quem haud dubie in animo habuit, Aen. 4, 93. *Egregiam vero laudem et ſpolia ampla refertis*: ubi etiam ſufficiebat *fertis*. itaque recepi in textum. Infra cum Ryckio edidi *praemium effuſi* etc. pro *pretium*, quod alibi defendi, quia illud MSS. Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. habent, et ne bis eodem verbo utatur. Sic placebat et I. Gron. ERN.

Vos autem Treveri] Bud. *Vosque Treveri*.

Molliora referre] Sic MS. Flor. unde recepit Pichena cum ſeqq. Conſentit ed. pr. At Puteol. Ber. dedere *meliora*, quod eodem redit: nam ſaepe talis ſcriptura in vett. libris. Id mutatum eſt in *meliora* in ed. Alc. forte ab operis, velut vitioſum. nam alias preſſe Beroaldum ſequitur. Inde omnes *meliora*, quod tamen et MS. Reg. (et Agr.) habet. Illud h. l. melius putavi. Vid. tamen ad 1, 69. ubi paullo aliter eſt. ERN. Bud. quoque *molliora referre* licet ſyllabis male distractis.

Sororis ſuae filio] Romanus cod. et Rodolphus *ſororis ſuae viro*. LIPS. In ed. Rom. quam Lipſius laudat, non eſt *viro*, ſed *ſororis ſuae victores*, vitioſe repetito verbo, quod ante erat *Claudio victores* pro *victore*. Mox quae edd. habent *capiunt* pro *rapiunt*, ut tradit Gruterus, neſcio.

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. transitu hiberna alae, Asciburgii sita: adeoque improvisi castra involavere, ut non adloqui, non pandere aciem Vocula potuerit. Id solum, ut in tumultu, monuit, *subsignano milite media firmare*. auxilia passim circumfusa sunt. Eques prorupit, exceptusque compositis hostium ordinibus, terga in suos vertit. Caedes inde, non proelium. Et Nerviorum cohortes, metu seu perfidia, latera nostrorum nudavere. Sic ad legiones perventum: quae, amissis signis, intra vallum sternebantur; cum repente novo auxilio fortuna pugnae mutatur. Vasconum lectae a Galba cohortes ac tum accitae, dum castris propinquant, audito proeliantium clamore,

scio. Meae omnes (et Bud. cod.) *rapiunt*. V. ad 2, 17. ERN. Bud. *for. fue filio*. Mox *Asciburgium* hodie *Asburg*.

Subsignano milite etc.] Subsignani militis et supra 1, 70. mentio a Tacito iniecta. Is qui sit, parum inter eruditos convenit. Adhuc nihil melius vidi, quam quod Salmasio de Mil. R. c. 4. p. 40. et Schelio ad Hygin. p. 40. placet, *subsignanos* dici, qui sint sub signis, et armati sua signa, sive in acie, sive in agmine, sequantur. Nam *legiones* dicuntur *sub signis esse* Pollioni ap. Cic. ep. 10, 33. et *duci*, ad Att. 16, 8. Itaque antesignani primi subsignanorum, postsignani postremi. Sed tamen adversatur locus Livii 8, 8. ubi dicit: *hoc XXX manipulorum agmen antesignanos appellabant* (sic enim legendum, non *antepilanos*) *quia sub signis alii XV. ordines locabantur*: qui locus est huic nostro similis. Vnde suspicor *subsignanum* militem h. l. esse subsidia, quibus acies firmatur, h. l. media, idque est verbum proprium de subsidiis. Ceterum non negem, *subsignanos* etiam eo modo dici, quo Salmasius vult, sicut et formulae, *sub signis esse*, duobus modis dicitur. Sed illud h. l. est aptius. Ceterum illud convenit ex h. l. intelligere, eo nomine solos legionarios intelligi. Distinguuntur enim clare ab auxiliis. Itaque dicuntur discessu Nerviorum (ea erant auxilia) Romanorum i. e. legionariorum latera nudata. sensus igitur loci hic: mediam aciem, in cuius robore et firmitate res maxime verteretur, firmarent milite, non quovis, sed legionario, cuius maxima vis: h. e. quam plurimum legionarii militis ibi locarent. Ceterum *moenia* pro *media* habent MS. Agr. ed. pr. Male. Item uterque liber *latera nostra*. ERN. Bud. *media*. Dein *latera nostrorum*.

Terga in suos vertit] Non est argutandum in verbis cum Mureto, qui *in suos* deleri volebat, quod terga hostibus darentur, non in eos verterentur, qui fuga petuntur. Fugam direxere versus suos. ERN.

Dum castris propinquant] Bud. *oppropinquant*.

Inten-

Digitized by Google

more, intentos hostes a tergo invadunt, latiorem- A. V. 823. A. C. 70.
que, quam pro numero, terrorem faciunt: aliis a Novesio, aliis a Magontiaco, universas copias adveniisse credentibus. Is error Romanis addit animos, et, dum alienis viribus confidunt, suas recepere. Fortissimus quisque e Batavis, quantum peditum erat, funduntur: eques evasit cum signis captivisque, quos prima acie corripuerant. Caesorum eo die, in partibus nostris, maior numerus et inbellior; e Germanis ipsa robora. Dux uterque, 34
pari culpa meritus adversa, prosperis defuere. Nam Civilis, si maioribus copiis instruxisset aciem, circumiri a tam paucis cohortibus nequisset, castraque perrupta exscidisset. Vocula nec adventum hostium exploravit, eoque simul egressus victusque. dein victoriae parum confisus, tritis frustra diebus, castra in hostem movit: quem si statim inpellere, cursumque rerum sequi maturasset, solvere obsidium legionum eodem inpetu potuit. Tentaverat interim Civilis obsessorum animos, tamquam perditae apud Romanos res, et suis victoria proveniisset. Circumferebantur signa vexillaque: ostentati etiam captivi.

ex

Intentos hostes] Intell. in milites, qui in castris. Liv. 2, 53. *pars Romanos toto impetu intentos in castra adoriuntur*: et sic alibi saepe. Etiam sequens forma, *latiorem, quam pro numero, terrorem faciunt*, est e Livio. Mox *Romanis* aberat a MS. Bud. nec est in Flor. (nec Agr.) ed. pr. sed vix commode abfuerit. I. Gronovius hoc sentiens, interpunctionem mutandam putat sic: *aliis* (i. e. Romanis) *a Novesio, aliis a Mag. n. c. a. credentibus, is error addit animum*: quod probari non potest. In verbis *Is error* initium esse novae sententiae, facile sentiat quivis. Scriptum fuit olim *is error Rom.* Itaque facile hoc excidere potuit. ERN. Mox cod. Agr. *suscepere*. Bud. priora sic: *clamore intento hostis* (adcusandi casu, puta) *a t. inv.*

Circumiri a tam paucis] MS. Reg. Agr. ed. pr. *circumveniri*. Eadem ed *nequivisset* et *excidissent*, ut MS. R. Mox Flor. Agr. ed. pr. *potuit*: idque recepit Ryckius. Pro *eodem* Rhen. (e Bud.) edidit *eo*, quod secuti sunt ceteri, usque ad Lipс. ERN. Bud *circuiri* - - *nequivisset* - *excidisset*. Dein vox *potuit* vel *potuisset* deest in Bud illud habet et cod. Reg Lall recepi cum Bip. Brot. Lall. Mox Bud. *promovisset*.

Con-

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. ex quibus unus, egregium facinus ausus, clara voce gesta patefecit, confossus illico a Germanis. unde maior indici fides. Simul vastatione incendiisque flagrantium villarum, venire victorem exercitum, intelligebatur. *In conspectu castrorum constitui signa, fossamque et vallum circumdari*, Vocula iubet: *depositis impedimentis sarcinisque, expediti certarent.* Hinc in Ducem clamor pugnam poscentium. et minari adsueverant. Ne tempore quidem ad ordinandam aciem capto, incompositi fessique proelium sumpsere. nam Civilis aderat, non minus vitiis hostium, quam virtute suorum, fretus. Varia apud Romanos fortuna, et seditiosissimus quisque ignavus. quidam, recentis victoriae memores, retinere locum, ferire hostem, seque et proximos hortari: et, redintegrata acie, manus ad obsessos tendere, *ne tempori deessent.* Illi, cuncta e muris cernentes, omnibus portis prorumpunt. Ac forte Civilis lapsu equi prostratus, credita per utrumque exercitum fama, *vulneratum aut interfectum*, inmane quantum suis pavoris, et hostibus alacritatis, indidit. Sed Vocula, omissis fugientium tergis, vallum turresque castrorum augebat, tamquam rursus obsidium inmineret: conrupta totiens victoria, non falso suspectus bellum malle. Nihil aeque ex-

Confossus illic] Freinsh. corrigebat *illico*: non male: sed tamen sine necessitate. *Illic* est αὐτοῦ, ibi, in illo ipso loco: adeo ira incensi erant hostes, ut ne differre quidem caedem possent, et hoc ipso rem suspectiorem facerent. ERN. *Illico* omnino rectius. Sic et Bip. Vocalem finalem sequens *a* absorpsit.

Depositis impedimentis] *Vt deposs.* habent edd. inde a Puteol. omnes. At *ut* omittunt MSS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. itaque cum Iac. Gronovio delevi. Commode enim abesse potest. Mox vitio operarum in ed. Puteol. *asseverant*, quod inde in edd. Beroald. et Alc. fluxit. ERN. Correxit Rhen. e Bud.

Cuncta e muris cernentes] Haec desunt in Bud.

Credita] Rhenanus (ex ingenio) *edita*. ego *dedita* vel *diuina*. LIPS. *Credita* quoque bene habet, nec contra libros mutandum. Vid. Gron. Obs. 3, 10. p. 320. ERN.

Vt

Digitized by Google

exercitus noſtros, quam egeſtas copiarum, fatigabat. Inpedimenta legionum cum inbelli turba Noveſium miſſa, ut inde, terreſtri itinere, frumentum adveherent: nam flumine hoſtes potiebantur. Primum agmen ſecurum inceſſit, nondum ſatis firmo Civile. qui, ubi *rurſus miſſos Noveſium frumentatores, datasque in praeſidium cohortes, velut multa pace ingredi accepit*, rarum apud ſigna militem, arma in vehiculis, cunctos licentia vagos, compoſitus invadit: praemiſſis, qui pontes et viarum anguſta inſiderent. pugnatum longo agmine et incerto Marte, donec proelium nox dirimeret. Cohortes Geldubam perrexere, manentibus, ut fuerant, caſtris, quae relictorum illic militum praeſidio tenebantur. Non erat dubium, quantum in regreſſu diſcriminis adeundum foret, frumentatoribus onuſtis perculſisque. Addit exercitui ſuo Vocula mille dele- A. V. 823. A. C. 70.

Vt inde terreſtri] Praeceſſit de *impedimentis legionum et inbelli turba*: an illi igitur frumenta adveherent, inter medios ita hoſtes? ridiculum. puto defectum aliquem eſſe, et aſteriſcum ante haec verba ponendum *ut inde terreſtri*. Vide ſequentia, agnoſces. LIPS. *Impedimenta*, id eſt, currus et iumenta. *Imbelli turba*. lixis et calonibus, ut multae manus citius expedirent negotium frumentandi. Sed qui medios inter hoſtes? Primum praeſidio cohortium additarum, quod hic tacuit, mox nominaturus. Deinde minus in itinere timebant ob recentem victoriam. GRON. In *inbelli turba* ſunt et milites minus ſtrenui. Reſpice ad c. 33.

Qui reverſus, miſſos] Magis placet quod e quibusdam libris eruas, *qui ubi rurſus miſſos*. Sententiam certe aptius nectit. LIPS. Sic et MSS. Flor. Agr. Guelf. niſi quod *urbi* pro *ubi* in margine, quae ſcriptura et in ed. pr. Puteol. dedit *qui rurſus miſſ.* cum ſeqq. (Sic et Bud.) *Reverſus* nuspiam in meis, niſi in ed. Lipſ. reperi, quod neſcio unde ductum ſit. Haud dubie e vitio operarum natum eſt, aut ex ed. ignobili. ERN.

Onuſtis pauculisque] Ed. Rom. *onuſtis perculſisque*. LIPS. Decepit Lipſium, quisquis ei dixit in illa ed. eſſe *perculſis*: at eſt in MS. Agr. a quo non longe abit Flor. (Bud.) et ed. pr. in quibus *periculis*. Itaque bene *perculſis* receptum a Ryckio et I. Gron. *Perculſi* erant frumentatores e calamitate paullo ante acceptа. MSS. Guelf. Oxon. *vehiculisque*. Edd. inde a Puteol. usque ad Ryck *pauculisque*: quod pro correctione τοῦ *periculis* habeo. ERN. *Perculſus* noſtro frequens. V. c. 17. et 30.

E quin-

A. V. 823. A. C. 70. delectos e quinta et quintadecima legionibus, apud Vetera obsessis, indomitum militem et Ducibus infensum. Plures, quam iussum erat, profecti, palam in agmine fremebant, *non se ultra famem, insidias Legatorum, toleraturos.* At, qui remanserant, *desertos se, abducta parte legionum*, querebantur, Duplex hinc seditio; aliis revocantibus Voculam, aliis redire in castra abnuentibus. Interim Civilis Vetera circumsedit. Vocula Geldubam atque inde Novesium concessit. Civilis capit Geldubam. Mox, haud procul Novesio, equestri proelio prospere certavit. Sed miles secundis adversisque perinde in exitium Ducum accendebatur. Et adventu quintanorum quintadecimanorumque auctae legiones, *donativum* exposcunt, comperto, pecuniam a Vitellio missam. Nec diu cunctatus Hordeonius nomine Vespasiani dedit. Idque praecipuum fuit seditionis alimentum. Effusi in luxum et epulas, et nocturnos coetus, veterem in Hordeonium iram renovant. nec ullo Legatorum Tribunorumve obsistere ausо, (quippe omnem pudorem nox ademerat) protractum e cubili interficiunt. Eadem in Voculam parabantur, nisi servili habitu, per tenebras, ignoratus evasisset. Vbi, sedato inpetu, metus rediit: Centuriones cum epistolis ad civitates Galliarum misere,

E quinta et quarta decima] Mercerus recte iudicabat, scribendum *quintadecima*, et pluribus id demonstrat Freinsh. Nam c. 36. clare *quintadecimani*, consentientibus libris, et *quartadecima* legio tum in Britannia, H. 3, 23. ubi v. Lipsius. In MS. Agr. (et Reg. Lall.) et ed. pr. *quinta et decima:* quod recte Ryckius iudicat ei correctioni favere. nam nullam aliam ob caussam excidit verbum, nisi quod librarius eandem vocem vitiose bis positam putaret. Itaque non dubitavit sic corrigere. ERN. Egregie Bud. *quinta et quintadecima.* Rhen. non adrendit.

Effusi in luxum — renovant] MS. Agr. ed. pr. *effusus in luxum — coetus miles — renovavit.* Sic et ceterae ante Rhen. nisi quod *miles* omittunt. ERN. In cod. Agr. a 2. m. additum. Rhen. e Bud. verum dedit, quod hic legitur.

Axi-

Digitized by Google

sere, auxilia ac stipendia oraturos. Ipsi, ut est vulgus sine rectore praeceps, pavidum, socors, adventante Civile, raptis temere armis ac statim omissis, in fugam vertuntur. Res adversae discordiam peperere, iis, qui e superiore exercitu erant, caussam suam disociantibus. Vitellii tamen imagines, in castris et per proximas Belgarum civitates, repositae, cum iam Vitellius occidisset. Dein mutati in poenitentiam primani quartanique et duodevicesimani, Voculam sequuntur: apud quem resumpto Vespaliani sacramento, ad liberandum Magontiaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores, mixtus ex Cattis, Vsipiis, Mattiacis exercitus, satietate praedae, A. V. 823. A. C. 70. 37

Auxilia ac stipendia] i. e. milites et pecuniam, sc. quae in stipendiis militum consumeretur. Livius 2, 54. *induciae in annos quadraginta petentibus datae, frumento stipendioque imperato.* Mox *pavidum* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. Put. Ber. ceteraeque usque ad Lips. qui edidit *pavidus*, quod et ed. pr. exhibet. Pichena *pavidum* restituit. Tacitus nec illud genus refugit, sed libri plures et potiores sequendi. ERN.

Vitellius occidisset] Ita MSS. Flor. Agr. Guelf. edd. ante Rhen. Pich. sqq. At Rhen. e MS. Bud. (qui habet *occurrisset*) edidit *corruisset*, quod servatum usque ad Pichenam. nec id minus bene dicitur. ERN.

Duodevicesimani] Vide dicta ad H. 1, 55. et 4, 24. Bud. hic *duo et vic.*

Ad liberandum Mag. obsidium] *Liberandum* pro solvendum, antiquius genus dicendi: cui simile Ciceronis de Off. 1, 10. *quae promissa liberantur iure Praetorio*, etc. pro a quibus, a quorum servandorum necessitate liberantur homines iure Praetorio. alias usitatum *urbem obsidione liberare.* ERN.

Mixtus ex Cattis etc.] Primo MS. Bud ed. pr. *et*, solenni errore. MS. Agr. *Caucis:* ed. pr. *Cautis* (Bud. *Caitis*). Vulgatum verum vicinia populorum arguit. Deinde *societate praedae*, pro *satietate praedae*, MS. Agr. (et Reg. Lall.) ed. pr. ut referatur non ad *discesserant*, sed ad *mixtus.* Societas praedae sane barbaris istis caussa se iungendi et alibi traditur. Itaque blanditur ea lectio Ryckio; cui non vero simile videtur, in illa obsidione praedae multum factum. Neque ipse adeo ab illa sententia abhorreo. sed tamen non ita firma ista, ut propterea aliquid mutare sustinuerim. Et alioqui *societas* passim in libris vitiose pro *satietas* datum est. V. v. c. ad Liv. 7, 40. ERN. Prius legebatur *Mixtus Cattis.* Praepositionem adiecit Rhen. e Bud. in quo *et* pro *ex*, quod et alibi in hoc codice occurrit. Sic c. 16. is habet *pars remigum et Batavis.*

Digitized by Google

A. V. 823. A. C. 70. praedae, nec incruenti. In via diſperſos et neſcios miles noſter invaſerat. Quin et loricam vallumque per fines ſuos Treveri ſtruxere, magnisque invicem cladibus cum Germanis certabant, donec egregia erga Populum Romanum merita mox rebelles foederent.

A. V. 824. A. C. 71. 38 Interea Veſpaſianus iterum ac Titus Conſulatum abſentes inierunt; maeſta et multiplici metu ſuſpenſa civitate, quae, ſuper inſtantia mala, falſos pavores induerat: *deſciviſſe Africam. res novas moliente L. Piſone.* Is praeerat provinciae, nequaquam turbidus ingenio: ſed, quia naves ſaevitia hiemis prohibebantur, vulgus, alimenta in dies mercari ſolitum, cui una ex Republica annonae cura, clauſum litus, retineri commeatus, dum timet, credebat; augentibus famam Vitellianis, qui ſtudium partium nondum poſuerant; ne victoribus quidem ingrato rumore, quorum cupiditates, externis quoque bellis inexplebiles, nulla umquam civilis vi- 39 ctoria ſatiavit. Kal. Ianuariis in Senatu, quem Iulius Frontinus, Praetor urbanus, vocaverat, Legatis

Nec incruentiati. Ita diſperſos et neſcios] Iudicabam deeſſe quippiam. nunc reſtituere iuvante Romano cod. poſſe videor, *nec incruenti. In via diſperſos.* LIPS. Nempe illa editio habet, ut Flor. (et Bud.) *nec incruentari via diſp.* MS. Agr. *incruenti. Via.* ERN.

Vallumque per fines ſuos] Transrhenanos intelligendos ad utramque Loganae ripam, veram Treverorum patriam, docet vir eximius Crollius, cui potiſſimum debentur Bipontinorum in Tacitum noſtrum curae.

Is praeerat provinciae] *Praeerat* non eſt in Flor. Bud. ed. pr. fruſtraque tentat explicare Rhenanus ita: non turbidus provinciae, natura ingenii ſui. Immo excidit vox, ut aliae alibi (et in Bud. non raro.) *Turbidus ingenio* uſitata Tacito phraſis. Iac. Gronovius ſuſpicatur fuiſſe *is proc.* vel *pro. provinciae* i. e. *Proconſul*, atque hinc omiſſum verbum, non adſequente et vitioſum putante librario. Non credo. ERN.

Vna ex Rep. annonae cura] Nihil mutandum. Tale illud Iuvenalis de populo Romano eſt 10, 80. — *duas tantum res anxius optat panem et circenſes.* Nam *Pana* ſubſtituunt leguntque male. LIPS. *Cui una* exciderant e MS. Bud. iterum tendente defendere Rhenano. fruſtra. ERN.

Regi-

Digitized by Google

tis exercitibusque ac Regibus, *laudes gratesque* decretae: et Tertio Iuliano Praetura, *tamquam transgredientem in partes Vespasiani legionem deseruisset*, ablata, ut in Plotium Griphum transferretur. Hormo dignitas Equestris data. Et mox, eiurante Frontino, Caesar Domitianus Praeturam cepit. Eius nomen epistolis edictisque praeponebatur, vis penes Mucianum erat: nisi quod pleraque Domitianus, instigantibus amicis, aut propria libidine, audebat. Sed praecipuus Muciano metus e Primo Antonio Varoque Arrio: quos recentes, clarosque rerum fama ac militum studiis, etiam populus fovebat, quia in neminem ultra aciem saevierant. Et ferebatur Antonius Scribonianum Crassum, egregiis maioribus et fraterna imagine fulgentem, ad capessendam Rempublicam hortatus: haud defutura consciorum manu, ni Scribonianus abnuisset, ne paratis quidem conrumpi facilis, adeo metuens incerta. Igitur Mucianus, quia propalam opprimi Antonius nequibat, multis in Senatu laudibus cumulatum, secretis pro- A. V. 824. A. C. 71.

Regibus] Sohemo, Antiocho, Agrippae.

Tertio Iuliano] *Tertio* MS. Guelf. edd. Rhen. sqq. ut infra c. 40. quamquam et ibi Vrsinus e cod. vet. laudat *Tito*, et 2, 85. Sed MSS. Flor. Agr. edd. ante Rhen. *Tito*. Mox *tanquam* Flor. ed. pr. Pich. sqq. Ceteri scr. et edd. *quod*. illud verum. Praetextui ficto aptius est. ERN. Bud. nec *quod* nec *tamquam* habet. male. Idem *Tito Iuliano*. Sed Rhen. *Tertio*, idque ex ingenio, quia c. seq. etiam Bud. sic. In nota Vrsini legitur *Titio* pro *Tito*, forsan per vitium operarum.

Edictisque praeponebatur] *Praeferebatur* edd. Puteol Ber. Alc. *Proponebatur* edd. Rhen. (e Bud.) sqq. usque ad I. F. Gronovium, qui tacite edidit *praeponebatur*, quod servavit filius: idque verum est. Firmant, praeter Latinitatem, MSS. Agr. Guelf. Vrsin. ed. pr. Deinde *vis* primus edidit tacite Lipsius: cum MSS. et edd. vett. habeant *ius*. Sed illud res et Latinitas probat. supra 2, 39. *bonor Imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum*: et centies *vis* et *ius* permutantur, ut iam alibi diximus. Denique *erat* MSS. Flor. Agr. Guelf. edd. ante Rhen. Pichena seqq. ERN. Delevit Rhen. quia in Bud. deest. In eodem *ius*, an *vis*, dubium.

Varoque Arrio] Bud. *narioque ario*. Emendavit Pich. e Flor.

Antonium Scrib.] Fratrem L. Pisonis, quem Galba adoptaverat. ERN. Cf. 1, 15. 47. 48. Mox Bud. *patratis*.

Ina-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. missis onerat, *citeriorem Hispaniam* ostentans, *discessu Cluvii Rufi vacuam*; simul amicis eius Tribunatus Praefecturasque largitur. Dein, postquam inanem animum spe et cupidine inpleverat, vires abolet: dimissa in hiberna legione septima, cuius flagrantissimus in Antonium amor. Et tertia legio, familiaris Arrio Varo miles, in Syriam remissa. Pars exercitus in Germanias ducebatur. Sic egesto, quidquid turbidum, redit urbi sua forma legesque et munia Magistratuum. Quo die Senatum ingressus est Domitianus, *de absentia patris fratrisque ac iuventa sua* pauca et modica disseruit, decorus habitu: et, ignotis adhuc moribus, crebra oris confusio pro modestia accipiebatur. Referente Caesare, *de restituendis Galbae honoribus*, censuit Curtius Montanus, *ut Pisonis quoque memoria celebraretur.* Patres utrumque iussere: de Pisone inritum fuit. Tum sorte ducti, *per quos redderentur bello rapta, quique aera legum, vetustate delapsa, noscerent figerentque, et fastos, adulatione temporum foedatos, exonerarent, modumque publicis inpensis facerent.* Red-

Inanem animum etc.] i. e. inanis gloriae et honorum cupiditate captum, adeoque facilem decepru talibus promissis. Mox ed. pr. vitiose *adolet*. MS. Agr. *adimit*. ERN. Bud. *abolet*.

Redit urbi sua f.] Ed. pr. *redit sua forma legibus et muniis magistratuum*. Vulgatum melius est. Non forma legibus redit, sed vis. ERN. Mox Bud. *de essentia*.

Et ignotis adhuc moribus] MS. Guelf. *ignotus*. et in ed. pr. punctum post *moribus*. Vulgatum verum est. ERN. Bud. habet.

Tum sorte ducti etc.] Bud. *Tum rapta*, omissis intermediis. Et hanc lacunam tueri nititur Rhen.

Quique aera legum etc.] MS. Guelf. *erant*: vitio, quod natum e scriptrura *era*, ut est in ed. pr. Deinde edidi *dilapsa*, pro *delapsa*, quod nihili est, ex ed. pr. Adde ad Ann. 4. 43. ubi similiter Tacitum correximus. De re v. Sueton. Vesp. 8. ERN. Bud. male *erat*. Mox *delapsa*, bene. Nec huc facit locus Suetonii, in quo de conflagratis sermo, ut recte monent Bip.

Et qui fastos] Sic vulg. Sed Flor. et Bud. id *qui* non habent. Delevit iam Pichena. Prius Huetius volebat *refigerentque*.

Fastos adulatione corruptos] Adscriptis honoribus per adulationem qui non contigerant hominibus: de quo et apud Ciceronem

Digitized by Google

Redditur Tertio Iuliano Praetura, postquam cognitus est ad Vespasianum confugisse: Gripho honor mansit. Repeti inde cognitionem inter Musonium Rufum et P. Celerem placuit, damnatusque Publius et Sorani Manibus satisfactum. Insignis publica severitate dies, ne privatim quidem laude caruit. Iustum iudicium explesse Musonius videbatur: diversa fama Demetrio, Cynicam sectam professo; quod manifestum reum ambitiosius, quam honestius, defendisset. Ipsi Publio neque animus in periculis, neque oratio suppeditavit. Signo ultionis in accusatores dato, petit a Caesare Iunius Mauricus, *ut commentariorum Principalium potestatem Senatui faceret, per quos noscerent, quem quisque accusandum popposcisset. Consulendum tali super re Principem,* respondit. Senatus, inchoantibus primoribus, 41

A. V. 824. A. C. 71.

sionem Liviumque reperiuntur querelae. ERN.

Iustum iudicium explesse] Sic edd. Enim vero non convenit hoc accusatori, sed iudicibus, qui iustum iudicium explesse dici possunt. Igitur correxi *iudicium*, quod est accusatoris ut A. 4, 31. ubi accusator *indicia perculisse* aliquem dicitur. Sic *iusta indicia*, quamquam alia in re, sunt H. 1, 3. Porro *iudicium* dicitur *labare*. A. 15, 55. etc. Saepe in vetteribus libris ex *indicium* factum est *iudicium*, praesertim in tali re. Mox *diversa fama* male abest ed. pr. ERN. Bud. *indicium*, et sic alii, ut puto, codices, nemo enim aliud indicat. Ernesti emendationem Bip. recepere tacite et Bahrdt expressit in versione. Reliqui vulg. servant. *Diversa fama* est in Bud.

Ipsi Publio neque animus] Vox *neque* addita, auctore Vatic. LIPS. Firmant Flor. Guelf. qui tamen in margine habet, ed. pr. A MS. Bud. voces *ipsi Publio neque* aberant, ut mox *dato*. ERN.

Iunius Mauricus] MSS. Flor. (Bud.) Guelf. *Maricus*. Agr. ed. pr. *Martius*. Vulgarum defendit Ryckius e Plin. ep. 4, 22. ubi idem nomen. Sed et ap. Plin. 1, 5. codd. fluctuant inter *Mauricus* et *Maricus*, item 3, 11. ad quae loca v. Cortium: quem dissensus librorum in hoc Taciti loco latuit. Mox male *Principe* edd. Puteol. Ber. Alc. Domitianus Princeps non erat. ERN. Contexit e Bud. Rhenanus.

Inchoantibus primoribus] *Inchoare* dicitur exquisitius, ut passim apud Livium, pro *relationem facere*; quod hic per egressionem relationis factam dicitur etiam apud eundem Livium *mentionem fecere*. Iterum noster clare sic infra c. 44. ERN.

Ius-

Digitized by Google

A. V. 824. iusiurandum concepit, quo certatim omnes Magi-
A. C. 71. stratus, ceteri ut sententiam rogabantur, *Deos testes* advocabant, *nihil ope sua factum, quo cuiusquam salus laederetur, neque se praemium, aut honorem, ex calamitate civium cepisse:* trepidis et verba iurisiurandi per varias artes mutantibus, quis flagitii conscientia inerat. Probabant religionem Patres, periurium arguebant. Eaque velut censura in Sariolenum Voculam et Nonium Actianum et Cestium Severum acerrime incubuit, crebris apud Neronem delationibus famosos. Sariolenum et recens crimen urgebat, quod apud Vitellium molitus eadem foret. nec destitit Senatus manus intentare Voculae, donec curia excederet. Ad Factium Africanum transgressi, eum quoque proturbant: tamquam

Iurisirandum, quo certatim] Est iuramentum a toto Senatu editum, de calumnia quam nemini capitalem intulissent. Sed hic non video, cur ita *certatim* Magistratus praestiterit. neque enim in honorem Principis, aut adulatio aliqua fuit, immo cunctanter potius hoc agendum. Sane ea vox suspecta est, et *seriatim*, aut tale quid malim: quia certum habeo, ordine quodam Magistratus omnes id praestitisse, et digniores primo. LIPS. *Certatim* omnes libri habent, idque ponitur ad indicandam alacritatem et studium, sic *certamen* de studio, H. 1, 32. Mox in MS. Bud. erat *omnis ineus* (vel *meus*, dubium enim) e quo Rhenanus faciebat *ineus*. male. Nam nec Magistratus illius anni esse possunt, quia haec non Kal. Ian. acta; nec designati in proximum annum, qui nondum creati. Si quis hic latet, quod a Tacito sit, puto esse *deinceps*, i. e. ex ordine dignitatis ac loci, quod bene convenit sequentibus: *ceteri*, *ut s. v.* i. e. eo ordine, quo rogari essent. ERN.

Probabant vel. Patres, periurium arguebant] Recte hoc sic capit Pichena: Patres hos, de quibus ultimo loco dixit, laudasse quidem hactenus, quod non iurassent eodem modo, quo ceteri, quamquam per ironiam; ceterum tamen periuros esse, qui ne cetera quidem vere iurassent, et ea re conscientiam scelerum prodidisse. ERN. *Religio* hic scrupulum notat, ut apud Cic. Catil. 3, 6. *ut, quae religio C. Mario ci. viro non fuerat . . . . eu nos religione . . liberaremur.* Bene hoc expressit Dotteville in versione. Contra Bip. *religionem* intelligunt de verum iurantibus.

Sariolenum Voc.] *Sannolenum* MS. Agr. ed. pr. quae tamen mox *Sariolenum* exhibet. Mox Guelf. ed. pr. *Novium*. edd. Puteol. Ber. Alc. *Nomium*. ERN. Bud. *Saviolennin*. Idem *Nonium*, unde Rhen. restituit.

Scri-

Digitized by Google

quam Neroni Scribonios fratres, concordia opibusque insignes, ad exitium monstraviſſent. Africanus neque fateri audebat, neque abnuere poterat: in Vibium Criſpum, cuius interrogationibus fatigabatur, ultro converſus, miſcendo quae defendere nequibat, ſocietate culpae invidiam declinavit. Magnam eo die pietatis eloquentiaeque famam Vipſtanus Meſſala adeptus eſt, nondum Senatoria aetate, auſus pro fratre, Aquilio Regulo, deprecari. Regulum ſubverſa Craſſorum et Orphiti domus in ſummum odium extulerat. Sponte ex SC. adcuſationem ſubiiſſe A. V. 824. A. C. 71. 42

Cc 4

Scribonianos fratres] Iunctim eos iterum nominat A. 13, 48. *Ad Scribonios fratres ea cura transfertur.* Nec temere aut iungit, aut concordiam laudat. Audi Xiphilinum, qui unus haec illuſtrat, in Nerone 63, 17. Ἀδελφοί τε, inquit, καὶ ἡλικιῶται τρόπον τινὰ ὄντες, καὶ μηδὲν μηδέποτε ἄνευ ἀλλήλων πράξαντες, ἀλλ' ὥσπερ τῷ γένει, οὕτω καὶ τῇ προαιρέσει τῇ τε οὐσίᾳ, συμπεφυκότες. Addit deinde: *cum utrique Germaniae praefuiſſent, vocatos a Nerone in Graeciam, ibique inciſis ſponte venis periiſſe.* Sed rectene *Scribonianos* hic legimus? non opinor. Taciti loco dicto *Scribonios* habes: et in Xiphilino Σκριβωνίων. LIPS. *Scribonios* plane MSS. Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. Itaque bene recepere Ryckius et I. Gronov. Mox quod Rhenanus corrigere ſe dicit *Vibium Criſpum*, id et aliae ante habent edd. nam in ed. Alc. *Criſpinum* manifeſte eſt vitium operarum. Ed. pr. *Iubium*, inverſa, ut ſaepe, prima ſyllaba. ERN. Bud. male *urbium ſcripſum*. et paullo ante *perturbant*. Scribonios iſtos *Ruſum* et *Proculum* cognominatos fuiſſe, docet Xiph. l. c.

Fatigabatur] Sola ed. pr. *fatigaretur*: quod non ſpernendum. Mox verba *miſcendo, quae defendere nequibat*, ſic accipienda ſunt: dum iis, quae in Vibium Criſpum conferebat, admiſcet ea, quae abnuere ipſe ac defendere non poterat, eaque cum Vibio communicat, impunitatem obtinuit ſocietate alterius. Sic Or. 5. *non putat, Maternum ſocietate plurium defendi.* ERN.

Vipſtanus Meſſ.] Sic cum Ryckio, ut alibi, edidimus MSS. et edd. inde a Pureol. usque ad Lipſ. *Vipſanus*. At ed. pr (et cod. Bud.) *Vipienus*. Quibus lectionibus comparatis, prorſus confirmatur correctio Ryckiana, quam lapides veteres etiam defenderant. ſed iam ſupra pluribus locis ſic correctum eſt. Ceterae edd. *Vipſanius* inde a Lipſio. ERN.

Aquilio Regulo] Eſt omnino ille Regulus, Plinio in Epiſtolis 1, 5. 2, 20. 4, 2. 6, 2. meritiſſimo flagellatus, et alibi *bipedum nequiſſimus* dictus. Obſerva ergo de Meſſala diverſiſſimo fratre. LIPS. Mox MS. Agr. ed. pr. *Orſita*. MS. Guelf. *Orſicii*. ERN. Bud. *Orphici*.

Sponte ex SC.] Non de nihilo ambigit Rhenanus. Si enim ex SC. ſubiit, quomodo ſponte? Divinat *ſponte ex ſe*. Haud inepte. Quid ſi, *ſponte, nec SC.*

LIPS.

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. isse iuvenis admodum, nec depellendi periculi, sed in spem potentiae videbatur. Et Sulpicia Praetextata, Crassi uxor, quatuorque liberi, si cognoscerent Senatus, ultores aderant. Igitur Messala non caussam, neque reum tueri, sed periculis fratris semet opponens, flexerat quosdam. Occurrit truci oratione Curtius Montanus, eo usque progressus, ut, *post caedem Galbae, datam interfectori Pisonis pecuniam a Regulo, adpetitumque morsu Pisonis caput*, obiectaret. *Hoc certe*, inquit, *Nero non coegit, nec dignitatem, aut salutem, illa saevitia redemisti. Sane toleremus istorum defensiones, qui perdere alios, quam periclitari ipsi, maluerunt. Te*

LIPS. *Ex se* plane MS. Agr. sed ea lectio ταυτολογίαν ineptam, meo sensu, habet. Lipsiana ratio melior, probata et Pichenae: nec tamen mihi satisfacit. Gruterus insititium putat: quod non adeo displicet. Sed non ex eo natum hoc ἄμβλημα putem cum Grutero, quod aliquis *sponte* interpretatus erat in libro scripto *ex se*. Facilius τὸ *ex se* per *sponte* glossator explicuerit, quam hoc per illud: sed potuit aliquis ad explicandum *sponte* adscripsisse, *non ex SC.* et hinc illud ἔμβλημα nasci. Sed haec incerta sunt, sine libris. Vitiosum quidem esse vulgatum, de eo non ambigitur. Post *subisse* dedimus pro *subisse* e MSS. Harl. Oxon. ed. Puteol. ERN. Pich. coniicit *sponte*, *nec Senatu consulto*. Bip. legunt *sponte antequam ex SC.* ex similitudine vocum alteram omissam a librario rati. Addunt, saepius datos a Senatu patronos se excusasse. Id et de adeusatoribus valet. Innuit ergo hic Tacitus, decretam sibi SC. adcusationem avide adripuisse Regulum; quae est interpretatio Huetii, vera, ut puto. Itaque verba *ex SC.* cancellis, quibus incluserat Ernesti, libere et sanum esse locum pronuntio cum Broterio.

Crassi uxor] Vox *uxor* abest Rom. edit. Rectissime. Vix enim aliter prisci locuti aut scripsere, quam Terentia Tullii, Livia Drusi, etc. cum intellegant uxorem. LIPS. MSS. quidam (in his Bud.) et ed. pr. *supplicia*, vitiose. At *uxor* et a MS. Agr. abest. ERN. Bud. habet. Parum refert.

Curtius Montanus] Eius mentio apud Iuven. Sat. 4, 107.

Appetitumque morsu] Copulam *que* addidit ex Flor. Pichena: quam habet et ed. pr. (non Bud.) Mox *hoc certe* e Flor. Agr. Ryckius. Consentit ed. pr. Cereri libri omnes (etiam Bud.) *haec certe*. ERN.

Aut salutem illa saevitia] Ex ductu scripturae Vaticanae restitui. Nam ibi, *nec dignitatem hausta litem*. Vulgo, *nec dignitatem aut ista lucem*. LIPS. Vaticano consentit ed. pr. et MS. Guelf. sed a man. sec. ERN. Bud. *aut ista lucem*, sed pro *aut ista* videtur adfuisse *hausta*.

Con-

Digitized by Google

Te ſecurum reliquerat exſul pater, et diviſa inter creditores bona, nondum honorum capax aetas: nihil quod ex te concupiſceret Nero, nihil quod timeret. libidine ſanguinis et hiatu praemiorum ignotum adhuc ingenium, et nullis defenſionibus expertum, caede nobili inbuiſti. cum ex funere Reipublicae raptis Conſularibus ſpoliis, ſeptuagies ſeſtertio ſaginatus et ſacerdotio fulgens, innoxios pueros, inluſtres ſenes, conſpicuas feminas eadem ruina proſterneres: cum ſegnitiam Neronis *incuſares*, quod per ſingulas domos ſeque et delatores fatigaret: poſſe univerſum Senatum una voce ſubverti. *Retinete, Patres conſcripti, et reſervate hominem tam expediti conſilii, ut omnis aetas inſtructa ſit, et quomodo ſenes noſtri Marcellum, Criſpum, iuvenes Regulum, imitentur. Invenit etiam aemulos infelix nequitia. quid ſi floreat vigeatque? Et quem adhuc Quaeſtorium offendere non audemus, Praetorium et Conſularem viſu-*

A. V. 824. A. C. 71.

Conſularibus ſpoliis] Eo dictum, quia Conſularum acceperat, praemium accuſationis. Nam ita obtinebat, ut accuſanti et damnanti non pecuniae ſolum merces eſſet, ſed et honoris aut Magiſtratus, quem reus habuiſſet. Dio 46, 49. de accuſatoribus percuſſorum Caeſaris, pulchre, Χρήματά τε γὰρ ἐκ τῆς τοῦ ἀλόντος οὐσίας, καὶ τὴν τιμὴν, ἢ τὴν ἀρχὴν τὴν ἐκείνου, ἃ τινα ἄρα ἔχων ἦν, ἐλάμβανον. Tacitus ſaepe indicat et clare, initio libri I. *Nec minus praemia delatorum inviſa, quam ſcelera. cum alii Sacerdotia et Conſulatus, ut ſpolia, adepti, Procurationes alii et interiorem potentiam, agerent, ferrent cuncta.* LIPS. Immo Conſulatum nondum adeptus erat Regulus; quippe mox diſerte *Quaeſtorius* vocatur. *Spolia Conſularia* ſunt praemia, quae, everſo per accuſationem Conſulari, acceperat. ERN.

Septuagies ſeſtertio ſignatus] Volebam *dignatus*: ut in Virgilio 3, 475. *Coniugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo.* et ipſo alibi Cicerone At nunc placet magis Faerni coniectura, *ſaginatus.* LIPS. Sic et Scaligero Vrſino, Pichenae, aliis) placebat. Recepit Berneccerus. ſcr. (etiam Bud.) et edd. ante omnes *ſignatus*, niſi quod Lipſius in prioribus edd. et adhuc in tertia *dignatus* edidit, quod inde in Pichenae ed. fluxit. Poſtremis edd. Lipſius *ſignatus* repoſuit. ERN. Rhen. coniiciebat *deſignatus.*

Retinete P. C. et reſervate etc.] Imitatio bella Ciceronis Verr. 2, 31. ERN.

Conſularem viſuri ſumus] Lipſius in margine *auſuri.* Vulgatum bene habet, et *videre* ſic elegenter paſſim dicitur pro ſer-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. ri ſumus? *An Neronem extremum dominorum putatis? Idem crediderant, qui Tiberio, qui Caio, ſuperſtites fuerunt: cum interim inteſtabilior et ſacvior exortus eſt. Non timemus Veſpaſianum: ea Principis aetas, ea moderatio. Sed diutius durant exempla, quam mores. Elanguimus, Patres conſcripti, nec iam ille Senatus ſumus, qui, occiſo Nerone, delatores et miniſtros more maiorum puniendos flagitabat. Optimus eſt, poſt malum Principem, dies primus.* 43 Tanto cum adſenſu Senatus auditus eſt Montanus, ut ſpem caperet Helvidius, poſſe etiam Marcellum proſterni. Igitur a laude Cluvii Rufi orſus, qui, perinde dives et eloquentia clarus, nulli umquam ſub Nerone periculum faceſſiſſet, crimine ſimul exemploque Eprium urgebat: ardentibus Patrum animis. quod ubi ſenſit Marcellus, velut excedens curia: *Imus*, inquit, *Priſce, et relinquimus tibi Senatum tuum: regna, praeſente Caeſare.* Sequebatur Vibius Criſpus: ambo infen-

ferre, tolerare, perpeti. Mox ed. pr. *exceptus eſt*, pro *exortus*. ERN. Bud. *exortus*.

Exempla, quam mores] Inepta aut nihili ſententia. Rodolphus, *quam homines*. Vis ad verum duci? lege, *amores*: tum alteram litteram divide, habes *autores*: id eſt, rem et ſententiam meram. O quam levia ſaepe turbant! LIPS. Mihi, uti Ryckio, vulgatum ſanum videtur. Malorum exemplorum vis, inquit, longius durat, quam virtus bonorum Principum. Mox MS. Agr. ed. pr. *elanguemus*. Vulgatum melius puto. ERN. *Homines* in cod. Agr. non eſt niſi a 2. m. prius videtur fuiſſe *mores*. Bud. *mores*. et mox *elanguimus*.

Periculum faceſſiſſet] MS. Harl. Agr. ed. pr. *feciſſet*, quam formam iam aliis locis apud noſtrum vidimus. A. I. 74. 13, 33. ERN. Bud. *faceſſiſſet*.

Marcellus] Hic nome eloquens magis, quam ſapiens aut bonus, ea vi accuſatores omnes repreſſit, aut reiecit; et ſimul Veſpaſianum mox ſuum fecit. Quod idem in Vibio Criſpo. Auctor Dialogi de Cauſſis corr. eloq. c. 5. ſuper hac re: *Quid aliud infeſtis patribus nuper Eprius Marcellus, quam eloquentiam ſuam oppoſuit? cum accinctus et minax diſertam quidem, ſed inexercitatam eiusmodi certaminum et rudem, Helvidii ſapientiam eluſit.* Iam et de gratia apud Principem, ibidem de illis duobus c. 8. *Multos iam annos, . . . ac donec libuit, principes fori, nunc principes in Caeſaris amicitia, agunt fortunaque cuncta.* LIPS.

Cae-

Digitized by Google

fenſi vultu diverſo. Marcellus minacibus oculis, A. V. 824. A. C. 71. Criſpus renidens: donec adcurſu amicorum retraherentur. Cum gliſceret certamen, hinc multi bonique, inde pauci et validi, pertinacibus odiis tenderent, conſumptus per discordiam dies. Proximo 44 Senatu, inchoante Caeſare, *de abolendo dolore iraque, et priorum temporum neceſſitatibus*, cenſuit Mucianus prolixe pro adcuſatoribus: ſimul eos, qui coeptam, dein omiſſam, actionem repeterent, monuit ſermone molli et tamquam rogaret. Patres coeptatam libertatem, poſtquam obviam itum, omiſere. Mucianus, ne ſperni Senatus iudicium, et cunctis ſub Nerone admiſſis data inpunitas videretur, Octavium Sagittam et Antiſtium Soſianum, Senatorii ordinis, egreſſos exſilium, in easdem inſulas redegit. Octavius Pontiam Poſtumiam, ſtupro cognitam et nuptias ſuas abnuentem, inpotens amoris interfecerat; Soſianus pravitate morum multis exitioſus. Ambo gravi Senatus conſulto damnati pulſique, quamvis conceſſo aliis reditu, in eadem poena retenti ſunt. Nec ideo lenita ergà Mucianum invidia. Quippe Soſianus ac Sagitta viles, etiam ſi reverterentur: adcuſatorum ingenia et opes et exercita malis artibus potentia timebantur. Re- 45 conciliavit paullisper ſtudia Patrum habita in Senatu cognitio ſecundum veterem morem. Manlius Patruitus,

Coeptam libertatem] Priſci libri *coeptatam*. ex quo velim *coeptam tantum*. LIPS. *Coeptatam* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. ſqq. usque ad Rhenani ſecundam, in qua errore operarum *ceptam* editum, unde in Lipſianas venit et alias. Pichena vetus reddidit. Sed ed. pr. *coeptam voluntatem* ERN. In nota Lipſii iterum grave mendum, utrique Gronovianae et Ernſtinae editioni inhaerens, ſuſtuli.

Octavium Sagittam] Adiiciunt *Sabinum* Flor. (Bud.) Guelf. Harl. Oxon. Agr. etc. ed. pr. Puteol. Ber. Alc. *Octavium Sabinum Sagittam*. Supra A. 13, 44. dicitur modo *Octavius Sagitta*. Sed, in tanto librorum conſenſu, addendum putavi. ERN. Sed is conſenſus parum probat, cum conſtet, omnes ex uno Flor. fluxiſſe. Sic et Bip. Intruſum nomen eiecit et Lall.

Manlius Patricius] Vatic. et Rom. *Patrnitus*. Fortaſſe *Patrnius*.

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. tus, Senator, *pulsatum se in colonia Senensi coetu multitudinis et iussu Magistratuum*, querebatur: *nec finem iniuriae hic stetisse: planctum et lamenta et supremorum imaginem praesenti sibi circumdata cum contumeliis et probris, quae in Senatum universum iacerentur.* Vocati, qui arguebantur. Et, cognita causa, in convictos vindicatum. Additumque SC. quo Senensium plebes modestiae admoneretur. Iis-

mus. quod nomen in Symmachi epistolis plus semel leges. LIPS. *Patruitus* etiam Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. et simul *senator*. Illud Pichena, hoc I. Gron. recepit. Vulgo *senatorii ordinis*, quod e c. 44. natum videtur. Guelf. *ordinis senatorum*. Veteres libri scr. et edd. etiam *Molins* vel *Mallius*, usitata in vett. libris scriptura in hoc nomine. ERN. *Senator* vel *ordinis Senatorii* deest in Bud. Idem *Manlius*, bene.

Pulsatum se in colonia] Grande priscis illis moribus crimen. nam nec convicio Senatorem aspergere licebat impune. Arnobius l. 4. p. 150. *Magistratum in ordinem redigere, Senatorem aut convicio prosequi, suis esse decretis periculosissimum poenis.* Salvianus l. 6. *Illustrem ac praepotentem virum nequaquam exhonorari a quoquam licet; et si quisquam exhonoraverit, decretis legalibus res sistitur, et iniuriarum auctor iure damnatur.* LIPS. Quid interfit inter *pulsare* et *verberare*, docet Vlpianus D. 47. t. 10. l. 5.

Colonia Senensi] *Senienſi* in Vatic. semper. LIPS. Item Fl. Agr. Guelf. ubi *Senithensi*. Ed. pr. *Semensi*, vitiose sive pro *Senensi*, sive pro *Senienſi*: Ceterae edd. omnes ante Lipſ. *Semensi*. ut MSS. quatuor ap. Broterium. A Senis (Etruriae oppidum est) fieri *Senenſis* et *Senienſis*, putat Ryckius. Atque etiam ipsam urbem *Senam* dictam, voluit ex inscr. antiqua docere I. Gronovius. quibus et adstipulatur Cellarius in Geogr. ant. 2, 9. Mihi tutius visum est, cum Broterio sequi usitatam scripturam huius nominis et MSS. qui eam retinent, quam qui ab ea abeunt: praesertim cum scirem, quam saepe et varie nomina hominum et locorum in libris scriptis et edd. vitiata sint; inprimis in libris Plinii maioris. ERN. Bud. hic *Senienſi*, mox *Semenſium*. Equidem Broterio et Ernestio adstipulor. Vt enim a Verona non fit Veronienſis, sic nec a *Sena Senienſis*. Dictam autem *Senam* coloniam, etiam e Strabone patet, qui l. 5. p. 227. Σήναν adpellat. Male huc trahunt titulum a Gronovio citatum et a Fabretto p. 712. et Grutero p. 372, 7. productum. Is enim ad *Sienam* Dalmatiae spectat, teste Apiano p. 367. qui primus dedit. Hanc *Sienem* non esse Taciti vel inde constat, quod Plinius 3, 21 (25.) non coloniis eam adnumerat, quum contra istam Hetruriae ib. 5 (8) *coloniam* dicat *Senensem*.

Cognita causa] In Freinsh. ed. 2. *iussa*, male, idque et in ed. I. Fr. Gron. sic servatum.

In convictos vindicatum] Imitari videtur Sallustium Cat. 9. et aliis locis. Sed tamen et Cicero hac forma usus est. ut Verr. 5, 50. ERN.

Cyre-

Digitized by Google

isdem diebus Antonius Flamma Cyrenenſibus dam- A. V. 824. A. C. 71.
atur lege repetundarum, et exſilio ob ſaevitiam.
nter quae militaris ſeditio prope exarſit. Praeto- 46
ianam militiam repetebant a Vitellio dimiſſi, pro
/eſpaſiano congregati: et inlectus in eandem ſpem,
: legionibus miles promiſſa ſtipendia flagitabat: ne
Vitelliani quidem ſine multa caede pelli poterant;
ed inmenſa pecunia dicebatur, qua tanta vis homi-
ium retinenda erat. Ingreſſus caſtra Mucianus,
quo

Cyrenenſibus damnatur] Pro a *Cyren.* ut corrigi volebat vir doctus in marg. Gryph. *Damnare* quo ſenſu hic accipiendum, ſupra dictum A. 3, 36. Sed *Cyrenenſibus* primus edidit Rhen. (ex ingenio) MSS. et edd. ante Rhen. *Cyrenſibus*, vel *Cirenſibus*. In MS. Agr. ſupra ſcriptum *Cretenſibus*. Nihil in ſilentio aliorum de hoc Flamma ſcriptorum, certi dici poteſt. ERN.

Praetorianam militiam] De hoc loco agit Petrizon. de Praetor. diſc. 2. p. 134. ERN.

Lectus in eandem ſpem] Sic libri: niſi quod ed. pr. *lectus eadem ſpecie*, vitioſe pro *ſpe*: quod eodem redit. Sed pro *lectus* Muretus malebat *erectus*: quod placebat etiam Vrſino. *Erecti in ſpem* dicuntur, qui ſua ſponte ſpem concipiunt. At hic promiſſa ſtipendia flagitant; quod indicio eſt, iis ſpem Praetorianae militiae factam. Itaque malim *illectus* vel *allectus*, ab *allicere*. In ſpem allicere eſt uſitata bonis ſcriptoribus phraſis. Fraudi fuere verba e *legionibus*, quae ad participium referebant librarii, cum ad *miles* referenda ſint. *Miles e legionibus* eſt legionarius, ut alibi. Facta erat legionariis ſpes Praetorianae militiae, ut eo firmiores eſſent et conſtantiores in partibus Flavianis. *Promiſſa ſtipendia* ſunt ſtipendia Praetoriana, militia Praetoriana. ERN. Vrſinus vulg. dicit eſſe *electus*, quod nuſpiam reperio. *Inlectus* cum Bip. recipio.

Pelli poterant] In MS. Flor. ſequuntur verba *ſed immenſa pecunia fer-* item in Guelf. in quo eſt *ferunt*, et ed. pr. in qua *ferr:* quod idem eſt. In Agr. alia verba adduntur e c. 53. ſed poſt haec transpoſitio in tribus prioribus libris. Sequuntur enim e c. 52. *ne criminantium nunciis*, usque ad finem c. 53. *retinenda erat*. Puteolanus eo ordine, qui nunc eſt, edidit. ERN. Scil. ſic, ut poſt *pelli poterant* ſtatim ſequatur *Ingreſſus caſtra* etc. Ita plane habet Bud. cod. et Puteol. editio cum ſeqq. abſque illa transpoſitione, quam e cod. Flor. notavit Pich. (de Guelf. et Agr. dubitare licet). Verba, quae in cod. Agr. adduntur, ſunt iſta: *ſed immenſa pecunia tanta vis hominum retinenda erat*. Ex quibus collatis cum iis, quae ex cod. Flor. et Guelf. referuntur, Bip. quos lubens ſequor, acute non minus quam vere locum noſtrum ita refingunt: *ſed immenſa pecunia dicebatur, qua tanta vis hominum retinenda erat*, ubi *dicebatur* loco τοῦ *ferebatur* Flor. pro *promittebatur*. ut apud Nonium 4, 122. Ceterum verba iſta: *quo tanta vis hominum retinenda erat*, capiti 53. nullatenus convenire, ſenſit non

nemo

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. quo rectius ſtipendia ſingulorum ſpectaret, ſuis cum inſignibus armisque victores conſtituit, modicis inter ſe ſpatiis discretos. Tum Vitelliani, quos apud Bovillas in deditionem acceptos memoravimus, ceterique per urbem et urbi vicina conquiſiti producuntur prope intecto corpore. *Eos* Mucianus *diduci, et Germanicum Britannicumque militem, ac ſi qui aliorum exercituum, ſeparatim adſiſtere*, iubet. Illos primus ſtatim adſpectus obſtupefecerat: cum ex diverſo velut aciem, telis et armis trucem, ſemet clauſos nudosque et inluvie deformes, adſpicerent. Vt vero huc illuc distrahi coepere, metus per omnes et praecipua Germanici militis formido, tamquam ea ſeparatione ad caedem deſtinarentur: prenſare commanipularium pectora, cervicibus innecti, ſuprema oſcula petere, *ne deſererentur ſoli, neu, in pari cauſſa, disparem fortunam paterentur*: modo Mucianum, modo abſentem Principem, poſtremum caelum ac Deos obteſtari: donec Mucianus, *cunctos eiusdem ſacramenti, eiusdem Imperatoris milites*

nemo interpretum. Sic Guerin non videre ſe ait, quid *altitudo templo adiecta ad tantam vim hominum retinendam* faciat In Bud. τῷ *ingreſſus* 2. m. adiecit *poſt hec*.

Stipendia ſpectaret] Vſitatius dixiſſet *noſceret*: ut *cauſſas noſcere* dicunt, et ſimilia. Mox *cum inſignibus ſuis* v. ad c. 29. Infra pro *ſeparatim* MSS. Flor. Guelf. ed. pr. *ſeparati*: omiſſa virgula ſupra litera ultima. nam vulgatum verum haud dubie. Sic ſupra 3, 59. *contenti* pro *contemtim* vidimus in libris. ERN. Bud. *ſeparatim*. Idem et Agr. *deduci*, male.

Ad caedem deſtinarentur] Sic edidit (e Bud.) Rhen. Ante editi omnes et Guelf. *deſtinaretur*. ERN.

Prenſare commanipularium] Ita lego. non tamen male, *prenſare commanipulares, pectori, cervicibus innecti*. LIPS. Conſentit lectioni Lipſianae Flor. item Guelf. in quo tamen *prenſare* eſt in margine tantum. At Agr. ed. pr. *iniecta*, ed. Pureol. Ber. Alc Ald. *iniecti*: quod placet Ryckio (et Grut.). Rhen. Gryph. *invecti*: et ante *cum manipularium*: Aldus *cum prehenſare manip.* p. Pro *pectora* Acidalius malebat *dexteras*. Ego vulgatum probo. *Prenſare* dicitur pro amplecti, ut *ambire pectora*, apud Lucanum 8, 67. Deinde *innecti cervicibus* eleganter, ut Ann. 12, 47. *implicare dextras*. ERN. In Bud. *prenſare* deeſt, quod more ſuo perperam tuetur Rhen. Tὸ *innecti* debe-

Digitized by Google

lites adpellans, falso timori obviam iret. Namque et victor exercitus clamore lacrimas eorum iuvabat, Isque finis illa die. Paucis post diebus, adloquentem Domitianum firmati iam excepere. Spernunt oblatos agros: *militiam et stipendia* orant. Preces erant, sed quibus contradici non posset. igitur in Praetorium accepti. Dein, quibus aetas et iusta stipendia, dimissi cum honore, alii ob culpam; sed carptim ac singuli: quo tutissimo remedio consensus multitudinis extenuatur. Ceterum verane pauperie, an uti videretur, actum in Senatu, *ut ducenties sestertium a privatis mutuum acciperetur.* Praepositusque ei curae Poppaeus Silvanus. nec multo post necessitas abiit, sive omissa simulatio. Abrogati inde, legem ferente Domitiano, Consulatus, quos Vitellius dederat. Funusque Censorium Flavio Sabino ductum: magna documenta instabilis Fortunae, summaque et ima miscentis. Sub idem tempus L. Piso Proconsul interficitur. Ea de caede quam verissime expediam, si pauca supra repetiero, A. V. 824. A. C. 71. 47 48

debetur Lipsio. Mox Agr. *postremo.*

Spernunt oblatos agros] *Sibi* addidit (e Bud.) Rhenanus: quod bene delevit Pichena. *Militiam* intellige inter Praetorianos, et *stipendia* Praetorianorum, qui mox *Praetorium* vocantur, ut recte explicat Perizon. l. c. ERN. *Sibi* abest a Flor. et aliis, nec Put. habet, nec Alc.

Sexcenties HS.] Faciunt 12,000,000 libr. Franc. Apud Suet. Vesp. 16. legitur perperam *quadringenties* (pro *quadragies*) *millies*, ut viri docti bene notarunt.

Poppaeus S.] V. ad 2, 86. hic quoque eadem librorum varietas. *Curae* abest a MS. Agr. ed. pr. ERN. Bud. habet *curae.* Idem *Pompeius.*

Legem ferente] Ne tirones errent, relatio in Senatu facta intelligenda, ut alibi monitum. v. A. 11, 13. Vitiose Guelf. (Bud.) ed. pr. *abroganti.* ERN.

Summaque etiam miscentis] Rodolphus acute *fumumaque et ima miscentis.* LIPS. Immo MS. Agr. Recepit Berneccerus. Mox *pro Consule* Flor. ed. I. Gronov. Sic fuit et in Guelf. sed litera ultima erasa est. ERN.

Si pauca supra petiero] Rhen. (ex ingenio) et Muretus emendant *repetiero*, quo verbo in hac phrasi alibi notter usus est. ERN. V. A. 16, 18. Omnino *repetiero* rectius. Acid. purat prius leg. *brevissime* vel *quam potero verissime.*

M. Si-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. petiero, ab initio cauſſisque talium facinorum non abſurda. Legio in Africa auxiliaque tutandis Imperii finibus, ſub D. Auguſto Tiberioque Principibus, Proconſuli parebant. Mox C. Caeſar, turbidus animi, ac M. Silanum, obtinentem Africam, metuens, ablatam Proconſuli legionem, miſſo in eam rem Legato tradidit. aequatus inter duos beneficiorum numerus et, mixtis utriusque mandatis, dis-

M. Silanum] Dio 59, 20. haec in rebus Caii mire confundit ac miſcet. Nec M. Silano Proconſule evenisſe diviſionem hanc vult, ſed ipſo L. Piſone Vide eum: et de hac ipſa caede Plinium Ep. 3, 7. LIPS. Adde Weſſelingium Obſ. 1, 17. qui Dionem bene refellit. ERN. De *Silano* v. ad A. 13, 1.

Beneficiorum numerus] Proprie et ex aevi eius uſu accipe *beneficia*, promotiones ad altiores ordines ſive gradus. Caſtrenſe in ea re verbum eſt, Livio ſic uſurpatum 9, 30. *Vt Tribuni militum a populo ſenideni creaverentur. quae antea, perquam paucis ſuffragio populi relictis locis, Dictatorum et Conſulum ferme fuerant beneficia.* Ciceroni etiam epiſtola ad Rufum Quaeſtorem 5, 20. *De Centurionibus tamen et Tribunorum militum contubernalibus, res eſt in integro; genus enim horum beneficiorum definitum lege non erat.* Nec Valerius alio ſenſu 4, 7, 5. ſcripſit. *Ad Equeſtrem ordinem et ſplendidae militiae ſtipendia P. Caelii beneficio pervenerat.* Item Suetonius Tib. 12. clare: *Venit in ſuſpicionem, per quosdam beneficii ſui Centuriones.* Noſter adaeque 1, 25. *Primores militum, per beneficia Nymphidii ut ſuſpectos.* Hi tales beneficiarii dicti. Caeſar B. C. 1, 75. *Petreius cum Praetoria cohorte barbarisque equitibus paucis, beneficiariis ſuis.* Paſſim in lapidibus: BF. COS. et BF. PR. PF. id eſt, *Beneficiarius Conſulis. Beneficiarius Praetoris. Beneficiarius Praefecti Praetorio*, aut *Proprietoris.* Vegetius reſtringere nomen videtur: et *beneficiarii*, inquit 2, 7. *ab eo appellati, quod beneficio Tribunorum promoverentur.* Et ad eius mentem in lapidibus lego iſta. In Picreo (ap. Grut. 551, 3.) BENEFICIARIVS. TRIBVNI. DEINDE. OPTIO. IN. CENTVRIA. Romae ib. p. 538, 8.) CORNELIO. MARCIANO. MILITI. COHORT. XII. VRB. BENEF. TRIBVN. Abiiſſe in aliud officii nomen videtur, ex Tertulliano de Fuga c. 13. *In matricibus beneficiariorum et curioſorum inter tabernarios et lanios et aleones et leones Chriſtiani quoque vestigati continentur.* LIPS. Et Pancirollus ad Notit. Dign. Occ. c. 9. volebat corrigi *beneficiariorum*: male. Nam hoc poſterioris aetatis verbum. Sed, ut hoc obiter addam, duo ſunt ap. veteres beneficiorum genera, quae ſubinde confunduntur a doctiſſimis, ut h. l. ab ipſo Lipſio. Alia ſunt *beneficia*, quae ad aerarium deferuntur, ad quae ſpectat locus ex ep. Cic. ad quaeſtorem ſuum: alia beneficia Imperatorum aut aliorum. In illis nihil eſt, niſi commendatio virtutis et rei bene geſtae, quae deponitur apud aerarium, et venit in civium notitiam, unde

Digitized by Google

discordia quaesita, auctaque pravo certamine. Legatorum vis adolevit diuturnitate officii, vel quia minoribus maior aemulandi cura; Proconsulum splendidissimus quisque securitati magis, quam potentiae consulebant. Sed tum legionem in Africa regebat Valerius Festus, sumptuosae adolescentiae, neque modica cupiens, et adfinitate Vitellii anxius. Is crebris sermonibus tentaveritne Pisonem ad res novas, an tentanti restiterit, incertum; quoniam secreto eorum nemo adfuit, et, occiso Pisone, plerique ad gratiam interfectoris inclinavere. Nec ambi- A. V. 824. A. C. 71. 49

de aditus munitur ad honores maiores: in his est gradus aut honoris collatio, ut Tribunatus, Praefecturae, Centurionatus etc. verbo honoratioris et utilioris militiae in quocunque genere: nam et Centurionum beneficia sunt. Neque vero solum de militia dicitur, sed et aliis: velut ap. Plin. ep. 10, 43. sunt *bulcutae beneficio* Caesaris. nam ibi aut *adniti beneficio tuo* cum Casaub. legendum aut *qui sunt beneficio tuo*. Vt ad Tacitum veniamus, aequatus beneficiorum numerus nihil est aliud, quam numerum locorum militarium, quae adsignarentur arbitrio Proconsulis, fuisse inter utrumque ita divisum, ut uterque totidem crearet. ERN.

Pravo certamine legatorum] Distinguendum censeo: *et mixtis utriusque mandatis discordia quaesita, auctaque pravo certamine Legatorum ius adolevit diuturnitate officii*. Hoc enim ait: dum imperant iisdem uterque suo iure saepe contraria, discordia exorta est, et ea *pravo certamine*, dum neuter alteri concedere sustinet, *aucta*. Sed Legatorum potestas praevaluit, quia complures per annos eam curam habebant, Proconsules quotannis mutabantur, etc. GRON. Ea interpunctio est in MS. Agr. ed. pr. In Guelf. (et Bud.) omnia uno tenore sine interpunctione scripta. Recepit Ryckius, quem imitatus sum. Mox pro *ius*, Guelf. et alii ap. Brotierium *vis*. quod non temere spreverim. Saltem *ius* h. l. sic dicitur. ERN. Bud. *in*, non dubie, ut alibi. Bip. recepere *vis*. Puto rectius.

Valerius Festus] Plinius Ep. 3, 7. *Nuper L. Piso, pater illius, qui a Valerio Feste per summum facinus in Africa occisus est.* LIPS.

Neque modica cupiens, sed affinitate Vitellii anxius] Primum MSS. Bud. Guelf. *cupido*. Deinde Bud. *si*: Agr. ed. pr. *et*: ceteri scr. et edd. *sed*. Ryckius recepit *et*. Ambigo, utrum praeferendum putem. Nihil enim in contextu reperio, unde ratio cum fiducia aliqua pronunciandi sumi possit. Itaque libros plures secutus sum. ERN. Bene Grut. praefert *et*, quia etiam hoc inter causas, cur citius ad res novas transierit. Sic et Bip.

A. V. 824. A. C. 71. ambigitur, provinciam et militem alienato erga Vespasianum animo fuisse: et quidam e Vitellianis, urbe profugi, ostentabant Pisoni *nutantes Gallias, paratam Germaniam, pericula ipsius et in pace suspecta tutius bellum.* Inter quae Claudius Sagitta, Praefectus alae Petrinae, prospera navigatione praevenit Papirium, Centurionem, a Muciano missum, adfeveravitque *mandata interficiendi Pisonis Centurioni data. Cecidisse Galerianum, consobrinum eius generumque. Vnam in audacia spem salutis. Sed duo itinera audendi; seu mallet statim arma, seu petita navibus Gallia, Ducem se Vitellianis exercitibus ostenderet.* Nihil ad ea moto Pisone, Centurio a Muciano missus, ut portum Carthaginis adtigit, magna voce laeta Pisoni omina, tamquam Principi, continuare; obvios et subitae rei miraculo adtonitos, ut eadem adstreperent, hortari. vulgus credulum, ruere in forum: *praesentiam Pisonis* exposcere. Gaudio clamoribusque cuncta miscebant, indi-

Alienato erga Vesp.] Ed. pr. *alienatam.* Post *in* ante *pace* deletam volebant Faernus, Muretus, Grotius etc. quam omnes libri exhibent. ERN. Bip. delent; sed ferri potest, iudice Acidalio. Servant etiam Brot. Lall.

Praefectus alae Petrinae] *In* Notitia Imperii Sect. 63. *Praefectus alae Petrianae* legitur in Britannia, *per lineam valli.* Vbi linea valli, non aliud est, quam tractus ille ad vallum a Severo aliisque exstructum. LIPS. De *ala Petrina* v. Lipsius ad A. 11, 4. ERN. Mox Bud. *omissum*, vitium e vicinia ortum.

Cecidisse Galerianum] Cod. Bud. *cessisse.* Vnde Rhenanus *caesos esse Galer.* corrigebat. At *cecidisse* iterum sic mox c. 51. ERN.

A Muciano missus] Praepositio deest in Bud. Mox Agr. *ostentaret.*

Laeta Pisoni omnia — continuare] Vere Acidalius correxit *omina.* Idque adeo evidens e sequentibus, *ut eadem adstreperent*, ut recipere in textum non dubitarim: secutusque est nos Broterius (et Lall.). *Omina laeta Pisoni ut Principi continuare* est, laetis ominibus eum omnibus locis, assidue, prosequi, usurpato Principis nomine et quicquid appellari Principes solent. Groslotius corrigebat *conclamare*, non adsecutus verbum vulgatum. Laeta omnia nunciare poterat homo, non clamore continuare. Mox *indiligentia vevi* bene correctum a Rhen. Ed. pr. (et Bud.) *indiligentia viri.* Ceterae ante Rhen. MS. Guelf. *indulgentia viri.* ERN.

Con-

Digitized by Google

indiligentia veri et adulandi libidine. Piso, indicio Sagittae, vel insita modestia, non in publicum egressus est, neque se studiis vulgi permisit. Centurionemque percunctatus, postquam, *quaesitum sibi crimen caedemque*, comperit, *animadverti in eum* iussit, haud perinde spe vitae, quam ira in percussorem, quod idem ex interfectoribus Clodii Macri, cruentas Legati sanguine manus ad caedem Proconsulis retulisset. Anxio deinde edicto Carthaginiensibus increpitis, ne solita quidem munia usurpabat, clausus intra domum, ne qua motus novi causa vel forte oriretur. Sed, ubi Festo consternatio vulgi, 50 Centurionis supplicium, veraque et falsa, more famae, in maius innotuere, equites in necem Pisonis mittit. Illi raptim vecti, obscuro adhuc coeptae lucis, domum Proconsulis inrumpunt, destrictis gladiis: et magna pars Pisonis ignari, quod Poenos auxiliares Maurosque in eam caedem delegerat. haud procul cubiculo, obvium forte servum, *quisnam et ubi esset Piso?* interrogavere. Servus egregio mendacio, *se Pisonem esse*, respondit: ac statim obtruncatur, nec multo post Piso interficitur. Namque aderat, qui nosceret, Bebius Massa, e Procuratoribus Africae, iam tunc optimo cuique exi-

A. V. 824. A. C. 71.

Dd 2 tio-

Consternatio vulgi] h. e. concursus in forum ex instinctu et fraude Centurionis, clamore praesentiam Pisonis expostentium, ominibus laetis, ut Principem, prosequentium. Tironum causa dictum. Paullo post ed. pr. *Poenos auxiliaresque Mauros.* ERN. Cf. A. 1, 39.

E Procuratoribus Africae] Ed. pr. *Procurator Af.* Si plures in Africa Procuratores Caesaris, vulgatum praeferam. Sed in Africa, Proconsulari provincia, plures fuisse, nondum reperi et vix credo. In Britannia quidem, provincia Caesaris, unus tantum fuit, ut patet ex Agric. 15. Ann. 14, 39. Nisi forte illo tempore praeter primarium Procuratorem alii minores extra ordinem missi fuere, qui certam aliquam partem rei fiscalis, sub primario Procuratore, curarent; quod interdum factum docet Bynkersh. Obs. 2, 21, extr. et variis legum, inscriptionum, locis patet. Id si non placet, et illis temporibus, praesertim in Proconsulari provincia unus tantum (nam loca, quae afferuntur, non attingunt hanc

A. V. 824. A. C. 71. tiosus, et in cauſſas malorum, quae mox tulimus, ſaepius rediturus. Feſtus Adrumeto, ubi ſpeculabundus ſubſtiterat, ad legionem contendit, Praefectumque caſtrorum, Cetronium Piſanum, vinciri iuſſit, proprias ob ſimultates: ſed *Piſonis ſatellitem* vocabat, militesque et Centuriones quosdam puniit, alios praemiis adfecit: neutrum ex merito, ſed ut oppreſſiſſe bellum crederetur. Mox Oeenſium, Lepti-

hanc aetatem) aut lectio ed. prim. praeferetur, aut *Africae* putabitur eſſe a mala manu. Nam potuit eſſe, *Baebius*, e *Procuratoribus*, pro *Procurator*, non addito provinciae nomine: ut ſupra vidimus e *Tribunis*, pro, *Tribunus*; quod illi male ab imperitis librariis ſubſtitutum in libris vett. notavimus. item e *Primipilaribus* pro *Primipilaris* H. 3, 70. ERN. Lall. exponit: unus ex iis, qui Procuratores Africae fuerant.

In cauſſas malorum - rediturus] i. e. qui poſtea ſaepe in cauſſis malorum noſtrorum futurus erat, ſaepe acturus, quae nos adfligerent. ERN. Cf. Plin. Ep. 7, 33.

Ad legionem tendit] Sequentia perfectum deſiderant. *Tendit* pro perfecto non accipiam, propter ea, quae ad Ann. 3, 24. dixi. Cogitavi olim, et hic legendum *tetendit*. Sed in ed. pr. *contendit* reperi, quod recipere non dubitavi. Sic et MS. Reg. Idem fecit Broterius. Eadem habet mox *puniit*, quod poſt edidit Rhenanus (e Bud.) cum ſqq. omnibus: idque eſt et in Flor. cum Puteol. Ber. Alc. edidiſſent *punit*, quod eſt et in Guelf. ERN. Bud. *tendit*. Mox Bud. male *obrepſiſſe*.

Mox Ophenſium] Rodolphus voluit *Ruſpenſium*: ſed a coniectura. Ophenſium quidem non alibi mentio in hoc tractu: et putamus rectiſſime emendatum iri, *Oeenſium*. ſtatimque, *populus Oeenſis* Rem tetigi. Te advoco, C. Plini, in meam fidem et Taciti lucem: Scribis 5, 5. his ipſis verbis: *Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit. Proximo bello, quod cum Oeenſibus Romani geſſere, initiis Veſpaſiani Imperatoris, compendium viae quatridui deprehenſum eſt.* Quod illud bellum ſub initia Veſpaſiani, niſi iſtud? Itaque Plinio quoque praelucent clare haec Corneliana. Tempus, ſitus, nomen, omnia conveniunt: et eſt hoc illud ipſum celebre opidum, unde Pudentilla Apulei, ut ipſe Apologia commemorat. Scripſit et Orationem, *Pro ſtatua ſibi Oeae locanda*. LIPS. MS. Agr. *Aſpenſium* non *Ruſp*. Ed. pr. (et Bud. cod.) *Offenſ*. Lipſii correctionem recepit Ryckius; de qua v. quos laudat I. Gron. qui vulgatum ſervat: inprimisque Suritam ad Anton. Itin. p. 62. ed. Weſſel. ibique etiam Weſſelingium: unde parebit, ſaepe iſtius urbis nomen corruptum in libris, et reſtitutum a doctis viris. Add. Oudend. ad Sueton. Aug. 4. extr. Sed in primis ex ed. pr. apparet, vere Suritam coniecisse, de origine corruptelae: nempe, ex *Oeenſis* primum factum *Ofenſis*. Etiam tabula Peuting. habet *Oſa*. Pelerin Recueil de méd. Suppl. 2. p. 48.

Digitized by Google

ptitanorumque discordias componit, quae, raptu frugum et pecorum inter agrestes, modicis principiis, iam per arma atque acies exercebantur. Nam populus Oeensis, multitudine inferior, Garamantas exciverat, gentem indomitam et inter adcolas latrociniis fecundam. Vnde arctae Leptitanis res, lateque vastatis agris intra moenia trepidabant: donec, interventu cohortium alarumque, fusi Garamantes et recepta omnis praeda, nisi quam vagi per inaccessa mapalium ulterioribus vendiderant. A. V. 824. A. C. 71.

At 51 Vespasiano, post Cremonensem pugnam et prospe-ros undique nuntios, *cecidisse Vitellium*, multi cuiusque ordinis, pari audacia fortunaque hibernum mare adgressi, nuntiavere. Aderant legati Regis Vologesi, *quadraginta Parthorum equitum millia* offerentes. Magnificum laetumque, tantis sociorum auxiliis ambiri, neque indigere. Gratiae Vologesoactae, mandatumque, *ut legatos ad Senatum mitteret et pacem esse sciret*. Vespasianus, in Italiam resque urbis intentus, adversam de Domitiano famam accipit: *tamquam terminos aetatis et concessa filio egrederetur*. Igitur validissimam exercitus par-

p. 48. 49. e numo antiquo in primis verum nomen defendit esse *Ocea*, inde *Oeensis*. In numo est *Col. Aug. Oce.* Ceterum Leptis intelligenda magna, in cuius vicinia Oea, ERN. Ptol. 4. 3. Ὠία. In numo Antonini Pii *Oea*.

Vnde arctae Leptitanis res] *Artae* MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. edd. ante Rhen. qui edidit *arta*. Vetus restituit Ryckius: et hoc consuetudo Latine loquentium desiderat, ut vidit Freinshem. Dubitat I. Fr. Gronovius ad Liv. 10, 6. an recte *arcta res* solliciteur, laudans *durum rem* e Virgilio; non dubitaturus, si consensum vett. librorum cognitum habuisset. Mox MS. Agr. *vastis*. V. ad 2, 32. ERN. Bud. *vastatis*.

Mare aggressi] Ferretus malebat *ingressi*, quod cuivis in mentem veniat. At vulgatum quoque rectum. ERN.

Quadraginta Parthorum] Nec nimis pro illo Rege et militia totius gentis equestri. Idem numerus in Suetonio c. 6. *Vologesum promisisse XL. millia sagittariorum*. Non pugnat. nempe equites illi sagittarii, ut solent, et hippotoxotae. Quidam carmen libri in Suetonio XV. M. nec studio. LIPS.

Suum

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. 52 tem Tito tradit, ad reliqua Iudaici belli perpetranda. Titum, antequam digrederetur, multo apud patrem sermone orasse dicebatur, *ne criminantium nuntiis temere accenderetur: integrumque se ac placabilem filio praestaret. Non legiones, non classes, perinde firma imperii munimenta, quam numerum liberorum. Nam amicos tempore, fortuna, cupidinibus aliquando, aut erroribus, imminui, transferri, desinere: suum cuique sanguinem indiscretum, sed maxime Principibus: quorum prosperis et alii fruantur, adversa ad iunctissimos pertineant. ne fratribus quidem mansuram concordiam, ni parens exemplum praebuisset.* Vespasianus, haud aeque Domitiano mitigatus, quam Titi pietate gaudens, *bono esse animo* iubet, *belloque et armis Rempublicam adtollere: sibi pacem domumque curae fore.* Tum celerrimas navium, frumento onustas, saevo adhuc mari committit. Quippe tanto discrimine urbs nutabat, ut decem haud amplius dierum frumentum in horreis fuerit, cum a Vespasiano commeatus sub-
53 venere. Curam restituendi capitolii in L. Vestinum

Suum cuique sanguinem indiscretum] H e. liberos cuiusque esse ei arctissimo vinculo coniunctos, ut omnia parenti liberisque communia sint. Mox *parens* pro *pater* edidi e Flor. Bud. Agr. ed. pr. Post *attolleret* MS. Guelf. edd. Put. Ber. Asc. male. ERN. Bud. *attollere*, sed male ibi deest *iubet*.

A Vesp. commeatus subvenere] Tum cusum fuisse a Corinthiis numum in honorem Domitiani, in cuius postica corona spicea cum epigraphe PERM. IMP. GE M. tradit Vaillant in NN. Col t. 1 p. 139. Verum *Germanici* titulus non ante a. u. 846 Domitiano est additus, ut bene docet Eckhel in Doctr. NN. vet. t. 6. p. 397.

Curam restituendi capitolii confert] Confert in illum iam dictum. Sed adfuit igitur Vespasianus, an abfuit? Adfuisse Sueronius fortiter dicit c. 8. *Ipse restitutionem capitolii aggressus, ruderibus purgandis manus admovit primus, ac suo collo quaedam extulit.* Simile et in Dionis compendio legas 66, 10. At Taciti verba et narratio aliorsum eunt, et omnia sunt, ut Vespasiano absente. Si praesens, cur in alium transfert? cur nec nominatur quidem? cur cetera omnia, quae temporum serie narrantur, illo absente gesta? Ego nihil nisi pugnam manifestam hic video, et libens audiam (paci amicus sum) conciliantem. LIPS. Quae vel pro Taci-

Digitized by Google

num confert, Equestris ordinis virum, sed auctoritate famaque inter proceres. Ab eo contracti Haruspices monuere, *ut reliquiae prioris delubri in paludes averherentur: templum iisdem vestigiis sisteretur. nolle Deos, mutari veterem formam.* Vndecimo Kal. Iulias, serena luce spatium omne, quod templo dicabatur, evinctum vittis coronisque. Ingressi milites, quis fausta nomina, felicibus ramis. A. V. 824. A. C. 71.

Tacito, ut a Savilio ad h. l. vel contra eum ab aliis dicta sunt, aut quomodo conciliare cum Suetonio aliisque tentarint viri docti, veluti Pl a Iurre ap. Burm. ad Suet. T. Vesp. 8. non referam. In MS. Guelf. ante *curam rest. C.* est spatium vacuum duorum versiculorum, et par in fine loci huius de capitolio. Porro, ut supra diximus ad c. 46. in MSS. et ed. pr. sunt verba *sed immensa pecunia sgrunt*, eaque paullo ante transpositionem, de qua ibi dictum: adde dicta ad extrema huius capitis. Quae mihi suspicionem movere, hoc caput aliunde, h.e. ex sequente libro huc translatum esse, aut saltem aliquid ante id omissum. Nam clarum satis est ex initio statim capitis, curam reficiendi capitolii Vespasiano fuisse mandatam. Id autem ubi dictum est? Res autem est tanta, ut a Tacito praeteriri non potuerit. Nam quae c. 9. extr. dicuntur. non sufficiunt. Neque facile credam, absente Vespasiano de ea re aliquid esse statutum. At hoc tempore nondum Romae fuisse, sed circa finem aestatis demum, eo venisse, series totа rerum declarat. Vid. c. 81. Ioseph., Bell. Iud. 7, 4. Pagius quidem non dubitat, advenisse Romam mense Septembri. Sed haec de coniectura; quam incertam esse facile largiar. Et sunt alia de capitolio instaurato ambigua etiam in Iosepho, de quibus iam dicere nil attinet. ERN. De restituendo capitolio iam anno superiori in Senatu actum. Cf. c. 4. et 9. Quam parum concordent scriptores in omni hoc restituti capitolii negotio narrando, docet etiam Reimarus ad Dionem l. c.

L. Vestinum Equestris ordinis] Estne ille, de quo oratione pro Gallis Claudius Caesar? *Ex qua Colonia* (Viennensi) *inter paucos Equestris ordinis ornamentum L. Vestinum familiarissime diligo.* Ego puto. idque paullo certius, quam eundem Martiali intellegi 4, 73. *Cum gravis extremos Vestinus duceret horas, Et iam per Stygias esset iturus aquas, Vltima volventes oravit pensa sorores, Vt traherent parva stamina pulla mora. . . Tum, largas partitus opes, a luce recessit: Seque mori post hoc credidit ille senem.* Nam hic fuerit potius filius eius: qui videtur e clausula iuvenis obiisse. LIPS.

In paludes averherentur] Ed. pr. *adveherentur*, male. Vid. ad 16, 2. ERN.

Ingressi milites] Acidalius haec cum antecedentibus coniungenda putabat, et sic in ed. pr. reperi. ERN.

Quibus fausta nomina] Non, *omina*, ut vulgo. Vaticanus ita iubet et mos religionis priscae. quibus magnae curae, ut in his tali-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. dein virgines Vestales, cum pueris puellisque patrimis matrimisque, aqua, vivis e fontibus amnibusque hausta, perluere. Tum Helvidius Priscus, Praetor,

talibus initiis homines praeessent bono nomine. id est: e quorum nominibus captari velut augurium aliquod posset prosperitatis et diuturnitatis. Talia sunt Salvius, Longinus, Statorius etc. Mala contra, e quibus triste aliquod, infirmum, breve, ut Curtius, Minucius, Furius, Hostilius. Cicero de divinat. 1, 45. *Cum Imperator exercitum, Censor populum, lustraret, bonis nominibus, qui hostias ducerent, eligebantur: quod idem in delectu Consules observant, ut primus miles fiat bono nomine.* Plinius 28, 2 (5.) *Publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera eligimus.* Tale vaticinium lenonis illius Plautini, in Lucride Persa 4, 4, 73. *Nomen atque omen quantivis est pretii . . . Mihi quoque Lucridem confido fore te.* Adi et Festum in Lacus Lucrinus. LIPS. Firmant MSS. Flor. Vat. Reg. ed. pr. sed insuper *quis.* ERN. Bud. *quibus fausta nomina*, ubi 2. m. τὸ *nomina* mutare parabat in *omina* vel *omnia.* Bip. legunt *qui* per adpositionem pro *quibus*, et provocant ad verba cit. Plinii. Sed in his eo sensu dicendum fuisset *ducentia*, non *ducentium.* Sic et Cicero l. c. non dicit *bona nomina*, sed *bonis nominibus.* Falso Ryckium Flor. codici tribuere *qui*, testatur Iac. Gronov.

Felicibus ramis] Id est, e felici arbore (Dis grata, interpretatur Macrobius 2, 16.) decerptus. Ammianus in religione simili 29, 1. *Linteis quidam indumentis amictus, torulo capiti circumflexo, verbenas felicis arboris gestans.* Huic usui maxime laurus. Livius l. 40, 37. *Omnes coronati et lauream in manu tenentes supplicaverunt.* Suidas: Αἴσακος. ὁ κλάδος τῆς δάφνης, ὃν κατέχοντες ὕμνουν τοὺς θεούς. LIPS. Locus a Lipsio productus non Suidae est, sed Hesychii.

Aqua perluere] Solenni et usitata lustratione, publice privatimque recepta. Tertullianus de Bapt. c. 5. *Ceterum villas, domos, templa, totasque urbes aspergine circumlatae aquae expiant passim.* Huic rei et περιῤῥαντήρια vasa in templis, aqua lustrali plena, qua Sacerdotes aut aeditui intrantes aspergerent, aut etiam ipsi sese. Sozomenus 6, 6. Θαλλούς τινας διαβρόχους κατέχων ὁ ἱερεὺς, νόμῳ ἑλληνικῷ περιέῤῥαινε τοὺς εἰσιόντας. Ovidius Fast. 4, 728. *Vdaque rorales laurea misit aquas.* Insignem ad hanc ablutionem locum abluo, Asconii In Divinationem: *Alii delubra dicunt ea templa, in quibus sunt labra corporum abluendorum mortuorum, ut Dodonaei Iovis aut Apollinis Delphici, in quorum delubris lebetes tripodesque visuntur.* Fallor, aut τὸ *mortuorum*, ab inepto glossographo est: nec aliunde delubra derivari vult, quam ab ista in templorum vasis aqua ad deluendum. LIPS. Ceterum lectio haec est e correctione Rhenani. Firmatur tamen initium *aqua rivis* MS. Guelf. Ceteri libri *trimis* vel *trinis*: quod repetitione fortuita natum e voce *matrimis.* Ryckius corrigit *e vicinis f. a.* e Cic. N. D. 3, 20. Poterat addi Liv. 1, 45. extr. Ferri posse vulgatum videtur, ut periphrasis aquae vivae per μερισμόν.

Et

Digitized by Google

tor, praeeunte Plautio Aeliano, Pontifice, luſtra- A. V. 824.
ta ſuovetaurilibus area et ſuper ceſpitem redditis extis, A. C. 71.
Iovem, Iunonem, Minervam praeſidesque Imperii

Et videri poſſunt haec ſumta ex inſcriptione aut SC. in quibus talia reperiri, ſatis conſtat. ſed veriſſime emendavit I. Gronovius *vivis e fontibus a.* praeſertim, cum τὸ *e* ſit in iisdem libris antiquis. Idque recepimus. Voluit et ipſe exprimi; ſed operae non paruérunt. Nihil tritius vivo flumine in ſacris. Vid. Gron. ad h. l. In extremo omnes ſcr. et edd. ante Rhen. *pluere*, pro quo Ant. Auguſtinus malebat *perpluere*, quod magis placet quam *perluere*. Etenim adſperſio illa fuit areae luſtrandae cauſſa, de quo *perpluere* dici poteſt, non *perluere*. ERN. Puteol. et Alc. *a quatrimis et font.* Bud. *aquarinis et font.* Vnde Rhen. fingebat *aqua rivis et font.* Ant. Auguſtinus dabat *aqua e vivis et font.* Rhenanum ſecuti ſunt editores, donec ſcitam Iac. Gronovii coniecturam reciperet Erneſti, quem imitati recentiores. Praepoſitio *e* loco τοῦ *et* debetur Flor. Habet et Reg. Lall. Auguſtini *perpluere* longius petitum iudicat Broterius. Bud. male *pluere*.

Plauto Eliano] Sic Vatic. Barbare vulgo *Eliatio*. LIPS. Conſentit ed. pr. etſi habet *Cliano*. Ryckius coniicit ſcribendum *Plautio Aeliano*, ut intelligatur T. Plautius Silvanus Aelianus, clarus illis temporibus vir: de quo eſt nota inſcriptio ap. Gruterum p. 453. etiam a Ryckio ad h. l. allata et accuratius e Piraneſi Antichità Rom. tab. XI. a Broterio, qui et ſic edidit, ut Alemannus. Idque et nos imitati ſumus. In ea et Pontificatus tribuitur Plautio. ERN. Bud. *Plauto Eliatio*.

Luſtrata bove taurisque] Vera dictio *ſuovetaurilibus*. Praeit Vatic. in quo, *bovetaurilibus*: et Covarruviae, qui *bovetauribus*. Scilicet priſci in luſtrationibus aut piamentis hoc ſacrificii genus adhibebant, ſolenni ritu. Livius 8, 10. *Telo potiri hoſtem fas non eſt: ſi potiatur, Marti ſuovetaurilibus piaculum fieri.* Tacitus A. 5 (6, 37.) *Sacrificantibus, cum hic more Romano ſuovetaurilia daret, ille equum placando amni.* Cato RR. c. 141 (142). *Cum Divis volentibus, quodque bene eveniat, mando tibi Mani, uti illace ſuovetaurilia, fundum, agrum, terramque meam, quota ex parte circumferenda cenſeas, uti cures luſtrare.* Quae victimae in hoc ſacro, etſi vox indicat, clare etiam Varro RR. 2, 1. *Populus Romanus cum luſtratur ſuovetaurilibus, circumaguntur verres, aries, taurus.* Et Quinctil. 1, 5, 67. *Nam ſuovetaurilia iam perſuaſum eſt eſſe ex ſue, ove et tauro.* Solitaurilia haec etiam dicta, docebit te Feſtus. nec abeunt a Graecorum veteri ſacro, quod illi τριττὺς dicebant. de quo Euſtathius p. 1676. ad Od. λ. 130. aliique. LIPS. Flor. Agr. ed. pr. *bovetaurilibus*. ERN. Bud. *bove taurisque*.

Super ceſpitem redditis extis] Edd. Put. Ber. Alc. *ſecundum*. male, ut alibi quoque peccatum vidimus. *Reddere* proprium de extis verbum eſſe, etiam tirones ſcire arbitror. ERN. Rhen. e Bud. dedit *ſuper*. Sic et Flor. et Agr.

Iovem, Iun. Min.] Egregie haec illuſtrat numus Veſpaſiani, in cuius poſtica templum hexaſtylon,

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. *Deos* precatus, *uti coepta prosperarent, sedesque suas, pietate hominum inchoatas, Divina ope adtollerent;* vittas, quis ligatus lapis, innexique funes erant, contigit. Simul ceteri Magistratus et Sacerdotes et Senatus et Eques et magna pars populi, studio laetitiaque connixi, saxum ingens traxere. passimque iniectae fundamentis argenti aurique stipes et metallorum primitiae, nullis fornacibus victae, sed ut gignuntur. Praedixere Haruspices, ne temeraretur opus saxo aurove, in aliud destinato. Altitudo aedibus adiecta. Id solum religio adnuere. et prioris templi magnificentiae defuisse creditum.

54 Audita interim per Gallias Germaniasque mors Vitellii duplicaverat bellum. Nam Civilis, omissa dissimulatione, in Populum Romanum ruere. Vitel-

lon, statuis superne et utrinque exornatum, in cuius medio signum Iovis sedentis, cui ad dextram adstat Pallas, ad laevam Iuno. Exhibet eum Pedrusi ex museo Farnesio et eleganter delineatum Morellius. In numis Antonini Pii ista Numina eodem honoris discrimine sedentia, in aliis eiusdem pro Diis ipsis propriae singulorum aves, itemque in Lucerna fictili apud Passerium t. 1. p. 29. tres cellae templi capitolini, simili ordine locatae comparent. Plura dabit ex Titi et Domitiani numis itemque ex collatis veterum locis Eckhel in Doctr. NN. vet. t. 6. p. 327.

Quis ligatus lapis] Sic Flor. Alii et Bud. *quibus.*

Nullis fornacibus victae] *Victae* pro *coctae.* nam ignis eleganter dicitur *vincere*, quae duriora sunt et igni diu resistunt. Deinde pro *ut gignuntur* MS. Flor. ed. pr. *ut signantur*, MS. Agr. *et signanter*, quod non displicet Ryckio, sed ut cum sequentibus coniungatur, sitque *differte.* Vulgatum verum puto, etsi id redundat. ERN. Bip. praeferunt *ut signantur*, scil. a natura et insignes sunt. Id equidem non capio. Vulgatum bene habet.

Defuisse creditum etc.] Non credo, haec ad praecedentia referenda. nam illa ad altitudinem operis spectant, hoc ad spatium et amplitudinem. Non satis spatiosum templum esse credebatur, in quod tanta saepe hominum multitudo confluereret, ut eam capere non posset. Sed ita sententia non est absoluta, nec credibile, nil amplius de aedificatione capitolii dictum, Vnde confirmatur suspicio, ab initio indicata. ERN. Ernesti servarat hic verba: *quo tanta vis hominum retinenda erat.* Sed rectius ad c. 46. referuntur; id respice. Paullo ante Bud. *primoris templi.* De magnificentia eius fuse Brot. in edit. maiore.

Vel

Digitized by Google

tellianae legiones vel externum servitium, quam Imperatorem Vespasianum, malle. Galli sustulerant animos, eandem ubique exercituum nostrorum fortunam rati: vulgato rumore, *a Sarmatis Dacisque Moesica ac Pannonica hiberna circumsideri.* paria de Britannia fingebantur. Sed nihil aeque, quam incendium capitolii, ut finem Imperio adesse crederent, inpulerat. *Captam olim a Gallis urbem: sed, integra Iovis sede, mansisse Imperium. Fatali nunc igne signum caelestis irae datum, et possessionem rerum humanarum Transalpinis gentibus portendi*, superstitione vana Druidae canebant. Incesseratque fama, primores Galliarum, ab Othone adversus Vitellium missos, antequam digrederentur, pepigisse, *ne deessent libertati, si Populum Romanum continua bellorum civilium series et interna mala fregissent.* Ante Flacci Hordeonii caedem, nihil prorupit, quo coniuratio intelligeretur. Interfecto Hordeonio, commeavere nuntii inter Civilem Classicumque, Praefectum alae Treverorum. Classicus nobilitate opibusque ante alios. Regium illi genus et pace belloque clara origo. Ipse e maioribus suis hostis Populi Romani quam socius, iactabat. Miscuere sese

A. V. 824. A. C. 71.

55

Vel externum] *Vel* habent Flor. Agr. Guelf. ed. pr. Puteol. Ber. Alc. Restituit Pichena. Paullo post cum Ryckio et I. Gronov. recepi *finem Imperio*, pro *Imperii*, quod et ed. pr. habet. ERN. Bud. *vel extremum*. Istud *vel* in Lipsianis omissum. *Imperio* Flor. Agr. sed Bud. *Imperii*. Mox idem *versus Vitellium*. Dein Agr. *erupit*.

Anteibat alios] Brevius et verius Vatic. et Covarruviae, *ante alios*. Sic H. 5, 12. *Templum in modum arcis, propriique muri labore et opere ante alios.* A. 1, 27. *Cn. Lentulus ante alios aetate et gloria belli.* LIPS. Consentit Flor. Agr. ed. pr. Itaque bene *ibat* a Pichena deletum. ERN. Bud. *ante alios*. sed 2. m. addidit *ibat* in margine.

Hostis Populi Romani, quam socius, iactabat] Sic restitui. Transmarinum et elegans dicendi genus est, *iactat esse socius*: quod plebs dixerit, iactat se socium esse. Homerus Il. 13, 54. Ἕκτωρ ὃς Διὸς εὔχετ' ἐρισθενέος πάϊς εἶναι. et crebro Graeci: quos saepe et vulgo imitati Latini, sed locis hodie fere corruptis. Plautus Asinaria 3, 3, 43. *Argenti viginti minae me modo ad mortem appulerunt, Quas hodie adolescens Diabolus ipse daturus*

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. sese Iulius Tutor et Iulius Sabinus: hic Trevir, hic Lingon. Tutor ripae Rheni a Vitellio praefectus: Sabinus, super insitam vanitatem, falsae stirpis gloria incendebatur: *provinciam suam D. Iulio, per Gallias bellanti, corpore atque adulterio placuisse.* Hi secretis sermonibus animos ceterorum scrutari. ubi, quos idoneos rebantur, conscientia obstrinxere, in colonia Agrippinensi in domum privatam conveniunt. nam publice civitas talibus inceptis abhorrebat: attamen interfuere quidam Vbiorum Tungrorumque. Sed plurima vis penes Treveros ac Lingonas: nec tulere moras consultandi. certatim proclamant: *furere discordiis Populum Romanum, caesas legiones, vastatam Italiam, capi cum maxime urbem, omnes exercitus suis quemque bellis detine-*

turus dixit. Ita enim consensu manuscripti. sicut et illo Bacchidibus 1, 2, 47. *Eia, nunc esse ego opinor Hercules, tu autem Linus.* Apuleium eo exemplo scripsisse censeam l. 7. *Summos illi promitterent honores habituri mihi,* nec mutem. Virgilius Aen. 2, 377. — *sensit medios delapsus in hostes.* LIPS. Consentit ed. pr. Guelf. et edd. ceterae ante Lipsi. (et cod. Bud.) *is se. E maioribus* est, ad exemplum maiorum suorum. Dicebat, maiores suos hostes Pop. R. fuisse, eorumque exemplum se sequi. Nec absurdum, ut opinor, foret: *is e mai. s. hostis P. R. quam socios iactabat:* magis laudabat et se imitari dicebat eos, qui hostes, quam qui socii Pop. Rom. fuissent. Certe in vulgata *e maioribus suis*, durius est. ERN. Coniectura ista Merceri est, Pichenae probata. Huetius malebat *a mai. suis.* Bip. *e mai. suis* explicant natus hostis. In Bud. a 1. m. erat *ipse*, unde a. m. *Is se.*

Hic Trevir, hic Lingon] Alterum in *ille* mutari cupiunt Rhen. et Pich. quod non necessarium esse, hodie constat. V. Ryck. MS. autem Flor. habet *Lingonus*, Reg. Agr. ed. pr. *Lingenius.* Broterius suspicatur, Romanos dixisse *Lingonus* pro *Lingo* vel *Lingon*, ut habet Martialis 8, 75, 2. ERN. Bud. *Lingon.* Geminatum pronomen *hic* occurrit et ap. Virg. Ecl. 4, 56. Cic. ad Fam. 9, 16. immo supra A. 14, 8. Mox Bud. *incedebat.*

Animos c. scrutari] Pichena corrigebat *scrutati*, et cum sequentibus coniungebat: eleganter, sed sine libris et non necessario. mox ed. pr. *adstrinxere*, item *Tungrorum*, ut Rhenanus edidit. V. ad 2, 14. ERN. Bud. *scrutari.* quod servant Brot. Lall. Ast Bip. *scrutati.*

Omnes exerc. - bellis detineri] Sic edidi ex ed. pr. ex quo ab Puteol. factum *destineri*, pro quo Rhen. (e Bud.) dedit *distineri.*

Digitized by Google

tineri. ſi Alpes praeſidiis firmentur, coalita liber- A. V. 824. A. C. 71.
tate, diſpecturas Gallias, quem virium ſuarum ter-
minum velint. Haec dicta pariter probataque. de 56
reliquiis Vitelliani exercitus dubitavere. Plerique *interficiendos* cenſebant, *turbidos, infidos, ſanguine Ducum pollutos.* Vicit ratio parcendi: *ne, ſublata ſpe veniae, pertinaciam accenderent. Adliciendos potius in ſocietatem. Legatis tantum legionum interfectis, ceterum vulgus, conſcientia ſcelerum et ſpe inpunitatis, facile acceſſurum.* Ea primi conſilii forma. miſſique per Gallias concitores belli. Simulatum ipſis obſequium, quo incautiorem Voculam opprimerent. Nec defuere, qui Voculae nuntiarent. Sed vires ad coercendum deerant, infrequentibus infidisque legionibus. Inter ambiguos milites et occultos hoſtes, optimum e praeſentibus ratus, mutua diſſimulatione et iisdem, quibus petebatur, artibus graſſari; in coloniam Agrippinenſem deſcen-

neri, quod tamen eſt et in Guelf. *Detineri*, i. e. occupatos eſſe, verum eſt, ex iis, quae ſupra ad A. 11, 12, diximus. Singula ſinguli exercitus bella habebant, non pluribus distinebantur, distrahebantur. Ante bene Rhen. (e Bud.) *cum maxime* edidit pro *tum* vel *tunc maxime*, ut aliae habent. ed. pr. *tamen max.* ERN.

Diſpecturas Gallias] MS. Agr. *altius deſp.* ed. pr. *alias deſp.* Vulgatum verum. (Bud. male *disceptas*). Mox MSS. Bud. Agr. *reliquis.* ERN.

Pertinaciam accenderent] Hoc, ut mollius et Taciti ſtilo congruentius, recepi e MSS. Flor. Agr. ed. pr. Vulgo, *pertinacia accenderentur*: quod ferrem tamen, ſi eſſet *accenderetur*. Imitatus eſt Broterius. ERN. Bud. *pertinaciam attenderent*, vitioſe.

Ea primi conſilii forma] Sic edidi ex ed. pr. quod verum eſſe facile patet. Refertur enim ad rationem, quae vicit. Et ante conſultationis facta mentio. Alibi quoque hoc Tacito reſtituimus. Vulgo *concilii*. Imitatus nos eſt Broterius, qui et in MS. Reg. reperit. ERN. Et Lall. In Bud. *conſcilii*.

Infidisque legionibus] Non erat in cod. Budenſi, ſicut nec ablativus *artibus*, paullo poſt. Abeſt et a Flor. ed. pr. omittique vult I. Gronovius, negans de tam ſubdolis fraudibus dici. Fruſtra. Eſt imitatio Liviani loci, iam ad Ann. prolati: Annibal ſentiebat, *ſe ſuis artibus peti* a Fabio. Reperit et in aliis MSS. Broterius et recepit. *Graſſari* item eſt verbum Salluſtianum et Livianum in tali re. Pro *optimum* MS. Agr. ed. pr. *opportunum*. ERN.

Extra

A. V. 824. A. C. 71. descendit. Illuc Claudius Labeo, quem, captum et extra conventum amandatum in Frisios, diximus, conruptis custodibus perfugit. pollicitusque, *si praesidium daretur, iterum in Batavos et potiorem civitatis partem ad societatem Romanam retracturum;* accepta peditum equitumque modica manu, nihil apud Batavos ausus, quosdam Nerviorum Betasiorumque in arma traxit. Et furtim magis, quam bello, Caninefates Marsacosque incursabat. Vocula, Gallo-

Extra conventum] Accipio, conventum socialem. eiectum ab iis omnibus, qui arma in Romanos iunxissent. Si tamen pura est lectio; nam libri quidam *commentum* habent, Flor. *cōmtum*. Nihil melius elicio. LIPS. Recte se habet vulgata. Vide Observ. 3, 22. GRON. Non placet filio, quod ea vox non est in Flor. MSS. Guelf. Oxon. habent *extra continentem amnem:* quo firmatur Boxhornii coniectura *extra continentem amandatum*. Sed alias hoc dicitur tantum de iis, qui e continente in insulam maris amandantur. Ed. pr. seqq. (et c. Bud.) *commentum emendatum*. *Conventum* primus tacite edidit Rhenanus. ERN. Ryckius intelligit *conventum iuridicum* i. e. civitatem Batavorum. Bip. coniiciunt *extra civitatem*, item *extra confinium*, quod in textum recepere. Quid, si *extra comitium?* hoc proximum libris foret. *Comitium* scil. locus, in quo negotia publica tractantur, ut Romae olim, immo extra Romam. Nepos Ages. 4. *si privatus in comitio esset Spartae*. Meliora exspecto.

Bethasiorumque] Sic Lips. edidit primus. Priores rectius sine *h*. MS. Agr. ed. pr. *Becas*. Guelf. *Bert*. ERN. Bud. *Bethasiorum*. Sed sine adspiratione apud Grut. p. 520, 9. Eorum meminit et Plin. 4, 17 (31). Eosdem fuisse *Betasos* cum *Aduaticis* Caesaris, et in Brabantia habuisse sedem, Cluverius tradit Germ. ant. 2, 21. In Not. Imp. memoratur sect. 52. *cohors Vetasiorum*. In Capit. Caroli Calvi, in divisione R. Lothar. a. 870 facta, occurrit *Velsatum*, in Ann. Bertin. *Ueosatum*, in NN. Carolingorum *Uuiosatum*; id Valesio in Not. Gall. videtur esse *Weset* vel *Wiset* ad Mosam inter Leodium et Traiectum. Ibi quaerendos *Betasios* Bipontini autumant. Valesius ipse in voce *Betasii* p. 77. in *Beda*, vico, quem itin. Antonini habet, se invenisse putat; is, hodie *Bidburg*, medio aevo sub nomine *pagi Bedensis* notus erat. Displicet hoc D'Anvillio in Not. de la Gaule p. 155. quia Treverorum pagus sic nimium fuisset restrictus. Potius cum P. Divaeo de Antiq. Gall. Belg. suspicatur, in vico *Beets* inter Halen et Leewe ad laevam fl. Getae in Brabantia superesse memoriam *Betasiorum*.

Marsacos] Plin. 4, 15 (29). *Marsatios* s. *Marsacios:* ed. Parisiens. supra laudata *Morsacios*, vitio operarum, ut opinor. Dio quoque 60, 8. Μαρσατίους vocat. ERN. Non ita prorsus se res habet. Dio Μαυρουσίους nominat, pro quibus Harduinus ad Plinii l. c. putat leg. Μαρσατίους, Leunclavius Χαύκους,

Digitized by Google

tallorum fraude infectus, ad hostem contendit. Nec A. V. 824.
rocul Veteribus aberat, cum Classicus ac Tutor, A. C. 71.
er speciem explorandi praegressi, cum Ducibus 57
iermanorum pacta firmavere. Tumque primum iscreti a legionibus proprio vallo castra sua circumant, obtestante Vocula, *Non adeo turbatam civibus armis rem Romanam, ut Treveris etiam Linonibusque despectui sit. Superesse fidas provincias, ictores exercitus, fortunam Imperii, et ultores eos. Sic olim Sacrovirum et Aeduos, nuper Vinicem Galliasque, singulis proeliis concidisse. Eadem ursus Numina, eadem fata, ruptores foederum exvectarent. Melius D. Iulio Divoque Augusto notos orum animos. Galbam, et infracta tributa, hostiles*

ovs, Reimarus Μάρσους. Nominis vestigia in *Marsdiep* superesse, docet Alting. p. 93. Habitarunt scil. inter Rhenum et Issam Drusi, quae nunc *Velaia*. Muretus in loco nostro legebat *Marsatiosque*. In *Marsatosque* conspirant libri.

Cum Ducibus Germanorum] Caecinna volebat *Treverorum*.

Non adeo turbatam] Similem, te Romano pectore vocem, misit ille Stilico apud Claudianum De bello Getico 382. *Non ta Romanum Fati violentia nomen Obruit, ut vestros nequeat munire tumultus.* LIPS.

Eadem rursus Numina] Sic didit primus Rhen. (ex ingenio) idque ab omnibus servatum. MSS. Flor. Agr. ed. pr. *nomina* (Bud. *nomine*). At MS. Guelf. *omnia*. Edd. Puteol. Ber. *mina*: ex quo in ed. Alciati apsu operarum factum *omnia*. irque hinc lectionem hanc proluisse intelligendus est Rhen. cui frustra hic obloquitur Ryckius. *Omnia* mihi non adeo displicet: sed *Numina* praefero. *Eadem Numina*, i. e. aeque irata, et periurium ultrix. Solennis Deorum mentio in terrendis foedifragis. Et pro *numina* scribi *nomina* solere, id quoque supra vidimus. ERN. Cf. Ann. 1, 73. De *Sacrovire* v. A. 3, 40. 46.

Galbam] Ego potius artem oratoris esse censeo, quam μνημονικὸν ἁμάρτημα, ut vult Savilius, ad invidiam faciendam defectoribus Gallici nominis, quod quaedam civitates accepissent, quasi omnibus datum esset interpretantis, et quasi pro eo, quod nonnulli eiusdem gentis populi adepti forent, alii quoque gratiam deberent. Asconius in Divinat. *Siculis omnibus. Elatorie; cum enim a duobus Quaestoribus Sicilia regi soleat, uno Lilybaetano, altero Syracusano, ipse vero Lilybaetanus Quaestor fuerit Sex. Peducaeo Praetore, omnibus tamen se, lacuisse dixit.* GRON. Bip. ita locum explicant: Treviri et Lingones, a Galba perculsi et tributa aucta, 1, 53. mox ab eo ad Vitellium defcivere, 1, 57. hinc inminuta tributa, molliusque servitium; unde hostiles spiritus induerint,

4, 55.

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. *stiles spiritus induisse. Nunc hostes, quia molle servitium; cum spoliati exutique fuerint, amicos fore.* Haec ferociter locutus, postquam perstare in perfidia Classicum Tutoremque videt, verso itinere, Novesium concedit. Galli duum millium spatio distantibus campis consedere. Illuc commeantium Centurionum militumque emebantur animi: ut (flagitium incognitum) Romanus exercitus in externa verba iurarent, pignusque tanti sceleris nece aut vinculis Legatorum daretur. Vocula, quamquam plerique fugam suadebant, audendum ratus, vocata
58 concione, in hunc modum disseruit. *Numquam apud vos verba feci, aut pro vobis sollicitior, aut pro me securior. Nam mihi exitium parari, libens audio: mortemque in tot malis honestam, ut finem mise-*

4, 55. Neque enim benevolentia contineri Treveros, ipse dicit Tutor, Trevir, infra c. 76.

In tot malis hostium] Haud plane damno. Quid si tamen faciamus, *portum et finem?* Quid si *in tot malis honestam?* LIPS. Tentabam, *otium et finem miseriarum*, 1 Observ. 14. GRON. Melius hoc Lipsiano remedio, aut Pichenae, qui *hodie* tentabat; quod sane frigide additum foret: sed tamen nec ipsum satis placet. Ingeniosius est, quod Trillero in mentem venit Obs. p. 423. *hostium et finem m.* ita, ut *hostium* sit *ostium*, scriptura in libris antiquis saepe obvia, ductusque loquendi modus e Stoicorum schola, qui mortem ianuam, ostium, vocabant, ut locis Senecae et Arriani ostenditur. Adde plura e Lipsii Manud. ad Philos. Stoic. 3, 23. Sed in istis locis aut mentio *carceris et custodiae*, ut in loco Senecae, aut aliud quid praecedit, ut in locis Arriani 1, 9. et 24. propter quod ostii vel ianuae appellatio conveniat morti: velut, abeundum esse e vita, relinquendas miserias, etc. Simpliciter mortem appellari *ostium* aut *ianuam miseriarum*, nondum reperi, nec doceri posse credo. Immo ostium miseriarum per Latinitatem foret *aditus ad miserias*, ut *ianua leti* apud Poetas et centum alia. Ego cum Acidalio delendum puto, et huc male tractum esse e proximo, ubi *ius hostium*. Ceterum est imitatio Sallust. Cat. 51. *in luctu atque miseriis mortem aerumnarum requiem, non cruciatum, esse.* Broterius (ut Salinerius) vulgatum explicat mala ex hostibus. Sed mala Voculae non modo ab hostibus, etiam a suis, erant, ut tota narratio docet. ERN. Colerus dabat *in tot manibus hostium*. Bip. *extremum*, quod, quomodo a librariis potuerit verti in *hostium*, difficile dictu. Potius *honestam* scripserit Tacitus, ut A. 1, 70. *honestae mortis usus*. Id ergo recepi. Ann. quoque 15, 25. pro *inhonesta* libri habent *in hoste*, *inhosta*.

Et

miſeriarum, exſpecto. Veſtri me pudet miſeretque, adverſus quos non proelium et acies parantur, id enim fas armorum et ius hoſtium. bellum cum Populo Romano veſtris ſe manibus geſturum, Claſſicus ſperat, Imperiumque et ſacramentum Galliarum oſtentat. Adeo nos, ſi fortuna in praeſens virtusque deſeruit, etiam vetera exempla deficiunt: quotiens Romanae legiones perire praeoptaverint, ne loco pellerentur. ſocii ſaepe noſtri, exſcindi urbes ſuas, ſeque cum coniugibus ac liberis cremari, pertulerunt: neque aliud pretium exitus, quam fides famaque. Tolerant cum maxime inopiam obſidiumque apud Vetera legiones, nec terrore aut promiſſis demoventur. Nobis, ſuper arma et viros et egregia caſtrorum munimenta, frumentum et commeatus, quamvis longo bello pares. Pecunia nuper etiam donativo ſuffecit: quod ſive a Veſpaſiano, ſive a Vitellio, datum interpretari mavultis, ab Imperatore certe Romano accepiſtis. Tot bellorum victores, apud Geldubam, apud Vetera, fuſo totiens hoſte, ſi pavetis aciem, indignum id quidem: ſed eſt vallum murique et trahendi artes, donec e proximis provinciis A. V. 824. A. C. 71.

Et ius hoſtium] Flor. Bud. Agr. addunt *eſt*.

Imper. et ſacr. Galliar. oſtentat] i. e. iactat Gallorum ſub ductu et auſpiciis Romanos militaturos, ſacramentoque Gallis dicturos. Mox *virtusque* aberat a MS. Bud. Ryckius autem e MS. Agr. edidit *adeo vos*. Sic et MS. Harl. videturque efficacius Broterio. ERN. In Bud. deeſt *virtus*, remanente *que*, quod negligentiam librarii prodit. Bud. *adeo nos*. Acidalius interrogatione haec et mox ſequentia inſpiranda putabat. Sicque ad Pichenam usque editiones exhibent.

Tolerant cum maxime] MS. Guelf. *cur nunc maxime*: quod factum e *cum maxime*, ut eſt in ed. pr. ediditque (e Bud.) Rhenanus. Ceterae ante Rhen *nunc maxime*, ſolenni in hac voce corruptione. V. ad c. 65. In ed. autem pr. eſt *tuleranı* vitioſe, et coniunctum cum antecedentibus. ERN. Mox Bud. male *apud neteres legiones*.

Donativo ſufficit] Immo, *ſuffecit*. Nuper enim donativum acceperant. Supra. LIPS. Recepit recte Pichena. ERN. Bud. *ſufficit*.

A. V. 824. A. C. 71. *ciis auxilia exercitusque concurrant. Sane ego displiceam. sunt alii Legati, Tribuni, Centurio denique, aut miles. Ne hoc prodigium toto terrarum orbe vulgetur, vobis satellitibus, Civilem et Classicum Italiam invasuros. An, si ad moenia urbis Germani Gallique duxerint, arma patriae inferetis? Horret animus tanti flagitii imagine. Tutorin' Trevero agentur excubiae? Signum belli Batavus dabit? Germanorum catervas supplebitis? quis deinde sceleris exitus? cum Romanae legiones contra direxerint: transfugae e transfugis, et proditores e proditoribus, inter recens et vetus sacramentum inviſi Deis errabitis? Te, Iupiter optime maxime, quem per octingentos viginti annos, tot triumphis coluimus, te, Quirine, Romanae parens urbis, precor venerorque, ut, si vobis non fuit cordi, me Duce haec*

Sane ego displiceam] Hic et in sequentibus ante oculos habuit locum Livii in Or. P. Scipionis post seditionem exercitus in Hispania 28, 27. *Denique ego sim, cuius imperii taedere exercitum* etc. Precum formula deinde ex alio loco sumta, ut Lipsius monuit. ERN.

Centurio denique aut miles] *Centurioque aut m.* MS. Guelf. edd. Rhen. (e Bud.) sqq. usque ad Lipsium. ERN. Qui lectionem veterem restituit, quam et Puteol. et Alc. habent.

Ne hoc prodigium toto terrarum orb. v.] Friget *toto*. Puto Tacitum dedisse *tantum*, non adverbialiter, ut Broterius putabat, sed ut ad prodigium referatur: quamquam totum hoc *t. terrarum orbe* friget, et glossam sapit. Inspice Livium, l. c. ERN.

Tutori Trevero] MS. Flor. ed. pr. *Tutorin:* quod I. Gronov. vult esse *Tutorin'* vel *Tutori ne*. ERN. Bud. *tutor in treviro*, seiunctim. Sed vel sic coniecturam Gronovii firmat.

Per octingentos viginti annos] Vid. ad 1, 1. cuius loci lectio hoc ipso loco confirmatur. sed et hic Guelf. *ducentos et XX*. ERN. Longe alia ratio est huius loci et istius ex H. 1, 1. Respice ibi notata.

Si vobis non fuit cordi] Imitatum clare e Livio 9, 8. *Vos, Dii immortales, precor, quaesoque, si vobis non fuit cordi Sp. Postumium eum Samnitibus bellum gerere.* Tacitus infra 81. *Id fortasse cordi Diis, et Divino ministerio Principem electum.* Nec quidquam hic scrupi aut nodi. Rhenanus tamen ait in Budenſi, *vo cordi*, non legi: ex quo ille iuratus emendat, *si vobis non fuit*. id est, licuit, inquit, more Graeco. Bene, Beate, Manibus tuis sit; nam periuria haec litteratorum, pariter ac amantium, ut spero, venti auferunt. LIPS. Perperam quoque Rhen. aliam omissionem Bud. codicis tuetur, habet

Digitized by Google

haec castra inconrupta et intemerata servari, at certe pollui foedarique a Tutore et Classico ne sinatis. Militibus Romanis aut innocentiam detis, aut maturam et sine noxa poenitentiam. Varie excepta oratio, inter spem metumque ac pudorem. Digressum Voculam, et de supremis agitantem, liberti servique prohibuere, foediſſimam mortem sponte praevenire. Et Classicus, misso Aemilio Longino, desertore primae legionis, caedem eius maturavit. Herennium et Numisium, Legatos, vinciri satis visum. Dein, sumptis Romani Imperii insignibus, in castra venit. Nec illi, quamquam ad omne facinus durato, verba ultra suppeditavere, quam ut sacramentum recitaret. Iuravere, qui aderant, *pro Imperio Galliarum.* Interfectorem Voculae altis ordinibus, ceteros, ut quisque flagitium navaverat, praemiis adtollit. Divisae inde inter Tutorem et Classicum curae. Tutor valida manu circumdatos Agrippinenses, quantumque militum apud superiorem Rheni ripam, in eadem verba adigit, occisis Magontiaci Tribunis, pulso castrorum Praefecto, qui detrectaverant. Classicus corruptissimum quemque e deditis *pergere ad obsessos* iubet, *veniam ostentan-* A. V. 824. A. C. 71. 59

bet enim *servari*, *at Classico ne sinatis*, sed patet, ab *at* ad *et* transsiliisse librarium.

Sumptis Rom. Imp. insignibus] Pichena de aquilis, vexillis etc. capit. Non video tamen, quid impediat, quo minus et Classicus lictores cum fascibus habuerit. Mox *alti ordines* sunt, qui alias *primi* dicuntur. Primorum ordinum Centurionem fecit. Dein *flagitium navare* dixit, pro operam in flagitio perpetrando navare ut 5, 25. *bellum alicui navare.* Sive, flagitio perpetrando alicui prodesse, operam navare, quae confer flagitio. Nec Cicero hoc genus loquendi refugit. Nam ep. 9, 2. est *navare Reipublicam.* Quod ad H. 5, 25. Acidalius laudat e Cicerone (ep. 3, 10.) *navare benevolentiam*, id alienum est. nam ibi navare simpliciter est praestare, ut in *operam navare.* ERN.

In eadem verba adigit] Hic olim punctum vulgo. Ex admonitione Merceri Pichena sustulit, et post *detrectaverant* posuit. Ita et MS. Guelf. et edd. ante Rhen. omnes, praeter primam. Male interpunctio in ed. Rhen. mutari coepta. Ed. pr. (et cod. Bud. *occisi tribuni*, vitiose. ERN.

Ac

A. V. 824. A. C. 71. *tantes, si praesentia sequerentur: aliter nihil spei. famem ferrumque et extrema passuros.* Adiecere, 60 qui missi erant, exemplum suum. Obsessos hinc fides, inde egestas, inter decus ac flagitium distrahebant. Cunctantibus solita insolitaque alimenta deerant; absumptis iumentis equisque et ceteris animalibus, quae profana foedaque in usum necessitas vertit. Virgulta postremo et stirpes et internatas saxis herbas vellentes, miseriarum patientiaeque documentum fuere: donec egregiam laudem fine turpi macularent, missis ad Civilem legatis, *vitam* orantes. Neque ante preces admissae, quam in verba Galliarum iurarent. Tum, pactus *praedam castrorum*, dat custodes, qui pecuniam, calones, sarcinas retentarent, ac qui ipsos leves abeuntes prosequerentur. Ad quintum fere lapidem coorti Germani incautum agmen adgrediuntur. Pugnacissimus quisque in vestigio, multi palantes, occubuere: ceteri retro in castra profugiunt; querente sane Civile et increpante Germanos, *tamquam fidem per scelus abrumperent.* Simulata ea fuerint, an retinere saevientes nequiverit, parum adfirmatur. Direptis castris, faces iniiciunt: cunctosque, qui 61 proelio superfuerant, incendium hausit. Civilis, barba-

Ac qui ipsos leves] Ita editum inde a Rhenano e MS. Bud. ut opinor. (Minime, sed ex ingenio, nam Bud. *atqui*.) Favent Flor. ed. pr. in quis *at qui*. MS. Guelf. edd. ceterae ante Rhen. *aut qui*. Pichena edidit *atque ipsos*: male. nam copula quidem desideratur, sed etiam *qui*. Non enim custodes iidem prosequuti sunt abeuntes, sed alii, ut bene monuit Ryckius: qui e suo MS. edidit *et qui*. Ego vetus restitui. Forte fuit *atque qui*, quam formam Tacitus non refugit. *Leves* Broterius intelligit de spoliatis, qui eam ob causam leves essent, ut et alii cepere; Ryckius levis armaturae milites, qui prosequerentur. De Romanis melius foret *inermes* aut simile quid, quam *leves*, quod nuspiam in tali contextu additur, ad exprimendum periculum. Et nescio, an verbum sit a glossa, praesertim cum durius concurrat cum *abeuntes*: nec, opinor, simile exemplum reperietur.

Civilis, barbaro voto] Patrium et solenne Germanis hoc votum. Tacitus de moribus eius gen-

Digitized by Google

barbaro voto, poſt coepta adverſus Romanos arma, propexum rutilatumque crinem, patrata demum caede legionum, depoſuit. Et ferebatur, parvulo filio quosdam captivorum, ſagittis iaculisque puerilibus figendos, obtuliſſe. Ceterum neque ſe, neque quemquam Batavum, in verba Galliarum adegit: fiſus Germanorum opibus: et, ſi certandum adverſus Gallos de poſſeſſione rerum foret, inclitus fama et potior. Mummius Lupercus, Legatus legionis, inter dona miſſus Veledae. Ea virgo nationis Bructerae late imperitabat: vetere apud Germanos more, quo plerasque feminarum fatidicas, et, augeſcente ſuperſtitione, arbitrantur Deas. Tuncque Veledae auctoritas adolevit. nam *proſperas Germanis res et excidium legionum* praedixerat. A. V. 814. A. C. 71.

gentis 31. *Aliis Germanorum populis uſurpatum, rara et privata cuiusque audentia, apud Cattos in conſenſum vertit, crinem barbamque ſummittere, nec niſi hoſte caeſo exuere votivum obligatumque virtuti oris habitum.* Manſit inferiore aevo. Et lego apud Diaconum de Geſtis Longob. 3, 7. *Sex millia Saxonum, qui bello ſuperfuerant, devoverunt ſe neque barbam neque capillos raſuros, niſi ſe de Suevis hoſtibus ulciſcerentur.* Pulchre igitur et decore Silius Sarmenti Gallo hoc affingit Punic. 4, 209. *Occumbit Sarmens, flavam qui ponere victor Caeſariem crinemque tibi, Gradive, vovebat.* Quin et Romani uſurparunt interdum, ut Iulius Caeſar. de quo Suetonius 67. *Diligebat quoque milites usque adeo, ut, audita clade Tituriana, barbam capillumque ſubmiſerit, nec ante demſerit, quam vindicaſſet.* LIPS. MS. Agr. *perplexum.* Ed. pr. *perpexum.* vitioſe utrumque. ERN. Bud. *propexum. Rutilas comas* noſter Germanis tribuit et de Mor. c. 4. *Galliarum inventum* eſſe *rutilandis capillis ex ſebo et cinere*, Plin. refert 28, 12 (51). Quin et de Romanis matronis ſimile quid narrat Val. Max. 2, 1, 5.

Mummius Lupercus] V. ad c. 18. Mox *Veledae* e MSS. Flor. (Bud.) Agr. edidere Ryck. et I. Gronov. Sic et ed. pr. ſic Graeci. V. Ryck. ad h. l. de ea noſter et in Germania, ubi v. Lipſ. ad c. 8. ERN. Bud. *Munius.* Ante Ryckium legebatur *Velledae* dupplici elemento. Mox Bud. *tunc* ſine coniunctione. Apud Gallos Germanosque praecipuo cultu *Matres* vel *Matres* fuiſſe cultas, monumenta loquuntur. Cf. Spon Miſc. erud. Ant. 3, 77.

Arbitrantur Deas] Sic volebat corrigi Muretus. recte. nec enim ulla ratio eſt, quare coniunctivo uſus ſit. Atque ita plane eſt in ed. pr. unde ſic edidimus. Ceteri edd. et ſcr. (etiam Bud.) *arbitrentur.* ERN.

Vin-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. Sed Lupercus in itinere interfectus. Panci Centurionum Tribunorumque, in Gallia geniti, reservantur, pignus societatis. Cohortium, alarum, legionum hiberna subversa crematagque: iis tantum relictis, quae
62 Magontiaci ac Vindonissae sita sunt. Legio sextadecima cum auxiliis simul deditis a Novesio in coloniam Treverorum transgredi iubetur, praefinita die, intra quam castris excederet. Medium omne tempus per varias curas egere: ignaviissimus quisque, caesorum apud Vetera exemplo, paventes; melior pars rubore et infamia: *quale illud iter? quis dux viae? et omnia in arbitrio eorum, quos vitae necisque dominos feciſſent.* Alii, nulla dedecoris cura, pecuniam, aut cariſſima ſibimetipſi circumdare. Quidam expedire arma, telisque tamquam in aciem accingi. Haec meditantibus, advenit proficiſcendi hora, exſpectatione triſtior. Quippe intra vallum deformitas haud perinde notabilis: detexit ignominiam campus et dies. Revulſae Imperatorum imagines, inhonora ſigna, fulgentibus hinc inde Gallorum vexil-

Vindonissae sita] V. ad c. 70. *Legio XIII*] V. dicta ad c. 26. *Haec meditantibus*] Quis neget a Liviano exemplari esse? qui in deditione illa turpi ad Furculas 9, 5. *Haec frementibus*, inquit, *hora fatalis ignominiae advenit, omnia triſtiora experiundo factura.* LIPS.

Inuexa ſigna] Budenſis codex *inhora ſigna*. Rom. *in ora*. Divinabam olim, *inverſa ſigna*. quod ignominiae fuit, et victos ſe fatentium. Spartianus in Severo 7. *In palatium eodem habitu pervexit, praelatis ſignis quae Praetorianis ademerat, ſupinis, non erectis.* Idem uſurpatum in dolore. Tacitus *A.* 3, 2. *Praecedebant incompta ſigna, verſi faſces.* Pedo Albinovanus ad Liviam v. 141. *Quos primum vidi faſces, in funere vidi; Sed vidi verſos indiciumque mali.* At nunc putem commodius legi *inhonora ſigna*, id eſt, ſqualida, non uncta, non nitidata: quae opponit *fulgentibus Gallorum vexillis*: aut potius retineri illud *inuexa*, cum explicatione, *ſigna inuexa*, id eſt, ſine nexu et nuda fuiſſe. Nam ſolent imagines Principum, clypei, etiam coronae et talia innecti. LIPS. *In hora* etiam Flor. *In ora* Agr. *Inhonora* iam correxit Victorius, loco ſupra indicato ad 15, 25. Lipſii correctionem recepit Pichena cum ſeqq. omnibus. I. Gronovius tamen e lectione Florentina potius extricabat *viliora*. RRN. Alias aliorum coniecturas exhiber I. Gron. Exemplum rei habes A. 1, 24. ubi *legiones nullis inſigni-*

Digitized by Google

vexillis: silens agmen, et velut longae exsequiae: dux Claudius Sanctus, effosso oculo: dirus ore, ingenio debilior. Duplicatur flagitium, postquam, desertis Bonnensibus castris, altera se legio miscuerat. Et, vulgata captarum legionum fama, cuncti, qui paullo ante Romanorum nomen horrebant, procurrentes ex agris tectisque et undique effusi insolito spectaculo nimium fruebantur. Non tulit ala Picentina gaudium insultantis vulgi: spretisque Sancti promissis aut minis, Magontiacum abeunt: ac forte obvio interfectore Voculae, Longino, coniectis in eum telis, initium exsolvendae in posterum culpae fecere. Legiones, nihil mutato itinere, ante moenia Treverorum consident. Civilis et Classicus, rebus secundis sublati, an coloniam Agrippinensem diripiendam exercitibus suis permitterent, dubitavere. Saevitia ingenii et cupidine praedae ad excidium civitatis trahebantur: obstabat ratio belli, et novum Imperium inchoantibus utilis clementiae fama. Civilem etiam beneficii memoria flexit, quod filium eius, primo rerum motu, in colonia Agrippinensi deprehensum, honorate custodierant. Sed Transrhenanis gentibus invisa civitas, opulentia auctuque. Neque alium finem belli rebantur, quam si promiscua ea sedes omnibus Germanis foret, aut, disiecta, Vbios quoque disperssisset. Igitur Tencteri, Rheno discreta gens, missis legatis, manda-

A. V. 824. A. C. 71. 63 64

E e 4 ta

insignibus fulgentes. Bud. *revolse.* Sic ubique *volgus*, *volgatus* et similia.

Dux Claudius Sanctus] Ducem viae deditis datum intelligi, iam a Pichena monitum. Is *dirus ore* dicitur, ob deformitatem ab effosso oculo. Atque hinc intelligi debet alterum *debilis ingenio.* Nam *debiles* dicuntur capti aliquo membro. Itaque nil aliud est, quam si dixisset, foedus ore, ingenio foedior. Ceterum colon esse debet post *oculo*, ut in edd. primis, non comma. ERN.

Saevitia ingenii] Sic editum a Pichena e lectione Flor. *ingenti*, quae est et in Vatic. (Bud.) Guelf. Agr. ed. pr. ceterisque ante Rhen. *Ingenita* primus tacite edidit Rhen. ERN.

Sed

Digitized by Google

A. V. 824. A C. 71. ta apud concilium Agrippinenſium edi iubent: quae ferociſſimus e legatis in hunc modum protulit: *Rediſſe vos in corpus nomenque Germaniae, communibus Deis et praecipuo Deorum, Marti, grates agimus: vobisque gratulamur, quod tandem liberi inter liberos eritis. Nam ad hunc diem flumina ac terras et caelum quodammodo ipſum clauſerant Romani: ut conloquia congreſſusque noſtros arcerent; vel, quod contumelioſius eſt viris ad arma natis, inermes ac prope nudi, ſub cuſtode et pretio coiremus. Sed, ut amicitia ſocietasque noſtra in aeternum rata ſit, poſtulamus a vobis, muros coloniae, munimenta ſervitii, detrahatis. (etiam fera animalia, ſi clauſa teneas, virtutis obliviſcuntur:) Romanos omnes in finibus veſtris trucidetis; haud facile libertas et domini miſcentur, bona interfectorum in medium cedant, ne quis occulere quidquam aut ſegregare cauſſam ſuam poſſit. Liceat nobis vobisque utramque ripam colere, ut olim maioribus noſtris. quomodo lucem diemque omnibus hominibus; ita omnes*

Sed praecipuo Deorum] MSS. Flor (Bud.) Agr. ed. pr. *et praecipuo*. unde cum Ryckio recepimus. *ſed* ferri non poteſt, niſi intelligas, ſed praecipue praecipuo Deorum. Verum etiam *et* hanc vim habere poteſt, e more Taciti; ut ſupra vidimus, pluribus locis. ERN.

Sub cuſtode et pretio] Hoc quo pertinear, patet e reſponſione Agrippinenſium: *Vectigal et onera commerciorum reſolvimus. ſint transitus incuſtoditi.* ERN. Bud. male *inermes nec probe nudi*. Poſiti a C. Caeſare *cuſtodis* ſimili ſenſu, quo hic, meminit Seneca de ira 2, 33.

In aeternum rata ſit] Sic edidimus ex ed. pr. cui conſentit MS. Agr. et Reg. Vulgo (et Bud.) *ſint*. Si *rata* eſſet, nihil mutandum foret: nam eius formae exempla multa. Altera illa excuſari quidem poteſt Graecorum more, qui etiam poſt femininum unum, neutrum ponunt, intell. χρῆμα, ſed non niſi in ſummo conſenſu omnium librorum. Mox. eadem ed. *ſi clauſa tenetis*: nec hoc male. Ceterum ſententiae, de animalibus feris et de libertate cum ſervitute non conſiſtente, in parentheſi accipiendae. Nam iſta coniuncta ſunt, *detrahatis - trucidetis, - bona - cedant*: quod in vulgata interpunctione non ſatis perſpicuum eſt. ERN. Bud. *teneas*.

Quomodo lucem noctemque] Perſpicue rectum, atque ita in Vatic. Vulgo, *lucem diemque*, quaſi ea differant. LIPS. Male Lipſius.

Digitized by Google

nes terras fortibus viris natura aperuit. Instituta A. V. 824.
cultumque patrium resumite, abruptis voluptatibus, A. C. 71.
quibus Romani plus adversus subiectos, quam armis, valent. sincerus et integer et servitutis oblitus populus, aut ex aequo agetis, aut aliis imperitabitis. Agrippinenses, sumpto consultandi spatio, quando 65
neque subire conditiones metus futuri, neque palam adspernari conditio praesens, finebat, in hunc modum respondent. *Quae prima libertatis facultas data est, avidius quam cautius, sumpsimus, ut vobis ceterisque Germanis, consanguineis nostris, iungeremur. Muros civitatis, congregantibus se cum maxime Romanorum exercitibus, augere nobis, quam diruere, tutius est. Si qui ex Italia, aut provin-*

 ciis,

pius. Recte Pichena, qui veterem lectionem reposuit, quam tuentur MSS. Flor. (Bud.) Agr. edd. inde a Puteol. omnes. Vaticano consentit ed. pr. Latini verba nonnulla solent coniungere, quamvis idem fere significantia, etiam qui brevitatem adamarunt, ut multis exemplis e Sallustio et Tacito doceri potest. sic statim *sincerus et integer*, alibi *instructus armatusque*, *quies et otium*. Ex eo genere *lux et dies*. ERN. Sic et supra *in lucem ac diem proferebant*. et c. sq. 65. *nova et vecentia iura*.

Abruptis voluptatibus, quibus] Ambigua lectio. Quam posui, libri firmant, nec ratio impugnat. Vere enim inter Romanas artes fuit, ad homines in imperio retinendos, mollire vires eorum et per delicias amoenasque voluptates frangere. Tacitus in Agricola 21. *Sequens hiems saluberrimis consiliis absumpta, ut homines dispersi ac rudes, eoque bello faciles, quieti et otio per voluptates assuescerent.* Et paullo post: *Paullatimque discessum ad delinimenta vitiorum, porticus et balnea et conviviorum elegantiam, idque apud imperitos humanitas vocabatur, cum pars servitutis esset.* At veteres tamen cditiones, *abruptis vectigalibus*, quod stabiliri prorsus responso Vbiorum videtur, ad hanc orationis partem: *Vectigal et onera commerciorum resolvimus.* LIPS. *Voluptatibus* etiam MSS. Agr. (Bud.) Guelf. In ed. pr. (et cod. Reg. Lall.) vitiose *voluntatibus*. Ceterae edd. ante Lipsium *vectigalibus*. ERN. Ista de *vectigali et oneribus commerciorum* non huc faciunt, sed ad superiora, ut bene Ernesti monuit et Acidalius docet.

Metus futuri] *Metu* male MS. Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. Post *tum maxime* libri iidem. Nam perpetua in hoc verbo est in libris vett. aberrario a librariis orta, qui illud *cum maxime* pro *nunc*, *eo tempore* non concoquebant. ERN. Bud. *metus futuri*. Idem *cum maxime*. Mox vero multis modis peccat. Habet *cautum. assumsit, societatis. nobiscum*.

Edu-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. *-ciis, alienigenae in finibus noſtris fuerant, eos bellum abſumpſit, vel in ſuas quisque ſedes refugere. Deductis olim et nobiscum per connubium ſociatis, quique mox provenere, haec patria eſt. Nec vos adeo iniquos exiſtimamus, ut interfici a nobis parentes, fratres, liberos noſtros velitis. Vectigal et onera commerciorum reſolvimus. Sint transitus incuſtoditi; ſed diurni et inermes: donec nova et recentia iura in vetuſtatem conſuetudine vertantur. Arbitrum habebimus Civilem et Veledam, apud quos pacta ſancientur.* Sic lenitis Tencteris, legati ad Civilem et Veledam miſſi cum donis, cuncta ex voluntate Agrippinenſium perpetravere. Sed coram adire adloquique Veledam negatum. Arcebantur adſpectu, quo venerationis plus ineſſet. Ipſa edita in turre: delectus e propinquis conſulta reſponſaque, 66 ut internuntius Numinis, portabat. Civilis, ſocietate Agrippinenſium auctus, proximas civitates adfectare, aut adverſantibus bellum inferre, ſtatuit. Occupatisque Sunicis, et iuventute eorum per cohor-

Eductis olim] Scribe *deductis olim*. colonos veteres intellegit? LIPS. Sic Flor. (Bud.) Agr. Guelf. ed. pr. omnes ante Lipſium quas vidi: ut neſciam, unde illud *eductis* ſit. Ex quacumque ed. laudetur, eſt in ea vitium operarum, quod hanc notam, ut alias in hunc auctorem, peperit. *Qui provenere*, ſunt nati e nobis. Verbum *provenire* uſitatum de prole, ut *proventus*. ERN.

In vetuſtatem conſuetudine] Aptius et concinnius viſum, quam illud tritum, *vetuſtatem et conſuetudinem*. Quod autem poſui, in Farneſiano eſt. LIPS. Sic et Fl. Agr. Copula *et* ab ed. pr. abeſt. Sed tamen eſt *conſuetudinem*. MS. (Bud. et) Guelf. *in vetuſtate et conſuetudine*. ERN.

Ipſa edita in turre] Romana edit. et Rodolphus: *ipſa adyta intrare, dilectus e prop.* Quam lectionem haud temere ſpernam. Vt de fatidico Numine quopiam loquitur: cui rei apta haec adytorum vox. Vulgata nihilo ſecius valde probo. LIPS. Editio Lipſio laudata habet *edita*, non *adyta*. ERN. Bud. *edita in turre*. Lectio altera *adyta intrare* non eſt ex ingenio Rodolphi, ut Bip. putant, ſed in MS. eius, teſte Ryckio. Reg. Lall. quoque habet *adita intrare*, nec Lallemando displicet, nec Ryckio. Turris iſta videtur ad Luppiam fuiſſe ſita. Cf. 5, 22.

Occupatis Sunicis] Haec ſcriptura in Flor. teſte I. Gron. Guelf. Harl. Oxon. etc. edd. inde a Puteol. Nam ed. pr. valde perverſe

ſu-

Digitized by Google

hortes compositae, quo minus ultra pergeret, Claudius Labeo Betasiorum Tungrorumque et Nerviorum tumultuaria manu restitit: fretus loco, quia pontem Mosae fluminis anteceperat. Pugnabaturque in angustiis ambigue, donec Germani transnatantes terga Labeonis invasere. Simul Civilis, ausus, an ex composito, intulit se agmini Tungrorum, et clara voce: *non ideo*, inquit, *bellum sumpsimus, ut Batavi et Treveri gentibus imperent. Procul haec a nobis adrogantia. accipite societatem. transgredior ad vos, seu me Ducem, seu militem, maluitis.* Movebatur vulgus, condebantque gladios; cum Campanus ac Iuvenalis, ex primoribus Tungrorum, universam ei gentem dedidere. Labeo, antequam circumveniretur, profugit. Civilis Betasios quoque ac Nervios, in fidem acceptos, copiis suis adiunxit: ingens rerum, perculsis civitatum animis, vel sponte inclinantibus. Interea Iulius Sabinus, proiectis foederis Romani monumentis, Cac- 67

A. V. 824. A. C. 71.

sumas. Habitasse inter Vbios et Tungros putantur. ERN. Bud. *Sunucis*, ut in omnibus MSS. apud Plin. 4, 17 (31). De situ v. Cluv. Germ. ant. 2, 19. D'Anville not. de la Gaule p. 626. Nominis memoria in vico *Sinnich*, Com. Limpurg. V. Bucher. Belg. Rom. p. 178 et 184.

Tungrorum] Ita plane Bud. sed supra c. 55. *Tugrorum*, deficiente scil. lineola super *u*. Contra 2, 14. habet *Turingorum*. Mox Bud. *tranantes*.

Seu me ducem] Insidiosa modestia dictum: ut a Sallustii Catilina 20. *Vel Imperatore, vel milite, me utimini.* LIPS.

Profugit] In avia Belgarum. c. 70. Esse paludes Flandrorum prope Brugas, coniicit Bucherius l. c.

Ingens rerum] MS. (Bud.) Agr. ed. pr. item MS. Guelf. sed a man. sec. in margine addunt *tumultus*: unde Heinsius ap. Ryckium facit *cumulus* e 2, 24. elegantissima correctione; de qua vix dubitem. Edd. Puteol. Ber. Alc. *vigens rerum*. Post ed. pr. corrupte *perculsit civitates animis*, ut correxit man. sec. in MS. Guelf. cum ante fuisset id, quod editur. ERN. Sic A. 1, 69. *ingens animi femina*. Post Bud. *perculsit civitatum animis*.

Iulius Sabinus] Alius ab isto, qui Senecae patri nominatur Controv. 27. f. 9, 4. in quo corrupte legas. *Et ab Iulio et a Sabino*. Scio iunctim fuisse *ab Iulio Sabino*. qui Gallis praefuit sub Caio: paterne huius? Dionem vide 66, 3. LIPS.

Proiectis foederis Romani] Aut nihil, aut nimis, in hoc loco video. Quale istud est, proiicere

A. V. 824. A. C. 71. *Caesarem* se salutari iubet: magnamque et in tam popularium turbam in Sequanos rapit, c

cere monumenta foederis? pingue et insulsum. Aliorsum emendatione traxerim: *prolectus Romani generis monumentis.* Sabinus, inquit, invitatus et inductus stirpis suae origine, Caesarem se appellat. Quid mirum? ecce supra 55. scriptum: *Sabinus falsae stirpis gloria incendebatur. Proaviam suam D. Iulio, per Gallias bellanti, corpore et adulterio placuisse.* Possis eodem sensu: *prolatis R. generis.* 1.128. Atqui omnia plena moris, quem significat his verbis Tacitus. Dionysius Halic. 4, 26. de pactis a Ser. Tullio cum Latinis: ἵνα δὲ μηδεὶς χρόνος αὐτοὺς (τοὺς νόμους) ἀφανίσῃ, στήλην κατασκευάσας χαλκῆν, ἔγραψεν ἐν ταύτῃ τά τε δόξαντα τοῖς συνεδρίοις καὶ τὰς μετασχούσας τῆς συνόδου πόλεις. Eodem de foedere, quod Gabinis dedit Superbus ib. 4, 58. Τούτων ἐστὶ τῶν ὁρκίων μνημεῖον ἐν Ῥώμῃ κείμενον ἐν ἱερῷ Διὸς Πιστίου, ὃν Ῥωμαῖοι Σάγκον καλοῦσιν, ἀσπὶς ξυλίνη, βύρσῃ βοείᾳ περίτονος, τοῦ σφαγισθέντος ἐπὶ τῶν ὁρκίων τότε βοὸς, γράμμασιν ἀρχαϊκοῖς ἐπιγεγραμμένη τὰς γινομένας αὐτοῖς ὁμολογίας. Cicero pro Balbo 23. *Cum Latinis omnibus foedus ictum Sp. Cassio Postumo Cominio* COS. *quis ignorat? quod quidem nuper in columna aenea meminimus post Rostra incisum et proscriptum fuisse.* De eodem Livius 2, 33. *nisi foedus cum Latinis columna aenea insculptum monumento esset.* Apud Arrianum de exped. Alex. 2. p. 83. Pharnabazus cavet ab obsessis deditisque, Μιτυληναίους καθελεῖν τὰς πρὸς Ἀλέξανδρόν σφισι γενομένας στήλας, ξυμμάχους δὲ εἶναι Δαρείου. Livius rursum 26, 24. *Haec conve conscriptaque biennio post piae ab Aetolis, in capit Romanis, ut testata sacratis mentis essent, sunt posita.* dus Smyrnaeorum et Magn in Marmoribus Aronde' Ἀναγραψάτωσαν δὲ καὶ τὴν λογίαν ἐν στήλαις ἑκά τὰς δὲ ἀνατιθέτωσαν, Σ ναῖοι μὲν ἐν τῷ τῆς Ἀφρο τῆς Στρατονικίδος ἱερῷ, κα Μαγνησίᾳ τῇ πρὸς τῷ Μαιά ἐν τῷ τῆς Ἀρτέμιδος τῆς κοφρύνης ἱερῷ· οἱ δὲ ἐμ Μα σίᾳ κάτοικοι ἔν τε τῇ ἀγορ ρὰ τὸν βωμὸν τοῦ Διονύσου τὰς τῶν βασιλέων εἰκόνας Polybius in Excerpt. Vale 27. (ed. Schweigh. t. 4. p. Ὑπαρχούσης γὰρ αὐτοῖς μόνον Φιλίας, ἀλλὰ συμπο τείας πρὸς Ἀπολλωνιάτας, καθόλου κοινωνίας πάντων ἐν ἀνθρώποις νομιζομένων καίων, καὶ περὶ τούτων κειμ νης ἐνόρκου συνθήκης παρὰ τ Δία τὸν Ἰβαῖον. Memnon Romanis et Heracliensibus Phot. n. 224. c. 28. Καὶ χαλ κοῖ πίνακες δύο τῆς ὁμολογία ἴσας καὶ ὁμοίας ἔφερον· ὧν μὲν παρὰ Ῥωμαίοις ἐν τῷ κατ τὸ καπιτώλιον ἱερῷ τοῦ Διὸ καθηλώθη, ὁ δὲ κατὰ τὴν Ἡρά κλειαν καὶ αὐτὸς ἐν τῷ τοῦ Διὸ ἱερῷ. Auctor 1. Maccab. 14. κα κατέγραψαν ἐν δέλτοις χαλκαῖς, καὶ ἔθεντο ἐν στήλαις ἐν ὄρε Σιών. Iosephus contra Apionem 2, 4. ἀναγνοὺς τὴν στήλην, τὴν ἑστῶσαν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ τὰ δικαιώματα περιέχουσαν, ἃ Καῖσαρ ὁ μέγας τοῖς Ἰουδαίοις ἔδωκεν. Huiusmodi igitur, στήλαις, cippis, vel columnis, tabulisve aut δέλτοις, quibus foedus, quod Romani Lingonibus dederant, incisum erat,

Digitized by Google

minam civitatem et nobis fidam. Nec Sequani detrectavere certamen. Fortuna melioribus adfuit. Fusi Lingones. Sabinus festinatum temere proelium pari formidine deseruit. Vtque famam exitii sui faceret, villam, in quam perfugerat, cremavit: illic voluntaria morte interiisse creditus. Sed, quibus artibus latebrisque vitam per novem mox annos traduxerit, simul amicorum eius constantiam et insigne Epponinae uxoris exemplum, suo loco reddemus. Sequanorum prospera acie belli inpetus stetit. Refipiscere paullatim civitates, fasque et foedera respicere, principibus Remis: qui per Gallias edixere, *ut missis legatis in commune consultarent, libertas an pax placeret.* At Romae cuncta in deterius audita Mucianum angebant, ne, quamquam egregii Duces (iam enim Gallum Annium et Petilium

A. V. 824. A. C. 71.

68

erat, publiceque propositum, everfis et contractis intellige. GRON.

Fusi Lingones] Tangit hoc bellum, quod in Iohanne Satisberiense legitur 5, 7. *Auspiciis Imp. Caesaris Domitiani Germanico bello, quod Iulius Civilis in Gallia moverat, Lingonum opulentissima civitas, quae ad Civilem defciverat, cum advenientem ab exercitu Caesaris populationem timeret, quod praeter spem inviolata nihil ex rebus suis amisserat, ad obsequium redacta, septuaginta millia armatorum tradidit ei.* Quae totidem verbis apud Frontinum Strat. 4, 3, 14. LIPS.

Insigne. Epponinae etc.] Vere insigne et rarum, plenumque fidei in sexu infido. Non est in libris, qui exstant. Servavit enim Tacitus in ultimum Vespasiani annum, cum et Iulius hic Sabinus (qui gloriabatur a Caesare genus ducere) et ista ipsa Epponina interfecti. Tota historia, dignissima lectu, apud Plutarchum diffuse est in Eroticо extremo. Aliquid et Dionis compendium in Vespasiano 66, 3. LIPS.

Epponinae] At Plutarchus *Emponam* scribit, et id nomen Gallis Heroinam signare addit: ἡ δὲ γυναῖκα, inquit, πασῶν ἀρίστην ἠγμένος, ἣν ἐκεῖ μὲν Ἐμπονὴν ἐκάλουν, ἑλληνιστὶ δὲ ἄν τις ἡρωΐδα προσαγορεύσειεν. LIPS. Pro Ἐμπονὴν leg. Σεμονὴν, Salmasius autumat, quia *Semo* heroem denotat. Xiphil. l. c. c. 16. *Peponilam* vocat.

Nequaquam egregii] Mercero accedo: *ne, quamquam egregii Duces (iam enim Gallum Annium et Petilium Cerialem delegerat) summam belli parum tolerarent.* LIPS. Recepit Merceri correctionem Pichena. (Probat et Acidalius). Ante erat in omnibus (etiam Bud.) *Mucianum angebant. Nequaquam egregii Duces. Iam enim - - tolerare.* Nec in MSS. aliquid auxilii. Vir doctus in ed. Gryph. *nec, quamquam - - poterant,*

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. lium Cerialem delegerat) summam belli parum tolerarent. Nec relinquenda urbs sine rectore. Et Domitiani indomitae libidines timebantur: suspectis, uti diximus, Primo Antonio Varoque Arrio. Varus, Praetorianis praepositus, vim atque arma retinebat. Eum Mucianus pulsum loco, ne sine solatio ageret, annonae praefecit. Vtque Domitiani animum, Varo haud alienum, deliniret, Arretinum Clementem, domui Vespasiani per adfinitatem innexum et gratissimum Domitiano, Praetorianis praeposuit, *patrem eius, sub Caio Caesare, egregie functum ea cura*, dictitans: *lactum militibus idem nomen, atque ipsum, quamquam Senatorii ordinis, ad utraque munia sufficere.* Adsumuntur e civitate clarissimus quisque, et alii per ambitionem. Simul

erant, tolerare. ERN. Similis constructio verborum occurrit H. 2, 23.

Petilium Cerialem dilegerat] Immo ex Iosepho ἄλωσ. 7, 4 (23). proprie non dilegerat ipse, aut Vespasianus, sed casu et bona sorte Petilius Consul creatus a Vespasiano in Britanniam missus erat. Ille vero, audita hac rebellione, opportune supervenit et hostes vicit. Notat et Dio 66, 3. LIPS. Hanc notam, a Gronoviis omissam, ex edit. a. 1627. fol. Antw. supplere visum. Cererum Dio Κερεάλιον vocat.

Arretinum Clementem] Sic vocant omnes scr. et edd. et h. l. et ap. Sueton. Domit. 11. recte. Frustra Vrsinus inscriptionem opponit tot libris, in qua *Arricinus* vocetur. Aut vitiosus est ille titulus ap. Grut. 4, 6. aut ad alium pertinet, ut visum Ryckio ad h. l. ERN. Bud. *Arrecinum.*

Quamquam Senatorii ordinis] Suetonium igitur culpae quis purgat, scribentem Titum primum e Senatoriis Praetorio Praefectum? In Tito 6. *Praefecturam quoque Praetorii suscepit: nunquam ad id tempus nisi ab Equite Romano administratam.* Occulte adsentitur Plinius Praef. operis: *Dum illud patri pariter et Equestri ordini praestas, Praefectus Praetorio eius.* Tamen noster palam adfirmat, Clementem hunc Arretinum et Praefectum et Senatorem fuisse. Adde quae notavi ad A. 4, 40. LIPS. Sed vide, quae pro Suetonio ibi diximus. Ed. pr. pro *quamquam* habet *tamquam*: male; nec in eo quicquam pro Suetonio auxilii, ut Gruterus sperabat. ERN. Cf. omnino Oudend. ad Suet. l. c. et Guther. de Offic. dom. Aug. 2, 4.

Assumuntur e civitate clarissimus quisque] Post brevem quasi digressionem redit ad rem, de expeditione a Muciano suscepta, et commemorat, quos secum in Galliam abduxerit. Mox MS. Guelf. *dispersi*, at in marg. *dispari.* ERN.

Digitized by Google

simul Domitianus Mucianusque accingebantur, dis- A. V. 824
pari animo: ille spe ac iuventa properus, hic mo- A. C. 71.
as nectens, quis flagrantem retineret, ne ferocia
etatis et pravis inpulsoribus, si exercitum invasisset,
paci belloque male consuleret. Legiones victrices,
exta et octava, Vitellianarum unaetvicesima, e re-
ens conscriptis secunda, Penninis Cottianisque Al-
ibus, pars monte Graio, traducuntur: XIV le-
gio e Britannia, sexta ac decima ex Hispania acci-
ae. Igitur venientis exercitus fama, et suopte in-
genio, ad mitiora inclinantes Galliarum civitates,
n Remos convenere. Treverorum legatio illic op-
periebatur, acerrimo instinctore belli Tullio Valen-
tino. Is meditata oratione cuncta, magnis impe-
riis obiectari solita, contumeliasque et invidiam in
Populum Romanum effudit: turbidus miscendis se-
ditionibus, et plerisque gratus vecordi facundia.
At Iulius Auspex, e primoribus Remorum, *vim* 69
Romanam pacisque bona disertans, et *sumi bellum*
etiam ab ignavis, strenuissimi cuiusque periculo geri,
iamque super caput legiones, sapientissimum quem-
que reverentia fideque, iuniores periculo ac metu,
con-

Si exerc. invasisset] i. e. Si exercitum regere et bellum gerere per festinationem coepisset. ERN.

Sexta et octava] MSS. Flor. *XI. et VIII.* Guelf. edd. Putcol. seqq. usque ad Pichenam *VI. et XVIII.* MS. Agr. *tertia decima octava.* ed pr. *XXVIII.* Bene Savilius correxit *VI. et VIII.* recepit Pichena. H. 2, 83, 85. ERN. Flor. *vim* XI. VIII. Bud. *nis* XI. VIII. Id autem signi in scriptis medii aevi denotat *videlicet.* Forsan in Flor. similis nota. Bip. praeferunt XI et VIII. Sed in lapidibus diserte legio VI. *victrix* adpellatur, et VIII. in numis Caraufii *invicta.* Cf. Brot. ad H. 2, 6. Pro XI. stat, quod 3, 50. victricibus se adiunxit.

Tertia ac prima] Savilius legit: *sexta ac decima.* Nam supra (3, 44.) sic in Hispania collocavit. Tamen et Tertia ibi fuit, et diuturna: nec aliam causam arbitror, cur Hispani hodieque legiones suas *Tertios* adpellent. LIPS. Recepit et hoc Pichena. MS. quidem Flor. *VI. ac prima.* ERN. Bud. III. *ac prima.* De legionibus earumque statione v. Brot. l. c. Sexta ad Cerialem advenit 5, 13. Decima 5, 19. Prius libri *Coetianis.* Nomen *Tertios* in Hispania inde a Phil. V. non amplius eo sensu usurpatur.

Con-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. continuit. Et Valentini animum laudabant, consilium Auspicis sequebantur. Constat, obstitisse Treveris Lingonibusque apud Gallias, quod, Vindicis motu, cum Verginio steterant. Deterruit plerosque provinciarum aemulatio: *quod bello caput? unde ius auspiciumque peteretur? quam, si cuncta proveniſſent, sedem Imperio legerent?* Nondum victoria, iam discordia erat: aliis foedera, quibusdam opes viresque, aut vetustatem originis, per iurgia iactantibus. Taedio futurorum praesentia placuere. Scri-

Constat obstitisse] *Obstitisse* MSS. Agr. (Bud.) Guelf. edd. ante Rhen. omnes. Rhenanus, non Pichena, ut putat Ryckius, primus edidit *obstetisse*; quod omnes, quos vidi, secuti sunt praeter Lipsium et Ryckium. Aliis quidem locis editur *obstitit, obstitisse*. Itaque haec scriptura et h. l. tenenda. Add. ad 3, 31. ERN. Errori typographico videtur deberi Rhen. *obstetisse*.

Vndè ius auspiciumque] *Ius* MSS. Flor. Bud. Agr. Guelf. ed. pr. Rhen. sqq. Ceterae ante Rhen. *vis*, solita confusione, de qua saepe dictum. Vt in Imperatore summo ius s. potestas et auspicia et ius potestasque sine auspiciis esse potuit sub Caesaribus, sic h. l. apte haec duo coniunguntur: Quem illum fore Gallorum, qui potestatem belli gerendi daret, penes quem essent auspicia: verbo, quem Imperatorem in Gallia fore. Sic ap. Liv. 22, 1. iunguntur *iustum imperium* et *auspicium*. ERN.

Per iurgia iactantibus] Sumpsi lectionem a P. Manutio: qui amice mihi in pomeridiano sermone contribuit. Nam vulgo est, *periuriaque iactantibus*. in MSS. *periuria iactantibus*. quod Manutianam coniecturam firmat. Romano tamen libro est, *pro iure iactantibus*. quod reiicere, iniurium sane sit. LIPS. Si Romanus liber est ed. pr. a Spirensi edita, ut alibi in noris Lipsii et Gruteri, falsus est Lipsius. Nam habet *periuria* sine copula. (Sic et Bud.) At MS. Agr. *pro iure*, quocum in hoc libro quarto valde alias consentit haec editio. Idque ille nixus consensu ed. Rom. recepit. Quod non imiter. Nam *pro iure* iam intelligitur in verbo *iactantibus*. Ista enim iactabantur, ut sibi maxime imperium et sedem Imperii deberi appareret. Lazarus Superantius et Salinerius non adeo absurde defendebant vulgatum *periuriaque*, et interpretabantur de crebra defectione a Rom. et rebellione, velut ea re meritos se dixerint Principarum. Vix tamen credo *periuria* simpliciter in tali contextu, ubi non sermo de foederibus etc. dici de defectione et rebellione. Rebellibus periuria exprobrari saepe, scio. *Per iurgia* autem aptissimum huic loco, propter antecedentia illa, *iam discordia erat*. ERN. Verum verum, dubius haereo. Ryckium sequuntur Bipontini leguntque *pro iure*. Recentiores alii *per iurgia* servant. Quod aiunt, hoc iam intelligi ex *discordia*, valet

Scribuntur ad Treveros epistolae, nomine Gallia- A. V. 824.
rum, *ut abstinerent armis, inpenetrabili venia et* A. C. 71.
paratis deprecatoribus, si poeniteret. Restitit idem Valentinus, obstruxitque civitatis suae aures, haud perinde instruendo bello intentus, quam frequens concionibus. Igitur non Treveri, neque Lingones 70
ceteraeve rebellium civitates, pro magnitudine suscepti discriminis agere. Ne Duces quidem in unum consulere. Sed Civilis avia Belgarum circumibat: dum Claudium Labeonem capere aut exturbare nititur. Classicus, segne plerumque otium trahens, velut parto imperio fruebatur. Ne Tutor quidem maturavit superiorem Germaniae ripam et ardua Alpium praesidiis claudere. Atque interim unaetvicesima legio Vindonissa, Sextilius Felix cum auxiliariis cohortibus per Rhaetiam inrupere. Accessit ala Singularium, excita olim a Vitellio, deinde in partes

valet etiam de *iure*, quod itidem in *iactantibus* latet.

Praesidiis claudere] Rom. *Praesidiis capere*. quod recipio. LIPS. Immo *claudere*, ut Guelf. (Bud.) et edd. ante Lipsium, quas habui, omnes. ERN.

Vnaetvicesima legio Vindonissa] i. e. ab statione sua, quae Vindonissae erat, Helvetiorum oppido: hodie vulgo *Windisch*; ap. monasterium Kungsfelden, ubi sepultura Comitum Habsburgicorum. Nam ibi legio XXI. stabat. Vnde inscriptiones in istis regionibus repertae, in quibus Leg. XXI. occurrit: quas vide in Breitingeri Comm. in antiqua monum. Tigur. §. 18. ap. Schelhorn. in Amoenit. Literar. t. 7. p. 49. ERN. Et Loys de Bochat Mém. de la Suisse t. 1, p. 390.

Ala Singularium] *Singulares equites* qui sint, nondum satis convenit. Mihi placet, esse gradum honoratioris militiae equestris, qualis fuit etiam Praetorianorum; etsi in honoratiores illis. Olim iam, libera Rep. tales gradus: unde equites extraordinarii, selecti, etc. Haec genera ab Augusto instituta, nova genera honorum ubivis quaerente, ut hoc plures beneficii sui facere ac sibi obstringere posset. Sic post *singulares* dicti clerici, non modo *μονάζοντες*, quamquam hi quoque, sed etiam ceteri, quod ii perfectionem Christianam appeterent. V. Glossar. Nomic. Cod. Theodos. ERN. Ex Hygini Gromatico p. 4. docet Fabretti Inscr. c. 5. p. 354. fuisse gradum militiae Praetorianae proximum, tum munere custodiae, tum praetenturae vicinia. Dicuntur et *equites Singularii Augg.* apud Grut. p. 1028, 2.

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. tes Vespasiani transgressa. Praerat, Iulius Brigan-ticus, sorore Civilis genitus, ut ferme acerrima proximorum odia sunt, invisus avunculo infensusque. Tutor Treverorum copias, recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum delectu auctas, veterano pedite atque equite firmavit, conruptis spe, aut metu subactis legionariis: qui primo cohortem, praemissam a Sextilio Felice, interficiunt; mox ubi Duces exercitusque Romanus propinquabant, honesto transfugio rediere: secutis Tribocis Vangionibusque et Caracatibus. Tutor, Treveris comitantibus, vitato

Acerrima proximorum odia] Exsequitur Aristoteles Politic. 7, 7. et caussam donat: vide. Sed breviter, pro nostra re: proverbio iactatum ait, Χαλεποὶ πόλεμοι ἀδελφῶν· καὶ, Οἵτε πέρα στέρξαντες, οἱ δὲ καὶ πέρα μισοῦσι. LIPS.

Caracatium] Cluverius *Nemetum* et mox *Nemetibus*. Sed haec nimis abeunt a veterum et vulgatorum vestigiis. Suspicabar *Vangionum*, *Tabernatium*, *Tribocorum*. deinde, *Tribocis Vangionibusque et Tabernatibus*. Ipsum Cluverium vide Germ. Ant. 2, 12. GRON. Non mitior haec correctio, quam Cluveriana. MS. Flor. *Caeracatium*. Bud. *Ceracat*. Agr. ed. pr. *Ceratacium*. Lectionem Florentinam probat Ryckius, intelligitque *Caeraesos* Caesaris B. G. 2, 4. quod situi populi istius non convenire, bene docet Cellarius Geogr. Ant. t. 1. p. 245. nihil ipse definiens, quod optimum factu puto. Rhenanus Rer. Germ. 3. p. 326. suspicatur fuisse in eo loco, ubi arx *Drakenfels* fuerit. Eam sic fortasse dictam a loco, quasi *Racatium* h. e. *Caracatium*. Mox *lectu* MS. (Bud.) Guelf. edd. Puteol. seqq. omnes ante Pichenam. At infra, ubi similis varietas c. 77. nihil a Pichena mutatum. ERN. Brot. et Lall. recepere *Caeracates*. Vales. Not. Gall. p. 42. *Caracates* male in sede Tribocorum locat, iisque Argentoratum adsignat, quod nullo modo admittendum Schoepflinus nostris docet Alsat. ill. t. 1. p. 62. Neque audiendus Laguille in Notice de l'anc. Gaule p. 9. qui *Saracates* effingit, Sarae fluminis adcolas. Placet hoc Bipontinis, qui potius *Saravates* a *Sarave* dictos autumant. D'Anvillius in Not. de la Gaule p. 198. nomen vulgatum servat, *Caracates*que Vangionibus ad latus ponit, urbemque iis Magontiacum tribuit. Hoc et in tabula Galliae antiquae ita expressit.

Exercitusque Romani] MS. Flor. *Roman*; quod Ryckius explicat *Romanus*: quippe ista syllaba subinde in libris scr. et edd. pr. hac figura exprimitur. Consentiunt Guelf. (Bud.) Agr. ed. pr. Ceterae ante Rhen. per compendium *Ro.* exprimunt. Primus Rhenanus edidit *Romani* tacite, nec scio, an e libro (Immo ex ingenio). Igitur tutius putavi scripturam librorum MSS. et edd. vett. sequi. ERN.

Quia

Digitized by Google

tato Magontiaco, Bingium conceſſit, fidens loco, quia pontem Navae fluminis abruperat, ſed incurſu cohortium, quas Sextilius ducebat, et reperto vado, proditus fuſusque. Ea clade perculſi Treveri, et plebes, omiſſis armis, per agros palatur. quidam Principum, ut primi poſuiſſe bellum viderentur, in civitates, quae ſocietatem Romanam non exuerant, perfugerunt. Legiones a Noveſio Bonnaque in Treveros, ut ſupra memoravimus, traductae, ſe ipſae in verba Veſpaſiani adigunt. Haec Valentino abſente geſta: qui ubi adventabat furens, cunctaque rurſus in turbas et exitium converſurus, legiones in Mediomatricos, ſociam civitatem, abceſſere. Valentinus ac Tutor in arma Treveros retrahunt: occiſis Herennio ac Numiſio, Legatis, quo minore ſpe veniae creſceret vinculum ſceleris. Hic belli ſtatus erat, cum Petilius Cerialis Magontiacum venit. eius adventu erectae ſpes. Ipſe pugnae avidus et contemnendis, quam cavendis, hoſtibus melior, ferocia verborum militem incendebat: ubi primum congredi licuiſſet, nullam proelio moram facturus. delectus per Galliam habitos in civitates remittit, ac nuntiare iubet, *ſufficere Imperio* A. V. 824. A. C. 71. 71.

Quia pontem Navae fl. abrupe-rat] MS. Flor. (Bud.) ed. Put. Ber. Alc. *Navas*. item MS. Guelf. a m. pr. at m. f. fecit *Naves*, ut eſt in ed. pr. MS. Agr. *Vis fluminis*. Rhenanus edidit *Navae*. ERN. Ex ingenio. Surita ad Anton. Itin. p. 253. ex MS. coenobii Carthus. Aulae Dei quoque profert *vis fluminis*. Navae cladisque Romanae meminit Auſonius in Moſella.

Supra memoravimus] Cap. 62.

Se ipſas] Omnes libri, quos ſcio vitioque, habent *ſe ipſas*, pro quo haud dubie referendum *ſeipſae*. V. ad c. 11. ERN. Bud. *ſe ipſa*.

In Mediom. ſociam civitatem] Auctores docti novi operis Diplomatici t. 3 p. 172. not. 1. non improbabile eſſe dicunt, quod Hadr. Valeſius Notit Gall. p. 328. h. l. civitatem Mediom. non de urbe, ſed de populo capiendam iudicet, propter notitias veteres Gall. ap. Bouquetum. Immo res et Latinitas docent ita eſſe, ſed antiqua et vera. ERN.

Erectae ſpes] Bud. male *erepte*. Sic mox *libi* pro *ſibi*.

Rige-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. *legiones. ſotii ad munia pacis redirent, ſecuri, velut confecto bello, quod Romanae manus excepiſſent.* Auxit ea res Gallorum obſequium. nam, recepta iuventute, facilius tributa toleravere, proniores ad officia, quod ſpernebantur. At Civilis et Claſſicus, ubi *pulſum Tutorem, caeſos Treveros, cuncta hoſtilibus proſpera* accepere, trepidi ac properantes, dum diſperſas ſuorum copias conducunt, crebris interim nuntiis Valentinum monuere, *ne ſummae rei periculum faceret.* Eo rapidius Cerialis, miſſis in Mediomatricos, qui breviore itinere legiones in hoſtem verterent, contracto, quod erat militum Magontiaci, quantumque ſecum transvexerat, tertiis caſtris Rigodulum venit; quem locum magna Treverorum manu Valentinus inſederat, montibus aut Moſella amne ſeptum. et addiderat foſſas obicesque ſaxorum. Nec deterruere ea munimenta Romanum Ducem, quo minus peditem perrumpere iuberet, equitum aciem in collem erigeret, ſpreto hoſte; quem, temere conlectum, haud ita loco iuvari, ut non plus ſuis in virtute foret. Paullum morae in adſcenſu, dum miſſilia hoſtium praevehuntur: ut ventum in manus,

Rigodulum venit] Vatic. *Ridogulum*. Hodie dimidiatum nomen tenet, aliquot milliaribus ſupra Confluentes, pagus *Rigol* dictus. LIPS. MS. Agr. ed. pr. *Rigodolum*. mox *aut Moſella* MS. Flor. (Bud.) edd. Rhen. ſqq. ante Pichenam, et I. Gron. i. e. alio loco montibus, alio amne. Ceterae edd. *et M. a.* MS. Guelf. *ac*. Illud melius. Reliqua loca arte ſepta, ut patet e ſequentibus. ERN. In Diplomate Dagoberti ap. Zylleſium in Def. Abb. S. Maximini occurrit *Regiodola vallis*; hodie vicus ſupereſt nomine *Reol*. V. D' Anville Not. de la Gaule p. 554.

Vt non plus ſuis in v. f.] Groslotius leg. ſuadebat *ut non plus vis in v. f.* Vix credo, ſic Latine dici.

In aſcenſu] Ed. pr. Rhen. (e Bud.) ſqq. omnes. Ceterae ante Rhen. *aſſenſu*, quod etiam eſt in MS. Guelf. Quae ſcriptura nata eſt a pronunciatione molliori literae tertiae: cuius generis, multa in libris medio aevo ſcriptis, ut *aſciſſere* pro *aſciſcere*, et alia. ERN.

Vt ventum in manus] Sic Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. Recte. Sic Ann. 2, 80. *ut venere in manus.* cf. c. 76. et ſic alii quoque. Liv. 2, 46. ubi v. Gronov. quem iam laudavit Ryckius, qui et ſic edi-

Digitized by Google

manus, deturbati ruinae modo praecipitantur. Et pars equitum, aequioribus iugis circumvecta, nobiliſſimos Belgarum, in quis Ducem Valentinum, cepit. Cerialis poſtero die coloniam Treverorum ingreſſus eſt, avido milite eruendae civitatis: *hanc eſſe Claſſici, hanc Tutoris, patriam: horum ſcelere clauſas caeſasque legiones. Quid tantum Cremonam meruiſſe; quam e gremio Italiae raptam, quia unius noctis moram victoribus adtulerit? Stare in confinio Germaniae integram ſedem, ſpoliis exercituum et Ducum caedibus ovantem. Redigeretur praeda in fiſcum: ipſis ſufficere ignes et rebellis coloniae ruinas, quibus tot caſtrorum excidia penſarentur.* Cerialis, a metu infamiae, ſi licentia ſaevitiaque inbuere militem crederetur, preſſit iras. et paruere, poſito civium bello, ad externa modeſtiores. Convertit inde animos accitarum e Mediomatricis legionum miſerabilis adſpectus. Stabant conſcientia flagitii maeſtae, fixis in terram oculis. Nulla inter

A. V. 824. A. C. 71. 72

edidit cum I. Gronovio. Ceteri *ad.* Poſt *deturbati* intell. *hoſtes.* Pro *modo* MS. Agr. *more.* ERN. Bud. *modo.*

Eruendae civitatis] i. e. delendae funditus. Sumtum e Virgilio. Aen. 2, 611. 612. *totamque ab ſedibus urbem eruit.* ERN.

Hanc eſſe] Bud. *Ac eſſe.*

Redigeretur praeda in fiſcum] Sic Flor. Bud. Agr. ed. pr. niſi quod Flor. *redigetur.* Edd. Puteol. et ceterae ante Pichenam *redigeret praedam in f.* ut et Guelf. ERN. Bud. vitioſe *redigeretur praedam.*

Cerialis metu infamiae] Vulgati (et Bud.) *Cerialis a metu.* Mihi vox aliqua excidiſſe videtur, et alternaſſe cauſſas, ut ſolet, Tacitus: *Cerialis emptus an metu infamiae.* ſive, *Cerialis clementia, an metu.* LIPS. Praepoſitio eſt in Flor. (Bud.) Guelf. ed. pr. ſeqq. ante Lipſium omnibus. Exempla, quibus eam defendit Salinerius, ſunt aliena. Sed ſunt permulta apud Livium idonea. Vid. viros doctos ad 24, 30. 26, 1. et qui ad locum poſteriorem a Drakenb. laudantur. In illo loco defendit bene Lipſius adverſus eos libros, qui ei praepoſitioni *ob* ſubſtituerunt, cum *a* pro *propter* non concoquerent. Itaque hic quoque reſtitui. ERN. Bip. legunt *Cerialis autem m. inf.*

Poſito civium bello] *Civium* MSS. Flor. Bud. Agr. ed. pr. quod exprimendum curavi: quod imitatus eſt Broterius (et Lall.). Etiam aliis locis ſubſtantive pro adiectivo uti Tacitum, ut *Campus Martis*, vidimus, et librarios adiectivum ſubſtituiſſe. ERN. Vulgo *civili.*

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. coeuntes exercitus consalutatio. neque solantibus hortantibusve responsa dabant, abditi per tentoria et lucem ipsam vitantes. nec perinde periculum aut metus, quam pudor ac dedecus, obstupefecerat: adtonitis etiam victoribus, quis vocem precesque adhibere non ausi, lacrimis ac silentio veniam poscebant: donec Cerialis mulceret animos, *fato acta* dictitans, *quae militum Ducumque discordia, vel fraude hostium, evenissent. Primum illum stipendiorum et sacramenti diem haberent: priorum facinorum neque Imperatorem neque se meminisse.* Tunc recepti in eadem castra et edictum per manipulos, ne quis in certamine iurgiove seditionem aut cladem
73 commilitoni obiectaret. Mox Treveros ac Lingones, ad concionem vocatos, ita adloquitur. *Neque ego unquam facundiam exercui; et Populi Romani virtutem armis adfirmavi. Sed, quia apud vos verba plurimum valent, bonaque ac mala non sua natura, sed vocibus seditiosorum, aestimantur; statui pauca disserere, quae, profligato bello, utilius sit vobis audisse, quam nobis dixisse. Terram vestram, ceterorumque Gallorum, ingressi sunt Duces*

Consalutatio] Bud. male *consultatio*. Mox *proinde*, ut saepe alias. Prius cod. Agr. *maesti*, bene, ut mox *abditi*.

Qui vocem precesque] Muretus deletum it *qui*: Acidalius corrigit *quia*. Ryckius occurrit sic, ut interpunctionem mutet: *obstupefecerat, attonitis etiam victoribus: qui v. p.* referatque τὸ *qui* ad exercitum vel milites. Sed sic quoque durissima structura. Ego Muretum sequor. *Qui* temere et alienis locis intrusum non uno loco vidimus. ERN. Brot. Lall. Dotteville, vulgatum servant, victores ipsos veniam pro istis petiisse, rati. Bip. probabili coniectura legunt *quis* pro *quibus*, scil. victoribus. Sequor. Bud. *qui*.

Fato acta dictitans] Vereor, ne Tacitus dederit *fato facta*: idque est perpetuum in ea sententia verbum. Cic. Phil. 2, 1. *quonam fato meo fieri dicam* etc. Post *ducumque* bene edidit Pichena pro *ducumve*. Sic et (Bud. et) ed. pr. Item mox vitiose edd. ante Rhen. *illorum* praeter princ. quae habet *illum*, ut et Guelf. ERN. Et Bud.

Neque ego unquam etc.] Est imitatio Orationis Livianae 28, 27. ERN.

Aestimantur] Bud. *extimantur*. Cf. notata ad A. 13, 17. 15, 21. H. 1, 14.

Satis

Digitized by Google

ces Imperatoresque Romani, nulla cupidine, sed ma- A V. 824.
ioribus vestris invocantibus, quos discordiae usque A C. 71.
ad exitium fatigabant. et acciti auxilio Germani so-
ciis pariter atque hostibus servitutem imposuerant.
Quot proeliis adversus Cimbros Teutonosque, quan-
tis exercituum nostrorum laboribus, quove eventu
Germanica bella tractaverimus, satis clarum. Nec
ideo Rhenum insedimus, ut Italiam tueremur; sed
nequis alius Arioviſtus Regno Galliarum potiretur.
An vos cariores Civili Batavisque et Transrhenanis
gentibus creditis, quam maioribus eorum patres avi-
que vestri fuerunt? Eadem semper causſa Germanis
transscendendi in Gallias, libido atque avaritia et
mutandae sedis amor, ut, relictis paludibus et soli-
tudinibus suis, fecundissimum hoc solum vosque ipsos
possiderent. Ceterum libertas et ſpecioſa nomina prae-
texuntur: nec quisquam alienam servitium et domi-
nationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula
usurparet. Regna bellaque per Gallias semper fuere, 74
donec in nostrum ius concederetis. Nos, quamquam
totiens laceſſiti, iure victoriae id solum vobis addidi-
mus, quo pacem tueremur. Nam neque quies gen-
tium sine armis, neque arma sine stipendiis, neque
stipendia sine tributis haberi queunt. Cetera in com-
muni sita sunt. Ipsi plerumque legionibus nostris
praesidetis: ipsi has aliasque provincias regitis.

Satis clarum] MS. Agr. (et Reg. Lall.) ed. pr. *satis claret*: verbo poetico, quod Tacitus non refugerit. nec displicet Ryckio. Et ſic correxerat quoque manus docta in ed. Gryph. ERN. Bud. *clarum.*

Rhenum insedimus] Int. coloniis, claſſibus. ERN.

Ceterum libertas] Bud. *ceterorum.*

Nec quisquam] Virium operarum, in ed. Alciati *ne quisquam* pro *nec quisq.* exprimentium, peperit notam Rhenano. ERN.

Id solum vobis addidimus] Suavius hoc *addidimus*, quam bonus Fulvius putavit (qui *ademimus* malebat.) Significat enim interdum, quae Menander vocat ἐπίθετα κακά, ut ſit, oneris impoſuimus, durius in vos ſtatuimus. ut Maroni 6, 90. *Teucris addita Iuno.* Vide ad Senecae Herculem Furentem 1237. GRON.

Lau-

A. V. 824. A. C. 71. *Nihil separatum clausumve. Et laudatorum Prin*
pum usus ex aequo, quamvis procul agentibus: fa
vi proximis ingruunt. quomodo sterilitatem, aut n
mios imbres et cetera naturae mala, ita luxum v
avaritiam dominantium tolerate. Vitia erunt, ad
nec homines: sed neque haec continua, et meliorum
interventu pensantur. nisi forte, Tutore et Classic
regnantibus, moderatius imperium speratis: au
minoribus, quam nunc, tributis parabuntur exerci
tus, quibus Germani Britannique arceantur. Nam
pulsis (quod Dii prohibeant) Romanis, quid aliud,
quam bella omnium inter se gentium exsistent? Octin-
gentorum annorum fortuna disciplinaque compages
haec coaluit, quae convelli, sine exitio convellentium,
non potest. Sed vobis maximum discrimen, penes
quos aurum et opes, praecipue bellorum caussae. Pro-
inde pacem et urbem, quam victi victoresque eodem
iure obtinemus, amate, colite. Moneant vos utrius-
que fortunae documenta, ne contumaciam cum per-
nicie,

Laudatorum Principum] Acuta gnome: quam non abest, quin callide abductam Sallustio credam, in oratione Sullae ad Bocchum Iug. 102. *Tibi vero nulla amicitia opportunior nostra: primum quod procul absumus, in quo offensae minimum, gratia par, ac si prope adessemus.* LIPS.

Quomodo sterilitatem] Pulchrum documentum in mala publica et ad ea fortiter sustinenda. Seneca praeiverat, De Const. sapientis 9. *Omnia itaque sic patitur, ut hiemis rigorem, et intemperantiam caeli, ut fervores morbosque et cetera forte accidentia.* At Dio Ciceronem ita loqui facit, ubi amineftiam suadet, post caedem Caesaris 44, 32. Ὥστε τὰ μὲν γεγενημένα ταῦτα χαλάζης τέ τινος καὶ καταλυσμοῦ τρόπον συμβεβηκέναι νομίσαντες, λοιπὴν παράδοτε. Plane gemina sunt, et aut ab inventione; aut imitatione. LIPS. Infra vitiose edd. Puteol. Beroald. Alc. *parabantur.* BRN. Emendavit Rhen. e Bud.

Quid aliud quam bella] Oraculum, cuius fidem proavi viderunt: et nos videmus, videbimusque, quamdiu, secta in tot dominos, Europa non audiet unius aurigae habenas. Plutarchus igitur vere de Fort. Rom. p. 316. *Imperium Romanum velut anchoram esse*, scripsit, *fluctuanti mundo.* Et nonne a Crispo suo hoc effatum sumpsit noster? sumpsit. Ille sic ad Caesarem in fine: *Quippe si morbo iam aut fato huic Imperio secus accidat, cui dubium est, quin per orbem terrarum vastitas, bella, caedes oriantur?* LIPS.

Quan-

Digitized by Google

nicie, quam obsequium cum securitate, malitis. Ta- A. V. 824.
li oratione graviora metuentes composuit erexitque. A. C. 71.
Tenebantur victore exercitu Treveri, cum Civilis 75
et Classicus misere epistolas ad Cerialem, quarum haec sententia fuit. *Vespasianum, quamquam nuntios occultarent, excessisse vita. Vrbem atque Italiam interno bello consumptam. Muciani ac Domitiani vana et sine viribus nomina. Si Cerialis imperium Galliarum velit, ipsos finibus civitatum suarum contentos; si proelium malit, ne id quidem* abnuere. Ad ea Cerialis Civili et Classico nihil: eum, qui adtulerat ipsas epistolas, ad Domitianum misit. Hostes, divisis copiis, advenere undique. Plerique culpabant Cerialem, passum iungi, quos discretos intercipere licuisset. Romanus exercitus castra fossa valloque circumdedit, quis temere antea intutis confederat. Apud Germanos diversis sententiis certabatur. Civilis, *opperiendas Transrhena-* 76

Quanquam nuntios occultarent] MSS. Farnes. Agr. (et Reg. Lall.) *nuntii*. Idem voluit dare Spirensis, qui edidit *natu*. Placet atque Lipsio et Ryckio. Vulgatum verum puto. Vult, duces occultare domi suae nuntios, ne colloqui cum militibus et patefacere mortem Vespasiani possent. Sic ille λογοποιὸς ap. Theophr. in Char. c. 9. λέγει, ὡς καὶ παραχήκοε παρὰ τοῖς ἐν τοῖς πράγμασι, κρυπτόμενόν τινα ἐν οἰκίᾳ ἤδη πέμπτην ἡμέραν ἥκοντα ἐκ Μακεδονίας, ὃς πάντα ταῦτα εἰδε. Si *nuntii* probetur, legendum simul *occultarentur*. Nam cum Cerialis epistolas occultaret, ut e sequentibus patet, profecto idem in tabellario fecit. ERN. Bud. vulgatum habet. Brot. *nuntii occultarent*. In loco exponendo Pichenam sequitur Ernesti, contra Salinerius *nuntios* accipiebat pro re nuntiata, et verbum *occultarent* referebat ad Domitianum et Mucianum.

Si - velit - si proelium malit] Alterutrum est vitiosum, et aut *vellet* legendum, aut *malit*. Posterius Latinius est; itaque sic correxi. ERN. Recepere emendationem Bip. sed Brot. et Lall. vulgatum servant, *mallet*. Sic et Bud. Idem prius *Muciani ac*, ut Flor. vulgo *et*.

Qui attulerat ipsas epistolas] Quivis attentus lector haereat necesse est in *ipsas*, quod hic certe friget. Itaque aut delendum est, aut, quod melius est, cum Acidalio scribendum *ipsasque epistolas*. ERN. Probat quoque Lall. Recepit Dotteville.

Quis temere antea intutis confederat] Valde variant libri in voce *intutis*. MS. Guelf. *in tutius*. Ed. pr. *intutus*. ed. Puteol. *in tutis*. Ceterae inde a Beroaldina *intutis*. (Sic et Bud.) Etsi parum refert arbitror, utrum

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. *norum gentes, quarum terrore fractae Populi Romani vires obtererentur. Gallos quid aliud, quam praedam victoribus? et tamen, quod roboris sit, Belgas, secum palam aut voto stare.* Tutor, *cunctatione crescere rem Romanam*, adfirmabat, *coeuntibus undique exercitibus. Transvectam e Britannia legionem: accitas ex Hispania: adventare ex Italia: nec subitum militem, sed veterem expertumque belli. Nam Germanos, qui ab ipsis sperentur, non iuberi, non regi, sed cuncta ex libidine agere: pecuniamque ac dona, quis solis corrumpantur, maiora apud Romanos, et neminem adeo in arma pronum, ut non idem pretium quietis, quam periculi, malit. quod si statim congrediantur, nullas esse Ceriali, nisi ex reliquiis Germanici exercitus, legiones, foederibus Galliarum obstrictas. Idque ipsum, quod inconditam nuper Valentini manum contra spem suam fuderint, alimentum illis Ducique temeritatis. Ausuros*

in tutis, an *intutis* legas, quippe illud significare potest caussam, quare castra non munierit, quia in tutis locis se consedisse putarat: nam et Livio dicuntur *castra in tuto collocari*, et *legiones in tutum duci*: tamen, quia *intuta* est usitatum castrorum ap. Livium epitheton, atque ea scriptura in plerisque libris est, *intutis* praetuli. Ne *intutus* quidem absurdum. Mox MS. (Bud.) Guelf. ed. I. F. Gron. vitiose *obterreventur*: item ed. pr. *obterentur*. ERN.

Aut voto stare] MS. Bud. Guelf. *vastare*. Hic tamen alteram lectionem in margine habet. Mox *a Brit.* edd. Puteol. sqq. ante Pich. item MS. (Bud.) Guelf. ERN. Correxit Pich. e Flor. Prius Rhen. coniectabat *aut clam stare*.

Qui ab ipsis sperentur, non iuberi] MS. Guelf. vitiose *seperentur*. ed. Ber. *spernentur*, vitio operarum, quod servatum in ed. Alc. notulam Rhenani peperit (qui *sperentur* e Bud.). *Non iuberi* est, non pati posse imperia, non adsuetos imperiis accipiendis. ERN.

In arma pronum] Sic MSS. Flor. (Bud. Reg. Lall.) Agr. ed. pr. idque cum Ryckio et I. Gron. recepi, cum etiam alibi in Tacito *promtus*, quod ceteros scr. et edd. obtinet, illi verbo substitutum viderimus: etsi ceterum etiam *promtus in arma* bene dici puto, de eo, qui facile impelli ad arma capienda potest, sed ita, ut animum ferocem indicet: quod hic non est. H. 2, 33. *Otho promtus ad decertandum*, non *promtus*: h. e. melius putans decerni praelio. Mox *Germanici* ab Rhenano est (ex Bud.) scr. et edd. ante Rhen. omnes *Germani*. ERN. Bene

c. seq.

Digitized by Google

furos rursus venturosque in manus, non imperiti ado- A. V. 824.
leſcentuli, verba et conciones, quam ferrum et arma, A. C. 71.
meditantis, ſed Civilis et Claſſici: quos ubi adſpe-
xerint, redituram in animos formidinem, fugam
famemque ac totiens captis praecariam vitam, neque
Treveros aut Lingonas benevolentia contineri: re-
ſumpturos arma, ubi metus abſceſſerit. Diremit
conſiliorum diverſitatem, adprobata Tutoris ſententia,
Claſſicus: ſtatimque exſequuntur. Media acies. Vbi- 77
is Lingonibusque data: dextro cornu cohortes Ba-
tavorum: ſiniſtro Bructeri Tencterique. pars mon-
tibus, alii, viam inter Moſellamque flumen, tam
improviſi adſiluere, ut in cubiculo ac lectulo Ceria-
lis (neque enim noctem in caſtris egerat) pugnari
ſimul vincique ſuos audierit, increpans pavorem nun-
tiantium, donec univerſa clades in oculis fuit. Per-
rupta legionum caſtra, fuſi equites: medius Moſel-
lae pons, qui ulteriora coloniae adnectit, ab hoſti-
bus inſeſſus. Cerialis, turbidis rebus intrepidus et
fugientes manu retrahens, intecto corpore promp-
tus inter tela, felici temeritate et fortiſſimi cuius-
que adcurſu, reciperatum pontem electa manu fir-
mavit.

c. ſeq. *promtus inter tela*, in re praeſenti ſcil.

Non imperiti adoleſcentuli] Sic primus edidit (ex ingenio) Rhenanus, cum ante eſſet inde a Puteol. editum *non imperitia militum, ſed adoleſc.* teſtatus in nota, ſe edere *imperitia adol.* ſed operae in nota videntur aberraſſe. id tamen in ed. ſec. et ab omnibus ſervatum eſt, qui notas Rhenani recoxere. Ed. pr. (et cod. Bud.) *imperitia adoleſc.* Vltima litera nata eſt e prima ſequentis verbi, ut alibi. at Guelf. ut ed. Puteol. ERN. *Imperitum adoleſcentulum* intelligit *Tullium Valentinum*, de quo c. 68 ſq. Mox Bud. *famamque.*

Viam inter Moſellamque flumen] Savilium, qui reprehendit lacunam, velut non bene deſcripſerit locum pugnae, refellit Ryckius. Mox *improviſa* MS. (Flor. Bud.) Guelf. ed. pr. ceteraeque ante Rhen. qui tacite *improviſi* (ex ingenio) edidit. Forte fuit *alia.* Sed Tacito ſolenne, poſt *pars* dicere *alii*: idque omnes libri habent; et quidem Flor. (Bud.) ed. pr. bis deinceps. lac. Gronovius pro neutro habet ERN.

Moſellae pons] Meminit eius, ſuo tempore conſtructi, Strabo 4. p. 193.

Lecta manu] MS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. edd. ante Lipſium omnes *electa.* idque reſtitui. V. ad

A. V. 824. A. C. 71. mavit. Mox in castra reversus, palantes captarum apud Novesium Bonnamque legionum manipulos et rarum apud signa militem ac prope circumventas aquilas videt. Incensus ira, *non Flaccum*, inquit, *non Voculam deseritis. Nulla hic proditio: neque aliud excusandum habeo, quam quod vos, Gallici foederis oblitos, rediisse in memoriam Romani sacramenti, temere credidi. Adnumerabor Numisiis et Herenniis: ut omnes Legati vestri, aut militum manibus, aut hostium, ceciderint. Ite, nuntiate Vespasiano, vel, quod propius est, Civili et Classico, relictum a vobis in acie Ducem. venient legiones, quae neque me inultum, neque vos inpunitos,* 78 *patiantur.* Vera erant et a Tribunis Praefectisque eadem ingerebantur. Consistunt per cohortes et manipu-

ad c. 70. ERN. Ryckius in Flor. esse refert *delecta*, quod recepere Bip. Sed I. Gron. *electa* ibi legi testatur.

Oblitos praedixerim] Vocem *praedixerim* corruptam, aut superfluere, vides. Rodolphus pro ea legisse videtur *oblitos, proximam memoriam*. In Flor est, *temere* pro *tenere*. Quo leni ductu haec concinno: *oblitos, rediisse in memoriam R. f. temere credidi*. Et collineavi atque attigi. LIPS. Veniebat sub acumen stili: *quod vos, Gallici foederis oblitos, repetisse memoriam Romani sacramenti temere credidi*. Iustinus 5, 2. *prioris sacramenti religionem novi Regis superbiae praeferentes*. Suetonius Claudio 13. *legionibus, quae sacramentum mutaverant, in poenitentiam religione conversis*. Cum *memoriam* dicit, intelligit reverentiam. GRON. MS. Bud. *praedixi* quod melius respondet verbo *credidi*. Sed verbum ipsum suspectum est. Pichena *et retinere m. R.* alii aliter. *Tenere credidi* MSS. Agr. Guelf. etc. edd. ante Pichenam omnes, a quo recepta hodie lectio est. In ed. pr. neque *temere* est, neque *tenere*. Sensus loci non est obscurus: at lectio certa non est. ERN. Rhen. hic criticos in errorem induxit. Bud. enim clare habet *predixerim*. Lipsii emendationem probat Brot. recepere Bip iure meritoque. Gruterus dabat *produxisse*. I. Gron. *praefiscini*. Dein Bud. *temere didi*. ubi *temere*, egregie, sed cauda huius vocis caput sequentis abstulit. Prius *excusandum*, Ferrettus, alias *accusandum*.

Ite, nuntiate Vespasiano] Similis invidiae metum suis militibus iam fugientibus Sulla iniicit: *Siquis vos, milites, rogaverit, ubi Sullam Imperatorem vestrum reliqueritis, respondete, apud Orchomenum pugnantem*. Atque ille hac increpatione rem labentem sustinuit. Plutarchus Sulla 21. p. 75. et Appianus Mithr. c. 49. LIPS. Mox Bud. *nobis*, *nos*.

Classi-

Digitized by Google

nipulos: neque enim poterat pateſcere acies, effuſo hoſte, et inpedientibus tentoriis ſarcinisque, cum intra vallum pugnarétur. Tutor et Claſſicus et Civilis, ſuis quisque locis, pugnam ciebant: Gallos *pro libertate*, Batavos *pro gloria*, Germanos *ad praedam* inſtigantes. Et cuncta pro hoſtibus erant. donec legio unaetviceſima, patentiore, quam ceterae, ſpatio conglobata, ſuſtinuit ruentes; mox inpulit. Nec ſine ope Divina, mutatis repente animis, terga victores vertere. Ipſi, territos ſe cohortium adſpectu, ferebant, quae primo inpetu diſiectae, ſummis rurſus iugis congregabantur, ac ſpeciem novi auxilii fecerant. Sed obſtitit vincentibus pravum inter ipſos certamen, hoſte omiſſo, ſpolia conſectandi. Cerialis, ut incuria propérem adflixit, ita conſtantia reſtituit: ſecutusque fortunam, caſtra hoſtium eodem die capit exſcinditque. Nec in longum quies militi data. Orabant auxi- 79
lium Agrippinenſes; offerebantque uxorem ac ſororem Civilis et filiam Claſſici, relicta ſibi pignora ſocietatis. Atque interim diſperſos in domibus Germanos trucidaverant. Vnde metus et iuſtae preces invocantium, antequam hoſtes, reparatis viribus, ad ſpem vel ad ultionem accingerentur. Namque et Civilis illuc intenderat, non invalidus, flagrantiſſima cohortium ſuárum integra: quae ex Chaucis Fri-

A. V. 824. A. C. 71.

Claſſicus et Civilis] Supplevit Rhen. coniunctionem e Bud.

Legio unaetviceſima] Sic Latinitas iubet legi. Male in ed. Alciati, quod ante erat XXI. expreſſere operae *viceſima prima*; idque propagatum ad omnes ante Bichenam. *Vnaetvic.* MS. Agr. Ed. pr. hic valde corrupte *legio ex prima potentiore* etc. Add. ad 1, 61. ERN. Bud. XXI. *potentiore.*

Nec ſine ope Divina] Faceſſant ergo, qui impietatis notam noſtro inurere ſuſtinent. Cf. et c. 81.

Rem afflixit] Ita MS. (Bud.) Reg. edd. pr. Rhen. ſqq. ac mediae, item MS. Guelf. *res.* ERN.

Integra et e Chaucis] Rom. cod. et editiones aliae (ante Rhen.) *integra manu, et e Chaucis.* Legam, *integra manente, e Chaucis.* Flor. porro, *integraque ex:*

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. Frisiisque composita, Tolbiaci, in finibus Agrippinensium, agebat. Sed tristis nuntius avertit, *deletam cohortem dolo Agrippinensium:* qui largis epulis vinoque sopitos Germanos, clausis foribus, igne iniecto, cremavere. Simul Cerialis propero agmine subvenit. Circumsteterat Civilem et alius metus, ne quartadecima legio, adiuncta Britannica classe, adflictaret Batavos, qua Oceano ambiuntur. Sed legionem terrestri itinere Fabius Priscus, Legatus, in Nervios Tungrosque duxit. eaeque civitates in deditionem acceptae. classem ultro Caninefates adgressi sunt: maiorque pars navium depressa aut capta. Et Nerviorum multitudinem, sponte commotam, ut pro Romanis bellum capesseret, iidem Caninefates fudere. Classicus quoque adversus equites, Novesium a Ceriale praemissos, secundum proelium fecit. quae modica, sed crebra, damna famam victoriae, nuper partae, lacerabant. Iisdem diebus Mucianus Vitellii filium interfici iubet: mansuram discordiam obtendens, ni semina belli restinxisset. Neque Antonium Primum adsciri inter comites a Domitiano passus est: favore militum anxius, et superbia viri, aequalium quoque, adeo superiorum, intolerantis. Profectus ad Vespasianum Antonius, ut non pro spe sua excipitur, ita neque

ex: si plene, facias cum Pichena, *integra*, *quae*. LIPS. Vox *manu* abest a MS. Guelf. ERN. Et Bud. in quo *integra et e canebis*. Rhen. subaudit *existente integra*.

Tolbiaci] Farnes. *Colbiaci*. in Itin. Antonini *Tobiaci*. LIPS. MSS. Fl. Agr. ed. pr. *Tolbiaci*. at MS. (Bud.) Guelf. ed. Puteol. *Calbiaci*. Ber. Alc. *Galbiaci*, quod est vitium operarum. *Tolbiaci* restituit Rhen. Hodie dicitur *Zulich*. ERN. Item *Zulpich*.

Classem ultro] MS. Agr. *vero*: quod placet Ryckio. ERN. Bud. *ultro*. Prius *terrestri itinere*, et, ut videtur, militari via, quae adhuc satis integra. Cf. Broterius.

Favore militum anxius] In ed. Alciati errore operarum temere repetitur *est* post *anxius*, quod notulae materiam praebuit Rhenano. ERN.

Pro spe sua excipitur] Sic Rhen. e Bud. prius erat *accipitur*.

Neque

Digitized by Google

ue averso Imperatoris animo. Trahebatur in di- A. V. 824.
ersa: hinc meritis Antonii, cuius ductu confectum A. C. 71.
aud dubie bellum erat, inde Muciani epistolis: si-
nul ceteri, ut *infestum tumidumque* insectabantur,
diunctis prioris vitae criminibus. neque ipse de-
rat, adrogantia vocare offensas, nimius comme-
norandis, quae meruisset. *Alios*, ut *inbelles*, *Cae-
inam*, ut *captivum ac dediticium*, increpat. Vu-
le paullatim levior viliorque haberi, manente ta-
nen in speciem amicitia. Per eos menses, quibus 81
Vespasianus Alexandriae statos aestivis flatibus dies,
t certa maris opperiebatur, multa miracula evene-
e, quis coeli favor et quaedam in Vespasianum in-
linatio Numinum ostenderetur. Ex plebe Alex-
ndrina quidam, oculorum tabe notus, genua eius
advol-

Neque averso Imp. animo] Ed. r. (et cod. Bud.) *adverso*. Mox ro *vocare* MS. Agr. *provocare*. Vulgatum (quod in Bud.) exquisitius. Virg. G. 4, 76. *masque vocant clamoribus hostem*: bi Servius interpretatur *provocant*. Sic etiam cape G. 1, 388. *um cornix plena pluviam vocat mproba voce*. et noster ipse *hostem vocare* dixit in Germ. c. 14. d. pr. *notare*: quae et in aliis ibris confusio observata est. V. Drakenb. ad Liv. 7, 2. et quos bi laudat. ERN.

Prioris vitae crim.] Cf. A. 14, o. H. 2, 86.

Statos aestivis flatibus dies] ipsius in marg. coniicit *etesiarum flatibus*. Acidalius *etesiis flatibus*. Frustra, ut patet e sequentibus; quibus declaratur, nihil aliud expectatum, nisi empus aestivum, quo tuta navigatio, nec facile tempestas ngruit. Iosephus *finem hiemis* vocat. Et etesiarum flatus adversi navigantibus Alexandria, uctore Caesare Bell. Civ. 3, 107. ut bene notat Savilius. ERN. Cf. Veget. 5, 9. (4, 39.)

Quis coelestis favor] *Coelestis* e coniectura Rhenani editur in omnibus inde a Rhen. Edd. Put. Ber. Alc. e *coelis*. At MS. Guelf. ed. pr. *quis coeli favor*: quod recipere non dubitavi: certe vulgato praeferendum, ut merae coniecturae. MS. Bud. *coelis est*. Agr. *coelitum*: quod probari non potest, quia mox *Numinum* sequitur, quod ab illo nil differt. Mox e *plebe* MS. (Bud.) Agr. ed. pr. ERN. Bip. praeferunt *quis e coelis*.

Oculorum tabe notus] Si est ea, quae Graecis φθίσις dicitur, ut placet viro docto apud Ryckium (nec caussam dissentiendi video) intelligitur caecitas e nimia pupillae contractione, cui contrarium est alterum genus e nimia dilatatione, fine vi contrahendi se. de ea phthisi extat erudita disputatio Maucharti Medici Tubingensis, quem tamen hic locus Taciti fugit. ERN. In definitionibus, quae tribuuntur

Digitized by Google

A. IV. 824. A. C. 71. advolvitur, *remedium caecitatis* expoſcens gemitu; monitu Serapidis Dei, quem dedita ſuperſtitionibus gens ante alios colit: precabaturque Principem, *ut genas et oculorum orbes dignaretur reſpergere oris excremento.* Alius manum aeger, eodem Deo auctore, *ut pede ac veſtigio Caeſaris calcaretur*, orabat. Veſpaſianus primo inridere, adſpernari: atque, illis inſtantibus, modo famam vanitatis metuere, modo obſecratione ipſorum et vocibus adulantium in ſpem induci. poſtremo exiſtimari a medicis iubet, an talis caecitas ac debilitas ope humana ſuperabiles forent. Medici varie diſſerere: *Huic non exeſam*

tur Galeno, *tabes* ſ. *phthiſis* eſt *pupillae iuuinutio cum obſcuratione.*

Remedium expoſcens gemitu: monitu S.] Vix credam, Taciti aures tuliſſe *gemitu: monitu.* meas quidem offendit. *Gemitu* aut ſpurium (ſufficit enim *expoſcens*, ut *orantes* ap. Suetonium c. 7.) aut corruptum puto. Ceterum in libris nihil auxilii, niſi quod in Guelf. eſt *in genitu:* unde non abſurde corrigas, *ingenitum.* Orat remedium coecitatis ſibi ab illo adhiberi, quod ei inſitum Divinitus eſſet. Sic Plutarchus in Pyrrh. c. 3. tradit, Pyrrhum lienoſos curaſſe dextro pede preſſos, exiſtimatumque, in maiore eius pedis ungue eſſe Θείαν δύναμιν, unde illum, cremato reliquo corpore, illaeſum ab igni manſiſſe. Mox *Serapidis*, quod edidit pro *Sarapidis* e Flor. Pichena, eſt in (Bud. et) omnibus edd. inde a Puteol. Solus Lipſius edidit *Sarapis*, neſcio unde. MS. Agr. ed. pr. *Serapis*, et ſic correxerat vir doctus in margine Gryphii. Mox ed. pr. *dicta gens ſuperſtitionibus*, item paullo poſt: *reſpuere oris exſcreamento.* ERN. De Veſpaſiani miraculis egit Bror. in ed. mai. t. 3. p. 529. Similium ab Antonino Imp. patratorum mentio fit in tabella marmorea, quae olim ſtetiſſe putatur in templo Aeſculapii inſulae Tiberinae, quam exhibet Grut. p. 71. Promiſcue olim *Sarapis* et *Serapis* dictus. V. ib. p. 22.

Manu aeger] MS. Flor. *manum:* quod recepit I. Gronovius. Conſentit Guelf. Nec indignum Tacito, Graeciſmi amatore: unde Gronovium imitati ſumus. Ceterum diſſenſus Suetonii iam aliis notatus, de crure eadem tradentis. ERN. Bud. conrupte *magnum.* Graeciſmi exempla v. A. 15, 64. H. 1, 42. Contra Suetonium cum noſtro facit Dio 66, 5.

Exiſtimari a medicis iubet] Sic accipienda et legenda vetus MSS. (in his Bud.) et ed. pr. ſcriptura *extimari*, quam Puteolanus primus convertit in *eſtimari:* unde vulgatos omnes hic *aeſtimari* obtinet: male, ex iis, quae ad Ann. 13, 17. de hoc verbo diximus. Etenim *iudicium* medicorum requirit, an eae res fieri poſſint: quae eſt *exiſtimatio*, non *aeſtimatio.* ERN.

Huic non exeſam vim etc.] Aut excidit *videri* ante *vim*, aut tamen

Digitized by Google

exesam vim luminis et redituram, si pellerentur obstantia: illi elapsos in pravum artus, si salubris vis adhibeatur, posse integrari. Id fortasse cordi Deis, et Divino ministerio Principem electum. denique patrati remedii gloriam penes Caesarem, inriti ludibrium penes miseros, fore. Igitur Vespasianus, cuncta fortunae suae patere ratus, nec quidquam ultra incredibile, laeto ipse vultu, erecta, quae adstabat, multitudine, iussa exsequitur. Statim conversa ad usum manus, ac caeco reluxit dies. Vtrumque, qui interfuere, nunc quoque memorant, postquam nullum mendacio pretium. Altior inde 82 Vespa-

A. V. 824. A. C. 71.

men intelligendum, ut *ratus* et similia apud nostrum non uno loco. Ed. pr. *excessam*, et sic correctum in MS. Guelf. a man. sec. Mox idem MS. *parvum* a m. pr. sed *pravum* a sec. *Integrare* ed. pr. et sic laudat Rhenanus in nota ad h. l. intelligique vult vim salubrem. Denique *patrati*, quod idem Rhen. placebat, e vestigiis MS. Bud. in quo *panati*, iam reperi in ed. pr. et sic edidit Lipsius et seqq. omnes. Ceteri *peracti*. ERN. Nihil hic excidit. Quae referuntur, pendent a verbo *disseverc*. Bud. *exesam. pravum. integrare.*

Elapsos in pravum artus] Ita Rhen. e Bud. bene. Ap. Pur. est *elapso — artus*. Ap. Alc. *elapso — artu*. Prius Bip. *sed redituram*. Verum eodem sensu quoque *et* frequens ponitur.

Cuncta fortunae suae patere] In hoc quoque loco mihi accidit, ut, cum primum legerem, vitium operarum putarem, pro *parere*. Post et in aliis libris *patere* vidi, et nunc in omnibus esse cognovi. Tamen *parere* esse a Tacito non dubito. Atque ego non ignoro, etiam *patere* dici pro *esse in potestate* alterius, eique subinde male substitui *parere*, ut bene docet Cortius ad Sallust. Cat. 10. Sed in istis locis semper aditus quidam ad aliquam rem intelligi potest, ut in maria, fines, rem familiarem alterius, oppida etc. quod hic non est. Sed ut *Fortuna rerum domina* dicitur, *omni in re dominari*, sic *omnia Fortunae parere*. Ceterum illa verba confundi centies in libris scr. saepe a viris doctis notatum est. In ed. pr. est: *cuncta fortunae primae ratus*. ERN. Bud. *patere.*

Erecta q. ad. multitudine] Bud. male *exepta*. Pricaeus ad Apul. Met. 2. p. 125. suadet leg. *adrecta*, praeclare, si libri adsentirent. Interim Cic. quoque *erectum* pro *adtento* dicit. Vide in Bruto c. 54. *erectos intuentes iudices.*

Nullum mendacio pretium] Quis autem gratuito mendax sit? — *cum sint praemia falsi Nulla, ratam debet testis habere fidem*, ait Ovidius Tr. 3, 10, 35. LIPS. Ceterum super hac re quae disputentur, non vacat commemorare, nec ratio notarum desiderat. Tacitus non videtur alienus fuisse ab ea parte, ut fidem facti agnoscerct. Nam et notum

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. Vespasiano cupido adeundi sacram sedem, ut super rebus Imperii consuleret. *Arceri templo cunctos* iubet. atque ingressus intentusque Numini, respexit pone tergum e primoribus Aegyptiorum nomine *Basiliden;* quem procul Alexandria plurium dierum itinere et aegro corpore detineri haud ignorabat. Percunctatur Sacerdotes, *num illo die Basilides templum iniisset?* percunctatur obvios, *num in urbe visus sit?* denique, missis equitibus, explorat, illo temporis momento octoginta millibus passuum abfuisse. Tunc Divinam speciem et vim responsi ex
83 nomine *Basilidis* interpretatus est. Origo Dei nondum

notum tabe oculorum hominem illum vocat, ut nulla simulatio coecitatis locum habuisse innuat, et actam rem praesente magna hominum multitudine, in loco publico, et memoratam suis quoque temporibus a testibus oculatis, sublata Flaviorum gente, ubi nulla adulandi aut mentiendi caussa. Quae contra haec miracula disputantur a quodam Iac. Serces in libro de miraculis, quo a Daemonibus miracula patrari negat, p. 276. non admodum probabilia puto, et concionatorie magis, quam subtiliter et dialectice disputata; vereorque, ut Divinis miraculis valde consulant, qui in tam diligenter narratis rebus nihil nisi fraudes humanas agnoscant. ERN. Rectiora dabit Brot. ad h. l. Mirum certe Ernesti iudicium videri debet. Similes Principum fraudes, vel eis saltem tributas, collegit Lupanus ad h. l.

Respexit pone tergum] Nempe, cum se precibus factis repente convertisset, ominis captandi caussa. Vid. quae dixi ad Sueton. Vesp. c. 7. ERN.

E primoribus Aegyptiorum Basiliden] Firmat hoc valde viri eximii coniecturam Laevini Torrentii, in Suet. Vesp. *Basilides libertus obtuliſſe ei visus est.* Quomodo libertus, si Sacerdos? si, quod hic dicitur, *e primoribus Aegyptiorum?* Bene igitur ille magnus amicus noster *Basilides obtuliſſe*, delera voce *libertus*, perperam infarcta. LIPS. V. quae ad Suetonium diximus pro vulgata Suetonii, quorum nondum poeniret. Post pro *equitibus* MS. Agr. ed. pr. *militibus.* ERN. Bud. *equitibus.* In loco Suetonii Ernesti intelligit *libertum* Vespasiani. Contra Cannegieter de mut. Rom. sub Princ. ratione p. 70. Deorum quoque fuisse servos et libertos docet, qui Deos suos Dominos salutare sint soliti.

Ex nomine Basilidis] Exempla ominis ex re obvia accepti corrasit Lupanus.

Origo Dei etc.] Totum hunc locum si per partes illustrare libuisset, comparandis aliorum scriptorum locis, larga fuisset materies. Sed hoc nec institutum nostrum fert, nec valde utile putamus. Videant, qui volent, Plutarchum de Iside et Osiride, Gyraldum in Hist. Deor.

Digitized by Google

dum noſtris auctoribus celebrata; Aegyptiorum antiſtites ſic memorant: *Ptolemaeo Regi, qui Macedonum primus Aegypti opes firmavit, cum Alexandriae recens conditae moenia templaque et religiones adderet, oblatum, per quietem, decore eximio et maiore quam humana ſpecie iuvenem, qui moneret,* ut, fidiſſimis amicorum in Pontum miſſis, effigiem ſuam acciret: laetum id Regno, magnamque et inclitam ſedem fore, quae excepiſſet. *ſimul viſum eumdem iuvenem in coelum igne plurimo adtolli.* Ptolemaeus, omine et miraculo excitus, Sacerdotibus Aegyptiorum, quibus mos talia intelligere, nocturnos viſus aperit. Atque illis, Ponti et externorum parum gnaris, Timotheum, Athenienſem, e gente Eumolpidarum, quem, ut antiſtitem caerimoniarum, Eleuſine exciverat, *quaenam illa ſuperſtitio, quod Numen?* interrogat. Timotheus, quaeſitis, qui in Pontum meaſſent, cognoſcit, urbem illic Sinopen, nec procul templum, vetere inter adcolas fama, Iovis Ditis. Namque et muliebrem effigiem adſiſtere, quam plerique Proſerpinam vocent. Sed Ptolemaeus, ut ſunt ingenia Regum, pronus ad formidinem, ubi ſecuritas rediit, voluptatum quam religionum adpetens, negligere paul- A. V. 824. A. C. 71.

Deor. Synt. 6. Voſſ. de Idol. 1, 29. etc. ERN.

Quibus mos eſt] Heinſius malebat *dos*. Sic Phaedrus in prol. *Duplex libelli dos eſt*, ubi vid. P. Axenius. Cf. et Iuretus ad Symm. ep. 1, 83. Prius Bud. *homine* pro *omine*, ſolemni more medii aevi, ut *hortus* pro *ortus*.

Antiſtitem cerimoniarum Eleuſi exciverat] Tacitum ſcripſiſſe puto *Eleuſine*. Vide quae ad Senecas p. 343. GRON. Adiuvant MS. Flor. ed. pr. in quis *Elenſim*. ERN. Bud. quoque *Eleuſim*, quod coniecturam Gron. firmat. Sic et Reg. Lall. qui bene recepit.

Quaeſitis qui] Ed. Alciat. *quaeſitus*, errore operarum. Edd. Puteol. Ber. Alc. *Synopem*, male. Prima et reliquae *Sinopen*. Eadem mox corrupte *veteres inter a. f. I. ditiſſimum*. ERN. Bud. *Synopen*. Commode apud Vaillant NN. Col. t. 2. p. 42. numus Caracallae Sinopenſis Iovem Ditem exhibet in lectiſternio cubantem, capite calatho ornato, d. aquilam, ſ. haſtam. Mox Bud. *vetere i. a. f. I. ditis*.

Scy-

A. V. 824. A. C. 71. latim aliasque ad curas animum vertere: donec eadem ſpecies, terribilior iam et inſtantior, *exitium ipſi Regnoque* denuntiaret, *ni iuſſa patrarentur.* Tum legatos et dona Scydrothemidi, Regi, (is tunc Sinopenſibus imperitabat) expediri iubet: praecipitque navigaturis, *ut Pythium Apollinem adeant.* Illis mare ſecundum: ſors oraculi haud ambigua: *irent, ſimulacrumque patris ſui reveherent, ſororis*
84 *relinquerent.* Vt Sinopen venere, munera, preces, mandata Regis ſui Scydrothemidi adlegant. Qui verſus animi, modo Numen paveſcere, modo minis adverſantis populi terreri: ſaepe donis promiſſisque legatorum flectebatur. Atque interim triennio exacto, Ptolemaeus non ſtudium, non preces, omittere. Dignitatem legatorum, numerum navium, auri pondus augebat. Tum minax facies Scydrothemidi offertur, *ne deſtinata Deo ultra moraretur.* Cunctantem varia pernicies morbique et manifeſta coeleſtium ira graviorque in dies fatigabat. Advocata concione, *iuſſa Numinis, ſuos Ptolemaeique viſus, ingruentia mala* exponit. Vulgus adverſari Regem, invidere Aegypto, ſibi metuere tem-

Scydrothemidi] MS. Agr. *Ciarotemidi.* ed. pr. *Ciarotemadi* ſemper, MS. Guelf. Mox MSS. Flor. Guelf. Agr. edd. ante Rhen. *praecepitque*, quod recepit I. Gronovius. Sed *praecipit* verum, quia ſequitur *adeant.* et ſaepe ſic turbatum in temporibus his vidimus. Poſt *Pythicum* MSS. Flor. (Bud.) Agr. at ed. pr. *Phiticum.* ERN. Bud. *Scydrothemidi.* Idem *precipitque*, quod recte Rhen. recepit. In aliis verbis Bud. peccat, habet *uerteret, paterentur.*

Qui diverſus animi] MSS. Fl. (Bud.) Agr. *verſus.* male. In utramque partem animo diſtrahebatur, modo volens accipere conditiones, modo nolens. Infra MS. Agr. ed. pr. *a Deo.* Sed praepoſitio orta eſt ex ultima praecedentis verbi. In ed. pr. *moraretur* excidit. ERN. Bud. *Deo.* Bip. reſtituere *verſus.* ſequor. eſt autem mutatus ſ. mutabilis.

Adverſari Regem] Recte Muretus *averſari* corrigit: nam reniti, ndi atque obſiſtendi ſignificatio locum hic non habet, ut viſum Pichenae. Vulgus audire Regis dicta nolebat, quod eſt *averſari.* V. ad H. 1, 1. Ed. pr. et MS. Agr. *reges*, quod placet Ryckio, ut ad Scydrothemidem et Ptolemaeum pertineat. Male: ut e dictis paret. Invidebant porro Aegypto poſſeſſionem illius Dei ſui, gloriam-

Digitized by Google

templumque circumsidere. Maior hinc fama tradidit, *Deum ipsum adpulsas litori navis sponte conscendisse.* Mirum inde dictu, tertio die, tantum maris emensi, Alexandriam adpelluntur. Templum pro magnitudine urbis exstructum loco, cui nomen Rhacotis. fuerat illic sacellum, Serapidi atque Isidi antiquitus sacratum. Haec de origine et advectu Dei celeberrima. Nec sum ignarus, esse quosdam, qui *Seleucia, urbe Syriae, accitum, regnan-* A. V. 824. A. C. 71.

riamque ex Deo ad se translato; denique metuebant, ne sibi perniciosum foret, si Deum suum a se abduci sinerent. ERN. Bud. *Regem.* In voce *adversari* iterum ab Ernestio discedo. Probatae Latinitatis verbum esse ex Plauto patet, qui paregmeno usus in Merc. 2, 3, 43. sic: *nolo advorsari tuam advorsus sententiam.*

Maior hinc fama tr.] MS. Guelf. *maiorum. Maior fama* est mirabilior, ob rei miraculum maius fide. Mox ed. pr. *totum maris.* ERN. Bud. *maior . . . tantum.*

Rhacotis] Olim vicus, postea pars Alexandriae, navalibus imminens. Strabo 17. p. 792. Serapeum Alexandrinum describit Amm. Marcell. 22, 16. Eius meminit et Dionys. v. 255. ἔνθα Σινωπίτου Διὸς μεγάλοιο μέλαθρον.

Serapidi atque Isidi sacrum] Savilius tentat *Osiridi:* quia, tum demum advectus, Deus non ante sacellum habere potuerit. Atque etiam Bochartus Hieroz. 1, 3, 34. erroris arguit Tacitum, quem putat natum e male intellecto scriptore Graeco, unde haec hausta; verbo τετίμηται (quo et Clemens Alex. Progrept. p. 31. utitur hanc rem narrans) accepto, *cultus est*, cum sit *colitur.* Sed Serapidis cultus iam ante apud Aegyptios: nunc Serapis Sinopensis eiusque simulacrum inde advectum coli coepit: ut diserte tradit Plutarch. de Isid. et Osirid. p. 362. εἰς Ἀλεξάνδρειαν κομισθεὶς τὸ παρ' Αἰγυπτίοις ὄνομα τοῦ Πλούτωνος ἐκτήσατο τὸν Σαράπιν. ERN.

Et advectu Dei] MS. Guelf. edd. ante Rhen. omnes *adventu.* Ap e MS. Bud. illa lectio sit, nescio. (Omnino sic est.) Alioqui verba haec *vebo* et *venio*, et ducta hinc, passim in scriptis libris confunduntur. Sed tamen et *adventus* solenne verbum in hac re. Cic. Nat. D. 3, 23. *Apollo tertius Iove tertio natus, quem ex Hyperboreis Delphos ferunt advenisse.* Ovid. Fast. 4, 247. de Rhea: *unde petita venerit.* ibid. 1, 239. *at bona posteritas puppim servavit in aere, hospitis adventum testificata Dei.* Vnde et tales Dii *advenae* dicuntur. Noster in Germ. c. 2. *Germanos indigenas crediderim, minimeque aliarum gentium adventibus et hospitiis mixtos.* Sed tamen idem c. 9. *advectam religionem* dixit. Quare si notatum reperissem, *adventum* esse in Florent. id restituissem: nunc suspicor *advectum* ibi esse. Itaque servavi. ERN. Brot. et Bip. iterum dedere *adventu.*

Pto-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. *te Ptolemaeo, quem tertia aetas tulit:* alii *auctorem eundem Ptolemaeum, ſedem, ex qua transierit, Memphim* perhibent, inclytam olim et veteris Aegypti columen. Deum ipſum multi *Aeſculapium, quod medeatur aegris corporibus;* quidam *Oſirin, antiquiſſimum illis gentibus Numen:* plerique *Iovem, ut rerum omnium potentem;* plurimi *Ditem patrem, inſignibus, quae in ipſo manifeſta,* aut per ambages coniectant. 85 At Domitianus Mucianusque, antequam Alpibus propinquarent, proſperos rerum in Treveris geſtarum nuntios accepere. Praecipua victoriae fides, Dux hoſtium Valentinus, nequaquam abiecto animo, quos ſpiritus geſſiſſet, vultu ferebat. Auditus ideo tantum, ut noſceretur ingenium eius, damnatusque, inter ipſum ſupplicium, exprobranti cuidam *patriam eius captam, accipere ſe ſolatium mortis,* reſpondit. Sed Mucianus, quod diu occultaverat, ut recens exprompſit: *quoniam benignitate Deum fractae vires hoſtium forent, parum decore Domitianum, confecto prope bello, alienae gloriae interventurum. Si ſtatus Imperii aut ſalus Galliarum in discrimine verteretur, debuiſſe Caeſarem in acie ſtare: Caninefates Batavosque minoribus Ducibus delegandos. Ipſe Lugduni vim fortunamque Principatus e proximo oſtentaret, nec parvis periculis inmixtus, et maioribus non defuturus.* 86 Intelligebantur artes: ſed pars obſequii in eo, ne de-

Ptolemaeo] Eſt is, qui Evergeta cognomine dicitur. Mox copula *et vet.* e Flor. a Pichena addita, eſt etiam in Guelf. (et Bud.) edd. vert. Excidit temere in ed. Rhen. ſecunda, unde et a Lipſio neglecta. ERN.

Oſirin, antiquiſſ.] Male in Ern. ada legitur *aut antiquiſſ.*

Valentinus, nequaquam] Bip. *Valentinus. Is nequaquam.*

In discrimine verteretur] *In discrimine* MSS. Flor. (Bud.) Guelf. Agr. edd. pr. Rhen. ſeqq. ante Pichenam: unde reſtitui. Puto dictum pro *in discrimine verſaretur:* non ſic legendum, ut Broterius accepit. Iac. tamen Gronovius accipit, ut 2, 28. *Sin victoriae ſanitas etc. in Italia verteretur.* Edd. Puteol. Ber. Alc. Pich. ſeqq. *in discrimen.* ERN.

Qua

Digitized by Google

deprehenderentur. ita Lugdunum ventum. Vnde creditur Domitianus occultis ad Cerialem nuntiis fidem eius tentaviſſe, *an praeſenti ſibi exercitum Imperiumque traditurus foret.* qua cogitatione bellum adverſus patrem agitaverit, an opes viresque adverſus fratrem, in incerto fuit. nam Cerialis ſalubri temperamento eluſit, ut vana pueriliter cupientem, Domitianus, ſperni a ſenioribus iuventam ſuam cernens, modica quoque et uſurpata antea munia Imperii omittebat: ſimplicitatis ac modeſtiae imagine, in altitudinem conditus, ſtudiumque litterarum et A. V. 824. A. C. 71.

Qua cogitatione bellum] Sperrimus ut ſpurcum, *cogitare cogitatione*, Rom. cod. *qua contagione*. ex quo vere emendo, *contatione*. Contari, velut conto explorare: et proprie noſter hic uſus. LIPS. *Contagione cogitaverit* etiam MS. Agr. (et Reg. Lall.) quod praeferendum putat vulgatae e Flor. lectione Ryckius. Vtinam dixiſſet, quis ille melior ſenſus foret, qui ex hac lectione exiſteret. *Agitaverit*, quod e Flor. recepit Pichena, probo, idque verbum et alibi Tacitus in tali re uſurpat. Sed tamen adhuc in *cogitatione* haereo: nec *cunctatione*, aut Gruteri *rogitatione* ſatisfacit. Forte ſcripſit Tacitus: qua *ſolicitatione*. Nam *ſolicitari* dicuntur, quorum fides tentatur. ERN. Bud. *cogitatione — cogitaverit*. Rectius *agitaverit*. Sed *cogitatione* probum, ut A. 15, 54. Velleius 1, 10. ubi Lipſius quoque malebat *contatione*. Gruterus in noſtro loco volebat *rogitatione*. Mox Bud. *virosque*.

Simplicitatis ac modeſtiae] MS. Guelf. edd. Puteol. ceteraeque ante Rhen. addunt *ſimul*. ERN. Illud *ſimul* nec eſt in Flor. nec in Bud. Servavit tamen Rhen. Paullo ante pro *ſenioribus* Barthius coniectat *ſanioribus*, fruſtra. Dein Bud. *ante ea*. Sic et Agr.

In altitudinem] *In altitudine* MS. Agr. ed. pr. *In altitudinem conditus* interpretantur abdens et occultans cupiditates ſuas. *Altitudinem* ſic dici docuimus ad A. 3, 44. ſed *in altitudinem ſe condere* aliquid duri habet. Mihi Tacitus ſcripſiſſe videtur *in ſolitudinem conditus*, quod et lenius et contextui aptius eſt: praeſertim cum faveat mirifice locus Quintiliani Inſt. Or. 10, 1, 91. qui mox a Lipſio profertur, (ſecundum Lipſii correctionem, quae probatur et Schelio ad Dial. de Or. c. 9. et recepta eſt a Geſnero) ubi *receſſiſſe* dicitur iuvenis Domitianus et in iſto receſſu carmina ſcripſiſſe. *ſecedere* planiſſime eſt *in ſolitudinem condi*. nam, qui ſecedunt, *abditi agris*, *domo* etc. ſaepe dicuntur a Suetonio et aliis. Atque hoc ipſum eſt modeſtiae, e ſtilo Taciti, abstinere ſe a publicis negotiis et, remotum a celebritate, vacare ſtudiis literarum, aut alii rei, quae nihil coniuncti habeat cum Republica. ERN. Bip. Lipſio tribuunt lectionem *in ſolitudinem*, quae debetur Erneſtio.

Recte

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. **amorem carminum simulans, quo velaret animum et fratris aemulationi subduceretur, cuius disparem mitioremque naturam contra interpretabatur.**

Recte vero propugnant *altitudinem* eo sensu, quo supra A. 3, 44. *Solitudo* huc non facit, quoniam, qui ab Imperii curis secedit, ea propter non in solitudinem abit.

Amorem carminum simulans] Simulans tantum? ita. Suetonius 2. *simulavit* (Domitianus hic iste) *mire modestiam, in primisque poeticae studium, tam insitatum antea sibi, quam postea spretum et abiectum.* At scriptores eius aevi campum hunc adulatorium egregie exercent, et vatem faciunt supra vates. Omitto poetas (more mentiri aliquid et extollere iis fas) ecce nostrum senem Fabium l. c. *Hos nominavimus, quia Germanicum Augustum* (cave alium ab isto intellegas) *ab institutis studiis deflexit cura terrarum; parumque Diis visum est, esse eum maximum poetarum. Quid tamen iisipsis operibus eius, in quae donatus Imperio invenis successerat* (scribo, *seceſſerat*) *sublimius, doctius, omnibus denique numeris praestantius?* Ite, Homere et Virgili, erepta vobis a Paride hoc palma. Plinius etiam Praefatione ad Titum: *Quantus in poetica es? o magna fecunditas animi? quemadmodum fratrem quoque imitareris, excogitasti.* Haec turpia, atque utinam tamen timeam, nequis hodie apud Principes sic peccet? LIPS. Poetarum Silii, Val. Flacci, Martialis loca indicat Dodwell. Annal. Vellei. §. 14. Mox MS. (Bud.) Guelf. *subduceret.* ERN.

Contra interpretabatur] Scripti libri subtexunt, *neque vos impunitos patiantur.* Perperam. quia verba sunt ex oratione Cerialis supra repetita. Farnesianus adscribit *Deest hic aliquantulum.* cui fidem habeo. LIPS. Verba *neque vos i. p.* sunt etiam in ed. pr. MS. Agr. *interpretabantur.* ERN. Bud. *interpretabatur,* subiunctis istis spuriis, quae non sunt in Flor. hic ita: *Cornelii Taciti liber XX explicit. Incipit XXI.*

C. COR-

Digitized by Google

C. CORNELII TACITI
HISTORIARVM
LIBER QVINTVS.

BREVIARIVM LIBRI.

Cap. 1. *Interim Titus cum valido exercitu prope Hierosolyma castra facit.* 2—5. *Iudaicae gentis primordia, sacra, instituta, deque iis maligna profanorum iudicia.* 6. 7. *Descriptio terrae finiumque, balsami, Libani, Iordanis, lacus bitumen egerentis, camporum torridorum, fructuum in cinerem vanescentium, Beli amnis, cuius arenae vitro inservientes.* 8. *Hierosolyma genti caput. Inmensae opulentiae templum. Iudaeorum sub aliis gentibus et suis Regibus fata;* 9. *varia sors sub Romanis.* 10—12. *Bellum sub Gessio Floro Procuratore ortum. Titus Iudaeos, in urbem compulsos, obsidet. Hierosolymorum munitiones, copiae, Duces.* 13. *Prodigia ante obsidium.*

14. *Interea Civilis, reparato per Germaniam exercitu, bellum renovat.* 15. *Manum conserit cum Ceriale, satis prospere. Vterque, ad maturandum summae rei discrimen erectus,* 16. 17. *aciem instruit, suos adloquitur.* 18. *Fit atrox pugna, qua, proditione cuiusdam Batavi, Germani vincuntur.* 19. 20. *Civilis, in Batavorum insulam transgressus, praesidia Romanorum invadit, Verace, Classico, Tutore suffultus.* 21. *Ambiguum*

Digitized by Google

biguum proelium. Subvenit Cerialis fortunamque vertit; 22. *at parum providus ferme opprimitur.* 23. *Civilis navalem aciem ostentat, sed a Ceriale trans Rhenum pellitur. Hic, insulam Batavorum populatus, superfuso amne, novum discrimen adit.* 24. 25. *Tum hostium animos occultis nuntiis labefactat.* 26. *Civilis, petito colloquio, ad deditionem se pronum profitetur.*

1 Eiusdem anni principio Caesar Titus, perdomandae Iudaeae delectus a patre, et praelatis utriusque rebus militia clarus, maiore tum vi famaque agebat, certantibus provinciarum et exercituum studiis. Atque ipse, ut super fortunam crederetur, decorum

A. V. 824. A. C. 71.

COMMENTARIVS.

Perdom. Iudaeae delectus] Ed. pr. *delegatus.* Immo ei potius Iudaea perdomanda delegata; qua phrasi saepe Suetonius utitur. Ceterum saepe tentatus sum corrigere *relictus.* Nam profecto verbum *delectus* non satis dignum Imperatoris filio aut aptum videtur. Consentit Sueton. Tit. 5. qui eum *ad perdomandam Iudaeam relictum* dicit: quod e nostro sumtum videtur. Et Tacitus c. 10. *simul manere apud exercitus Titum, - - utilius videbatur.* ERN.

Privatis utriusque] Probam lectionem censeam et sententiam, absque libris sit: qui consensu omnes, *prelatis utriusque.* aut, *prelatis.* Ego, quamquam intentus, nihil elicio. LIPS. *Praelatis* Flor. Agr. ed. pr. *Prelatis* Bud. *Praeliantis* Guelf. ed. Put. Ber. Alc. *Privatis* est e correctione Rhenani, sumta ex H. 3, 65. *Fl. Sabinus - privatis utriusque rebus auctoritate pecuniaque Vespasianum anteibat.* ERN. Lectionem codicum vindicant Bip. leguntque *praelatis.* cui simile c. 8. *praepotuere.* Suntque *praelatae utriusque res* honores utrique delati, ut ap. Virgil. Aen. 5, 541. *Nec bonus Eurytion praelato invidit honori.* quem v. 534. dixerat *exsortem* i. e. extra ordinem delatum. Vt codicibus quoque sit praelatus honos, recipio emendationem, etsi non negem, coniecturam Rhenani multum mihi blandiri. Quod autem ante *clarus* inferendam particulam *iam* iudicant Bip. mihi non necessarium videtur; intelligitur quippe ex nexu, et praecedenti voci subiuncta auribus ingrata fuerit.

Vt superior sui iam] Hic quoque me locus diu torsit, per singulos apices et ductus scripturae veteris euntem. Sed exclamare tandem cum Philosopho possum εὕρηκα. Budensis habuit *superior unam crederetur.* Vatic. *superiori unam.* Ex quo, vix duabus litteris leviter mutanti-

Digitized by Google

rum se promptumque in armis ostendebat, comitate et adloquiis officia provocans: ac plerumque in opere, in agmine, gregario militi mixtus, inconrupto Ducis honore. Tres eum in Iudaea legiones, quinta et decima et quintadecima, vetus Vespasiani miles, excepere. Addidit e Syria duodecimam et adductos Alexandria duoetvicesimanos tertianosque. Comitabantur viginti sociae cohortes, octo equitum alae: simul Agrippa Sohemusque, Reges, et auxilia Regis Antiochi, validaque et, solito inter adcolas odio, infensa Iudaeis Arabum manus: multi, quos urbe atque Italia sua quemque spes acciverat occupandi Principem adhuc vacuum. His cum copiis A. V. 824. A. C. 71.

tantibus, facio: *ipse ut super fortunam*, eleganti sententia. Titus, inquit, iam tum privatus clarus bello: nunc multo promptior, ut parem vel superiorem se potius fortuna hac Imperatoria ostenderet. Rhenanus divinabat: *ut superiori via ingrederetur*. Farnes. autem cod. et Rom. abeunt ab hoc scripto longius, *ut superior omnibus crederetur*. LIPS. Lipsii correctionem recepit Pichena, servaruntque sequentes edd. Vaticano MS. consentit Flor. Farnesiano MS. Agric. (et Reg. Lall.) eamque lectionem praefert Ryckius, quae mihi nimis languida videtur. MSS. Guelf. Oxon. *ut imperio dignus crederetur*. Mihi et hoc et alterum, Ryckio probatum, conatus corrigentium corruptum locum videtur, sed hoc tamen Ryckiano melius. Lipsii correctio an vera sit, non pro certo dicam, praesertim cum a multis impugnari videam: dignam quidem Tacito esse credo. Nec spernam Trilleri coniecturam Obs. p. 312. e vestigiis cod. Bud. legentis *superior animo*. Licet etiam nobis coniectare? Forte fuit, *ut suae par fortunae cr.* quae certe sententia huic loco est aptissima. ERN. Vulgata lectio iure suo non displicet Pichenae, Salinerio, Acidalio, Grutero; sed emendatio Lipsii optimis codicibus magis convenit, nec patet, unde vulgata sit ducta.

Tyes eum] *Eum* MS. Guelf. et inde a Rhen. omnes edd. At MS. Bud. *cum*: edd. Put. Ber. Alc. *tum*: ed. pr. *tres in Iud.* ERN. Rhen. emendavit ex ingenio.

Addidit e Syria etc.] Sic edidi ex ed. pr. quae est vera lectio. Sic est et in MS. Reg. Praepositio e est in edd. omnibus ante Rhen. Ea in MS. Guelf. mutata est in *ei*, ut a Rhen. in *et*, ut sensus constaret. Sed *tradidit* vitiosum esse patet ex eo, quod id verbum plane alienum est a sequentibus *adductos Alexandria d. t.* cum haec contra aptissima sint verbo *addidit*. ERN. Bud. ut vulg. *tradidit e Syria*.

Principem adhuc vacuum] Forma dicendi a provinciis ducta est, quae vacuae dicuntur, cum non habent rectorem. Ita *Princeps vacuus* est, cuius animus non-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. piis fines hostium ingressus, composito agmine, cuncta explorans, paratusque decernere, haud pro-
2 cul Hierosolymis castra facit. Sed, quia famosae urbis supremum diem tradituri sumus, congruens videtur, primordia eius aperire. *Iudaeos, Creta insula profugos, novissima Libyae insedisse*, memorant, *qua tempestate Saturnus, vi Iovis pulsus, cesserit regnis:* (argumentum e nomine petitur: *inclytum in Creta Idam montem, adcolas Idaeos; aucto in barbarum cognomento, Iudaeos vocitari:*) quidam, *regnante Iside, exundantem per Aegyptum mul-*

nondum inclinat in aliquem, cui in primis credat se, quem in primis audiat etc. a quo genere Principes plerumque reguntur. Est ergo bellissime expressa sententia. ERN.

Primordia eius aperire] Si, quae de rebus Iudaicis tradit Tacitus, omnia excutere diligentius vellemus, plurima dicenda forent. Sed istas disputationes non capiunt notae, in quibus maxime spectatur, ut emendata verba sint, et intelligatur sensus eorum. Adspergemus tamen subinde aliquid, ubi opus videbitur. Illud ab initio mirari libet, qui commiserit Tacitus, ut Iosephi libros non consuleret, qui illis temporibus non obscuri erant Romae, et e scriptoribus externis potius hauserit, quam auctore Iudaico. Verum hoc quoque pro Tacito dicam, non omnia eum pro certis tradere, sed quae vulgo traderentur, in compendium congesta lectoribus proponere voluisse. Late totum hunc locum exsecutus est Christ. Wormius, in Corruptis Antiquitatum Ebr. apud Tacitum et Martial. vestigiis. Hafniae 1693. ERN. Egregie etiam ista illustravit Brouerius.

Adcolas Idaeos — Iudaeos vocitari] Vnde haec traditio de Creta, Iudaeorum patria, docet Huet. Dem. Evang. Prop. 4, 9. p. 194. putatque, exoticos scriptores *Idaeos Cretenses* cum *Iudaeis* confudisse. Negat hoc Fr. Ad. Lampe de cymb. vet. 2, 9 et 12. At ipse tamen firmat, dum Tacitum, similitudine nominis deceptum, *Iudaeos ex Creta profectos* adfirmare, tradit, quum *Idaeos* deberet.

Aucto in barbarum cognomento] *Morem* addunt MS. Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. male. *Barbarorum* est in MS. Agr. ed. pr. Vulgatum tuentur MSS. Flor. Bud. unde edidit Rhenanus, et Tacitus ipse A. 6, 42. *neque in barbarum corrupta.* Additur *quasi Idaeos* in MS. Guelf. edd. Put. Ber. ceterisque ante Pich. (Bud. *quasi Ydeos*) post *vocitari* male. Ceterum magis de Graeca quam Latina pronunciatione intelligenda sunt Taciti verba. Nam in Graeca e trisyllabo fit quadrisyllabum: augeri autem verba dicuntur ab accessione novarum syllabarum. quamquam et accessio literae *s* intelligi potest. ERN. Pichena delevit, quia non in Elor.

Sunt,

Digitized by Google

nultitudinem, ducibus Hierosolymo ac Iuda, pro- A. V. 844.
rimas in terras exoneratam: plerique, *Aethiopum* A. C. 71.
rolem, quos Rege Cepheo metus atque odium muta-
e sedes perpulerit. Sunt, qui tradant, *Assyrios*
onvenas, indigum agrorum populum, parte Aegy-
ti potitos, mox proprias urbes Hebraeasque terras
t propiora Syriae coluisse rura. Alii, *Iudaeorum*
nitia, Solymos, carminibus Homeri celebratam gen-
em, conditam urbem Hierosolyma nomine suo feciſſe.
Plu-

Sunt, qui tradant] *Tradunt* MS. Guelf. edd. Puteol. Ber. Alc. *tradant* verum est. (Dedit Rhen. e Bud.) semper Tacitus coniunctivo in hac forma utitur. Sed saepe sic peccarunt librarii, ut non uno loco ad Livium noavit Drakenb. Nec mirum: cum etiam hodie vulgo hanc elegantiam ignorent, fugiantque in scribendo. Post ed. pr. *ndignum* (Bud. *indignum.*) Deinle *ac* ante *mox* delevi, cum Lyckio et I. Gron. quod addiderat de coniectura Rhen. quia n Bud. erat *an mox.* Abest *ac* MSS. Flor. Guelf. Oxon. Agr. edd. ante Rhen. Ceterum hic in bonum auctorem incidit Tacitus, et haec verissima traditio. Nam e Mesopotamia genis origo, quae est veteris regni Assyriaci pars. ERN. Bud. *partem Egypti potitos.*

Coluisse. Clara] Verum hic, puto, vidisse Bip. qui τῷ *clara* substituunt *rura* et eo, quo expressi, modo distinguunt. Bud. male *propriora.*

Carminibus Homeri] Locus Homeri notus (ex Il. ζ. 184. 204. Od. ε, 283.) sententia tantum valde ambigua inter natantes scholiastas. Sunt, qui designari Lycios aut finitimos quosdam velint: quo Strabo 14. p. 667. et Eustathius ad Il. ζ, 184. et Pindari interpres ad Ol. 13, 129. inclinant. sunt qui Pisidas: quo Plinius, 5, 27 (24.) et Stephanus. sunt, qui Iudaeos: quod noster hic suggerit, et Tzetzes Chil. 7, 149. Eusebius etiam Pr. Ev. 9. p. 243. Chaerili Poetae testimonio, Hebraeos Solymos olim dictos censet evinci. Nec Q. Calaber sane aliter apud Homerum accepit ideoque 2, 120. — Σολύμων ἱερὸν στρατὸν dixit: sacri epitheto sacram indicans gentem. LIPS.

Conditae urbi Hierosolymam nomen e suo feciſſe] Sic edidit Rhen. e vestigiis MS. Bud. in quo *conditae urbi ierosolimam nomine sua feciſſe*, ut in Guelf. Ceteri MSS. et edd. ante Rhen. *conditam urbem.* Rhenani correctionem adiuvat species imitationis Virgilianae G. 1, 137. *stellis numeros et nomina fecit:* quamquam et Livius aliique hac forma utuntur: cum contra vix doceri possit, *urbem facere* bene dici. Ceterum omnes libri consentiunt in *Hierosolymam*, pro quo facile concedo Oudendorpio legendum *Hierosolyma*, quo genere et alibi noster utitur. (Cf. 2, 4. 5, 1, 9. 10. 11.). Vid. ipsum ad Sueton. Aug. 93. et quae nos diximus ad Ann. 6, 33. de *Artaxatis.* Rursus tamen *Hierosolymam* in quibusdam libris infra c. 10. ERN.

Orta

A. V. 824. A. C. 71. Plurimi auctores consentiunt, *orta per Aegyptum tabe, quae corpora foedaret, Regem Bocchorim,* 3 *adito Hammonis oraculo, remedium petentem,* purgare Regnum et id genus hominum, ut invisum Deis, alias in terras avehere *iussum. Sic conquisitum conlectumque vulgus, postquam vastis locis relictum sit, ceteris per lacrimas torpentibus, Mosen, unum exsulum, monuisse,* ne quam Deorum hominum-

Orta per Aeg. tabe] *Vitiligi*nem appellat Iustinus 36, 2. uti optime restituit optimus et doctissimus Bongarsius. LIPS. Haec nota ab Ernestio erat praetermissa.

Regem Occhorim] Ita libri vett. quos sum secutus, non *Bocchorim*. etsi vulgatae huic scripturae adsertor Iustinus venit. Λόγῳ παραινετικῷ c. 9. Nam ait: Τέταρτον δέ φασι νομοθέτην γενηθῆναι Βόκχοριν τὸν βασιλέα, σοφόν τινα καὶ πανουργίᾳ διαφέροντα. Etiam Orosius 1, 10. qui, locum hunc totum transcribens, Bocchorim tamen appellat. Sed et Plutarchus ita nominat, libello περὶ δυσωπίας p. 529. Itaque iure vacillo. Nam Clemens Strom. 1. p. 320. nimis diversus a nobis abit, qui Omosim hunc vel Amasim appellat. At quod ad rem ipsam, falsa est, et refellunt libri sacri. Tamen sumsit haec a Lysimacho, uti videre potes apud Iosephum contra Apionem 1, 34. ubi item scriptum *Boccheris*. LIPS. *Ocborim* MS. Agr. ed. pr. ut *Boccherim* Flor. Guelf. edd. Pureol. ceteraeque ante Lipsium, qui *Occhorim* recepit: *Boccherim* restituit Pichena. Ceterum hic Rex omnium consensu diu post bellum Troianum demum imperavit. V. Perizon. Origg. Aegypt. c. 19. p. m. 333. ERN. Bud. *Bocchorum*.

Avehere iussum] MS. Guelf. a m. pr. sic habuit, sed correctum est in *abire*. ed. pr. *abiicere*. Ante edd. Put. Ber. Alc. *et invisum*; male. ERN. Rhen. *ut* e Bud.

Postquam vastis locis] Mirum, non addere eum, quibus in locis. At sane ex Tertulliano legendum videatur, *vastis Arabiae locis*. is enim Apolog. c. 16. narrat Tacitum scripsisse H. 5. *Iudaeos Aegypto expeditos sive exterres in vastis Arabiae locis aquarum egenos*, etc. Orosio tamen l. c. non aliter lectum, quam nostri libri praeferunt. LIPS. Memoriter protulit locum Tertullianus et addidit Arabiae nomen de suo. Mox *exsulem* ed. pr. *movisse* pro *monuisse* Orosii ed. Venet. 1500. in eademque mox *Deorum templorumque hominumve*, ut in Paris. 1510. ERN. In Colon. 1526. non est *templorumque*. Eadem habet *monuisse*. Sic et heic Bud. et *exulum*. Idem *Moysen*.

Ceteris per lacrimas torp.] Non placet satis, *per lacr. torpere*. non solent homines, cum stupent, flere: immo stupore excusso, cum ad se rediere, solent lacrimare. Sed mollius explicari potest: *Per lacrimas* est *inter lacrimas*, et *torpere*, nullum consilium vincendi mali reperire, quomodo non uno loco dictum reperimus. ERN.

Vtriu-

Digitized by Google

numve opem exſpectarent, utrinque deſerti, ſed ſibi, ut Duci caeleſti, crederent, primo cuius auxilio A. V. 824 A. C. 71.

Vtrinque deſerti] Sic MSS. Flor. Agr. (Reg. Lall.) ed. pr. quod bene recepere Ryckius et I. Gron. Ceteri *ab utrisque*, quae eſt gloſſa τοῦ *utrinque*, quod de perſonis exquiſitius dicitur. Ceterum haec verba in MSS. omnibus Oroſii ab Havercampo inſpectis abfuere, ut et edd. pr. Auguſt. Pariſ. in cuius notula monitum: in noſtris veteſtis verba *ab utrisque deſerti* non leguntur. ERN. Bud. *utrisque* ſine praepoſ. quae et in Flor. deeſt.

Sed ſibimet etc.] Tentabam: *ſe ſibimet, et, ut Duci coeleſti, crederent primo, cuius auxilio praeſentes.* Ante omnia, inquit, ſibimet ipſi quisque Hebraeorum; deinde fortunae, ſive *primo* cuique obvio, per quem utcumque iuvarentur, non ſecus ac miſſo de coelo Duci, ſeſe crederent ac permitterent. GRON. Vnus Gronovius vidit, ut ex eius correctione patet, *ſibimet* non ad Moſen, ſed ad Iudaeos referri debere. Si ad Moſen pertineret pronomen, deberet eſſe *ſibi*. Nam *ſibimet* eſt *ſibi ipſi*, in ſing. *ſibi ipſi* in plurali, cuius rei inſcitia et alibi turbas dedit et tenebras obfudit. Ceterum correctio viri excellentis propter inuſitatum loquendi modum *ſe ſibi credere* non magis ſatisfacit, quam Schelii, qui ad Hygin. p. 137. corrigit *adeſſent ſibimet: ut duci coeleſti crederent, primo* etc. Nam durum eſt e *ſed* facere *adeſſent*, et *ſibimet* ita ad Moſen refertur, quod Latinitas non patitur. In hoc tamen verum vidit Gronovius, quod induci Moſen ſuadentem iudicat, ut primum a ſemet ipſi auxilium peterent ac ſperarent, et a fortuna ſua, h. e. ut poſt explicatur, fortuitum iter ingrederentur pergerentque, qua impetus, quo pedes ferrent, etſi omnium rerum locorumque ignari: deinde, ſi cuius praeſens auxilium cognoviſſent, ei ſe crederent: cui reſpondent ea, quae mox de aqua inventa traduntur. Sed ad hanc ſententiam quomodo accommodanda ſint verba, difficile eſt dicere. An partem Gronovianae correctionis probabimus: *ſed ſibimet, et ut duci caeleſti crederent, primo c.* an ſic faciemus: *ſed ſibimet, ut d. c. crederent, et primo cuius a.* ſive, ut Groslotio placebat, *cuius primo aux.* Nihil enim impedit, quo minus iubeat populum ſe ſuamque fortunam pro coeleſti Duce habere, qui nihil opis coeleſtis expectandum dixerat, humanam opem autem ab eo, qui eos primum ab hac difficultate liberaſſet, primus opem tuliſſet. Forte etiam verba *ut duci coeleſti* ſunt a gloſſa, male referentis *ſibimet* ad Moſen: nam, his ſublatis, et interpoſito *et*, eo, quo dixi, loco, omnia bene procedunt. De reliqua parte loci v. not. ſeq. Ceterum MS. Flor. habet *et ſibimet duce coeleſti cr.* ut et ed. pr. (et Oroſii ed. Auguſt.) quae interpungunt poſt *primo*. Agr. *ut ſibimet duci coeleſti cr.* ſed m. ſec. ſuperſcripſit *et*. Ceteri libri mei vulgatum habent. Oroſii edd. pr. Venet. Pariſ. *ſed ſibimet duci coeleſti cr.* Havercampus putat, *credentes* in Tacito delendum (quod nec in Oroſio edidit) et *porro* pro *prima ſibimet* (Moſi) *crederent porro, cuius aux. recentes m. p.* i. e. Aegyptiacas. Sed *ſibimet*, ut dixi, ad Moſen referri non poteſt. ERN. Quae hic de Havercampo monentur, non

A. V. 824. A. C. 71. xilio praesentes miserias pepulissent. Adsensere atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt. Sed nihil aeque, quam inopia aquae fatigabat. Iamque haud procul exitio, totis campis procubuerant: cum grex asinorum agrestium, e pastu in rupem, nemore opacam, concessit. Secutus Moses, coniectura herbidi soli, largas aquarum venas aperit. Id levamen: et continuum sex dierum iter emensi, septimo, pulsis cultoribus, obtinuere terras, in 4 quis urbs et templum dicata. Moses, quo sibi in posterum gentem firmaret, novos ritus contrariosque ceteris mortalibus indidit. Profana illic omnia, quae

non ita se habent. Is τὸ *credentes* non delevit, sed falso positum ex duplici scriptura τοῦ *praesentes* ortum adserit. In Bud. *et duci* erasis superscriptum.

Cuius auxilio credentes etc.] Citat etiam ita Orosius. ambigo tamen et contor, an non vox, *credentes*, eiicienda sit. Et iam video abesse in Othonis Fris. 1, 18. ubi haec citat. LIPS. Ab ipso Orosii loco abfuisse reperio in MS. ap. Petr. Danielem. Nec est in aliis Orosii MSS. edd. pr. Venet. Paris. August. recteque omissum ab Havercampio. ERN. De Havercampo vide mox monita. Multiplex medicina aegroto adhibita. Freinsh. volebat *cuius consilio*. Is. Pontanus legit *privo cuius auxilio*, et *credentes* expungit. Salinerius *pepulissent* futuri significatione accipit, ut ap. Virg. Aen. 2, 136. Lampugnanus in cod. suo *pertulissent* se reperisse fingit, vidente Lipsio. Bipontini locum ita concinnant: *sed sibimet quaerentes, ut Duci coelesti, crederent primo, cuius auxilio praesentes mis. pep.* Putant quippe, istud *quaerentes*, a librario omissum, alieno dein loco intrusum, in *credentes* esse mutatum. Mihi turbas dedisse enclitica pronominis *sibi* videtur, qua resecta expulsoque spurio *credentes* omnia plana, sana. *Sibi* profecto nonnisi ad *Mosen* referri potest. *Praesentes miserias* intelligo, quibus mox fuerant pressi.

Grex asinorum agrestium] Ed. pr. corrupte *assiriorum agrestum* et mox *conscendit*. ERN.

Id levamen] MS. Guelf. *idem levamen*. male. Ceterum post haec verba interpunctio maior esse debet, ut in edd. Put. Rer. aliisque vett. non comma, ut in recentioribus, intelligendumque *fuit*, quod alibi in hac forma narrandi addit. Incipit enim deinde nova sententia. Mox *in quis* MS. Flor. ed. pr. Eadem post *dedicata sunt*. Sed *sunt* abest a MSS. Flor. et Agr. quod elegantius est. Itaque delevi. ERN. Bud. *in quibus — dicata sunt*. Prius male, *continuere*.

Ritus — indidit] Imposuit, praescripsit. Sic et alibi de legibus loquitur. Mox frustra Acidalius pro *illic* volebat *illis*. Nam *illic* pro *apud illos* dixit variandae orationis causa. Sic paullo ante *utrinque* pro *ab utrisque*, et infra c. 5. *illuc* pro *ad illos*. ERN.

Effi-

Digitized by Google

quae apud nos sacra: rursum concessa apud illos, quae nobis incesta. Effigiem animalis, quo monstrante errorem sitimque depulerant, penetrali sacravere: caeso ariete, velut in contumeliam Hammonis. Bos quoque inmolatur, quem Aegyptii Apin colunt. Sue abstinent, memoria cladis, qua ipsos scabies quondam turpaverat, cui id animal obnoxium. Longam olim famem crebris adhuc ieiuniis fatentur: et raptarum frugum argumentum panis Iudaicus, nullo fermento, retinet. *Septimo die otium placuisse*, ferunt: *quia is finem laborum tulerit: dein, blandiente inertia, septimum quoque annum* A. V. 824. A. C. 71.

Effigiem animalis] Hoc de capite asini magno consensu omnes veteres tradiderunt: ne tantopere noster culpetur, tamquam *mendaciorum plenissimus* scriptor. Et sane Strabo, Plutarchus, Democritus apud Suidam multo maiora deliria delirarunt contra gentem et libros sacros. LIPS. Quid locum fabulae dederit, quaesivere Steph Morinus peculiari disputatione (in eius Disc. octo 8. Gen. 1683. p. 157.). Bochartus Hierozoic. I, 2, 18. T. Faber Epp. I, 6. et alii. In nonnullis edd. recentioribus, ut Gronoviorum, irrepsit *effigies*. ERN.

Errorem sitimque] *Errorem* spectum est viris doctis, Acidalio et aliis, quia asinis indicibus idem depulere, non errorem. Trillerum verbum id tentantem refellit Elsner. Sched. Crit. p. 80. Nempe, inventa in desertis locis aqua, cum, paucis diebus post domini terrae cultae facti sint, nihil impedit, quo minus ducibus asinis et ab errore et ab siti liberati dicantur. ERN. Est, qui *aerorem* velit, teste Acidalio.

Caeso ariete etc.] De his commentitiis rituum caussis disputavere Bochartus opere laudato I, 2, 50. et alii. Illud universe monendum videtur, hoc exemplo patere, quas ineptias proferant, qui rituum aliarumque talium rerum, arbitrio sive Divino sive humano sancitarum, causas ingenio reperire conantur potius, quam e monumentis genuinis et idoneis eruere. Ea ubi desunt, nihil tentandum, si delirare nolis. Atque id Tacitus ipse videtur intellexisse, cum addat: *hi ritus quoquo modo inducti*, et tantum partes egisse narrantis, quid scriptores tradiderint vulgo. ERN. Illud de *ariete* spectat ad id, quod frequens pro peccatis populi immolatus.

Qua ipsos scabies] *Qua* MS. Flor. (Bud.) edd. veteres, praeter primam, omnes ante Lipsium, quas vidi. MS. Guelf. a pr. manu habuit *quam*, unde sec. fecit *quod*, ut est in ed. pr. Caussa est in verbis *memoria cladis*: ea clades qualis fuerit, deinde explicatur, quod desiderat *qua*. Itaque restituimus. Clades autem non intelligenda de expulsione ex Aegypto, sed de morbo. ERN. Bip. malunt *quia*.

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. *annum ignaviae datum.* Alii, *honorem eum Saturno haberi: seu principia religionis tradentibus Idaeis, quos cum Saturno pulsos et conditores gentis accepimus, seu quod e septem sideribus, quis mortales reguntur, altissimo orbe et praecipua potentia, stella Saturni feratur: ac pleraque caelestium vim suam et cursum septimos per numeros conficiant.* Hi ritus, quoquo modo inducti, antiquitate defenduntur. cetera institutа sinistra foeda pravitate valuere. Nam pessimus quisque, spretis religionibus patriis, tributa et stipes illuc gerebant: unde auctae Iudaeorum res. Et, quia apud ipsos fides obstinata,

Tradentibus Idaeis] MS. Guelf. (Bud.) edd. omnes ante Lipsium. *Iudaeis*: male. mox MS. Guelf. edd. ante Rhen. *de septem fid.* ERN. Rhen. e ex ingenio, nam Bud. *de.* Ceterum cognito nunc auctо Planetarum numero somnia multa, istis fulta, evanuere.

Per numeros conficiant] Vera lectio, quam e Vaticano promsi referente: *per numeros coniciant.* ex quo ego *conficiant.* Aliter vulgati. De re autem ipsa Dionem vide 37, 16. et in primis Alex. Clementem Strom. 6, 16. p. 290. LIPS. *Coniciant* etiam ed. pr. MS. Agr. *coniiciant.* At MS. Flor. (et Bud.) *commearent.* MS. Guelf. edd. ceterae ante Rhen. *ac plerisque coelestium vim suam et cursum - commeare.* Rhenanus ceterique ante Lipsium dedere: *ac pleraque c. vi sua et cursu commeare.* Mox MS. Guelf. *bis quoque m.* ERN. Bud. *pleraque.* Bip. coniectant locum ita effingendum: *ac plerisque coel. vim suam recursu septimos per numeros commeare.*

Stipes illuc congerebant] Cicero pro Flacco 28. *Cum aurum, Iudaeorum nomine, quotannis ex Italia et ex omnibus provinciis Hierosolymam exportari soleret, Flaccus sanxit edicto, ne ex Asia exportari liceret.* Philo de Legatione ad Caium p. 1023. Καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἱεροπομποὶ στέλλονται χρυσὸν καὶ ἀργυροῦν πλεῖστον κομίζοντες εἰς τὸ ἱερὸν, τὸν ἀθροισθέντα ἐκ τῶν ἀπαρχῶν. Et p. 1014. Ἐπίστατο (Τιβέριος) καὶ χρήματα συναγαγόντας ἀπὸ τῶν ἀπαρχῶν ἱερὰ, καὶ πέμποντας εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τῶν τὰς θυσίας ἀναξόντων. Sed et Iosephus notat, *immensam vim auri congestam in templum ab omni Asia et Europa:* Antiq. 14, 12 (7). Nos plura in *Magnitudine Hebraeg.* LIPS. Copiosius haec tractantem v. Gothofr. ad cod. Theod. l. 14. de Iud. et Zornium de Patr. Iud. auro Cor. Ceterum *pessimus quisque* intelligendi de proselytis. Pro *congerebant* MS. Guelf. *congregabant.* MSS. Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. *gerebant.* Forte fuit *ferebant.* ERN.

Et, quia apud ipsos etc.] Non satis apte cohaerere orationem in promtu est. Quosdam e suis libris habere ait Acidalius *atque ut — sic adversus* etc. Sed, qui sint isti libri, scire pervelim. Mei omnes vulgatum habent. Vi-

Digitized by Google

ſtinata, miſericordia in promtu, ſed adverſus omnes alios hoſtile odium, ſeparati epulis, discreti cubilibus, proiectiſſima ad libidinem gens, alienarum concubitu abstinent; inter ſe nihil inlicitum; circumcidere genitalia inſtituere, ut diverſitate noſcantur. Transgreſſi in morem eorum idem uſurpant. nec quidquam prius inbuuntur, quam contemnere Deos, exuere patriam, parentes, liberos, fratres, vilia habere. Augendae tamen multitudini conſulitur. Nam et necare quemquam ex adgnatis, nefas: animasque proelio aut ſuppliciis peremptorum aeternas putant. Hinc generandi amor

A. V. 824. A. C. 71.

Hh 2 et

Videtur autem nunc ſententia haec cum antecedente coniungenda, ut altera cauſa potentiae: quod adverſus ſuos populares quidem (i. e. *apud ſuos*) fidem conſtantiſſime ſervant, et miſericordes ſunt etc. ERN. Recte, puto, priſcam Puteolani interpunctionem reſtituere Bip. etiamſi novam eſſe arbitrentur. Ego quoque reddidi. Sic et Dotteville.

Alienarum concubitu] i. e. *alienigenarum*, quod fruſtra reponere tentabat N. Heinſius, cum hodie lexica doceant, *alienos* dici etiam externos, peregrinos, ut *alieni inores*, *alienus orbis* etc. ERN. Bud. *alienarum cubitu*.

Exuere patriam] Rom. cod. *exire*. LIPS. *Exuere* verum eſt, diciturque pro contemnere, negligere, more Graeco. ERN.

Necare quemquam ex agnatis] Qui otioſe legerit, nihil offendet: fortaſſe is, qui intente. Si enim de caede capis tantum, quid in eo novi? Sane et Romanis et barbaris plerisque necare conſanguineos nefas. Sed alium ego hic ſenſum odoror et ſcribo: *necare quemquam ex gnatis*. Scimus Graecis Latinisque in promiſcuo uſu fuiſſe abiectiones infantum et expoſitiones, immo neces. Id aliter in Iudaeorum moribus, et gentem in primis ſuboli ſtuduiſſe, adeo ut nulliusmodi partum necare fas; notat ut novum noſter. Itaque, quia de liberis, iure addit *hinc generandi amor:* quoniam matres ſcilicet certae, prolem tollendam. Simile prorſus, quod de Germanis De moribus 19. *numerum liberorum finire aut quemquam ex agnatis necare, nefas habetur.* Nam et ibi ſcribo, *gnatis*. LIPS. Defendunt vulgatum Salinerius et Acidalius, ſed ita ut *adgnatos* pro *natis* dictos contendant. Immo *adgnati* ſunt gentis ſuae homines, quos omnes pro fratribus habebant et pro ſuis. Et hinc ſecuritas et cupido generantium, quod ſciebant, ſacroſanctam eſſe vitam in populo ſuo: et, ſi tamen vi aliqua perirent, aliam vitam reſtare. Mox *animos aeternos* MS. Agr. ed. pr. quod non ſpernendum puto. ERN. Nimium argute Petitus Obſ. 2, 4. *ex a. d. natis.* i. e. ex ante diem natis.

Cor-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. et moriendi contemptus. Corpora condere, quam cremare, e more Aegyptio: eademque cura, et de infernis persuasio, coelestium contra. Aegyptii pleraque animalia effigiesque compositas venerantur; Iudaei mente sola unumque Numen intelligunt. *Profanos, qui Deum imagines mortalibus materiis in species hominum effingant: summum illud et aeternum, neque mutabile, neque interiturum.* Igitur nulla simulacra urbibus suis, nedum templis, sinunt. Non

Corpora condere] Trillerus emendat *condire*. frustra, ut docet Elsnerus in Schediasm. Crit. p. 81. Mos condiendi latet in verbis *eademque cura*. Et, cum de moribus sepeliendi sermo est, crematioui opponitur mos *condendi*, non *condiendi*. ERN.

Eademque cura etc.] Varie hic locus legitur in libris. MS. Agr. *eademque cura de infernis, et persuasio coelestium contra*: quod miror placuisse Ryckio. MS. Guelf. *eademque c. et d. i. et p. coelestium. Contra* etc. atque sic edd. Put. Ber. Alc. Sed ed. pr. habet vulgatum, nisi quod male interpungit post *coelestium*: atque sic edidit (duce Bud.) Rhen. correcta insuper interpunctione. Flor. videtur vulgatum habere, quod nihil varietatis notatum est neque a Pich. neque a L. Gron. *Eadem cura* intelligenda de ratione condiendi. similiter Curtius *curare* de pollinctura dixit 10, 10. de Alexandri mortui cadavere: Aegyptii *iussi corpus suo more curare*. Persuasio Aegyptiorum de infernis qualis fuerit, docet Diodorus Sic. 2, 93. p. 58. Per *coelestia* intelligit Deos: quos diversos Aegyptii habebant, neque ita, ut Iudaei, de Numine Divino sentiebant. ERN. *Eadem cura*; cum grano salis accipe. Condiebant Aegyptii cadavera intrinsecus; extrinsecus Iudaei. Cf. Casaub. ad Iact. 7, 12. Huetius quoque malebat *condire*, improbante Broterio. Bud. *more Aegyptio.*

Iudaei mente sola, unumque Numen intelligunt] Bene et vere haec Tacitus. Ideoque nec statuae Iudaeis, et ipsum templum sub dio et apertum. Dico, maius illud et exterius templum: nam *interius clausum*, ut mox dicet. Dio 37, 17. Οὔτ' ἄγαλμα οὐδὲν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἔσχον· ἄῤῥητον δὲ δὴ καὶ ἀειδῆ Θεὸν νομίζοντες εἶναι, περισσότατα ἀνθρώπων ᾠκησκεύουσι. καὶ αὐτῷ νεών τε μέγιστον καὶ περικαλλέστατον, πλὴν καθ' ὅσον ἀχανής τε καὶ ἀνώροφος ἦν, ἐξεποίησαν. Sunt haec verissima, pro Iudaeorum sano sensu. sed quem illi depravarunt, et, quia sub coelo et in illud adspicientes precabantur, rati sunt, coelum ipsum ab iis adorari. Iuvenalis 14, 97. *Nil praeter nubes et coeli lumen adorant.* Alius Satyricus (Petron. in fragm. p. 683.) *Et coeli summas advocat auriculas.* quasi putarent, caelum aures habere, idque invocarent. LIPS. Eadem de Germanis tradit in Germ. c. 9. ERN.

Nulla simulacra urbibus suis] Ego quoque, ut Acidalius, relinquo *suis*. sed ut commode accipere possim, scribo: *Igitur nulla*

Digitized by Google

Non Regibus haec adulatio, non Caesaribus honor. Sed, quia Sacerdotes eorum tibia tympanisque concinebant, hedera vinciebantur, vitisque aurea templo reperta, *Liberum Patrem coli, domitorem Orientis*, quidam arbitrati sunt, nequaquam congruentibus institutis. quippe Liber festos laetosque ritus posuit; Iudaeorum mos absurdus sordidusque. Terra finesque, qua ad Orientem vergunt, Arabia terminantur; a meridie Aegyptus obiacet; ab occasu Phoenices et mare; septentrionem a latere Syriae longe prospectant. Corpora hominum salubria et ferentia laborum. rari imbres, uber solum. fruges nostrum ad morem: praeterque eas balsamum et palmae. Palmetis proceritas et decor. Balsamum modica arbor: ut quisque ramus intumuit, si vim ferri adhibeas, pavent venae; fragmine lapidis aut testa

A. V. 824. A. C. 71. 6

nulla simulacra urbibus suis, nedum templis finunt. Nam quicquid congerant huiusmodi, vulgata σολοικίζει. GRON. ERN. Recepere Brot. Lall. Bip. Dottev. Ceterum nulla simulacra, scil. Numinis; nam e praeced. *effigiem asini penetrali sacratam* retulit. Cf. c. 9. ubi et de Regibus.

Vitisque aurea] Ios. B. Iud. 5, 5. *vites aureas* in templo fuisse refert, unde botri statura humana, *βότρυες ἀνδρομήκεις*, dependerent. Et Ant. 15, 11. narrat, in fronte supra fores templi expansam fuisse *vitem auream* cum racemis, ex illa sublime dependentibus, qui magnitudine et arte stuporem incuterent adspicientibus. Cf. Duket ad Flor. 3, 5, 30. De Bacchi cultu Hebraeis recepto v. Plut. Sympos. 4. p. 671.

A latere Syriae] MS. Guelf. edd. ante Rhen. *e lat. S.* ERN. Rhen. e Bud. emendavit. Sic et Flor.

Exuberant fruges] Mihi vero vox ea ipsa exuberare videtur. legamque, *uber solum: fruges nostrum ad morem.* LIPS. ERN. Bud. *exuperant.* Sed a Flor. et Agr. abest id verbum. Reiiciendum etiam Brot. aurumat. Deleo cum Bip.

Balsamum] Propriam eam arborem Iudaeae esse, plerique tradiderunt, nec alibi gigni. Iustinus 36, 3. *Opes genti ex vectigalibus opobalsami crevere, quod in his tantum regionibus gignitur.* Atque ita sane tunc fuerit. Postea, non dubium, stirpem eam in Aegyptum transisse, atque illic crevisse. Claudianus in Epithal. Palladii 121. *Gemmatis alii per totum Balsama tectum Effudere cadis, duro quae saucius ungue Niliacus pingui defudat vulnere cortex.* Perseverare etiam illic nostro aevo, qui peregrinati sunt, affirmant. LIPS.

Adhibeas, pavent venae] Sic interpungenda ista: et in *pavendi* verbo, elegans metaphora. Pli-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. testa aperiuntur: humor in usu medentium est. Praecipuum montium Libanum erigit, mirum dictu, tantos inter ardores opacum fidumque nivibus. Idem amnem Iordanem alit funditque. Nec Iordanes pelago accipitur: sed unum atque alterum lacum integer perfluit, tertio retinetur. Lacus inmenso ambitu, specie maris, sapore conruptior, gravitate odoris adcolis pestifer, neque vento inpellitur, neque pisces aut suetas aquis volucres patitur. Incertae undae superiacta, ut solido, ferunt: periti inperitique nandi

Plinius de eadem arbore 12, 25 (54). *Inciditur vitro, lapide, ossisve cultellis: ferro laedi vitalia odit.* Iosephus, qui indigena, ὀξᾷ λίθῳ aut ὀξέσι λίθοις incidi, adserit Ant. 14, 4. Falsus ergo cum Theophrasto 9, 6. Dioscorides, qui ferreis unguibus secari arborem credidit 1, 18. falsus compilator Isidorus, qui 17, 8. *percussum ferreis unguis corticem.* Pausanias 9, 28. nescio quid de balsamo Arabiae nugatur et circa eum viperis. LIPS. Ed. pr. *intimuit.* MS. Bud. non habebat *si.* ERN.

Libanum erigit] Int. e superioribus *terra:* quod non videns Vertranius, locum temere tentavit. Montes eleganter *attolli, erigi*, dicuntur. Omnino magna est venustas in descriptionibus locorum et rerum naturalium, deligere verba ab animalibus ducta, qualia hic plura posuit Tacitus. Quod deinde e Libano nasci Iordanem dicit, proprie ille quidem ex Antilibano oritur, sed et hic a scriptoribus subinde Libanus dicitur. In sacris quidem libris uterque mons *Libanus* vocatur. ERN.

Vnum atque alterum lacum] Ita et Egesippus 3, 26. *Duos lacus victor egressus, tertio retinetur.* At Pausanias repugnat clare, et quidem oculatus, ut ait, testis 5, 7. Ἐν δὲ τῇ γῇ ποταμον τινα Ἑβραίων καὶ αὐτὸς οἶδα Ἰόρδανον λίμνην, Τιβεριάδα ὀνομαζομένην, διοδεύοντα, ἐς δὲ τὴν λίμνην ἑτέραν, καλουμένην θάλασσαν νεκρὰν, ἐς ταύτην ἐσίοντα, καὶ ἀπὸ τῆς λίμνης αὐτὸν ἀναλώμενον. Sed Tacito nos iure fidem habemus, qui in Trachonitide lacum minorem esse scimus, quem primo Iordanis ingreditur, cui Samochonitis nomen. LIPS.

Incertae undae superiacta] Emendatio e libris. Vulgo est. *incertum unde.* quod sententiam etiam aptam recipere potest. Vide de tota re Egesippum 4, 18. LIPS. *Incertum unde: superiacta* Guelf. edd. inde a Puteol. omnes ante Lipsium item ed. Bernecc. Nec id absurdum, modo scribatur *undae.* nam id idem est, quod *incerta unda* vel *incertae undae*, intelligendumque *est.* At Agr. (Bud.) *incerte unde*, quod est *incertae undae:* sed tamen super ultima primae vocis syllaba adscriptum est *tum.* ed. pr. *incertae undae.* Atque hinc et MS. Vat. est lectio a Lipsio inducta, cui et Flor. (et Bud.) consentit; unde et ipse servavi. *Incertae undae* sunt, quae eam speciem naturamque habent, ut dubium videri possit, aqua sit an solum, solida loca: ut recte explicat

I. F.

Digitized by Google

di perinde adtolluntur. Certo anni bitumen egerit: A. V. 824, A. C. 71.
cuius legendi usum, ut ceteras artes, experientia docuit. Ater suapte natura liquor, et sparso aceto concretus, innatat. hunc manu captum, quibus ea cura, in summa navis trahunt. Inde, nullo iuvante, influit, oneratque, donec abscindas. nec abscindere aere ferrove possis: fugit cruorem vestemque infectam sanguine, quo feminae per menses exsolvuntur. sic veteres auctores. Sed gnari locorum tradunt, undantes bitumine moles pelli, manúque trahi ad litus: mox, ubi vapore terrae, vi solis, inaruerint, securibus cuneisque, ut trabes aut saxa, discindi. Haud procul inde campi, quos 7
ferunt olim uberes, magnisque urbibus habitatos,

I. F. Gron. ad Senec. Conf. ad Marciam c. 10. Sic *ambigua natura*, *ambiguus vultus*, et alia saepe apud poetas. Sed ambiguum esse potest, utrum post *undae* interpungendum sit, nec ne. Nam utrumvis facias, commodus sensus et idem. Sed mihi magis placet interpungi. Ita in sequentibus est explicatio verborum, *incertae undae*, quae in nominativo accipiendae. Atque veteres libri omnes, etiam ed. pr. sic interpungunt; qui non sine gravi caussa sunt deserendi, praesertim cum et totius orationis structura hanc interpunctionem desideret. Series enim haec est: Incertae lacus undae sunt. Nam primum iecta natant omnia: deinde periti natandi et imperiti eodem modo feruntur, nihil submergitur. Vincula orationis omisit Tacitus. Denique e MSS. Flor. Vatic. ed. pr. edidi *ferunt*, ut volebat etiam I. Gronovius (sic et Bud. et Reg. Lall.). Ita variatur constructio et oratio fit Taciti consuetudini et elegantiae aptior. *Attolli* de natantibus et c. 14. Vulgo: *feruntur*. ERN. Lectio vulg. inde a Put. omnino bonum sensum offert, eamque restituere Bip. Ast a Flor. et conspirantibus codicibus recedere mihi religio est. Neque nugari puto, qui *incertam undam* eo, quo Gronovius, modo exponunt, quod et Pichenae sic visum. Heinsius e MS. Spinae, quod, quale sit, non indicat, profert *inerti undae*. Id ipsum Grotio et Freinshemio placuerat. Heinsius malebat *inertes undae — ferunt*. Mox Bud. *attollunt*.

Periti inp. etc.] Id Vespasianum esse expertum, docet Ios. B. Iud. 4, 5 (8).

Certo anni] Ita libri: et phrasis nota et Tacito frequens. vulgati vocem addunt, *certo anni tempore*. LIPS. *Tempore* abest ab ed. pr. ERN. Sed Put. Alc. Rhen. item cod. Bud. habent.

Vrbibus habitatos] MS. Orosii Periz. edd. Venet. Augusst. *habitos*. ERN. Put. Alc. Rhen. *habitatos*. Sic et c. Bud.

Ful-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. fulminum iactu arsisse; et manere vestigia, terramque ipsam, specie torridam, vim frugiferam perdidisse. Nam cuncta sponte edita, aut manu sata, sive herbae tenues aut flores, ut solitam in speciem adolevere, atra et inania velut in cinerem vanescunt. Ego,

Fulminum iactu] Ex Orosio 1 5. qui haec expresso etiam Cornelii nomine transscripsit, legas *fulminum ictu*. LIPS. At MSS. optimi et veteres edd. Orosii habent *iactu*: quod et edidit Havercampus. Et *fulminum iactus* Cicero non uno loco dixit, ut docet ad h. l. Pichena. (Cf. Catil. 3, 8. Divin 2, 18.) Ceterum *fulminum* edidit primus (e Bud.) Rhen. et sic MS. Guelf. Ceteri ante Rhen. *fulminis*. *Fulminum* etiam Orosius. ERN. Flor. et Bud *iactu*. Sic et edd. vet. Heinsius volebat *tactu*, ut A. 13, 24.

Terramque specie torridam] In eodem Orosio *terramque ipsam, specie solida*. LIPS. *Ipsam* etiam Flor. unde edidit Pichena, Guelf. (Bud.) Agr. ed. pr. et Orosius. *Solidam* Orosii plerique MSS. edd. vett. Sed tamen quidam scr. et edd. etiam *solida*. i. e. integra, ut visu sterilitatem non deprehendas. Certe verbum, quod τῷ *specie* addatur, aliquid boni indicare debet: quamquam *specie* bona est, tamen *vim* frugiferam non habet. Sed tale non est *torridam*. Itaque hoc verbum sanum iudicare non possum. Adde notam proxime seq. ERN. Bip. ex cit. Orosii loco exsculpunt *specie solita*. Id mihi non adridet. Non credibile est, Tacitum iisdem verbis tam prope iterum fuisse usurum. Porro autem Strabo 16. p. 764. eam terram τεφρώδη eodem sensu dicit. *Specie* minus recte capit Ern. Notat hic *visu*, qui primus eius significatus et nativus. Firmat narrationem Taciti etiam cit. a Brot. Hasselquist in Voy. dans le Levant t. 2. p. 86.

Sive herba tenus aut flore] Sic edidit Rhenanus, cum ante legeretur edd. pr. Ber. Alc. *herbas tenues aut flores*, quod in MS. Bud. erat *tenus*. Id sane et a pr. manu habuit Guelf. habet et Puteol. quod non est temere. Itaque Rhenanum bene correxisse puto, nec imiter Ryckium, qui e MS. Agr. edidit: *sive herbae tenues, aut flores, ut solitam in speciem adolevere*, consentiente tamen ed. pr. nisi quod *herbas* praefert. Nam, quorsum addiderit Tacitus herbas tenues aut flores, quae sane sunt in rebus sponte natis, aut manu satis. Immo vult dicere, nihil ibi in usum hominum nasci: ne ea quidem, in quibus herba et folia tantum spectantur, aut flores, habere suam utilemque naturam, nedum frugifera: hoc est, cum, pro sua quodque natura, vel herba tenus, vel flore, vel in solitam speciem adolevere etc. Ceterum Salmasius (ad Solin. p. 430.) corrigebat *in solidam speciem*, capiebatque de fructibus: quod ego non adeo spernam: aptum enim contrariis, *inania velut in cinerem vanescunt*. Sed tamen et *solitam* commodum sensum facit. Ac suspicari licet, *solidam* pro *torridam* ap. Orosium hinc natum. ERN. Bene hoc de Orosio monet Ern. Locus Taciti dubius. Pro lectione inde a Rhenano recepta facit, quod et in Flor. legitur

Digitized by Google

Ego, ficut inclitas quondam urbes igne coeleſti fla- A. V. 824
graſſe conceſſerim, ita halitu lacus infici terram, A. C. 71.
conrumpi ſuperfuſum ſpiritum, eoque foetus ſege-
tum et autumni putreſcere reor, ſolo coeloque iuxta
gravi. Et Belus amnis Iudaico mari inlabitur: cir-
ca cuius os conlectae arenae, admixto nitro, in vi-
trum excoquuntur, modicum id litus et egerenti-
bus inexhauſtum. Magna pars Iudaeae vicis diſper- 8
gitur. habent et oppida. Hieroſolyma genti ca-
put. Illic inmenſae opulentiae templum, et primis
munimentis urbs, dein Regia. templum intimis

gitur *flore*. nec me movet, quod Bip. de parricula *tenus* adferunt. Verum idem Flor. habet *herbas tennes*, teſte Ryckio, ut Ber. et Alc. Rem conficit, meo arbitratu, teſtimonium aliorum, cum lectione Agr. concordans. Sane Ioſ. B. Iud. 4, 27. ititem refert: *fructum plantarum, quum edulibus ſit ſimilis, in fumum vaneſcere*. Eodem reſpicit vox *inania* apud noſtrum. Itaque cum Bip. Ryckianam lectionem reducere non dubitavi.

Indaicas quondam urbes] Libri aliquot *inclitas urbes*, nec aliter Oroſius. LIPS. Sic diſerte ed. pr. MS. Agr. Favet et Flor. (et Bud.) habens *indicas*: quo motus Pichena recepit. *Inditus* et *inclitus* confundi ſupra (ad H. 3, 44.) vidimus; quod non longe ab hac lectione differt. ERN.

Infici terram] MS. Guelf. *interſici*: in margine autem *infici*, man. ſec. *Interficere meſſes* ap. Virgilium G, 4, 330. et ſimilia non ignoro, unde haec ſcriptura defendi poſſit: ſed vulgatum h. l. melius puto. Infici terram velut veneno aliquo. Per *ſuperfuſum ſpiritum*, intell. aerem. ERN. Bud. *infici*.

Belus amnis] MS. Guelf. edd. ante Rhen. *Bellus*. ERN.

Conlectae arenae, admixto nitro] Non, *coniectae*. Farneſianus etiam recte, *lectae arenae*. Plinium adi 36, 26 (65). Strabonem 16, p. 758. LIPS. *Lectae* etiam Flor. Agr. ed. pr. Ceterae edd. ante Lipſ. omnes *coniectae*. Item omnes ante Rhen. *vitro*, quod ille correxit e Plin. l. c. ERN. Bud. vitioſe *tecte — vitro*.

Modicum id litus etc.] Plin. l. c. auctore *quingentorum paſſuum* ſpatio: Ioſepho B. I. (2, 9 (10). *centum cubitorum*: unde Bochartus Hieroz. 2, 5, 9. in Plinio bene corrigit *quinquaginta*, ut iam monuit Ryckius. nam quinquaginta paſſus centum cubitos efficiunt. Iſidorus 16, 15. *quinque millium*, manifeſte confuſa totius fluminis menſura ap. Plin. l. c. cum menſura litoris arenoſi. *Sed* de coniectura induxit Rhenanus. MSS. (etiam Bud.) et edd. vett. *et*, quod centies pro *ſed* apud noſtrum occurrit, et fruſtra paſſim tentatur, ut ſaepe monuimus. Itaque vetus reſtituimus. V. ad A. 5, 3. ERN.

Genti caput] Edd. ante Rhen. MS. Guelf. et alii *gentis*. Nil intereſt. ERN. Bud. *genti*.

Primis munimentis urbs] Ex Ioſepho et Zonara legam *et trinis munimentis*. Nam triplici muro

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. clausum. ad fores tantum Iudaeo aditus: limine, praeter Sacerdotes, arcebantur. Dum Assyrios penes

muro circumdatam eam fuisse, uterque is scriptor te docebit. Iosephus Halosco8 6, 1. Zonaras 6, 19. LIPS. *Munimentis* MSS. (etiam Bud.) edd. pr. Fut. At ed. Ber. vitiose *monumentis* dedit, quod fideliter expressit ed. Basil. Alciati. *Primis mun. urbs* est, urbs et eius munimenta primum adeunti occurrunt: intra urbem est Regia, et omnium munitissimum templum. Sed vide notam seq. ERN. *Trinis* volebat et Heinsius.

Vrbs de'ingis] Iure nato, et mecum libri. Farnes. (Flor. Reg. Lall.) *urbs deingia templum clausum.* Vatican. *urbs ob deingia.* At Ios. Mercerus legit: *primis munimentis urbs, dein regia.* Ecliciter. Tacitus ipse iuvat, infra c. 11. *Alia intus moenia Regiae circumiecta.* LIPS. Recepit Pichena cum seqq. praeter Ryckium. MS. Guelf. ed. pr. ceteraeque ante Rhen. *dein ingis.* In ed. Rhen. est *de ingis* divisim, nescio unde, et quo consilio, tacite editum; ut vitium operarum videatur. Et ea lectio tamen constanter ab omnibus servata. Vnde apparet, frustra laborare, qui (ut Marc. Donatus) reverentia antiquae lectionis conantur explicare, quomodo Hierosolyma *urbs deingis* vocentur. ERN. Bud. *et pr. m. urbs de nigia* (f. *de ingia*). Bip. totum locum ita refingunt: *ex pr. m. urbi, dein vigiliis, ad postremum feminis clausum.* In alia abit Heinsius. Equidem ingenue fateor, mihi non liquere. A Mercero receptam lectionem sat commode reddit Dotteville interpres.

Templum intimis] Quomodo, *intimis?* Ablego eam vocem cum nonnullis libris et lego: *trinis munimentis * urbs, ob deingia. Templum clausum. ad fores tantum Iudaeo aditus.* Aut, si retineri placet, scribam appositc, *templum intimum*, sive magis *interius.* Duplex enim templum, exterius et interius, ut Zonaras 6, 23. et Iosephus Ant. 6, 9 (4). et 15, 14 (11). et B. Iud. 5, 5. describunt appellantque: et exterius patet, sola interior domus clausa. Rodolphus haec omnia concinnat (sed ab ingenio, opinor,) *et primis munimentis urbis. alienigenis templum interius clausum.* LIPS. Id tamen recepit Ryckius. *Ex pr. m. urbis* probari possit. Nam profecto templum praecipuum urbis munimentum. V. c. 12. Ita sensus sit: templum illud est primarium urbis propugnaculum: proximum est Regia. *Vrbis* vestigia in ed. pr. in qua est *ursob*, quod ex *urbis* factum videtur. Deinde punctum esse debet post *regia.* At *alienigenis* insititium manifeste. Nam templum interius non externis magis, quam Iudaeis non sacerdotibus, clausum. *Templum* hoc loco non ita late sumitur, ut vulgo, sed de interiori aede, *ναῷ*, si *clausum* ad homines referas et ademtam facultatem adcundi. Ita omnibus clausum fuit, ut legere possis, *cunctis, adeuntibus*, aut simile quid. Sed refertur *clausum* ad *munimenta*, ut *intimis* moveri non debeat. ERN.

Ad fores tantum Iudaeo aditus] MS. Guelf. non male, opinor, *tamen*: praesertim, si *intimis* ad eam rationem, quam dixi, corrigatur. Ceterum illustratur hic locus Lucae 1, 10. ubi, dum Sacerdos intus sacris operatur, populus precatur ἔξω, foris.

Digitized by Google

nes Medosque et Persas Oriens fuit, despectissima pars servientium: postquam Macedones praepotuere, Rex Antiochus, demere superstitionem et mores Graecorum dare adnixus, quo minus teterrimam gentem in melius mutaret, Parthorum bello prohibitus est. nam ea tempestate Arsaces desciverat. Tum Iudaei, Macedonibus invalidis, Parthis nondum A. V. 824. A. C. 71.

foris, ad fores. Transire limen nefas omnibus, praeter Sacerdotes. Ed. pr. vitiose *Iudaeae* et *Iumine*. Mox pro *arcebantur* legendum *arcentur*, totus contextus clamat. ERN.

Desp. p. servientium postquam etc.] Haec distinctio est a Rhenano, quoad comma hodie est ante *Rex*, cum olim punctum esset: qua ante *postquam* interpungitur, iam est in MSS. ed. pr. ERN. Bud. mox *adnisus*.

Nam ea tempestate] Errare hic Tacitum, convenit: confuso Antiocho Epiphane cum Antiocho, cognomine Θεῷ. Nam sub hoc Arsaces defecit. In quo valde diligentiam tanti scriptoris desideres. Nam satis magnum est intervallum inter utrumque, cum Theus sit tertius, Epiphanes octavus Syriae Rex, et pueri in elementis discant, sub quo Parthi defecerint, a quo Antiocho maxime Iudaei vexati. Accedit, quod epochae Arsacidarum initium ita clarum et nobile sit, ut nullo modo vel mediocris scriptor in hoc potuerit errare. Itaque credo, verba haec: *nam ea tempestate Arsaces desciverat*, esse additamentum imperiti hominis, quod e margine in textum venerit, ut alia, de quibus aliis locis vidimus. Parthorum bello sane prohibitus Antiochus Epiphanes dici potest, quo minus Iudaeos opprimeret. nam, cum maxime premeret Iudaeos, in Parthos belligeratum abiit, ibique mortuus est. Id non intelligens homo imperitus, credensque, *bellum Parthorum* esse, quod a Parthis illatum sit, hanc stultam et imperitam notulam adiecit, quae ne in puero quidem ferenda. Nec conveniunt sequentia. Nam, si Tacitus ista dedisset, putasseque de Antiocho Θεῷ esse accipienda, quae de vexatis Iudaeis traderentur, an dixisset, ab eo tempore Macedonas invalidos fuisse? cum post fuerit Antiochus M. At post Epiphanem sane invalidi Syri fuere. Itaque verba ista uncis includ. Quae si quis Tacito adferat, feram: ab Tacito quidem nihil gratiae ferat. ERN. Bip. utcunque vulgatum tuentur, quod Antiochus Epiphanes etiam adversus Parthos bellum infeliciter gesserit, v. Maccab. 2, 9. quodque Arsacidae inde ex primo *Arsacis* nomen continuarint. Brot. legi iubet *Armenorum bello* et *Artaxias desciverat*, de quo Oppian. in Syr. p. 117. et 131. Sed et huic et illis obstat, quod, ea aetate, dici non possit, *Parthos nondum* fuisse *adultos*, quod utique aetati Antiochi Dei convenit. Sic ab errore Tacitus immunis praestari non poterit, nec quidquam iuvat, ista de defectione Arsacis verba uncis inclusisse, quos proinde sustuli.

Roma-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. dum adultis (et Romani procul erant) sibi ipsi Reges inposuere: qui mobilitate vulgi expulsi, resumpta per arma dominatione, fugas civium, urbium everſiones, fratrum, coniugum, parentum neces aliaque solita Regibus ausi, superstitionem fovebant: quia honor Sacerdotii, firmamentum potentiae, ad-
9 sumebatur. Romanorum primus Cn. Pompeius Iudaeos domuit: templumque iure victoriae ingressus est. Inde vulgatum, *nulla intus Deum effigie vacuam sedem et inania arcana.* Muri Hierosolymorum diruti, delubrum mansit. Mox, civili inter nos bello, postquam in ditionem M. Antonii provinciae cesserant, Rex Parthorum Pacorus Iudaea potitus, interfectusque a P. Ventidio, et Parthi trans Euphraten redacti: Iudaeos C. Sosius subegit. Re-

Romani procul erant] Sic MSS. Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. quod recepi. Reliqui libri *aberant.* ERN.

Sibi ipsi Reges inposuere] Eo Brot. refert nummos Simeonis inscriptos A. I. ET 4. REDEMTIONIS ISRAEL vel ΣΙΟΝ, de quibus omnium instar Eckhel Doctr. NN. vet. t. 3. p. 465. Sed Regium nomen hic non stricte capiendum.

Iudaeos domuit] *Iudaeos* omnes scr. (etiam Flor. et Bud.) et edd. veteres, quos inspexi. Lipsius tacite omisit. Vnde Pichena, pro more suo, a vulgatis abesse dicit, restituitque. Sane melius abesset. Sed supra iam monui, nimis multis locis ita poni nomina, ut salvo sensu possent abesse. Mox *nullas effigies* MS. Guelf. edd. Put. Ber. Alc. ERN. Emendavit Rhen. e Bud.

Mox bello civili interno] Cur haec geminat civile et internum? placet immo Romana scriptio, *bello civili inter nos.* LIPS. MS. Agr. *civili inter nos bello:* concinnius. Per scriptionem Rom. Lipsius aut non intelligit editionem Rom. i. e. Spirensis, aut falso laudat. Nam in meo exemplo est *civili interno bello*, ut in Flor. Et tamen Rom. scripturae nomine alibi hanc ed. laudat. Etiam alibi falso laudari hunc librum vidimus a Lipsio. Ceterum *inter nos* quidem tolerabilius est quam *interno*, sed tamen et ipsum supervacuum et correctoris manum redolens. Mihi alterutrum *civili* vel *interno* spurium videtur. ERN. Bud. male *civili interno*, omisso *bello*. Prius idem *dirupti*.

Provinciae cesserant] Vtrum *provincia cesserat*, an *Oriens cesserat.* GRON. *Provinciae* verum. int. *Orientis*, ut Ryckius iubet. ERN. Bud. *provinciae.*

Rex Pacorus] Proprie Regis filius, scil. Orodis. Sed sic solent, ut supra 2, 25. *Rex Epiphanes.* Nec necesse, quod coniiciebat Brot. *F. Reg. Parth. Pacorus.*

C. Sosius] Sive *Sossius.* Male quidam libri, *Sestius.* LIPS. *Sosius*

Digitized by Google

Regnum, ab Antonio Herodi datum, victor Augustus auxit. Post mortem Herodis, nihil exspectato Caesare, Simo quidam Regium nomen invaserat. Is a Quinctilio Varo, obtinente Syriam, punitus: et gentem coercitam liberi Herodis tripartito rexere. Sub Tiberio quies. dein iussi a C. Caesare, *effigiem eius in templo locare*, arma potius sumsere: quem motum Caesaris mors diremit. Claudius, defunctis Regibus, aut ad modicum redactis, Iudaeam provinciam Equitibus Romanis aut libertis permisit. e quibus Antonius Felix, per omnem saevitiam ac libidinem, ius Regium servili ingenio exercuit, Drusilla, Cleopatrae et Antonii nepte, in matrimonium accepta: ut eiusdem Antonii Felix progener, Claudius nepos esset. Duravit tamen patientia Iudaeis usque ad Gessium Florum, Procuratorem. Sub eo bellum ortum. et comprimere coeptantem Cestium Gallum, Syriae Legatum, varia

A. V. 824. A. C. 71.

10

Sosius MS. Guelf. ed. pr. ceteraeque. ERN. De *Sosio* v. Ios. Ant. 14, 16 (28.) et Dio 49, 22. ad a. 718. Dio *Sossium* vocat. Ap. Murat. Inscr. t. 1. p. 295. item in numis memoratur C. *Sosius*. Bud. G. *Sosius*.

Victor Augustus sanxit] Prisci aliquot libri, *auxit*. LIPS. Idque verum. *Sanxit* est ab Rhenani ingenio. (Bud. *ausit*.) *Auxit* restituit Pichena. De scriptura *Simo* ad c. 12. de ipso, Herodis servo, Ios. A. 17, 11 (10). ERN. Idem quoque B. Iud. 1, 15 (20). auctum ab Augusto Regnum Herodi narrat.

Tripartito rexere] Archelaus Iudaeam, Herodes Antipas Galilaeam, Philippus (Herodes) Trachonitidem, ut tetrarchae.

Dein iussi etc] De quo legenda Philonis Legatio ad Caium, et noster 12, 54. ERN.

Arma potius sumsere] Contra Ios. Ant. 18, 10 (8). et B. Iud. 2, 9 (10). docet, rem intercessione Petronii esse compositam et mox Claudium vita functum.

Ad modicum redactis] Vnus tum Herodes, Agrippae M. frater, regnum Chalcidis occupabat.

Antonius Felix] *Antonianum* potius dicendum disputat Canneg. de mut. sub Imp. nom. rat. p. 54. Is autem nepos fuit Claudii, qui ex Druso Germ. et Antonia min. Antonii filia natus erat.

Comprimere coeptantem] Sic bene editum a Rhenano. MS. Bud. ed. pr. *comprimere receptantem*: temere repetita ultima prioris verbi syllaba, unde factum *reos* in aliis MSS. et edd. ceteris ante Rhen. ERN.

Cestium Gallum] Idem Suetonio narratur Vespas. 4. *Iudaei rebel-*

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. ria proelia ac saepius adversa excepere. Qui ubi fato, aut taedio occidit, missu Neronis Vespasianus fortuna famaque et egregiis ministris; intra duas aestates, cuncta camporum omnesque, praeter Hierosolyma, urbes, victore exercitu tenebat. Proximus annus civili bello intentus, quantum ad Iudaeos, per otium transiit. Pace per Italiam parta; et externae curae rediere. Augebat iras, quod soli Iudaei non cessissent. Simul manere apud exercitus Titum, ad omnes Principatus novi eventus casusve utilius videbatur. Igitur castris, uti diximus, ante moenia Hierosolymorum positis, instru-
11 ctas legiones ostentavit. Iudaei sub ipsos muros struxere aciem, rebus secundis longius ausuri, et, si pel-

rebellarunt, caesoque Praeposito, Legatum insuper Syriae Consularem, suppetias ferentem, rapta aquila fugarunt. In Iosepho haec ipsa, et plane omnia vide A. 20, 9 (11). B. Iud. 2, 23, (18). Sed quis tamen *Praepositus* ille *caesus?* ita enim Suetonius, nec rem tam notabilem vel Iosephus, vel Tacitus, dixere. Immo ille plane contra: Florum, qui tunc praepositus, evasisse et bellum iis feciisse. An *caesoque praesidio?* ita enim Eutropius, qui sua solet ex Tranquillo describere: *Exstinctis Romanis praesidiis, legatum quoque Syriae suppetias ferentem, rapta aquila fugavunt.* Sunt ipsa, ut vides, Tranquilli. An verius, *Gessiumque Praepositum?* ut hoc dicat, *Gessium Florum* (id ei nomen) fugatum, ac tum etiam Cestium Gallum? interpretes nihil hic pro re dicunt. tu serie historiarum, lector, arbitrare. LIPS. Vide dicta a me ad locum Suetonii, item quae Dukerus et Oudendorpius. ERN. Lipsii notam, in Gron. editionibus versus finem truncatam, integritati suae restitui.

Adversa excepere] Cod. Bud. *adversa excipere.* Ed. pr. *accipere.* ERN. Rhen. correxit ingenio.

Intra duas aestates] *Intra* edidit (ex ingenio) Rhenanus. Superiores edd. MS. Guelf. *inter.* Mox MSS. Bud. Guelf. (Reg. Lall.) ed. pr. *Hierosolymam.* Vid. supra ad c. 2. ERN. Bud. *duas aestates* sine praepos. In notis Rhen. eam quoque submovendam docet, sed in textu ponit *intra.*

Pace domi parta etc.] MS. Guelf. (Bud.) edd. ante Rhen. *parata*, male. V. ad A. 16, 2. Ex ingenio bene correxit Rhenanus. Mox *et* aut tolli et ad sequentia reiici vult Freinshemius, aut mutari in *ut*. Illud melius, sed tamen non necessarium. Liv. 2, 52. *urbi cum pace etiam laxior annona rediit.* Abesse et hic posset *etiam:* sed propterea non vitiosum est. Infra edd. ante Pich. MSS. Agr. Guelf. *utile.* Flor. (Bud.) *utilis.* ERN.

Uti diximus] Cap. 1.

Au-

Digitized by Google

pellerentur, parato perfugio. Miſſus in eos A. V. 824.
ques cum expeditis cohortibus ambigue certavit. A. C. 71.
lox ceſſere hoſtes, et ſequentibus diebus crebra
ro portis proelia ſerebant: donec adſiduis dam-
is intra moenia pellerentur. Romani ad oppu-
nandum verſi. neque enim dignum videbatur, fa-
iem hoſtium opperiri. poſcebantque pericula, pars
irtute, multi ferocia et cupidine praemiorum. Ipſi
ito Roma et opes voluptatesque ante oculos: ac,
i ſtatim Hieroſolyma conciderent, morari videban-
ur. Sed urbem, arduam ſitu, opera molesque fir-
naverant, quis vel plana ſatis munirentur. Nam
uos colles, inmenſum editos, claudebant muri, per
rtem obliqui, aut introrſus ſinuati: ut latera op-
ugnantium ad ictus pateſcerent. Extrema rupis
brupta: et turres, ubi mons iuviſſet, in ſexagin-
a pedes, inter devexa, in centenos vicenosque ad-
ollebantur: mira ſpecie, ac procul intuentibus pa-
es. Alia intus moenia, Regiae circumiecta. con-
picuoque faſtigio turris *Antonia*, in honorem M.
Antonii ab Herode adpellata. Templum in modum 12
rcis propriique muri, labore et opere ante alios.
pſae porticus, quis templum ambiebatur, egregium
ropugnaculum. Fons perennis aquae, cavati ſub
erra montes: et piſcinae ciſternaeque ſervandis im-
ribus. praeviderant conditores, ex diverſitate mo-
rum,

Ambigue certavit] Secus Ioſ. qui B. Iud. 5, 2. ferme oppreſ-um Titum et legionem deci-mam caſtris pulſam memorat.

Per artem obliqui] Rationem dat Veget 4, 2.

In centenos vicenosque attolle-bantur] MS. Bud. *in centenosque.* Guelf. Oxon. *in centenos quoque.* Mox ed. pr. *circumvecta.* et MS. Oxon. *honore M. Antonii:* quae phraſis Tacito et alibi uſurpa-ta. ERN. Bud. *circumiecta.* de-in *in honore.* prius *in immenſum.*

Labore et opere] MSS. Flor. Agr. Guelf. edd. ante Rhen. omnes *opera.* quod videtur na-tum ex initiali ſequentis verbi. Nam *opus* proprium in hac re verbum. Mox Flor. *ambibatur.* ERN. Bud. *opere ambiebatur.*

Praeviderant conditores] MS. Agric. (Bud.) ed. pr. Rhen. *pro-viderant:* quod ſervatum usque ad

A. V. 824. A. C. 71. rum, crebra bella. inde cuncta quamvis adversus longum obsidium: et a Pompeio expugnatis metus atque usus pleraque monstravere. Atque, per avaritiam Claudianorum temporum empto iure muniendi, struxere muros in pace, tamquam ad bellum: magna conluvie et ceterarum urbium clade aucti. nam pervicacissimus quisque illuc perfugerat, eoque seditiosius agebant. Tres Duces, totidem exercitus. Extrema et latissima moenium Simo, quem et Bargioram vocabant, mediam urbem Ioannes, templum Eleazarus, firmaverat. Multitudine et armis Ioannes ac Simo, Eleazarus loco, pollebat. Sed proelia, dolus, incendia inter ipsos, et magna vis frumenti ambusta. Mox Ioannes, missis per speciem sacrificandi, qui Eleazarum manumque eius obtruncarent, templo potitur. ita in duas factiones civitas discessit, donec, propinquantibus Romanis,
13 bellum externum concordiam pareret. Evenerant prodigia, quae neque hostiis, neque votis piare fas habet gens superstitioni obnoxia, religionibus adversa. Visae per coelum concurrere acies, rutilantia arma et subito nubium igne conlucere templum. Expassae repente delubri fores et audita maior humana

ad Lipſ. qui vetus tacite reſtituit: quod h. l. melius. ERN.

Ceterarum urbium clade] Alii *exterarum*. LIPS. Velut ed. pr. MS. Agr. male. nam intelliguntur urbes Iudaicae. Add. ad G. 32. ERN. Bud. *cetervarum*.

Simo] Ita MSS. Flor. (Bud.) Guelf. Oxon. ed. pr. ſed haec tamen ut Flor. ſemel tantum. alii MSS. *Simon*. ERN.

Ioannes, quem et Bargioram vocabant] Ioſepho B. Iud. 5, 2, 23 (19). 4, 7 (9). Simo Giorae filius vocatur: unde cum Ryckio probo Salinerii coniecturam, qui transpoſitum hoc inciſum putabat, et poſt *Simo* ponendum. Dein MS. (etiam Bud.) et edd. ante Lipſ. omnes *Barbagioram*. Pro *Eleazarus* ed. pr. *et Lazarus*, item *Lazarus*, *Alazarus*, ut MS. Fl. (Bud.) ERN. Ex ſuffragio Brot. et Lall. quoque repoſui ſuo loco verba iſta, forſan a gloſſatore adiecta Idem fecere Bip. et uncinis incluſere. Colerus putabat, *Bar Ionam* dicendum.

Evenerant prodigia] Plura enarrat Ioſ. B. Iud. 6, 12, (5.)

Expassae repente delubri fores] MS. Flor. *expectae*. (Bud. *ex parte*). Agr. ed. pr. *apertae*: quod pro gloſſa habet Ryckius. Nec audet I. Gronovius aliquid contra

Digitized by Google

mana vox, *Excedere Deos:* simul ingens motus excedentium. Quae pauci in metum trahebant: pluribus persuasio inerat, antiquis Sacerdotum litteris contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret Oriens profectique Iudaea rerum potirentur. quae ambages, Vespasianum ac Titum praedixerat. Sed vulgus, more humanae cupidinis, sibi tantam fatorum magnitudinem interpretati, ne adversis quidem ad vera mutabantur. Multitudinem obsessorum, omnis aetatis, virile ac muliebre secus, sexcenta millia fuisse accepimus. Arma cunctis, qui ferre possent: et plures, quam pro numero, audebant. Obstinatio A. V. 824. A. C. 71.

tra vulgatum e Flor. moliri. ERN.

Profectique Iudaea rerum potirentur] V. dicta ad Sueton. Vesp. c. 4. sed etiam quae monuit Oudendorpius. Mox *praedixerat* MS. Flor. (Bud.) ed. pr. quod quaerit I. Gronov. cur mutatum sit. Nam profecto et *ambages* in singulari de vaticiniis dicitur. ERN. De re ipsa pluribus Brot. in ed. maiore. Cf. et Ios. B. Iud. 6, 12 (5). *Ambages* ambigua sunt oracula.

Virile ac muliebre secus] Sic MS. Flor. a m. pr. quod recte receptum a I. Gron. Add. ad A. 4, 62. Ceteri libri (in his Bud.) *virilis ac muliebris sexus:* inde a Pichena *virile ac muliebre sexus.* In ed. pr. *sexus* excidit, ob initium sequentis verbi. ERN. De voce *secus* v. et Charisius ap. Putsch. p. 61.

Sexcenta millia fuisse accepimus] Numerus mihi non certus, et quem (a Rhen.) ex Budensi cod. et Orosio substitutum video parum caute. Nam ille scribit, *sexcenta millia Iudaeorum interfecta Cornelius et Suetonius referunt.* Sed interfecta ait: cum noster hic universe, de obsessis. qui certe paullo plures. Libri etiam instabiles et quidam (ut Put. Alc.) *ducenta millia.* Fortasse. *dena* aut *undena millia.* quod paullo propius ad Iosephum 6, 17 (9). et Zonaram 6, 26. et Iornandem accedat, qui omnes *undecies centena millia* periisse obsidione illa clare tradunt. periisse, inquam, fame, morbo, ferro. Nam Sulpicio Severo fidem vix habeo, qui l. 2. *numerum peremptorum ad undecies centena millia* profert, *capta vero centum millia ac venundata.* Sed peremptos fortasse largius accepit, et nostro illo sensu. LIPS. *Sexcenta millia* clare praeter Bud. etiam Flor. Agr. ed. pr. Reliquae ante Rhen. *ducenta:* quod quomodo natum, patet e MS. Guelf. in quo *decta* Ceterum in numero caesorum discrepare auctores, frequentissimum est in omni historia. ERN.

Plures, quam pro numero] Id valet, fuere obsessi *sexcenta millia;* credas quartam aut circiter partem (pro communi ratiocinatione) arma tulisse: at hic aliter fuit, et plures impetu atque ardore ceperunt. Qui? infra aut supra legitimam aetatem, pueri senesque. LIPS.

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. tio viris feminisque par: ac, si transferre sedes cogerentur, maior vitae metus, quam mortis. Hanc adversus urbem gentemque Caesar Titus, quando impetus et subita belli locus abnueret, aggeribus vineisque certare statuit. Dividuntur legionibus munia, et quies praeliorum fuit: donec cuncta expugnandis urbibus reperta apud veteres, aut novis ingeniis, struerentur.

14 At Civilis, post malam in Treveris pugnam, reparato per Germaniam exercitu, apud Vetera castra consedit: tutus loco, et ut memoria prosperarum illic rerum augescerent barbarorum animi. Secutus est eodem Cerialis, duplicatis copiis, adventu secundae et VI. et XIV. legionum. Cohortesque et alae, iampridem accitae, post victoriam properaverant. Neuter Ducum cunctator. Sed arcebat latitudo camporum, suopte ingenio humentium. Addiderat Civilis obliquam in Rhenum molem, cuius obiectu revolutus amnis adiacentibus superfunderetur. Ea loci forma, incertis vadis subdola et nobis adversa. quippe miles Romanus armis gravis et nandi pavidus; Germanos, fluminibus suetos, le-
15 vitas armorum et proceritas corporum adtollit. Igitur, lacessentibus Batavis, ferociissimo cuique nostrorum coeptum certamen. deinde orta trepidatio, cum

Paullo post *impetus*, quod e Flor. inductum a Pichena, etiam est in Guelf. (et Bud.) Ceteri *impetum*. ERN.

Maior vitae metus q. m.] Cf. Dio 66, 6.

Post malam in Tr. pugnam] V. 4, 77.

Apud vetera castra consedit] *Castra* abest ab edd. Lipsii. in antiquioribus meis omnibus reperii: ne quis erret, credens Pichenae, ab editis abesse. ERN.

Adventu secundae et XVI.] Mercerus acute corrigit et *sextae*: quia XVI. dudum cum Ceriali fuerat, et sexta ex Hispania demum accesserat. Et sic recensentur infra c. 16. *quartadecimani, sexta legio, secundani*. Add. H. 4, 68. Adiuvat forte et ordo numerorum. XIVtam opinor XVItae praeposuisset: quod visum et I. Gronovio. ERN. Cf. mox c. 16. ubi istae tres legiones sic iunctae.

Arma,

Digitized by Google

cum praealtis paludibus arma, equi, haurirentur. A. V. 824
Germani notis vadis persultabant, omissa plerumque A. C. 71.
fronte, latera ac terga circumvenientes. neque, ut in pedestri acie, cominus certabatur; sed, tamquam navali pugna, vagi inter undas, aut, si quid stabile occurrebat, totis illic corporibus nitentes, vulnerati cum integris, periti nandi cum ignaris in mutuam perniciem inplicabantur. minor tamen, quam pro tumultu, caedes: quia, non ausi egredi paludem Germani, in castra rediere. Eius proelii eventus utrumque Ducem, diversis animi motibus, ad maturandum summae rei discrimen erexit. Civilis instare fortunae; Cerialis abolere ignominiam. Germani prosperis feroces; Romanos pudor excitaverat. nox apud barbaros cantu aut clamore, nostris per iram et minas, acta. Postera luce, Cerialis equite et auxiliariis cohortibus frontem explet: in secunda acie legiones locatae: Dux sibi delectos retinuerat ad inprovisa. Civilis haud porrecto agmine, sed cuneis, adstitit. Batavi Gugernique in 16

I i 2 dex-

Arma, equi] Ita I. Gron. e Flor. edidit. Consentiunt MS. Bud. ed. pr. in quis *arme qui*. *Aurirentur*, quod e Flor. notat I. Gron. sine adspiratione, etiam Guelf. qui frequenter hoc verbum et alia sic exhibet: in quo supra tamen subinde adscripta nota adspirationis. ERN. In Bud. adspiratio non deficit. Qui *arma* potuerint hauriri, se non videre, profitentur Bip. forsan abiecta ab equitibus, ut sese facilius expedirent in paludibus.

Omissa pl. fronte] Bud. *diuersa pl. fr.* Rhen. coniicit *dimissa*.

Nec u. i. p. a. cominus certabatur] MS. Flor. (Reg. Lall.) ed. pr. ut Reg. *cominus minus*: unde I. Gron. faciebat *cominus eminus*: quod recepit Broterius. Ego non

iniiter. *Pedestris* acies h. l. opponitur *navali*; estque adeo terrestris, in qua non modo cominus, sed et eminus pugnatur. ERN. Bud. *cominus cert.*

Rom. pudor excitaverat] Bud. *exercitaverat*. Prius idem *redire*.

Batavi Gugernique] Ita edidi, ne Tacitus in eiusdem populi nomine sibi non constaret: Nam supra 4, 26. *Gugerni* editum, ut apud alios vocantur. Vulgo (et in Bud.) h. l. est *Cugerni*. ed. pr. *Eugenii*. infra c. 18. Guelf. *Gugerni*. ed. pr. *ecugerni*. Mox *eorum* pro *suorum* edd. vett. inde a Puteol. usque ad Pich. *suorum* MSS. Flor. (Bud.) Agr. Guelf. ed. pr. Post dedi *excideret* pro *exscinderent*, e MSS. Flor. (Bud.) Agr. ed. pr. idque voluit edere I. Gronovius, sed operae non paruerunt. MS. Guelf. edd. vett. *exciude-*

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. dextro; laeva ac propria fluminis Transrhenani tenuere. Exhortatio Ducum, non more concionis apud universos, sed ut quosque suorum advehebantur. Cerialis *veterem Romanis nominis gloriam, antiquas recentesque victorias: ut perfidum, iguavum, victum hostem, in aeternum exciderent. ultione magis, quam proelio, opus esse. Pauciores nuper cum pluribus certasse: attamen fusos Germanos, quod roboris fuerit. Superesse, qui fugam animis, qui vulnera tergo, ferant.* Proprios inde stimulos legionibus admovebat, *domitores Britanniae quartadecimanos* adpellans: *Principem Galbam sextae legionis auctoritate factum: illa primum acie secundanos nova signa novamque aquilam dicaturos.* Hinc, praevectus ad Germanicum exercitum, manus tendebat, *ut suam ripam, sua castra, sanguine hostium reciperarent.* Alacrior omnium clamor, quis vel e longa pace proelii cupido, vel fessis bello pacis amor, praemiaque et quies in posterum 17 sperabantur. Nec Civilis silentem struxit aciem, locum

cinderent. Add. ad Agric. 19. ERN.

Attamen fusos Germanos] Melius Flor. *ac tamen*, ut voluit Murerus. ed. pr. male *Romanos.* ERN. *Ac tamen* recepere Bip. Bud. *at tamen.* Semus idem. Bud. *Germanos.*

Sextae legionis auctoritate] i. e. initio a sexta legione facto Caesarem appellandi, quod exemplum ceteras secutas. Mox *novam aquilam* et *nova signa* tribuit secundanis, quod veteranos signa in bello civili amiserant. Mox *pervectus* MS. Agr. ERN. Bud. male *prevectos.* Dein *recuperarent. praeliaque. sperabatur.*

Alacrior] Cod. Agr. *alacer.*

Silentem: struxit aciem] h. e. quae non silentio exciperet hortantis voces, sed clamore prorumperet. Sed, quoniam id post iterum dicitur: *ubi sono armorum etc. approbata sunt dicta:* credo legendum esse *silens* vel *silentio* (vel *silenter*) ut viri docti voluere: sed posterius malim. Mox *omnia* MS. Guelf. edd. Beroaldi seqq. ante Pichenam, qui *omina* edidit e scriptura Flor. *ola*, quae est et in ed. Put. *Omina* plane MS. Agr. ed. pr. Scriptura Florentina sane et *omnia* significare potest, estque eius verbi usitatum compendium: nec id adeo absurdum puto. *Dira* per se possunt insaulta omina significare. Deinde ed. pr. *observari.* Denique eadem et MS. Agr. *Trevericus.* Guelf. *Treviri.* ERN. Bud. *silentem*, bene, ut Flor. et Agr. Mox explicatur locus, ubi *sono armo-*

Digitized by Google

locum pugnae testem virtutis ciens: *stare Germanos Batavosque super vestigia gloriae, cineres ossaque legionum calcantes, quocunque oculos Romanus intenderet, captivitatem, clademque et dira omnia obversari. Ne terrerentur vario Treverici proelii eventu. suam illic victoriam Germanis obstitisse, dum, omissis telis, praeda manus impediunt. sed cuncta mox prospera et hosti contraria evenisse. Quae provideri astu Ducis oportuerit, provisa: campos madentes et ipsis gnaros; paludes hostilibus noxias.* A. V. 824 A. C. 71.

armorum etc. Nil ergo mutandum. Dein Bud. *omnia*. Parum, credo, refert, *omina*, an *omnia*, legas. Bud. *obversari*. *Trenerici*. Prius pro *ciens* habet *sciens*.

Suam illic victoriam] Vatic. *suum illic materiam*. quae lectio involvit aliud verbi, quod nondum educo. certe de avaritia aut cupidine, id dici verius, quam de victoria. Neque enim ea, sed, quod ea per securitatem et insolentiam abusi, clademdedit. LIPS. *Materiam* etiam ed. pr. Acidalius corrigit *avaritiam*, quod et in promptu Lipsio fuisset, si non nimis a vulgata differret. Idem dicere voluisse videtur, quod 4, 78. *obstitit vincentibus pravum inter ipsos certamen, hoste omisso, spolia consectandi*. Videtur ergo requiri, quod respondeat *pravo spoliandi certamini*. Tale quid si quis repererit, non admodum discrepans a lectione librorum, audiam. Nunc liceat credere, Tacitum captasse acumen, et alia sententia uti voluisse, quae non sit nimis ad vivum resecanda, quales plures in Tacito. Victoria est abusus victoriae, nimia fiducia e victoria, verbo, vitia victorum. ERN. Flor. et Bud. *victoriam*.

Praeda manus impediunt] Hoc sine dubio vitiosum. Saltem *impediant* esse debebat, sed vera lectio est *impedirent*, e necessaria et perpetua ratione Latinitatis. *Ne terrerentur - obstitisse - dum impedirent*. ERN.

Quae provideri etc. Sententia nostro aliisque in tali oratione trita. Libri fluctuant inter *providisse*, ut est in vulgatis, inde a Rhenano, (idemque habet MS. Guelf.) et *praevidisse*, quod est in edd. Put. Ber. Alc. et *praevise*, ut habet Flor. (et Reg. Lall.) ed. pr. denique *praevisa* in MS. Bud. et *provisa* in MS. Agr. Ed. video viros doctos inclinare in *provisa*, ut Rhen. Pichenam: quod est utique optimum, et sic aliis saepe locis reperi. *Praevise* autem esse e compendio scribendi pro *praevidisse*: nisi fuit potius *provisa esse*: in quo genere quam saepe in libris peccatum, ad alium locum notavimus. ERN. Rhen. perperam e Bud. profert *praevisa*; habet is clare *praevise*. Contra Flor. teste Pichena, *provise*. In nota Ern. male haec relata; sed culpa, quoad Bud. Rhenani est, apud quem forsan error typographi. Bene recentiores recepere *provisa*, ut codicibus suus honos foret.

Palu-

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. *Rhenum et Germaniae Deos in adſpectu: quorum numine capeſſerent pugnam, coniugum, parentum, patriae memores. illum diem aut glorioſiſſimum inter maiores, aut ignominioſum apud poſteros, fore.* Vbi ſono armorum tripudiisque (ita illis mos) adprobata ſunt dicta, ſaxis glandibusque et ceteris miſſilibus proelium incipitur: neque noſtro milite paludem ingrediente, et Germanis, ut elicerent, 18 laceſſentibus. Abſumptis, quae iaciuntur, et ardeſcente pugna, procurſum ab hoſte infeſtius. immenſis corporibus et praelongis haſtis fluitantem labantemque militem eminus fodiebant: ſimul e mole, quam eductam in Rhenum retulimus, Bructerorum cuneus tranatavit. turbata ibi res. et pellebatur ſocia-

Paludes hoſtibus noxias] MS. Agr. *medias*; quod verum videtur Ryckio. Conſentit ed. pr. et fuere paludes inter utramque aciem. Sed cur *hoſtibus medias* vocet, quae inter utramque aciem? ERN.

Rhenum et Germ. Deos] Huc facere putat Tollius ad Auſonii Moſellam p. 421. numum Neronis Druſi, in quo Numen Rhenus, additque, ſe vidiſſe Coloniae ſignum Rheni aeneum cum litteris DIVS RHENVS.

Quorum numine] i. e. auſpiciis, favore, auxilio ſublevati ac freti: ut ſaepe, apud poetas in primis. Mox verba *inter maiores*, ſi ad vivum reſecemus, perinepta ſint. nam dies praeſens quomodo glorioſus eſſe inter maiores, celebrari, laudari a maioribus poteſt? Sed acumen quaeſivit Tacitus in antitheſi *glorioſiſſ. inter maiores* et *ignominioſ. apud poſteros*. Senſus eſt: illo die aut plus gloriae conſecuturos, quam maiores ipſorum antea conſecuti ſint, aut tantum ignominiae, ut etiam poſteri malé de ipſis exiſtimaturi ſint. MS. Guelf. habet tantum *glorioſum*. ERN.

Vt elicerent, laceſſentibus] *Elicerent* bene Rhen. e Bud. ſic et Flor. Agr. Guelf. ed. pr. Primus Puteol. edidit *eluderent*, quod Ber. Alc. ſecuti. ERN. Probabat hoc Muretus. Acidalius nil mutat. Mox Bud. *aſſumtis*.

Fluitantem labantemque] Interpunxi et voce addita explevi locum, fide Vaticani. LIPS. Nempe *labantem*, quod et in marg. Guelf. et ed. pr. reperi. Mox cum I. Gron. edidi *tranatavit* e MSS. Flor. Agr. eodemque redit, quod corrupte in ed. pr. *renatavit*. ſic et alibi apud noſtrum exhibetur. Poſt MSS. Flor. Bud. Agr. Guelf. ed. pr. *aequatur*. quod recepi pro vulgato *exaequatur*: idque legitimum in hac re verbum. ERN. Bud. *fluitantemque*, quo paret, vocem omiſſam. Idem *transmatavit. equatur*.

Retulimus] C. 14.

Soli-

Digitized by Google

sociarum cohortium acies, cum legiones pugnam excipiunt, suppressaque hostium ferocia, proelium aequatur. Inter quae perfuga Batavus adiit Cerialem; *terga hostium* promittens, *si extremo paludis eques mitteretur: solidum illa, et Gugernos, quibus custodia obvenisset, parum intentos.* Duae alae, cum perfuga missae, incauto hosti circumfunduntur. quod ubi clamore cognitum, legiones a fronte incubuere, pulsique Germani Rhenum fuga petebant. Debellatum eo die foret, si Romana classis sequi maturasset. Ne eques quidem institit, repente fusis imbribus et propinqua nocte. Postera die, quartadecima legio in superiorem provinciam Gallo Annio missa: Cerialis exercitum decima ex Hispania legio supplevit. Civili Chaucorum auxilia venere. Non tamen ausus oppida Batavorum armis tueri, raptis, quae ferri poterant, ceteris iniecto igni, in insulam concessit: gnarus, deesse naves efficiendo ponti, neque exercitum Romanum aliter transmissurum. quin et diruit molem, a Druso Germanico factam,

A. V. 824. A. C. 71.

19

Solidum illa] MS. Oxon. *solidam illam* sc. paludum partem. Vulgatum melius et verum est. MS. Agr. *solida illa.* ERN. Bud. *solidum illa.*

Debellatum eo die foret] Cf. c. 21.

Ex Hispania] Bud. *Spagna.* ubi 2. m. praepositus *Ys.* Ab Italo homine scriptum codicem dixeris. *Spaniam* olim et Latinis dictam, ostendi ad Vibium seq. p. 398.

Oppidum Batavorum] Quod oppidum? nominare enim certe debuit. An *Batavodurum* scribendum? an cum Rom. codice legimus, *oppida Batavorum?* Et intellegam tunc ea oppida, quae extra insulam. Nam Batavorum veterum sedes non dubie supra et extra etiam insulam, in ora Gallica. Tacitus clare, supra 4, 12. *Extrema Galliae orae vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam occupavere.* LIPS. Sententias Cluverii, qui *Batenburgum* intelligebat, et Pontani, qui *Noviomagum*, examinat Ryckius ad h. l. Quia *oppida* est in MS. Reg. ed. pr. recepi, ut Alem. et Brot. (et Bip.) fecere. ERN. Bud. vulgatum habet, *oppidum.* Agr. et Reg. Lall. *oppida.*

Molem a Druso Germanico factam] Fuit agger, Rheno, in ripa Gallica, humiliori, et in quam Rhenus magno impetu rueret, oppositus, ut coerceret flumen; et quidem ea in parte Insulae Batavorum, qua proxime intratur venientibus a Batavorum oppido. Eius aggeris

A. V. 824. A. C. 71. factam, Rhenumque, prono alveo in Galliam ruentem, disiectis, quae morabantur, effudit. Sic velut abacto amne, tenuis alveus, insulam inter Germanosque, continentium terrarum speciem fecerat. Transiere Rhenum Tutor quoque et Classicus et centum tredecim Treverorum Senatores: in quis fuit Alpinus Montanus, quem a Primo Antonio missum in Gallias superius memoravimus. Comitabatur eum frater D. Alpinus. Simul ceteri miseratione ac donis auxilia concibant, inter gentes periculorum avidas. Tantumque belli superfuit, ut praesidia cohortium, alarum, legionum, uno die Civilis quadripartito invaserit: decimam legionem Arenaci, secundam Batavoduri, et Grinnes Va-

ris auctor Drusus, qui opus instituit anno vitae ultimo h. e. V. C. 745. Id opus continuavit Paullinus, auctore Tacito A. 13, 53. Adde Altingium in Notit. Bat. et Fris. Ant. t. 1. p. 54. ERN. Ipse quoque olim hac de re egi in Iungend. mar. fluv. que omnis aevi moliminibus. Arg. 1773 sq. Bud. male *diluit*.

Sic velut abacto amne] *Abacto* MS. Guelf. (Bud.) edd. inde a Rhen. omnes. MS. Agr. *amoto*. ed. pr. *ab amoto*. edd. Puteol. Ber. Alc. *ablato*. ERN.

Et centum tredecim Tr. Senatores] Vox *senatores* aberat a MS. Bud. nec est in Guelf. Mox *in quis* Flor. ed. pr. Ceteri libri ante Pich. (Bud. quoque) *quibus*. ERN.

Quem a primo Antonio — memoravimus] Haec verba absunt a MS. Oxon. Cum 3, 35. 4, 31. in Germaniam missus dicatur, non in Gallias: I. Gronovius spuria haec verba iudicabat. Qui hoc nolent, legendum putabunt *Germaniam*. Mox *D. Alpinus* (*Alpinius* Flor. et Bud.) omnes libri, praeter Agr. in quo *Dr.* i. e. Drusus. ERN.

Vna die Civilis quadripartita invaserit] Sic scribendum e MS. Agr. putavit Ryckius. Quia consentit ed. pr. et *Civilis* post *quadrip.* etiam a Guelf. abest: denique in eodem codice et edd. ceteris ante Rhen. *modicis illis*: id recepi. MSS. Flor. Bud. edd. Rhen. Iqq. omnes *modicis vicis*: quod contra Ryckium defendit quidem I. Gronovius, sed nullo alio argumento, quam antiquitate MS. Flor. cum multis aliis locis eius lectionibus aliis praetulerit. Vellem docuisset, quid esset *praesidia modicis vicis quadripartita*, et quae forma loquendi. non urgebo id, quod Ryckius, oppida fuisse, non modicos vicos: quorsum et quo consilio additum putabimus *modicis vicis*? Fateor, *una die* potuisse intelligi, si abesset; sed id tamen valet ad clarius perspiciendum magnitudinem reliquiarum Germanicarum, et aliis quoque locis brevitas temporis eodem consilio additur, nempe rei augendae caussa. Ceterum ne sic quidem locum persanatum puto. Corrigendum insuper *quadripartito invaserit*: qui

Digitized by Google

adamque, cohortium alarumque castra; ita divi- A. V. 824.
copiis, ut ipse et Verax, sorore eius genitus, A. C. 71.
afficusque ac Tutor suam quisque manum traheent: nec omnia patrandi fiducia; sed *multa ausis iqua in parte fortunam adfore. Simul Cerialem que satis cautum, et pluribus nuntiis huc illuc rsantem, posse medio intercipi.* Quibus obveneent castra decumanorum, oppugnationem legionis duam rati, egressum militem, et caedendis mates operatum, turbavere, occiso Praefecto castrom et quinque primoribus Centurionum paucisque ilitibus. Ceteri se munimentis defendere. Et terim Germanorum manus Batavoduri rumpere in. oatum pontem nitebantur. Ambiguum proelium 21

i modus loquendi frequens vio. v. c. 21, 7, urbem *tritito adgreditur.* Caes. B. G. 25. *signa bipartito intulerunt:* i vid. Oudend. Observanm autem, librarios in hoc et ilibus verbis valde proclives sse ad terminationem mutanm, ut proximo substantivo agrueret. Sic ap. eundem . 4, 59. cum esset, *tripartito devastandos fines discessere*, liarius Vossiani pr. fecit *tripars*, referens ad *fines.* In loco te laudato alius addidit *loco.* . Caesarem l. c. in varianris e pluribus codd. notatum margine habeo *bipartita*, quod betur librario genus ad *signa* commodanti. Et sic saepe batum. Quo minus dubitahanc correctionem in textum cipere. Ceterum in MS. Guelf. *legionem m. q. quadripartitam vaserint.* ERN. Hic iterum tio Bud. male refertur. In legitur *modis ciuilis*, ubi du- procul *modis* ortum ex *mo*, tum Ciuilis egregie, ut in r. Rhenanus nil hic notavit, l ex ingenio dedit *modicis vi*. Porro Bud. *quadripartito.* Cum Ern. faciunt Brot. Lall. Bip. Mox in Bud. *Arenaque*, omissis intermediis. Addo, in Bud. vocem *Civilis* post *quadri partita* non legi.

Verax, s. e. genitus] In Beroaldi ed. est *neva:* haud dubie operarum vitio, quod, ut alia conservavit ed. Basil. Alciati. *Verax* Rhen. restituit. ERN. E Bud.

P. m. Ceteri se munimentis def.] MS. Bud. *mil. eminentis def.* Ed. pr. *ceteris imminentibus defendere.* ERN.

Irrumpere inch. pontem nitebantur] *Irrumpere pontem* nihili esse, quivis animadvertat. Itaque tentabam *abrumpere;* quod in ed. pr. aliisque libris antiquis passim reperi *arrumpere* pro *abrumpere*, ut *assumere* pro *absumere* et similia: sed cum e MS. Oxon. *rumpere* notatum a I. Gron. reperissem, id probavi, secutusque exemplum est Alemannus. Sed Broter. notat in MSS. Oxon. esse *irrumpere*, Sed tamen *rumpere* servavi, quia *irrumpere p.* non dicitur, et sine dubio vitium ortum est e finali in verbo praecedente. ERN. Bud. *irrumpere.*

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. nox diremit. Plus discriminis apud Grinnes Vadamque. Vadam Civilis, Grinnes Classicus, oppugnabant. nec fisti poterant, interfecto fortissimo quoque: in quis Briganticus, Praefectus alae, ceciderat; quem fidum Romanis et Civili, avunculo, infensum diximus. Sed, ubi Cerialis cum delecta equitum manu subvenit, versa fortuna, praecipites Germani in amnem aguntur. Civilis, dum fugientes retentat, agnitus petitusque telis, relicto equo, tranatavit. idem Veracis effugium. Taporem Classicumque adpulsae lintres vexere. Ne tum quidem Romana classis pugnae adfuit, ut iussum erat. sed obstitit formido et remiges per alia militiae munia disperfi. Sane Cerialis parum temporis ad exsequenda imperia dabat: subitus consiliis, sed eventu clarus. Aderat fortuna, etiam ubi artes defuissent. hinc ipsi exercituique minor cura disciplinae. Et

Nec fisti poterant] Sic omnes libri, quos vidi. (item Bud.) Suspicatus sum olim, legendum esse *nec fisti poterat* sc. res, malum: actum erat de castris et obsessis: sed nunc credo, vulgatum verum esse, et defendi posse ex H. 3, 71. ubi eadem forma. ibi refertur ad *scandentes*, hic ad Civilem et Classicum, qui oppugnabant. Mox *ceciderat* est in omnibus libris; sed rem e consuetudine Taciti aestimanti videtur hoc verbum esse a mala manu. Etiam supra c. 19. *in quis fuit*, languet *τὸ fuit*; sed est tamen tolerabilius, quam h. l. *ceciderat*, nec illius generis exempla desunt. Nam praecedit verbum diversae significationis: hic autem synonymum. H. 3, 77. *Sex Liburnicae in primo tumultu evastre; in quis praefectus classis Apollinaris.* Agric. 37. *nostrorum trecenti quadraginta cecidere: in quis Atticus, Praefectus cohortis.* et sic saepe alibi. ERN.

Diximus] Supra 4, 70. Cf. 2, 22.

Tranatavit] V. ad c. 18. Ed. pr. *transnavit*. ERN. Bud. *tranatavit*.

Idem Germanis effugium] De militum fato iam dixit. sequebatur, ut de Ducum casibus diceret. Tres comparent, quartus, Verax, abest. Vnde prona coniectura legendum esse *Veracis*; quod iam in mentem venit I. Gronovio. In ed. pr. est *idem germani transfugium*. Si Verax eadem matre potius, quam e sorore Civilis natus fuisset, *germani* teneremus. *Transfugium* sic dici, ut in scriptura illa, nondum reperi. ERN. Bud. *Germani*. Recte Gronovianam coniecturam probant et Bip. unice vera est et recipienda. Germani milites modo in amnem acti dicuntur.

Infamiam non vitavit] Bud. *mutavit*.

Dis-

Digitized by Google

Et paucos post dies, quamquam periculum captivitatis evasisset, infamiam non vitavit. Profectus Novesium Bonnamque ad visenda castra, quae hiematuris legionibus erigebantur, navibus remeabat: disiecto agmine, incuriosis vigiliis. Animadversum id Germanis: et insidias composuere. electa nox atra nubibus, et prono amne rapti, nullo prohibente, vallum ineunt. Prima caedes astu adiuta, incisis tabernaculorum funibus, suismet tentoriis cooopertos trucidabant. Aliud agmen turbare classem: iniicere vincla: trahere puppes. Vtque ad fallendum silentio, ita, coepta caede, quo plus terroris adderent, cuncta clamoribus miscebant. Romani, vulneribus exciti, quaerunt arma, ruunt per vias, pauci ornatu militari, plerique circum brachia torta veste, et strictis mucronibus. Dux semisomnus ac prope intectus errore hostium servatur. Namque Praetoriam navem vexillo insignem, illic Ducem rati, A. V. 821. A. C. 71. 22

Disiecto agmine] Cum alio loco classis, alio castra militum terrestri itinere, Cerialem prosequerentur. ERN.

Prono amne rapti] Difficultatem movet Pichena ex eo, quod, quemadmodum Cerialis adverso amne Bonnam profectus est, sic Germani quoque ita occurrere regredienti debuerint. Quasi fugati eodem loco manserint, ac non per ambages in loca superiora venire potuerint, ut eum persequi defluentem amne possent. Per *vallum* deinde intelligenda castra nocturna prope flumen, ubi classis stabat. ERN.

Suismet coriis] *Tentoriis* MSS. Vatic. Agr. (et Reg. Lall.) Guelf. ed. pr. Etiam Flor. non longe abludit, in quo *toriis*. Itaque, cum nuspiam *coria* pro tentoriis dicantur, ne *pelles* quidem, nisi in una illa formula *sub pellibus*, *tentoriis* edidi pro vulgato *coriis*. ERN. Bud. *coriis*.

Quo plus terroris] Copula *et*, quam auctore MS. Flor. sustulit ante *quo* Pichena, etiam ab ed. pr. abest. Mox *ornatu militari* ex eodem Flor. dedit Pichena pro *ornati militariter*. In Flor. est *ornati militari*: in ed. pr. plane *ornatu militari*. Sed nec alteram lectionem spernam, cum etiam H. 2, 80. *sit loqui militariter*. ERN. Bud. male *et ut quo plus*. Dein *ornati militariter*.

Dux semisomnus] Ita cum I. Gron. edidi e Flor. Agr. Guelf. ed. pr. (sic et Bud.). Ceterae *semisomnis*, quod saepe illi a librariis substituitur. Paullo post pro *Vbiae*. *vigiles* MS. Guelf. edd. omnes ante Rhen. *ubi et vigiles*. ERN. Sic et Bud. Rhenanus scite et tacite *Vbiae* dedit.

Signo

A. V. 824. A. C. 71. rati, abripiunt. Cerialis alibi noctem egerat, ut plerique credidere, ob ſtuprum Claudiae Sacratae, mulieris Vbiae. vigiles flagitium ſuum Ducis dedecore excuſabant, tamquam *iuſſi flere, ne quietem eius turbarent. ita, intermiſſo ſigno et vocibus, ſe quoque in ſomnum lapſos.* Multa luce revecti hoſtes, captivis navibus, Praetoriam triremem fluminе 23 Luppia donum Veledae traxere. Civilem cupido inceſſit navalem aciem oſtentandi. Complet, quod biremium, quaeque ſimplici ordine agebantur. Adiecta ingens lintrium vis, tricenos quadragenosque ferentium: armamenta Liburnicis ſolita: et ſimul

Signo et vocibus] Heinſ. volebat *vicibus* ſcil. vigiliarum, ut 2, 29.

Praetoriam triremem] MS. Agr. (et Reg. Lall.) ed. pr. *biremem.* (Bud. *triremem.*) Poſt Rhenanus *flumine Luppia* ſe reſtituiſſe ait e lectione MS. Bud. *flumine impia*, quod et in Guelf. ed. Put. unde factum in ed. Ber. *impio.* Sed ante iam ed. pr. plane *Lupia.* Pro *donum* porro ed. Puteol. Ber. (Alc.) *domum.* (Correxit Rhen. e Bud.) In ed. pr. nihil eſt niſi *flumine Lupia detraxit.* ERN.

Civilem cupido inceſſit] Flor. C. c. *invaſi inceſſi.* Vnde Pichena corrigit *C. c. inanis inceſſit:* fruſtra. *Invaſit* fuit gloſſa τοῦ *inceſſit:* eaque antiquitus in textum venit: aut, cum fluctuarent libri inter utrumque verbum, librarius utrumque poſuit, ut et alibi factum in Tacito. V. ad H. 2, 1. 3, 13 et centies in aliis. V. Drakenb. ad Liv. 3, 44. et quos ibi laudat. Etiam ed. pr. *cupido invaſit, ceſſit.* In ſeqq. *biremium, quaeque* etc. eſt clarum teſtimonium, biremes, triremes etc. ordinibus remigum cenſeri. ERN. Veram Flor. lectionem e Pichena initio notae reſtitui. Bud. habet *invaſi inceſſit.* Heinſ. e MS. Spinae dat *invaſit.*

Complet quod bir.] Bud. *et quod bir.* quod ſe recepiſſe ait Rhen. ſed in textu non legitur.

Quaeque ſimpl ord. ageb.] Graece *moneres.* Liv. 38, 38.

Adiecta ingens lintrium vis] Locum vitiatum et mutilum correxi et auxi e Vatic. qui ſic: *Armamenta liburnicis ſolite et ſimul capte lintres ſagulis verſicoloribus haut indecore pro telis iuuabantur.* Hegeſippi verba commode adtexam et corrigam 2, 9. de Rheno: *Itaque iam non copiis Germanorum repletur, ſed Romanorum Liburnis.* Vetus lectio, *copolis Germanorum.* quae recta eſt, ſive *campulis:* et cape exiguas illas lintres. Quam vocem Agellio 10, 25. etiam reſtituimus in Electis 1, 7. At hic inſignis locus tunc me fugit. LIPS. Locus hic in omnibus libris mire corruptus, ut fruſtra eius correctio tentari videatur. MS. Flor. *tricenos quadragenosque ſet armamenta Liburnicis ſolita.* Omninoque in accuſativis numerorum conſentiunt Reg. (Bud.) Guelf. Agr. ed. pr. omnesque ante Lipſium, qui *tricenis quadragenisque* induxit, utrum e Vat. an e ſuperiore

Digitized by Google

simul aptae lintres sagulis versicoloribus haud indecore pro velis invabantur. Spatium velut aequoris electum, quo Mosae fluminis os amnem Rhenum Oceano adfundit. Causa instruendae classis, super insitam genti vanitatem, ut eo terrore commeatus Gallia adventantes interciperent. Cerialis miraculo magis, quam metu, direxit classem, numero. A. V. 824. A. C. 71.

re aliqua mihi non visa editione, nescio. sed hoc videtur. Itaque accusativi haud dubie tenendi. Post *fere* s. *ferre* MSS. Reg. Agr. ed. pr. ita tamen, ut in isto *armamenta:* in illo *armatos*, in hac *arma* sequatur. *Liburnicae* solus cod. Agr. at *solitae* praeter ipsum iidem libri. Edd. ceterae ante Rhen. MS. Guelf. *Liburnicas soli*, at Rhen. *liburnicas olim.* Vnde sane probabilis fit lectio MS. Agr. quam Ryckius in textum recepit: *tricenos quadragenosque ferre armatos Liburnicae solitae.* Reliqua scriptura cod. Vaticani *et simul* etc. itidem est in ed. pr. *pro telis* etiam MSS. Reg. Agr. at ceterae edd. et scr. tantum *haud indecore pro velis iuvabant*, omissis praecedentibus in hodie vulgato sex vocibus. Sed nihil attinet laborare in loco, sine melioribus libris insanabili. ERN. Bud. *tricenos quadrigenosque seu armente taliburnicis soli haud* etc. in quo nil boni, nisi quod accusativos habeat ab initio. In seq. lineam totam omisi, clare patet Particula *seu* in Flor. exprimitur per *set*, in aliis per *fere* vel *ferre*. Hinc Bip. effingunt *ferentium* et locum ita concinnant, ut ego posui. Recepi autem ideo, quod proxime ad Flor. accedit, etsi non negem, Ryckianam lectionem e cod. Agr. commodum sensum dare, eamque admisit Lall. Contra Brot. vulgatum servat: *tricenis quadragenisque armamenta Liburnicis solita;* intelligit quippe cum Huetio, XXX vel XL ex illis lintribus armatas fuisse in modum Liburnicarum. Ita locum quoque Gallice reddidit Dotteville. Porro pro *captae lintres* Bip. reponunt *aptae*, quod et mihi videtur aptius, ut A. 2, 6. Demum Bud. *pro velis invabantur.*

Spatium velut aequoris electum] *Electum* MS. Guelf. ed. pr. ceterae ante Rhen. quo alludit etiam Flor. lectio *electum:* idque restituit Pich. cum a Rhenano inde fuisset *captum* e MS. Bud. in quo *ceptum*. ERN.

Quo Mosae fluminis amnem Rhenus O. a.] Probe, nec improbe in libris quibusdam, *Mosae fluminis os amnem Rhenum.* Res quidem ipsa eadem, aliter elata. LIPS. *Quo Mos.* MSS. et edd. ante Rhen. qui dedit *ubi* e Bud. in quo *ut* erat. Illud restituit Pichena. Lectio a Lipsio laudata est in Flor. Reg. Agr. (et Reg. Lall.) ed. pr. et congruit cum alio loco Taciti de Rheni cursu, Ann. 2, 6. unde hanc potius secutus sum, ut etiam I. Gron. fecit. Praeterea ed. pr. (item e Bud. et Reg. Lall.) *effundit.* ERN. Bud. male, *ut mos est fluminis amnem* etc. non, ut Rhen. refert, *ut Mosae.* Quod ad *os fluminis*, cf. c. 7. et Liv. 22, 19.

Miraculo magis, quam metu] Magis, quia mirabatur, Civilem hoc audere, quam quod timeret. Nam revera Romanis hic

Digitized by Google

A. V. 824. A. C. 71. mero inparem, usu remigum, gubernatorum arte, navium magnitudine potiorem. His flumen secundum; illi vento agebantur. Sic praevecti, tentato levium telorum iactu, dirimuntur. Civilis, nihil ultra ausus, trans Rhenum concessit. Cerialis, insulam Batavorum hostiliter populatus, agros villasque Civilis intactos, nota arte Ducum, sinebat: cum interim, flexu autumni et crebris per hiemem imbribus, superfusus amnis palustrem humilemque insulam in faciem stagni opplevit. nec classis aut commeatus aderant: castraque in plano sita, vi fluminis differebantur. *Potuisse tunc opprimi legiones, et voluisse Germanos, sed dolo in se flexos*, inputavit Civilis. Neque abhorret vero, quando paucis post diebus deditio insecuta est. Nam Cerialis per occultos nuntios *Batavis pacem*, *Civili veniam*, ostentans, Veledam, propinquosque monebat, *fortunam belli, tot cladibus adversam, opportuno erga Populum Romanum merito mutare. Caesos Treveros, receptos Vbios, ereptam Batavis patriam: neque aliud Civilis amicitia paratum, quam vulnera, fugas,*

hic peritissimis nihil periculi: et nondum Batavi in mari aut aquis, quales nunc miramur. LIPS. Bip. exponunt sic: magis ut mirabile reciſſe videretur hostibus, quam eos metuens, coniectantque leg. *metui*.

Magnitudine potiorem] Hic desinit textus huius libri in ed. pr. ERN.

His flumen secundum] Edd. ante Pich. *is flumine secundo*. Mox *provecti* edd. ante Rhen. *Praevecti* est praetervecti, ut alibi. ERN. Pich. emendavit e Flor. Sed sic et Bud. *Is* (pro *iis*) *flumen secundum*, quod Rhen. se profiteatur recepisse, sed in textu vulg. habet. Dein Bud. *praevecti*, inde Rhen.

Tentato levium t. i.] *Levium* Flor. addit teste Ryckio. Recepere et Bip.

Flexu autumni] Edd. ante Rhen. vitiose *fluxu*. Flexus autumni eleganter posterior eius pars, vergens in hiemem. Vnde ducta loquendi forma, docui in Clave Cicer. Mox Flor. *et crebris per hiemem imbribus*. ERN. *Flexu* Rhen. e Bud. Sic A. 1, 16. *flexo in vesperum die*. Cic. pro Coelio 31. *In hoc flexu quasi aetatis*. Mox et Reg. Lall. *per hiemem*, quod rectius. Recepere et Bip. Cf. et A. 4, 25.

Nec classis aderat] Nempe dimissa, cum plana Batavorum loca populandi caussa peteret. Mox *deferebantur* MS. Guelf. edd. ante Rhen. male. ERN. Is e Bud. conrexit.

Neque

Digitized by Google

gas; luctus. exulem eum et extorrem recipientibus A. V. 824. *oneri: et satis peccavisse, quod totiens Rhenum* A. C. 71. *transscenderint. si quid ultra moliantur, inde iniuriam et culpam, hinc ultionem et Deos fore.* Mi- 25
scebantur minis promissa. Et, concussa Transrhenanorum fide, inter Batavos quoque sermones orti: *non prorogandam ultra ruinam: nec posse ab una natione totius orbis servitium depelli. quid perfectum caede et incendiis legionum, nisi ut plures validioresque accirentur? Si Vespasiano bellum navaverint, Vespasianum rerum potiri; sin Populum Romanum armis provocent, quotam partem generis humani Batavos esse? respicerent Rhaetos Noricosque et ceterorum onera sociorum: sibi non tributa, sed virtutem et viros indici. proximum id libertati: et, si dominorum electio sit, honestius Principes Romanorum, quam Germanorum feminas tolerari.* haec vulgus. Proceres: *atrociore Civilis rabie semet in arma trusos: illum domesticis malis excidium gentis opposuisse. — tunc infensos Batavis Deos, cum obsiderentur legiones, interficerentur Legati, bellum uni necessarium, feraie ipsis sumeretur. Ventum ad extrema, ni respiscere incipiant, et noxii capitis poena poenitentiam fateantur.* Non fefellit Civilem ea inclinatio, et 26
praevenire statuit: super taedium malorum, etiam spe vitae, quae plerumque magnos animos infringit. Petito conloquio, scinditur Nabaliae fluminis pons.

Neque alind - paratum] Hic *paratum* edidi e Guelf. pro vulg. *peractum*, quod hic alienum. Saepe illa verba confusa scimus. Imitatus est Brot. ERN. Et Lall. item Bip. *Paratum* habet etiam Bud. quod miror a Rhen. neglectum. In aliis contra Bud. hic peccat, sic in seq. *profectum* pro *perfectum*. *fures* pro *plures*. *vocent* pro *provocent*.

Et ceterorum o. s.] Copulam, ab Alciato omissam, e Bud. restituit Rhen.

Virtutes et viros] Rhenanum audiebam corrigentem, *inventutem et viros*: nunc magis cum Flor. legam *virtutem*: id est bellicum ab iis robur exigi, non pecuniam aut opes. LIPS. Bud. *virtutes*. Muretus et Acid. eiiciendas putabant duas voces *vir-*

A. V. 824. A. C. 71. pons. in cuius abrupta progressi Duces: et Civilis ita coepit: *si apud Vitellii Legatum defenderer; neque facto meo venia, neque dictis fides, debebatur. Cuncta inter nos inimica, hostilia, ab illo coepta, a me aucta erant. Erga Vespasianum vetus mihi observantia: et, cum privatus esset, amici vocabamur. Hoc Primo Antonio notum, cuius epistolis ad bellum accitus sum, ne Germanicae legiones, et Gallica iuventus Alpes transscenderet. Quae Antonius epistolis, Hordeonius Flaccus praesens monebat, arma in Germania movi, quae Mucianus in Syria, Aponius in Moesia, Flavianus in Pannonia.*

virtutem et. Mox *Germ. feminas.* intellige Velledam similesque. Cf. 4, 61.

Nabaliae fluminis] Nusquam id fluminis in hoc tractu. An oppidum eo nomine? Quod Iunio Hadriano videtur, legitque *Nabaliae.* et urbem Campos ita indigitat, ad sinum hodie australem, Ptolemaeo parum firmiter innixus. Ego ambigo, ne *Vabalis* corrigendum sit. Pontem quidem aliquem coeptum a Romanis paullo supra legas, sed Batavoduri: de quo haec non vane intellegas, nisi quod Batavodurum ad Rhenum fuisse volunt, quos arguat hic locus. LIPS. Idem visum ante Rhenano (quia in Bud. *flabalie*). Aliis aliter: quae commemorare, cum incerta sint omnia, nihil refert. ERN. *Vabalis* hic locum habere nequit. Civilis in Transrhenanam concesserat; Cerialis agebat in Batavis. Cluverius G. A. 3, 17. et Alting. t. 1. p. 67. intelligunt alveum Rheni, qui vulgo fossa Drusi, qua Insula Rheno committitur. Pontanus *Navam* volebat, sed ea nimis a castris Romanis remota. Cellarius nil definit 2, 7, 19.

Et civilis ita Coepit] Coniunctionem e Flor. praefixit Pich. Bud. non habet.

Et cum privatus esset] De hoc loco sensit Sidonius in Epistolis 4, 14. *Caius Tacitus e maioribus suus tuis, sub verbis cuiusdam Germanici Ducis in historia sua retulit: Cum Vespasiano mihi vetus amicitia, et, dum privatus esset, amici vocabamur.* LIPS.

Quae Antonius epistolis] *Epistolis* e Flor. edidit Pichena. Ante edd. omnes *absens.* Mox in ed. Rhen. vitio operarum factum *movebat:* id fideliter ab omnibus conservatum usque ad Pichenam, qui a Flor. admonitus, correxit. ERN. *Absens* glossae debetur. Bud. ita: *Quae Antonius praesens monebat*, omissis intermediis. Cum hoc loco conferri meretur 4, 13.

Fabianus] Lego *Flavianus.* LIPS. Consentit Florent. (et Bud.) unde edidit Pichena. ERN. Bud. in fine male *in Parma.*

C. CORN.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MAY 1 6 1945

Digitized by Google